Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiqvæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Liber Tertivs. Quo Germania Transrhenana describuntur.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

VIII

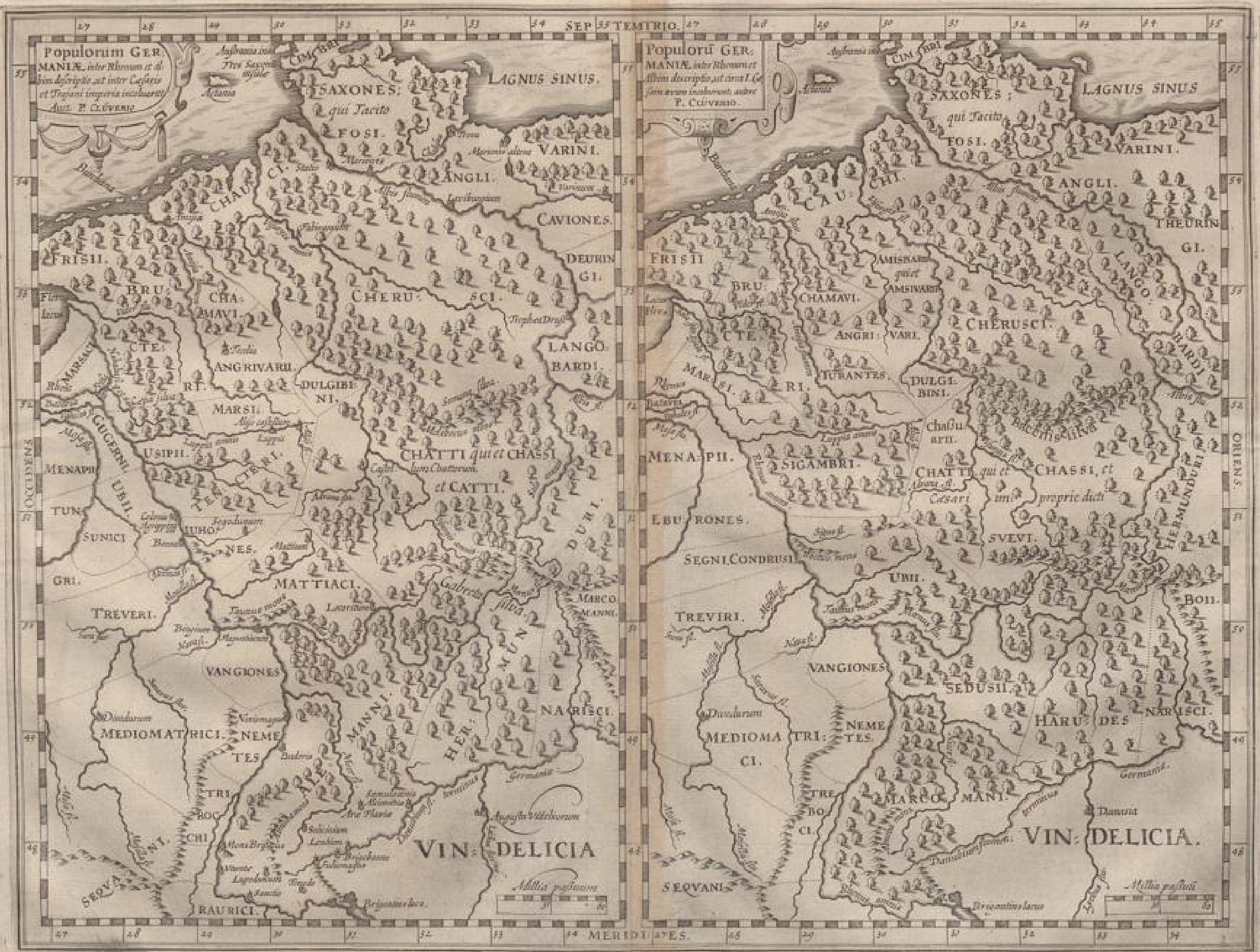

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

VII

Universitäts-Gesamthochschule Paderborn
86/3500

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

VIII

Universität-Gesamthochschule
Bibliothek
10
Paderborn
86/3500

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

IX

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universität-Gesamthochschule Bibliothek Paderborn
St/3500
UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

X

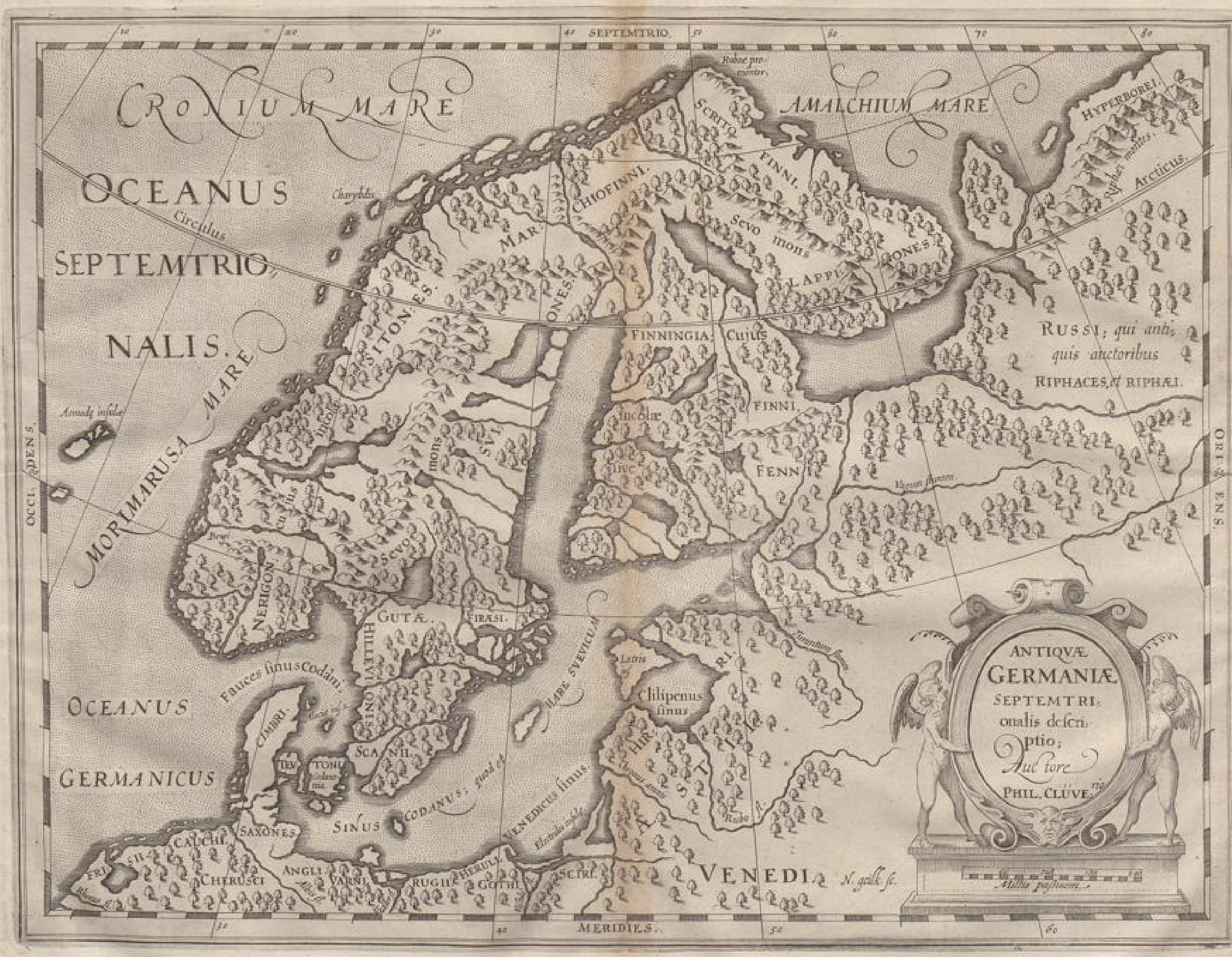

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

X

Universität-Gesamthochschule
Bibliothek
Paderborn

86|3500

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PHILIPPI CLUVERII

GERMANIÆ ANTIQVÆ LIBER TERTIUS;

Quo GERMANIA TRANSRHENANA *describitur.*

CAPUT I.

Universæ Germaniæ Transrhenanæ divisio.

EXPLICATIS hactenus iis Germanici nominis populis, qui, Rhenum amnem antiquitus transgressi, in causâ fuerunt, uti Galliæ pars, ab iis occupata, GERMANIA diceretur CISRHENANA, ipsique GERMANI CISRHENANI; tempus nunc est, trajecto Rheno, ipsam introspicere Germaniam, omnium illorum matricem; parique curâ ac diligentiâ ostendere, quæ nationes quibus finibus & quibus temporibus incoluerint. Termini universæ Germaniæ Transrhenanæ jam anteà, sub initium hujus operis, ex variorum auctorum monumentis demonstrati sunt. ex quibus unius nostri auctoris verba hoc loco repetiisse, haud abs re fuerit. sic igitur in principio libri de Germaniâ: *Germania omnis à Galliis Rhætiisque & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur: cetera Oceanus ambit.* His limitibus constitutis, proximum erat opus, in parteis Germaniam distribuere. quâ in re auctores, quos sequi debebamus, sunt ferè isti; *Strabo, Plinius, Tacitus, Ptolemæus.* In his Strabo, atque Ptolemæus, Græci uterque generis scriptor, hic ab Aegypto, ille à Cappadociâ, non nisi singulis populis eam distinxerunt; idque perturbatoriè uterque, ac parum bonâ fide: pessimè tamen Ptolemæus, adeò omnem perturbans Germaniam, uti, si auctoritatem ejus fidemque in omnibus sequi velis, (id quod factitatum plerisque nostri sæculi geographis video, ac doleo, imò indignor) planè diversam ab aliorum auctorum Germaniâ habiturus sis Germaniam. quod, ut prorsus absurdum, ne fiat, maximoperè cavendum censeo. Fides igitur illi sit, quatenus cum reliquis consentiat. ubi errat, communi illâ excusetur ratione, quòd remotiora septemtrionis homini Aegyptio minùs cognita explorataque esse potuerunt. At tamen in descriptione populorum, si non situs, quos eis tribuit, (nisi in quibus unus ipse auctor) sed nomina respiciamus, quæ cum aliorum auctorum nominibus conveniunt; in multis ad veram rei demonstrationem perveniri posse puto. Reliqui igitur, quos in dictâ divisione sequi possimus, sunt duo illi Romani, *Plinius* atque *Tacitus*, accuratissimi (si fata superesse tradita sivissent) rerum Germanicarum scriptores. quorum ille omnem Germaniam in quinq; divisit Germanorum genera; quorum nomina, *Vindili, Ingævones, Istævones, Hermiones & Peucini*, qui & *Bastarnæ*. quæ equidem divisio, egregiè instituta, multum lucis ad enodandam antiquitatis obscuritatem accommodatura erat, si singulos cujusque generis populos accuratè ac geographicè in suos distribuisset Plinius fineis. Verùm quia nimis breviter, ac strictim, præcipuas tantùm in quoque genere notat nationes; opidò quamdifficile fuerit, nomina ista antiqua recentioribus vocabulis explicare, verisque regionibus suos cuique populos tribuere. Proinde neglectâ hac in præsens Plinii divisione, quæ, nisi explicatis jam universis ac singulis gentibus, indicari haud poterit; Taciti partitionem videamus. Apertè is atque disertè nihil. at, si diligentiore paullo oculo librum ejus de Germaniâ scruteris; facilè deprehendas, in treis divisisse eum omnem Germaniam potissimas parteis. quarum una est inter Rhenum, Salam, & Albim amneis, Oceanumque Germanicum, & mare Svevicum, qui sinus Codânus Plinio, ac Melæ, nunc vulgò *de Oost see*: altera inter Salam, Albim, ac Vistulam, Danubiumque flumina, & mare septemtrionale, quam uno nomine SVEVIAM adpellat: tertia est ultra Vistulam, & dictum Germaniæ sinum, ad Sarmatarum usque confinia. Harum singulas eodem ordine, uti ego

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

heic recensui, quamcuratissimè ac summâ cum fide exposuit. Prima pars continet populos, quos Romani armis, bellis, atque trophæis pervagati sunt, ad Albim usque flumen. quibus auctor addidit, trans Albim proximos à septemtrionibus, *Fosos*, atque *Cimbros*. Primam autem hanc partem adgressurus, hoc instituti habuit, uti, à fontibus Danubii incipiens, Rheni ripam proximaque decurreret: dein, Oceani litore Albisque ripâ lectâ, tandem in sinum Germaniæ desineret. quod consilium de Rheno disertè ipsemet in dicto libro indicat, his verbis: *Propior (ut, quomodò paullo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum civitas*. Hoc igitur institutum nos quoque servabimus; quò ipse auctor commodiùs faciliùsque explicari possit. simulque & alias quasdam nationes adjiciemus, ab auctore nostro præteritas.

CAP. II.

De HELVETIIS, *Gallicâ gente, antiquissimis temporibus in Germaniam transgressis.*

INTER Danubium, Rhenum, Mœnumque amneis, quinam Germanici nominis populi ab initio incoluerint, incertum est. Auctor noster HELVETIOS, Gallicam gentem, quondam ea loca tenuisse tradit, in libro de Germaniâ. *Validiores*, inquit, *olim Gallorum res fuisse, summus auctorum divus Iulius tradit. eóque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quò minùs, ut quæque gens evaluerat, occuparet, permutaretque sedes, promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ divisas? Igitur inter Hercyniam silvam, Rhenumque & Mœnum, amneis, Helvetii, ulteriora Boji, Gallica utraque gens, tenuêre*. Idem attestatur & Dio, in lib. XXXVIII; ubi sic de Helvetiis, in Galliâ à Cæsare prœlio superatis, tradit: οἱ δὲ, οὐκ ἐθελήσαντες τὰ ὅπλα παραδοῦναι, πρὸς τὸν Ῥῆνον, ὡς καὶ ἐς τὴν ἀρχαίαν σφῶν γῆν ἐπανελθεῖν δυνάμενοι, ὥρμησαν. Id est: *Quidam, arma tradere abnuentes, ad Rhenum versùs perrexerunt; reverti se posse in antiquas suas sedeis rati*. Termini igitur Helvetiorum in Germaniâ fuêre, ab occasu Rhenus, à septemtrionibus Mœnus, ab ortu haud dubiè Bojohæmici montes ac saltus. id enim apertè auctor duobus modis affirmat: primùm dum Helvetios *inter Hercyniam silvam, Rhenumque, & Mœnum* collocat; ubi Hercyniam silvam intelligit eos saltus, qui Bojohæmum claudunt; ut suo loco demonstrabitur: deinde, quum *ulteriora* protinus *Bojis* tribuat; quos Bojohæmum tenuisse, infrà ostendetur. ceterùm à meridie fuit Danubius amnis: quem licet auctor non nominet; tamen, quia nullos alios ad ejus ripam hoc tractu recenset populos, terminum fuisse Helvetiorum haud dubitandum est.

Ἐλουητίων ἔρημος, id est, HELVETIORUM DESERTUM, in Germaniâ circa Nicri Danubiique fonteis memoratur Ptolemæo, in his verbis: Καὶ ἔτι Ἰντουέργοι, καὶ Οὐαργίωνες, καὶ Καρίτνοι· ὑφ᾽ οὓς Οὐίσποι, καὶ ἡ τῶν Ἐλουητίων ἔρημος, μέχρι τῶν εἰρημένων Ἀλπίων ὀρέων. Hoc est: *Prætereáque Intuergi, & Vargiones, & Caritni; sub quibus Vispi, & Helvetiorum desertum, usque ad dicta Alpium juga*. Ptolemæus heic à septemtrionibus ad meridiem versùs populos enumerando progreditur: quamvis malè ac longè alienis sitibus dictos populos collocet; ut suo loco patebit. Alpeis verò hasce esse eos monteis, qui à Danubii & Nicri fontibus in orientem versùs, juxta lævam Danubii ripam porrecti, etiam nunc vulgò dicuntur incolis *die Alben*; ad finem hujus voluminis pluribus ostendam. Fuit igitur prædictum *Helvetiorum desertum* ad septemtrionale dictorum montium latus. unde satis longè errare ii deprehenduntur, qui id interpretantur *Martianam silvam*, Marcellino ac tabulæ itinerariæ memoratam; quæ supra fontem Danubii, ex occasu æstivo in ortum hibernum, ad lacum usque Brigantinum porrecta, vulgò nunc vocatur *Schwartz wald*, id est, *Nigra silva*. Neque verò ἔρημον sive *desertum* rectè interpreteris *silvam*. Ab iis Helvetiis, quos Tacitus heic collocat, nomen habuisse desertum, certum est. nam Ptolemæi tempestate nulli heic fuêre Helvetii; ne Iulii quidem Cæsaris ævo; ut mox infrà docebitur. Hinc est quòd Tacitus *inter Hercyniam silvam, Rhenumque & Mœnum amneis*, Helvetios suos collocat; nec ullam Danubii facit mentionem: scilicet, quia desertum erat, tractus planè incultus atque horridus. Ptolemæo autem desertum esse memoratum, haud mirum est. solet quippe frequens veteribus miscere nova, cunctaque turbare.

De tempore, quando Helvetii, pulsis Germanis, loca ista invaserint, hæc ex auctorum lectione colligo. primò, Rhenum transgressi dicuntur tunc, quum Gallorum res validiores essent, quàm Germanorum; id est, antequàm Germani in Galliam transissent. tum, eodem tempore transgressi videntur, quo Boji Bojohæmum occuparunt; aut circa id tempus.

hos

hos autem in Germaniam transiisse Prisco Tarquinio Romæ regnante, auctor est T. Livius lib. V; id est, circa annum ab urbe condita CL; ante natum Christum IↃC.

Quàm diu Helvetii dictas tenuerint sedeis, item à quibus populis pulsi in quas terras migrârint, prorsus incertum est. Pulsi fortè fuêre à Germaniæ gentibus, *Marcomannis, Sedusiis, Harudibus*, atque *Nariscis*: quarum priores treis ante Julium Cæsarem eadem coluisse loca, docent historiæ; ut proximo capite ostendam. De Nariscis suo loco dicetur.

CAP. III.

De MARCOMANNORUM, SEDUSIORUM, *atque* HARUDUM *antiquissimis sedibus apud Rheni ripam, antequàm in Bojohæmum transmigraverunt.*

MARCOMANNI quam regionem sub Maroboduo rege incoluerint, alii etiam fortasse ante me dispexerunt. in Bojohæmum pervenisse, satis constat. At unde profecti, & quæ antiqua eorum sedes; id parum solicitos fuisse video, qui antehac ad Germaniæ antiquitatem commentati sunt. Proinde haud pigeat, rem altiùs hoc loco investigare. Velleius Paterculus, in libro II, *Nihil erat*, inquit, *in Germaniâ, quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum: quæ, Maroboduo duce, excita sedibus suis, atque in inferiora refugiens, incinctos Herciniæ silvæ campos incolebat. Nulla festinatio hujus viri mentionem transgredi debet. Maroboduus, genere nobilis, corpore prævalens, animo ferox, natione magis quàm ratione barbarus, non tumultuarium, neque fortuitum, neque mobilem, & ex voluntate parentium constantem, inter suos occupavit principatum; sed certum imperium, vimque regiam complexus animo, statuit, avocatâ procul à Romanis gente suâ, eò progredi, ubi, quum propter potentiora arma refugisset, sua faceret potentissima.* Et paullo pòst: *Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos, excisis continentibus Herciniæ silvis, legiones Bojohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) duceret.* quo loco lego, *in Bojohæmum*: est quidpe regio, non opidum, seu vicus. Marcomannorum gentem, sedibus suis excitam, in inferiora transgressam, incinctos Herciniæ silvæ campos, id est, Bojohæmum incoluisse, ait auctor. itaque in superioribus eos antè locis constitisse, certum est. Quæ sunt autem illa loca, incinctis Herciniæ silvæ campis, id est, Bojohæmo superiora? Quidam è dictis modò Velleii verbis haud dubiè colligunt, in Moraviâ Marcomannos fuisse, antequàm Bojos è Bojohæmo expulerint. Sed quomodò Moravia Bojohæmo superior? Haud equidem intelligo. Logi sanè sunt, ac nugæ meræ. sequens mox auctoris verum ostendit oratio. *Maroboduus statuit, avocatâ procul à Romanis gente suâ, eò progredi, ubi, quum propter potentiora arma* Romanorum *refugisset, sua faceret potentissima.* Si procul à Romanis in Bojohæmum refûgit, certè in Moraviâ antè haud constitit; ut quæ remotior à Romanis, quàm ipsum Bojohæmum. Alia igitur regio investiganda, in quâ egit, antequàm procul à Romanorum armis refugeret. Jul. Cæsar in Gallici belli commentario primo tradit, Ariovistum Germanorum regem in exercitu suo in Galliâ habuisse *Nemetes, Tribocos, Vangiones, Marcomannos, Harudes* atque *Sedusios*. quarum gentium tres priores, jam ante Cæsarem, Gallicam Rheni ripam coluisse, in superiore volumine demonstratum est. Ariovistum verò in Germaniâ, antequàm à Sequanis in Galliam vocaretur, Germanorum regem fuisse, extra controversiam ponitur. Nihil autem probabilius, quàm proximos sibi Sequanos in auxilium contra Aeduos vocasse Germanos. propiores verò nulli esse potuerunt, quàm qui inter Mœnum, Danubium, atque Rhenum, amneis incoluerunt. unde dilucidissimo argumento colligitur, eosdem habuisse Ariovistinum in Germaniâ regnum fineis, quos antè Helvetii. Hæc igitur antiqua MARCOMANNORUM, SEDUSIORUM, HARUDUMque, ac vera sedes. quos omneis Maroboduus, homo privatus, natione Marcomannus, quum Romæ dominationem certumque in populareis imperium animo concepisset, Augusti beneficiis auctus, in patriamque reversus, in Bojohæmum deduxit. cujus rei testis est, præter Velleium, Strabo lib. VII, his verbis: Ἐν ταύτῃ δὲ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σοήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ· ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ Βουίασμον (lege Βοιοαίμον) τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον· εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάννους. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσεν. hoc est: *In hac* Germaniâ *est etiam Hercynius saltus, & Suevorum gentes: quarum quædam ipsam incolunt silvam: in quibus est etiam Bojohæmum, Marobodui regia.*

in quam

in quam regionem tùm alios complureis ille transtulit, tùm populareis suos Marcomannos. occupavit namque dominationem privatus, postquàm Româ redisset: ubi juvenis vixerat, & beneficiis ab Augusto adfectus fuerat. Ἄλλους τε, inquit, πλείους. sub quibus haud obscurè notantur SEDUSII, & HARUDES; qui, unà cum Marcomannis, Ariovisto, ut suprà dictum, in Galliâ militarunt. Video tamen, doctissimum quemdam virum ex his vocibus ἄλλους τε πλείους collegisse, Bojorum aliquam partem mansisse in Bojohæmo. Verùm hoc aperti erroris convincit vox intermissa μετανέστησε, id est, *transtulit*. Marcomannos igitur, unà cum Sedusiis, atque Harudibus, *avocavit Maroboduus procul à Romanis*, id est, à Romanorum provinciâ Galliâ: & à Rheno flumine, Danubiique fontibus, seu superiore ejus parte, *in inferiora*, sive *in incinctos Hercinia silvæ campos*, id est, *in Bojohæmum deduxit*: uti tutum sibi regnum constitueret, quum procul à Romanorum potentiâ futurus esset; Romanis Alpeis ab hac parte nondum transgressis; & Rhætiis Noricoque nondum perdomitis. quod tùm ex Velleii verbis modò citatis colligitur; quæ alias constare nullo modo possent: tùm alio etiam argumento evincere conabor. Maroboduus scilicet, antequàm Tiberius expeditionem, Augusti Cæsaris auspiciis, adversùs eum molitus est, de quâ Velleius loco prædicto agit, potentissimum jam sibi regnum paraverat; multis perdomitis nationibus, aut etiam conditionibus ad se pertractis; ut auctor est Strabo, superioribus hæc subnectens: Ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οὓς εἶπον, Λουγίους, τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους, καὶ Γούτωνας, καὶ Μουγίλωνας, καὶ Σιδίνους, καὶ τῶν Σουήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας. id est: *Reversus autem regnavit; subjecitque sibi, præter jam dictos, Lugiorum magnam gentem, Zumos, Gutonas, Mugilones, Sidinos, & ex ipsis Svevis magnum populum Semnones.* Huic consentiens Paterculus, eodem in libro, *Occupatus igitur*, inquit, *quos prædiximus, locis, finitimos omneis aut bello domuit, aut conditionibus juris sui fecit*. Parare autem tam potens regnum, nisi plusculorum annorum spatio, haud quivit. Ejus temporis initium facilè eò usque extendi potest, uti Rhætiarum Noricique subactionem antecedat. Noricum quidpe perdomitum fuit sub Augusti Cæsaris imperio, L. Domitio, P. Scipione COSS.; teste Dione, in lib. LIV; id est, anno ab V. C. IↃCCXXXVIII. sequenti anno, ut auctor est idem Dio, M. Druso Libone, L. Calpurnio Pisone COSS., Rhætiæ quoque fuerunt debellatæ. Tiberius autem expeditionem in Marcomannos paravit, M. Lepido, L. Aruntio COSS.; id est, an. ab V. C. IↃCCLVIII. nam hoc anno ad Dalmaticum bellum profectum narrat Dio lib. LV: Velleius autem tradit, quum in Marcomannos pararet expeditionem, bello Dalmatico fuisse avocatum. Inter utrumque igitur tempus anni colliguntur XX. quod spatium haud enorme, si genteis respicias, quas sibi subjecit Maroboduus, *violentas*, ut inquit Tacitus annal. II. Ac Strabo equidem, loco suprà citato, disertè testatur, juvenem inchoasse imperium. Tacitus, prædicto annali; *Maroboduus quidem* (regno pulsus) *Ravennæ habitus, si quando insolescerent Svevi, quasi rediturus in regnum ostentabatur. sed non excessit Italiâ per duodeviginti annos: consenuitque, multùm imminutâ claritate, ob nimiam vivendi cupidinem.* Pulsus est regno, Tiberio Romæ imperitante, M. Silano, C. Norbano COSS.; id est, anno, post M. Lepidi, L.que Aruntii consulatum, XIII. Hos igitur XIII annos, item XVIII istos, quos in Italiâ vixit, XX illis adde; & erunt in universum LI. his rursum adde alios, si videtur, XX annos, quos natus regnum occupavit; & rectè constabit cùm Taciti tùm Strabonis ratio: quorum hic adolescentem inchoasse regnum, ille consenuisse in Italiâ, adfirmant. Nec quidquam impedit, quin credas, LXXI^um etiam annum senectutem ejus excessisse; quò altior reddatur adolescentia, in quâ dominationem, Româ reversus, occupavit. Hinc igitur maximè probabile fit, antequàm Noricum Rhætiæque fuerunt perdomitæ, Maroboduum Marcomannos suos, unà cum Sedusiis, atque Harudibus, procul ab Rheni ripâ, & Galliæ, Romanorum provinciæ, confinio in Bojohæmum avocasse. At, quomodò, inquies, tutum habere potuit regnum in Bojohæmo, Italiâ haud perinde longè dissitâ? nam & Tacitus, dicto libro, *propinquum* eum dicit hostem. Respondeo: haud secus ac ipsi Norici, multo Italiæ propinquiores; de quibus sic Florus, lib. IV, cap. ultimo: *Noricis animos dabant Alpes, atque nives; quò bellum non posset adscendere.* Maroboduus igitur Alpibus juxtà ac Danubio, altissimo latissimoque flumine, & Bojohæmicis jugis tutus esse potuit.

Ceterùm fineis singuli isti prædicti tres populi ad Rhenum, antequàm universi in Bojohæmum transducti fuerunt, quos habuerint, quamvis difficile fuerit, conabor tamen indicare. MARCOMANNORUM nationem reliquis duabus fuisse validiorem, inde conjicio, quòd Maroboduus, qui omnibus pariter imperavit, omneisque simul in Bojohæmum deduxit, Marcomannorum dicitur rex; Bojohæmumque Marcomannorum

ſedes; reliquorum nominibus ſuppreſſis. His igitur ampliores, quàm illis, agrorum tribuo fineis. & quia proximum ſibi regem Arioviſtum in auxilium vocaſſe Sequanos jam antè demonſtravi; terminos eis ſtatuo, à meridie Danubium; ab occaſu Rhenum; à ſeptemtrionibus Nicrum, &, qui in hunc defluit, Cocharum: ab ortu eumdem Cocharum, ad arcem uſque *Kocheburg*; inde lineam ad opidum uſque *Königsprun*, & hinc Brentium amnem, qui inter duo opida *Gundelfing* & *Lauing* Danubio miſcetur. Regiones nunc his finibus continentur iſtæ: Wirtembergienſis ducatus totus; Rhenani Palatinatus pars inter Nicrum & Rhenum; Briſigavia, & Sveviæ ducatus pars, inter fontem Danubii & opidum *Gundelfing*.

Sedusiis hinc limiteis facio, à meridie Cocharum & Nicrum amneis; ab occaſu Rhenum; ab ſeptemtrionibus Mœnum, ad opidum uſque *Bamberg*, & confluentem Redonitii fluminis; ab ortu, dictum modò flumen, &, qui in hoc evolvitur, Aeſchium amnem; ab hujus fonte lineam ad dictum opidum *Königesprun*. Portiones heic nunc ſternuntur Palatinatus Rheni, & Franconiæ.

Harudes quia poſtremi omnium in Galliam ad Arioviſtum commigrarunt, teſte Cæſare, belli Gallici commentario primo; poſtremos etiam atque remotiſſimos omnium fineis domi in Germaniâ eos coluiſſe exiſtimo. unde reliquum agrorum iis adſcribo, quod à Marcomannis ac Seduſiis, inter Mœnum & Danubium, ad Nariſcorum uſque confinium extenſum fuit. terminum autem inter Harudeis atque Nariſcos ſtatuo juxta lineam, ab fontibus Mœni ad opidum *Ingolſtat* ductam. Regiones nunc his finibus comprehenduntur iſtæ: Franconiæ ac Palatinatus ſuperioris partes, cum agro Norimbergenſi; item Sveviæ portio, quà opida *Dünckelspühel & Nördlingen*.

Ceterò, poſt Arioviſtum alius rex tribus dictis populis fuerit, antequàm Maroboduus regnum occupavit, an liberè, ut reliquæ nationes Germaniæ, egerint, an denique Arioviſtus paullo antè, quàm Maroboduus Româ rediit, vitâ exceſſit, parum exploratum habeo. Cæſar certè, in commentariis de bello Gallico, ſibi ipſi contradicere videtur ſuper Arioviſto. quidpe comment. I, *naviculam* ait *deligatam ad ripam nactum eâ profugiſſe* in Germaniam, poſtquàm prœlium infeliciter ſecum in Galliâ commiſiſſet. in commentario autem V, *magno eſſe* ait *Germanis dolori Arioviſti mortem, & ſuperiores Romanorum victorias*. Si profûgit ultra Rhenum in patrias terras, ibique poſteà mortuus eſt; quî Germani mortem ejus Cæſari imputare potuerunt? niſi fortè, quòd in Galliâ eum mori haud paſſus ſit. At poterat fortaſſe in illo Gallicano prœlio vulnus grave accepiſſe, ex quo, in Germaniam reverſus, mortuus eſt. Malim tamen pro voce *mortem*, legere *ſortem*. quidpe Arioviſti ſortem Germani graviter atque acerbè tuliſſe poterant, quòd tot tantarumque gentium rex, & totius ferè Galliæ Celticæ modò dominus, uno prœlio ab Cæſare fuſus, Galliâque pulſus eſſet.

Cap. IV.

De Gallis, *decumanos agros inter Rhenum Danubiumque exercentibus; qui* Alemanni *&* Alamanni *dicti.*

Profectis à Rheni ripâ in Bojohæmum Marcomannis, Harudibus atque Seduſiis; in vacuos cultoribus agros ſucceſſerunt Rhenum transgreſſi Gallorum quidam, de quibus auctor noſter, eodem libro de Germaniâ, iis, quæ de Helvetiis dixerat, hæc continuò ſubjungit: *Non numeraverim inter Germaniæ populos, quamquàm trans Rhenum Danubiumque conſederint, eos, qui decumates agros exercent. Leviſſimus quiſque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ poſſeſſionis ſolum occupavère. mox limite acto, promotiſque præſidiis, ſinus imperii, & pars provinciæ habentur. Vltra hos Catti*. De eodem ſolo auctorem heic agere, quod anteà Marcomanni ac Seduſii tenuerant, ſatis liquet ex eo, quòd inter Danubium Rhenumque id ſitum tradit: item quòd *ſinus imperii, & pars provinciæ*, haud dubiè Galliæ: tùm quòd ultrà fuerunt Catti; qui Mœno terminabantur. denique, quòd Galli occuparunt; qui procul dubio fuêre è Sequanorum, Rauracorum, Helvetiorum, & aliorum nationibus. nam Sequanorum ad Rhenum proximi versùs ſeptemtriones Tribochi ac Nemetes, fuêre Germani. Strabo etiam, lib. VII, horum Gallorum inter Rhenum Danubiumque meminit, in his verbis: Προσάρκτια μὲν οὖν ἐστι τῷ Ἴστρῳ τὰ πέραν τοῦ Ῥήνου, καὶ τῆς Κελτικῆς. ταῦτα δ' ἐστὶ τά τε Γαλατικὰ ἔθνη, καὶ τὰ Γερμανικά, μέχρι Βασταρνῶν. id eſt: *Ab Iſtro ſeptemtriones ſpectant, quæ ſita ſunt ultra Rhenum, & Galliam; ut ſunt Gallicæ gentes, ac Germanicæ, ad Baſtarnas uſque*. Juſtus Lipſius hæc Taciti verba, *dubiæ*

poſſeſſionis

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

possessionis solum, parum dextrè explicasse mihi videtur; quamvis *congruam ejus interpretationem, & opidò quameruditam* prædicet Christophorus Colerus. Lipsii verba hæc sunt: *Ego communiter decumates agros interpreter, qui decumas solvunt. Cicero decumanos dixit.* Omnis, *inquit*, ager Siculus decumanus est. *Nam hi agri non aliud sunt, quàm trans limitem capti ab hoste, & militibus dati, si qui ex iis fructus. qui haud multi aut uberes, quoniam hostibus expositi, &, ut ipse ait, dubiæ possessionis id solum.* Decumanos agros exercere, decumasq; statuto tempore solvere, quomodò militibus conveniat, in præsidiis agentibus, equidem ego nondum intelligo: nec, quomodò hæc duo inter se satis consentiant, *si qui ex iis fructus*, &c, *decumas solvere*, percipio. Sanè non à militibus Romanis decumateis istos agros exercitos fuisse, tradit auctor noster; sed ab Gallis, inopiâ audacibus eò transgressis. nec à præsidiis teneri dubiæ possessionis solum, quia hostibus expositum: sed à dictis Gallis dubiæ possessionis solum occupatum; nempe tunc, quum Marcomanni, ac Sedusii, in Bojohæmum profecti, id reliquissent. unde etiam dubiæ possessionis solum dictum; quia nullus etiam tunc certus possessor, vel dominus: non quia hostibus expositum. *Mox*, id est, deinde, postquàm Galli, è provinciâ Romanorum Galliâ Rhenum trasgressi, occuparunt, *limite acto; promotisque præsidiis, sinus imperii & pars provinciæ* Romanæ *habitum*; decumæque Gallis imperatæ, in nuper occupato solo, intra limitem & præsidia, non extrà, ut colligit Lipsius. Coleri jam iterum miror judicium; qui *eo ipso, quòd decumates agros colerent, Germanis minùs annumerandos censuisse Tacitum* docet. Certè mens auctori hæc fuit: Eos populos, qui inter Rhenum Danubiumque decumateis agros exerceant, non esse inter Germanos censendos, quamquàm in Germaniæ solo consederint; sed Gallos, quia Gallicæ sint originis. Lipsius eodem in loco, *Quomodò verò*, inquit, *iidem populi, sive agri, trans Rhenum & Danubium simul sint? quod tamen ponit noster.* Nihil mirum. rectè noster. malè autem pro geographo perito Lipsius. Germaniæ enim ab hac parte terminos constituit Tacitus, cum pluribus aliis scriptoribus, ut antè ostensum, ab occasu Rhenum, à meridie Danubium. iidemque amnes limites fuêre Romani imperii: cujus respectu, omnes ubique rerum auctores trans flumina ista dixêre quidquid extrà positum. hinc rectè isti agri trans Rhenum Tacito dicti, respectu provinciæ Romanorum Galliæ: rectè item trans Danubium, respectu ipsius Italiæ, seu Rhætiæ provinciæ. ac ne malè auctorem loquutum etiamnum suspiceris; en, *Mox limite*, inquit, *acto, promotisque præsidiis, sinus imperii & pars provinciæ habentur.* rectè scilicet hi agri inter duo flumina, tamquàm cuneus intra sinum, includebantur. Sic infrà eodem libro: *Chaucorum gens, quamquàm incipiat à Frisiis, ac partem litoris occupet; omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Chattos usque sinuetur.* Limitem igitur, de quo auctor loquitur, eodem tractu actum fuisse puto, quo Marcomannis ac Sedusiis terminum ab ortu constitui. nam Harudum vacuum solum Hermunduros, Svevicam gentem, occupasse, suo loco ostendam. Partem autem provinciæ fuisse existimo Galliç; quia Galli fuêre, ex Galliâ profecti; deinde quia hujus maximè lateri, per Rheni ripam, à lacu Brigantino ad Magontiacum usque, objacuerunt. unde etiam Ausonius in carmine, quo Valentiniano Gratianoque Augustis, de victoriis ad Argentariam, & trans Rhenum ad Danubii Nicriq; fonteis partis, gratulatur;

Nec Rhenum Gallis limitis esse loco.

Quæritur jam heic, quo nomine Galli isti Taciti, decumateis agros trans Rhenum exercentes, adpellati, & ab conterminis nationibus distincti fuerint? Id sanè neminem auctorum disertè exprimere video. conjectationibus itaque atque argumentis indagandum.

Alemannici cognomentum jam Antoninum Caracallam usurpasse legitur apud Spartianum: videlicet quia is Alemannos devicerat. De hac gente, ejusque cum Romanis bellis, multa posteriores rerum auctores prodiderunt, maximè verò omnium Ammianus Marcellinus, passim in historiis suis: ex quibus ipsis jam dudum à plerisque veterum historiarum interpretibus notatum est, gentem eam inter Danubium, Rhenum, ac Mœnum amneis incoluisse. at de origine ejus, item de adpellatione, varia ac mirifica ab omnibus prolata sunt nugamenta: quæ singula in medium proferre piget ad veriora properantem animum. Eosdem igitur quum Alemanni trans Rhenum incoluerint fineis, quos Galli, decumateis agros Taciti ævo exercentes; unam eamdemque utrosque fuisse gentem, suspicari liceat. nam inter Taciti ævum, & Antonini Caracallæ imperium, c circiter intercedunt anni. quo temporis spatio nullæ heic incolarum mutationes à rerum scriptoribus notantur. Alemannos non fuisse origine Germanos, satis apertè veteres auctores indicant. in quibus Stephanus, qui Lexicon geographicum ex variis antiquis auctoribus compilavit, sic ait: Ἀλαμανοὶ, ἔθνος Γερμανοῖς πρόσχωρον. id est: *Alamani,*

gens

gens est Germanis finitima. & Fl. Vopiscus in vitâ Probi : *Testes Germani & Alamanni, longè à Rheni submoti littoribus.* item Eustathius in Dionysium Alexandrinum : Τὰς Γερμανὰς, οἷς οἱ Ἀλαμανοὶ πρόσχωροι, λευκὰ λέγει φῦλα. id est : *Germanos, quibus Alamani sunt contermini, candidas ait esse gentes.* Si non Germani fuêre Alemanni inter Mœnum, Rhenum ac Danubium; certè nulli alii esse potuerunt, quàm Γαλατικὰ illa ἔθνη Strabonis, inter Danubium & Rhenum, & quos *Gallos* vocat Tacitus, *decumateis agros* inter eosdem amneis *exercenteis*. Huc directò quoque facit ipsum ALEMANNORUM nomen: de cujus etymologiâ veriorem testem habere nequimus, quàm eum, qui origini gentis, sive transmigrationi è Galliâ in Germaniam, fuit proximus : de quo sic Agathias, probus in primis sui sæculi scriptor, lib. I : Οἱ δὲ Ἀλαμανοὶ, εἴγε χρὴ Ἀσινίῳ Κουαδράτῳ ἕπεσθαι, ἀνδρὶ Ἰταλιώτῃ, καὶ τὰ Γερμανικὰ ἐς τὸ ἀκριβὲς ἀναγεγραμμένῳ, ξυνήλυδές εἰσιν ἄνθρωποι, καὶ μιγάδες· καὶ τοῦτο δύναται αὐτοῖς ἡ ἐπωνυμία. id est: *Alemani autem (si Asinium Quadratum sequi licet, hominem Italum, & qui res Germanicas accuratè conscripsit) convenæ sunt, & miscellanei homines : quod & adpellatio eorum linguâ indicat.* quidpe ALL omnem significat, & MAN hominem : unde vocabulum factum *die Allmänner*, sive *die Allemannen*; quasi dicas *multitudinem hominum undique collectam*. Huc jam confer ista Taciti : *Levissimus quisque Gallorum, & inopiâ audax, dubiæ possessionis solum occupavêre.* Ex compluribus Galliæ nationibus congressos in unum corpus fuisse, liquet ex eo, quòd Tacitus non certam aliquam nationem, ut Sequanorum, vel Rauracorum, vel Helvetiorum, vel aliam nominat; sed communi omnium Gallorum vocabulo utitur. *Asinius* autem iste *Quadratus* nullus alius fuit, quàm quem Rhenum & bina ejus ostia (haud dubiè in rebus Germanicis) ante se descripsisse testatur Strabo lib. IV. Maroboduum paullo antè, qui Noricum Rhætiæque perdomitæ, Marcomannos à Rheno in Bojohæmum deduxisse, suprà ostendi : Strabo autem illa de Asinio scripsit XXXIII annis post debellationem dictarum provinciarum; ut ipse testis est, sub finem dicti libri. unde jam liquet, Alemannorum nomen jam ante Strabonis geographica exstitisse. cujus mentio apud Asinium. Quia tam prope est tempori, quo Marcomanni in Bojohæmum migrarunt; haud dubium esse potest, quin dicti Galli id statim, ut in vacuas Marcomannorum sedeis successerunt, è re ipsâ, id est, è variorum hominum colluvie, adsumserint : id est, annis ante natum Jesum circiter XV. Posterioribus autem sæculis, ita temporum longinquitate origo ejus nationis obscurata, ac penè sepulta fuit, uti pro genuinis Germanis haberentur. Hinc Xiphilinus, ex Dionis lib. LXXVII, de suprà dicto Antonino Caracallâ : Ἐπολέμησε καὶ πρός τινας Κέννους, Κελτικὸν ἔθνος. οὓς λέγεται μετὰ πάσης θυμοῦ προσπεσεῖν τοῖς Ῥωμαίοις, ὥστε καὶ τὰ βέλη, οἷς ὑπὸ τῶν Ὀσροηνῶν ἐτιτρώσκοντο, τοῖς στόμασιν ἐκ τῶν σαρκῶν ἀποσπᾶν, ἵνα μὴ τὰς χεῖρας ἀπὸ τῶν σφαγῶν αὐτῶν ἀποδιατρίβωσιν. οὐ μήν τοι ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ τὸ τῆς ἥττης ὄνομα πολλῶν χρημάτων ἀποδόμενοι, συνεχώρησαν αὐτῷ ἐς τὴν Γερμανίαν ἀποσωθῆναι. id est : *Bellum quoque gessit adversùs quosdam Cennos, gentem Celticam. quos ferunt tantâ irâ incitatos in Romanos irruisse, uti tela, quibus ab Osroënis vulnerati erant, dentibus evellerent è corporibus; ne intereà manus à cædendis Romanis averterent. Quin etiam nomine victoriæ grandi ei vendito pecuniâ, ut salvus in Germaniam sese reciperet, permiserunt.* Quinam hi *Cenni*; nusquàm alibi lecti? Fuisse Germaniæ quosdam incolas, adparet ex vocabulo Κελτικὸν, quo constanter ubique in historiis suis Dio adpellat Germanos : ut & per *Germaniæ* vocabulum semper intelligit Cisrhenanam. Proxima igitur ea gens fuit Rheno. Si ea Caracallam, ejusque exercitum eò loci redegit, uti grandi pecuniâ falsum victoriæ nomen, salvumque in Germaniam citeriorem reditum redimere opus habuerit : certè non fuit exigua, aut obscura; sed magna, ac valida. quapropter immeritò heic per vocem τινὰς nobilitas eorum obscuratur. Ego lego πρὸς τοὺς Ἀλεμάννους. à quibus primus Caracalla cognomentum Alemanici gessit; falsum scilicet victoriæ de ipsis partæ nomen emercatus. Κελτοὺς igitur, id est, Germanos adpellavit Dio Alemannorum gentem, quia pro genuinis habebantur jam ejus ætate Germanis. Hinc tandem tam ingens vulgò invectus est error, uti ex famâ unius hujus nationis bellicosissimæ (tantum videlicet post inertiam ac imbellem torporem Gallorum, cœlum, solum, ac libertas Germaniæ potuit efficere) tota Germanorum gens exteris populis dicta fuerit ALEMANNI. quod vocabulum in eâdem gente apud multos Europæos, maximè verò apud Francogallos, etiamnum durat.

Hæc igitur est antiquissima illa ALEMANNIA sive ALAMANNIA, (utrumque enim vocabulum apud auctores legitur) inter Rhenum, Mœnum ac Danubium amneis, Hermundurorumque confinium protensa; Romanorum olim imperio subjecta;

posteà verò, libertate, exemplo Germanorum, vindicatâ, acerrimus Romanorum hostis. Limites ejus satis curatè suprà, in Marcomannorum Sedusiorumque ad Rhenum agris, descripti sunt: nisi quà austrini lateris pars inter Rhenum ac Danubium intectum reliquimus. hoc igitur explendum, antequàm ad alia transeamus. Terminus non modò inter Alemanniam, ac Rhætiam, sed inter universam Germaniam, ac Rhætias, Noricumque, & Pannonias, fuit Danubius amnis. hujus autem fons quia xx ampliùs millibus passuum à proximâ Rheni ripâ distaret; Ptolemæus, horum locorum haud perinde gnarus, in descriptione Rhætiæ, hoc spatium per lineam, inter Danubii Rhenique fonteis ductam, compleri posse putavit. verùm terminatio hæc perquàm est absurda; quum talis linea per medios Helvetiorum agatur agros. Ad proximam Rheni ripam duxisse multo satius erat: quod & à nonnullis nostri sæculi auctoribus factum video: ita uti linea ducta sit inter Danubii fontem, & Rheni Arolæque confluenteis. Verùm ne hoc quidem rectè factum, ex antiquis disco historiis. Cæsar belli Gallici comment. I, de Belgis Gallis loquens: *Proximi*, inquit, *sunt Germanis, qui trans Rhenum incolunt; quibuscum continenter bellum gerunt. quâ de causâ Helvetii quoque reliquos Gallos virtute præcedunt, quòd ferè quotidianis prœliis cum Germanis contendunt; quum aut suis finibus eos prohibent, aut ipsi in eorum finibus bellum gerunt.* Et posteà, debellatis Helvetiis, inque patrias sedeis redire jussis: *Noluit eum locum, unde Helvetii discesserant, vacare; ne, propter bonitatem agrorum, Germani, qui trans Rhenum incolunt, è suis finibus in Helvetiorum fineis transirent.* Horum neutrum ullâ aliâ regione fieri potuit, quàm eâ, quæ est ad ripam Rheni, inter Acronium lacum & dictos Arolæ confluenteis. nam quæ Brigantino lacui adjacent, jam Rhætorum fuêre loca. infra verò confluenteis Arolæ Raurici incoluerunt. Pro limite igitur ab hac parte, inter Marcomannos primò, deinde verò inter Alemannos ac Rhætos, statuo montis jugum, quod xx millibus passuum supra fontem Danubii, ad opidum amni adpositum *Dutlingen*, exoriens, in meridiem versùs, ad lacum Acronium & opidum ei adpositum *Ratolfscell*, extenditur: quo rectò, ex Ptolemæi sententiâ, Rhætia ex parte lateris occidentalis clauditur. Fontem autem amnis à Romanorum provinciâ Rhætiâ aliquanto longiùs uti excludam, monet me Ausonii epigramma, quo prædictos Augustos super victoriâ his in oris partâ sic adloquitur:

Danubius, penitis caput occultatus in oris,
Totus sub vestrâ jam ditione fluo:
Quà gelidum fontem mediis effundo Suëvis,
Imperiis gravidos quà seco Pannonias,
Et quà dives aquis Scythico solvo ostia ponto,
Omnia sub vestrum flumina mitto jugum.
Augusto dabitur sed proxima palma Valenti:
Inveniet fontes hic quoque, Nile, tuos.

De eâdem victoriâ, in carmine de Mosellâ, ita:

Hostibus exactis Nicrum super & Lupodunum
Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.

Quâ ratione poëta *Suevos* heic adpellet, qui fuerunt *Alemanni*, suo loco reddetur. at quomodò fontem Danubii Latiis ignotum annalibus intellexerit, prorsus ego ignoro. quidpe quum inter Galliam ac Rhætiam Alemanni, Taciti ævo, pars fuerint imperii Romani, ignorari dictus fons, historiisque Romanis non inseri nequivit: præsertim, quum Strabo lib. VII testetur, Tiberium, quum Vindelicos debellaret, unius diei itinere à lacu Brigantino ad fontem Danubii pervenisse. Plinium autem, Tacitum, & alios geographos, rerumque auctores, satis curatè eum descripsisse, quis ignorare potest? Proinde memoriâ lapsum poëtam credo. At Strabo quoque libro suprà dicto, fontem Danubii non in Rhætiâ, neque in confinio quidem Rhætiæ Germaniæque ponit; sed in ipsâ Germaniâ. Ἄρχεται, inquit, ἀπὸ τῶν Γερμανικῶν ἄκρων τῶν ἑσπερίων. id est; *Oritur in extremis Germaniæ versùs occasum partibus.* De dicto limite sic Aethicus cosmographus, in descriptione Europæ: *Rhætia habet ab Africo Alpes Penninas; ab occasu, Galliam Belgicam; à Circio, fontem Danubii, & limitem, qui Gallias & Germaniam à Danubio dirimit. à septemtrione habet Danubium & Germaniam.* Satis obscurè pariter & imperitè. paullo meliùs Isidorus: *Ab Africo, Alpes Penninas; à septemtrione, Danubii fontem, vel limitem, qui Germaniam Galliamque secernit.* Germania certè nullo alio limite ab Galliâ dirimebatur, quàm Rheno amne. limesque ille, à Danubio ad Rhenum fuit, inter Germaniam & Rhætiam; ut antè ostensum. Verùm tamen quia γαλαϊκὰ ἔθνη dicuntur Straboni Alemanni;

Alemanni; Tacito verò eorum solum *sinus imperii*, & *pars provinciæ* Galliæ: limes hic illis temporibus dici poterat dirimere Galliam ab Rhætiâ.

Hi igitur antiquissimi fuêre ALEMANNIÆ inter Danubium Mœnumque fines. At posterioribus temporibus Mœnum Alemanni transgressi, Mattiacorum etiam agri maximam, & Cattorum bonam partem occuparunt. Marcellinus lib. XVII, de Juliano Cæsare, ejusque exercitu, qui Alemannos, Rhenum transgressos, infra Argentoratum vicerat: *Martius juvenis, Rheno post Argentoratensem pugnam otiosè fluente, securus, ad Tres tabernas revertit, petiturus Moguntiacum, ut, ponte compacto transgressus, in suis requireret barbaros. Moxque ad locum prædictum est ventum. Flumine pontibus constratis tramisso, occupavêre terras hostiles.* Et lib. XVIII, de eodem Cæsare, atque exercitu ejus: *Omnes venêre Magontiacum. ubi, Florentio & Lupicino, Severi successore, destinatè certantibus, per pontem illic constitutum transiri debere, renitebatur firmissimè Cæsar.* mox: *Alemanni tamen omnes, quos petebat exercitus, consine periculum cogitantes, Suomarium regem, amicum nobis ex pactione præteritâ, monuerunt minaciter, ut à transitu Romanos arceret. ejus enim pagi Rheni ripis ulterioribus adhærebant. Quo testante, solum non posse, in unum coacta barbarica multitudo venit prope Mogontiacum, prohibitura viribus magnis exercitum, ne transmitteret flumen.* Et posteà: *Statimque, difficultate omni depulsâ, ponte constrato, solicitarum gentium opinione præventâ, visus in barbarico miles per Hortarii regna transibat intacta. Vbi verò terras infestorum etiam tum tetigit regum; urens omnia rapiensque, per medium rebellium solum grassabatur intrepidus. postque sepimenta fragilium penatium inflammata, & obtruncatam hominum multitudinem, visosque cadentes multos, aliosque supplicantes, cùm ventum fuisset ad regionem, cui Capellatii vel Palas nomen est, ubi terminales lapides Alemannorum & Burgundorum confinia distinguebant, castra sunt posita; ea propter, ut Macrianus & Hariobaudes, germani fratres & reges, susciperentur impavidi: qui, propinquare sibi perniciem sentientes, venerant, pacem anxiis animis precaturi.* Et lib. XXVIII: *Burgundii, salinarum finiumque causâ, cum Alemannis sæpè jurgabant.* Item lib. XXIX, de Valentiniano imperatore: *Agitabatur autem inter multiplices curas id omnium primum & potissimum, ut Macrianum regem, auctum inter mutationes crebras successionum, jamque in nostros adultis viribus exsurgentem, vi superstitem raperet, vel insidiis.* & mox: *Iunxit navibus Rhenum. Et antegressus contra Mattiacas aquas primus Severus, perpensâ militum paucitate, territus stetit.* Et paullo pòst: *In Macriani locum, Bucinobantibus, quæ contra Mogontiacum gens est Alemanna, regem Fraomarium ordinavit.* Mattiacas aquas hodiè esse *VVeiszbaden*, ex adverso Magontiaci, in Mattiacorum descriptione monstrabo. Ceterùm salinæ istæ haud dubiè fuerunt ad vicum, qui hodiéque adpellatur *Saltz*: apud quem flumen exorsum, nomine *Sale*, ablutis opidis *Salemünster*, *Salefeld*, & *Hanaw*, inter Francofurtum & Magontiacum Mœno miscetur. Limiteis igitur trans Mœnum Alemannis statuo præter Rhenum, communem Germaniæ terminum, à septemtrionibus Lonam amnem, a Rheno ad opidum usque *Grömberg*; hinc jugum montis, quod vulgò dicitur *Fogelsberg*. in cujus austrino latere prædictus est vicus *Saltz*, & fons Salæ amnis: ab oriente solstitiali, eumdem terminum, qui anteà Cattos, ut infrà ostendetur, ab Ubiis, & mox ab Mattiacis distinxit, juxta lineam ab opido *Gemünde*, Mœno imposito, ad fontem usque Adranæ (vulgò est *Eder*) ductam. Tempus, quo Alemanni primùm trans Mœnum Mattiacorum agros occupârint, haud facile indicatu est. ex Herôdiani tamen libro VI colligere licet, jam Alexandro Mammææ Romanis imperitante ea loca tenuisse. Verba Herodiani de Alexandro hæc sunt: Αὐτὸς εἰς Γερμανοὺς ἠπείγετο ἅμα τῷ λοιπῷ πλήθει· ἀνύσας δὲ τὴν ὁδὸν μετὰ πολλῆς σπουδῆς, ἐπέστη ταῖς τοῦ Ῥήνου ὄχθαις, καὶ τὰ πρὸς τὸν Γερμανικὸν πόλεμον παρεσκεύαζε. τόν τε ποταμὸν ναυσὶ διαλαμβάνων, ὡς πρὸς ἀλλήλας συντιθεισῶν γεφυρωθέντα, εὐμαρῆ τὴν διάβασιν τοῖς στρατιώταις παρέξειν ᾤετο. Id est: *Ipse adversùs Germanos cum reliquâ omni multitudine approperabat. confectoque celeriter itinere, constitit ad Rheni ripas; atque ibi res ad bellum Germanicum necessarias comparabat. pontemque, junctis inter se navigiis, fecit in Rheno flumine, ut per eum exercitus transgrederetur.* Narrat hinc, quos militeis habuerit imperator in exercitu; in quibus etiam erant Osroëni. subjicit deinde de Germanis hostibus ista: Ἐπιθεόν τι πρὸς τὴν συσταδὸν μάχην ἐν ᾗ ἀντίπαλοι καὶ ἰσόρροποι πολλάκις Ῥωμαίοις ἐγένοντο. Ἀλέξανδρος μὲν ἐν τούτοις ἦν· πλὴν ἔδοξεν αὐτῷ πρεσβείαν πέμψαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ περὶ εἰρήνης διαλέγεσθαι. πάντα τε ὑπισχνεῖτο παρέξειν ὅσων δέονται, καὶ χρημάτων ἀφειδῶς ἔχειν. τούτῳ γὰρ μάλιστα Γερμανοὶ πείθονται, φιλάργυροί τε ὄντες, καὶ τὴν εἰρήνην ἀεὶ πρὸς Ῥωμαίους χρυσίου καπηλεύοντες. ὅθεν ὁ Ἀλέξανδρος ἐπειρᾶτο ὠνήσασθαι μᾶλλον τὰς πρὸς αὐτοὺς σπονδὰς, ἢ διὰ πόλεμον κινδυνεύειν. Hoc est: *Nonnumquàm etiam collatâ acie res gerebatur;*

ex quâ Germani persæpè haud impares Romanis abibant. Quum in his Alexander versaretur, decrevit tamen oratores ad illos de pace mittere, qui pollicerentur, omnia illis principem Romanum, quorum foret opus, præbiturum; pecuniasque daturum magnâ copiâ. sunt quidpe Germani pecuniæ admodùm avidi; numquámque non auro pacem Romanis vendunt. quare Alexander pacem fœderaque potiùs ab illis emercari, quàm periclitari bello, tentabat. Hæc sanè omnia in eumdem modum, ut illa Dionis de Antonino Caracallâ, & Alemannis. de quibus uti hæc quoque intelligam, ea facit ratio, quòd ex Herodiano continuò pòst patet, Alexandrum eodem loco, quo pontem fecerat, in citeriori ripâ à militibus interfectum fuisse: Cassiodorus verò in chronico tradit, Moguntiaci id factum. Haud dubiè igitur iidem fuêre Alemanni, in quos posteà sæpè à Moguntiaco itum. nam Franci plerumque à Coloniâ Agrippinensi petebantur.

Ceterò LUPODUNUM illud Ausonii haud indoctè Rhenanus atque Lazius interpretantur hodiè arcem *Lupf*, XII millibus passuum ab fonte Danubii, versùs occidentem, dissitam. Quamquàm doctissimus Marquardus Freherus, antiquitatum Germanicarum sagacissimus indagator, in originibus suis Palatinis, item in eo libro, quem privatim de Lupoduno conscripsit, nomen hoc ad opidum *Ladenburg*, Nicro amni impositum, pertinere contendit. ubi complura ingentia ac validissima adducit argumenta, quibus ἀτοπίαν Ausonii, quam in nominando hunc locum admisit, convincere voluisse videtur. Etenim si Lupodunum nunc est *Ladenburg*, quid attinuit, victorias Gratiani de Alemannis ad Argentuariam & trans Rhenum circa Nicri Danubiique fonteis partas narrando, Lupodunum nominasse, C circiter millibus passuum ab Argentuariâ, totidemque ab fonte Danubii dissitum? Non adpropinquasse Gratianum inferiori parti Nicri, multo verò minùs confluentibus, nec eum tractum, qui est inter Danubii Nicrique fonteis, excessisse, patet ex Marcellini lib. XXXI; ubi expeditio hæc quamaccuratissimè describitur. nam ipse hostis à Danubii advenerat lævâ ripâ; eóque, in Galliâ fusus, redire properavit. Marcellinus initio hujus historiæ sic ait: *Lentiensis Alemannicus populus, tractibus Rhetiarum confinis.* Et in eamdem sententiam lib. XV: *Re hoc modo finitâ, paullo pòst & Lentiensibus Alemannicis pagis indictum est bellum, collimitia sæpè Romana latiùs irrumpentibus. Ad quem procinctum imperator egressus, in Rhetias camposque venit Caninos.* Ab Argentuariâ Gratianus, hostem persequens, quâ regione Rhenum trajecerit, suprà in Sequanis ostensum est. Certè aut duo fuerunt *Lupoduna*, aut falsò à posterioris sæculi hominibus nomen id opido tributum est Ladeburgio. Sed pugnam hanc in confinio Francorum Svevorumque, ad Nicrum amnem, factam fuisse, probare sibi multùm Freherus videtur hoc Ausonii versu, in precatione consulari;

Hostibus edomitis, quà Francia mixta Suëvis.

Verùm addendum erat initium sequentis versus, quo sensus huic versui aperitur, his verbis: *Certat ad obsequium.* Non igitur hoc voluit poëta; hosteis fuisse edomitos, ubi Francia miscetur Svevis: sed postquàm hostes edomiti, certasse Francos cum finitimis Svevis ad obsequium. Alemannos autem heic esse intelligendos pro Svevis, (qui nulli umquàm Nicrum attigerunt, antequàm Alemanni his finibus egressi) satis ex hactenus allatis patet. Poëta poëticâ usus est licentiâ: ac fortè, per ignorantiam, quum Svevia esset à tergo Alemanniæ simul ac Franciæ; ut suo loco ostendetur. Ex Sidonio denique irrefragabile videtur adferre argumentum Freherus, his versibus:

Bructerus, ulvosâ vel quem Nicer abluit undâ,
Prorumpit Francus.

Sed hæc alienissima esse à Gratiani temporibus, infrà in descriptione Franciæ docebo.

De cetero, LENTIUM istud, à quo universus populus nomen habuit, haud dubiè nunc est vicus *Leitz* in ripâ Danubii, infra opidum *Friding* situs. Longiùs à Rheno fuisse Lentiensium sedeis remotas, liquet ex eo, quòd Gratianus, post unam atque alteram victoriam, trans Rhenum partam, in patrias sedeis recedere permisit. sic enim Marcellinus dicto lib. XXXI: *Lentienses, post deditionem, quam impetravère supplici prece, oblatâ, ut præceptum est, juventute validâ, nostris tyrociniis permiscendâ, ad genitales terras innoxii ire permissi sunt.* Quod & Ausonii versus attestantur:

Hostibus exactis Nicrum super, & Lupodunum,
Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.

Porrò in tabulâ iter inter lacum Brigantinum & Marcianam silvam describitur tale:

Vindonissâ

Vindonissâ	
Tenedone	VIII.
Iuliomago	XIIII.
Brigobanne	XI.
Aris Flavis	XIIII.
Samulocenis	XIIII.
Grinarione	XXII.
Clarenna	XII.

SAMULOCENIS, ex situ, & itineris tractu, nominisque quâdam similitudine, haud dubiè idem est locus, qui Ptolemæo in Germaniâ, haud procul Danubii ripâ, dicitur Ἀλκιμοεννίς, ALCIMOENNIS. utrum autem vocabulum correctius, haud facilè dixerim. locus ipse celebris nunc opidi, quod vulgò vocatur *Vlm*, situi convenit. nam ab hoc rectè porrò in dextrâ Danubii ripâ, *Grinario* hodiè dicitur *Knäringen*, & *Clarenna*, *Rain*.

Rectissimâ igitur viâ à Vindonissâ Helvetiorum ad opidum *Vlm* tendentibus occurrit in silvâ Martianâ opidum *Dengen*: quod ex nomine, & itineris ductu, haud dubiè est TENEDO.

Sequitur dictum opidum, post XVI millia passuum, opidum ad Danubii jam ripam *Dutlingen*. quod ex situ atque intervallo videtur esse JULIOMAGUS. quem locum flumini fuisse impositum, indicat vox *magus*. Verùm *Iuliomagum* jam ad Rhætos spectasse, ex eâdem voce judico. hæc quidpe Germanis inusitata; quum in eâdem Rhætiâ fuerit etiam *Drusomagus*, & in Norico *Gabromagus*; ut suo loco ostendam. Ab opido *Dutling*, post XII millia passuum est opidum nunc *Beyern*, in ripâ Danubii. quod ex intervallo, itinerisque tractu, & nominis quodam vestigio videtur esse *Brigobanna*, Rhætiæ itidem locus: quem & ipsum ad flumen fuisse, ostendit vox *brige*.

Jam verò inter Brigobannam & Samulocenim ARÆ FLAVIÆ, Ptolemæo sunt in Germaniâ longiùs à Danubii ripâ, inter fonteis ejus & Alcimoennim, Βωμοὶ Φλαβίοι. tabulæ itinerariæ medio situ inter Brigobannam & Samulocenim. quæ situatio si haud falsa, facilè crediderim eum locum hodiè esse opidum *Aurach*.

Ceterùm Ammianus, lib. XXI, de Juliano Cæsare sic scribit: *Didicit enim Alemannos à pago Vadomarii exorsos (unde nihil, post ictum fœdus, sperabatur incommodum) vastare confines Rhetiis* (fortè *Rhetiarum*) *tractus.* & mox: *Libinonem quemdam comitem misit.* &: *Qui, cùm maturè prope opidum Sanctionem venisset, longè visus à barbaris; qui, jam certamina meditantes, sese per valles abdiderant.* Vadomarii pagum, sive regnum, Rauricorum agro fuisse oppositum; item ab Augustâ Rauricorum trajicere Rhenum solitos Romanos, in Alemanniam arma laturos, satis dilucidè ex Ammiani historiis perspicitur. haud indoctè igitur viris doctis SANCTIO putatur nunc esse opidum *Seckingen*, in Rheni dextrâ ripâ, ex adverso Raurici agri situm. Atque hac viâ ab Rauricorum Augustâ, per *Sanctionem*, *Tenedonem*, *Iuliomagum*, *Brigobannam*, *Grinarionem*, *Clarennam*, & alia in ripâ Danubii loca, profectus est in Pannonias Julianus Cæsar: de quo sic Marcellinus, in libro proximè dicto: *Discedens inter hæc Iulianus à Rauracis.* & mox: *Profecturus itaque per Martianas silvas, viasque junctas Istri fluminis ripis.*

At per Rheni dextram ripam atque Alemannorum fineis iter, apud Antoninum describitur hoc modo:

Rauracis		*Visontione*	
Artalbino	XVIII.	*Velatudoro*	XXII.
Vruncis	XXII.	*Gramata*	XVIII.
Monte Brisiaco	XXIII.	*Larga*	XXV.
Helveto	XXVIII.	*Vtirentis*	XVIII.
Argentorato	XXIX.	*Monte Blusiaco*	XXIIII.
		Helveto	XX.
		Argentorato	XXX.

In his pro *Artalbino* & *Helveto*, legendum, *Arialbino* & *Helvelo*, esseque illud *Basiliam*, hoc vicum Elsatiæ *Ell*, *Largam* verò vicum comitatus Feretensis *Large*; suprà in Rauracis atque Tribochis ostensum est. MONTEM BRISIACUM hodiè esse opidum, apud dextram Rheni ripam monti rotundo impositum, vulgari vocabulo *Brisach*; nemo umquàm dubitavit. at in eo tamen Beatus Rhenanus, & qui eum sequuti

ſunt, quamvehementiſſimè errarunt, quòd alveum amnis ab alterâ parte opidi, id eſt, ab oriente quondam fuiſſe arbitrati ſunt; duabus ſcilicet rationibus ducti; quarum una erat, quòd *Antoninus nullas* (ſic ait Rhenanus) *Transrhenanas urbeis commemoret, ſed tantùm provincialeis*: altera erat in Luitprandi Ticinenſis, qui ſub Henrico Germanorum rege, & filio ejus Othone primo vixit, diſertiſſio teſtimonio, quod lib. IV eſt tale: *Eſt Alſatiæ partibus caſtellum, Briſecgawe patrio vocabulo nuncupatum; quod & Rhenus, in modum inſulæ cingens, & naturalis ipſa loci aſperitas munit.* Verùm amnem altiſſimum latiſſimumque hac regione alveum ſponte ſuâ mutaſſe, aut humanâ operâ diductum aliò fuiſſe, quis temerè credat? Rhenanus verò dum negat Antoninum loca trans Rhenum memoraſſe, eo ipſo ignarum ſe ejus loci ſitus prodit, qui inter Arialbinum & Montem Briſiacum in eâdem ripâ extra provinciam Romanam, ab Antonino memoratur. Hic in primo itinere legitur caſu obliquo pluralis numeri *Vruncis*: in altero verò *Vtirentis*. unius ejuſdemque loci eſſe duo vocabula, ſitus ante Montem Briſiacum, & tractus itineris ſatis indicant. quapropter alterutrum eſſe corruptum, certum eſt. Vicus hodiè eſt medio ferè inter Baſiliam & Briſiacum itinere, propior tamen Briſiaco, haud procul Rheni ripâ, vulgari vocabulo *Zunzen*. quem eſſe locum illum Antonino memoratum, ſitus, atque itineris tractus, nec non nomen, quamapertiſſimis argumentis oſtendunt. quidpe, ut *Tabernæ* Romanorum Germanis dictæ fuêre *Zabern*, & Gallorum *Zurich* Romanis *Turigum*, ſive *Tigurum*; Germanorum *Zolpich*, *Tolpiacum*; ſic *Zunzen* Alemannorum dictæ fuêre Romanis UTUNTÆ. Fuiſſe autem literam *T* in ſecundâ & ultimâ ſyllabis ſcriptam, altera illa vox *Vtirentis* arguit. Quòd ſi igitur *Vtuntæ* fuêre trans Rhenum; nihil jam mirum, ſi *Briſiacum* quoque *montem* in eâdem fuiſſe ripâ crediderimus. Partem fuiſſe imperii Romani Alemanniam jam Taciti ævo, ſuprà oſtenſum eſt. poſteà verò, quum in libertatem ſeſe vindicaſſent Alemanni, ipſumque Romanum imperium ultro armis ac prædationibus crebris petiiſſent; tandem devictis eis, Probum, quidquid inter Rhenum ac Nicrum eſt, in provinciæ formam iterum redegiſſe, munimentaque in hujus amnis ripâ complura erexiſſe, auctor eſt Vopiſcus in vitâ ejus. de Valentiniano etiam ſic Marcellinus lib. XXVIII: *Valentinianus magna animo concipiens, & utilia, Rhenum amnem, à Retiarum exordio ad uſque fretalem Oceanum, magnis molibus communiebat; caſtra extollens altiùs, & caſtella turreſque adſiduas, per habiles locos & oportunos, quà Galliarum extenditur longitudo; nonnumquàm etiam ultra flumen ædificiis poſitis, ſubradens barbaros fines.* Et lib. XXX: *Ideò autem etiam Valentinianus metuebatur, quòd & exercitus auxit valido ſupplemento, & utrobique Rhenum celſioribus caſtris munivit, atque caſtellis, ne latère uſquàm hoſtis ad noſtra ſe proripiens poſſet.* Potuit igitur Romanis iter eſſe per hæc dextræ ripæ munimenta; amne ad Arialbinum & Briſiacum montem trajecto. Et quis non credat montem hunc primò à Romanis contra Alemannos fuiſſe communitum? nam ipſi Germani nulla umquàm munimenta contra Romanos excitarunt. A Valentiniano in Alemannorum ripâ caſtella fuiſſe erecta, ſatis apertè docet prædicto lib. XXX Marcellinus. Valeat igitur jam falſum illud teſtimonium Luitprandi, hominis Itali, locorum in Germaniâ parum gnari: quod vel ex hoc ipſo ejus teſtimonio, triplici errore implicito, ſatis probare licet. nam primò, quia Briſiacum opidum Elſatiæ erat conterminum; ipſius Elſatiæ id eſſe putavit. deinde, quum inſula eſſet ad opidum, in Gallicâ ripâ, uti etiam nunc eſt; in ipſâ inſulâ opidum eſſe credidit. tandem, quum regio circumjacens ex opidi nomine dicta foret *Briſachgaw*, quæ nunc contractè *Briſgaw*; ipſum opidum hoc vocabulo adfecit: ex quo uno ſatis ejus harum orarum ignorantia adparet. At regionem jam antiquis etiam temporibus fuiſſe adpellatam Romanis BRISIGAVIAM; & ipſos incolas BRISIGAVOS, ſive BRISIGAVIOS: ex notitiâ imperii liquet; ubi inter militeis præſidiarios numerantur *Briſigavi*.

Ceterùm Marcellinus prædictis hæc continuò ſubnectit: *Denique cùm reputaret, munimentum celſum & tutum, quod ipſe à primis fundârat auſpiciis, præterlabente Nicro nomine fluvio, paulatim ſubverti poſſe undarum pulſu immani; meatum ipſum aliorsùm vertere cogitavit. & quæſitis artificibus peritis aquariæ rei, copioſâque militis manu, arduum eſt opus adgreſſus. per multos enim dies compaginatæ formæ è roboribus, conjectæque in alveum, fixis refixiſque aliquotiens prope ingentibus ſtilis, fluctibus erectis confundebantur, avulſæque vi gurgitis interrumpebantur. Vicit tamen imperatoris vehementior cura, & morigeri militis labor, mento tenus, dum operaretur, ſæpè demerſi: tandemque, non ſine quorundam diſcrimine, caſtra præſidiaria, inquietudine errantis ingentis amnis exemta, nunc valida ſunt.* Sunt, qui hoc munimentum volunt hodiè eſſe eum locum, qui inter Rheni Nicrique confluenteis dicitur

Manheym.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Manheym. Verùm illi uti hanc suam opinionem satis tueri possint, vehementer ego vereor. quidpe in istâ Marcellini descriptione nihil singulare video, quod non multis ad Nicrum locis convenire queat. proinde etiam doleo, nullum certius istius munimenti signum eum adposuisse. Tam *immanem undarum impulsum* ad ipsum ostium fluminis fuisse dubito. tum non intelligo, quomodò munimentum Valentiniani *inquietudine errantis ingentis amnis* satis *exemtum* fuerit, si hodiéque ad pontem arcis Manhemianæ Nicer Rheni viam subinde tentat, noxiasque paludeis & inundationes immittit; quæ infixis palis magno opere ac sumtu sunt arcendæ. denique miror tam altum Marcellino de Rheni aut Nicri confluente silentium. de Trajani verò castello, quod in exemplum heic attrahitur, quasi id quoque ad Rheni Mœnique confluenteis fuerit exstructum, posteà suo loco videbimus, quàm falsa sit opinio.

Ceterùm idem auctor, lib. XXVII, de Valentiniani contra Vithigabium Alemannorum regem, Vadomarii filium, expeditione: *Valentinianus cum Gratiano Rhenum transgressus, indivisis agminibus quadratis ipse medius incedebat; Iovino, & Severo, magistris rei castrensis, altrinsecus ordinum latera servantibus, ne repentino invaderentur adsultu. protinusque inde ductantibus itinerum callidis exploratis accessibus per regiones longo itu porrectas, sensim gradiens miles irritatior ad pugnandum, velut repertis barbaris minaciter infrendebat. & quoniam, aliquot diebus emensis, nullus potuit, qui resisteret, inveniri; cuncta satorum & tectorum, quæ visebantur, injecta cohortium manu vorax flamma vastabat, præter alimenta, quæ colligi dubius rerum eventus adigebat, & custodiri. Post hæc leniore gressu princeps ulteriùs tendens, cùm prope locum venisset, cui Solicinio nomen est, velut quodam obice stetit; doctus procursantium relatione verissimâ, barbaros longè conspectos:* & quæ sequuntur. De eâdem expeditione lib. XXX: *Alemannis congressus, prope Solicinium locum, ubi insidiis penè perierat circumventus, ad exitium ultimum delere potuit universos, ni paucos velox effugium tenebris amandasset.* Vadomarii regnum ex adverso Raurici opidi, in lævâ Danubii ripâ fuisse, suprà dictum est. hunc igitur locum SOLICINIUM, haud alium esse judico, quàm quod nunc opidum ad Nicrum amnem *Sulz* nuncupatur: olim fortè dictum *Sulzen*.

Ptolemæus opidum Germaniæ habet Ταρόδουνον, TARODUNUM; ex adverso Helveti, haud procul Rheni ripâ situm. Id viri docti nunc interpretantur opidum *Dornstet*, XIV millibus passuum à Solicinio, versùs occasum æstivum, dissitum. nec perinde ineptè quidem; quum & vestigia nominis antiqui servare videatur, & in monte sit positum; quem Taroduni situm indicat vox *dunum*, montem significans. Verùm tamen, quia nimis longè hoc ab Rheni ripâ remotum; malim ego interpretari locum circa Friburgium Brisigaviæ.

BUDORIS, ejusdem auctoris, videtur esse opidum *Buriach*, in marchionatu Badensi, haud procul Durlaco.

CAP. V.

De CATTIS; *qui &* CHATTI, *&* CHASSI, *&* HASSI; *Cæsari verò, & aliis ejusdem ætatis auctoribus, falsò nomine dicti* SVEVI.

TACITUS, sermone de Gallis Alemannis absoluto, *Vltra hos*, inquit, *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant*. Horum sedes uti rectè designetur, pluribus antè argumentis demonstrandum erit, eamdem gentem Cæsari, in belli Gallici commentariis, sæpè esse memoratam; sed falsò nomine SVEVORUM.

Primum igitur argumentum est; quia *Svevi*, ut est in comment. IV, *multis sæpè bellis experti, propter amplitudinem gravitatemque civitatis, finibus expellere Vbios non potuissent, tamen vectigaleis sibi fecerunt, ac multo humiliores infirmioresque redegerunt*. quod fieri non potuit, nisi Ubiis, in Germaniâ etiam tum degentibus, Svevi isti fuissent finitimi. Ubiorum autem solo proximos fuisse ab oriente Cattos, pòst ostendetur. Secundò: quia Cæsar (ut est comment. VI) *Vbiis imperat, ut pecora deducant, suaque omnia ex agris in opida conferant: sperans, barbaros atque imperitos homines* (SVEVOS) *inopiâ cibariorum adductos, ad iniquam pugnandi conditionem posse deduci*. Cæsar erat in Ubiis; ut satis ex contextu præsentis historiæ liquet. cum Svevis igitur pugnare si voluit, prope illos adfuisse eum necesse est. Tertiò: quia Cæsar *Vbiis mandat, ut crebros exploratores in Svevos mittant, quæque apud eos gerantur, cognoscant: illi imperata faciunt; & paucis diebus intermissis, referunt, Svevos omneis, posteaquàm certiores nuntii de exercitu Romanorum venerant, cum*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

omnibus suis sociorumque copiis, quas coëgissent, penitus ad extremos fineis sese recepisse. silvam esse ibi infinitæ magnitudinis, quæ appellatur Bacenis: hanc longè introrsus pertinere, & pro nativo muro objectam, Cheruscos à Svevis, Svevosque à Cheruscis, injuriis incursionibusque prohibere: ad ejus initium silvæ Svevos adventum Romanorum exspectare constituisse. Heic si eos putas Cæsarem intellexisse Svevos, quos Tacitus, nempe quidquid inter Salam Albimque & inter Vistulam Danubiumque & mare septemtrionale expanditur; quâ ratione, quæso, Ubii paucis diebus potuerunt explorare, simulque Cæsari referre, Svevos ad extremos fineis suos, id est, ad Vistulam, vel ad Danubium, quà is Dacos Sarmatasque Jazygas tetigit, sese recepisse; quandoquidem illud flumen ab Ubiorum finibus CCCCLXXX, hoc verò CCCLX millibus passuum abfuit. Quartum argumentum est in iisdem verbis; ubi Cæsar *silvam Bacenim*, ait, *pro nativo muro objectam, Cheruscos à Svevis, Svevosque à Cheruscis, injuriis incursionibusque prohibere.* Cheruscos esse nunc Luneburgienseis, Brunsvicenseis, atque Magdeburgienseis, suo loco posteà satis certis demonstrabitur argumentis. ab occasu igitur Cheruscos à Svevis istis silva Bacenis disterminare non potuit, quia illic fuêre Chauci; & ultra Albim, ab septemtrionibus Fosi: quorum nulli Svevi; nec Ubiis ullo modo finitimi. ab ortu Cheruscis erat Albis, ingens amnis, eóque aptior in terminum ac munimentum deligi, quàm silva; si Svevi isti Cæsariani ultrà fuissent. At populi ultra Albim longiùs ab Ubiis dissiti, quàm uti crebris cum his contendere bellis, vectigaleisque sibi reddere potuerint. Ergo una reliqua est regio, à meridie, quæ Svevos hosce, simul Cheruscis, simul Ubiis propinquos, recipere potuit. ab hac *Bacenis* illa fuit *silva*; eodem haud dubiè tractu, ubi nunc etiam ingens ac celebratus visitur saltus, in perpetuo montium jugo, vulgari vocabulo *der Hartz*. citra hunc, in meridiem versùs, fuêre Svevi Cæsariani; eodem scilicet tractu, quo CATTI posteà, sub Augusto, & Tiberio, ac reliquis imperatoribus, ab omnibus auctoribus conferuntur. Id verò maximè notandum, extremos Cæsarianorum Svevûm fineis eodem fuisse situ, quo initium silvæ Bacenis; quæ *Svevos à Cheruscis, & Cheruscos à Svevis, injuriis incursionibusque prohibebat.* unde liquidò colligitur, extremos sive ultimos Svevorum Cæsarianorum fineis fuisse cis Albim, circa confluentem Salæ amnis. huc autem pertinuisse extremos Cattorum fineis, mox ex Tacito comprobabo. De Cheruscis verò sic Tacitus, annal. XII: *Et prædâ famâque onusti, ad montem Taunum revertuntur: ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugnæ præberent. Illi metu, ne hinc Romanus, inde Cherusci, cum quis æternum discordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obsides misêre.* Quintum argumentum est: quia Cæsar, comment. IV, *centum pagos* habuisse Svevos adfirmat. quod de Taciti Svevis, trans Salam Albimque, intelligere absurdum foret, in tantâ regionum vastitate: præsertim quum unis Semnonibus, Svevorum parti, C tribuat pagos Tacitus, in libro de Germaniâ; & Plinius lib. IV, cap. XIII, uni Hillevionum nationi, itidem Svevis, parteis Daniæ colentibus, IↃ. Aethicus sanè, obscurus ac minùs probatus auctor (quem typis editum nondum vidi) ubi *Svevorum* ait C *esse pagos, inter habitabiles, & inhabitabiles*; ductus hoc ipso videtur errore, quòd Cæsarem de universis heic loqui Svevis intellexit. Ac ipse nescio Cæsar an non hac re deceptus fuit, quòd Semnonas Svevos audiverat C habere pagos, quos ille Cattos esse putavit, quia & hi tot habebant pagos. Sextum argumentum est in his Cæsaris verbis, comment. IV: *Cæsar paucos dies in Sigambrorum finibus moratus; omnibus vicis ædificiisque incensis, frumentisque succisis, se in fineis Ubiorum recepit: atque his auxilium suum pollicitus, si à Svevis premerentur, hæc ab iis cognovit: Svevos, postquàm per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito, nuntios in omneis parteis dimisisse, uti de opidis demigrarent; liberos, uxores, suaque omnia in silvas deponerent; atque omnes, qui arma ferre possent, unum in locum convenirent. hunc esse delectum medium ferè regionum earum, quas Svevi obtinerent: hîc Romanorum adventum exspectare, atque ibi decertare constituisse.* Quòd si Svevi heic Cæsari intelligerentur, qui aliis auctoribus; certè tam exiguo temporis spatio, XXVIII dierum (X scilicet, quibus pons exstructus, & XVIII, quibus trans Rhenum moratus Cæsar; ut ipse testatur ibidem) omnia hæc fieri haud facilè potuissent; uti Svevi exploratores ad Rhenum mitterent; uti hi pontem à Romanis strui nuntiarent; ut illi discederent; ut in omneis parteis nuntios dimitterent; uti sua omnia colligerent, atque convasarent; ut in silvas cum liberis atque uxoribus unum in locum abderent; ut in mediam regionem sese conferrent, certamenq; exspectarent; uti denique hæc omnia Ubiis narrarentur. Et quis tandem ille locus foret, qui omneis, Albim inter, Danubium, Vistulamque amneis, & septemtrionalem Oceanum, Germaniæ incolas capere potuisset? At si Svevorum fineis intelligas, qui iidem fuêre

Cattorum; facilè omnia fieri potuerunt. quidpe in Bacenim ſilvam heic quoque, ut poſteà comment. VI, ſua Svevi omnia abſcondiderunt; & in medio regionum ſuarum, quod eſt circa opidum *Mülhauſen*, Romanos exſpectarunt.

Septimum argumentum his continetur verbis, eodem in commentario IV: *Publicè maximam putant eſſe laudem Germani, quamlatiſſimè à ſuis finibus vacare agros. hac re ſignificari, magnum numerum civitatum ſuam vim ſuſtinere non potuiſſe. itaque, unâ ex parte à Svevis circiter millia paſſuum* ıↄc *agri vacare dicuntur. ad alteram partem ſuccedunt Vbii.* Viden, quemadmodùm Ubiorum regione alteram illam partem ſive latus Svevorum cingat? quod ſi de Taciti aliorumque Svevis intelligas, minùs aptè congruéque duo iſta Svevorum latera cincta forent. nec equidem, ſi de Svevis Marcomannis ad Rhenum, Seduſiis, Harudibus, & Hermunduris. At, inquies, millia paſſuum ıↄc vacaſſe illic, adfirmat Cæſar. Scio equidem pleraque ſic habere exemplaria. verùm quis hoc crediderit? quidpe ab Albi dumtaxat, ubi extremos Cæſari fuiſſe Svevorum fineis demonſtravi, ıↄc millia paſſuum in orientem versùs ſi progrediare, non modò ad ultimum Germaniæ terminum, ſed in Sarmatiam, ad Hypanis amnis fonteis, Amadocamque paludem (in confinio eſt Ruſſiæ, atque Podoliæ) perveneris. Jam verò, quid fiet, ſi ultra Albim extremos Svevorum Cæſarianorum fineis poſueris? longiùs ſcilicet aberrabis. Falſum igitur hoc eſſe de ıↄc millibus paſſuum, manifeſtò liquet. Pleraque ſic habere exemplaria dixi: namque ſunt, quæ pro ıↄc referunt c. At ne hoc quidem ſatis pro vero. nam ex Velleio Paterculo, Dione Caſſio, & aliis rerum Romanarum auctoribus, ſatis liquet, Cæſarem Auguſtum, quum, poſt Julii Cæſaris obitum, bello Germanos trans Rhenum per legatos peteret, ultra Chattos versùs ſeptemtriones reperiiſſe Cheruſcos; versùs orientem æſtivum Langobardos; utroſque cis Albim: versùs orientem æquinoctialem inter Salam & Albim, Hermunduros: trans Albim Semnonum magnam gentem. proinde falsò id ac parum bonâ fide Julio relatum adfirmo. Verùm quàm frequens ei ſit, in terrarum dimenſionibus æqua locorum intervalla excedere, ſuprà ſæpius notatum eſt.

Octavum argumentum eſt in commentario primo, his verbis incluſum: *Hoc prælio* (quo Arioviſtus à Cæſare victus) *trans Rhenum nuntiato, Svevi, qui ad ripas Rheni venerant, domum reverti cœperunt. quos Vbii, qui proximè Rhenum incolunt, perterritos inſequuti magnum ex his numerum occiderunt.* Auxilio videlicet venerant Arioviſto. ſic enim paullo antè, eodem commentario: *Treviri nuntiabant, pagos centum Svevorum ad ripam Rheni conſediſſe, qui Rhenum tranſire conarentur. Quibus rebus Cæſar vehementer motus, maturandum ſibi exiſtimavit; ne, ſi nova manus Svevorum cum veteribus copiis Arioviſti ſeſe conjunxiſſet, minùs facilè reſiſti poſſet.* Treviros ait nuntiaſſe, Svevos Rhenum tranſire conari: Ubios autem recedenteis inſequutos. ergo & in Trevirorum agrum tranſire Svevi conabantur, &, ſi non in ipſo Ubiorum ſolo, ſaltem prope conſediſſe, certum eſt. Ubios inter Rhenum ac Mœnum amneis, ſive inter Coloniam Agrippinenſem, Francofurtum, & Marpurgium opida, ex adverſo Trevirici agri, coluiſſe, ſuprà libro ſecundo dictum eſt, fuſiúſque infrà demonſtrabitur. Svevi igitur iſti nulli alii eſſe potuerunt, quàm qui versùs ſolis ortum à Treviris Ubiiſque incoluerunt. Quòd ſi Hermunduros Svevos intelligas, ſive quos alios inter Mœnum, Danubium, ac Rhenum: certè hi neque per Trevirorum fineis Rhenum transgreſſi, Arioviſto auxilio veniſſent, in Sequanis circa Mombeliardum cum Cæſare congreſſuro; neque domum revertentes ab Ubiis peti potuiſſent ex itinere: obſtante haud modico, nec tranſitu facili, amne Mœno. Quin hæ voces, *pagos centum*, clarè atque apertè indicant, eoſdem fuiſſe, quos poſteà, in comment. IV, ut ſuprà notatum, c pagos colenteis, Cheruſcorum finitimos facit. Eò igitur redit ratio, uti nulli alii, quàm CATTI ſint habendi. At verò, inquies, centum pagi Svevorum quomodò venerunt; quum centum tantummodò pagos in univerſum Svevos habuiſſe Cæſar memoret in comment. IV? omnes igitur Svevi, id eſt, univerſa eorum natio ſuis ſedibus profecta? Minimè. Cæſarem mirum ſæpè eſſe rerum deſignatorem, ſuprà in Arduennæ ſilvæ deſcriptione ſatis patuit. Heic centum pagos nominavit ſpeciatim, uti certum Svevorum genus, quod tranſire conabatur, peculiari aliquo indicio deſignaret. quidpe jam anteà Svevorum erant alia genera in exercitu Arioviſti, *Marcomanni, Seduſii, Harudes.* His igitur univerſis Svevorum gentibus alia inſuper Svevorum, ut ille cenſuit, natio jungere ſeſe volebant CATTI. hi c incolebant pagos; *ex quibus quotannis*, ut teſtatur ipſe Cæſar comment. IV, *ſingula millia armatorum, bellandi causâ, ſuis ex finibus educebant. reliqui domi manebant; pro ſe atque illis colebant:* & quæ illic ſequuntur. Centum igitur pagos ad ripam Rheni conſediſſe quum dicat, centum millia armatorum domo profecta fuiſſe

innuere

innuere voluit. Bello autem sæpius petitos Ubios ab Svevis, id est, à Cattis, patet ex eodem commentario. quin ob id ipsum Ubii cum Cæsare amicitiam fecerant; rogabantque, uti se Svevorum oppressione liberaret. quod fecit, exstructo ponte in Ubiorum fineis cum exercitu transgressus. Concludamus igitur jam; eosdem esse hos Svevos Cæsaris, qui Catti sunt Tacito, aliisque auctoribus.

Ergo quòd Cæsar, in commentario proximè dicto, ait *Svevorum gentem esse longè maximam, & bellicosissimam Germanorum omnium*; id de nullâ aliâ, quàm Cattorum natione intelligi debet. hi quidpe tam amplos, ut mox infrà patebit, incoluerunt agros, uti latiores in totâ Germaniâ unius nationis fineis haud sæpè demonstraveris. bellicosissimamque omnium Germanorum fuisse Cattorum nationem, Tacitus satis disertè indicat, in libro de Germaniâ, his verbis: *Duriora genti corpora, stricti artus, minax vultus, & major animi vigor. multum, ut inter Germanos, rationis, ac solertiæ: præponere electos, audire præpositos, nosse ordines, intelligere occasiones, differre impetus, disponere diem, vallare noctem, fortunam inter dubia, virtutem inter certa numerare; quodque rarissimum, nec nisi ratione disciplinæ concessum, plus reponere in duce, quàm in exercitu. omne robur in pedite; quem super arma ferramentis quoque & copiis onerant. alios ad prælium ire videas; Cattos ad bellum. rari excursus, & fortuita pugna. & aliis Germanorum populis usurpatum, rarâ & privatâ cujusque audentiâ, apud Cattos in consensum vertit; ut primùm adoleverint, crinem barbamque summittere; nec, nisi hoste cæso, exuere votivum, obligatumque virtuti oris habitum. super sanguinem & spolia revelant frontem; seque tum demum pretium nascendi retulisse, dignosque patriâ ac parentibus ferunt. ignavis & imbellibus manet squalor. fortissimus quisque ferreum insuper anulum (ignominiosum id genti) velut vinculum gestat, donec se cæde hostis absolvat. Plurimis Cattorum hic placet habitus. jamque canent insignes, & hostibus simul suisque monstrati. omnium penes hos initia pugnarum: hæc prima semper acies, visu nova. nam ne in pace quidem vultu mitiore mansvescunt.* Atque hanc virtutem bellicam, quam Cæsaris tempestate adversùs Cheruscos, Usipetes, Tencteros, atque Ubios exercuerunt, perpetuò posteà servarunt; uti nullum umquàm acriorem in Germaniâ Transrhenanâ, neque diuturniorem habuerint Romani hostem, quàm ipsos Cattos. Tencterorum Usipetumque vox apud Cæsarem est, quâ maxima Cattis laus, gloriaque virtutis tribuitur: *Sese unis Svevis concedere; quibus nec dii quidem immortales pares esse possint.* Ac videre est apud auctores, nulli ferè eos auxilia sua petenti denegasse. Quin eo ipso etiam satis magnitudinem declararunt, quòd quinque è corpore suo emiserint colonias celeberrimas, *Batavos, Caninefateis, Sunicos*, &c, de quibus infrà dicam, *Mattiacos*, atque *Iubonas*. Sed ego nimis prolixam ingressus sum orationem, dum satis superque probare laboro, SVEVOS Cæsaris esse eosdem populos, quos posteriores scriptores adpellavêre CATTOS. tanti scilicet erat, rem auditu novam, creditúque difficilem pluribus confirmasse argumentis: præsertim, quum non ignorem, adeò obstinatos plerorumque esse animos, uti haud facilè quidquam, nisi vulgatum, admittant.

Ceterùm Cæsaris auctoritatem fidemque sequuti posteà alii auctores, qui hujus & Augusti res in Germaniâ gestas scripserunt, eodem Svevorum vocabulo passim Cattos adfecerunt. Sic Strabo, lib. IV: Πάσης δ᾽ ὑπέρκειται τῆς ποταμίας ταύτης οἱ Σύηβοι προσαγορευόμενοι Γερμανοί, καὶ δυνάμει καὶ πλήθει διαφέροντες τῶν ἄλλων. ὑφ᾽ ὧν οἱ Οὔβιοι ἐξελαυνόμενοι κατέφυγον εἰς τὴν ἐντὸς τοῦ Ῥήνου νυνί. hoc est: *Supra totam hanc Rheni ripam incolunt Svevi, Germanica natio, reliquis multitudine ac potentiâ superiores: à quibus Ubii pulsi cis Rhenum confugerunt.* in quibus verbis ista, καὶ δυνάμει καὶ πλήθει διαφέροντες τῶν ἄλλων, ex Cæsare desumsit. Cattos autem pepulisse Germaniâ Ubios, suprà in horum cis Rhenum descriptione dictum est; pluribusque infrà ostendetur. De iisdem Svevis sic Dio, lib. LI, sub Augusto Cæsare: Γάϊος γὰρ Καρίνας τούς τε Σύηβους τὸν Ῥῆνον ἐπὶ πολέμῳ διαβαίνοντας ἀπεώσατο. id est: *C. Carina Svevos, Rhenum magno numero transgressos, profligaverat.* Et Svetonius in vitâ Augusti: *Coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus, cum magnâ copiâ, cæsis: Germanosque ultra Albim submovit. ex quibus* SVEVOS *&* SICAMBROS *dedenteis se, traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Dio, libro prædicto, sub eodem Augusto: Ἀθρόοι πρὸς ἀλλήλους Δακοί τε καὶ Σύηβοι ἐμαχέσαντο. id est: *Dacorum quoque & Svevorum turmæ depugnarunt.* Florus lib. IV, cap. ultimo; de Druso, qui Augusti auspiciis Germaniæ genteis perdomuit: *Inde validissimas nationes, Cheruscos, Svevosque & Sicambros pariter adgressus est.* Ovidius, aut potiùs Pedo Albinovanus, in consolatione ad Liviam, super eodem Druso:

Ille genus Svevos acre, indomitosque Sicambros
Contudit; inque fugam barbara terga dedit.

Cattos

Cattos intelligere quemque per *Svevorum* vocabulum, suprà in Sunicis demonstratum est. hi quidpe fuêre pars illa Svevorum dedita, inque Galliam transducta à Tiberio, auspiciis Augusti. Quòd autem Strabo, Dio, Florus, & alii nonnulli Chattorum nomen ceu diversum ab Svevorum vocabulo retulerunt; id eâ ratione factum, quòd diversorum temporum auctores sequuti sunt: quorum primi eam gentem adpellarunt Svevos; proximi deinde Chattos. De cetero erravit Dio haud modicè, libro suprà dicto, in his verbis: Οἱ μὲν Συῆβοι πέραν τοῦ Ῥήνου, ὥσγε τἀκριβὲς εἰπεῖν, νέμονται· πολλοὶ δὲ καὶ ἄλλοι τούτων τοῦ Συήβων ὀνόματος ἀντιποιοῦνται. id est: *Svevi equidem, si accuratè dicendum, trans Rhenum incolunt: multi tamen alii etiam id nominis usurpant*. Imò multi isti alii, longiùs à Rheno dissiti, veri ac germani erant Svevi: illi verò inter Rhenum & Albim impropriè à Julio Cæsare, quem alii sequuti sunt, dicti fuêre Svevi, quum vero ac proprio nomine essent Chatti.

Sed tempus est ab falso hoc Svevorum vocabulo, ad verum genuinumque gentis nomen transire; fineisque ejus certis describere limitibus. Auctor igitur noster, postquàm de Alemannis, qui decumateis agros exercebant, sermonem absolvit; *Vltra hos*, inquit, *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteræ civitates, in quos Germania patescit: durant siquidem colles, paullatimque rarescunt. & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit*. Et paullo pòst: *Proximi Cattis certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Vsipii ac Tencteri colunt*. Usipios atque Tencteros ripam Rheni, inter Agrippinensem coloniam & Batavorum insulam, incoluisse, infrà docebitur. itaque quia hos auctor heic Cattis continuò subnectit, nec quidquam de Juhonibus, unà cum Mattiacis, aliâ Cattorum parte, meminit; quos, expulsis Ubiis, agros eorum in ripâ Rheni obsedisse, infrà ostendetur: sub uno eodemque Cattorum nomine & ipsos eum comprehendisse credibile est. quod etiam ex eo patet, quòd ultra Alemannos, unos ponit vel nominat Cattos: qui minimâ parte, si demas Mattiacos, inter Mœnum ac Rhenum sitos, Alemannorum agro contermini fuerunt. Quapropter, quòd ait Cattos ab Hercynio saltu initium finium suorum inchoare, id de Mattiacis atque Juhonibus maximè intelligendum. quidpe hodiéque in lævâ Mœni ripâ, haud procul Rheni confluentibus, ingens sternitur silva, vulgari vocabulo *der Spessard*; & alia, in lævâ Segi fluminis ripâ, quæ etiam regioni nomen dedit, vulgò *der VVester Wald*. de quâ, ut infrà in Bructeris ostendetur, hæc cecinit Claudianus, in panegyrico de IV consulatu Honorii:

Venit accola silvæ Bructerus Hercyniæ.

Hæ igitur partes fuêre quondam Hercynii saltus. Versùs autem fonteis Mœni simul atque Salæ, Hermundurorumque confinium, alia pars visitur dicti saltus, latè longéque in septemtriones sese extendens, vulgari nomine *der Düringer Wald*, id est, *Theuringica silva*: ubi olim Hercynius saltus Cattos suos deposuit, susceptis inde Hermunduris. Sed nos Juhonum Mattiacorumque fineis separatim posteà describemus. nunc de unis Cattis. A meridie igitur Mœno amne, inter confluentem Salæ, & confluentem Redonitii amnis, ab Alemannis submovebantur. ab ortu, eodem Mœno, & Radiaco flumine, hinc lineâ ad majorem Salam, & opidum ei adpositum *Salefeld* ductâ, & inde ipso Salâ ad confluentem usque Albis, ab Hermunduris Svevis arcebantur. Tacitus annal. XIII: *Eâdem æstate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prœlio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt*. Flumen hoc esse Salam, nomen ipsum apertè clamat. *saltz* quidpe, *salt*, & *solt*, Germanis atque Anglis idem est, quod Græcis ἅλς, Latinis *sal*. quin & fontes hodiè salis in Hallâ Saxonum ad idem flumen celeberrimi. nec ipsum frequens per Germaniam *hallæ* vocabulum, aliud significat, quàm salis fonteis, sive salinas. Ab septemtrionibus terminus inter Cattos Cheruscosque fuit, mons atque silva Bacenis. lineam igitur duco à Salæ Albisque confluentibus ad opidum usque *Ballenstede*; inde per dictum jugum, quod nunc vulgò dicitur *der Hartz*, ad opidum in eo situm vulgari vocabulo *VVilde man*: hinc aliam lineam ad confluenteis usque Visurgis & Ambræ fluminum. Ab occasu, quà antiquitus Dulgibini, Bructeri, Marsi, Tubantes, Sigambri, Tencteri, nempe alii aliis temporibus occurrebant, Ambrâ amne cingo, ad vicum usque *Dale*; atque hinc porrò montium jugo, quod juxta opida *Permont*, *Bloombarg*, *Horen*, *Oldenbeke*, *Kleinebarg*, versùs opidum *Brilon* procurrit: inde lineâ ad Adranæ (vulgò est *Eder*) usque fontem. hinc aliâ lineâ ad suprà dictum Salæ Mœnique confluentem actâ, primò ab Ubiis, postmodùm verò ab Juhonibus ac Mattiacis distinguo. At postquàm Dulgibini, Cheruscorum clientes, de quibus infrà erit sermo, sub Trajani principatus initium, patriis sedibus relictis, in Chamavorum agros, quos hi, in Bructerorum fineis transgressi, relique-

reliquerant, immigrarunt; Chattorum nonnulli in partem vacuarum sedium successerunt. quò illud spectat auctoris nostri: *Chaucorum gens in Cattos usque sinuatur*. Limites igitur ab hac parte promoveo, ab septemtrionibus per Visurgim amnem à confluente Ambræ, ad confluentem usque fluminis, quod IV millibus passuum infra opidum *Flotow* Visurgi miscetur: inde ab occidente, per lineam ad prædictum montium jugum, medio situ inter duo opida *Lemgow*, & *Barndorp*.

Regiones nunc dictis Chattorum finibus comprehenduntur istæ: Thuringia & Hassia totæ; omnis item Grubbenhagensis ducatus; episcopatus Paderbornensis dimidia pars, Visurgi adfixa; abbatia Fuldensis; Franconiæ Coburgiensisque ducatuum portiones. Errant, suo more, quamvehementissimè Strabo ac Ptolemæus, Chattos inter minores Germaniæ genteis numerantes.

Antiquum CATTORUM nomen retinere nunc HASSOS, haud dubitandum est. nam *T* & *S* commutativæ sunt pro ratione dialectorum apud Germanos literæ. sic quidpe inferioribus Germanis, sive Saxonibus, dicuntur *Wat*, *dat*, *Water*; quæ superioribus sunt *Was*, *das*, *Wasser*. qui igitur nunc HASSI, antiquitus aliâ dialecto vocabantur HATTI. quum autem priscis illis Celtis *H* adspiratio densiùs, ut suprà ad Vahalem dictum, exprimeretur, quasi geminata; factum inde est Græcorum χ, id est, Latinorum *ch*. unde ipsiꝰ gentis nomen apud Strabonem & Dionem legitur ΧΆΤΤΟΙ. & apud Plinium, item apud Tacitum, in duobus prioribus annalium libris, CHATTI; apud Ptolemæum verò ΧΑΤΤΑΙ. ex quo posteà, Χ mutato in confine K, sive adspiratione rejectâ, factum est Romanis CATTI: quemadmodùm ex *Vahali*, *Vachalis*, & *Vacalis*; item ex *Drahono*, *Drachonus*, & *Draconus*. Sed *Chattos*, olim etiam dictos fuisse CHASSOS, Germanicè *Chassen*, pro *Hassen*; fidem facit *Cattuariorum* vocabulum inde derivatum: quos alii *Chattuarios*, alii *Chassuarios* adpellarunt; ut infrà, cap XV, ostendetur. Apud Aethicum cosmographum, in recensione gentium Oceani, ut ille vocat, orientalis, corruptâ scripturâ legitur vocabulum *Cattigaucos*; pro *Chattos*, *Chaucos*.

Ceterùm, opida Svevis suis Cæsar tribuit comment. IV, his verbis: *Svevos, postquàm per exploratores pontem fieri comperissent, more suo concilio habito, nuntios in omneis parteis dimisisse, uti de opidis demigrarent*. Verùm minùs propriè heic vicos eum adpellavisse opidorum vocabulo, nullaq; Germanis priscis fuisse opida, supra lib I, cap XIII, ostensum est.

Caput tamen Cattorum gentis refert Tacitus, annalium lib. I, MATTIUM, sub initium principatus Tiberii; quum Mattiacorum nomen, quod inde posteà derivatum, nondum exstaret. De hoc in Mattiacis, quorum posteà fuit, plura dicam.

Princeps hodiè Hassiæ urbs est vulgari vocabulo *Cassel*: quam imperitum antiquæ historiæ geographiæque vulgus Latinorum vocat *Cassellam*, quum verum genuinumque & antiquissimum loci nomen fuerit CASTELLUM CHATTORUM: quemadmodùm Flandriæ nunc opidum *Cassel*, olim fuit *Castellum Morinorum*; & ad Mosæ lævam ripam arx nunc *Kessel*, olim *Castellum Menapiorum*. A Druso Germanico *Chattorum castellum* fuisse conditum, è Floro satis patere puto. Is de Drusi rebus per Germaniam gestis, sic lib. IV, cap ultimo: *Præterea in tutelam provinciarum, præsidia atque custodias ubique disposuit, per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. nam per Rheni quidem ripam, quinquaginta ampliùs castella direxit*. In his castellis ad Visurgim haud dubiè fuit dictum *Castellum Chattorum*, lævæ Fuldæ amnis ripæ, IX millibus passuum supra Visurgis confluentem, impositum. nec obstat, quòd Florus Fuldam nonn ominavit. sic quidpe neque Amisiæ neque Luppiæ amnium meminit: apud quos tamen castella & præsidia posuisse Drusum, infrà patebit. Id verò maximè in Chattorum Castello notandum, quòd & hoc in Romanum imperium, id est, Galliam spectante ripâ situm; quemadmodùm omnia illa L ampliùs castella ad Rhenum; & Castellum Menapiorum ad Mosam.

CAP. VI.

De UBIIS.

CHATTIS finitimos fuisse ab occidente ad Rheni ripam UBIOS, satis ex iis patuit, quæ superiori capite ex Cæsaris commentariis allata. his conjunge ea, quæ superiore libro de ejusdem gentis in Galliam migratione dicta sunt. A Chattis scilicet quum perpetuò, jam inde ab iis temporibus, quæ Cæsaris in Galliam expeditiones præcesserunt, premerentur, ob eamque causam amicitiam cum Cæsare fecissent, auxilium ejus implorantes; tandem Augusto supplices facti, uti in Galliam

Galliam transire liceret, à M. Agrippâ, quum consulatum is Romæ cum L. Gallo obtineret, id est, anno ante natum Iesum XXXVII, Rhenum transducti fuerunt. Videndum igitur nunc, quos trans Rhenum fineis incoluerint.

A meridie Mœno amne, à confluente Salæ, qui est apud opidum *Gemünde*, ad confluentem usque Rheni, à Sedusiis discernebantur: inde ipso Rheno, ad Navæ usque confluentem, quondam à Mediomatricis, postmodùm verò à Vangionibus. hinc ab occidente eodem Rheno à Treveris, Condrusis atque Eburonibus, ad Coloniam usque quæ posteà ex ipsorum vocabulo cognomentum habuit Ubiorum. à septemtrionibus, limite juxta lineam à dictâ Coloniâ ad fontem Adranæ amnis, à Sigambris submovebantur. ab occasu æstivo, alio limite, juxta lineam à fonte Adranæ ad suprà dictum Salæ Mœnique confluentem, à Chattis arcebantur. Ad Mœnum usque pertinuisse, tum maximè liquebit, quum probatum fuerit, Mattiacos, qui sedeis illorum occuparunt, huc usque fuisse extensos. Rhenum accoluisse, auctor est Cæsar comment. IV, de moribus eorum hæc narrans: *Ad alteram partem* Svevorum, id est, Chattorum, *succedunt Vbii; quorum fuit civitas ampla, atque florens, (ut est captus Germanorum) & paullo, qui sunt ejusdem generis* (Germanorum,) *etiam ceteris humaniores; &, propterea quòd Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipsi, propter propinquitatem, Gallicis sunt moribus assuefacti.* Treveris fuisse finitimos, suprà in horum explicatione patuit. Eburonibus quoque fuisse conterminos, inde colligo, quòd à Chattis pulsi, & in fidem Romanorum recepti, in proximos Eburonum agros, quos Coloniam attigisse suprà ostensum, traducti sunt. Sed quia à septemtrionibus Sigambros habuêre finitimos, qui & ipsi paullo infra Coloniam Eburonibus fuêre contermini; necessariò sequitur, his etiam fuisse per Rhenum junctos. De Sigambrorum propinquitate sic Cæsar, dicto commentario IV: *Cæsar, ad utramque partem pontis firmo præsidio relicto, in fineis Sigambrorum contendit. Sigambri, ex eo tempore, quo pons institui cœptus est, fugâ comparatâ, hortantibus iis, quos ex Tenchtheris atque Vsipetibus apud se habebant, finibus suis excesserant, suaque omnia exportaverant, seque in solitudinem ac silvas abdiderant. Cæsar paucos dies in eorum finibus moratus, omnibus vicis ædificiisque incensis, frumentisque succisis, se in fineis Vbiorum recepit.* nam pontem à Treveris ad Ubios pertinuisse, suprà in Treverorum descriptione ostensum est. De eâdem historiâ Dio, lib. XXXIX: Ὡς οὖν οἱ Οὔβιοι, ὅμοροί τε τοῖς Συγάμβροις οἰκοῦντες, καὶ διάφοροι αὐτοῖς ὄντες, ἐπεκαλέσαντο αὐτόν, διέβη τὸν ποταμὸν γεφυρώσας. id est: *Itaque, quum ab Vbiis, qui Sugambrorum finitimi, iidemque hostes erant, vocaretur, Rhenum ponte transiit.* Hi igitur Ubiorum in Germaniâ fuêre fines, antequàm gens ea in Galliam migravit. Continentur nunc iis finibus regiones, quibus vulgaria nomina *VVetteraw*, & *VVester wald*; cum exiguâ Hassiæ particulâ, quà opida *Marburg* & *Giessen*.

Cap. VII.

De Mattiacis.

VULGUS geographorum hujus ævi Selandicas insulas quondam MATTIACORUM incoluisse gentem, ingenti, quo summos etiam viros implicitos video, errore statuit: omnes hac unâ ratione ducti, quia Tacitus, in libro de Germaniâ, sermonem de Mattiacis cum sermone de Batavis conjungit; quos Rheni amnis insulam ad Oceanum tenuisse constat. Alii tamen, ex eodem argumento, ad Iselam flumen, circa opida *Campen, Swoll, Deventer*, collocarunt: quum jam anteà, ut suprà ostensum, præsumsissent, Batavos ad dictum flumen, & lacum Flevum, extensos fuisse. quidam etiam, ex eodem argumento, in septemtrionali eos fuisse volunt Hollandiâ. Verùm horum omnium errores uti disturbentur, veraque Mattiacorum sedes discutiatur; verba Taciti de utrâque gente integra inspiciamus; quæ sunt hujusmodi: *Omnium harum gentium virtute præcipui Batavi, non multùm ex ripâ, sed insulam Rheni amnis colunt; Cattorum quondam populus, & seditione domesticâ in eas sedes transgressus, in quibus pars Romani imperii fierent. Manet honos, & antiquæ societatis insigne: nam nec tributis contemnuntur, nec publicanus atterit: exemti oneribus, & collationibus, & tantùm in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservantur. Est in eodem obsequio & Mattiacorum gens. protulit enim magnitudo populi Romani ultra Rhenum, ultraque veteres terminos, imperii reverentiam. ita sede finibusque in suâ ripâ, mente animoque nobiscum agunt: cetera similes Batavis, nisi quòd ipso adhuc terræ suo solo & cœlo acriùs animantur.* En, *protulit ultra Rhenum*, ait auctor, qui vetus erat imperii terminus; idemque Galliæ & Germaniæ limes.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

at Selandi non modò citra medium Rheni alveum, qui Lugdunum Batavorum fertur; sed etiam citra Mosam. Itaque frustra est, quòd Mattiacos in Gallico solo quærere velis. in Germaniâ haud dubiè fuêre. Hinc auctor; *Sede*, inquit, *in suâ ripâ*; id est, in ulteriore ripâ, quæ est Germaniæ: *mente animoque nobiscum*; id est, in obsequio, & sub imperio Romanorum. *cetera similes Batavis*; quia & ipsi Mattiaci Chattorum pars, ut mox ostendetur, & Batavis, antequàm hi in Galliam transirent, finitimi, pòst etiam consanguinei. *nisi quòd ipso adhuc terræ suæ solo & cœlo acriùs animantur*; id est, Germaniæ solo, ac cœlo, quod asperius Galliæ cœlo, acriùs item populos suos, quàm Gallia, animabat. Tacitus igitur sermonem de Mattiacis & Batavis non eò conjunxit, quò eos conterminos sibi invicem ostenderet: sed uti lectorem doceret, *in eodem*, quo isti, *obsequio* agere etiam illos, *in* eademque *reverentiâ*, non metu. quia, uti Batavi in Galliæ ripâ, sic Mattiaci in suâ Germaniæ ripâ, socii Romanorum, *nec tributis contemnebantur, nec publicano atterebantur; exemti oneribus & collationibus, & tantùm in usum præliorum sepositi, velut tela atque arma, bellis reservabantur.* Idem auctor annal. XI: *Nec multo pòst Curtius Rufus eumdem honorem* (insignia triumphi) *adipiscitur; qui in agro Mattiaco recluserat specus, quærendis venis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor, ecfodere rivos, quaque in aperto gravia, humum infra moliri.* Quis (malum!) heic adeò imminuti fuerit cerebri, qui argenti metalla in Selandiâ quærere instituat; in humo tam arenosâ, æstuariis marinis crebrò dissectâ? quis item circa Daventriam, & Svollam? quis in Hollandiâ septemtrionali; inter lacus ac paludeis? Sanè nemo. Sed magna me heic magni viri sistit auctoritas, Justi Lipsii; qui Saturnal. lib. II, cap. I, ad proximè dictum Taciti locum commentans; *Libri*, inquit, *veteres, in agro Machiaco. igitur lego, Maciaco, vel Mazyaco. non enim apud Germaniæ Mattiacos hæc Curtii fossio, ut arbitrantur: sed apud Macas, vel Mazyas Africæ populos; cui ipsi provinciæ hic Curtius præfectus.* Nempe Lipsius, uti ista proferret, hoc Taciti loco, in libro de Germaniâ, inductus fuit: *Argentum & aurum propitii, an irati dii negaverint, dubito. Nec tamen affirmaverim, nullam Germaniæ venam argentum aurumve gignere: quis enim scrutatus est?* Quo loco Lipsius putat, omnino Tacitum negare, quemquam vel Romanum, vel alium, venas argenti in Germaniâ quæsivisse. quia igitur heic id neget auctor, illam quoque Curtii fossionem, de Mattiaco agro nequaquàm intelligendam esse. Rectè equidem arbitratur Lipsius de loco illo in libro de Germaniâ: nullus quidpe alius dictorum verborum sensus esse potest. Verùm memoriam heic, quemadmodùm haud semel alibi, quod ipse satis notavit Lipsius, defecisse Tacitum, ego verear. Non Africam eum intelligere, ubi de Curtio loquitur, sed Germaniam; facilè me demonstrare posse puto. quod uti commodè fiat, ipsa verba ejus pleniora in medium adducenda erunt. De Corbulone loquens, qui expeditionem in Frisios fecerat; *Insignia tamen*, inquit, *triumphi indulsit Cæsar, quamvis bellum negavisset. Nec multo pòst Curtius Rufus eundem honorem adipiscitur: qui in agro Mattiaco recluserat specus quærendis venis argenti: unde tenuis fructus, nec in longum fuit. at legionibus cum damno labor, ecfodere rivos, quaque in aperto gravia, humum infra moliri. quîs subactus miles, & quia plures per provincias similia tolerabantur, componit occultas literas nomine exercituum, precantium imperatorem, ut, quibus permissurus esset exercitus, triumphalia antè tribueret. De origine Curtii Rufi, quem gladiatore genitum quidam prodidêre, neque falsa promserim, & vera exsequi pudet. Postquàm adolevit, sectator quæstoris, cui Africa obtigerat, dum in opido Adrumeto, vacuis per medium diei porticibus secretus agitat, oblata ei species muliebris ultra modum humanum, & audita est vox;* Tu es, Rufe, qui in hanc provinciam pro consule venies. *Tali omine in spem sublatus, digressusque in urbem, & largitione amicorum, simulacri ingenio, quæsturam, & mox nobiles inter candidatos præturam, principis suffragio assequitur: cum his verbis Tiberius dedecus natalium ejus velavisset;* Curtius Rufus videtur mihi ex se natus. *Longâ pòst hæc senectâ, & adversùs superiores tristi adulatione, arrogans minoribus, inter pares difficilis, consulare imperium, triumphi insignia, ac postremò Africam obtinuit. atque ibi defunctus, fatale præsagium implevit.* Ex his igitur posterioribus verbis satis clarè perspicitur, Curtium Rufum jam anteà *consulare imperium & triumphi insignia* consequutum, quàm Africam obtinuerit. sectator quidpe primùm quæstoris, dein quæstor ipse, mox prætor quum fuisset, provinciam pro consule obtinuit, in quâ argenti venas reclusit, triumphique inde reportavit insignia. hinc verò Africam postremò pro consule adeptus, in quâ provinciâ defunctus; ut disertissimis verbis distinguit Tacitus. Quapropter minùs rectè ista doctissimus Lipsius de *Maciaco*, sive *Mazyaco*, ut ipse vocat, Africæ agro intellexit. de Germaniæ aliquo agro auctorem heic loqui, patet ex eo, quòd

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

quòd Curtii insignia triumphi, Corbulonis insignibus continuò subjicit; nec tamen singulatim monet, quâ in provinciâ ager iste fuerit: scilicet, quia eamdem Germaniarum provinciam intelligebat, quam paullo antè Corbulo obtinuerat; cujus pars Mattiaci, socii, ut antè dictum, populi Romani. Literas Curtium occultas composuisse, narrat auctor, *nomine exercituum*. quinam igitur illi exercitus, uno plures, in unâ provinciâ Africâ? quam duabus tantùm legionibus custoditam, ipse ex IV annalium ostendit Lipsius, in notis ad secundum historiarum. At Rhenum Germaniasque VIII legionibus, in duos æquales exercitus dispertitis, quibus unus præfuit consularis præfectus, fuisse possessas, jam dudum satis superque ostensum est. horum igitur nomine literas ad Claudium Cæsarem composuerat Rufus. Proinde de nullo alio, quàm Mattiacorum agro venæ illæ argenti, quas Rufus reclusit, sunt intelligendæ. Taciti autem memoria à vitii maculâ hac in re vindicari hoc modo potest. Librum de Germaniâ secundo Trajani consulatu, id est, primo principatus ejus anno, composuit; uti ipse disertè testatur eodem libro, de Cimbris loquens. Libros autem historiarum provecto jam Trajani imperio eum scripsisse, liquet ex primi libri exordio; ubi sic ait: *Quod si vita suppeditet, principatum divi Nervæ, & imperium Trajani, uberiorem securioremque materiam, senectuti seposui: rarâ temporum felicitate, ubi sentire quæ velis, & quæ sentias dicere licet.* Post historiarum tandem libros, composuisse eum annaleis, claret ex XI annali: *Vtriusque principis rationes prætermitto; satis narratas libris, quibus res gestas Domitiani composui.* Venas igitur argenti, quas in libro de Germaniâ, primo principatus Trajani anno, negat quemquam in Germaniâ quæsivisse, posteà meliori curâ longiorique inquisitione invênit, quondam à Curtio Rufo, Germaniarum præfecto, quæsitas repertasque esse; eamque rem annalibus suis inseri dignam judicavit. Atque veram Tacito lectionem adseruisse hactenus sufficiat. nunc alios etiam auctores de Mattiacorum finibus audiamus. Plinius lib. XXXI, cap. II: *Sunt & Mattiaci in Germaniâ fontes calidi trans Rhenum, quorum haustus triduo fervet. circa marginem verò pumicem faciunt aquæ.* Eosdem fonteis Marcellinus, lib. XXIX, *Mattiacas aquas* adpellat. Quis, nisi mentis errore obstrictus, temerè credat, fonteis hosce fuisse in Selandiâ, aut aliquâ finitimarum regionum? quis ad Iselam amnem? quis in Hollandiâ septemtrionali? Ecquid verò satis disertè Plinius, unà cum Tacito ac Marcellino, trans Rhenum Mattiacum nomen ostendit? quod nullo modo Selandicis potest convenire insulis. At ne quid ampliùs dubitare possis, rem planiùs etiam, ex Marcellini testimonio, reddam. Is dicto libro sic scribit de Valentiniano imperatore; *Agitabatur, inter multiplices curas, id omnium primum & potissimum, ut Macrianum regem, auctum inter mutationes crebras successionum, jamque in nostros adultis viribus exsurgentem, vi superstitem raperet, vel insidiis, ut multo antè Vadomarium Iulianus. & prævisum negotium poscebat & tempus. cognitoque, transfugarum indiciis, ubi comprehendi, nihil operiens, posset antedictus; tacitè, quantum concessit facultas, ne quid conserendo officeret ponti, junxit navibus Rhenum. & antegressus contra Mattiacas aquas primus Severus:* & quæ sequuntur. paullo pòst autem: *In Macriani locum Bucinobantibus, quæ contra Mogontiacum gens est Alemanna, regem Fraomarium ordinavit.* MATTIACI jam igitur sine controversiâ trans Rhenum sunt habendi, ex adverso Maguntiaci. quò rectè convenit historia Taciti, qui, historiarum IV, rebellionem Civilis Batavi persequens; *Dein mutati*, inquit, *in pœnitentiam Primani Quartanique & Duodevicesimani, Voculam sequuntur: apud quem resumto Vespasiani sacramento, ad liberandum Maguntiaci obsidium ducebantur. Discesserant obsessores, mixtus ex Cattis, Vsipiis, Mattiacis exercitus, satietate prædæ, nec incruentati.*

Ubios à Chattis Germaniâ fuisse pulsos, suprà ostendi. pulsorum agros obsedisse pulsores, haud dubium est. caput gentis Chattorum refert Tacitus, annal. I, MATTIUM: à quo haud dubiè *Mattiacorum* genti nomen quæsitum. Ptolemæus, cuncta ferè hisce in oris turbans atque miscens, eumdem locum perperam ipsius gentis nomine derivativo adpellat Ματτιακόν, *Mattiacum*; eodem situ, quo nunc Hassorum visitur oppidum *Marpurg*. quod idem esse *Mattium Chattorum*, Taciti clarè docet historia, dicto libro perscripta; quam mox explicabo. Mattiaci igitur pars quondam fuêre Chattorum, qui pulsis Ubiis agros eorum obsederunt. Atque hinc est, quod Tacitus, ut suprà relatum, *Mattiacos* ait *Batavis esse similes*: quia & hi Chattorum progenies. sic historiar. IV, de aliâ Chattorum parte, Caninefatibus: *Ea gens partem insulæ colit, origine, linguâ, virtute, par Batavis; numero superantur.* eamdem similitudinem in Mattiacis ostendere voluit, quum diceret, *cetera similes Batavis*. Hinc etiam Mattiaci à Civile adpellantur *consanguinei*,

 eodem

eodem historiarum libro: ubi rebellionem Batavis ſvadens Civilis, *Eſſe ſibi*, ait, *robur peditum equitumque, conſanguineos Germanos*. Chattos fuiſſe, atque Mattiacos, Maguntiacum poſteà obſidenteis, ſuprà oſtenſum eſt.

Limiteis igitur Mattiacorum agro ſtatuo, ab ortu æſtivo, à meridie, & ab occaſu æquinoctiali, quos anteà Ubiis, ad Rheni uſque Lonæque confluenteis. à ſeptemtrionibus, ſeu potiùs ab occaſu æſtivo, (adſurgit quidpe in cuneum versùs ſeptemtriones dictus ager) lineâ à dictis confluentibus ad fonteis Adranæ amnis, qui nunc eſt vulgò *Eder*, ductâ, à Juhonibus diſtingvo: quos finitimos fuiſſe Mattiacis, proximo capite monſtrabo. Continetur nunc his agrorum finibus *VVeteravia* tota, cum portiunculâ Haſſiæ, quà opidum *Marburg*.

Quæritur jam, quandò novum hoc Mattiacorum nomen adſumſerit pars illa Chattorum in Ubiorum agros digreſſa: utrùm, ut primùm Ubii Rhenum transducti; an aliquanto pòſt? Dio, lib. LIV, ait, Druſum, Q. Tuberone. F. Maximo Coss., id eſt, annis XXVI poſtquàm Ubii in Galliam transgreſſi, caſtellum exſtruxiſſe ἐν τοῖς Χάττοις, παρ' αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ· id eſt, *in Chattis apud ipſum Rhenum*. & Tacitus annal. libro primo, ut antè relatum, Druſo Cæſare, C. Norbano Coss., id eſt, XXXIX annis poſt Ubiorum emigrationem, Mattium, unde Mattiaci denominati, univerſorum Chattorum facit caput. item Strabo in lib. IV, quem ſcripſit in conſulatu Jun. Silani, & C. Norbani, id eſt, anno XXXIII poſt perdomitas Rhætias ac Noricum, ut ipſe ibidem teſtatur, qui fuit annus ab Ubiorum emigratione LV, Svevos tradit Rhenum accolere; quos Chattos fuiſſe, ſuprà oſtenſum eſt. ex quibus teſtimoniis patet, Mattiacos ad hæc uſque tempora communi etiamdum omnium Chattorum nomine fuiſſe adpellatos. Poſt hæc verò Tacitus annal. lib. XI, Claudio Cæſare IV, L. Vitellio Coss., ait, Curtium argenti venas aperuiſſe in agro Mattiaco. unde colligi poteſt, jam tum nomen eos habuiſſe Mattiacorum; id eſt, anno poſt occupatos Ubiorum agros LXXXIII, à nato Jeſu XLIX. Eo igitur XXXIII annorum ſpatio, quod Druſi Neronis Cajique Norbani conſulatum, & quartum Claudii conſulatum interceſſit, nomen hoc exortum eſſe, certum eſt. Duravit verò etiam poſterioribus ſæculis. nam Notitiæ imperii memorantur inter auxilia palatina & militeis præſidiarios *Mattiaci*. Marcellinus equidem lib. XXIX, ut antè relatum, *Mattiacas* nominat *aquas*; at Alemannis jam dudum eas obtinentibus; ut ſuprà patuit.

Tacitus, in libro de Germaniâ, Mattiacos vocat ſocios populi Romani. eam ſocietatem jam tum fuiſſe arbitror, quum Rufus argenti metalla in eorum agris aperiret. nam hoc non niſi in provinciâ pacatâ fieri potuit. unde ſuſpicor, ſocietatis Romanæ acceptionem initium atque cauſam dediſſe mutationi nominis. Non bello aut armis ſuperatos, ſed ἑκόντας ſocietatem iniſſe, patet ex eo, quòd in eodem cum Batavis habiti ſint honore: quos & ipſos ultro petiiſſe Romanorum amicitiam, ſuprà è Cæſare demonſtratum eſt.

Ceterò MATTIUM, quod antè univerſorum fuit Chattorum caput, Mattiacorum quoque poſteà principem fuiſſe locum, ut à quo novam adpellationem ſumſerant, haud dubito. Id eſſe nunc opidum Haſſorum *Marpurg*, vel ipſum nomen ſatis oſtendere puto. quidpe quum vicus is gentis eſſet caput, particulâ *burg*, ſive *purg*, (quam locum ſæptum munitumque ſignificare, ſuprà, lib. I, cap. XIII, docui) antiquo vocabulo MAT additâ, factum eſt nomen MATPURG. ex quo poſteri, emollito ac liquefacto T, fecerunt *Marpurg*. Ptolemæus certè *Mattiacum* ſuum eodem collocavit ſitu, ubi nunc eſt *Marpurg*. Atque huc Germanici rectè tendit iter, quod à Maguntiaco ad Mattium versùs Tacitus, annal. I, deſcribit his verbis: *Germanicus* IV *legiones*, V *auxiliarium millia, & tumultuarias catervas Germanorum cis Rhenum colentium, Cæcinæ tradit: totidem legiones, duplicem ſociorum numerum ipſe ducit. poſitoque caſtello ſuper veſtigia paterni præſidii in monte Tauno, expeditum exercitum in Chattos rapit; L. Apronio ad munitiones viarum & fluminum relicto. nam rarum illi cœlo, ſiccitate & amnibus modicis inoffenſum iter properaverat: imbreſque & fluminum auctus regredienti metuebantur. Sed Chattis adeò improviſus advênit, ut, quod imbecillum ætate ac ſexu, ſtatim captum aut trucidatum ſit; juventus flumen Adranam nando tramiſerit; Romanoſque pontem cœptantis arcebant. dein tormentis ſagittiſque pulſi, tentatis fruſtra conditionibus pacis, cùm quidam ad Germanicum perfugiſſent, reliqui omiſſis pagis vicisque in ſilvas diſperguntur. Cæſar, incenſo Mattio (id gentis caput) aperta populatus, vertit ad Rhenum*. Hæc uti rectè explicentur, alius inſuper auctoris locus ex annal. XII adducendus eſt, in quo ejuſdem montis Tauni fit mentio, his verbis: *Iiſdem temporibus in ſuperiore Germaniâ trepidatum, adventu Cattorum,*

latrocinia

latrocinia agitantium. Deinde L. Pomponius legatus auxiliares Vangiones ac Nemetas, addito equite alario, monuit, ut anteirent populatores, vel dilapsis improvisi circumfunderentur. Et secuta consilium ducis industria militum. divisique in duo agmina qui lævum iter petiverant, recens reversos, prædâque per luxum usos, & somno graves circumvenêre. aucta lætitia, quòd quosdam è clade Varianâ, post quadragesimum annum, servitio exemerant. At qui dextris & propioribus compendiis ierant, obvio hosti, & aciem auso, plus cladis faciunt. Et prædâ famâque onusti, ad montem Taunum revertuntur: ubi Pomponius cum legionibus opperiebatur, si Catti, cupidine ulciscendi, casum pugnæ præberent. TAUNUM hunc plerique geographorum nostri sæculi interpretantur eum montem, qui, cis Rhenum in Gallico solo, millibus passuum à Magontiaco (unde Germanicus IV legiones in Chattos duxit, & unde Pomponius auxiliares Vangiones ac Nemetas in eamdem gentem emisit, moxq; ipse cum legionibus subsequutus est) circiter XXV dissitus, vulgari vocabulo dicitur *der Doresperg*. Verùm velim ego ex his scire, cur Drusus, Germanici pater, præsidium posuerit in monte *Doresperg*; aut adversùs quem hostem, cis Rhenum in Galliâ, provinciâ pacatâ, procul amne? Fortè, ut Gallos, haud ita pridem pacatos, in officio contineret. Sed ad hoc satis prope erant præsidia per lævam Rheni ripam disposita; quorum L ampliùs eum direxisse, auctor est Florus. de quibus sic auctor noster annal. IV: *Sed præcipuum robur Rhenum juxta, commune in Germanos Gallosque subsidium, octo legiones erant.* At, inquies, in Mosæ quoque ripâ castella Drusus erexerat, teste eodem Floro. Rectè. at quæro, quid Germanicus, Chattos ultra Rhenum cum IV legionibus petiturus, præmisso jam Cæcinâ cum totidem legionibus, ipse retrò in Galliam cessit, præsidiumque in monte *Doresperg* posuit? aut adversùs quem hostem? Item cur L. Pomponius, militibus adversùs Chattos latrocinanteis trans Rhenum missis, ipse retrò in eamdem Galliam, ad eumdem montem *Doresperg* concessit? Nempe, ut è longinquo, à XXV millibus passuum, hostem à Rheni transitu prohiberet: aut ut tutiùs cum eo in Romanâ provinciâ, quàm in hostili agro, dimicaret? Vide, quàm absurdæ, quámque ineptæ sequantur rationes, ex vulgari istâ opinione. proinde audacter tu Taunum montem, falsò Galliæ tributum, Germaniæ ex sententiâ Ortelii reddas: eumque ibi habeas, qui ex adverso Maguntiaci vulgò hodiè dicitur *der Heyrich*, & nonnullis *der Hohe ruck*, & *die Höhe*. per hunc quidpe necessariò Germanico, ad ADRANAM flumen, quod nunc vulgò est *die Eder*, versùs opidum *VValdeck* rectissimo itinere tendenti, transeundum fuit. in hoc item CASTELLUM illud præsidiarium à Druso positum; ut disertissimis testatur verbis Dio, lib. LIV, de Sigambris loquens: Νικηθέντες γὰρ ἐκ τούτου οὐκέθ' ὁμοίως ἐθρασύνοντο, ἀλλὰ πόρρωθεν μὲν σφᾶς παρελύπουν, ἐγγὺς δ' οὐ προσῄεσαν· ὥστε τὸν Δροῦσον ἀντικαταφρονήσαντα αὐτῶν, ἐκεῖ τε, ᾗ ὅ τε Λουπίας καὶ ὁ Ἐλίσων συμμίγνυνται, φρούριόν τι σφίσιν ἐπιτειχίσαι, καὶ ἕτερον ἐν Χάττοις παρ' αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ. id est: *Victi inde hostes, haud æquè, ac anteà, comminus congredi audebant; sed eminus tantùm infestavêre. unde factum, ut Drusus, vicissim iis contemtis, castellum contra eos ad Luppiæ Elisonisque confluenteis, aliudque in Chattis, apud ipsum Rhenum, exstrueret.* Ab Adranâ igitur flumine Germanicus Maguntiacum revertens, Marpurgium, quod tunc *Mattium* dicebatur, rectissimâ viâ transiit, simulque incendit. aperta hinc populatus ea, quæ sunt inter Marpurgium & opidum *Putzbach*; in quorum medio opidum *Giessen*, apertissimo amœnissimoque situ.

Ceterùm in eodem monte Tauno, in vestigiis, aut sanè prope vestigia castelli Drusiani, Trajanum posteà, ad Drusi ac Germanici exemplum, posuisse sive reposuisse munimentum puto, quod posteà Julianus dirutum reparavit; teste Marcellino, in lib. XVII. quod equidem rectè Rhenanus in dicti montis jugo, at nimis à Rheno remotum interpretatus est opidum *Cronenburg*, sive, ut ille ad suam opinionem detorsit, *Cronburg*, quasi *Tranburg* antiquitus dictum. Goropius verò, & hunc sequuti alii, Trajani munimentum volunt esse vicum in ulteriore Rheni ripâ *Castel*, Maguntiaco oppositum. Verùm hoc uti satis ex Marcellino, qui unus dicti munimenti meminit, elicere possint, vehementer ego dubito. verba ejus dicto libro hæc sunt, de Juliano Cæsare, ad Tabernas Rhenanas à pugnâ Argentoratensi reverso: *Unde cum captivis omnibus prædam Mediomatricos, servandam ad reditum usque suum, duci præcepit. & petiturus ipse Moguntiacum, ut ponte compacto transgressus, in suis requireret barbaros, cùm nullum reliquisset in nostris, refragante utebatur exercitu.* & paullo pòst: *Moxque ut ad locum prædictum est ventum, flumine pontibus constratis transmisso, occupavêre terras hostiles. At barbari præstricti negotii magnitudine, qui se, in tranquillo positos otio, tunc parum inquietari posse sperabant, aliorum exitio, quid fortunis suis immineret, anxiè cogitantes, simulatâ pacis petitione, ut primæ vertiginis impetum declina-*

declinarent, miserunt legatos cum verbis compositis, quæ denuntiarent concordem fœderum firmitatem: incertumque, quo consilio aut instituto mutatâ voluntate, per alios cursu celeri venire compulsos, acerrimum nostris minati sunt bellum, ni eorum regionibus excessissent. Quibus clarâ fide compertis, Cæsar primâ noctis quiete navigiis modicis & velocibus octingentos imposuit milites. eorum viginti sursum versùm decurso egressi, quicquid invenire potuerint, ferro violarent, & flammis. Quo ita disposito, solis primo exorsu visis per montium vertices barbaris, ad celsiora ducebatur alacrior miles. nemineque invento (hoc siquidem opinati discessêre) confestim eminus ingentis fumi volumina visebantur; indicantia, nostros perruptas populari terras hostiles. Quæ res Germanorum perculit animos. atque desertis insidiis, quas per arta loca & latebrosa struxerant nostris; trans Menum nomine fluvium, ad opitulandum suis necessitudinibus, avolarunt. Vt enim rebus amat fieri dubiis, & turbatis; hinc equitum nostrorum accursu, inde navigiis vectorum militum impetu repentino perterrefacti; evadendi subsidium velox locorum invenêre prudentes. quorum digressu miles liberè gradiens, opulentas pecore villas & frugibus rapiebat, nulli parcendo: extractisque captivis, domicilia cuncta, curatiùs ritu Romano constructa, flammis subditis exurebat. emensâque æstimatione decimi lapidis, cùm prope silvam venisset, squalore tenebrarum horrendam, stetit diu cunctando; indicio perfugæ edoctus, per subterranea quædam occulta, fossasque multifidas latere plurimos, ubi habile visum fuerit, erupturos. ausi tamen omnes accedere fidentissimè, ilicibus incisis & fraxinis, roboreque objecto magno, semitas invenêre constratas. ideóque gradientes cautiùs retro, non nisi per amfractus longos & asperos ultrà progredi posse, vix indignationem capientibus animis, advertebant. Et quoniam, aëris urente sævitiâ, cum discriminibus ultimis laborabatur in cassum, (æquinoctio quippe autumnali exacto, per eos tractus superfusæ nives opplevêre montes simul & campos) opus arreptum est memorabile. &, dum nullus obsisteret, munimentum, quod, in Alemannorum solo conditum, Trajanus suo nomine voluit appellari, dudum violentiùs oppugnatum, tumultuario studio reparatum est. locatisque ibi pro tempore defensoribus, ex barbarorum visceribus alimenta congesta sunt. Quæ illi, maturata ad suam perniciem, contemplantes, metuque rei peractæ volucriter congregati, precibus & humilitate supremâ petière, missis oratoribus, pacem. quam Cæsar, omni consiliorum viâ firmatâ, causatus verisimilia plurima, per decem mensium tribuit intervallum: id nimirum solerti colligens mente, quòd castra, suprà, quàm optari potuit, occupata, sine obstaculo tormentis muralibus & apparatu deberent valido communiri. In his omnibus quia nullum de Rheno amne, aut ejus ripâ, verbum factum; munimentum ego arbitror conditum fuisse in monte Tauno; quem indicat Marcellinus his verbis, *visis per montium vertices barbaris*: nam nondum longiùs à Rheni ripâ milites Juliani abscesserant. silvam autem intelligit eam, quæ pars quondam, ut antè dictum, Hercynii saltus, & Rheno propior, nunc vulgari vocabulo dicitur *der Spessard*. Ac sanè multo aptior erat munimento situs in ipso montis vertice, quàm ad radices ejus, in amnis ripâ. quidpe haud dubiè Trajanus idem in hoc ædificando spectavit, quod post eum Valentinianus in suis munimentis: de quibus sic idem auctor lib. XXX: *Vtrobique Rhenum celsioribus castris munivit, atque castellis; ne latere usquàm hostis ad nostra se proripiens posset.* nam ex his velut è speculis, ut idem ait libro præcedente, *si quis hostium se commovisset, desuper visus obruebatur.* Hanc igitur ipsam commoditatem utilitatemque primus in Tauno monte dispexerat Drusus, quum Q. Tuberone, Fab. Maximo Coss., id est, anno ante natum Iesum XI, *castellum inibi cum præsidio poneret.* quod dirutum posteà à Chattis, filius ejus Germanicus, patris consilium probans, restituit, Druso Nerone, C. Norbano Coss., id est, anno Christi XV. Id jam hinc ad societatem usque, inter Mattiacos Romanosque factam, durasse haud dubium est, quando nullum eo temporis spatio in hac ripâ bellum rerum scriptoribus memoratur. C. Antistio, M. Suilio Coss., id est, anno Christi L, exstitisse omnino arbitror, quum *in superiore Germaniâ trepidatum est, adventu Chattorum latrocinia agitantium.* quidpe ab illis ipsis militibus maximè trepidatum est, qui præsidii loco huic castello impositi erant. ipsi circumjectarum regionum incolæ, extrema patientes, doluerunt veriùs, quàm trepidarunt. in castris verò Maguntiacensibus legiones, Rheni altissimo latissimoque flumine satis tutæ, cur adventu latrocinia tantùm agitantium trepidarent, causa nulla erat. At post excessum Neronis, quum Batavi, aliique Galli, Civile duce rebellarent, ab Transrhenanis Usipiis, Chattis atque Mattiacis, junctâ manu Magontiacum obsidentibus, castellum id iterum subversum fuisse, maximè credibile est. Erexit post hæc jam tertiò Trajanus, adpellatione suo de nomine impositâ; nempe in sociâ tunc ac pacatâ gente Mattiacorum, ut patet è Taciti libro de Germaniâ; qui primo principatus Trajani anno conscriptus. Post Trajanum rursus destructum est ab Alemannis,

quum

quum hi, proximo Mattiacorum agro occupato, crebris expeditionibus in proximam Galliam ruerent. Nihilo minùs tamen jam quartum à Juliano Cæsare reparatum; ipso iterum, Constantio nonùm Coss., anno à nato Jesu CCCLVII. Tandem, nescio à quibus mortalibus, vel quo tempore, sic funditus dirutum est, uti nullum planè ejus supersit vestigium, quod verum ejus situm indicare vel prodere queat. Quia tamen παρ' αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ, id est, *apud ipsum Rhenum*, primùm à Druso conditum fuisse tradit Dio; ego supra AQUAS MATTIACAS, quæ nunc vulgò vocantur *Wysbaden*, exstitisse existimo. namque per has rectè iter agitur ad Mattium: ad has etiam præmissum Severum à Valentiniano, hostem in his oris adgressuro, testatur Marcellinus, libro XXIX prædicto. cujus verba, eodem loco, de Valentiniano hæc sunt: *In Macriani locum Bucinobantibus, quæ contra Mogontiacum gens est Alemanna, regem Fraomarium ordinavit.* Hos BUCINOBANTES ego arbitror nomen detortum apud Romanos habuisse ab ipsarum aquarum vocabulo *VVysbaden*, quasi *thi VVysbader*. solebant quidpe Romani atque Græci, ut antè dictum, Germanorum W convertere in confinem literam B. Mentio eorum etiam in Notitiâ Romani imperii fit; ubi inter auxilia Palatina numerantur.

CAP. VIII.

De IUHONIBUS.

MATTIACIS ab septemtrionibus continuabantur JUHONES: quorum auctor noster meminit annal. XIII, his verbis: *Sed bellum Hermunduris prosperum, Cattis exitio fuit; quia victores diversam aciem Marti ac Mercurio sacravère. quo voto equi, viri, cuncta victa, occidioni dantur. Et minæ quidem hostiles in ipsos vertebantur. sed civitas Iuhonum, socia nobis, malo improviso afflicta est. nam ignes terrâ editi, villas, arva, vicos passim corripiebant, ferebanturque in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia: neque exstingui poterant, non si imbres caderent, non si fluvialibus aquis, aut quo alio humore niterentur; donec inopiâ remedii, & irâ cladis, agrestes quidam eminus saxa jacere, dein residentibus flammis propiùs suggressi, ictu fustium, aliisque verberibus, ut feras, absterrebant: postremò tegmina corpori direpta injiciunt, quanto magis profana, & usu polluta, tanto magis oppressura ignes.* Ad hæc verba, *civitas Iuhonum*, Rhenanus sic commentatur: *Hujus fit mentio suprà*, lib. II: *Reductus*, inquit, *in Iuhiona miles. quamquàm illic in editione Romanâ perperam legitur, divisis syllabis, in Hiona, pro Iuhiona. Arbitror, Frisiis & mari proximam fuisse eam civitatem.* At suprâ, ad lib. II; *Scripsimus Iuhiona: malim tamen Iuhionem.* ubi opidum intellexisse eum per vocabulum civitatis, perspicio. Mirum mehercules dictu, quàm frequens atque communis omnibus interpretibus circa hanc vocem error, dum vim ejus parum considerent: quæ frequens Cæsari ac Tacito, huic plerumque, illi semper, pro gente, natione, seu populis unam eamdemque regionem communi jure atque institutis incolentibus; numquàm illi, huic rarò, pro urbe, gentis capite, ponitur. At si urbem vel opidum heic intellexit Tacitus, cur nihil de ædificiis ipsius opidi addidit? quidpe *villas* dumtaxat, *vicos*, & *arva* correpta memorat. dein, cur *agrestes* solummodò, non verò *opidanos* refert, qui ignibus restinguendis laborârint? Scilicet, quia in agris, non intra opidi alicujus mœnia, ignes terrâ editi erant. Jam verò, quænam poterat esse ignibus gignendis materia in Frisiorum ad Oceanum terrâ humili atque arenosâ, paludibus lacubusque frequentibus riguâ? Certè nulla. meminisse oportebat, libro superiore, qui est annalium primus, bina auctorem hiberna recensere cis Rhenum in Gallico solo; altera ad Vetera, ad Aram Ubiorum altera. hinc ad Cheruscum bellum eduxerat Germanicus militem; eodémque confecto bello, *reduxit*. quòd si in Frisios, aut ad Oceanum militem duxisset; *deduxisset* veriùs, quàm *reduxisset*. Justus Lipsius ad eumdem auctoris locum: *Pighius, amicus noster, censebat Hujonem scribendum; quoniam in agro cognomine (juxta Hojum opidum in Eburonibus) hodiè lapis multus sub terrâ fossilis, idoneus concipere ignem. Sed ego ambigo, ne ea gens in Germaniâ ipsâ alicubi fuerit, non in Belgicâ.* Pighium tamen strenuè sequuti nonnulli alii, opidum id fecère nomine *Iuhonum*, & *Hujonum*, eodem situ, quo nunc *Huy* opidum visitur ad Mosam amnem. Verùm auctor, *Ferebantur*, inquit, *ignes in ipsa conditæ nuper coloniæ mœnia*. quam igitur nuper illam conditam coloniam esse censes? Onuphrius equidem *Iuhonum* refert *coloniam* ex veteri lapide. at ego vehementer vereor, ne nobis præfractè heic, vel saltem per imperitiam imponat Onuphrius: cujus fidem, in aliis ejusmodi lapidum testimoniis citatis, alii etiam in suspicionem traxerunt. Ego certè credo, quia heic sine nomine Tacitus ejus coloniæ meminit;

jam anteà eum nomine eamdem indicasse. At nullam indicavit, nisi quæ ante VIII annos ab Juliâ Agrippinâ in Ubiorum agro condita; cujus meminit libro præcedenti. Quàm mirabilis igitur (Deus bone!) hæc vis, quæ igneis ab Hojo opido, ad Coloniam usque Agrippinensem, per LX ampliùs millia passuum detulit? Multo rectiùs sanè Lipsius, qui in Germaniâ ipsâ hanc fuisse Juhonum civitatem suspicatur. id quidpe conjunctio historiarum, quas de Chattorum excidio & de Juhonum calamitate conjunctim auctor refert, satis apertè indicat: item, quòd & ipsa socia Romanorum fuit, quemadmodùm & Mattiacorum civitas. unde liquidò colligi potest, Juhones ab unâ parte Chattis fuisse conterminos; ab alterâ Rheno & Agrippinensibus. Igni autem concipiendo apta sunt juga montium per Bergensem ducatum, Coloniæ Agrippinensium opposita. At quia heic quoque olim Ubii incoluerunt, quorum agris proximi ab septemtrionibus quondam Sigambri, dein verò Tencteri; colligere hinc licet, & Juhones quondam fuisse partem Chattorum, in Ubiorum agros transgressam. Apertè hoc testatur Strabo lib. IV, dum Sigambris conterminos facit Suevos; quos Chattos esse, suprà ostendi: Terminos igitur Juhonum civitati statuo, ab ortu hiberno eosdem quos Mattiacis ab occasu æstivo: ab occasu æquinoctiali Rhenum amnem, quo ab Ubiis submovebantur. ab septemtrionibus eodem limite ab Tencteris dirimebantur, quo anteà Ubii ab Sigambris: ab ortu item eodem quo Ubii ab Chattis, inter opidum *Medebach* & Adranam flumen. Comprehenduntur hoc terrarum spatio nunc regiones istæ: Ducatus Bergensis dimidia ferè pars austrina; & regio, cui vulgare vocabulum *VVester wald*.

SEGODUNUM, Σεγόδουνον, est locus Ptolemæo in Germaniâ. quem quamvis ad initium Abnobiorum montium posuerit, longo à dictis Juhonum finibus, versùs meridiem, intervallo; tamen ex nominis ratione opidum id nunc esse conjicio *Sigen*. hoc quidpe ad amnem situm est, cui vulgare vocabulum *Sige*; & in edito loco, quem indicat vox *dun*: quasi olim dictum fuerit *Sigedun*. quod rectè Romani suo ore fecêre *Segodunum*. Eodem autem errore Ptolemæus hoc in ultimos, versùs austrum, Germaniæ fineis retulit, quo & Usipios, Rheni divortio & Batavorum insulæ conterminos populos, in eamdem regionem transduxit. Simileis ejus esse in eâdem Germaniâ errores, haud raros, infrà in *Amisiâ, Luppiâ,* & aliis patebit.

Pomponius Mela, lib. III, cap. III, in descriptione Germaniæ, *Montium*, inquit, *altissimi Taunus, & Rhetico; nisi quorum nomina vix est eloqui ore Romano*. Ex his *Taunus* qui fuerit, suprà ostensum est. RHETICONEM vulgus geographorum nostri sæculi inter Alpium juga referunt, ad confinia Helvetiorum; voluntque esse eadem, quæ Rhætica dicuntur Tacito ac Plinio, à Rhætorum gente incolâ. at falluntur illi, meo judicio, quamvehementissimè. quidpe licet Mela Germaniam, dicto capite, & cap. IV, libri II, ad Alpeis usque proferat; tamen haud verisimile est, voluisse eum Alpium partem intimam inter altissimos Germaniæ monteis numerare; quum universum Alpium tractum omnes alii scriptores Italiæ tribuerint. Ego equidem arbitror, quemadmodùm Taunum montem in ulteriore, versùs septemtriones, nominavit Germaniâ; sic & Rheticonem eum longiùs ab Alpibus dissitum montem intellexisse, in eâ Germaniâ, quæ Romanis maximè cognitâ; nempe inter Rhenum & Albim flumina. Heic autem facilè altitudine secundus à Tauno (ni fortè primus sit habendus) is mons, qui & ipse ad Rheni ripam in conspectu castrorum Romanorum, ex adverso Bonnæ, vulgari vocabulo nunc à verticum numero dicitur *das Sibengebirge*, quasi dicas *Septimontium*, septem castellis munitus, quorum præcipua altissimaque *VVolkenberg* & *Lewenberg*.

CAP. IX.

De SIGAMBRIS.

VBIIS trans Rhenum etiamdum agentibus SIGAMBROS à septemtrionibus fuisse conterminos, jam dudum è Cæsaris commentariis ostensum est. cum quo consentiens Dio lib. XXXIX, ubi de equitibus Usipetum, Tencterorumque, à Sigambris receptis agit; Ὡς δ᾽ οὖν, inquit, οὔτε οἱ ἱππεῖς ἐξεδίδοντο, καὶ οἱ Οὔβιοι, ὅμοροί τε τοῖς Συγάμβροις οἰκοῦντες, καὶ διάφοροι αὐτοῖς ὄντες, ἐπεκαλέσαντο αὐτόν, διέβη μὲν τὸν ποταμὸν γεφυρώσας. id est: *Itaque quum equites non dederentur, atque ipse ab Vbiis, qui Sigambrorum finitimi, iidemque hostes erant, vocaretur, Rhenum ponte facto transiit*. Limitem, quo inter se separabantur, suprà in Ubiis ostendi. ab occasu item Rheno amne ab Eburonibus ac Menapiis submotos fuisse, in horum finium descriptione notavi. Sed ante Usipetum Tencterorumque

rumque in Galliam transitum, Menapios ulteriorem etiam ripam, juxta divortia Rheni tenuisse, suprà in horum explicatione docui. Versùs septemtriones ad Oceanum usque eos extendit Strabo lib. VII: Πρὸς δὲ τῷ Ὠκεανῷ Σούγαμβροι· id est, *Ad Oceanum sunt Sugambri.* at ingenti errore: qui ex eodem fonte ei natus, ex quo Menapios quoque Oceano ad utramque Rheni ripam falsò adfinxit, ut suprà notatum est. Menapios igitur quum ex Cæsare, malè intellecto, propinquos Oceano censeret, Menapiis verò trans flumen Sigambros conterminos ex eodem cognosceret; hos quoque ad Oceanum pertinere existimavit. Sed Usipetas, Tencterosque, ex Galliâ trans Rhenum fugienteis, intra suos fineis recepisse Sigambros, jam anteà ex Cæsare atque Dione cognitum est. Sigambri postquàm in Galliam traducti, eosdem Tencteros Usipetasque eorum posteà perpetuò tenuisse agros, mox infrà docebo. hos quum Tacitus, in libro de Germaniâ, *certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse* Germaniam inter Galliamque *sufficiat, coluisse* tradat, id est, ab extremis Ubiorum finibus ad usque Rheni divortium, & initium insulæ Batavorum: Sigambros quoque, ante eos, eò usque, nec ultrà, agros habuisse certum est. Hinc Cæsar, in comment. IV, Usipetas & Tencteros ait *flumen Rhenum transisse, non longè à mari, quò Rhenus influit*; moxque in Menapiorum agros ingressos: qui & ipsi ad dicta fluminis divortia extensi fuêre. quem transitum ad initium insulæ factum, suprà in Menapiis & Batavis docui. Eodem transitu usum posteà Drusum, auctor est Dio lib. LIV, his verbis: Καὶ τοὺς Κελτοὺς τηρήσας τὸν Ῥῆνον διαβαίνοντας, ἀνέκοψε· καὶ μετὰ τοῦτο ἔς τε τὴν τῶν Οὐσιπετῶν κατ᾽ αὐτὴν τὴν τῶν Βατάβων νῆσον διέβη· καὶ ἐπὶ τὴν Συγαμβρίδα ἐκεῖθεν ἐπιπαρελθὼν, συχνὰ ἐπόρθησεν. id est: *Inde Germanis intentus, quando Rhenum transirent, eos repulit. atque ipse posteà in Usipetarum regionem juxta insulam Batavorum, atque inde in Sigambrorum terram transgressus, magnam agri partem vastavit.* Sed Batavis trans Rhenum junctos fuisse ad Oceanum Frisios, jam Cæsaris ævo, suo loco docebitur. Sigambris iisdem temporibus, conterminos fuisse Marsos, infrà cùm ex ipso Strabone, tum ex Plinio ac Tacito demonstrabitur. Terminum igitur statuo inter utrosque, lineam à divortio Rheni ad fontem usque Bercolæ amnis. hinc aliâ lineâ, ad Luppiam amnem, quâ opidum est *Lunen*, ductâ; inde ipso amne ad fontem usque à Bructeris Sigambros distinguo. Ptolemæus, qui geographica sua condidit, quum jam dudum Sigambri in Galliam essent transducti, mirificè antiqua novis ubique ferè miscens; Κατέχουσι δὲ, inquit, τῆς Γερμανίας, τὰ μὲν παρὰ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν ἀρχομένοις ἀπ᾽ ἄρκτων, οἵ τε Βούκτεροι οἱ μικροὶ, καὶ οἱ Σύγαμβροι. id est: *Habitant autem Germaniam, à septemtrionibus, ut hinc ordiar, juxta Rhenum Bructeri minores, & Sigambri.* Ab ortu solis proximos fuisse Sigambris Chattos, liquet ex eo, quod auctor noster, in libro de Germaniâ, Tencteros Chattis facit proximos. sed certius tamen eâ de re in Dione est testimonium, lib. LIV; ubi de Druso loquitur ita: Ἅμα δὲ τῷ ἦρι πρὸς τὸν πόλεμον αὖθις ὥρμησε, καὶ τόν τε Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Οὐσιπέτας κατεστρέψατο· τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, καὶ δι᾽ αὐτῆς καὶ ἐς τὴν Χερουσκίδα προεχώρησε, μέχρι τοῦ Οὐισούργου. ἠδυνήθη δὲ τοῦτο ποιῆσαι, ὅτι οἱ Σύγαμβροι τοῖς Χάττοις, μόνοις τῶν προσοίκων μὴ θελήσασι σφίσι συμμαχῆσαι, ἐν ὀργῇ ἔχοντες, πανδημεὶ ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐξεστράτευσαν. id est: *Initio veris rursus ad bellum profectus, Rhenum transiit, Usipetas subjugavit, Luppiæque fluminis ripis ponte junctis, in Sigambros irrupit; perque eos in Cheruscorum regionem, usque ad Visurgim processit. id uti ei liceret, Sigambrorum in Chattos, qui soli finitimorum auxilia negaverant, totius gentis viribus facta expeditio effecerat.* Limes inter Chattos Sigambrosque qui fuerit, jam anteà in illorum descriptione ostendi: nempe montis jugum, quod ab opido *Oldenbeke*, juxta opidum *Kleinebarg*, ad opidum *Brilon* extenditur; & hinc linea ad fontem Adranæ amnis ducta. Cheruscis quomodò Sigambri, sub Drusi expeditiones, fuerint contermini, suo loco docebo. Regiones nunc his Sigambrorum finibus comprehenduntur istæ: Vestofaliæ magna pars, inter Luppiam amnem & Hassiæ fineis porrecta: dein Bergensis ducatus dimidia pars; comitatus Marchiensis totus; Cliviæ pars Transrhenana.

Ceterùm nomen gentis antiquæ variè in variis auctoribus, variisque auctorum exemplaribus perscriptum legitur. Apud Horatium, Svetonium, Florum, Martialem, & Claudianum leguntur SICAMBRI; & sic in nonnullis Cæsaris exemplaribus. in aliis tamen Cæsaris exemplaribus sunt SIGAMBRI. apud Ptolemæum in descriptione Germaniæ, item apud Dionem lib. XXXIX, vitiato vocabulo leguntur Σύγγαμβροι· pro quo rescribendum esse Σύγαμβροι, docet ejusdem Dionis lib. LIV; ubi haud semel sic scribuntur. Plutarcho in Cæsare, & Straboni lib IV, & VII, sunt Σούγαμβροι· & Tacito annal. II, IV, & XII, SUGAMBRI. in epitomâ Appiani de rebus Gallicis Σούκαμβροι. Varietas hæc ex dialectorum varietate nata esse videtur. Atque ego equidem haud dubito, quin nomen

nomen genti quæsitum sit à flumine *Sige*; quod accoluisse quondam eos, antequàm, ab Ubiis pulsi, ad Rheni divortium descenderunt, credibile est. nam heic primùm ante eos coluisse Chamavos, deinde Tubanteis, infrà ex Tacito demonstrabo. Hinc etiam opidum est in Sigambrorum finibus, ad Roræ Lennæque confluenteis, *Sigeburg*; veteris sedis ad Sigum amnem memoriam servans; quum ad hujus quoque ripam eodem nomine opidum etiam nunc exstet, ex adverso Bonnæ. Quapropter omnium rectissimè nomen eorum scribi Latinè puto SIGAMBRI. Quum autem in primâ fluminis vocabuli syllabâ esset diphthongus IE, sive VE; factum inde gentis vocabulum Συγαμβροι, *Sygambri*. quod postmodùm Romani fecêre *Sugambri*; quemadmodùm ex his, *Sylla*, *Syphax*, *inclytus*, fecerunt *Sulla*, *Suphax*, *inclutus*. Strabo porrò hoc in plenum crassumque V formavit, Σούγαμβροι. tandem verò G in confine C mutato, effectum est *Sicambri*, & Σούκαμβροι. Ceterùm apud Dionem, lib. LV, vocabulum gentis hujus planè corruptum legitur in his verbis: Μετὰ δὲ δὴ ταῦτα τήν τε ἡγεμονίαν (καίπερ ἀφιεὶς, ὡς ἔλεγεν, ἐπειδὴ τὰ δέκα ἔτη τὰ δεύτερα ἐξεληλύθει) ἄκων δῆθεν αὖθις ὑπέστη, καὶ ἐπὶ τοὺς Κελτοὺς ἐστράτευσε. καὶ αὐτὸς μὲν ἐν τῇ οἰκείᾳ ὑπέμεινεν· ὁ δὲ δὴ Τιβέριος τὸν Ῥῆνον διέβη. φοβηθέντες οὖν αὐτὸν οἱ βάρβαροι πλὴν τῶν Καυζεβρῶν, ἐπεκηρυκεύσαντο. καὶ οὔτε τότε ἔτυχόν τινος (ὁ γὰρ Αὔγουστος οὐκ ἔφη σφίσιν ἄνευ ἐκείνων σπείσεσθαι) οὔθ' ὕστερον. ἔπεμψαν μὲν γὰρ καὶ οἱ Καυζεβροὶ πρέσβεις. Hoc est: *Post hæc Augustus quum principatum deposuisset, (hoc enim præ se ferebat) exacto decennio altero invitus iterum suscepit; & in Germanos bellum molitus, ipse domi substitit: Tiberius autem Rhenum transit. Eorum vim metuentes barbari omnes, exceptis ......, legatos miserunt, pacem petentes. sed neque tum eam impetraverunt, quum Augustus, nisi illis ad causam adjunctis, negaret se eam daturum; neque deinde, quum .... quoque legatos misissent.* Mendum heic esse, in vocabulis Καυζεβρῶν, & Καυζεβροὶ, jam alii ante me animadverterunt; restitueruntque Καττουαρῶν, & Καττουαροί. lectoremque è Tacito quærere jusserunt, qui isti fuerint Cattuari, & quâ sede. Ego equidem apud Tacitum nullos hoc nomine reperio; nisi *Chasuaros* in libro de Germaniâ: quorum exiguam fuisse prope Chattos civitatem, suo loco ostendetur. ex Dionis autem verbis, modò citatis, haud obscurè perspicitur, gentem eam, de quâ ipse loquitur, fuisse validam, ac ferocem, ideóque contra Romanorum vim atque potentiam obstinatam. Certè ultimæ illæ syllabæ βρῶν, & βροὶ, satis apertè verum gentis intrepidæ nomen produnt: quod haud falsò Sylburgii libri manuscripti de legationibus, quos citat Leonclavius, posteriore loco habent, Σιγαμβροὶ & ipsum parumper vitiatum, I pro Y supposito. nam Sigambrorum intrepidam ferociam satis expertus fuit primus Romanorum Cæsar, & post eum M. Agrippa, Drususque haud semel. Hactenus igitur de sede ac nomine SIGAMBRORUM.

Locus in eorum finibus, Romanorum monumentis antiquissimus, est CASTELLUM ALISO, Velleio Paterculo lib. II, ac Tacito annal. II, memoratum. Ptolemæo in Germaniâ, vitiato haud dubiè vocabulo est Ἄλεισος, & quibusdam in exemplaribus Ἄλεισον, pro Ἀλίζων; quum Latinis sit *Aliso*, *Alisonis*, & Dioni lib. LIV Ἐλίζων. Hoc quidam interpretati sunt opidum nunc *Isselburg* ad Isselam flumen; quod & ipsum Alisonem, sive Elisonem Dionis interpretantur; cujus tamen antiquum nomen fuisse *Salam*, infrà patebit. alii voluerunt esse opidum *VVesel*, ad Luppiæ Rhenique confluentem. alii denique propiùs ad verum situm accedentes, dixerunt esse vicum *Alshem*, IV circiter millibus passuum ab opido *Paderborn*, versùs meridiem, dissitum. Horum omnium falsas esse opiniones, ipsorum auctorum disertissimis testimoniis probabo. Tacitus igitur, dicto annal. II; *Cæsar* Germanicus, inquit, *dum adiguntur naves, Silium legatum, cum expeditâ manu, irruptionem in Chattos facere jubet. Ipse audito, castellum Lupiæ adpositum obsideri, sex legiones eò duxit. Neque Silio, ob subitos imbres, aliud actum, quàm ut modicam prædam, & Arpi, principis Chattorum, conjugem filiamque raperet. neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecêre, ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen, nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram, Druso sitam, disjecerant. Restituit aram; honorique patris ipse cum legionibus decucurrit. tumulum iterare haut visum: & cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.* Ad hæc Lipsius: *Distingvendum videri,* Castellum, Alisonem, ac Rhenum, *pronuntiavit Vetranius. & rectè, ad mentem Dionis,* lib. LIV. *nam scribit, à Druso castellum exstructum ad Lupiæ & Alisonis confluvia, aliudque in Chattis ad ipsum Rhenum. Vellejo tamen loci nomen Aliso est; & Ptolemæo* Ἄλεισον, *inter Germaniæ urbes.* Si heic cum Vetranio ac Lipsio distingvimus dicta verba in tria loca; quodnam castello isti alteri dabimus nomen? aut, quodnam fuisse præter illud putamus, quod Dio Drusum ait exstruxisse ad Luppiæ & Alisonis confluvia? Si aliud fuit; certè

nomen,

nomen, aut ſaltem ſitum debuit, addidiſſe Tacitus. ſi idem; cur diſtingvimus in Tacito? nam quum duo limitibus iſtis ſive aggeribus ponantur extrema, caſtellum ad Luppiæ Aliſoniſque confluenteis, & Rhenus amnis; quid, tamquàm tria forent diverſa inter ſe loca, ſeparamus caſtellum ab Aliſonis confluente, cui id impoſitum? tum verò, quos Germanicum limiteis, inter caſtellum Rheno adpoſitum, & ipſum Rhenum, egiſſe cenſemus? denique, quæ hæc fuerit apud auctorem mira atque inepta locorum tranſpoſitio, vel perturbatio; dum primò caſtellum ad Rhenum nominaverit; dein retrogrado ordine Aliſonem; tandem verò ad priora recurrendo Rhenum? Apage ſis cum tantis abſurditatibus. Diſtingvendum heic ego omnino nego. idque rectè ad mentem Dionis juxtà ac Taciti, ſimulque Velleii. Dionis verba de Sigambris hæc ſunt: Νικηθέντες γὰρ ἐκ τούτου οὐκ ἔθ' ὁμοίως ἐθρασύνοντο, ἀλλὰ πόρρωθεν μὲν σφᾶς παρελύπουν, ἐγγὺς δ' οὐ προσῄεσαν· ὥστε τὸν Δροῦσον ἀντικαταφρονήσαντα αὐτῶν, ἐκεῖ τε, ᾗ ὅ τε Λουπίας καὶ ὁ Ἐλίσων συμμίγνυνται, φρούριόν τι σφίσιν ἐπιτειχίσαι, καὶ ἕτερον ἐν Χάττοις παρ' αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ. hoc eſt: *Ex eo namque barbari propiùs adire non auſi, eminus tantùm hoſtem infeſtavêre: ita, uti Druſus viciſſim, iis contemtis, caſtellum contra eos ad Lupiæ & Eliſonis confluenteis, aliudque in Chattis, ad ipſum Rhenum, exſtruxerit.* Velleius dicto lib. II, de Tiberio ſuo: *Pietas ſua Cæſarem, pæne obſtructis hieme Alpibus, in urbem traxit, ad tutelam imperii. eum veris initio reduxit in Germaniam: in cujus mediis finibus, ad caput Lupiæ fluminis, hiberna princeps digrediens locaverat.* Eumdem hibernorum locum ſive caſtellum diſertè poſteà *Aliſonem* vocat in narratione cladis Varianæ. *Lucii etiam Ceditii*, inquit, *præfecti caſtrorum, eorumque, qui unà circumdati Aliſone, immenſis Germanorum copiis obſidebantur, laudanda virtus eſt. qui, omnibus difficultatibus ſuperatis, quas inopia rerum intolerabiles, vis hoſtium faciebat inexſuperabiles, nec temerario conſilio, nec ſegni providentiâ uſi, ſpeculatique opportunitatem, ferro ſibi ad ſuos peperêre reditum.* Scilicet clade Varianâ haud procul Aliſone caſtello, apud Teutoburgienſem ſaltum, quem mox oſtendam, factâ, protinus Germani ad obſidenda hiberna, Aliſone ſita, perrexerunt. Ex his igitur ſatis perſpicuum fit, apud Tacitum quoque, *caſtellum Lupiæ adpoſitum, & à Chattis obſeſſum*, idem eſſe, quod poſteà *Aliſonem* ipſe adpellat. *hoc* quidpe *haut procul tumulus Varianis legionibus*, ab Arminio cæſis, *ſtructus* fuerat. apud hoc item *ara Druſo, Germanici patri, poſita*; quum is inter Salam & Rhenum res gerendo obiiſſet. hoc item, & militeis in eo præſidiarios, Germanicus obſidione hoſtium liberavit. denique inter hoc *ac Rhenum novos limiteis aggereſque* egit. Certum igitur eſt, diſtingvi non debere, quæ diſtingvenda videbantur Vetranio ac Lipſio. Reſtat nunc, uti Velleium cum Dione, quoniam paullum de ſitu caſtelli inter ſe diſſentire videntur, conciliemus. quorum hic *ad confluentem* Luppiæ Aliſoniſque exſtructum fuiſſe tradit; ille *ad caput*, id eſt, ad fontem Luppiæ. Conciliatio facilis eſt. utrumque haud falſum ſcripſiſſe puto. Ille ad caput; quia haud procul capite. eſt quidpe hodiè fluvius ALISO, ſive aliâ dialecto ELISO, is qui, vulgari nunc vocabulo *Alme*, ad vicum *Elſen* Luppiæ miſcetur: à cujus confluente ipſius Luppiæ fons VI haud ampliùs millibus paſſuum, cum opido cognomine *Lipſpring*, abeſt. Ipſe autem vicus *Elſen* haud dubiè eſt *Caſtellum* Ἐλίζων, ſive *Aliſo*; quum iiſdem penè literis nomen ejus antiquum in dicto vico exſtet. quod antiquis Germanis dicebatur ELSON, aliâ autem dialecto & caſtellum & flumen dictum fuiſſe ALSON, adpoſitus flumini alius vicus nomine *Alshem* apertè teſtatur. Ptolemæus equidem, cuncta pro ſuo more turbans, Aliſonem Rheni ripæ adpoſuit, ex adverſo Coloniæ Agrippinenſis. contra verò Noveſium, citerioris ripæ infra Coloniam opidum, trans Rhenum in Aliſonis ferè ſitum tranſtulit. Video tamen quoſdam eſſe, qui Ptolemæi Ἄλεισον aliud facere velint ab Velleii Tacitique *Aliſone*, & Dionis *Eliſone*. verùm hi, quum omnia reliqua Ptolemæi per Germaniam rectis veriſque ſitibus locata probaverint; jure in hoc etiam Ἀλείσω ſubſcriptionem meam merebuntur. Ceterùm ALISONEM *caſtellum* Druſus in validiſſimarum Germaniæ gentium, Cheruſcorum, Chattorum, Sigambrorum, item Tubantum ac Marſorum confinio erexit; uti, præſidio illic in hibernis relicto, metu omneis ſimul contineret. Defuncto poſteà in Germaniâ Druſo, ARAM milites præſidiarii, juxta caſtellum, ceu duci ſuo poſuêre; apud quam ſupplicationes, & ſtatis diebus feſtum, militumque decurſiones fierent: ut ſuprà in Vangionibus ad Magontiacum notatum eſt. In iiſdem hibernis Tiberius exercitum locavit; teſte Velleio. Varus etiam ibidem cum exercitu egit, antequàm, ab Arminio per dolum abſtractus, in Teutoburgienſi ſaltu inſidiis Germanorum opprimeretur; quod infrà in Cheruſcis fuſiùs exponam.

Λουππία, LUPPIA, eſt Ptolemæo opidum, in mediis ferè totius Germaniæ finibus. Id eſſe idem, quod nunc ad Luppiam flumen, in extremis Sigambrorum finibus dicitur

Lippe,

Lippe, eodem cum flumine, cui adpositum, vocabulo, quis non credat? Juvat hanc sententiam, quòd in eodem, cum *Veteribus* cis Rhenum, latitudinis gradu apud Ptolemæum positum, quemadmodùm hodiè *Santen* & *Lippe*. Ceterùm quemadmodùm ipsius fluminis vocabulum bifariam apud auctores scribitur, nunc unico P, *Lupia*, nunc geminato, *Luppia*: sic & opidum ei adpositum apud eumdem Ptolemæum lib. VIII est Λουπία· connumeraturque ibi in tribus clarissimis Germaniæ locis; quorum reliqua duo sunt *Amisia* & *Eburodunum*.

Atque hæc duo sunt loca in antiquis Sigambrorum finibus, veterum auctorum monumentis celebrata. Cæterùm LIMITES quoque istos, atque AGGERES, quorum meminit auctor noster, uti commodè investigare possimus; unde & quò Germanicus cum exercitu profectus sit, antè dispiciendum erit. *Cæsar*, inquit noster, *dum adiguntur naves, Silium legatum cum expeditâ manu irruptionem in Chattos facere jubet. Ipse audito, castellum Lupiæ flumini adpositum obsideri, sex legiones eò duxit.* & mox: *Cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.* Silius superioris erat exercitus legatus, auctore ipso Tacito, annal lib. I. Expeditam igitur manum è IV legionibus à Maguntiaco per Taunum montem in Chattos usitatissimo itinere duxit. Ipse Germanicus, duabus legionibus à Maguntiaco ad Aram Ubiorum deductis, atque illic totidem adjunctis, porrò ad Vetera descendit; ubi pontem exstruxerat ante biennium, auctore eodem Tacito, in eodem annali. illic aliis iterum adsumtis duabus legionibus, Rhenum ponte transgressus, cum VI in universum legionibus, ad Alisonem castellum perrexit, eodem itinere, quo ante biennium usus erat: cujus meminit auctor eodem libro. Postquàm enim seditionem in castris Veterensibus sedaverat; ipsi milites in hostem se duci postulabant. *sequitur*, inquit auctor, *ardorem militum Cæsar: junctoque ponte, tramittit duodecim millia è legionibus, sex & viginti socias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ seditione intemerata modestia fuit. Læti, neque procul, Germani agitabant, dum justitio ob amissum Augustum, pòst discordiis attinemur. At Romanus agmine propero silvam Cæsiam, limitemque à Tiberio cœptum, scindit. castra in limite locat; frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus. inde saltus obscuros permeat: consultatque, ex duobus itineribus, breve & solitum sequatur; an impeditius, & intentatum, eòque hostibus incautum. Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur.* & posteà: *ventumque ad vicos Marsorum.* & paullo pòst: *quinquaginta millium spatium ferro flammisque pervastat. non sexus, non ætas miserationem attulit.* & mox: *Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Usipetes: saltusque, per quos exercitui regressus, insedêre. quod gnarum duci: incessitque itineri, & prœlio. pars equitum & auxiliariæ cohortes ducebant: mox Prima legio: &, mediis impedimentis, sinistrum latus Undevicesimani, dextrum Quintani clausêre: Vicesima legio terga firmavit; pòst ceteri sociorum. Sed hostes, donec agmen per saltus porrigegetur, immoti: dein latera & frontem modicè adsultantes, totâ vi novissimos incurrêre. turbanturque densis Germanorum catervis leves cohortes, cùm Cæsar, advectus ad Vicesimanos, voce magnâ, hoc illud tempus obliterandæ seditionis, clamitabat; pergerent, properarent culpam in decus vertere. Exarsêre animis; unoque impetu perruptum hostem redigunt in aperta, cæduntque. simul primi agminis copiæ evasêre silvas, castraque communivêre. Quietum inde iter. fidesque recentibus; ac priorum oblitus miles in hibernis locatur.* A Veteribus exercitum ductum, jam anteà dixi. cui rei fidem maximè facit hic auctoris locus. nam Usipetes inter Roræ amnis confluentem & Rheni divortium, hujus fluminis dextram ripam coluisse jam suprà patuit, & apertiùs mox infrà patebit. Bructeros item, Usipetibus conterminos, & Marsos atque Tubanteis, circa Amisiam & Luppiam amneis, junctas inter se habuisse sedeis, posteà ostendetur. Hi igitur populi facilè saltus, per quos exercitui Romano regressus erat, obsidere potuerunt. Regressus autem erat per idem iter, quo venerant; id est, per limitem à Tiberio actum, & silvam Cæsiam, versùs Rhenum & Vetera. Eodem itinere, à Veteribus, per silvam Cæsiam, & dictum limitem, atque hinc brevi illo ac solito, biennio pòst idem Germanicus ad Luppiæ adpositum castellum Alisonem obsidio liberandum profectus est: directissimâ scilicet, ab occasu solis ad ortum versùs, viâ, propter dextram Luppiæ ripam. CÆSIA igitur SILVA ea est, quæ nunc partim in Cliviensi ducatu, partim in Vestofaliâ inter opida *VVesel* & *Coesfeld* protenditur. Eodem item itinere ante biennium Germanicus, in Cheruscos expeditionem facturus, *Cæcinam*, inferioris exercitus legatum, *cum XL cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros, ad flumen Amisiam misit*: eodemque posteà itinere à Teutoburgiensi saltu rediit Cæcina. de cujus reditu sic auctor, eodem annali I: *Cæcina, qui suum militem ducebat, monitus, quamquàm notis itineribus regrederetur, pontes longos quammaturrimè superare.*

superare. Angustus is trames, vastas inter paludes, & quondam à L. Domitio aggeratus: cetera limosa, tenacia gravi cœno, aut rivis incerta erant: circùm silvæ paulatim adclines. quas tum Arminius implevit, compendiis viarum & cito agmine, onustum sarcinis armisque militem cùm antevertisset. Cæcinæ, dubitanti quonam modo ruptos vetustate pontes reponeret, simulque propulsaret hostem, castrametari in loco placuit; ut opus, & alii prælium inciperent. Barbari, perfringere stationes, seque inferre munitionibus nisi, lacessunt, circumgrediuntur, occursant. miscetur operantium bellantiumque clamor; & cuncta pariter Romanis adversa: locus uligine profundâ, idem ad gradum instabilis, procedentibus lubricus; corpora gravia loricis; neque librare pila inter undas poterant. contrà Cheruscis sveta apud paludes prælia; procera membra; hastæ ingentes ad vulnera facienda, quamvis procul. Nox demum inclinantis tum legiones adversæ pugnæ exemit. Germani ob prospera indefessi, ne tum quidem sumtâ quiete, quantum aquarum circumsurgentibus jugis oritur, vertêre in subjecta. mersâque humo, & obruto quod effectum operis, duplicatus militi labor. Quadragesimum id stipendium Cæcina parendi aut imperitandi habebat; secundarum ambiguarumque rerum sciens, eóque interritus. Igitur futura volvens, non aliud repperit, quàm ut hostem silvis coërceret, donec saucii, quantumque gravioris agminis, anteirent. nam medio montium & paludium porrigebatur planities, quæ tenuem aciem pateretur. Deliguntur legiones, Quinta dextro lateri, Vndevicesimani in lævum, Primani ducendum ad agmen, Vicesimanus adversùm secuturos. Nox per diversa inquies; cùm barbari festis epulis, læto cantu, aut truci sonore, subjecta vallium ac resultantîs saltus complerent: apud Romanos invalidi ignes, interruptæ voces, atque ipsi passim adjacerent vallo, oberrarent tentoriis, insomnes magis, quàm pervigiles, ducemque terruit dira quies. nam Quinctilium Varum sangvine oblitum, & paludibus emersum, cernere & audire visus est, velut vocantem; non tamen obsecutus, & manum intendentis repulisse. Cæptâ luce, missæ in latera legiones, metu, an contumaciâ, locum deseruêre; capto properè campo, humentia ultra. Neque tamen Arminius, quamquàm libero incursu, statim prorupit: sed, ut hæsêre cœno fossisque impedimenta, turbati circùm milites, incertus signorum ordo, utque tali in tempore sibi quisque properus, & lentæ adversùm imperia aures; irrumpere Germanos jubet, clamitans, En Varus, & eodem iterum fato victæ legiones: simul hæc, & cum delectis scindit agmen, equisque maximè vulnera ingerit. illi sangvine suo & lubrico paludum lapsantes, excussis rectoribus disjicere obvios, protererejacentes. plurimus circa aquilas labor, quæ neque adversùm ferri ingruentia tela, neque figi limosâ humo poterant. Cæcina, dum sustentat aciem, suffosso equo delapsus circumveniebatur, ni Prima legio sese opposuisset. juvit hostium aviditas, omissâ cæde prædam sectantium: enisæque legiones, vesperascente die, in aperta & solida. Et paullo pòst: *Tunc contractos in principia, jussosque dicta cum silentio accipere, temporis ac necessitatis monet. unam in armis salutem; sed ea consilio temperanda: manendumque intra vallum, donec expugnandi hostes spe propiùs succederent. mox undique erumpendum. illâ eruptione ad Rhenum perveniri. Quòd si fugerent; plurîs silvas, profundas magis paludes, sævitiam hostium, superesse. At victoribus decus, gloriam, quæ domi cara, quæ in castris honesta, memorat. reticuit de adversis. Equos dehinc, orsus à suis, legatorum tribunorumque, nullâ ambitione, fortissimo cuique bellatori tradit: ut hi, mox pedes, in hostem invaderent. Haut minùs inquies Germanus, spe, cupidine, & diversis ducum sententiis, agebat: Arminio, sinerent egredi, egressosque rursum per humida & impedita circumvenirent, svadente; atrociora Ingviomero, & læta barbaris, ut vallum armis ambirent. promtam expugnationem, plures captivos, incorruptam prædam fore. Igitur ortâ die, proruunt fossas, injiciunt crates, summa valli prensant; raro super milite, & quasi ob metum defixo. Postquàm hæsêre munimentis, datur cohortibus signum; cornuaque ac tubæ concinuêre. exin clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur, exprobrantes, non hîc silvas, nec paludes; sed æquis locis æquos deos. Hosti, facile excidium & paucos & semermos cogitanti, sonus tubarum, fulgor armorum, quanto inopina, tanto majora offunduntur. cadebantque, ut rebus secundis avidi, ita adversis incauti. Arminius integer, Ingviomerus post grave vulnus, pugnam deseruêre. vulgus trucidatum est, donec ira & dies permansit. Nocte demum reversæ legiones, quamvis plus vulnerum eadem ciborum egestas fatigaret, vim, sanitatem, copias, cuncta in victoriâ habuêre. Pervaserat interim circumventi exercitus fama, & infesto Germanorum agmine Gallias peti. ac, ni Agrippina impositum Rheno pontem solvi prohibuisset, erant, qui id flagitium formidine auderent.* Hactenus Tacitus. PONTES LONGI, sive *angustus iste trames, à L. Domitio vastas inter paludeis aggeratus*, eodem haud dubiè situ fuit, quo nunc etiam vasta satis palus in medio opidorum *Ham, Alem*, & *Lunighusen* sternitur, longitudine x circiter millium. rivi etiam heic circùm complures, ex collibus orientes: quorum quidam in Luppiam, alii in Amisiam defluunt. nec silvæ desunt. Quòd autem *plureis*, ab longis pontibus, *silvas superesse* Cæcina ait, id

ait, id *Cæsiæ silvæ obscurisque saltibus* convenit, per quos Germanicus meavit. ad hujus silvæ initium orientale, *magis profundæ* illæ erant *paludes*, quarum Cæcina suos admonuit; & in quibus rursùm circumvenire Romanos svadebat Arminius. hinc denique nocte ad Rheni pontem ac Vetera rediêre Romani. Ceterùm viam istam, à Veteribus ad Alisonem castellum, primus L. Domitius, imperatoris Neronis avus, instituisse videtur, quum exercitum, Augusti auspiciis, in Germanos trans Albim usque duceret; ut auctor est Tacitus, annal. IV. Is tunc per paludeis inter dicta opida *Alem* & *Lunighusen*, tramitem, transducendo exercitui, aggeravit. Eâdem posteà viâ usus est Tiberius, C. Censorino, C. Gallo Coss., anno VIII ante natum Christum; quâ expeditione Sigambros Chattosque vicit, atque in Galliam traduxit. nam etiam hibernis ad Alisonem castellum eum usum, suprà ex Velleio cognovimus. Is igitur limitem, aggeresque, haud procul Rheno, in silvâ Cæsiâ, circa opidum nunc *Schermbeke*, agere cœpit. quem posteà Germanicus, quum in Marsos exercitum duceret, unà cum silvâ scidit, atque disjecit; quò castris locandis pateret spatium. nam quòd Lipsius pro voce *scindit*, mavult legere *scandit*; id parum dextrè conjecisse eum existimo. limitem equidem poterat Germanicus cum exercitu scandere: at quomodò silvam? Malo, *scindit*, vocem utrique aptam. quidpe & silvam scidit, id est, cecîdit; & limitem scidit, id est, perfodit, ac disjecit. hinc *castris in ipso limite locatis, frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus fuit*. Post biennium verò, quum liberato obsidione castello Alisone eâdem hac viâ ad Vetera reversurus esset, quia ipse Tiberii limitem disjecerat, pontesque Domitii vetustate rupti forent; *cuncta inter castellum, ac Rhenum, novis limitibus aggeribusque permunivit*. Lipsius autem cur super hoc Tiberii limite ambiguerit, *ad secernendos discriminandosque Germanos, an pro aggere ac viâ structus* fuerit, equidem miror. poterat certè id ex similibus Taciti locis passim notatis, facilè dispicere. quapropter etiam meliori mente mox infrà hæc super Domitii pontibus longis notavit: *Vides autem ex his, similibusque in Tacito locis, quàm vetus in palustribus aggerundæ terræ mos. quod genus Pontes, Aggeres, Limites, Kaji dicuntur. quæ vox postrema etiam hodiè Batavis familiaris*. Tacitus historiarum III: *Sistere Tertiam legionem in ipso viæ Postumiæ aggere jubet; cui juncta à lævo Septima Galbiana, patenti campo stetit; dein Septima Claudiana, agresti fossâ (ita locus erat) præmunita, dextro; Octava per apertum limitem; mox Tertiadecima, densis arbustis intersepta. Hic aquilarum signorumque ordo*. Latos fuisse hujusmodi limiteis, cùm ex præsenti auctoris nostri historiâ perspicitur, tùm ex Marcellini lib. XV; ubi lacum Brigantinum memorat *horrore squalentium silvarum inaccessum, nisi quà vetus illa Romana virtus & sobria iter composuit latum*.

De cetero notandus heic est vulgatus à Strabone ac longè in alios quoque auctores pervagatus error super Sigambris: de quibus ille sic in lib. VII; Λοιποὶ δ' εἰσὶν ὀλίγοι καὶ τῶν Συγάμβρων μέρος. *Sed & Sugambrorum exigua restat portio*. Straboni credens vel suffragans Martialis, carmine ad Domitianum sic cecinit:

Crinibus in nodum tortis venêre Sicambri.

Et hunc fortè sequutus vel imitatus Claudianus, in panegyrico de quarto consulatu Honorii, ubi Stiliconis res in Germaniâ gestas narrat, sic ait:

Ante ducem nostrum flavam sparsêre Sicambri
Cæsariem.

Si verum est, quod Strabo tradit; nempe partem Sigambrorum in Germaniâ fuisse relictam: miror ego, nullam omnino eorum illic fieri apud rerum auctores mentionem, postquàm ea gens à Tiberio in Galliam traducta. nam neque Tacitus, in Germanici rebus, in Sigambrorum finibus, eodem tempore, quo Strabo scripsit geographica sua, gestis, neque in reliquâ historiâ suâ, ne in libro quidem de Germaniâ, quidquam de iis memorat. contrà verò sic scribit, annal. XII: *Præcipua Silurum pervicacia. quos accendebat vulgata imperatoris vox; Ut quondam Sugambri excisi & in Gallias trajecti forent; ita Silurum nomen penitus exstingvendum*. Et cur parti eorum pepercerit Tiberius? an non in eâdem omneis pariter culpâ, in eâdem adversùm Romanos pervicaciâ fuêre; ob quam tandem è Germaniâ excisi, & in Galliam translati, nomine etiam penitus exstincto? Omnino. Credo igitur, Strabonem Tencteros, qui in illorum remanserunt sedibus, pro parte Sigambrorum accepisse. neque enim aliàs Tencterorum nomen refert. Posteriores verò Romani, quia clarissimum apud eos erat Sigambrorum nomen atque solum trans Rhenum, tam Usipios quàm Tencteros, in sedeis illorum transgressos, adpellavêre Sigambros.

CAP. X.

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

Cap. X.

De Tencteris, *&* Usipetibus, *qui &* Usipii.

IN Sigambrorum agros successisse Usipetes atque Tencteros, jam anteà sæpè dictum est. nunc igitur, quâ occasione, item quando, & quomodò eò transgressi sunt, latiùs indicandum erit. De Svevis suis (quos aliorum esse Chattos, suprà ostensum) hæc Cæsar, in belli Gallici comment. IV: *Publicè maximam putant esse laudem, quam latissimè à suis finibus vacare agros. hac re significari, magnum numerum civitatium suam vim sustinere non potuisse. itaque unâ ex parte à Svevis circiter millia passuum* C *agri vacare dicuntur. ad alteram partem succedunt Vbii. Hos quum Svevi, multis sæpè bellis experti, propter amplitudinem gravitatemque civitatis, finibus expellere non potuissent; tamen vectigales sibi fecerunt, ac multo humiliores infirmioresque redegerunt. In eâdem causâ fuerunt Vsipetes, & Tenchtheri, quos suprà diximus: qui, quum plureis annos Svevorum vim sustinuerint, ad extremum tamen agris expulsi, & multis locis Germaniæ triennium vagati, ad Rhenum pervenerunt.* Ab solis occasu Ubios atque Sigambros Chattis, Cæsaris tempore, fuisse finitimos, item ab septemtrionibus juxta Bacenim silvam Cheruscos, suprà satis claris ostensum est argumentis: Hermunduros verò eodem tempore fuisse ab ortu, infrà docebitur. quapropter agros istos, ab unâ Chattorum parte vacuos, inter Sigambrorum Cheruscorumque fineis, in Vestofaliæ parte fuisse conjicio, circa opida *Osenbrügge* & *Minden*, Amisiam ac Visurgim amneis inter. vacuos autem redditos, pulsis per Chattorum vim Usipetibus atque Tencteris. in quos tamen mox Marsi, Tubantes, & aliæ subinde atque aliæ minores transierunt gentes, quas Chattorum imperio sive clientelæ subjectas fuisse, suprà notavi. Neque enim alia Germaniæ regio crebriores gentium mutationes passa est, quàm Vestofalia. non equidem, quia melior præstantiorque erat aliis partibus; sed quia in hanc, tamquàm neglectiorem, transgredi novis colonis facilè permittebatur. Ceterò, quamvis *magnum civitatium numerum* à Chattis pulsum Cæsar tradat; tamen duas tantùm fuisse civitates Usipetum atque Tencterorum, omnino ego persvasum habeo. solet quidpe Cæsar, pro magno illo suo animo, res plùs justo extollere, magnitudinemque augere. Sic in fine commentarii II, *ab nationibus trans Rhenum legationes* ad se missas ait; quum tamen posteà, in comment. IV, *unos Vbios, ex Transrhenanis, legatos* misisse fateatur. sic eodem commentario, *à compluribus civitatibus*, quum trans Rhenum foret, *ad se legatos venisse*, ait, *pacem atque amicitiam petenteis*; quum duæ tantùm civitates, Batavi atque Caninefates legatos miserint; ut suprà ostensum.

Causa igitur Usipetibus Tencterisque migrandi fuit, quia à Chattis pellebantur. Migrarunt autem *domo cum omnibus suis*, id est, *cum pueris atq; mulieribus*; ut auctor est Cæsar, eodem commentario. *Multis* verò *locis Germaniæ triennium vagati* sunt, per *Ansibariorum, Angrivariorum, Chamavorum, Bructerorum* ac *Marsorum* fineis, aliàs bellum inferentes, aliàs illatum propulsantes; donec tandem, Cn. Pompeio, M. Crasso Coss., annis ante natum Iesum LV, in Sigambros & *ad Rhenum pervenerunt: quas regiones Menapii incolebant, & ad utramque ripam fluminis agros, ædificia, vicosque habebant.* horum agris trans Rhenum occupatis, statim flumen cum omnibus suis transierunt: *atque omnibus* illic eorum *ædificiis occupatis, reliquam partem hiemis se eorum copiis aluerunt.* Illuc *legationes à nonnullis* Belgarum *civitatibus missæ, quæ invitarent, uti ab Rheno discederent; omnia, quæ postulassent, ab se fore parata. quâ spe adducti,* sequenti æstate *latiùs vagabantur, & in fineis Eburonum & Condrusorum pervenerunt.* hinc *magnam partem equitatus, prædandi frumentandique causâ, ad Aduaticos trans Mosam miserunt.* Interim Cæsar cum exercitu adversùm eos in Condrusos contendit. atque in castra eorum, haud procul Rheni Mosellæque confluentibus, irrumpente milite Romano, pars eorum, *qui celeriter arma capere potuerunt, paullisper Romanis restiterunt, atque inter carros impedimentaque prælium commiserunt: at reliqua multitudo puerorum mulierumque passim fugere cœpit. ad quos consectandos Cæsar equitatum misit. Germani post tergum clamore audito, quum suos interfici viderent, armis abjectis, signisque militaribus relictis, se ex castris ejecerunt; & quum ad confluentem Mosellæ & Rheni pervenissent, reliquâ fugâ desperatâ, magno numero interfecto, reliqui se in flumen* Rhenum *præcipitaverunt; atque ibi, timore, lassitudine, & vi fluminis oppressi, perierunt. numerus* eorum *fuit capitum* CCCCXXX *millium. At illa pars equitatus, quæ prædandi frumentandique causâ Mosam transierat; neque prœlio interfuerat; post fugam suorum se trans Rhenum in fineis Sigambrorum recepit, seque cum iis conjunxit.* quos mox Cæsar, missis legatis, sibi dedi nequidquàm ab

Sigambris postulavit. Hæc igitur Usipetum Tenchtherorumque pars, à Sigambris intra suos fineis recepta, perpetuò etiam posterioribus temporibus eas sedeis tenuit. Quantus horum fuerit numerus, prorsus incertum est. Cæsar tamen, quum *magnam partem equitatus trans Mosam missam* tradat; *non ampliùs* verò ɪↄcccc *equiteis* in prœlio fuisse: haud obscurè minùs ɪↄcccc trans Rhenum, clade suorum auditâ, fugisse indicat. unde Plutarchus quoque in Cæsare, ὀλίγους, inquit, τοὺς ἀποπεράσαντας αὖθις ὑπεδέξαντο Σύγαμβροι· id est; *Paucos Rhenum transgressos rursùm receperunt Sugambri*. Exiguus hic numerus in tantam brevi temporis spatio excrevit multitudinem, uti Sigambris in Galliam translatis, ipsi omne eorum solum obsederint, perpetuòque in posterum tenuerint, nisi quà Bructeri ab oriente subgressi sunt; ut infrà ostendetur. Atque xxxix annis pòst, quàm ex Galliâ in Germaniam revertissent, L. Domitio, P. Scipione Coss., anno ante natum Jesum xvi, primi Transrhenanarum gentium, unà cum Sigambris, bellum Romanis in Galliâ intulerunt, tam formidabile, uti ipsum Cæsarem Augustum urbe Româ exciverit; teste Dione in lib. LIV: ὁ δὲ δὴ μέγιστος τῶν τότε συμβάντων τοῖς Ῥωμαίοις πολέμων, ὅσπερ που καὶ τὸν Αὔγουστον ἐκ τῆς πόλεως ἐξήγαγε, πρὸς τοὺς Κελτοὺς ἐγένετο. Σύγαμβροί τε γὰρ καὶ Οὐσιπέται τε καὶ Τέγκτηροι τὸ μὲν πρῶτον ἐν τῇ σφετέρᾳ τινὰς αὐτῶν συλλαβόντες ἀνεσταύρωσαν, ἔπειτα δὲ καὶ τὸν Ῥῆνον διαβάντες, τήν τε Γερμανίαν, καὶ τὴν Γαλατίαν ἐλεηλάτησαν. id est: *Maximum eâ tempestate bellum, quod ipsum adeò Augustum urbe extraxit, contra Germanos fuit. Sigambri, Usipetæ, & Tencteri, primùm quosdam Romanorum in suo solo deprehensos in crucem egerant. deinde, Rheno transmisso, Germaniam Galliamque depopulati fuerant*. Consequuta tunc est nobilis illa clades Lolliana. Pax equidem mox facta, obsidesque à Germanis dati. quos tamen ruptâ pace paullo pòst prodiderunt. Strabo lib. VII: Ἤρξαντο δὲ τοῦ πολέμου Σύγαμβροι, πλησίον οἰκοῦντες τοῦ Ῥήνου, Μέλωνα ἔχοντες ἡγεμόνα. κἀκεῖθεν ἤδη διεῖχον ἄλλο τε ἄλλοι, δυναστεύοντες καὶ καταλυόμενοι, πάλιν δ' ἀφιστάμενοι, προδιδόντες καὶ τὰ ὅμηρα, καὶ τὰς πίστεις. Hoc est: *Belli initium fecêre Sigambri, Rheno proximi, duce Melone. post quem susceperunt aliud alii, qui principatu potiti, eoque deturbati posteà, rursum deficientes, fide atque obsidibus proditis*. Hinc Dio eodem libro, M. Messallâ, P. Sulpicio Coss., id est, IV annis pòst: Τὸ δ' αὐτὸ τοῦτο καὶ τῷ Δρούσῳ συνέβη· τῶν τε γὰρ Συγάμβρων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν, διά τε τὴν τοῦ Αὐγούστου ἀπουσίαν, καὶ διὰ τὸ τοὺς Γαλάτας μὴ ἐθελοδουλεῖν, πολεμωθέντων σφίσι, τό τε ὑπήκοον προκατέλαβε, τοὺς πρώτους, προφάσει τῆς ἑορτῆς, ἣν καὶ νῦν περὶ τὸν τοῦ Αὐγούστου βωμὸν ἐν Λουγδούνῳ τελοῦσι, μεταπεμψάμενος· καὶ τοὺς Κελτοὺς τηρήσας, τὸν Ῥῆνον διαβαίνοντας, ἀνέκοψε· καὶ μετὰ τοῦτο ἐς τε τὴν τῶν Οὐσιπετῶν κατ' αὐτὴν τὴν τῶν Βαταούων νῆσον διέβη· καὶ ἐπὶ τὴν Συγαμβρίδα ἐκεῖθεν ἐπιπαρελθὼν, συχνὰ ἐπόρθησεν. Hoc est: *Idem hoc Druso etiam evênit. Hic, quum Sigambri eorumque socii propter absentiam Augusti, ac quia videbant Gallos jugum servitutis gravatim ferre, bellum movissent; primùm subjectorum motum præoccupavit, Gallorum primoribus, sub prætextu ejus festi, quod hodièque Lugduni ad aram Augusti celebratur, evocatis: inde Germanis intentus, quando Rhenum transirent, eos repulit: atque ipse posteà in Usipetarum fineis, secundùm insulam Batavorum, atque inde in Sigambrorum agros transgressus, magnam agri partem vastavit*. Et paullo pòst: Ἅμα δὲ τῷ ἦρι πρὸς τὸν πόλεμον αὖθις ὥρμησε, καὶ τόν τε Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Οὐσιπέτας κατεστρέψατο· τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε. hoc est: *Initio veris rursus ad bellum profectus, Rhenum transiit, Usipetas subjugavit; Lupiæque ripis ponte junctis in Sigambros irrupit*. Ex his patet, Sigambros tunc temporis trans Luppiam, id est, in dextrâ ejus ripâ, fuisse nullos. Marsos huc à Rheni ripâ sub idem tempus confugisse, infrà ostendam. Limiteis igitur Sigambri tunc habuêre fortè istos: A meridie & ortu, ad Luppiæ usque fontem, quos anteà. inde ab septemtrionibus, ipso Luppiâ, ad opidum usque *Lunen*, à Marsis separabantur; ut infrà ostendam. inde ab occasu, lineâ ad Roræ Lennæque confluenteis, à Tencteris a hinc rursus ab septemtrionibus Rorâ ab iisdem. inde ab occasu, Rheno ab Ubiis arceb ntur. Tencteri autem à meridie & ortu limiteis habuêre modò dictos. à septemtrionibus Luppiâ ab Usipetibus dirimebantur. ab occasu, Rheno à Menapiis. Usipetes hinc ab occasu, eodem amne ab iisdem. ab septemtrionibus eumdem habuêre limitem, quem anteà Sigambri, juxta lineam à Rheni divortio ad opidum *Coesfeld*; quo primùm à Marsis, mox, his in interiora digressis, à Bructeris separati fuêre. ab ortu aliâ lineâ, à dicto opido ad Luppiam & opidum *Lunen*, primùm à Sigambris, dein verò à Marsis distingvebantur. à meridie inter eos atque Tencteros fuit Luppia. Postquàm verò Sigambri, à Tiberio, C. Censorino, Asinio Gallo Coss., id est, anno ante natum Jesum VIII, in Galliam traducti; uni Usipetes atque Tencteri omne eorum trans Rhenum solum obsederunt; ita, uti Usipetes totum id habuerint, quod anteà unà cum Tencteris possidebant; Tencteri autem id, quod Sigambri ad Chattos usque. Hinc auctor noster, in libro

de Ger-

de Germaniâ: *Proximi Cattis, certum jam alveo Rhenum, quique terminus esse sufficiat, Vsipii ac Tencteri colunt.* & mox: *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant.* Ubi equidem primos à meridie proximosque Chattis facere videtur Usipios; post hos verò, versùs septemtriones, Tencteros. verùm ordinem eum heic pervertisse, cùm ex Dione, tum ex ipsius alio loco quamlucidissimè perspicitur. Dio namque, ut suprà relatum, Rheni divortio & Batavorum insulæ proximos facit Usipetas: & ipse Tacitus in histor. IV, Ubiis Tencteros. etenim, quum Germaniæ, Civile duce, à Romanis defecissent; Ubios quoque, sive Agrippinenseis, Romanorum coloniam, in belli societatem haud transgredi, indignè ferebant Transrhenani. unde auctor; *Transrhenanis*, inquit, *gentibus invisa civitas, opulentiâ, auctuque. neque alium finem belli rebantur, quàm si promiscua ea sedes omnibus Germanis foret; aut disjecta, Vbios quoque dispersisset. Igitur Tencteri, Rheno discreta gens, missis legatis, mandata apud concilium Agrippinensium edi jubent.* En, *Rheno gens discreta*: à quibus? scilicet ab Ubiis, de quibus heic agitur. & ideò ex omnibus Transrhenanis Tencteri legatos mittebant, quia proximi Coloniæ Agrippinensium. Neque tamen malè auctor noster Tencteros ad Bructeros usque extendit. quidpe post Tiberii imperatoris tempora ita Bructerorum aucta est civitas, uti fineis agrorum suorum ad Luppiæ usque superiorem ripam protulerint, Marsis in civitatem eorum, ut ego arbitror, computatis: quà tunc contermina occurrebat, ut infrà ostendetur, gens Tencterorum.

Atque hac ratione USIPETIBUS è Sigambrorum finibus cedent regiones istæ: Monasteriensis agri portio, quà opidula sternuntur, *Olsen, Halteren, Dulmen, Gemen, Borkem, Boocholt*. item Cliviæ pars omnis Transrhenana, comitatus *Rekelinkhusen*, & proxima Marchiensis comitatus pars, quà opida, *Dortmund, Castorp, Bokum, Essen*.

TENCTERIS verò, altera Marchiensis comitatus pars, lævæ Roræ amnis ripæ adfixa: Montensis ducatus maxima pars; in quâ opida *Keysersweerd, Dusseldorp, Salingen, Lennip, Steynbach*: ex comitatu Luppiensi, ipsum opidum *Luppia*: ex episcopatu Paderbornensi, *Boke*, & *Soltkoten*: denique ea Vestofaliæ pars, quæ inter Luppiensem, Marchiensemque & Waldecensem comitatus, episcopatumque Paderbornensem strata, opida continet, *Giesken, Brilon, Ruden, Fredeborg, Messchede, Arensbarg, VVerle, Menden*.

Ceterùm cur non & ipsi quoque Usipetes, Tencterique, unà cum Sigambris in Galliam traducti fuerint, causa fuit, quòd jam anteà, à Druso subjugati, pacem & amicitiam Romanorum acceperant. Dio prædicto lib. LIV: Ἅμα δὲ τῷ ἦρι πρὸς τὸν πόλεμον αὖθις ὥρμησε, καὶ τόν τε Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Οὐσιπέτας κατεστρέψατο· τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, καὶ δι᾽ αὐτῆς ἐς τὴν Χερουσκίδα προεχώρησε, μέχρι τοῦ Οὐισούργου. ἠδυνήθη δὲ τοῦτο ποιῆσαι, ὅτι οἱ Σύγαμβροι τοὺς Χάττους, μόνους τῶν προσοίκων μὴ θελήσαντας σφίσι συμμαχῆσαι, ἐν ὀργῇ σχόντες, πανδημεὶ ἐπ᾽ αὐτοὺς ἐξεστράτευσαν· καὶ τῷ καιρῷ τούτῳ ἔλαθε τὴν χώραν αὐτῶν διεξελθών. καὶ διέβη ἂν καὶ τὸν Οὐίσουργον, εἰ μὴ τῶν ἐπιτηδείων ἐσπάνισε, καὶ ὁ χειμὼν ἐνέστη· καί τι καὶ σμῆνος ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτοῦ ὤφθη· οὔτ᾽ οὖν περαιτέρω διὰ ταῦτα προεχώρησε, καὶ ἐς τὴν φιλίαν ἀνακομιζόμενος, δεινῶς ἐκινδύνευσεν· οἱ γὰρ πολέμιοι ἄλλως τε ἐνέδραις αὐτὸν ἐκάκωσαν, καὶ ποτε ἐς στενὸν καὶ κοῖλον χωρίον κατακλείσαντες, ὀλίγου διέφθειραν· κἂν πανσυδὶ ἂν ἀπωλέσαν, εἰ μὴ καταφρονήσαντες σφῶν, ὡς καὶ ἑαλωκότων, καὶ μιᾶς ἐπικοπῆς ὄντων, ὁμόσε αὐτοῖς ἀσύντακτοι ἐχώρησαν. νικηθέντες γὰρ ἐκ τούτου οὐκέθ᾽ ὁμοίως ἐθρασύνοντο, ἀλλὰ πόρρωθεν μὲν σφᾶς παρελύπουν, ἐγγὺς δὲ οὐ προσῄεσαν. ὥστε τὸν Δροῦσον ἀντικαταφρονήσαντα αὐτῶν, ἐκεῖ τε, ᾗ ὅ τε Λουπίας καὶ ὁ Ἐλίσων συμμίγνυνται, φρούριόν τι σφίσιν ἐπιτειχίσαι, καὶ ἕτερον ἐν Χάττοις παρ᾽ αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ. id est: *Veris initio rursus ad bellum profectus, Rhenum transiit, Vsipetas subjugavit, Luppiaque ripis ponte junctis, in Sigambros irrupit; perque eos in Cheruscorum fineis usque ad Visurgim processit. Id uti ei liceret, Sigambrorum in Chattos, qui soli finitimorum auxilia negaverant, totius populi viribus facta expeditio effecerat. quo tempore Drusus iis imprudentibus regionem peragravit: Visurgim etiam transiturus, ni eum inopia alimentorum, ac hiemis propinquitas, prætereàque examen apum in castris visum, deterruissent. Quapropter nec ultrà processit, & regrediens versùs amicorum regionem, in summum devênit periculum; insidiis hostium frequenter læsus, & quodam in loco angusto ac concavo circumclusus, haud procul abfuit, quin toto cum exercitu periret. à quâ eum pernicie nihil aliud eripuit, quàm hostium temeritas: qui, quum, contemtis Romanis, & quasi jam captis, unoq; ictu concidendis, nullo eos ordine servato essent adgressi; victi inde, ferociâque suâ fractâ, discessêre. ex eo namque propiùs adire non ausi, eminus tantùm hostem infestavêre: ita, uti Drusus vicissim iis contemtis, castellum contra eos ad Luppiæ & Elisonis confluenteis, aliudq; in Chattis, apud ipsum Rhenum, exstruxerit.* Ex his patet, eodem in loco in Drusum invasisse Sigambros, in quo postea Cæcinam Arminius cum Cheruscis invasit; id est, inter silvam Cæsiam & Luppiæ Elisonisque confluenteis. Ceterùm amicos heic vocat Dio Usiperas;

per quorum fineis Druso erat regrediundum: hosteis autem, Sigambros; in quorum finibus castellum exstruxit. Tencteros equidem non nominat: at quia neque ipsi in Galliam cum Sigambris traducti; pacem eos atque amicitiam unà cum Usipetibus accepisse, maximè credibile est.

Hæc igitur de origine ac sedibus Usipetum, Tencterorumque. Nomina eorum variè apud auctores varios, plerumque mendosè à librariis perscripta leguntur. Cæsar, qui primus retulit, comment. IV, adpellat USIPETES, & TENCHTHEROS. In Appiani de bellis Gallicis epitomâ sic legitur: οἱ Συπετῶν δὲ καὶ Ταγχαρέων τεσσαράκοντα μυελάδες στρατεύσιμοί τε καὶ ἀστράτευτοι συνεκόπησαν. satis mendosè, ac barbarè. quid enim sibi vult, οἱ μυελάδες; Lege, Οὐσυπετῶν, καὶ Ταγχθέρων. rectéque omnia constabunt in hanc sententiam: *Usypetum verò & Tanchtherorum* CCCC *millia, armata simul atque inermia, contrucidata sunt.* Apud Plutarchum, in Cæsare, sic memorantur: τραπόμενος δὲ αὖθις ὁ Καῖσαρ ἐπὶ τὰς ἐν τῇ Κελτικῇ δυνάμεις, πολὺν καταλαμβάνει πόλεμον ἐν τῇ χώρᾳ, δύο Γερμανικῶν ἐθνῶν μεγάλων ἐπὶ κατακτήσει γῆς ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων, οὓς Ἴπας καλοῦσι τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεντερίδας. Horum ultima lege sic: ἄρτι τὸν Ῥῆνον διαβεβηκότων. Οὐσιπέτας καλοῦσι τοὺς ἑτέρους, τοὺς δὲ Τεγκτήρους. & constabit oratio in hanc sententiam: *Quum verò Cæsar in Galliam ad copias revertisset, ingens ibi offendit bellum, duabus gentibus Germanicis magnis ad quærendas sedeis nuper Rhenum transgressis. Usipetas vocant alteros, alteros verò Tencteros.* Apud Dionem quoque, loco suprà citato, Τέκτηροι leguntur, pro Τέγκτηροι, ut est lib. XXXIX. Apud Strabonem, lib. VII, Νουσίπων vocabulum legitur, pro Οὐσίπων. Ptolemæus, ut omnia ferè in Germaniâ turbavit, longissimo intervallo dictas duas nationes ab se invicem disjunxit: vocabulaque earum illic corrupta Τίγκεροι, & Οὐίσποι, pro Τίγκτηροι, & Οὐσίποι.

Sed notandum est; à principio quidem USIPETES dictos fuisse, à Cæsare, & iis, qui commentarios ejus in conscribendâ historiâ sequuti sunt; ab iisdemq; TENCHTHEROS, Græcâ magis quàm Latinâ scriptione. posteriores verò USIPIOS dixêre, atque TENCTEROS. Atque hinc est, quòd Tacitus annali primo, *Usipetas* adpellat, sub initium principatus Tiberii; tertio autem decimo annali, sub Nerone, & item in libro de Germaniâ, sub Trajano, *Usipios*. quæ equidem vocabuli variatio malè curiosis atque imperitis commentatoribus causam erroris præbuit, uti diversam Usipetarum gentem ab Usipiis statuerent. Apud Aethicum cosmographum leguntur *Usippi*: nescio an satis sine mendo. Hæc de nominibus utriusque gentis.

Ceterùm de Tencterorum militiâ, ac bellicâ virtute, sub Trajani principatu sic Tacitus in libro de Germaniâ: *Tencteri, super solitum bellorum decus, equestris disciplinæ arte præcellunt. nec major apud Cattos peditum laus, quàm Tencteris equitum. sic instituêre majores; posteri imitantur. hi lusus infantium; hæc juvenum æmulatio; perseverant senes. inter familiam, & penates, & jura possessionum, equi traduntur. excipit filius, non, ut cetera, maximus natu; sed prout ferox bello, & melior.* Haud equidem immeritò; quandoquidem majores eorum meri equites fuêre, longâ militiâ cùm in Germaniâ, tum in Galliâ, moxque rursùm in Germaniâ, perpetuò exercitati. Hinc etiamnum singulare huic regioni, maximè Montensibus, alendorum equorum studium, equarumque greges nobiles atque præclari.

Ab Usipetum sive Usipiorum vocabulo opidum comitatus titulo insignitum *Zutphen* sive *Sutphen* adpellatum videtur; quasi huc usque posteà temporis progressis Usipiis. verùm hac de re quod liquidò adfirmem, nihil prorsus è scriptorum monumentis habeo.

CAP. XI.

De MARSIS, *ac* MARSACIS, *qui &* MARSATII.

SIGAMBRIS contermìnos antiquitus fuisse, versùs septemtriones, MARSOS, suprà dictum est. de his igitur sic Strabo lib. VII: Ἔστι δὲ τὰ μὲν πρῶτα μέρη τῆς χώρας ταύτης τὰ πρὸς τῷ Ῥήνῳ μέχρι τῶν ἐκβολῶν, ἀπὸ τῆς πηγῆς ἀρξαμένοις· σχεδὸν δέ τι καὶ τοῦτό ἐστι τὸ ἑσπέριον τῆς χώρας πλάτος, ἡ ποταμία πᾶσα. Ταύτης δὲ τὰ μὲν εἰς Κελτικὴν μετήγαγον Ῥωμαῖοι· τὰ δ᾽ ἔφθη μεταναστάντα εἰς τὴν ἐν βάθει χώραν, καθάπερ Μαρσοί. Id est: *Prima Germaniæ regio est ad Rhenum, à fontibus ejus usque ad ostia. atque omnis hic fluminis tractus latus est Germaniæ occiduum. Hujus ripæ populos quosdam Romani in Galliam traduxerunt. quidam in interiora migraverunt; ut Marsi.* Horum quoque meminit Tacitus, annal. I, & II: sed in remotioribus à Rheno locis. In ripâ amnis quâ regione incoluerint, per se dispectu difficile est. itaque quibus in oris fuerint, postquàm à ripâ recesserint, antè investigandum erit. Tacitus igitur, annal. I, post sedatam militum apud Vetera seditio-

ſeditionem; *Truces etiamtum*, inquit, *animos cupido involat eundi in hoſtem, piaculum furoris. nec aliter poſſe placari commilitonum manes, quàm ſi pectoribus impiis honeſta vulnera accepiſſent. Sequitur ardorem militum Cæſar; junctoque ponte, tramittit duodecim millia è legionibus, ſex & viginti ſocias cohortes, octo equitum alas, quarum eâ ſeditione intemerata modeſtia fuit. Læti, neque procul, Germani agitabant, dum juſtitio ob amiſſum Auguſtum, pòſt diſcordiis attinemur. At Romanus agmine propero ſilvam Cæſiam, limitemque à Tiberio cœptum ſcindit. caſtra in limite locat; frontem ac tergum vallo, latera concædibus munitus. Inde ſaltus obſcuros permeat; conſultatque, ex duobus itineribus breve & ſolitum ſequatur; an impeditius, & intentatum, eóque hoſtibus incautum. Delectâ longiore viâ, cetera adcelerantur. etenim attulerant exploratores feſtam eam Germanis noctem, ac ſolennibus epulis ludicram. Cæcina cum expeditis cohortibus præire, & obſtantia ſilvarum amoliri jubetur: legiones modico intervallo ſequuntur. Iuvit nox ſideribus inluſtris. ventumque ad vicos Marſorum; & circumdatæ ſtationes; ſtratis etiam tum per cubilia, propterque menſas, nullo metu, non antepoſitis vigiliis: adeò cuncta incuriâ disjecta erant; neque belli timor: ac ne pax quidem, niſi langvida & ſoluta inter temulentos. Cæſar avidas legiones, quò latior populatio foret, quatuor in cuneos diſpertit. quinquaginta millium ſpatium ferro flammiſque pervaſtat. non ſexus, non ætas miſerationem attulit. profana ſimul, & ſacra, & celeberrimum illis gentibus templum, quod* T A N F A N Æ *vocabant, ſolo æquantur. ſine vulnere milites; qui ſemiſomnos, inermos, aut palantîs ceciderant. Excivit ea cædes Bructeros, Tubantes, Vſipetes: ſaltuſque, per quos exercitui regreſſus, inſedêre.*

Breve ac ſolitum iter fuiſſe directum illud propter Luppiæ ripam, versùs caſtellum Eliſonem, ſuprà oſtendi. ergo Marſi tunc temporis inter Cæſiam ſilvam & dictum caſtellum incoluerunt, contermini Bructeris, Tubantibus, atque Uſipiis. Idem auctor, annal. II: *Fama claſſis amiſſæ, ut Germanos ad ſpem belli, ita Cæſarem ad coërcendum erexit. C. Silio cum triginta peditum, tribus equitum millibus ire in Chattos imperat. ipſe majoribus copiis Marſos irrumpit: quorum dux Malovendus, nuper in deditionem acceptus, propinquo loco defoſſam Varianæ legionis aquilam modico præſidio ſervari indicat. Miſſa extemplò manus, quæ hoſtem à fronte eliceret: alii, qui à tergo circumgreſſi, recluderent humum. Et utrique adfuit fortuna. eò promtior Cæſar pergit introrſus; populatur, exſcindit non auſum congredi hoſtem; aut, ſicubi reſtiterat, ſtatim pulſum, nec umquam magis, ut ex captivis cognitum eſt, paventem.* Ergo Marſi propè caſtellum Eliſonem & Teutoburgienſem ſaltum; ubi cæſæ Varianæ legiones. Exiguam fuiſſe gentem, atque humilem, ex eo colligo, quòd ſtationes circumdatas eorum agris ſive vicis adfirmat auctor. quos L millium paſſuum ſpatio incluſos fuiſſe oſtendit. Tanto igitur circiter ſpatio uti includantur, ſimulque Uſipiis, Bructeris, ac Tubantibus (quorum hos inter Dalichium amnem & opidum *Melle* incoluiſſe, mox infrà monſtrabo) uti contermini fiant; pro ſedibus iis attribuo eam Veſtofaliæ partem, quæ eſt inter opida *Münſter* & *Paderborn*: quam ita circumſcribo; à meridie Luppiâ amne ad opidum uſque *Lunen*: ab occidente brumali, lineâ in Sigambris dictâ, ab opido *Lunen* ad opidum *Coesfeld*: à ſeptemtrionibus lineâ à proximè dicto opido, per opidum *Münſter* ad Amiſiam flumen; & inde ipſo Amiſiâ, Dalichioque: ab oriente montium jugo à fonte Dalichii, ad opidum uſque *Oldenbeke*. Hæc igitur fuit ſedes Marſorum, ſub exitum Auguſti Cæſaris, initiumque principatus Tiberii. nec alii iis fines adſignari poſſunt, ſi ceteris quoque circùm populis juſtos ſuos relinquere fineis velis. Nec obſunt huic ſententiæ Taciti, annali I, ſecundo Tiberii anno, iſta verba: *Bructeros, ſua urenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, miſſu Germanici, fudit: interque cædem & prædam reperit Vndeviceſimæ legionis aquilam, cum Varo amiſſam. Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amiſiam & Luppiam amnes inter, vaſtatum; haud procul Teutoburgienſi ſaltu, in quo reliquiæ Vari legionumque inſepultæ dicebantur.* Hæc, inquam, non obſtant opinioni noſtræ: quaſi ad id temporis nulli heic Marſi, ſed Bructeri fineis habuerint. Etenim agros hos ad Luppiam uſque obtinebant antiquitus Bructeri. poſteà verò Marſi, Rheni ripam relinquere cupientes, petierunt à Bructeris, uti agris commutatis, ſibi liceret à Romanorum propinquitate in extremos eorum fineis transmigrare: ipſi verò Bructeri, veluti gens multo major ac validior, ſuos apud Rhenum agros occuparent. Bructeros apud Rhenum, poſt Marſorum emigrationem, Uſipiis fuiſſe conterminos, ſuo loco patebit. Sed tutelam quoque, ac fidem Bructerorum petiiſſe Marſos, maximè credibile eſt. Ob has igitur cauſas, ſimulque quia poſteà etiam, ſub Nerone ac Veſpaſiano, proximéque ſequentibus imperatoribus, Taciti ætate, Bructerorum nomen ad Luppiam uſque pertinuit, Marſi ſuprà citato loco non nominati ſunt. Ceterùm ut ſuperiore anno Germanicus eoſdem Marſorum agros per L millium ſpatium vaſtaverat; ſic hoc anno eódem cum eâdem

mente, Marsis infestâ, rediit. Infestus autem maximè erat ipsis, quia Varus cum tribus legionibus per eorum fineis, & Teutoburgiensem saltum, versùs Visurgim amnem tendens, ab iis, & conterminis Germanis, in ipso saltu cæsus fuerat; in pluribus infrà in Cheruscis docebo: quódque illic erat aquila, quam Malovendus Marsorum dux insequenti anno, quum tertiò in Marsos exercitum Germanicus duceret, defossam ostendit. atque ob id ipsum, quum *abolendæ*, ut ait auctor annali I, *infamiæ ob amissum cum Quinctilio Varo exercitum*, Germanos Tiberius, Germanici ductu, ulcisci vellet; in primos hic Marsos exercitum duxit; omneisque eorum agros, cum Tanfanæ templo, vastavit.

Porrò Tanfanæ templum, *celeberrimum*, ut inquit Tacitus, *illis gentibus* Germaniæ, quo situ in Marsis fuerit, incertum. in mediis fuisse finibus, credibile est.

Hactenus igitur de Marsis in interiora à Rheni ripâ digressis. quorum finibus dispectis, commodum nunc fuerit, porrò investigare, quâ parte Rheni ποταμίαν antè coluerint. Sanè ipsam amnis ripam haud multâ tenuisse parte putaverim. quidpe Sigambros à Coloniâ Agrippinensium, ad Rheni usque divortium, ab Julii usque Cæsaris ævo, & anteà, coluisse, suprà ostensum est. infrà autem, ad Oceanum, ab ostio Rheni sursum ad Batavodurum usque tenuisse Frisios, in Batavorum explicatione firmis demonstratum est argumentis. Manet igitur ea ripæ pars, quæ inter Batavodurum & amnis divortium porrigitur. hanc quo minùs Marsos olim tenuisse credamus, nihil planè est, quod impedire possit. Auctor noster gentis circa has oras meminit, cui nomen Marsaci; qui iidem Plinio, lib. IV, cap. XV, dicuntur Marsatii. Noster, in historiar. IV, de Claudio Labeone Batavo, qui in Civilis rebellione captus erat, verba faciens; *Præfectus*, inquit, *alæ Batavorum Claudius Labeo, opidano certamine æmulus Civili, ne interfectus invidiam apud populares, vel, si retineretur, semina discordiæ præberet, in Frisios avehitur.* mox posteà: *Illuc* (in Coloniam Agrippinensem) *Cl. Labeo, quem captum & extra conventum amandatum in Frisios diximus, corruptis custodibus perfugit. pollicitusque, si præsidium daretur, iterum in Batavos, & potiorem civitatis partem ad societatem Romanam retracturum; acceptâ peditum equitumque modicâ manu, nihil apud Batavos ausus, quosdam Nerviorum Bethasiorumque in arma traxit. & furtim magis, quàm bello, Caninefates Marsacosque incursabat.* Heic quia Nerviorum Bethasiorumque fit mentio, quidam Marsacos iis propinquos finitimosque fuisse arbitrati sunt: maximè verò quia nominis adfinitas exstabat in opido *Maeseyk*; ad cujus sonum illi non veriti genuinam atque germanam Taciti vocem corrumpere in *Masacos*. Quòd si Marsacos Nerviis Bethasiisque finitimos fuisse contendere velis, quia heic utrorumque narratio conjungitur; evincas antè necesse, Caninefates quoque binis illis populis fuisse conterminos; qui præponuntur etiam in enarratione Marsacis. verùm hoc quum haud umquàm præstari queat; longè enim ab illis partem Batavorum insulæ coluisse, suprà probatum est: neque de Marsacis temerè quidquam credam. Alii in alias Hollandiæ septemtrionalis parteis contulerunt. Ego verò Caninefatibus, Batavorum insulam colentibus, confineis fuisse Marsacos, audacter ex hac Taciti conjunctione atque constanter adfirmo. auctorem habeo, præter illum, svasoremque Plinium; qui in Rheni insulis eos collocat, dicto loco, his verbis: *In Rheno ipso, C prope millia passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum majorum, Frisiorum minorum, Marsatiorumque, sternuntur inter Helium & Flevum.* Sic legendum hunc locum, infrà in Frisiis docebo. Adparet autem ex eo, *Marsacos* Taciti eosdem esse quos *Marsatios* adpellat Plinius. quidpe uterque Frisios, Batavos, Caninefates Marsatiosque junctim refert. Heic quas parteis Batavi, quasque Caninefates tenuerint, jam anteà indicatum est: quas item Frisii incoluerint, posteà ostendetur. implebuntur omnia, præter angulum inter medium Rhenum Isalamque amneis, & lineam, quâ Frisiorum fineis ab ortu brumali inter Batavodurum & Hattemium cingam, inclusum. Hunc igitur rectè Marsacis tribueris. proximus enim est Caninefatibus, ex mente Taciti; proximus item Frisiis, ut vult Plinius. Sed, inquies, Marsatii Plinii coluêre insulam. Rectè mones: & ego memini. Insulam equidem iis tribuisse, dum latus occidentale lineâ tantùm cinxi, haud videor. sed quid agam? totúmne ergo id Marsatiis tribuam, quod Rheni duobus alveis, Vectâque flumine, & Flevo lacu includitur? sic equidem insulam tenere videbuntur. Sed ubi fides auctoritasq; Taciti; qui, in libro de Germaniâ, *Frisios lacus immensos ambire* tradit, & *utrasque eorum nationes, majores minoresque, Rheno prætexi?* Sanè si sapiamus, fidem his verbis derogare caveamus. conciliatio potiùs aliqua quæratur. En in promtu est. jam antè, Caninefateis unam cum Batavis incoluisse insulam, vidimus. idem tibi de Marsacis parteque Frisiorum si persvaseris; salva utrique auctori servabitur fides. Regio igitur hæc nunc dicitur *Velavia*, vulgò

de Veluwe, pars Geldriæ. Opida in eâ ſternuntur, apud dextram Rheni ripam, *Arnhem, VVageninge, Rhenen*: olim, quum in citeriore forent ripâ, dicta *Arenacum, Vada, Grinnes.*

Hanc igitur Marsacorum gentem partem quondam fuiſſe Marsorum, digreſſu horum divulſam, ſuiſque in ſedibus relictam; nomen ſituſque faciunt uti credam: utique quum nulla alia ripæ Rheni pars dari Marſis poſſit; & ex hac regione, quamrectiſſimè commodiſſiméque in interiores illas oras tranſierint. Occaſio digreſſus fuiſſe videtur hujuſmodi, quum Druſus, Germanici pater, ingenti proximam Rheno Germaniam premeret exercitu; Marſi εἰς τὴν ἐν βάθει χώραν, id eſt, *in loca interiora* diſcedere conſilium cœpêre. Interim Druſus, expeditionem in Friſios Cauchoſque moliens, foſſam Rhenum inter atque Iſalam, de quâ ſuo loco dicetur, egit: quâ Marſi in duas veluti parteis diviſi ſunt. quarum quum una intra dictam foſſam contineretur, altera, Romanorum arma fugiens, in ulteriora, ceu intervallo tutiora, diſceſſit. Factum hoc M. Meſſallâ, P. Sulpicio Coss., id eſt, anno ante natum Chriſtum XII. Sic enim Dio lib. LIV, de Druſo, ſub his conſulibus: Ἔς τε τὸν Ὠκεανὸν διὰ τοῦ Ῥήνου καταπλεύσας, τούς τε Φρισίους ᾠκειώσατο, καὶ ἐς τὴν Χαυκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν, ἐκινδύνευσεν. id eſt: *Secundo Rheno in Oceanum devectus, Friſios ſubegit, ac per lacum in Chaucorum fineis profectus, in periculo fuit.* Per dictam foſſam, quæ ex ejus nomine poſteà vocata fuit Druſiana, & per lacum, qui nunc dicitur *Suyder ſee*, devectum fuiſſe, ſuo loco oſtendetur. Itaque ſequenti anno jam nulli in dextrâ Luppiæ ripâ fuêre Sigambri; quia Marſi illuc immigraverant. Dio paullo pôſt, ſub Q. Tuberone, Fabio Maximo Coss.; Ἅμα δὲ τῷ ἦρι πρὸς τὸν πόλεμον αὖθις ὥρμησε, καὶ τόν τε Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Οὐσιπέτας κατεστρέψατο· τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλεν. id eſt: *Initio veris rurſus ad bellum profectus, Rhenum tranſiit, Vſipetas perdomuit, Luppiaque ripis ponte junctis, in Sigambros irrupit.* At illi, qui priſcis in ſedibus remanſerant, quò ab digreſſis ac remotis diſcernerentur, dignoſcerenturque; antiquo vocabulo paullum inflexo, pro Marsis, Marsaci ſibi dicti ſunt; quemadmodùm pars Chattorum à *Mattio* vocati fuêre *Mattiaci*. Plinius illud vocabulum formavit Marsatii; eodem modo, ut opidum Batavorum, quod Tacito *Arenacum*, Antonino & tabulæ itinerariæ eſt *Arenatium*. Vetus marmoris inſcriptio legitur talis:

T. Horteſio Mucroni Nat. Marſa-
queo V. An.
xxxxv. Ael. Verinus Arm. Cuſt.
Eq. Sing.
Aug. Fratri F. C.

Hanc inſcriptionem ad gentem Marſacorum ſpectare haud dubito. quantum enim differt vox *Marſaqueo* à *Marſaco*?

Fineis igitur integro Marſorum corpori apud Rheni ripam ſtatuo iſtos: A meridie lineam ab opido *Coesfeld* ad divortium Rheni; & hinc ipſum Rhenum, ad Batavodurum uſque. ab occaſu æſtivo, lineam à Batavoduro ad Hattemium. hinc ab ortu æſtivo, Iſalam ad Bercolæ confluentem; inde verò ipſum Bercolam, ad dictum uſque opidum *Coesfeld*.

Ceterùm nobilius, ante Romanorum in has oras adventum, illuſtriuſque fuiſſe Marſorum nomen, gentemque validiorem, patet inde, quòd quidam auctorum, ut teſtis eſt Tacitus in libro de Germaniâ, inter antiquiſſima id Germanorum nomina retulerint.

Cap. XII.

De Tubantibus.

Marsis Bructeriſque conterminos fuiſſe Tubanteis, ſuprà dictum eſt. horum rara apud rerum ſcriptores mentio; utpote gentis exiguæ, atque ignobilis. Primus eorum meminit Strabo, in lib. VII; ubi mendosè leguntur Σουβάτιοι, pro Τουβάντιοι. Poſt hunc Tacitus bis, annal. I, & XIII. Ptolemæus etiam; cui ſunt Τουβάντοι. Poſtremò ſemel atque iterum nomen eorum inter auxilia palatina, ac militeis præſidiarios legitur in Notitiâ imperii. Tacitus his varias variis temporibus attribuit ſedeis. Noſtri ævi geographi unanimi ferè omnes conſtantique ſententiâ in eâ regione nomen eorum poſuerunt, quæ vulgò adpellatur *Twente*, Tranſiſalaniæ regionis pars: quaſi hæc inclinatum à Tubantum vocabulo ferat nomen. quorum errorem

rem haud modicum ego demiror. quidpe non à Tubantibus, sed à duali numero, qui Germanis inferioribus est *twe*, dictam esse regionem *Twente*, quasi dicas *Secundariam*; facilè cuivis perspici poterat; quum proxima ei regio, pars itidem Transisalanæ, à ternario numero *dre*, dicatur *Drente*, quasi dicas *Tertiariam*. tota namque regio Transisalana in treis dividitur parteis, seu diœceses; quarum prima, ac proxima flumini Isalæ, *Salland*; altera *Twente*; tertia *Drente*. Falsò igitur ac summum per errorem heic locantur Tubantes; quibus alii sunt investigandi fines. Alii opinantur, arcem hodiè, à quâ comitatus cognomen habet *Benthem*, antiquum gentis vocabulum servare. quibus equidem haud perinde reclamo. potuerunt enim huc transmigrasse ex iis sedibus, quas mox ex Tacito eis adsignabo. & est etiam vicus hodiè extra comitatum, ad Amisiam amnem, XV millibus passuum ab dictâ arce dissitus, vulgari vocabulo *Bentlage*. Marsi à Germanico quum summâ clade vastarentur; *Excivit ea cædes*, inquit Tacitus annal. I, *Bructeros, Tubantes, Usipetes*. quæ verba cum iis, quæ superiori capite super Marsis disseruimus, collata, proximos fuisse Tubanteis Marsis, apertè indicant. At quâ regione? Ab solis ortu Chassuarios atque Dulgibinos fuisse Marsis finitimos, infrà cap. XV patebit. & à meridie fuisse Sigambros, inque horum posteà sedem transgressos Tencteros, suprà comprobatum est; item ab occasu brumali Usipios, & ab occasu æstivo Bructeros: quorum hos ab Usipiis atque Marsis ad Amisiam usque amnem pertinuisse, mox infrà docebo. Restat igitur unum Marsorum latus, quod ultra Amisiam amnem, inter Bructeros atque Chattos, septemtrionibus objectum, commodè atque rectè Tubantum recipiet fineis, quos eis tribuit Tacitus, dicto libro, sub Tiberii principatus initium. Limiteis igitur circumscribo, à meridie, quà Marsis jungebantur, Dalichium & Amisiam amneis, ad urbem usque Monasteriensem. ab occasu, quà Bructeris contermini, eundem Amisiam, adusque prædictum vicum *Bentlage*. hinc ab septemtrionibus, quà Angrivariis, ut infrà ostendetur, continuabantur, lineam ad opidum *Melle* ductam. hinc ab ortu solstitiali, quà Dulgibini, Cheruscorum clientes, occurrebant, montium jugum, quod juxta opida *Ravensbarg* & *Bilefeld*, ad Dalichii usque fontem procurrit. Haud procul hoc limite vicus hodiè est *Bentdorp*, medio situ inter opida *Lemgow*, & *Dietmelle*: qui & ipse antiquæ gentis, huc aliquando progressæ, memoriam custodire videtur.

At postquàm Marsi, ut suprà relatum, à Germanico excisi, reliquiæque eorum, sedibus antiquis relictis, in Bructerorum agros receptæ: sedeis eorum statim obsedisse videntur Tubantes. Neronis certè IV anno, id est, à nato mundi Domino LVIII, heic eos locat Tacitus annal. XIII. Etenim quum Ansibarii, à Chaucis pulsi & sedis inopes, duce Bojocalo, apud Rheni ripam, inter amnem & Usipios, in eâ Usipiorum agrorum parte, quæ Romani exercitus, ad Vetera hibernantis, usui seposita erat, consedissent, & ab Avito, inferioris exercitus legato, excedere juberentur; *Illi Bructeros*, inquit auctor, *Tencteros, ulteriores etiam nationes socias bello vocabant. Avitus, scripto ad Curtilium Manciam, superioris exercitus legatum, ut, Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet, ipse legiones in agros Tencterûm induxit; excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deserentibus; sola Ansibariorum gens retro ad Usipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, caduntur: imbellis ætas in prædam divisa est.* Quibus verbis apertissimè Tubantes medii inter Usipios Chattosque ponuntur, iisdem in finibus, quibus anteà Marsi continebantur. nam Chassuarios medios inter Marsos & Chattos, in Chattorum fuisse clientelâ & republicâ, infrà ostendetur. Atque heic nominis memoria etiamnunc manet, apud Tencterorum confinium, in vico *Bentesto*, paullo infra fonteis Luppiæ. Post Neronis interitum, Bructeros eosdem agros tenuisse, ad Luppiam usque amnem, infrà patebit. Tunc fortè & ipsi in Bructerorum concesserant civitatem, vel fidem: nam validissimum factum fuisse illorum corpus, eóque ipsam gentem superbam, infrà ostendetur. At sub Trajani principatus initium Tubantes, unà cum Bructeris, sedibus suis expulsi fuêre per Angrivarios, Chamavosque: quorum hos ab eo tempore Chattis fuisse finitimos, infra liquêbit. In utrorumque antiquos agros immigrasse Dulgibinos, atque Chasuarios, ex Tacito disco. Quum igitur Tubantum superstes posterioribus etiam sæculis fuerit nomen; in pristinam trans Dalichium sedem, quam Angrivarii reliquerant, eos remigrasse, maximè credibile est. Atque huc partim pertinere puto auctoris nostri, in dicto libro, verba ista: *Angrivarios & Chamavos à tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæque gentes, haud perinde memoratæ.*

Ceterùm apud eumdem auctorem, dicto annali XIII, sic Bojocali super Rheni ripâ, quam Ansibarii obsederant, referuntur verba: *Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, & posteà Vsipiorum fuisse*. Hæc uti satis sint incorrupta, & ex vero, ego vehementer vereor. quidpe Menapios hæc arva tenuisse, quum Galliam Belgicam debellaret Jul. Cæsar, ipse auctor est locupletissimus, in commentariorum IV. quibus pulsis, Usipios immigrasse, ex eodem Cæsare, tum ex Dione satis idoneo probavi auctore. tenueruntque Usipii, donec à Druso perdomiti, in amicitiamque Romanorum recepti fuerunt. ab eo tempore militibus, ad Vetera in hibernis agentibus, usui cesserunt eadem arva; quemadmodùm alia ejusdem ripæ arva, ad castra Maguntiacensia; ut suprà notatum. Quapropter aut nulli heic umquàm incoluêre Tubantes, aut certè antè Julii Cæsaris in Belgis arma. Sed si ante Cæsarem; cur non Tacitus inter Tubanteis & Usipios interposuit Menapios, eorumdem arvorum colonos? cur non saltem Sigambros? Sanè ubique historiarum error, vel memoriæ lapsus. Mihi si conjicere heic liceat, malim profectò, pro *Tubantum* voce, legere *Sugambrûm*, vel *Sugambrorum*. hi quidpe hæc tenuêre ante Usipios loca. nam Menapii, Galliæ Belgicæ gens, quòd coluerint, id permissu locatuque Sugambrorum factum existimo. neque enim veri simile, tam exiguam, ut suprà demonstratum, Menapiorum partem, invitis Sugambris Rheno trajecto, horum partem agrorum obsedisse. Tacitum verò aliorum auctorum *Sicambros*, & *Sigambros*, vocare *Sugambros*, suprà ostensum est.

CAP. XIII.

De BRUCTERIS.

MARSIS conterminos quondam fuisse BRUCTEROS, suprà dictum est. Horum vocabulum vitiatum legi apud Strabonem atque Ptolemæum, jam alii ante me adnotarunt. apud hunc sunt Βυσάκτηροι· apud illum Βύκτηροι. utrobique repone Βρύκτηροι. De his Tacitus, in libro de Germaniâ: *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant. nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur; pulsis Bructeris, ac penitus excisis.* & mox: *Angrivarios & Chamavos à tergo Dulgibini & Chasuarii cludunt, aliæque gentes, haut perinde memoratæ. à fronte Frisii excipiunt.* Ad Amisiam usque flumen pertinuisse Bructeros, patet ex Strabone; qui, lib. VII, Drusum eos in dicto flumine navali pugnâ superasse tradit. item ex Taciti annal. I: *Germanicus Cæcinam cum quadraginta cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros ad flumen Amisiam mittit. equitem Pedo præfectus, finibus Frisiorum ducit. ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit. simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem convenêre. Chauci, cùm auxilia pollicerentur, in commilitium adsciti sunt. Bructeros, sua urenteis, expeditâ cum manu L. Stertinius, missu Germanici, fudit.* mox: *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum.* Equitem Pedo finibus Frisiorum, id est, Bructerorum confinio, duxit. convenêre apud os Amisiæ; ad quod & Chauci, Frisiorum simul atque Bructerorum, ut infrà ostendetur, contermini, auxilia Romanis offerebant. A meridie igitur limes, quo olim à Sigambris separabantur, erat Luppia amnis, à fonte ad opidum usque *Lunen*; inde ab occasu brumali linea usque ad fontem Bercolæ. hinc verò, quà Marsi quondam contermini, Bercola erat & Isala, ad opidum usque *Hattem*. hinc ab occasu æstivo juxta lineam ad lacum *Dullart*, in quem Amisia, antequàm Oceano misceatur, effunditur, ductam, à Frisiis distingvebantur. ab septemtrionibus & ortu, Amisiâ, ad munimentum usque, cui vulgare vocabulum *Ten Oort*, à Chaucis; hinc eodem Amisiâ & Dalichio amne à Chamavis & Angrivariis Tubantibusque submovebantur. At postquàm Marsi à Rheno in interiora commigrarunt; Bructerorum pars, in eorum agros transgressi, supradictâ lineâ, à Rheni divortio ad fontem usque Bercolæ, ab Usipiis disterminabantur. Deinde verò Marsis excisis, Tubantibusque eorum sedibus, quas occuparant, pulsis, Bructerorum nomen iterum ad Luppiam & Tencterorum confinia processit. unde istud Taciti: *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant.* & historiar. V: *Multâ luce revecti hostes, in Rheno, captivis navibus, prætoriam triremem flumine Luppiâ donum Velledæ traxère:* quam *fatidicam virginem nationis Bructeræ* fuisse adfirmat lib. IV. Regiones nunc dictis finibus continentur istæ: comitatus Sutfaniensis & Benthemius; Salandia, & Twentia, Drentiæque pars, quà opidum *Coverden*; item Cliviæ exigua portio, quà opidum *Sevenar*: dein Vestofaliæ pars, quà opida, *Borchsteenfoorde*, *Nienborch*, *Ahuus*,

Frede,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Frede, Statlo, Coosfeld, Münster, Lunighusen, VVerne, Ham, Alem, Beckom, Reide, Rydebarg, Delbrügge.

At exorto Bructeris cum finitimis nationibus, Angrivariis Chamavisque, bello, omnibus agris spoliati, penitusque patriis sedibus, quas diu tenuerant, excisi fuêre. Auctor noster: *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant. nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse, narratur; pulsis Bructeris, ac penitus excisis, vicinarum consensu nationum, seu superbiæ odio, seu prædæ dulcedine, seu favore quodam erga nos deorum. nam ne spectaculo quidem prælii invidêre. super* LX *millia non armis telisque Romanis, sed, quod magnificentius est, oblectationi oculisque ceciderunt.* Ubi id prœlium factum, incertum est. prope tamen Romanorum militum præsidium factum, satis ex prædictis liquet. Ceterùm excidium id eorum Romæ narratum fuit primo principatus Trajani anno, à nato Jesu XCVIII. quo anno librum de Germaniâ conscripsit Tacitus.

Superstites belli quibus mox fortunæ casibus, & per quas terras jactati sint, haud facilè dixerim. in Juhonum tandem agris consedisse, iterumque in clarum Romanisque formidabile excrevisse nomen; apud posterioris ævi rerum auctores reperio. Notitia imperii inter præsidiarios militeis numerat & Bructeros. Tabula itineraria nomen eorum inclinatum BURCTURI habet super Rheni ripam, inter Agrippinensem coloniam, & confluenteis Mosellæ; eâdem videlicet regione, quam anteà Juhones incoluerunt. quorum nomen prorsus post Taciti ævum ignotum. unde facilè suspicer, Bructeros, statim ut patriis sedibus ab Angrivariis Chamavisque pulsi fuêre, vi atque armis Juhonum occupasse. ac fortè Tencterorum quoque proximos agros. Alii etiam scriptores hac regione eos referunt. Nazarius in panegyrico ad Constantinum: *Immensam Bruteris vastationem fecisti.* & mox: *Insuper Agrippinensi ponte faciendo, reliquiis afflictæ gentis insultas; ad facultatem, quoties velis, in hostem transeundi.* Sulpitius Alexander apud Gregor. Turonensem, lib. II, cap. IX, de Arbogaste, Theodosii imperatoris duce: *Eodem anno Arbogastes Sunnonem & Marcomerem, subregulos Francorum, gentilibus odiis insectans, Agrippinam, rigente maximè hieme, petiit: ratus tutò omnes Franciæ recessus penetrandos, urendosque, cùm decussis foliis nudæ atque arentes silvæ insidiantes occulere non possent. Collecto ergo exercitu, transgressus Rhenum, Bricteros, ripæ proximos, pagum etiam, quem Chamavi incolunt, depopulatus est; nullo usquàm occursante, nisi quòd pauci ex Amplivariis & Chattis, Marcomere duce, ulterioribus collium jugis apparuêre.* Heic satis apertè atque disertè Bructeri inter Rhenum, quà Colonia est Agrippinensium, & Chattos ponuntur, contermini Chamavis; quos dextram tunc coluisse Luppiæ ripam, infrà ostendetur. Juhonum igitur sedeis, & magnam Tencterorum agri partem, Chattis proximam, tenuisse tunc temporis Bructeros, cùm ex hoc auctore, tùm ex tabulâ itinerariâ perspicitur. Cave cum Frehero ad Maguntiacum & Mœnum eos usque proferas. quidpe inter Mœnum & Lonam Alemannorum tunc partem coluisse, suprà ostensum: Bructeri autem disertè Francorum nomini adcensentur à dicto Sulpitio. Claudianus, qui eodem cum Arbogaste ævo vixit, in panegyrico de IV consulatu Honorii:

—— Iuratur Honorius absens;
Imploratque tuum supplex Alemania nomen;
Basternæ venêre truces; venit accola silvæ
Bructerus Hercyniæ; latisque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquêre Cherusci.

Rectè heic puto *Hercyniam silvam* à Frehero intelligi eam veteris Hercynii saltus partem, quæ, in finibus quondam Juhonum, hodiè vulgò vocatur *der VVester Wald.*

Ceterò nomen eorum posteriori sæculo inclinatum est apud auctores. nam in tabulâ, uti antè dictum, leguntur BURCTURI; in panegyrico Nazarii BRUTERI; apud Sulpitium Alexandrum BRICTERI: in vitâ divi Sviberti BORUCTUARII; & in epistolâ quâdam Gregorii II Papæ, qui circa annum à nato Jesu IↃCCXX sedem Romanam obtinuit, BORTHARI. Verba epistolæ hæc sunt: *Vniversis optimatibus & populo provinciarum Germaniæ, Thuringis, & Hessis, Bortharis, Nistresis, VVedrevis, & Loganis, Sudnosis, & Grabfeldis, vel omnibus in orientali plagâ constitutis.* Heic etiam in iisdem locantur finibus, proximè Chattos, qui Hessi, & Wedrevos, Loganosque; quorum hi accolæ Logani sive Lonæ amnis, illi incolæ regionis, quæ etiam nunc vulgò dicitur *die VVetteraw*, & variante dialecto, *VVedderaw.*

Illos ego falli vehementer vereor, qui à voce *burg* nomen Bructeris quæsitum arbitrantur. nam credibile est, postremi ævi scriptores exactiùs tenuisse verum gentis nomen, quàm

quàm primos. jam verò vocabula ista *Bructeri*, & *Bricteri*, & *Burcturi*, multo propiùs accedunt ad vocem *burg*, quàm *Boructuarii*, & *Bortarii*. An verò vox ista *burg* adeò primis illis Romanis fuit incognita atque inusitata, uti eam in hac gente numquàm satis exprimere quiverint? At jam Tacitus, & alii ante eum, qui Augusti Tiberiique res in Germaniâ gestas scripserunt, *Asciburgium* & *Teutoburgium* memorarunt: & Plinius aliiq; *Burgundionum* nobilissimam gentem: Ptolemæo autem *Laciburgium* est opidum, & *Asciburgius* mons, & *Visburgii* populi.

Ceterùm BRUCTEROS Strabo & Ptolemæus distingvunt in MAJORES, atque MINORES. hos Luppiæ, illos Frisiis & Chaucis conterminos faciunt. Strabo lib. VII: Ἐπὶ ταὐτὰ δὲ τῷ Ἀμασίᾳ φέρονται Βίσουργίς τε καὶ Λουππίας ποταμὸς, ῥέων διὰ Βρουκτήρων τῶν ἐλαττόνων. id est: *In eamdem cum Amisiâ partem feruntur Visurgis & Luppia, qui per Bructeros minores fluit.* Ptolemæus: Κατέχουσι δὲ τῆς Γερμανίας, τὰ μὲν παρὰ τὸν Ῥῆνον ποταμὸν, ἀρχομένοις ἀπ᾽ ἄρκτων, οἵ τε Βρούκτεροι οἱ μικροὶ, καὶ οἱ Σούγαμβροι. hoc est: *Incolunt autem Germaniam, juxta Rhenum amnem, si à septemtrionibus ordiaris, Bructeri minores, ac Sigambri.* Et posteà: Ἐλάσσονα δὲ ἔθνη μεταξὺ κεῖνται, Καύχων μὲν τῶν μικρῶν καὶ τῶν Σουήβων, Βρούκτεροι οἱ μείζονες· ὑφ᾽ οὓς Χαμαῦοι. id est: *Minores verò gentes interjacent, inter Chauchos minores & Svevos, Bructeri minores; sub quibus Chamavi.* Omnia quum alioquin Ptolemæus turbet, & heic etiam falsò Svevos Cæsaris immisceat; tamen rectè *Bructeros minores* junxit Rheno, apud divortium amnis; quæ loca priùs Marsi habuére: & rectè item Sigambris, scilicet ad Luppiam; in quæ loca Marsi posteà migrarunt. rectè etiam *Bructeros majores* continuasse Cauchis & Chamavis, infrà mox patebit.

CAP. XIV.

De CHAMAVIS *&* ANGRIVARIIS.

ANTIQUISSIMAM CHAMAVORUM memoriam reperio apud auctorem nostrum, annal. XIII. Nempe quum Nerone Romæ imperitante, Ansibarii, à Chaucis pulsi, agros ad Rheni ripam vacuos, & militum Romanorum usui sepositos, obsedissent; Romani autem excedere eos juberent: Bojocalus, fortè dux eorum, apud Romanos pro concessione novarum sedium verba faciens, *Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, & pòst Vsipiorum fuisse*, testatur. Unde patet, ante Julii Cæsaris in Galliam expeditiones, Rheni ripam coluisse Chamavos. nam Cæsaris ævo Sigambros ea loca tenuisse, suprà demonstratum est. Quo casu, & in quas à Rheno illi migraverint terras, omnino incertum est. Taciti ævo quia unà cum ANGRIVARIIS Bructerorum occuparunt agros; jam anteà utrosque conterminos fuisse Bructeris, junctasque inter se habuisse sedeis, simile veri est. De Angrivariis confirmat sententiam hanc Tacitus annal. II. quidpe quum Germanicus Cæsar ab oceano & Amisiâ amne ad Visurgim profectus, castra in lævâ fluminis ripâ metaretur; *Metanti*, inquit auctor, *castra Cæsari Angrivariorum defectio à tergo nuntiatur.* Castra autem in ripâ Visurgis posita fuisse, liquet ex sequentibus: *Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. ejus in ripâ* dextrâ *Arminius, frater in exercitu* Romano, inter se colloquebantur. *Postero die Germanorum acies trans Visurgim stetit. Cæsar, nisi pontibus præsidiisque impositis, dare in discrimen legiones, haut imperatorium ratus.* Ex his jam liquet, Angrivarios inter Amisiam & Visurgim incoluisse. Exstat heic etiamnunc nomen eorum in vico *Engeren*, IX millibus passuum, in septemtriones versùs, ab opido *Osenbrügge* dissito. exstat item, clariore famâ, in opido *Engeren*, ducatus titulo insignito. Pergit Tacitus: *Cæsar transgressus Visurgim, indicio perfugæ cognoscit, delectum ab Arminio locum pugnæ; convenisse & alias nationes in silvam Herculi sacram; ausurosque nocturnam castrorum oppugnationem.* & posteà: *Tertiâ fermè vigiliâ adsultatum est castris.* inde Germanicus apud exercitum, Arminius item apud suos concionantur, animosque militum firmant. *Sic accensos* Germanos, *& prœlium poscentes, in campum, cui Idistaviso nomen, deducunt. is medius inter Visurgim & colles, ut ripæ fluminis cedunt, aut prominentia montium resistunt, inæqualiter sinuatur. ponè tergum insurgebat silva, editis in altum ramis, & purâ humo inter arborum truncos. campum & prima silvarum barbara acies tenuit: soli Cherusci juga insedère, ut prœliantibus Romanis desuper incurrerent.* paullo pòst: *Intereà pulcherrimum augurium, octo aquilæ petere silvas & intrare visæ, imperatorem advertère. exclamat, Irent, sequerentur Romanas aves, propria legionum numina. simul pedestris acies infertur; & præmissus eques postremos ac latera impulit. mirumque dictu, duo hostium agmina diversâ fugâ, qui silvam tenuerant, in aperta, qui campis adstiterant,*

 in sil-

in silvam ruebant. medii inter hos Cherusci, collibus detrudebantur: inter quos insignis Arminius manu, voce, vulnere, sustentabat pugnam. incubueratque sagittariis, illà rupturus, ni Rhætorum, Vindelicorumque, & Gallicæ cohortes signa objecissent. nisu tamen corporis & impetu equi pervasit, oblitus faciem suo cruore, ne nosceretur. quidam agnitum à Chaucis, inter auxilia Romana agentibus, emissumque tradiderunt. Virtus seu fraus eadem Inguiomero effugium dedit. ceteri passim trucidati. & plerosque, tranare Visurgim conantes, injecta tela, aut vis fluminis, postremò moles ruentium, & incidentes ripæ operuêre. quidam turpi fugâ in summa arborum nisi, ramisque se occultantes, admotis sagittariis, per ludibrium figebantur. alios prorutæ arbores adflixêre. Magna ea victoria, neque cruenta nobis fuit. quintâ ab horâ diei ad noctem cæsi hostes, decem millia passuum cadaveribus atque armis opplevêre: repertis inter spolia catenis, quas in Romanos, ut non dubio eventu, portaverant. Miles in loco prælii Tiberium imperatorem salutavit; struxitque aggerem; & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit. Haut perinde Germanos vulnera, luctus, excidia, quàm ea species, dolore & irâ adfecit. qui modò abire sedibus, trans Albim concedere, parabant; pugnam volunt, arma rapiunt: plebes, primores, juventus, senes, agmen Romanorum repentè incursant, turbant. postremò diligunt locum, flumine & silvis clausum, artâ intus planitie & humidâ: silvas quoque profunda palus ambibat; nisi quòd latus unum Angrivarii lato aggere extulerant, quo à Cheruscis dirimerentur. hìc pedes adstitit. equitem propinquis lucis texêre, ut ingressis silvam legionibus à tergo foret: Nihil ex iis Cæsari incognitum: consilia, locos, promta, occulta noverat; astusque hostium in perniciem ipsis vertebat. Sejo Tuberoni legato tradit equitem, campumque. peditum aciem ita instruxit, ut pars æquo in silvam aditu incederet, pars objectum aggerem eniteretur. quod arduum sibi. cetera legatis permisit. Quibus plana evenerant, facilè inrupêre: quis impugnandus agger, ut si murum succederent, gravibus supernè ictibus conflictabantur. Sensit dux imparem comminus pugnam; remotisque paullum legionibus, funditores libratoresque excutere tela & proturbare hostem jubet. missæ è tormentis hastæ: quantoque conspicui magis propugnatores, tanto pluribus vulneribus dejecti. Primus Cæsar cum prætoriis cohortibus, capto vallo, dedit impetum in silvas. conlato illic gradu certatum. hostem à tergo palus, Romanos flumen aut montes claudebant. utrisque necessitas in loco, spes in virtute, salus ex victoriâ. Nec minor Germanis animus; sed genere pugnæ & armorum superabantur: cùm ingens multidado artis locis prælongas hastas non protenderet, non colligeret; neque adsultibus & velocitate corporum uteretur, coacta stabile ad prælium: contrà miles, cui scutum pectori adpressum, & insidens capulo manus, latos barbarorum artus, nuda ora foderet; viamque strage hostium aperiret. impromto jam Arminio, ob continua pericula, sive illum recens acceptum vulnus tardeverat. Quin & Inguiomerum, totâ volitantem acie, fortuna magis, quàm virtus, deserebat. & Germanicus, quò magis adnosceretur, detraxerat tegimen capiti; orabatque, insisterent cædibus; nil opus captivis: solam internecionem gentis finem bello fore. Iamque sero diei subducit ex acie legionem faciendis castris. ceteræ ad noctem cruore hostium satiatæ sunt. equites ambiguè certavêre. Laudatis pro concione victoribus, Cæsar congeriem armorum struxit, superbo cum titulo, Debellatis inter Rhenum Albimque nationibus, exercitum Tiberii Cæsaris ea monimenta Marti & Iovi & Augusto sacravisse. de se nihil addidit, metu invidiæ, an ratus conscientiam facti satis esse. Mox bellum in Angrivarios Stertinio mandat, ni deditionem properavissent. atque illi supplices, nihil abnuendo, veniam omnium accepêre. His verbis sedulò perpensis, Visurgisque tractu diligenter considerato; reperio, nullum situm geminæ huic pugnæ magis convenire, quàm eum, qui in dextrâ ripâ inter duo est opida *Minden* & *Oldendorp*. nam & primi heic post Oceanum consurgunt montes, & amnis in varios ingenteisque flexus torquetur, simulque Angrivariorum fines rectè hoc loco in Cheruscos sinuantur. Prima pugna commissa est inter dictum opidum *Oldendorp*, & vicum *Stemme*, circa arcem *Eisdorp*: quam, unà cum vico adjacente, veteris IDISTAVISI CAMPI nominis vestigia referre existimo: circa quam *miles* Romanus *in loco prælii Tiberium imperatorem salutavit, struxitque aggerem, & in modum trophæorum arma, subscriptis victarum gentium nominibus, imposuit*. Altera pugna facta est in eâdem ripâ, ex adverso urbis Mindensis, in eâ planitiæ humidâ, quæ inter dictam urbem & densam hodiéque silvam sternitur: in quâ Cherusci Romanorum agmen, iter versùs pontem, quà opidum nunc est *Minden*, faciens, adsultavêre. Tecti fuêre Romani, lævum latus, fluminis ripâ; dextrum, montium jugo, quod, III millibus passuum supra dictum opidum, flumen altis ripis perrumpit. quo loco adposita ei est nunc arx *Berge*. In hac planitie Germanicus, jam secundò devictis hostibus, TROPHÆA, cum devictarum inter Rhenum Albimque nationum inscriptione, erexit. Eadem planities ab Angrivariis tunc temporis incolebatur. quam tamen postmodùm aut

sponte

sponte suâ deseruerunt, aut per vim ab Cheruscis extortam amiserunt. quidpe Trajani principatus primo anno, quum librum de Germaniâ conscriberet Tacitus, Cauchorum agri in Chattos usque sinuabantur. Terminos igitur Angrivariis circumscribo hujusmodi: Primùm eosdem, quibus suprà cinxi Tubanteis, per montium jugum ab opido *Bilefeld* ad opidum *Melle*; & hinc lineam ad vicum *Bentlage*, Amisiæ adpositum: hinc aliam ab septemtrionibus ad lacum usque *Dommel*. inde, quà Ansibarii olim occurrebant, itidem lineam, ad Visurgim & opidum *Petershagen*: hinc trans Visurgim, quà Cherusci erant contermini, aliam lineam ad opidum usque *Rentelen*, eidem amni impositum. hinc à meridie, quà Dulgibinis, ut infrà ostendam, jungebantur, Visurgim, & eum amnem qui apud vicum *Remen* Visurgi miscetur, ad opidum usque *Herworden*: inde lineam ad opidum *Bilefeld* & Tubantum confinia ductam. Regiones nunc comprehenduntur his finibus istæ: Schauemburgiensis comitatus particula, dextræ Visurgis ripæ adposita; Mindensis episcopatus pars dimidia, versùs austrum; episcopatus Osnabrugiensis pars maxima; comitatus Tekelburgiensis particula septemtrionalis; & pars Ravensbergiensis comitatus, quà castellum *Limborg*. Postquàm verò Tubantes inter Dalichium, ut suprà ostensum, & Luppiam consederunt; in horum antiquam sedem, ad Dalichium usque, Angrivariorum quosdam successisse, credibile est. unde nomen eorum hodiéque in his oris manet, in opido *Engeren*, ducatus titulo insignito. In Notitiâ imperii Romani leguntur *Anglevarii*; nescio an non correctiùs *Angrevarii*.

Hactenus igitur de Angrivariis. qui quia hæc loca versùs meridiem tenuerunt, reliquum terrarum, quantum inter Bructeros atque Cauchos porrectum fuit, CHAMAVIS cessisse necesse est. Firmatur hoc argumentum testimonio Ptolemæi; cujus verba hæc sunt: Ὑπὲρ μὲν τοὺς Βουκτέρους οἱ Φρείσιοι μέχρι τοῦ Ἀμισίου ποταμοῦ· μετὰ δὲ τούτους Καῦχοι οἱ μικροὶ, μέχρι τοῦ Οὐισούργιος ποταμοῦ· εἶτα Καῦχοι οἱ μείζους, μέχρι τοῦ Ἄλβιος. id est: *Supra Bructeros sunt Frisii, ad Amisiam usque amnem. post hos Cauchi minores ad Visurgim usque flumen: dein Cauchi majores, usque ad Albim.* & posteà: Ἐλάσσονα δὲ ἔθνη καὶ μεταξὺ κεῖνται. Καυχῶν μὲν τῶν μικρῶν καὶ τῶν Σουήβων, Βούκτεροι οἱ μείζους· ὑφ' οὓς Χαῖμαι· Καυχῶν δὲ τῶν μειζόνων καὶ τῶν Σουήβων, Ἀγγειλκάρροι. id est: *Minores verò gentes interjacent inter Cauchos minores & Suevos, Bructeri majores: sub quibus Chamavi. inter Cauchos autem majores & Suevos, Angrivarii.* Lege pro Χαῖμαι in Ptolemæo Χαμαῦοι, & in Strabone pro Χαῦβοι, Χάμαβοι· *Chamavos* enim apud Ptolemæum esse debere; situs inter Cauchos & Angrivarios satis indicat. Scribuntur autem Græcè Χάμαβοι cùm apud Julianum, in oratione ad senatum populumque Atheniensem; tum in Eunapii Sardiani historiis, quarum fragmenta in eclogis legationum exstant.

Terminos igitur Chamavi hisce in oris habuêre; ab occasu Amisiam, ab vico *Bentlage* ad munimentum usque vulgò *Ten Oort* dictum. hinc ab ortu æstivo, Lœdam amnem, qui ad dictum munimentum Amisiæ miscetur; & ab ejus fonte lineam ad lacum *Dommel*. hinc ab ortu hiberno, quo limite ab Angrivariis ad prædictum usque vicum *Bentlage* distincti fuerint, jam anteà dixi. Regiones hisce finibus nunc sternuntur istæ: inter Lœdam & Amisiam amneis, *Ouer Alnen*, *Saderland*, *Hemmelingerland*; dein comitatus Lingensis, & Osnabrugiensis episcopatus pars septemtrionalis.

Hos igitur fineis habuêre dictæ duæ nationes, Bructeris ab solis ortu conterminæ. Postquàm verò horum agros occupaverunt; Angrivarii majorum Bructerorum loca versùs oceanum, Chamavi minorum versùs Luppiam possederunt. sic enim suprà ex Sulpitio Alexandro relatum: *Transgressus Rhenum, Bricteros, ripæ proximos, pagum etiam, quem Chamavi incolunt, depopulatus est; nullo usquàm occursante, nisi quòd pauci ex Ampsivariis & Chattis, Mercomere duce, in ulterioribus collium jugis apparuêre.* Hinc etiam apud Julianum, in dictâ oratione ad populum senatumque Atheniensem, Chamavorum simulque Rheni fit mentio. Eunapii verò verba hæc sunt: Τοῦ Ἰουλιανοῦ εἰς τὴν πολεμίαν χωροῦντος, καὶ τῶν Χαμάβων ἱκετευόντων, φείδεσθαι καὶ τούτης ὡς οἰκίας, ὁ Ἰουλιανὸς συνεχώρει· καὶ τὸν βασιλέα σφῶν προελθεῖν κελεύσας, ἐπειδὴ προῆλθε, καὶ ἐπὶ τῆς ὄχθης εἶδεν ἑστηκότα, ἐπιβὰς πλοίου, ἑρμηνέα ἔχων, διελέγετο τοῖς βαρβάροις. ἐκείνων δὲ πάντα ποιεῖν ὄντων ἑτοίμων, ὁρῶν εὐπρόσωπόν τι ἅμα καὶ ἀναγκαίαν αὐτῷ τὴν εἰρήνην (Χαμάβων γὰρ μὴ βουλομένων, ἀδύνατόν ἐστι τὴν τῆς Βρεττανικῆς νήσου σιτοπομπίαν ἐπὶ τὰ Ῥωμαϊκὰ φρούρια διαπέμπεσθαι) καμπτόμενος ὑπὸ τῆς χρείας, χαρίζεται τὴν εἰρήνην, καὶ ὅμηρα ᾔτει λαβεῖν πίστεως ἕνεκεν. Hoc est: *In hostile solum profectus Iulianus, Chamavis supplicantibus, uti sibi parceret, impetrari id à se passus est. regemque eorum, progredi jussum, ut in ripâ Rheni stantem vidit, conscenso navigio, per interpretem cum barbaris loquutus est. Illis igitur omnia imperata se facturos adfirmantibus,*

quum honestam simul atque necessariam hanc sibi pacem esse cerneret, (nam Chamavis invitis frumentum ex Britanniâ ad Romanorum castra subvehi nullo modo potest) flexus utilitate, concessit pacem, obsideisque firmandæ fidei postulavit. Castra heic intelligi, quæ in Rheni lævâ ripâ erant posita, suprà lib. II, cap. XXXVI, perspectum est. Hæc igitur de secundis Chamavorum sedibus.

Locus apud Ptolemæum in Germaniâ, inter Amisiam & Visurgim, est Τεκέλια, TECELIA. cujus nomen, situsque inter dicta flumina, convenit hodiè arcei *Tekelenborg*, in antiquo Angrivariorum Tubantumque confinio sitæ. quorum fuerit, haud facilè dixerim.

CAP. XV.

De DULGIBINIS, sive DULGUMNIIS, & CHASSUARIS; qui & CASSUARI, & CHATTUARII, & CATTUARII.

POSTQUAM Chamavi & Angrivarii Bructerorum occupavêre solum, illorum sedeis DULGIBINI, & CHASUARI, cum aliis quibusdam populis insederunt. De his sic Tacitus, in libro de Germaniâ: *Angrivarios & Chamavos à tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæque gentes, haut perinde memoratæ. à fronte Frisii excipiunt.* Eosdem heic Dulgibinis Chasuarisque tribui fineis, qui antè Chamavorum atque Angrivariorum fuerunt, satis perspicuum est. quidpe si antiquis Bructerorum finibus rectè præ fronte jacet Frisiorum ager ad ostia Rheni; certè antiqui Chamavorum fines & Angrivariorum rectè etiam dicuntur esse à tergo. Ceterùm priscæ Dulgibinorum Chasuarorumque quæ fuerint sedes, difficile fortassis fuerit dictu. Apud Ptolemæum hæc leguntur verba: Μεταξὺ Καυχῶν τῶν μειζόνων, καὶ τῶν Σουήβων Ἀγγριουάριοι· εἶτα Λακκοβάρδοι· ὑφ᾽ οὓς Δουλγούμνιοι. id est: *Inter Cauchos majores & Suevos sunt Angrivarii: dein Laccobardi: sub quibus Dulgumnii.* hos esse *Dulgibinos* Taciti, dubitari non potest; quando neque situs, neque nomen abhorret. Quis autem divinaverit, utrum vocabulum sit incorruptius? At de *Laccobardis* istis meritò quæratur, quinam fuerint; quum nullus alius eorum habeat auctor nomen; & ipsi Ptolemæo præter hos sint Λαγγοβάρδοι, *Langobardi*: ita, uti hos esse illos, suspicari haud liceat. Ansibarii quum contermini fuerint, ut antè dictum, ab ortu solis Angrivariis; facilè ego suspicer, corruptum esse apud Ptolemæum illorum vocabulum in Λακκοβάρδοι· pro quo scribendum censeam Ἀμψιβάριοι. His autem quia à Ptolemæo subjiciuntur in meridiem versùs Dulgumnii; partem hos antè fuisse crediderim Cheruscorum, à corpore suo in novas sedeis transgressam. Strabonis, de Germaniâ loquentis, verba lib. VII hæc sunt: Πρὸς οὓς ἡ μὲν ἀπιστία μέγα ὄφελος. οἱ δὲ πιστευθέντες, τὰ μέγιστα κατέβλαψαν, καθάπερ οἱ Χηροῦσκοι, καὶ οἱ τούτων ὑπήκοοι· παρ᾽ οἷς τὰ τρία τάγματα Ῥωμαίων μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Οὐάρου Κυιντιλίου παρασπονδηθέντα ἀπώλετο ἐν ἐνέδραις. id est: *Adversùs hos plurimùm prodest incredulitas. Quibus fides habita est, ii maxima damna intulerunt: ut Cherusci, & horum subjecti; apud quos tres Romanorum legiones, cum duce Quintilio Varo, contra datam fidem insidiis circumventæ interierunt.* De hac clade Varianâ pluribus agam infrà in Cheruscis. ubi clarum reddam, factam eam fuisse circa opidum *Dietmelle*; quod tunc adpellabatur TEUTOBURGIUM. Hi igitur Cheruscorum sive *subjecti*, sive *clientes*, sive tandem *socii*, (tot quidpe diversis vocabulis adpellasse Cæsarem populos in Germaniâ, in aliorum fide ac clientelâ agenteis, suprà, lib. I, cap. XLI, ostensum est) nulli alii fuêre, quàm quos Tacitus vocat *Dulgibinos*, Ptolemæus verò *Dulgumniorum* nomine Ampsivariis ab meridie obtendit. Terminos igitur iis statuo, ab occasu & septemtrionibus, quà Angrivariis & Cheruscis jungebantur, primùm lineam ab opido *Bilefeld* ad opidum *Herworden*; hinc amnem, qui ad vicum *Remen* Visurgi miscetur; inde ipsum Visurgim, ad confluentem usque Ambræ. inde ab ortu Ambram ad vicum usque *Dale*: hinc lineam ad Luppiæ fontem ductam. inde ab occasu montium jugum ad prædictum usque opidum *Bilefeld*. Comprehenditur hisce nunc finibus Lemgoviensis agri maxima pars; quà opida *Lemgow*, *Dietmelle*, *Barndorp*, *Permont*, *Rentelem*, *Flotow*.

Locus antiquitate maximè clarus, est opidum *Dietmelle*; quod olim TEUTOBURGIUM dictum; & ab eo TEUTOBURGIENSIS SALTUS, inter id opidum & vicum *Teutenmeyer* situs: ut in Cheruscis clariùs docebo. Hæc igitur de Dulgibinis.

CHASUA-

Chasvari Taciti, Straboni lib. vii bis dicuntur Χαττουάριοι, Chattvarii: conjunguntúrque in recensione Chattis, Marsis, ac Tubantibus. unde ego, ex situ ac vocabulo, partem eos duxerim Chattorum. nam quemadmodùm hi variantibus dialectis dicebantur *Chatti*, *Chassi*, & *Hassi*; sic *Chattuarii* etiam vocabantur *Chassuarii*: & quemadmodùm illi quoque dicebantur *Catti*, sine adspiratione; sic Ptolemæo hi sunt Casvari; & Velleio Paterculo, lib. ii, Cattvarii. quamquàm apud hunc vocabulum id legatur capite mutilatum *Attuarii*: qui nullibi aliàs exstant. Nomen igitur eorum rectissimè scripseris per geminum ss, Chassvarii, sive Chassvari. Apud Ptolemæum sic leguntur: Ὑπὲρ τῶν Σύηβας Κασουάροι· *Supra Svevos sunt Casuari.* Cæsaris hos esse Svevos, hoc est, Chattos aliorum, suprà ostensum est. Eodem igitur Casuaros suos situ ponit Ptolemæus, quo Strabo suos Chattuarios, inter Chattos, Marsos, ac Tubanteis; haud ita procul Angrivariorum sede, per quam postmodò in Chamavorum agros migrarunt. Cæsar belli Gallici comment. iv: *Paucis pòst diebus fit ab Vbiis certior, Svevos omneis in unum locum copias cogere; atque iis nationibus, qui sub eorum sunt imperio, denuntiare, ut auxilia peditatus equitatúsque mittant.* In his & dictos *Chattuarios* sive *Chassuarios* fuisse, equidem haud dubito. unum tamen cum ipsis corpus credo, nisi quòd paullo addictiùs regebantur. Eosdem Cæsar paullo pòst *socios* Svevorum adpellat: *Svevos omneis, posteaquàm certiores nuntii de exercitu Romanorum venerant, cum omnibus suis sociorúmque copiis, quas coëgissent, penitus ad extremos fineis sese recepisse.* De antiquâ igitur Chassuariorum sede jam satis constat: quam his limitibus circumscribo: ab meridie Dimelâ flumine, à cœnobio *Harderhusen* ad confluentem Visurgis: ab ortu Visurgi, ad confluentem usque Ambræ: ab septemtrionibus & occasu, quà antiquitus Dulgibini occurrebant, & Bructeri, Marsi, Tubantes, Sigambri, atque Tencteri, alii scilicet aliis temporibus, primò Ambrâ amne, ad vicum usque *Dale*; inde porrò montium jugo, quod juxta opida *Permont*, *Bloombarg*, *Horen*, *Oldenbeke*, *Kleinebarg*, ad prædictum cœnobium *Harderhusen* protenditur. Ceterùm in Chamavorum Angrivariorúmque sedeis, quas illi reliquerant, transgressi quas parteis singuli obtinuerint, apud neminem auctorum dispicio. quia tamen Dulgibini proximi fuêre, hos, ut primos transgressos, ulteriora, Chassuarios citeriora occupasse, credibile est. Limites igitur tunc utrisque fuerunt isti: à meridie, quà tunc Amsivarii occurrebant, montis jugum, quod à confluentibus Visurgis & amnis, qui est apud vicum *Remen*, juxta opidum *Lubbeke*, & arcem *Limborg*, ad opidum usque *Melle* protenditur: hinc porrò lineam, ad vicum *Bentlage* & Amisiam amnem ductam; quâ ab Tubantibus distingvebantur. Ab occasu fuit Amisia, ad Lœdæ usque confluentem. ab ortu æstivo, quà Chaucis jungebantur, Lœdam flumen statuo; & ab fonte ejus lineam per lacum *Dommel* ad suprà dictum vicum *Remen* actam. Hos verò agros uti æquis portionibus inter eos distribuam; lineam duco ab arce *Braamschede*, Amisiæ adpositâ, ad dictum lacum *Dommel*.

Cap. XVI.

De Ansibariis; *qui &* Ampsibarii, *&* Ampsivarii.

Ansibariorvm meminit Tacitus, in annal. xiii: ubi, pulsos à Chaucis, ad Rhenum in Vsipiorum fineis pervenisse narrat. Pulsorum agros obsedisse pulsores Chaucos, haud dubium est. Horum fineis posteà ab Oceano, Amisiam inter Albimque, in Chattos usque pertinuisse, infrà ex eodem monstrabitur auctore. in his igitur antiqua etiam Ansibariorum sedes inclusa tunc fuit. Ad Rhenum Ansibarii penetrarunt haud dubiè per minores interjacentium Germanorum genteis, Angrivarios, Tubanteis, Vsipios. nam majores, hinc Bructeri atque Frisii, illinc Cherusci & Chatti, transitum haud facilè dedissent: quorum etiam hi posteâ, quum à Rheno, ut mox dicam, repellerentur, omneis, præter imbellem ætatem, in suis agris contrucidarunt. Sed disertis verbis Tacitus tradit, ut mox videbimus, eos *retro ad Vsipios & Tubanteis concessisse.* Probabile igitur fit, eam tenuisse Chaucorum partem, quæ Chattis simul atque Angrivariis fuit proxima, inter duo opida *Bremen* & *Minden*. Limiteis itaque iis statuo ab ortu solis, quà Cheruscis continuabantur, Visurgim amnem, ab opido *Petershagen* ad confluentem usque Allari fluminis. hinc ab septemtrionibus, quà Chaucis jungebantur, eumdem Visurgim, ad opidum usque *Bremen*. inde ab occasu æstivo lineam ad fontem usque amnis Lœdæ, cui adpositum opidum *Cloppenborg*; quâ ab iisdem Chaucis separabantur. hinc ab occasu brumali aliâ lineâ, ad dictum usque opidum

Petershagen, à Chamavis & Angrivariis dirimo. Regiones nunc finibus his continentur istæ: Mindensis episcopatus pars dimidia versùs septemtriones; comitatus *Deepholt*; comitatus Hojensis pars maxima, lævæ Visurgis ripæ adfixa; & regiuncula, vulgò *Städing* dicta.

Pulsi à Chaucis Ansibarii quomodò novas sedeis per varia loca quæsiverint, tandemque in Cheruscis occubuerint, recenset Tacitus his verbis: *Eosdem agros* (ad divortium Rheni; quos antè paullo Frisii occupaverant) *Ansibarii occupavère, validior gens, non modò suâ copiâ, sed adjacentium populorum*, id est, Usipiorum, *miseratione: quia pulsi à Chaucis, & sedis inopes, tutum exsilium orabant. Aderatque illis, clarus per illas gentes, & nobis quoq. fidus, nomine Bojocalus; vinctum se rebellione Cheruscâ, jussu Arminii, referens: mox Tiberio & Germanico ducibus, stipendia meruisse, quinquaginta annorum obsequia. id quoque adjungere, quòd gentem suam ditioni nostræ subjiceret. Quò tantam partem campi jacere, in quam pecora & armenta militum aliquando transmitterentur? Servarent sanè receptos gregibus inter hominum famam; modò ne vastitatem & solitudinem mallent, quàm amicos populos. Chamavorum quondam ea arva, mox Tubantum, & pòst Usipiorum fuisse. sicut cœlum diis, ita terras generi mortalium datas. quæque sint vacua, eas publicas esse. Solem deinde respiciens, & cetera sidera vocans, quasi coràm interrogabat, vellentne contueri inane solum? potiùs mare superfunderent, adversùs terrarum ereptores. Et commotus his Avitus, patienda meliora imperia. id diis, quos implorarent, placitum, ut arbitrium penes Romanos maneret, quid darent, quid adimerent; neque alios judices, quàm seipsos paterentur. Hæc in publicum Ansibariis respondit: ipsi Bojocalo; ad memoriam amicitiæ daturum agros. quod ille, ut proditionis pretium, aspernatus, addidit: Deesse nobis terra, in quâ vivamus; in quâ moriamur, non potest. Atque ita infensis utrimque animis discessum. Illi Bructeros, Tencteros, ulteriores etiam nationes, socias bello vocabant. Avitus, scripto ad Curtilium Manciam, superioris exercitus legatum, ut Rhenum transgressus, arma à tergo ostenderet; ipse legiones in agrum Tencterûm induxit; excidium minitans, nisi caussam suam dissociarent. Igitur absistentibus his, pari metu exterritis Bructeris, & ceteris quoque aliena pericula deserentibus; sola Ansibariorum gens retro ad Usipios & Tubantes concessit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruscos petissent, errore longo, hospites, egeni, hostes, in alieno, quod juventutis erat, caeduntur: imbellis ætas in prædam divisa est.* Sic tandem omne Ansibariorum nomen tunc deletum atque exstinctum; Nerone Cæsare III, Valer. Messallâ Coss., anno à nato Christo LVIII. Validior autem fuit ea gens, Frisiis, non equidem omnibus; quorum multo numerosior amplissimis in finibus erat civitas: sed eâ tantùm parte, quæ eadem arva militum apud Rheni ripam obsederat.

Ceterùm *imbellem ætatem*, ait auctor, *in prædam* fuisse *divisam*: in quâ senes, mulieres, ac pueri veniebant. Hi posteà, virilem ætatem ingressi, quo casu in libertatem vindicati sint, suâne virtute ac Marte, an miseratione ac benignitate dominorum Cheruscorum, planè incertum habeo. nec id satis mihi dispectum, an pars quædam bellorum superstes, post cladem suorum, proximis Tubantum Angrivariorumque civitatibus in fidem sese clientelamque dederit. Nomen certè eorum posteà iterum clarum fuit, multisque auctoribus celebratum; nisi quòd paullo aliâ scriptione, ANSIVARII, AMSIBARII, AMPSIBARII, AMPSIVARII, memorentur. Notitiæ imperii inter auxilia palatina sunt *Ampsivarii*; quibus illic Bructeri continuò subnectuntur. eodem vocabulo memorantur ab Sulpitio Alexandro, in expeditione Arbogastis, ut refert Gregor. Turonensis lib. II, cap. IX: *Collecto exercitu, transgressus Rhenum, Bricteros ripæ proximos, pagum etiam, quem Chamavi incolunt, depopulatus est; nullo usquàm occursante, nisi quòd pauci ex Ampsivariis, & Chattis, Marcomere duce, in ulterioribus collium jugis apparuère.* Bructeros tunc lævam coluisse Luppiæ ripam, Chamavos verò dextram, utrosque conterminos Chattos, suprà ostensum est. igitur Ampsivarii isti, quia unà cum Chattis in auxilium veniebant Chamavis, certè nullis aliis tunc continebantur finibus, quàm quos Dulgibinis & Chasuariis ex Tacito adserui: fueruntque haud dubiè in *aliis* illis exiguis eorumdem finium *gentibus, haut perinde memoratis*. Pro sedibus igitur ipsis tribuo, Angrivariorum Dulgibinorumque agrorum parteis; quas sic circumscribo: à meridie & occasu, quà Chamavis atque Tubantibus contermini fuère, montium jugo, quod à Dalichi amnis fonte & castello *Falkenborg*, juxta opida *Bilefeld* & *Ravensbarg*, ad opidum usque *Melle* protenditur. hinc ab septemtrionibus, quà Chasuariis jungebantur, contiguo montium jugo, juxta arcem *Limborg* & opidum *Lubbeke*, ad Visurgim & vicum *Remen*. inde ab ortu, quà Chatti occurrebant, lineâ ad montium jugum medio situ inter opida *Lemgow* & *Barndorp* ductâ; atque hinc porrò ipso jugo ad prædictum castellum *Falkenborg*.

Opida nunc intra hos fineis visuntur, *Dietmelle*, *Lemgow*, *Herworden*, & *Engeren*. Marcellinus, lib. xx, in eâdem hac haud obscurè collocat eos regione: *Iulianus in limitem Germaniæ Secundæ est egressus*, versùs Tungros: *omnique apparatu, quem flagitabat instans negotium, communitus, Trajectensi Mosæ opido propinquabat. Rheno deinde transmisso, regionem subitò pervasit Francorum, quos Ansivarios vocant, inquietorum hominum licentiùs etiam tum percursantium extima Galliarum. quos adortus subitò, nihil metuenteis hostile, nimiùm securos, quòd, scruposâ viarum difficultate arcente, nullum ad suos pagos introisse meminerant principem, superavit negotio levi. captisque plurimis & occisis, orantibus aliis, qui superfuère, pacem ex arbitrio dedit; hos prodesse possessoribus finitimis arbitratus.* Vulgatissimæ editiones heic habent *Athuarios*: alia tamen exemplaria *Ansuarios*. ego hoc ex corrupti illius vocabuli literarum ductibus audacter correxerim in *Ansivarios*. etenim si geminum *tt* rectè reddit *n*; certè *h* rectius corrigitur in *si*, quàm in *s* tantum. In tabulâ itinerariâ leguntur *Aplivarii*. omnino, correcto *l* in *s*, & addito *m*, habendi sunt, ut in Notitiâ imperii, & in Sulpitio Alexandro, *Ampsivarii*. Apud Ptolemæum quoque pro Λακκοβάρδοι, scribendum esse Ἀμψιβάριοι, id est, *Ampsibarii*, suprà in Chamavis docui. Aethico sunt *Amsibarii*. Quòd si rectè nomen eorum scriptum fuerit per *m*; facilè ego suspicer, quæsitum id esse à vocabulo Amisiæ fluminis, quasi patriâ linguâ *thi Amsar*: quia hoc flumen ab initio adcoluerint. nam varias mirificasque fuisse gentium in his oris haud perinde latis transmigrationes, satis jam hactenus patuisse puto.

CAP. XVII.

De FRISIIS.

BATAVIS, ad medium Rheni alveum, conterminos fuisse FRISIOS, suprà in illorum explicatione satis demonstratum est. Nomen eorum apud Dionem, lib. LIV, Græcè legitur ΦΡΕΙΣΙΟΙ. ex quo ego conjicio, apud Ptolemæum mendosum esse vocabulum φρίσιοι. Nostri sæculi homines, quibus in omnibus princeps visus est geographorum Ptolemæus, maluerunt Græcâ, quàm Latinâ, scriptione eos proferre *Phrisios*: eoque literæ Φ argumento ortos suspicati sunt à Phrygum gente Asiaticâ. De Frisiis hæc Tacitus in libro de Germaniâ: *Iuxta Tencteros Bructeri olim occurrebant. nunc Chamavos & Angrivarios immigrasse narratur; pulsis Bructeris, ac penitus excisis.* & mox: *Angrivarios & Chamavos à tergo Dulgibini & Chasuarii cludunt, aliæque gentes, haut perinde memoratæ. à fronte Frisii excipiunt. Majoribus minoribusque Frisiis vocabulum est, ex modo virium. utræque nationes usque ad Oceanum Rheno prætexuntur; ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos.* Termini, quibus versùs meridiem à Batavis, versùs ortum brumalem à Marsis sive Marsacis ac Bructeris, distincti fuerunt, jam anteà, in harum gentium descriptione, indicati sunt. ab ortu æstivo, Amisiæ ore à Chaucis disterminatos fuisse, infrà ostendetur. ab occasu & septemtrionibus fuit Oceanus. Includitur nunc his finibus maxima pars Hollandiæ, & Trajectini agri, quidquid trans medium Rheni alveum: quâ ratione dimidiæ partes opidorum *Leyden*, *VVoerden*, *Vtrecht*, in veterum Frisiorum solo sitæ sunt. item Geldriæ portiuncula, quà opida *Harderwyk* & *Elburg*: dein Transisalanæ regionis pars, quà opida *Campen*, *Hasselt*, *Follenhove*, *Steenwyk*, *Meppel*, & dimidium Drentiæ. hinc Frisia occidentalis omnis ad Amisiam usque flumen. Atque hinc est, quòd septemtrionalis Hollandia sub Frisiæ nomine hodiéque censeatur; opidaque inibi non Hollandiæ, sed Frisiæ insignibus decorentur. hinc item tritum illud apud Hollandos in hanc usque diem proverbium durat: *Staet te Haerlem op het sant, gy werpt een koe in Frieslant.* id est: *Harlemi in sablonibus consistens, bovem facilè in Frisiam usque libraveris.* Loquitur autem de medio ejus opidi foro. Hinc etiam Wilibrordus, quem Sergius Papa, Clementem cognominatum, ad prædicandum genti Frisiorum episcopum consecraverat, sedem episcopalem ex dono Pipini accepit in opido Trajectensi; ut suprà in Batavis ostensum.

Hæc verba Taciti, *Rheno prætexuntur*, Hadrian. Junius ad Isalam flumen refert; quia Frisii ad utramque Isalæ ripam incoluerunt. verùm Isalam Tacito numquàm Rheni nomine adpellari, mox infrà demonstrabitur. vim verbi *prætexere* haud rectè utrique fluminis ripæ adplicari, ipse Tacitus docet in eodem libro infrà. *Eaque*, inquit, *Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur.* de Nariscorum scilicet, Marcomannorum, Quadorumque finibus loquitur; qui omnes in lævâ tantùm Danubii erant ripâ. Itaque verba illa de Frisiis sic rectiùs interpreteris, uti utrasque nationes, tam Majores, quàm

Minores Frisios, ad Rhenum pertinuisse intelligas. Terminum autem statuendum censeo, qui aptissimus videtur, inter utrosque Vectam amnem, qui apud Trajectum à Rheno ad lacum *Suyder see* divertit: si is fortè jam tum Taciti ætate fuerit; ut ex Plinio, complureis heic statuente insulas, conjicere licet. hac quidpe ratione utræque nationes ad Oceanum simul erunt, simulque utræque Rheno prætextæ. Cui autem parti MAJORUM, cui item MINORUM vocabulum fuerit, haud facilè dixerim. Si tamen *modus virium* ex modo agrorum censendus; certè qui ad ortum versùs, in dextrâ Vectæ lacusq; ripâ coluerunt, meritò *Majores* dicendi sunt: alteri verò, versùs occasum, *Minores*. Pugnat heic acerrimus adversarius, in disceptationibus chorographicis, his verbis: *Non animadvertit, manifestò se Plinio ac Tacito, imò & sibi contraria loqui; qui ipse, in chorographicâ suâ tabellâ, non omnes Frisios majores, sicuti minores, intra Rheni sed Flevi boreale ostium; sed extra etiam potiores colere facit, in solo nimirum continentis Germaniæ, ad Amisiam usque: Quomodo ergo intra Helium Flevumque, ut habet disertè Plinius, in Rheno tum ceteris, quos nominat, populis sterni dicentur.* Etiamnum cæcutis, mi homo? Eamne putas Plinio fuisse mentem, uti omneis Frisios in insulis Rheni locaret? Id ei agebatur; uti indicaret, insulæ in Rheno amne quorum essent populorum. interim non negat ullos Frisios extra insulas Rheni agere: non magis mehercule, quàm Batavorum etiam quosdam in continente Galliæ seu Germaniæ Cisrhenanæ colere. Tu videris, quomodò Frisios insulas Rheni habitare, *lacusque immensos ambire* patiaris, dum Batavorum insulam, Galliamque & Rom. imperium Flevo terminas. Hæc tibi placeant: nos meliores auctores sequimur.

Sed haud immeritò aliquis arguat, iniquè me facere atque imperitè, quòd hac Frisiorum distributione eas nationes excludam, quæ præter eos disertissimis heic verbis à Plinio locantur. nam lib. IV, cap. XV, *In Rheno*, inquit, *ipso, prope* C *millia passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum, Cauchorum, Frisiabonum, Sturiorum, Marsatiorum, quæ sternuntur inter Helium & Flevum*. Sanè ad hæc, quæ jam anteà aliorum ingenia miserè torserunt, quid respondeam, vix satis in expedito habeo. dicam tamen liberè & audacter, quid sentiam. Nempe locus hic Plinii prorsus mihi suspectus est. vereorque, veram ejus scripturam ab imperito librario (& quid mirum, aut novum?) fœdè depravatam ac corruptam esse. Ac primùm de Cauchis; quis (malùm!) adeò comminuti exesique esse potest cerebri, qui rectè eorum nomen heic legi credat? quidpe non modò ultra omneis Rheni alveos, sed Amisiam etiam amnem, in septemtriones versùs recedente Germaniâ, collocantur à Tacito. & Plinius etiam in Ingævonum gente eos refert; quæ tota ad septemtriones spectabat: quum proximos Rheno Istævones adpellet. Malè igitur hoc loco, & parum ex Plinii sententiâ, in Rheni insulis legitur *Cauchorum* vocabulum. Ego equidem vehementer suspicor, imperitum aliquem sive librarium, sive interpretem, quum obscura esset scriptura, ac penè omnis exoleta, in proximam similitudinem reposuisse literas: utique quum insulas ante Cauchorum litora, inter Amisiæ Visurgisque ostia, stratas videret; quò ipse, omnis geographiæ ignarus, Rheni alveum septemtrionalem, Flevumque ostium, olim pertinuisse suspicatus est. Nec verò est, quòd quidam hoc loco vocabulum *Cauchorum* explicare velint terram *Goeyland*, quæ lacui adjecta duo opida sustinet *Muyden* ac *Naerden*. namque heic Cauchi si qui fuissent, certè Tacitus, multus sedulusque in his oris Plinii etiam tempore rerum gestarum narrator, vel leviter eos indicasset. & Plinius ipse, haud negligens geographus, gentem tam obscuram (cui enim prætereà memorati hoc tractu Cauchi?) ab illâ nobilissimâ vel uno verbo discrevisset. solet quidpe, ubi unum idemque nomen duobus locis impositum, sedulus discernere. Quas ob res omnino mihi verisimile haud fit, Plinium heic Cauchorum nomen locasse. Jam verò quàm inepti sint illi, qui Cauchos istos interpretantur Flandriæ partem *Cadsant*, juxta opidum *Sluys*; item, qui Selandiæ insulam *VValcheren*, prope, ut illi ajunt, Middelburgium; judicent ii, qui Helium ostium idem esse Mosæ exploratum habent.

In eâdem ratione est *Sturiorum* vocabulum: quod plerique nostrorum geographorum interpretantur *Staveren*, Frisiæ opidum: quum tamen id ultra Flevum ostium, extremumque Rheni alveum situm. nisi fortè eum Isalæ antiquum alveum fuisse credas, qui opidum *Sloten* adluens, primùm *Take syl* vulgari vocabulo adpellatur; dein ubi in lacus diffunditur, *Fluysing* dictus, mox juxta pagum *Mackum* in lacum *Suyder see* redditur. in quam equidem opinionem vocabulum te inducere poterat *Fluysing*; quasi id à Flevi adpellatione etiam nunc duret. Verùm hac de re alii viderint: mihi sanè heic fides temerè nulla. nam hoc si concederetur; insula *Fletio*, quam tertium illum Rheni alveum cinxisse

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

cinxisse tradit Mela, ritè heic constitui nullo modo posset; quod infrà in descriptione insulæ adparebit. Junius, absurdum esse quum animadverteret, trans ultimum Rhenum Sturios Plinii statuere; vocabuli adlusionem ex more suo sectans, vocem *Sturiorum* transmutare haud dubitavit in *Tusiorum* vocabulum: cujus vestigia etiam nunc exstare contendit in vico septemtrionalis Hollandiæ *Opperdoes*, haud procul opido *Medenblick*. Verùm hunc manifesti erroris coarguit Tacitus, *utrasque Frisiorum nationes usque ad Oceanum Rheno prætexi, ambireque immensos insuper lacus* adfirmans. quâ ratione nullus heic Tusiis istis datur locus.

At qui tandem sunt tertii illi *Frisiabones?* quos nimis immaturo judicio quidam in Selandiæ insulâ *Suyd Beverland* locarunt; quasi huc etiam Plinii Rhenus extendatur. O egregios geographos! quos haud immeritò, neque indignè, in summorum nostri sæculi geographorum numerum adseras! Sed de hoc etiam vocabulo judicium expedire liceat. Sanè, aut ego vehementissimè fallor, aut hoc quoque corruptum est. quis enim, præter Plinii libros, agnoscit *Frisiabones?* Prorsus nemo. Ac Tacitus, qui sub Vespasiani imperii initium, quum Civilis Batavus rebellaret, multa de Batavis, Caninefatibus, Marsacis, Frisiis, Cauchis, Bructeris, Tencteris, Usipiis, Mattiacis, Gugernis, quamcuratissimè historiar. IV, & V, perscripsit, de Frisiabonibus istis haud quidquam addidit. quod sanè, si qui fuissent, sine dubio facturus erat. Neque enim soli Frisiabones hujus rebellionis expertes esse potuerunt, quum omnes circùm nationes unanimi consensu arma in Romanos sumsissent. Hoc autem tempore Plinius opus suum historiæ naturalis condidit; vel paullo antè: nam Vespasiano dedicavit. Quòd si verò ante hanc tempestatem eos fuisse suspiceris; certè Tacitus, qui ab usque Augusto multas in his oris res gestas refert, utique de Frisiis frequenter, vel semel, in eorum incidisset mentionem, si ulli exstitissent. At Frisios ille in *Majores* solummodò, ac *Minores* distingvit; tertium genus nullum agnoscens. quodcumque igitur nomen heic volueris adfingere, certus ille omnino excludere. Nec tamen nescius sum, bis Frisiabonum vocabulum apud Plinium legi: semel loco paullo antè citato; ubi Rheni insulas describit: & iterum eodem libro, cap. XVII; ubi Galliæ Belgicæ populos enumerat. Verùm hic ipse locus satis apertè mendosam esse vocem prodit. quid enim Frisiorum aut ab his deductum nomen cis omneis pariter Rheni alveos, in mediâ fermè Belgicâ? Hinc saltem exterminandum ne neges, quicumque disceptationes chorographicas contra hos meos commentarios iterum conscripturus sis. De Transrhenanis Frisiabonibus probaturi nonnihil nuper quidam videbantur, ex antiqui lapidis inscriptione, quæ est hujusmodi:

D. M.
T. FL. VERINO NAT.
FRISÆVONE VIX. ANN.
XX. M. VII. T. F. VICTOR
EQ. SING. AVG. FRATRI
DVLCISSIMO.
F. C.

Verùm huic ego lapidi alium oppono lapidem, qui hujusmodi habet inscriptionem:

HILARVS
NERONIS CÆSARIS
CORPORE CVSTOS
NATIONE FRISÆO
VIX. A. XXXIII.

In hoc igitur posteriori lapide rectus casus est *Frisæo*: à quo obliquus *Frisæone*, adeò parum differt ab illo *Frisævone*, uti nemini dubium esse possit, quin idem nomen eamdemque nationem uterque significet. Et quid mirum, si imperitus statuarius, orthographiâ malè observatâ, *Frisævone* scripsit, pro *Frisæone*; quum hodiè, non modò in Latinâ, sed in suâ quisque patriâ lingvâ frequentissimi peccent? Quid item mirum, si *Frisæones* plebi Romanæ dicti fuêre, qui posteà Aethico *Frisiones*, & Sigeberto *Frisones*, & nunc etiam sic Hispanis & Gallis *Frisons*, Italis *Frisoni*? quum ipsa olim Germanis gens vocata sit *the Frison*, multitudinis numero; qui nunc *die Friesen*, & *Fresen*. Sic scilicet *the Saxon* dicti

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

dicti fuêre *Saxones*; & *thi Frankon*, eodem modo *Francones*; *thi Gothon*, *Gothones*; & id genus innumeri alii. Quapropter ex isto lapide nihil certi statuendum arbitror. omnino autem, ut antè dixi, corruptum esse totum locum existimo; legendumque in hæc verba: *In Rheno ipso, propè centum* M. *passuum in longitudinem, nobilissima Batavorum insula & Caninefatum, & aliæ Frisiorum majorum, & Frisiorum minorum, Marsatiorumque; sternuntur inter Helium & Flevum*. Neque verò ego primus illud vulgatorum librorum *quæ*, corrigo in *que:* sed vetustissima sic habere vidi exemplaria, tùm manuscripta, tùm typis impressa. Eat jam chorographus ille noster, *Sturios*que suos, seu *Vrios*, & *Cauchos*, & *Frisiabones*, sub undis in lacu, qui vulgò dicitur *Suyder see*, quærat; ubi eos Plinii ætate fuisse docet. quod falsum esse, ex magnitudine quoque lacus, quam jam tum habuit, mox patebit.

Ceterùm ingens ille error Strabonis, qui in lib. IV, Menapios ad oceanum, ab utroque fluminis Rheni ostiorum latere, ex Cæsaris commentariis malè intellectis, collocavit, suprà in Menapiis discussus est.

Sed Frisiorum majorum, ac Frisiorum minorum, Marsatiorumque insulas in Rheno uti indicare possimus: tertius ejus atque ultimus in septemtriones versùm alveus, lacusque ingens, qui vulgari nunc nomine adpellatur *de Suyder see*, id est, *Mare australinum*, antè exponendi erunt. De hoc sic Pomponius Mela, in libro III, cap. II: *Rhenus, ab Alpibus decidens, prope à capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium. mox diu solidus, & certo alveo lapsus, haud procul à mari huc & illuc dispergitur. sed ad sinistram amnis etiam tum, &, donec effluat, Rhenus; ad dextram primò angustus, & sui similis, pòst ripis longè ac latè recedentibus, jam non amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit, Fletio dicitur; ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum artior, iterumq; fluvius emittitur*. Hunc igitur lacum ab initio nullum fuisse conjicio; quidpe qui *campos implevisse* dicatur. quod etiam undarum altitudo, admodùm heic exigua atque brevis, apertè indicat. neque enim lacuum vada rectè campos adpellaveris. At aridam, sive (si id malis) palustrem humum certum Isalæ flumini præbuisse alveum judico, donec id oceano immergeretur. Alvei autem tractum hunc fuisse puto. Exoritur id flumen haud procul arce *Raesfeld*, in Vestofaliæ veteri illâ silvâ Cæsiâ: & modica opida *Ringenberg*, *Iselburg*, *Anholt*, *Dotechum*, *Doesburg*, & *Sutfen* (nullis hactenus à sinistrâ ripâ receptis aquis) duasque præclaras urbeis *Deventer* & *Campen* prætervectus, lacui hinc immergitur hoc nostro sæculo: antiquitus verò abhinc etiam certo alveo, inter insulam *Ens* & proximum Frisiorum litus, versùs opidum *Staveren* ferebatur. hinc itidem certo alveo inter bina brevia, quorum altera ad dextram Frisico litori objacent, altera ad sinistram vulgò nunc *het Brede sant* dicuntur, versùs septemtriones oceanum invehebatur, per ostium, quod postmodò FLEVUM, sive FLEUM Romanis dictum, nunc vulgò accolis *het Vlie*, sive *Flie*. Nomen fluminis antiquum hoc loco aperuisse, laboris pretium fuerit. NABALIAM Romanis fuisse dictum, infra divortium Rheni amnis, postquàm hujus pars per fossam Drusianam in illud effusa fuit, apud Tacitum reperio. Verba ejus; quia à doctissimis etiam viris in controversum vocantur, paullo diligentiùs consideranda erunt. Historiarum igitur lib. V, Civilis Batavi rebellionem accuratiùs peragens, *Civilem*, inquit, *cupido incessit navalem aciem ostentandi*. & mox: *spatium velut æquoris captum, ubi Mosæ fluminis amnem Rhenus Oceano affundit*. Lege; *ubi Mosæ fluminis os amnem Rhenum Oceano affundit*. sic enim est de eodem amne annal. lib. II: *Ad Gallicam ripam latior & placidior adfluit. verso cognomento Vahalem accolæ dicunt. mox id quoque vocabulum mutat Mosâ flumine; ejusque immenso ore eumdem in oceanum effunditur*. Porrò auctor dicto histor. lib. V, paullo pòst: *Cerialis flumine secundo, illi vento agebantur. Sic prævecti, tentato telorum jactu, dirimuntur. Civilis, nihil ultrà ausus, trans Rhenum concessit. Cerialis insulam Batavorum hostiliter populatus*. & iterum: *Cerialis per occultos nuntios Batavis pacem, Civili veniam ostentans, Velledam propinquosque monebat, fortunam belli tot cladibus adversam opportuno erga populum Romanum merito mutare. cæsos Treveros, receptos Vbios, ereptam Batavis patriam*. Sequitur hinc mox Batavorum ad pacem inclinatio: cui hæc subnectit auctor: *Non fefellit Civilem ea inclinatio: & prævenire statuit*. & mox: *Petito colloquio, scinditur Nabaliæ fluminis pons. in cujus abrupta progressi duces*. Heic Lipsius (magnus certè in omni antiquitate Romanâ, si unam geographiam excipias, & incomparabilis vir) item Beatus Rhenanus, loco *Nabaliæ*, maluerunt legere *Vahalis*; magno errore contra filum historiæ, quum *Nabaliæ* nomen prorsus eis incognitum foret. qui tamen error facilis discussu est. namque si Civilis, post tentatam in Mosæ fluminis ore pugnam, trans Rhenum concessit; quomodò mox posteà ad Vahalem amnem colloquium à duce Romano petiit? Redisse eum ad Vahalem,

postquàm

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

postquàm Gerialis Batavorum insulam depopulatus, haud satis feliciter conjeceris; quum neque Tacitus, diligentissimus alioquin minutarum etiam rerum scriptor, id indicet; neque ipsa patiatur ratio. etenim si in dextrâ amnis ripâ Civilis constitit, ubi colloquium petiit, antè Cerialem ex insulâ in sinistram transisse necesse est. quod tamen Tacitus haud memorat: contrà verò *ereptam Batavis patriam* etiam tùm, quum colloquium peteretur, ostendit. Si Civilis in sinistrâ; miror quâ audaciâ, imò quâ temeritate, post abalienatos ab se popularium animos, desertus ac relictus, solus ex tutissimis Germaniæ finibus in infestum sibi Galliæ solum transgredi ausus sit. Sed falsum hoc, & à consilio Civilis, quem *ingenio sollertem* tradit auctor, maximè remotum. in Germaniæ solo trans Rhenum constitisse hominem, certum est. At cur ultra Isalam usque fugit? an non trans medium Rheni alveum constitisse, satis tutum erat? Minimè. medium Rhenum ipse abegerat: quo *abacto, tenuis alveus continentium terrarum speciem fecerat:* qui Cerialem, insulam obtinentem, morari minimè poterat, quin infestis armis Civilem expeditus peteret. Ex his igitur jam certum extraque controversiam sit, Isalam flumen olim dictum fuisse hac parte *Nabaliam.* quod Ptolemæi quoque haud obscurè comprobat geographia. quidpe oppidum ei est Ναυαλία, NAVALIA, septemtrionali Rheni alveo, id est, Isalæ adpositum: quod perperam imperitorum vulgus sic multitudinis numero, quasi à navibus, adpellatum statuunt; interpretanturque nunc oppidum *Campen*, litori dicti lacus adpositum: nec animadvertunt, in mediterraneis, haud pusillum recedente litore, à Ptolemæo id collocari, eodem ferè situ, quo nunc *Doesburg* oppidum conspicitur. ad quod pontem ego illum Tacito memoratum fuisse intelligo; non subitaneo opere, nec ad certam aliquam expeditionem constructum, sed in quotidianos accolarum commeatus locatum. unde etiam ipsum oppidum, à frequenti fluminis trajectu, exortum cultumque existimo: quemadmodùm oppidum ad medium Rheni alveum *Trajectus*; & alterum eodem nomine ad Mosam. *Navalia* autem dictum Ptolemæo oppidum, cujus cognomine flumen *Nabalia* Tacito, eàdem dialecti ratione, quâ nunc etiam *navel* dicunt inferiores Germani ac Saxones *umbilicum*, quem ceteri Germani & Angli in Britanniâ *nabel* vocitant. Cujus generis alia sexcenta ex linguâ Germanorum proferre licet. Obstrepit heic multis verbis prædictus chorographus. quæ quàm inania sint, pueri etiam viderint. Adeóne difficile fuerit Romanis, fusis fugatisque Germanis, ex Batavorum insulâ, postquàm Rhenus abactus, & tenuis redditus, in Frisiorum seu Marsatiorum agrum transgredi; indeque ad Isalam & pontem progredi? Quid maligne sophista insimulas, me apud Ptolemæum flumen Navaliam esse velle? Allusiones vocabulorum, quod objicis, vel maximè rideo, ubi nudæ, sine aliâ quâpiam probabili ratione, tuo more petuntur. Ad *Navam* trahis cum Vertranio *Nabaliæ* vocabulum. at si Civilis è Germaniâ, Rhenum transgressus, in Gallicam ripam rediit; quomodò Navâ flumine tutus esse potuit, quandoquidem omnem eam Rheni ripam jam recuperaverant Romani? Desine, quæso, malignus molestusque esse contra tui ipsius animi sententiam. nam hæc atque talia te ignorasse, haud facilè persvadeor uti credam. Adfers insuper, in duobus manu scriptis exemplaribus, loco *Nabaliæ*, scriptum fuisse in uno *flabalie*, in altero *flabile*: jamque exclamas, planè pessumdatam esse meam *Nabaliam*. Satis ineptè. Quis tibi credat, duo ista vocabula propiùs accedere ad tuam *Navam*, quàm ad meam *Nabaliam*? Aut quis ex uno atque altero exemplari reliqua cuncta damnet, sine ullâ aliâ ratione vel argumento idoneo? Ne tu ipse quidem, nisi per contradicendi studium. Sed quæritur, an etiam supra divortium Rheni idem *Nabaliæ* nomen olim obtinuerit *Isala*? Equidem haud arbitror: idque ex ratione nominis; quod haud dubiè accolis fuit *de NaWale*; quasi dicas *Vahalem posteriorem.* etenim ut antiquissimis temporibus Vahali, à rei argumento, quia partem Rheni exceptam in Mosæ os deferebat, nomen quæsitum fuit; sic postmodùm incolæ harum regionum, quum Drusus aliam Rheni partem per fossam à se factam in Isalam & lacum effudisset, ab eodem argumento & hanc Drusi fossam simulque ipsum Isalam dixêre *de VVale*; &, quò ab antiquo illo Vahale discerneretur, cognomento *de na-VVale*, id est, *Vahales posterior.* Id vocabulum posteà Romano ori dictum NABALIA, & NAVALIA; W Germanorum in B & V converso; ut jam anteà in aliis etiam vocabulis notatum est. Aliud igitur nomen, præter hoc, dictum flumen supra Drusi fossam habuisse certum est. At quodnam id fuit? Ego equidem haud aliud habuisse censeo, quàm quo etiam nunc adpellatur *Isala*; nisi quòd paullo aliter formatum. Argumentis hanc opinionem haud dubiis adserere conabor. Francorumquondam gentem ad hoc usque pertinuisse flumen, infrà docebo. Julianus Cæsar, in oratione ad senatum populumque

Athe-

UNIVERSITÄTS-BIBLIOTHEK PADERBORN

Athenienſem, item Marcellinus lib. XVII, & Zoſimus lib. III, Notitia imperii, & Sidonius Apollinaris carm. VII, SALIOS habent gentem Francicam. hodiè regio Iſalæ adjacens vocatur vulgò SALLAND, & nonnullis ISSELLAND, haud dubiè veterum Saliorum ſedes, ſic à flumine, unà cum gente, cognominata. vicus item eſt *Sallick* in lævâ fluminis ripâ, medio ſitu inter opida *Hattem* & *Campen*. unde ſatis liquidò patet, antiquum fluminis nomen fuiſſe SAL, & variante dialecto SEL: quod poſtmodùm, literâ I præpoſitâ, factum eſt ISAL, & ISEL, denique, geminato SS, ISSEL. Inſula quin etiam hodiè eſt ad Flevum oſtium, quod antiquum Iſelæ eſſe oſtium ſuprà oſtendi, vulgari vocabulo *Schelling*: quam & ipſam ab eodem flumine SEL ſic dictam arbitror, quaſi SELLING. & ſatis notum eſt, crebras fuiſſe olim non modò vicorum, ſed & regionum in ING terminationes. exempla in propinquo ſunt: inter Amiſiam & Viſurgim, *Hemmeling*, *Ooſtring*, *Ruſtring*, *Stàding*; & ad lævam Albis ripam *Käding*. Nec tamen neſcius ego ſum, eſſe doctiſſimos etiam viros, qui Salios non à dicto flumine, ſed à *ſaliendo* dictos contendant: idque ex hoc Sidonii verſu;

Sauromates clypeo, Salius pede, falce Gelonus.

item ex his Marcellini verbis: *Petiit primos omnium Francos; eos videlicet, quos conſvetudo Salios appellavit.* Certè argumentis illi contendunt opidò quàm infirmis; utique poſteriore hoc, ex Marcellino adducto. utrique ego unam hanc rationem oppoſuerim, quòd haud facilè, imò nullo modo fieri potuerit, ſi Romani Germanicæ hoſtilique genti nomen à *ſaliendo* impoſuiſſent, uti id apud ipſos Germanos, non modò in gentem, ſed etiam in ſolum & in flumen abiret: præſertim, quum, poſt exortum Francorum nomen, nullum heic Romani habuerint imperium.

Ceterùm de FOSSA DRUSIANA ſic auctor noſter, annal. II, de Germanico narrans: *Iam claſſis advenerat, cum præmiſſo commeatu*, ex Galliâ, per Moſæ os & Vahalem: *& diſtributis in legiones ac ſocios navibus, foſſam, cui Druſianæ nomen, ingreſſus, precatuſque Druſum patrem, ut ſe eadem auſum libens placatuſque exemplo ac memoriâ conſiliorum atque operum juvaret.* Svetonius in Claudio, de Druſo: *Oceanum ſeptemtrionalem primus Romanorum ducum navigavit: transque Rhenum foſſas novi & immenſi operis effecit, quæ nunc adhuc* DRUSINÆ *vocantur.* Foſſas licet Svetonius plurali numero dixerit; tamen unam ſolam fuiſſe conſtat. ideóque rectiùs FOSSA DRUSIANA ſingulari numero adpellatur Tacito. Haud perinde novum atque immenſum fuit opus, uti exaggerat Svetonius; quum VIII haud ampliùs fuerit millium paſſuum, inter vicum *Iſeloort*, & opidum *Doesborg*: niſi fortè infra etiam Duſburgium antiquus Salæ alveus, anteà modicus, latior tunc ſit factus. Cauſa Druſo agendæ foſſæ nulla alia fuit, quàm uti claſſem hàc cum exercitu ex ſuperiore Rheni parte in lacum & oceanum deduceret, Friſios petiturus, & Cauchos. de quâ expeditione, præter Taciti teſtimonium modò citatum, ſic Dio, lib. LIV: Ἔς τε τὸν ὠκεανὸν διὰ τοῦ Ῥήνου καταπλεύσας, τούς τε Φρισίους ᾠκειώσατο, καὶ ἐς τὴν Χαυκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν, ἐκινδύνευσεν. hoc eſt: *Secundo Rheno in oceanum devectus, Friſios ſubegit; ac per lacum in Chaucorum fineis profectus, in periculo fuit.* Factum id M. Valerio Meſſallâ, & P. Sulpitio Quirino COSS., anno ante natum Ieſum XII. Illorum nunc error vel maximus confutetur, qui uti errorem alterum de Bataviæ ſuæ finibus, quos ad Iſalam uſque proferunt, ex Tacito probarent, Iſalam illi Rheni nomine ſemper nuncupatum, medium autem alveum ſilentio ſuppreſſum, adfirmarunt. Tacitus equidem crebras ex ſuperiori Rheni parte navigationes in lacus commemorat: at Iſalæ amni nomen numquàm adpoſuit, niſi illud *Nabaliæ*; idque uno loco, ſuprà citato. Loca, in quibus navigationum per hunc amnem meminit, cuncta in medium adducere conſilium eſt; ne cui, in illorum ſententiam propenſiori, dubium aliquod inhærere queat. Annalium lib. I, quum Germanicus expeditionem faceret in Cheruſcos: *Et ne bellum mole unâ ingrueret, Cæcinam, cum quadraginta cohortibus Romanis, diſtrahendo hoſti, per Bructeros ad flumen Amiſiam mittit. equitem Pædo præfectus finibus Friſiorum ducit. ipſe impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexit. ſimulque pedes, eques, claſſis, apud prædictum amnem convenère.* Romani exercitus erant apud Rheni ripam in hibernis, ad Vetera, & Aram Ubiorum; uti paullo antè refert auctor eodem libro. inde igitur profectum Germanicum Cæſarem *impoſitas navibus quatuor legiones per lacus vexiſſe* tradit: nec tamen de Druſi foſsâ quidquam, neque de Nabaliâ flumine, ſive tertio Rheni alveo, meminit; quum certum ſit, nullo alio alveo in lacum Germanicum deſcendiſſe. Mox infrà, quum Germanicus ab Cheruſcorum bello reverteretur: *Mox reducto ad Amiſiam exercitu, legiones claſſe, ut advexerat, reportat. pars equitum litore oceani petere Rhenum juſſa.* Per lacus advexe-

advexerat Germanicus: ergo per lacus reportavit. At quòd *pars equitum Rhenum petere jussa*; sanè non de Nabaliâ sive Isalâ intelligendum; sed de superiore Rheni parte, ubi Vetera, & Ara Ubiorum, quò reducendus erat exercitus. Iterum paullo pòst, eâdem historiâ: *At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, Secundam & Quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit; quò levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret.* inde auctor luctationem legionum cum oceani æstibus narrat: subjicitque tandem; *Lux reddidit terram. penetratumque ad amnem Visurgim* (lege *Vidrum*; quæ lectio infrà adseretur) *quò Cæsar classe contenderat. impositæ deinde legiones, vagante famâ submersas. nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumque reducem vidêre*; milites in hibernis relicti. At accuratiùs, annal. II, secundam Germanici in Cheruscos referens expeditionem, Drusianæ simul fossæ & lacuum navigationem memorat: nec tamen usquàm Rheni nomen in Isalâ. *Iamque classis advenerat, cum præmisso commeatu*, è Galliâ per Mosæ os & Vahalem: *& distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus; precatusque Drusum patrem, ut se eadem ausum libens placatusque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum juvaret. lacus inde ac oceanum, usque ad Amisiam flumen, secundâ navigatione pervehitur.* Annal. IV, Frisios rebellanteis castellum Flevum obsedisse narrat; subjicitque: *Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ proprætori, cognitum; vexilla legionum è superiori provinciâ*, à Magontiaco, *peditumque & equitum auxiliarium delectos accivit; ac simul utrumque exercitum Rheno devectum Frisiis intulit.* Heic quoque Rheni nomen, non Drusianæ fossæ, nec Isalæ, quamvis hàc classis meaverit, sed superiori parti, quæ ab hibernis ad divortia usque amnis protenditur, tributum existimes. Clariùs autem annal. XI, ubi Chauci, duce Gannasco Caninefate, inferiorem Germaniam & Galliam levibus navigiis prædabundi incursavêre; *Corbulo triremes alveo Rheni, ceteras navium, ut quæque habiles, per æstuaria & fossas adegit; lintribusque hostium depressis Gannascum exturbavit.* Medium Rheni alveum & Vahalem, Selandiæque æstuaria heic intelligi, suprà in Toxandris ac Batavis ostensum est. Ergo vel hinc satis liquet, unum medium alveum Tacito Rheni vocabulo designari: qui haud dubius Germaniam inter Galliamque terminus. Eodem libro, quum Frisiorum natio, post rebellionem, in deditionem venisset, Corbulo, obsidibus acceptis, agros iis descripsit; *idem senatum, magistratus, leges imposuit, ac, ne jussa exuerent, præsidium immunivit. At Claudius adeò novam in Germanias vim prohibuit, ut referre præsidia cis Rhenum juberet.* Heic planè ineptè facturum puto, qui sub Rheni nomine Isalam intelligere velit. quidpe quamvis Iunius & defensor ejus chorographus Frisios in Cisrhenanos & Transrhenanos Tacito distingvi autument; tamen heic, sine ullâ distinctione, totam Frisiorum nationem malè auctorem indicasse, arguerint. Ad medium usque alveum pertinuisse Frisios, satis suprà in Batavis demonstratum est. ergo non Isalam, sed Rhenum Lugdunensem, qui terminus Germaniam inter & Galliam, Tacitum notasse hoc loco, certum est. Annal XIII: *Continuo exercitum otio fama incessit, ereptum jus legatis ducendi in hostem. eóque Frisii juventutem saltibus, aut paludibus, imbellem ætatem per lacus admovêre ripæ, agrosque vacuos & militum usui sepositos insedêre, auctore Verrito, & Malorige, qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant. Iamque fixerant domos, semina arvis intulerant, utque patrium solum exercebant; cùm Didius Avitus, acceptâ à Paullino provinciâ, minitando vim Romanam, nisi abscederent Frisii veteres in locos, aut novam sedem à Cæsare impetrarent, perpulit Verritum & Malorigem preces suscipere.* & mox: *Nero civitate Romanâ ambos donavit: Frisios decedere agris jussit. Atque illis aspernantibus, auxiliaris eques repentè immissus necessitatem attulit captis cæsisve, qui pervicaciùs restiterant. Eosdem agros Ansibarii occupavêre.* Agros hos circa Rheni fuisse divortium, suprà dictum est. Igitur & Isalæ & Rheni ripæ Frisii admovêre suos: nec tamen Rheni vocabulum heic Tacitus addit, quamvis lacus memoret. Ceterùm mendum esse in his Taciti verbis, *qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani regnabant*; multi doctissimi viri jam dudum viderunt, variéque in veram lectionem restituere conati sunt. Alii putarunt esse legendum, *in quâ tum germani*, id est, fratres, *regnabant*. at quorsum in Tacito, brevitatis miro amatore, hæc ejusdem rei repetitio? quum succinctiùs elegantiúsque dixisset; *qui nationem eam germani regebant*: vel; *in quâ tum natione germani regnabant*. Alii postrema illa verba ita exposuerunt, uti Germani tunc Frisiorum nationis fuerint domini: nec tamen addiderunt, quinam Germani in Frisiis, gente Romanorum tunc imperio subjectâ, & aliàs validissimâ, regnare potuerint. Alii iterum sic struxerunt: *in quâ jussu Germanici regnabant*. at quis iste Germanicus? haud dubiè Drusi filius, quinto Tiberii principatus anno defunctus.

at sub Claudio imperatore Corbulo, ante decennium, iisdem Frisiis *agros descripserat. senatumque magistratus, & leges imposuerat*. Alii denique sic eadem emendarunt; *in quantum Germani regnantur*. at quorsum hæc cautio, satis intempestiva, & ab auctoris ingenio alienissima? annon etiam auctoritate svadendi regimus; non tantùm imperio? Idem noster, sub initium ejusdem libri; de Nerone: *Ibaturque in cædes, nisi Afranius Burrhus, & Annæus Seneca obviam issent. hi rectores imperatoriæ juventæ, & pari in societate potentiæ concordes, diversâ arte ex æquo pollebant. Burrhus militaribus curis & severitate morum; Seneca præceptis eloquentiæ & comitate honestâ juvantes invicem, quò faciliùs lubricam principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent*. At nec illi statim regnant, qui jubendi potestate regunt. alioquin & provinciarum rectores forent reges, & militum ductores, & quivis magistratus. Idem noster, historiar. IV, de Batavis loquens: *Diu Germanicis bellis exerciti; mox aucta per Britanniam gloria, transmissis illuc cohortibus, quas, vetere instituto, nobilissimi popularium regebant*. An & hi regnabant? Haud puto. Ineptum certè fuerit existimare, Tacitum verbum satis leve graviori voluisse emollire, vel mitigare. quo modo Germanici principes suos rexerint populos, suprà, lib. I, explicatum est. Frisiorum autem gens semper fuit liberrima; nisi quòd Romanorum jugo aliquamdiu pressa. Malim igitur ego sic dicto loco legere: *qui nationem eam regebant, in quâ tum Germani rebellabant*. hoc quidpe à Frisiis factum, satis apertè atque clarè clamat præsens historia. Sed ad institutum revertatur oratio. Histor. V, quum Civilis, post adversam ad Vetera pugnam, Batavorum opidum defendere non ausus, in insulam concessisset: *transiêre Rhenum Tutor quoque, & Classicus, & CXIII Treverorum senatores*. non Vahalem; quà Civilis: sed suprà, suis in finibus, circa Mosellæ confluentem; ubi unus alveus, nec aliud nisi Rheni nomen. Certè, quamvis in universum tres Rheni dicerentur alvei; tamen singulos ubi citare voluerunt antiqui scriptores, suo quemque peculiari nomine adpellarunt: quemadmodùm hodiè etiam hic ISALA dicitur, ille VAHALES, medius autem RHENUS quod probè Tacito observatum videmus. Ac sanè fieri sic necessariò oportebat, ne, si sub uno Rheni nomine omnes promiscuè, sine ullâ distinctione efferrentur, animus confunderetur lectoris, ambigentis quemnam ex tribus intelligeret. Sic etiam Florus lib. IV, cap. XII: *In tutelam provinciarum, præsidia atque custodias ubique disposuit per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. nam per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs castella direxit*. Horum castellorum pars, infra scissionem amnis, ad quem alveum fuerit, suprà, lib. II, demonstratum est: nempe ad medium, in Batavorum insulâ, Arenaci. Vadæ. Grinnibus, Batavoduri, Lugduni, & ad ostium amnis. Sic item Svetonius in Caligulâ: *Admonitus de supplendo numero Batavorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit. neque distulit*. & mox: *Postquàm castra attigit, ut se acrem & severum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia seriùs ex diversis locis adduxerant, cum ignominiâ dimisit*. paullo pôst: *Mox deficiente belli materiâ, paucos de custodiâ Germanos trajici occulique trans Rhenum jussit; ac sibi post prandium quamtumultuosissimè, adesse hostem, nuntiari. quo facto proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorum, in proximam silvam: truncatisque arboribus, & in modum tropæorum adornatis, ad lumina reversus, eorum quidem, qui sequuti non essent, timiditatem & ignaviam corripuit; comites autem & participes victoriæ novo genere ac nomine coronarum donavit*. & mox: *Postremò, quasi perpetraturus bellum, directâ acie in litore oceani, ac balistis machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè, ut conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperavit: spolia oceani vocans, Capitolio palatioque debita*. Ad castra Caligula pervenerat. hæc non nisi in medii alvei lævâ ripâ fuerunt. Trans Rhenum adesse hostem, ei nuntiatum est. hic nullus nisi Germanus esse poterat Frisius; Batavo satis pacato, crebrisque castris per Rheni ripam ac præsidiis coërcito: ubi haud dubiè Caligula constitit cum exercitu. Denique aciem in litore oceani direxit. hoc etiam haud dubiè in eâdem ripâ, ubi castra; & ubi species fieri poterat, quasi in hostem Frisium dirigeretur. Sed clariùs Plinius lib. IV, cap. XXIII; ubi universæ Europæ mensuram computat; *Est autem ipsius*, inquit, *Italiæ, ut diximus*, XII C XX M *ad Alpeis. Unde per Lugdunum ad portum Morinorum Britannicum, quà videtur mensuram agere Polybius*, XI M lxiij. *Sed certior mensura ac longior ad occasum solis æstivi, ostiumque Rheni, per castra legionum Germaniæ, ab iisdem dirigitur Alpibus* XII M xliij. *Ostium*, ait, *Rheni*; non *ostia*: quia medium intelligi voluit alveum, ad quem castra prædicta.

Atque de tertio Rheni alveo lacuque ejus & ostio Flevo satis hactenus dissertum existimo.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

existimo. Nunc abs re haud alienum fuerit, ea quoque in medium producere, diligentiúsque discutere, quæ Aethicus, mirus maximéque absurdus cosmographus, de eodem flumine terrisque adjacentibus ridiculè nugatus est: uti vel hinc fides auctoritasque ejus cognoscatur. Sic igitur ille, in occidentalis, quem vocat, oceani fluminum descriptione; *Fluvius*, inquit, *Araris nascitur à Pœtavione veniens, relictâ caudâ ortus sui statim ei fluvius Rhodanus occurrit, & simul unum faciunt. in mare ingrediuntur, egressi Arelatum. Sed hunc quem fluvium Bicornium diximus, ante conjunctionem Rhodani, in supernis aliud nomen accepit præter Bicornium. nam in provinciâ Germaniâ fluvius Rhenus dicitur. alibi, ut diximus, Bicornius, alibi Araris appellatur. Ita ergo hic fluvius tribus nominibus nuncupatur, cùm sit unus ac dimidius. quod Araris, ut suprà diximus, ducit à mari Pœtaviensi, usque ad mare Tyrrhenum, contra insulas Baleares. ejus autem medietas habet aculeum* (lege *alveum*) *pertortuosum Lugduno, ubi nascitur. ubi autem inruit, utrùm in oceanum occidentis, an in mare Tyrrhenum, in præsente* [adde *non*] *potest videri, quia ab aquâ ad aquam videtur currere. Fluvius Rhodanus nascitur in medio campo Galliarum; & occurrit ei Bicornius suprà dictus, cursu, mersuque, quo diximus. Fluvius, qui Bicornius, nascitur in campis Germaniæ; inundans eamdem regionem à Petabio.* O nugamenta! ô chimæræ! Quis umquàm infans absurdiora comminisci potuisset? Somnium suum conscripsisse hunc hominem jurares. Primùm de Vahali ei alicubi lectum fuisse censeo, qui ad initium Bataviæ à Rheni alveo divortitur; inque mare Bataviense, id est, in oceanum Germanicum per Mosæ os evolvitur. Hunc *Vahalim* ille putavit eumdem esse *Ararim*: fortè quia sic vocabulum illius in exemplaribus corruptum legebatur. Dein Rhenum dixit *Bicornium*: quod non proprium ejus erat nomen; sed epitheton, à Virgilio & aliis poëtis ei tributum. Hunc dixit unum esse fluvium, & dimidium; quia Vahalis pars tantùm est Rheni, non integer fluvius cum peculiari suo fonte. Tum, quia Rhenum cognoverat tribus alveis atque ostiis in oceanum effundi; tribus eum nominibus adpellari dixit, *Rhenum*, *Bicornium*, & *Ararim*. Quia verò comperierat, Vahalim Rheno jungi, Ararim autem Rhodano: Ararim partem putavit esse Rheni; quem & ipsum eâ occasione Rhodano junxit. Et quia Ararim sciebat per Rhodanum in mare internum deferri; Vahalim autem mare Bataviense attingere: Ararim à dicto mari initium ducere absurdissimâ ratione pronuntiavit. Nec minùs absonè medium Araris simul atque ortum in uno eodemque loco statuit, apud Lugdunum. quod eâ occasione factum, quia audiverat, ad medium Rheni alveum esse opidum Lugdunum: cognoverat que pariter, Ararim apud aliud Lugdunum Rhodano misceri: denique intellexerat, Araris alveum statim ab ortu sive fonte suo, qui est in monte Vosego, esse pertortuosum. Iam verò, quum comperiret, Ararim tam lentè ac placidè fluere, ut in utram partem feratur, oculo difficile sit dijudicare: ipse, dubium esse, tradit, utrum in oceanum, an in internum mare effluat; quia à mari ad mare fluat. Denique, quum Rhenus ad initium agri Batavi, aperto loco duo in cornua scindatur, insulamque Batavorum efficiat: ille Bicornium fluvium in campis Germaniæ nasci dixit, inundareque Germaniam à Petabio. Quod autem inundare regionem dixit; id propriè spectat ad tertium Rheni alveum *Navaliam*; qui in latissimum lacum Flevum effunditur. Hæc quum tam absurda tamque inepta sit istius ævi geographia; miror ego, nostri sæculi homines ejusmodi auctores sine ullo discrimine pro optimis probatissimisque allegare. Sed de tribus Rheni alveis satis dictum puto. nunc ad ipsum lacum redeo. Siccam heic anteà, vel saltem palustrem fuisse humum, suprà memoravi. quando autem, item quomodò lacus primùm exstiterit, apud neminem auctorum reperio. conjicere tamen licet, eodem tempore id accidisse, quo Cimbri oceani irruptione ex patriis terris fuerunt pulsi. Ac tunc quidem inundationem illam in omne litus, quod à Daniæ parte Iutiâ australi ad fretum usque Britannicum protenditur, invectam puto. Hinc Selandiæ solum, anteà continens atque solidum, in insulas æstuariis perpetuis dissectum; de quo suprà dictum. hinc æstuaria quoque ad Chaucorum Frisiorumque litora, in siccâ itidem anteà humo, exorta: quæ in tantum diutino oceani illisu postmodùm eluta sunt, uti jam non alternis vicibus, modò insulæ, modò continentes reliquæ terræ partes; sed altissimis undis perpetuò cinctæ, non nisi navium tramissu adiri queant. Has autem ad Frisiam terram undas æstuaria antè fuisse, maris accessu repleta, recessuque vacua, veteres docent rerum scriptores. in quibus Dio lib LIV, Drusi res, Augusti auspiciis gestas, enarrans; Ἔς τε τὸν ὠκεανὸν, inquit, διὰ τοῦ Ῥήνου καταπλεύσας, τούς τε Φρισίους ᾠκειώσατο, καὶ ἐς τὴν Χαυκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν, ἐκινδύνευσε, τῶν πλοίων ἐπὶ τῆς τοῦ ὠκεανοῦ παλιῤῥοίας ἐπὶ ξηροῦ γενομένων. hoc est: *Rheno in oceanum devectus, Frisios perdomuit: &, quum per*

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

lacum in Chaucorum fineis trajiceret, in periculum incidit, navibus maris refluxu in sicco destitutis. Lacum heic adpellat Dio, quod nunc vulgari vocabulo dicitur *het VVat*, id est, *mare vadosum*, inter Frisiæ utriusque continentem, & insulas objacenteis. neque enim alius heic lacus, navigationi ex Frisiis in Chaucos commodus. Oceanum autem vocavit, quæ itidem ipsa vada fuêre inter Frisiam occidentalem, & insulas adversas *Texel*, *Flieland*, *Schelling*, *Ameland*, atque alias. neque enim opus habebat Drusus ultra has in aperta oceani egredi, Frisios adgressurus. Sed hæc perperam, propter ignorantiam locorum, à Dione ordinata. Lacum esse in Frisiis Fletionem, mare item vadosum inter hunc & Chaucos, audiverat. Situm autem utriusque quum non satis perciperet; oceanum ante lacum posuit, vadosumque mare lacum adpellavit. Tacitus annali primo, res gestas Germanici adversùs Cheruscos persequens, sic ait de eodem lacu & mari: *Ne bellum mole unâ ingrueret, Cæcinam cum* XL *cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros, ad flumen Amisiam mittit. equitem Pædo præfectus finibus Frisiorum ducit. ipse impositas navibus quatuor legiones per lacus vexit. simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem convenêre.* paullo pòst: *Reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat: pars equitum litore oceani petere Rhenum jussa.* & mox: *Germanicus legionum, quas navibus vexerat, Secundam & Quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit: quò levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè allabente æstu quietum habuit. mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctii, quo maximè tumescit oceanus, rapi agique agmen; & opplebantur terræ. eadem freto, litori, campis facies: neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia à profundis.* His verbis, *pars equitum litore oceani petere Rhenum jussa*, satis disertè ac perspicuè loca ista vadosa, sive æstuaria, oceanum adpellat. nam quid (malum!) illi per æstuariorum lubrica, crebraque insularum freta, aperti oceani litore reptarent? at per *vadosum mare* satis clarè æstuaria, quæ nunc dicuntur *het VVat*, indicat. nam aperto oceano si vectus foret, nihil erat quod *vadosum reciprocumve mare* vereretur, aut vitaret. Doctissimus Lipsius ad hæc verba, *eadem freto, litori, campis facies*, adjicit ista: *Ex his pluribusque locis clarum, non fuisse loco litoris olim arenarias illas moles veriùs, quàm montes, quæ oceanum hodiè arcent: succrevitque majorum ævo illa arenarum vis, satione caricis, non sine monitore deo.* Succrevit tanta arenarum vis? unde? à terrâ; an à mari? A terrâ fortè. at quomodò? Eruptione, inquies, ut aliis in loccis terræ enatæ sunt. Falleris. eruptiones ejusmodi non nisi in cavernosis locis fiunt; quorum heic nulli. Sed ventorum flatibus marisque oppositu excitari poterat. Itáne? unde igitur illi tumuli, III millibus passuum à litore dissiti, in mediterraneis circa Harlemium opidum? an hi etiam à mari? Haud simile veri est. Dicam ego quid sentiam. nolo te tam operosis arduisque argumentis rem planè absurdam probare. Aestuaria ista, ut antè dictum, auctor oceanum adpellavit: litus autem, non quod extra æstuaria atque insulas; sed quod in continente Frisiæ. heic igitur quum nulli arenarum obstarent tumuli, facilè oceanus terræ faciem operire poterat. Nihilo tamen minùs arenarum colles erant in insulis Frisiæ, Hollandiæ, Selandiæ, reliquoque oceani litore, ad fretum usque Britannicum, uti nunc sunt. Insulas autem fuisse jam tum ante Frisiam terram, quæ nunc sunt, patet ex Plinio; qui lib. IV, cap. XIII, à Cimbrorum peninsulâ (Daniæ nunc est pars, Iutia) ad Rheni usque ostia, XXIII insulas, Romanorum armis cognitas, refert. inter quas nisi eas quoque numeres, quæ inter Flevum & Albis fluvii os Germanico litori objacent, nullo pacto numerum impleveris. Quin istæ quammaximè inter alias Romanis cognitæ fuerunt; quum ad Albim usque Drusus, & hujus filius Germanicus, oceanum navigarent. Plinii verba, dicto loco, hæc sunt: *Promontorium Cimbrorum, excurrens in mare longè, peninsulam efficit, quæ Cartris appellatur.* XXIII *inde insulæ, Romanorum armis cognitæ. earum nobilissima Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine, sponte provenientis.* De eisdem ita Strabo, lib. VII: Ἐχειρώσατο δ' ὁ Δροῦσος οὐ μόνον τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ παράπλῳ νήσους· ὧν ἐστὶ καὶ ἡ Βυρχανίς· ἣν ἐκ πολιορκίας εἷλεν. id est: *Drusus non modò genteis plurimas subegit, sed & insulas in legendo litore obvias: in quibus est Burchanis, vi ab eo expugnata.* En maligne obtrectator; hæc ego credam te non legisse, dum per triennium ferè tela contra me quæris atque colligis. quænam illæ fuêre complures νῆσοι, quas Drusus inter Rhenum & Amisiam ἐν τῷ παράπλῳ ἐχειρώσατο, si heic ante Frisiæ litus insulas tunc temporis fuisse negas? Ipsius Rheni insulas ne nomines. nam XXIII illas disertè Plinius inter Cimbrorum promontorium & Rheni ostium Flevum collocat. uterque verò auctor *Burchanam* nominat; quam hodiè esse in ore Amisiæ insulam vulgari vocabulo

Borchum.

Borchum, ante me jam viri docti pronuntiarunt. Hac igitur unâ necessariò concessâ, quomodò reliquas, juxtà sitas, negare poteris? Annales tui, quos allegas, quàm veraces sint, tute ex hoc judices. me ne falsò insimules, *planè eamdem, imperante Tiberio, fuisse Frisici litoris faciem*, me statuere. quantum discriminis fecerim, paullo antè monstravi; póstque clariùs apparebit. Sed ad institutum redeo. De Batavorum etiam insulâ ne erres, quasi tumuli heic nulli fuerint, quia illa oceani fluctibus opplebatur. haud toto litore, sed Rheni ostiis aquæ invehebantur. ideóque Corbulo *inter Mosam*, ut ait Tacitus annal XI, *Rhenumque fossam perduxit, quâ incerta oceani vetarentur*: scilicet. ἵνα μὴ οἱ ποταμοὶ, ut inquit Dio lib. LV, ἐν τῇ τοῦ ὠκεανοῦ πλημμυρίδι ἀναρρέοντες πελαγίζωσιν· id est, *ne fluvii oceani adfluxu, refluentes stagnarent*. Cui rei nunc satis superque hisce in oris obviatum est; tot tantisque fossis ubique egestis, uti haud facilè oceani æstus, nisi coro vento diu multumque spirante, terram Hollandiam invadere queat. Sed alius est Taciti locus, jam anteà ex parte citatus, ubi disertè apertum oceanum ab hoc vadoso mari distingvit. nempe annal. II, ubi expeditionem Germanici in Cheruscos recenset; *Iamque classis*, inquit, *advenerat, cum præmisso commeatu; & distributis in legiones ac socios navibus, fossam, cui Drusianæ nomen, ingressus, precatusque Drusum patrem, ut se eadem ausum libens placatusque exemplo ac memoriâ consiliorum atque operum juvaret. lacus inde, & oceanum, usque ad Amisiam flumen, secundâ navigatione pervehitur.* Et deinde, bello confecto: *Sed æstate jam adultâ legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remissæ: plures classi impositas, per flumen Amisiam oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis strepere, aut impelli. mox atro nubium globo effusa grando: simul variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire, milesque pavidus, casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestivè juvat, officia prudentium corrumpebat. Omne dehinc cœlum, & mare omne in austrum cessit; qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in aperta oceani.* Ergo antè non erant in aperto oceano, dum remis adhuc placidum æquor impellebant; sed in æstuariis, quæ nunc *het VVat* vocantur. Ast vera hæc fuisse tum temporis æstuaria, quæ accessu maris oceani implebantur, recessu verò vacua relinquebantur, ex Plinio juxtà ac Tacito comprobare adnitar; ne quis in dubium vocare queat, arbitrans vadosum mare perpetuis oceani fluctibus repletum fuisse. cujus opinionis me ipsum falsò insimulavit sæpè dictus chorographus. Plinius lib. XVI, cap. 1: *Sunt verò in Septemtrione visæ nobis gentes Cauchorum, qui majores minoresque appellantur. vasto ibi meatu perpetuis bis dierum noctiumque singularum intervallis, effusus in immensum agitur oceanus, æternam operiens rerum naturæ controversiam; dubiumqe, terræ sit, an pars maris. Illic misera gens tumulos obtinet altos, uti tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus casis ita impositis; navigantibusque similes, cùm integant aquæ circumdata; naufragis verò, cùm recesserint; fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur.* En, vasto ibi meatu, in immensum agebatur oceanus, æternam operiens rerum naturæ controversiam; id est, ut Tacitus suprà, *eadem freto, litori, campis facies; neque discerni poterant incerta ab solidis, brevia à profundis*; ita uti navigantibus similes viderentur. Nec tamen semper integebant aquæ circumdata tumulis loca; sed perpetuis bis dierum noctiumque singularium intervallis recedebant; ut jam naufragis, ad litus ejectis similes videri possent; atque ibi fugienteis cum mari pisceis, in uligine æstuariorum, circa tuguria venarentur. Itaque rectè Dio de Druso, per eadem hæc æstuaria navigante: Καὶ ἐς τὴν Χαυκίδα διὰ τῆς λίμνης ἐμβαλὼν, ἐκινδύνευσε, τῶν πλοίων ἐπὶ τοῦ ὠκεανοῦ παλιρροίας ἐπὶ ξηροῦ γενομένων· id est; *quum per lacum in Chaucorum fineis tenderet, in periculum incidit, navibus maris fluxu in sicco sidentibus.* Audin' chorographe, quid gravissimi auctores testentur? etiamne plus heic valebunt annales tui patrii, quorum neque tu, neque quisquam alius certum auctorem monstraverit? Haud puto. Hinc igitur, quum eadem sit hodiè vadosi maris ad Frisium litus altitudo, quæ est ad Chaucorum oram, inter Amisiam & Visurgim; eamdem etiam conditionem olim utriusque litoris æstuariorum fuisse, credendum est. nec ego divinatione id solummodò, fortassis vanâ, conjicio: sed testem habeo luculentissimum, auctorem meum; qui annal. IV, quum Frisii, nimis acri tributorum exactione per Olennium commoti, rebellarent, *Rapti*, inquit, *qui tributo aderant milites, & patibulo adfixi. Olennius infensos fugâ prævênit, receptus castello, cui nomen Flevum. & haut spernenda illic civium sociorumque manus litora oceani præsidebat. Quod ubi L. Apronio, inferioris Germaniæ proprætori, cognitum, vexilla legionum è superiori provinciâ, peditumq. & equitum auxiliarium dilectos accivit*; ac simul utrumq. exercitum, Rheno devectum,

Frisiis

Frisiis intulit; soluto jam castelli obsidio, & ad sua tutanda digressis rebellibus. Igitur proxima æstuaria aggeribus & pontibus traducendo graviori agmini firmat. atque interim repertis vadis, alam Caninefatem, & quod peditum Germanorum inter nostros merebat, circumgredi terga hostium jubet. qui jam acie compositi pellunt turmas sociales, equitesque legionum subsidio missos. Ptolemæus φλῆυμ, & corruptè in quibusdam exemplaribus φιλῆυμ, primum ponit inter Germaniæ opida, ultra tertium Rheni alveum, cujus ostium Plinio FLEVUM est. ejus loci situs quamvis apud Ptolemæum minùs conveniat, (recedit quidpe longiùs ab Rheni ostiis, propeq; Amisiam flumen accedit) tamen quia primum Germaniæ opidum, tum quia idem cum Rheni alveo nomen habuit, haud dubitandum, quin huic adpositum fuerit. Sic *Vulturnum* opidum ad *Vulturnum* amnem, sic *Sybaris* ad *Sybarin*, *Syris* ad *Syrin*, in Italiâ; sic *Iadera* ad *Iaderem* amnem in Dalmatiâ; sic alia innumera per terrarum orbem: sic denique *Amisia* ad *Amisiam* flumen; ut infrà patebit. Ptolemæo autem à vero situ aberrare cummaximè usitatum in Germaniâ. Adpositum igitur Flevo castellum hoc credamus. & quia *civium sociorumq; manus litora illic oceani præsidebat*, Ptolemæusque in litore Flevum ponit opidum; ipsi ostio, quod Flevum est Plinio, castellum adpositum fuisse certum est: nullo alio situ, quàm ubi nunc vicus cum turri *divi Brandarii* in insulâ Frisiæ conspicitur *Sallingiâ*, cui vulgare vocabulum *Schelling*. Chorographus noster, quamvis heic etiam cùm Tacito, tum Ptolemæo contradicere ausus, castellum id intra Rhenum referens; tamen pro argumento, seu probabili ratione quod adferret, nihil habuit; nudéque id negat. Fides igitur penes ipsum sit. nos castellum in Sallingiâ insulâ fuisse dictis duobus auctoribus credimus. Hinc L. Apronius, inferioris Germaniæ proprætor, cujus hiberna erant ad Vetera, naveis Rheno ac Nabaliâ, deinde per lacum & alveum Flevum devectas, ad castellum Flevum in ostio Flevo adpulit, obsidio id Frisiorum liberaturus. Digressi autem quum dicantur hostes à castello, *ad sua tutanda*, antequàm Apronius adveniret; haud aliò digressos intelligendum est, quàm in continentem Frisiæ terram. Huc igitur quum persequi eos vellet Apronius, *proxima æstuaria*, quæ etiam nunc brevia sunt, inter dictam insulam Sallingiam & Frisiæ continentem, quà *Harlingen* opidum situm, *aggeribus*, &, quia alvei altiores intercedebant, qui nunc vulgò *Coggen diep* & *Cromme balg* dicuntur, *pontibus graviori traducendo agmini firmare* necessum habuit. *interim* tamen *reperta* etiam sunt *vada* in dictis alveis, quibus *Caninefas ala, & quod peditum Germanorum inter* Romanos *merebat*, transivêre. Ergo ex his omnibus jam satis certis argumentis colligo, eamdem jam tum fuisse totius hujus litoris (de Selandicis insulis jam antè abundè dissertum est) ab freto Gallico ad Cimbricam usque peninsulam faciem, quæ nunc est, easdemque insulas, quæ nunc visuntur. Aestuaria tamen tunc fuêre, quæ nunc brevia facta sunt. quapropter haud æquè commoda tunc, nec tuta, illac navigatio erat, ac nunc est. quidpe æstus ventique observandi erant, ne in sicco naves cum periculo destituerentur. quod accidit Druso, ex Frisiis ad Chaucorum fineis naviganti. Aliquando tamen etiam defluxu oceani subsidere solebant naves: quam ob rem *Germanicus*, ab Amisiâ ad Rhenum rediens; *legionum, quas navibus vexerat, Secundam & Quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradidit; quò levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret.* ideóque *planas carinis* fabricari curaverat, *ut sine noxâ siderent*. Sed hactenus litus Germaniæ, inter Albim & Gallicum fretum, æstuariaque ejus, & vadosum mare, & insulas, cognovisse sufficiat. nunc ad lacum Fletionem redeo; cujus descriptionem jam dudum tentavi.

Postquàm igitur oceanus ingenti undarum vi, per ostium Isalæ fluminis inrumpens, proximos campos implevit; æstuaria primò facta sunt, quæ alternis maris æstibus modò vacua, modò undis oppleta videbantur. Ea vernaculo sermone, ut suprà in Batavis notavi, incolis dicebantur *Fliet*, & abjectâ, quod illis frequens, in fine duriore literâ, *Flie*; aliâ verò dialecto *Fleet*, & *Flee*. Temporis autem processu, adsiduâ perpetuâque undarum maritimarum eluvione, æstuaria in lacum redacta sunt. De hoc lacu Melæ testimonium, etiam aliis in locis suprà à nobis in medium adductum, & heic adpositissimum est, ideóque meritò de verbo ad verbum exprimendum. sic autem ille scribit: *Rhenus ab Alpibus decidens, prope à capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium: mox diu solidus, & certo alveo lapsus, haud procul à mari huc & illuc dispergitur: sed ad sinistram amnis etiam tum, &, donec effluat, Rhenus; ad dextram primò angustus, & sui similis, post, ripis longè ac latè recedentibus, non jam amnis, sed ingens lacus, ubi campos implevit,* FLETIO *dicitur; ejusdemque nominis insulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur.* Lacus, qui heic à Melâ *ingens* adpellatur, idem à Tacito vocatur *immensus*. qui *ingens* tandem & *immensus* Melæ Tacitique lacus, idem nomen *Flie* sive *Flee* ad Romanorum usque in his oris imperium

imperium ſervavit. hi vocabulum barbarum ſuæ lingvæ accommodantes, FLEUM dixêre; ut rectè ac verè ſcriptum reliquit Ptolemæus. Accuratiores tamen, uti magis Latinum id facerent, FLEVUM nuncuparunt; quod refert Plinius ac Tacitus. Apud Melam equidem *Flevo lacus inſulaque* adpellatur. verùm quâ ratione, non ſatis ego diſpicio. nam ab hoc Germanicum vocabulum foret *Fleven*, & priſcis illis adcolis *Flevon*. quod apertè falſum. Proinde ego ſuſpicor, genuinum germanumque apud Melam vocabulum fuiſſe FLETIO; à Germanico *Fliet*, ſive *Fleet*: ſic enim ſuprà in Batavis duo fuêre hujus nominis loci, alter Rheno, Corbulonis foſſæ, quæ etiam nunc dicitur *Fliet*, alter adpoſitus. & facilis literarum *ti* corruptio in *u*. Haud dubium tamen, quin & lacus & inſula & alveus idem nomen quoque habuerint apud Romanos, quod oſtium & caſtellum; quorum utrumque à Plinio ac Tacito dicitur *Flevum*. Ceterùm lacus heic poſtquàm eſſe cœpit, Iſala de nominis ſui adpellatione, quatenus ille ſpargebatur, dejectus eſt. *Lacum* equidem *ingentem* Mela refert unum: at Tacitus conſtanter ubique *lacus*, multitudinis numero: Plinius item, ut ſæpè relatum, Rhenum tradit ad ſeptemtriones *in lacus ſe ſpargere*. quam rem dubios egiſſe video horum auctorum explicatores. Verùm enodatio in promtó eſt. Mela quum *lacum* ſcriberet, unum reſpexit majorem, qui nunc vulgò adcolis adpellatur *de Suyder ſee*: at Plinius & Tacitus, quum alias prætereà cernerent aquas, ingenti iſti lacui novique Rheni alveo junctas: *lacus*, plurali numero, maluerunt univerſas vocare, quàm *lacum*. Sunt autem illi per univerſam hodiè Hollandiam ſeptemtrionalem ſparſi, nominibus variis, *de VVaert*, *de Schermeer*, *de Beemſter*, *de VVormeer*, *Purmeer*, *VVykmeer*, *het Ye*, *Harlemermeer*, *Braſmeer*, *Leydermeer*, *Vtermeer*, & ſi qui minores. *meer* autem horum adcolis eſt quod Latinis *lacus*. His igitur tot lacubus inſulæ efficiuntur complures, quas Plinius Friſiis majoribus minoribuſque tribuit. nec opus, uti incognitum aliquem fingas cum Iunio Rheni alveum, qui prope Harlemium in oceanum tranſiens, Friſiorum inſulas à Caninefatum inſulâ dirimat. Caninefatum utique ſedem in Batavorum fuiſſe inſulâ, ſatis ſuprà comprobatum eſt. Friſiorum autem fuêre inſulæ, quidquid terrarum ab Amſterodamo ad Flevum uſque oſtium, crebris lacubus atque euripis variè ſcinditur. in quibus præcipuè nunc inſularum nomine claræ, *VVieringen*, *Texel*, & *Flieland*, proxima oſtio Flevo, unde & ipſi nomen quæſitum. intus autem in Hollandiâ ſeptemtrionali complures; quæ inſularum nomine haud cenſentur, quia anguſta inter pleraſque freta; aliæ etiam aggeribus invicem junctæ. Hæ, inquam, jam tum Plinii Tacitique ævo fuêre inſulæ; licet non tam alto, ut nunc cernimus, freto cinctæ. poſteà verò, temporis progreſſu, quum adeò violento impetu oceanus hac irrueret, uti inſulam Melæ Fletionem totam prorſus operiret; vaſtiores etiam altioreſque meatus facti ſunt. quorum maximus nunc, vulgari vocabulo *Mars diep*, ad XV quibuſdam in locis orgyias altitudine ſuperat. At omnium maxima eſt Friſiorum juxtà ac Marſacorum inſula illa, medio ac ſeptemtrionali Rheni alveis incincta. Sed non prætereunda temerè erat inſula FLETIO: de quâ Melæ verba, jam antè ſæpius in medium producta, iterare hoc loco ne pigeat. *Rhenus ab Alpibus*, inquit, *decidens, prope à capite duos lacus efficit, Venetum & Acronium: mox diu ſolidus, & certo alveo lapſus, haud procul à mari huc & illuc diſpergitur: ſed ad ſiniſtram amnis etiam tum, & donec effluat, Rhenus; ad dextram primò anguſtus, & ſui ſimilis, pòſt, ripis longè ac latè recedentibus, non jam amnis, ſed ingens lacus, ubi campos implevit*, FLETIO *dicitur; ejuſdemque nominis inſulam amplexus, fit iterum arctior, iterumque fluvius emittitur*. Ex quibus verbis ego equidem colligo, majorem hunc lacum jam tum fuiſſe, quàm Venetum, (qui & Brigantinus) aut Acronium. his quidpe nullum, quod magnitudinem indicet, epitheton addit; at illum *ingentem* adpellat: quod & Tacitus teſtatur his verbis; *ambiuntq. immenſos inſuper lacus, & Romanis claſſibus navigatos*. quare non placent ii, qui nimis eum coarctant; minùs verò illi, qui ferè nullum admittunt. Ego, ex Melæ Tacitique verbis, eâdem prope magnitudine fuiſſe judico, quâ nunc viſitur: magis tamen vadoſum; & medio tractu freto concluſum arctiore, cui duo nunc opida adpoſita ſunt, ex Friſiâ *Staveren*, ex Hollandiâ *Eynkhuyſen*. inferiorem partem inſula occupavit. Incurrit heic denuò, & ad reliqua feſtinantem moratur ſtrenuus adverſarius. Negat contra Melam *ingentem* heic *lacum*; negat contra Tacitum *immenſos lacus*: negat auſtrinam partem dicti lacus *Suyder ſee* tunc temporis fuiſſe; Sed *Taciti* ait *& Plinii verba de extimâ tantùm illâ, versùs boream & Flevum, portione intelligenda*. Itane verò, grammatice? adeóne ignaros omneis putas lingvæ Latinæ, uti neſciant, quid *ingens* ſit, quid *immenſum*? Longè major ſanè erat Brigantinus lacus, quàm quem tu heic nobis apud Flevum deſignas: nec *ingentem* tamen illum adpellare dignum habuit Mela. Sed Plinii, quæ contra nos citas,

videamus verba. *Helium*, inquit, *& Flevum appellantur oſtia, in quæ effuſus Rhenus ab ſeptemtrione in lacus, ab occidente in amnem Moſam ſe ſpargit.* Sanè adverſari mihi etiam ſine ratione, inſtitutum tibi fuit. nam quis ſanæ ac bonæ mentis homo iſta non de integris Rheni duobus extimis alveis intelligat: quorum alter versùs ſeptemtriones in lacus, alter versùs occidentem in Moſam ſpargitur? Hoc certè eſt malignè ac per libidinem detorquere verba auctorum; non ingenuè ex animi ſententiâ explicare. Ecquid verò æquum tibi videtur, Hamrodio tuo potiùs, nupero ſcriptori, de priſcis ſæculis ſine auctoribus credere, quàm ipſis auctoribus, ſui ævi res prodentibus? Injurius non modò in me, ſed in omneis tua lecturos, ſciens prudensque eſſe voluiſti. Ex Alberti, abbatis Stadenſis, chronico allegas, *Anno* CIↃCLII *Mudâ, non Amſterodamo, adusque Staveram navigari ſolitum; ubi tum, ſicuti hodiè Amſterodami, eorum navigiorum, quæ in mare boreale abitura Norvegiam, Daniam, Boruſſiam, & illa loca petebant, ſtatio eſſet.* Mudam uſque, quæ vulgò dicitur *Geelmuyden* ad oſtium Vectæ amnis, ſi jam tum lacus pertinuit, quî non credam versùs Amſterodami etiam oras pertinuiſſe? an verò Amſterodami novitate (cujus tu tamen antiquitates nobis tradidiſti) lacuum circumjacentium ætatem metiri voluiſti? Sed tuo te genio relinquo. ad Fletionem inſulam revertor. Hanc Ortelius mox in oſtio Rheni ſive Iſalæ ſtatuit, eodem ſitu, quo nunc duæ inſulæ *Ens* & *Vrk* ſtratæ ſunt; nempe has unam antè fuiſſe exiſtimans: pòſt undarum violentiore illiſu in dúas parteis diſcuſſam. deinde lacum in campos effundit. At contrarium ego ex Melæ verbis diſco. quidpe primùm longè latéque diffuſum lacum campos impleviſſe; dein inſulam amplexum; mox, poſt inſulæ ambitum, iterum arctiorem factum, iterumque fluvium emiſſum, adfirmat. Atque hanc interpretationem meam uti firmem, verbaque Melæ uti clariora reddantur, rem ipſam quaſi oculis ſubjiciam. Brevia ſunt inter Friſiam, Hollandiam ſeptemtrionalem, atque oſtium Flevum; quibus nunc vulgò è ſpatio nomen eſt *het Brede ſant*, id eſt, *brevia ampla*, ſeu *ſpatioſa*: ſuperiori autem tempeſtate inſula erat, arundineto, quod aves aquaticæ magnâ copiâ incolebant, frequenti conſita. hanc Fletionem eſſe inſulam, Flevo lacu cinctam, omnino mihi perſvadeo. Iſalæ quidpe, ſive ſeptemtrionalis Rheni altiſſimus alveus, inter hanc inſulam (ſive, ut nunc ſunt, inter hæc brevia) proximumque Friſiæ litus, etiam nunc exſtat; quo dictæ latus inſulæ orientale claudebatur. Ab occaſu ſolis æſtivi, inter hanc inſulam & alia brevia, quæ vulgò dicuntur *de VVeert*, (hæc quoque inſulam ſuperiori ætate fuiſſe, arguit ipſum nomen, quod Latinè eſt *inſula*) alius alveus ſive meatus eſt, in illum incidens, vulgari vocabulo *het oude Flie*, id eſt, *vetus Flevus*, quod nomen apertè indicat, Flevi partem hàc olim fluxiſſe. Cinge igitur hoc alveo reliquum inſulæ latus, quod occidenti brumali objectum; & integram habebis inſulam, undique Flevo lacu cinctam: qui tandem ad finem inſulæ (*Claes eoms baken* nunc nautæ vocant ſpeculas inibi excitatas) *fit iterum arctior*, ſcilicet inter brevia utrimque apposita, vetera ſiccæ humi veſtigia; *iterumque fluvius emittitur* in oceanum inter duas inſulas, à dextrâ *Schelling*, à ſiniſtrâ *Flieland*. Atque hac tandem ratione Mela ſibi quammaximè conſtabit. nam *lacus ingens, ripis longè ac latè recedentibus*, intra fretum, quod eſt inter duo opida *Eynkhuyſen* & *Staveren*, conſpicitur. inde propioribus jam ripis, inſulam amplectitur *Fletionem*; poſteà *iterum arctior*, nondum tamen ſimilis fluvio; tandem à fine brevium, quæ vulgò *Lange ſant* adpellantur, *fluvius iterum* in oceanum *emittitur*. Junius maximarum fontem faciens nugarum Melam, inſulam nunc *Flieland*, Fletionem ejus interpretatur. at quæro, ſi *Flieland* eſt *Fletio* Melæ, quomodò Flevus lacus poſt ejus amplexum *iterum arctior* factus ſit, *iterumque fluvius emiſſus*; quum apertum præaltumque pelagus latus ejus externum verberet? Sed error hic cuivis facilè perſpicuus. quem quamvis adverſarius etiam agnoverit, nec minimum argumentum habuerit, per quod alium ſitum dictæ inſulæ volentibus nolentibus auctoribus extorqueret; tamen ab obloquendi ſtudio abſtinere non potuit. Scio quoſdam objicere, inſulam omnem cum *arctiore* illo alveo oceano eſſe abſorptam. At quî id fieri potuit, ſalvis in hanc uſque diem ſuprà dictis ante Friſica litora inſulis; ſalvâ item penè omni Batavorum inſulæ longitudine, quæ ab antiquis auctoribus illi tribuitur? Et licet parvam heic aliquam inſulam Fletionem fingere velis; tamen aliæ adhuc ante eam ad oceanum fuêre terræ, quæ *arctiorem* illum alveum efficiebant.

Ceterùm in eumdem lacum Flevum VIDER evolvebatur jam Tiberii tempore amnis, qui vulgari nunc vocabulo dicitur *de Vecht*. Hunc in Iſalam quondam, antequàm lacus exſiſteret, inter duo opida *Campen* & *Follenhove*, confluxiſſe conjicio. conjuncta quidpe hoc loco nunc etiam conſpiciuntur utriusque oſtia. neque alius dari ei poteſt alveus,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

alveus, per quem in oceanum delatus sit, nisi Isalæ fluentum. Meminerunt ejus Tacitus, atque Ptolemæus: quorum hic post Rheni orientale ostium, quod eodem situ ponit, ubi nunc est ostium Isalæ ad opidum *Campen*, Vidri mox ostium describit: cujus situi quamoptimè congruit ostium Vectæ ad opidum *Geelmuyden*. Tacitus de eodem, annal. 1, ubi reditum Germanici ab Cheruscorum bello ad Rhenum in castra describit, ita: *Mox reducto ad Amisiam exercitu, legiones classe, ut advexerat, reportat*; per æstuaria, ac lacum. *pars equitum litore oceani petere Rhenum jussa.* & posteà: *Germanicus legionum, quas navibus vexerat, Secundam & Quartamdecimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit; quò levior classis vadoso mari innaret, vel reciproco sideret. Vitellius primum iter siccâ humo, aut modicè adlabente æstu, quietum habuit. mox impulsu aquilonis, simul sidere æquinoctii, quo maximè tumescit oceanus, rapi agique agmen; & opplebantur terræ.* paullo pòst: *Sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus; jumenta, sarcinæ, corpora exanima interfluunt, occursant: permiscentur inter se manipuli, modò pectore, modò ore tenus exstantes; aliquando, subtracto solo, disjecti, aut obruti.* & deinde: *Tandem Vitellius in editiora enisus, eòdem agmen subduxit. pernoctavère sine utensilibus, sine igni.* paullo pòst: *Lux reddidit terram; penetratumq. ad amnem Visurgim, quò Cæsar classe contenderat. Impositæ deinde legiones, vagante famâ submersas: nec fides salutis, antequàm Cæsarem exercitumq. reducem vidère*; scilicet in castris. Ad hæc doctissimus Lipsius ita: *Ego verò hìc obhæreo. Suprà scriptum:* Reducto ad Amisiam exercitu, legiones, ut advexerat, reportat. *Si ad Amisiam Germanicus classem conscendit, Rhenum & Galliam petiturus; quo casu nunc ad Visurgim? Tempestate, inquies. Benè. sed quomodò Vitellius, qui & ipse paullo antè ad Amisiam & (ne tempestatem iterum suspicère) terrâ iit, nunc quoque ad Visurgim? Hæc si probè narrantur, Germaniam profectò petière; non Galliam repetière: aut fallunt me locorum omnes situs.* His addit, in novâ auctoris recensione: *Hærentem hìc transfert me vir magnus, & è magnis, qui* Visurgim *pravum glossematium censet; & scripsisse Tacitum:* penetratumque ad amnem, quò Cæsar classe contenderat. *Assentio.* Hactenus Lipsius. post hunc Josias Mercerus, ad eumdem Taciti locum: *Nihil veri similius, quàm quod postremùm docuit doctissimus Lipsius, delendum τὸ* Visurgim: *quæ vocula hìc contra omnem historiæ & geographiæ rationem. Sed amnem capias Rhenum, non Amisiam. lege diligenter totum locum: fateberis.* Sic tres isti: Ego verò neque Mercero fateor, delendum prorsùs τὸ *Visurgim*; neque Lipsio, nec magno (quisquis sit, aut fuerit) illi viro adsentior. corrigendam autem mendosam corruptamque vocem *Visurgim* in *Vidrum*, cummaximè adsevero. Germanicus quidpe postquàm *partem equitatus litore oceani Rhenum petere* jusserat; ipse classe ab Amisiâ profectus, Rhenum repetere instituit, per vadosum mare, & lacum. quum autem metueret, ne idem sibi eveniret, quod quondam Druso patri, qui oceani deflexu in sicco destituebatur; *duas legiones itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradidit*; scilicet eâdem viâ, quâ antè partem equitatus ire jusserat, *litore oceani*: ne, si mediterranea (& hàc equidem multo compendiosius iter) transirent, à Frisiis aut Bructeris læderentur. in litore autem facilè primum impetum laturi erant, donec Cæsar, qui litus per vadosum mare legebat, auxilio adforet. Vitellius igitur litore oceani profectus, multis ærumnis exantlatis, damnisque acceptis, tandem ad *Vidrum* flumen penetravit; quò Germanicus legiones ducere jusserat, quóque ipse classe contenderat, militeis in naveis excepturus, atque Rheno subvecturus in castra. En, sic tandem constabit historia Taciti; sic fides Ptolemæi de Vidro amne firmabitur. Valeant igitur jam illi, qui flumen hoc obscurare, penitusque ex veterum monimentis expungere volunt. Falsum est, quod chorographus heic pro defensione alienorum errorum ingerit; *τὸ Visurgim exscriptorum imperitiâ, & quia sæpiusculè in hac historiâ & expeditionibus Germanici occurrat, ut glossulam, subrepsisse.* nam hoc amnis nomen nusquàm aliàs hoc primo annalium libro occurrit. tum verò, si exscriptor intellexit, quæ scripsit, peccare heic in eo tam facilè haud potuit: sin verò planè omnium fuit imperitus, ut vult chorographus; eorum certè, quæ sequenti demum perscripta erant libro, parum fuit gnarus; aut, si fortè injecto oculo legit, parum memor. nihilque certius, quàm, si ille glossulam addere de suo voluisset, Rheni nomen immissurum fuisse; cujus erebra cùm antehac tum postmodùm mentio: eóque magis, quia hoc proximè anteà perscripserat. Urget nihilo minùs aliis argumentis chorographus: nempe *Germanicum partem equitatus litore oceani Rhenum petere jussisse; meque ipsum fateri, Germanicum, ab Amisiâ profectum, similiter Rhenum repetere instituisse, eòdem terrâ præmissis duabus legionibus, Vitellio ducendis, eâdem scilicet viâ, quâ equites ire præceperat. Rhenum igitur perpetuò nominari, Vidrum nusquàm.* Hæc certè cuncta pro callido ingenio ejus. Semel heic nominatur Rhenus, in profectione equitum. in narratione de navali ac pedestri

itineribus

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

itineribus nulla ejus mentio. Itaque tàm mihi liceat suspicari, jussisse Germanicum ad Vidrum ducere legiones; quàm ipsi, non jussisse. pro meâ autem sententiâ facit vox mendosa *Visurgim*. Sed de hac re lis jam satis longa, lectorique tædiosa. Ceterùm vocabulum VIDRI antiquum etiam nunc exstare facilè suspicer. quidpe, ubi lacui adpropinquat, mutato Vectæ nomine, vulgò dicitur *Swarte water*, id est, *Nigra aqua*, & sæpè sine epitheto simpliciter *het VVater*; adpositumque habet ejusdem nominis cœnobium. in hoc igitur vocabulo *VVater*, quum incolæ regionis, ut etiam nunc fit ab septemtrionalibus maximè Hollandis, vocalem *a* extenuarent in diphthongum *ä*, (quæ Gallis est *ai*, Anglis *ea*) facilè Romani posteà ex *VVäter* facere potuerunt *Vider*.

Ptolemæo locus refertur inter Rheni orientalis, id est Isalæ, & Vidri amnium ostia Μαναρμανὶς λιμὴν, MANARMANIS PORTUS. quem locum ego nunc esse censeo opidum *Geelmüyden*; quia hodiéque portus hac parte commodissimus, quo mediocria navigia recipiuntur, ad opidum *Hasselt* subvehenda. olim etiam fuisse clarum, suprà ex Alberto abbate Stadensi cognovimus.

LUCUS BADUENNÆ memoratur Tacito annal. IV, in rebellione Frisiorum; ubi L. Apronius milite à Flevo castello per æstuaria in continentem Frisiæ traducto, cladem accepit, cui hæc subjiciuntur: *Mox compertum à transfugis, nongentos Romanorum apud lucum, quem Baduhennæ vocant, pugnâ in posterum extractâ, confectos: & aliam quadringentorum manum, occupatâ Cruptoricis, quondam stipendiarii, villâ, postquàm proditio metuebatur, mutuis ictibus procubuisse*. Hunc Baduhennæ lucum fuisse judico eodem tractu, quo nunc maxima totius Frisiæ silva sternitur, vulgari nomine *Seven wolden*: nam neque situs, neque distantia locorum valdè abhorrent. certum tamen argumentum, quo niti queam, nullum habeo. Idem de *Cruptoricis villâ* adfirmo. Sic tamen conjicio: Pugna inter Romanos Frisiosque commissa fuit circa ea loca, quæ sunt inter opida *Leeuwaerden* & *Sneek*: ubi plurimi Romanorum cæsi. reliqui, pugnâ in posterum usque diem extractâ, quum modò hi, modò isti superiores exsisterent; tandem apud lucum, non in luco, IↃCCCC confecti sunt. alii CCCC, ex hac pugnâ elapsi, occupatâ Cruptoricis villâ, quæ prope lucum fuit, mutuis ictibus occubuerunt. Hæc sunt, quæ de duobus istis locis in medium adferri possint. Eorum heic notetur oscitantia, qui *columnas Herculis*, Tacito in libro de Germaniâ memoratas, in medio Frisiorum posuerunt, ubi nunc vicus est *Duvels kutte*. qui planè Taciti verba numquàm legisse mihi videntur. *Angrivarios*, inquit, *& Chamavos à tergo Dulgibini & Chasuari cludunt, aliæque gentes haut perinde memoratæ. à fronte Frisii excipiunt. majoribus minoribusque Frisiis vocabulum est, ex modo virium: utræque nationes ad oceanum Rheno prætexuntur; ambiuntque immensos insuper lacus, & Romanis classibus navigatos. Ipsum quin etiam oceanum illà tentavimus. & superesse adhuc Herculis columnas, fama vulgavit: sive adiit Hercules, seu quidquid ubique magnificum est, in claritatem ejus referre consensimus.* (malim *consuevimus*.) *Nec defuit audentia Druso Germanico: sed obstitit oceanus, in se simul atque in Herculem inquiri. Mox nemo tentavit: sanctiusque ac reverentius visum, de actis deorum credere, quàm scire*. De eâdem navigatione sic Pedo Albinovanus:

—— Aliena quid æquora remis
Et sacras violamus aquas, divûmque quietas
Turbamus sedeis?

Ergo in ipsius oceani aliquâ insulâ Herculis columnas esse, fama divulgaverat; non verò in mediis Frisiorum finibus.

CAP. XVIII.

De CHAUCIS; qui & CAUCHI, & CAUCI.

POST descriptionem Frisiorum sic auctor pergit eodem in libro de Germaniâ: *Hactenus in occidentem Germaniam novimus. in septemtrionem ingenti flexu redit. ac primò statim Chaucorum gens, quamquàm incipiat à Frisiis, ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur*. Ad Amisiam igitur usque occidenti Germania obtendi dicebatur Romanis. ulteriora jam septemtrionibus tribuebantur: in quibus primi CHAUCI. Horum nomen variè apud auctores, pro multiplici Germanicarum dialectorum variatione, perscriptum reperitur. Tacito constanter ubique, & item Svetonio in Claudio, sunt eo vocabulo, quod modò retuli. In tabulâ itinerariâ corrupta vocabula leguntur: CHACI, VAPLIVARII; pro, CHAUCI, AMPSIVARII. Apud Dionem etiam lib. LIV, terra eorum dicitur

Χαυχίς.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Χαυκίς. Apud eumdem, lib. LX, & Ptolemæo gens ipsa Καῦχοι· & eodem modo Velleio lib. II, & item Plinio lib. IV, cap. XIV, & lib. XVI, cap. I, CAUCHI. Straboni lib. VII, Καῦκοι, CAUCI. Apud Aethicum cosmographum legitur vitiatum vocabulum *Cattigaucos*; pro *Cattos, Chaucos*. Lucano & Claudiano dicuntur CAYCI: credo metri causâ. Lucanus lib. I, ubi militeis recenset, qui ex Galliâ Cæsarem contra Pompeium sequebantur:

Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppositi, petitis Romam, Rhenique feroces
Deseritis ripas, & apertum gentibus orbem.

Licentiâ profectò heic usus est poëticâ Lucanus. nam neque Rhenum accolebant Chauci, neque ad eum vel latrocinando, vel bellando, umquàm pervenerant: nec veri est simile, ipsum unum, inter tot antiquos auctores, rectius tenuisse nomen. Claudianus equidem, lib. I, de laudibus Stiliconis, metri etiam gratiâ idem vocabulum à Lucano mutuatus videtur; at gentem ipsam recto situ ad Albim locavit, his versibus:

Vt jam trans fluvium non indignante Cayco
Pascat Belga pecus; mediumque ingressa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Ab septemtrionibus igitur oceano cingebantur, inter Amisiam & Albim. ab occasu solis hiberni, Amisiâ amne ad opidum usque *Emden* à Frisiis; hinc ad Amisiæ usque Lœdæque confluenteis, primùm à Bructeris, deinde, his expulsis, ab Angrivariis submovebantur. inde Lœdâ, primùm à Chamavis, posteà verò à Dulgibinis arcebantur. hinc ab ortu solis hiberni, lineâ à fonte Lœdæ ad opidum *Bremen*, & inde Visurgi ad confluentem Allari amnis, quondam ab Ansibariis, ut suprà ostensum; inde verò aliâ lineâ ad opidum usque *Hamborg* à Cheruscis dirimebantur. Auctor noster, eodem libro de Germaniâ: *In latere Chaucorum Cattorumque Cherusci*. Ab Hamburgio ad oceanum usque, Albi flumine ab Fosis sive Saxonibus separabantur; ut infrà ostendetur. At Ansibariis, ut refert idem auctor annal. XIII, Nerone imperatore III, Val. Messallâ COSS., anno à nato Jesu LVIII expulsis, pulsores Chauci, agris eorum occupatis, fineis habuêre versùs meridiem in Chattos usque sinuatos; quà occasus est hibernus, juxta lineam à fonte Lœdæ ad confluentem amnis, qui apud vicum *Remen* Visurgi miscetur: hinc verò ab ortu, per ipsum Visurgim ad confluentem usque Allari. Comprehenduntur nunc hisce finibus regiones istæ: Episcopatus Bremensis, Frisia orientalis, comitatus IV, Oldeburgiensis, Delmenhorstensis, Depholtensis, & Hojensis, cis Visurgim: item Mindensis episcopatus pars septemtrionalis. De his igitur finibus hæc Tacitus, in dicto libro de Germaniâ: *Chaucorum gens, quamquàm incipiat à Frisiis, ac partem litoris occupet, omnium, quas exposui, gentium lateribus obtenditur, donec in Cattos usque sinuetur. tam immensum terrarum spatium non tenent tantùm Chauci, sed & implent*. lateribus scilicet obtendebantur Frisiorum, Angrivariorum, Chamavorum, Dulgibinorum, Chassuariorum, & Ansibariorum.

Ceterò dividebantur in MAIORES, & MINORES, quemadmodùm contermini eorum Frisii, & quondam Bructeri. Plinius lib. XVI, cap. I: *Sunt verò in septemtrione visæ nobis gentes Cauchorum, qui majores minoresque appellantur*. Ptolemæus in Germaniâ: Τὴν δὲ παρωκεανῖτιν κατέχουσιν ὑπὲρ μὲν τοὺς Βρουκτέρους οἱ Φρείσιοι, μέχρι τοῦ Ἀμισίου ποταμοῦ. μετὰ δὲ τούτους Καῦχοι οἱ μικροὶ, μέχρι τοῦ Οὐισούργιος ποταμοῦ· εἶτα Καῦχοι οἱ μείζους, μέχρι τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ. id est: *Loca verò juxta oceanum supra Bructeros tenent Frisii, usque ad Amisiam amnem. post hos Cauchi minores, usque ad Visurgim amnem: deinde Cauchi majores, ad Albim usque flumen*. Tacitus quoque *Majores Chaucos* agnoscit. sed ex hujus descriptione *majores* erunt ab Amisiâ ad Visurgim; *minores* hinc ad Albim. quidpe quum universa gens inter Amisiam & Albim, tamquàm cuneus in Chattos usque, ex sententiâ ejus debeat sinuari; certè major ejus pars est citra Visurgim, minor verò ultra. atque idem sensus ex eo loco elici potest, ubi *majorum Chaucorum* auctor meminit. is est, annal. XI, hujusmodi: *Per idem tempus*, quum Frisii rebellassent, *Chauci, nullâ dissensione domi, & morte Sanquinii alacres, dum Corbulo adventat, inferiorem Germaniam incursavêre, duce Gannasco*. Gannascum Corbulo pellit; militem suum duriter habet. pergit igitur auctor; *Ceterùm is terror milites hostesque in diversum adfecit. nos virtutem auximus: barbari ferociam infregêre. Et natio Frisiorum, post rebellionem clade L. Apronii cœptam, infensa, aut malè fida, datis obsidibus, consedit apud agros à Corbulone descriptos. idem senatum, magistratus, leges imposuit. ac ne jussa exuerent, præsidium immunivit: missis, qui majores Chaucos ad deditionem pellicerent; simul Gannascum dolo aggrederentur.* Certè, ad proximos Frisiisque finitimos misisse Corbulo-

Corbulonem, probabile est. quare haud verear Ptolemæum erroris hoc loco arguere: modò ipse sic scripserit; nec imperitus aliquis librarius ordinem turbaverit. quamquàm in Germaniâ errare, Ptolemæo jam dudum in consvetudinem ivit.

De litore atque insulis Cauchorum jam anteà quædam in Frisiis dicta sunt. ea heic, ceu loco proprio, repetere, pluraque addere, haud alienum fuerit. Plinius, oculatus rei, quam narrat, testis, sic ait dicto libro XVI, cap. I: *Sunt verò in septemtrione visæ nobis gentes Cauchorum. qui majores minoresque appellantur. vasto ibi meatu perpetuis bis dierum noctiumque singularum intervallis effusus in immensum agitur oceanus, æternam operiens rerum naturæ controversiam; dubiumque, terra sit, an pars maris. illic misera gens tumulos obtinet altos, ut tribunalia structa manibus, ad experimenta altissimi æstus casis ita impositis: navigantibusque similes, cùm integant aquæ circumdata; naufragis verò, cùm recesserint: fugientesque cum mari pisces circa tuguria venantur. non pecudem his habere, non lacte ali, ut finitimis, ne cum feris quidem dimicare contingit; omni procul abactâ frutice. ulvâ & palustri junco funes nectunt, ad prætexenda piscibus retia: captumque manibus lutum, ventis magis, quàm sole, siccantes, terrâ cibos & rigentia septemtrione viscera sua urunt. potus iis non nisi ex imbre servato scrobibus, in vestibulo domus. Et hæ gentes, si vincantur hodiè à populo Romano, servire se dicunt. Ita est profectò: multis fortuna parcit in pœnam. Aliud è silvis miraculum. totam reliquam Germaniam replent; adduntque frigori umbras: altissimæ tamen haud procul suprà dictis Cauchis, circa duos præcipuè lacus. litora ipsa obtinent quercus, maximâ aviditate nascendi: suffossæque fluctibus, aut propulsæ flatibus, vasto complexu radicum insulas secum auferunt; atque ita libratæ stantes navigant ingentium ramorum armamentis, sæpè territis classibus nostris, cùm velut industriâ fluctibus agerentur in proras stantium noctu; inopesque remedii illæ, prœlium navale adversùs arbores inirent.* Horum prima jam anteà in Frisiis explicavi. ceterùm terram istam, quâ Cauchi insulani cibos corporaque sua, septemtrionis frigore rigentia, calefaciebant, ad eumdem modum igni concipiendo paratam fuisse puto, uti etiamnunc toto Germaniæ litore, à Gallico freto ad Vistulam usque amnem, sed maximè in Hollandiâ, parantur, quas *turbas*, vulgò patriâ lingvâ *torven* incolæ vocant: vel uti in Frisiâ occidentali lætamen siccatur sole, vel ventis, coquendo cibo, fovendisque tempestate frigidâ corporibus humanis. Lacus illi duo in orientali nunc visuntur Frisiâ; alter ad Amisiæ fluminis os, vulgò adpellatus *den Dollart*; alter prope Visurgis ostium, *de Iade* dictus. nam in his, maximè verò in Amisiæ ore, classes Drusi Germanicique sæpè stationes habuerunt. vastiores tamen nunc puto esse, quàm tum temporis fuerunt. Annalibus accolarum, qui hos nuperos faciunt, nihilo magis heic contra oculatum testem Plinium credo, quàm suprà de omni illo mari vadoso inter Frisiæ continentem & insulas; item de immenso lacu Flevo, qui vulgò nunc est *Suyder see*.

Inviam paludibus prædicant passim auctores Germaniam; auctor verò noster *informem terris, asperam cœlo, tristem cultu, aspectuque*; ut suprà, lib. I, cap. XII, notatum est. id, si cui aliàs, certè huic parti quammaximè convenit; ut quæ ferè omnis nil nisi continua palus, aut certè terra limosa, humida, & usquequaque humilis: *pecorum* equidem, ut ait Tacitus, *fecunda; sed pleraque improcera: ne armentis quidem suus honor, aut gloria frontis.* quin & antiquitas morum ipsis incolis nondum omnis abivit. quam tamen heic repetere supersedeo, ne quid ignominiæ causâ dixisse videar, quum prona ubique sint ingenia, etiam optimè dicta in pessimum detorquere sensum. mihi verò causa terram hanc cummaximè reverendi; quum originem inde atque genus à nobili & antiquâ Clüveriorum gente ducam. Hæc igitur de finibus ac solo Cauchorum dixisse sufficiat.

Ceterùm Florus lib. IV, cap. XII, sic de Druso tradit: *Prætereà, in tutelam provinciarum, præsidia atque custodias ubique disposuit, per Mosam flumen, per Albim, per Visurgim. nam per Rheni quidem ripam quinquaginta ampliùs castella direxit.* Ad Visurgim quæ exstructa ab Druso fuerint castella, haud facilè certo situ commonstraverim. de *Chattorum castello*, haud procul Visurgis ripâ sito, suprà dixi. at fuisse præter istud alia in ipsâ dicti amnis ripâ, haud dubium est. Apud Ptolemæum locus Germaniæ legitur nomine Φαβίρανον, FABIRANUM, cujus situs probè quadrat in celebrem nunc urbem, in dextrâ Visurgis ripâ, *Bremen*. nec nomen omnino abhorret: nam, demtâ priore syllabâ, reliquum *biranum*, satis aperta vestigia gerit vocabuli *Bremen*. & quid scio, an non apud Ptolemæum μ corruptum sit in ν; integrumque vocabulum fuerit FABIRAMUM? Apud Tacitum annal. lib. I, post enarratam exercitus apud Rheni ripam seditionem, hæc leguntur verba: *At in Chaucis cœptavêre seditionem præsidium agitantes vexillarii discordium legionum: & præsenti duorum militum supplicio paullum repressi sunt. Iusserat id Menius castrorum*

præfectus,

præfectus, bono magis exemplo, quàm concesso jure. deinde, intumescente motu, profugus, re-
pertusque, postquàm intutæ latebræ, præsidium ab audaciâ mutuatur: Non præfectum ab iis,
sed Germanicum ducem, sed Tiberium imperatorem violari. simul, exterritis qui obstiterant,
raptum vexillum ad ripam vertit; &, si quis agmine decessisset, pro desertore fore, clamitans,
reduxit in hiberna turbidos, & nihil ausos. Ripam hanc intelligo Visurgis amnis, à quo
discesserant vexillarii, Rhenum & seditiosas legiones petituri. namque præsidium id
haud dubiè Chaucis continendis impositum. Fuisse igitur existimo aut paullo infrà, aut
ad ipsum opidum *Bremen:* unde huic prima origo & celebritas. quod tamen postmodùm
in ulteriorem ripam, ceu commodiorem situm, transportatum. Falluntur Polonicarum
rerum scriptores Poloni, qui urbem hanc, à majoribus suis Slavis conditam, vocabulo
ejus gentis adpellatam prædicant *Brzemie*, id est, *onus*. quidpe gens ea Albim flumen
numquàm transgressa est. Fabulæ scilicet istæ sunt & nugamenta mera, in gloriam gen-
tis, alioquin satis claræ atque illustris, arroganter ac vanè conficta.

Idem Ptolemæo locus est in Germaniâ Ἀμάσεια, AMASIA: haud dubiè ἀπὸ τοῦ
Ἀμασίου ποταμοῦ, id est, ab Amasiâ flumine, quod sic ille unâ cum Strabone vocat, di-
ctus: quamvis is LXIV circiter millibus passuum supra fontem dicti fluminis sit positus.
Ego quidem non dubitaverim, quin idem sit, quod nunc opidum ad ostium fluminis
vulgò vocatur *Emden*. nam & hoc ex fluminis vocabulo, quod nunc est *Ems*, nomen
habere, nemo negare potest. Ptolemæo autem usitatissimum esse, in immensum à veris
locorum sitibus aberrare, jam dudum perspectum est. exemplo suffecerit vel una *Luppia.*
Sed & apud Tacitum, annal. II, aut ingens est mendum, aut idem opidum *Emden*
nuncupatur AMISIA. De Germanico, expeditionem in Cheruscos faciente, sic lo-
quitur: *Lacus inde & oceanum, usque ad Amisiam flumen, secundâ navigatione pervehitur.*
Classis Amisiæ relicta, lævo amne. erratumque in eo, quòd non subvexit. transposuit militem,
dextras in terras iturum. ita plures dies efficiendis pontibus absumti. Et eques quidem, ac legiones,
prima æstuaria, nondum adcrescente undâ, intrepidi transiêre. postremum auxiliorum agmen,
Batavique in parte eâ, dum insultant aquis, artemq; nandi ostentant, turbati, & quidam hausti
sunt. in his aut locum certum, non amnem, adpellavit auctor *Amisiam*; aut certè quædam
ejus verba interierunt. Poterat equidem sic suppleri; *Classis in ore Amisiæ relicta, lævo*
amne: quod si concedas, nihil habeo, quod ampliùs scruter. at si neges, quidquam in
auctore deesse; omnino ego contendam, eumdem locum, qui nunc opidum vulgò di-
citur *Emden* à Tacito adpellatum esse *Amisiam.* Classem Romanos in statione habuisse in
ore amnis Amisiæ, sive in lacu, qui est ad os, cùm suprà ex Plinio, cùm modò ex citatis Ta-
citi verbis intellectum. & idem hic auctor annal. I, sic de eodem Germanico: *Ne bellum*
mole unâ ingrueret, Cæcinam cum XL cohortibus Romanis, distrahendo hosti, per Bructeros, ad
flumen Amisiam mittit. equitem Pedo præfectus finibus Frisiorum ducit. ipse impositas navibus
quatuor legiones per lacus vexit. simulque pedes, eques, classis, apud prædictum amnem conve-
nêre. & mox: *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum: quantumque Amisiam & Lup-*
piam amnes inter, vastatum. Pedo equitem suum *finibus Frisiorum*, id est, confinio Bru-
cterorum, si duxit: certè nullâ aliâ parte Amisiam attingere potuit, quàm ubi is in lacum,
in confiniis Bructerorum, Cauchorum, Frisiorumque, effunditur. certum igitur, heic
tunc etiam classem relictam. Locus ille in annal. lib. II, variè hactenus interpreteis,
etiam doctissimos, vexavit. haud verebor & ego aliquid in eodem tentare. *Classis* ad
Amisiam, sive vicum tunc, sive castellum præsidiarium Romanorum, in statione fuit *re-*
licta, lævo amne, id est, in lævâ ripâ, sive in ore dicti lacus, ut patet ex Plinio; quemad-
modùm anno antè. expositus heic miles in lævas Amisiæ fluminis terras circa vicum *Pa-*
wing, in dextras hinc trans Amisiam *terras iturus*, versùs Visurgim amnem, & opidum
Minden: quò tandem perventum esse, ex reliquâ historiâ liquet. In dextras terras ad ipsum
opidum *Emden* non fuit expositus, quia inde ad dictum locum tendentibus complura
erant æstuaria, complures rivi, lacus, atque paludes. In lævâ igitur ripâ postquàm ali-
quot millia passuum emensi erant, tandem placuit Amisiam, fortè circa vicum *Iemmin-*
gen, ponte trajicere. sed & heic æstuaria in dextrâ ripâ reperta sunt: *erratumque in eo*
esse à Germanico, *quòd non* classem ultra ea æstuaria ad siccam humum *Amisiâ subvexerat*,
tunc maximè expertum. *Pontes* igitur non modò super ipsum amnem, sed etiam super
continentia æstuaria, ac paludeis facti sunt: quibus *efficiendis plures dies absumti*. Et *eques*
quidem, *ac legiones, prima æstuaria, nondum adcrescente undâ*, id est, maris adfluxu, *intrepidi*
transiêre. postremum autem *auxiliorum agmen, Batavique in parte eâ*, adcrescente jam fluxu,
dum insultant aquis, artemq; nandi ostentant, turbati, & quidam hausti sunt. Hanc igitur veram

dictorum verborum explicationem esse puto. Ceterùm idem opidum, quod Ptolemæo lib. II, in descriptione Germaniæ dicitur Ἀμασία, lib VIII scribitur Ἀμισία. quod vocabulum tam prope ad Latinorum *Amisiam* accedit, uti dubitari non possit esse idem. Ptolemæus id, loco proximè dicto, inter tria præcipua Germaniæ numerat opida. Hinc Stephanus etiam: Ἄμισσα, πόλις Γερμανίας· Μαρκιανὸς ἐν τοῖς ἀπὸ Ῥώμης ἐπὶ τὰς διασήμους πόλεις. τὸ ἐθνικὸν Ἀμισσαῖος. id est: *Amissa, urbs Germaniæ; auctore Marciano in itinerario à Româ ad illustreis urbes. gentile est Amissæus*. Scribo igitur & ipsum urbis nomen uno Σ, Ἄμισα. Hinc igitur patet, jam Drusi Germanicique temporibus fuisse id vel vicum vel præsidiarium castellum Romanorum. ad eam quidpe dignitatem, quam ei tribuit Ptolemæus, non nisi longioris temporis celebritate pervenire potuit. Celebre autem redditum per Romanorum primò militum præsidium, naviumq; in proximo lacu stationem. Florus, loco suprà dicto, licet Amisiæ mentionem nullam faciat; tamen maximè credibile est, voluisse Drusum ad hunc quoque amnem castellum locare; ut in quo classis haud semel stationem habitura erat. Tanta igitur est hujus opidi vetustas: nempe ab anno ante natum Jesum XII. hoc enim anno, quo consulatum Romæ obtinuerunt M. Messalla, & P. Sulpitius, Drusus primùm Frisiorum Cauchorumque fineis classe adgressus est; teste Dione lib. LIV: & Bructeros in Amisiæ amne navali pugnâ superavit; teste Strabone lib. VII. quæ ipsa pugna fortè in ore amnis, sive in prædicto lacu commissa fuit.

Ceterùm ad Albim quoque custodias atque præsidia Drusum locasse, paullo antè ex Floro cognovimus. In Cauchorum tantùm ripâ id factum, satis certum est. quidpe ultra id flumen nihil habuêre Romani & in citeriori etiam ripâ, supra Cauchos jam Cherusci occurrebant; qui & ipsi, quamvis aliquando victi, tamen sub imperium Romanum numquàm redacti fuerunt. Proinde etiam haud plura uno præsidio in Cauchorum ripâ fuisse crediderim. Est opidum hodiè hoc tractu, vulgari vocabulo *Stade*, ad Sivingam flumen, haud procul Albis ripâ situm; adspectu patriorumque annalium relatu vetustissimum. quod equidem haud dubitaverim, quin à Druso olim in custodiam præsidiumque Albinæ ripæ sit conditum: quum & nomen ipsum Romanam originem clamitare videatur; quasi locus quondam dictus sit *militum* vel *navium Romanarum* STATIO. Et intrasse classem Romanam ab oceano Albim, quum Tiberius post defunctum Drusum res hisce in oris Augusti auspiciis gereret; auctor est Paterculus, lib. II, his verbis: *Receptæ Cauchorum nationes*. & mox: *Fracti Langobardi; gens etiam Germanâ feritate ferocior. Deniq;, quod numquam anteà spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium, à Rheno usque ad flumen Albim, qui Senonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus; & eòdem, mirâ felicitate & curâ ducis, temporum quoque observantiâ, classis, quæ oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito antè mari flumine Albi subvecta, plurimarum gentium victoriâ, cum abundantissimâ rerum omnium copiâ exercitui Cæsarique se junxit.* Ut in plerisque Tiberii, ducis sui, rebus gestis, sic hic etiam nimis elatus atque ὑπερβολικῶς præco est Paterculus. à Rheno quidpe ad ipsum usque Albis fontem, qui in remotissimis est Bojohæmi partibus, CCC haud ampliùs sunt millia passuum: quò tamen hac expeditione Tiberius non pervênit. posteà enim in Marcomannos, Bojohæmum incolenteis, ab Augusto missum, ipse testatur paulo pòst Paterculus. Igitur jam infra Bojohæmum, quà Hermunduros ab Semnonibus dirimit Albis, atque inferiùs, maximum inter eum ac Rhenum intervallum est millium passuum haud ampliùs CCXL. ubi CLX millibus plus justo addidisse Paterculum, manifestum est. Ex hoc igitur apertissimo figmento, quid de illâ classis plurimarum gentium victoriâ credam, vix video. vereorque, haud ultra Cauchorum fineis classem Albi fuisse subvectam: sed in statione, ad dictum opidum *Stade*, Tiberium cum exercitu oppertam. Paterculum sive similem quempiam auctorem sequutus Strabo, lib. VII, sic scribit: Διέχει δὲ τοῦ Ἄλβιος ὁ Ῥῆνος περὶ τρισχιλίους σταδίους, εἴ τις εὐθυπορήσας ἔχοι τὰς ὁδούς· νυνὶ δὲ, διὰ σκολιᾶς καὶ ἑλώδους, καὶ δρυμῶν, κυκλοπορεῖν ἀνάγκη. id est: *Distat ab Albi Rhenus* III CIↃ *stadiis circiter, si quis recto itinere proficiscatur. sed ob amfractus, & paludeis, saltusque, per circuitum eò ire necesse est*. III CIↃ *stadia* sunt millia passuum CCC LXXV. XXV igitur tantùm millia desunt, quò minùs cum Paterculo sentiat Strabo. verùm rotundum heic stadiorum numerum facere voluit: ideóque adjecit τὸ περὶ. Ego haud dubito, quin illud iter Tiberii, quod Paterculus CCCC tradit millium, per amfractus atque circuitus paludum saltuumque fuerit factum. rectâ enim ac proximâ viâ Albis à Rheno millibus distat haud ampliùs CLXXX. Straboni autem usitatissimum est, intervalla locorum per viarum ductus describere; eâque ratione situs regionum justo longiùs produ-

producere. Rectiùs heic scripsisset, à Rheno ad Albim iter, per circuitum paludum ac saltuum, esse stadiorum circiter III CIↃ. longè autem brevius esse intervallum inter eos amneis, si quis rectâ viâ commeare posset. Sed ad Chaucos redeamus.

De virtute Chaucorum egregium fertur elogium ab auctore nostro, in libro de Germaniâ: *Tam immensum terrarum spatium non tenent tantum Chauci, sed & implent. populus inter Germanos nobilissimus; quique magnitudinem suam malit justitiâ tueri, sine cupiditate, sine impotentiâ: quieti, secretique, nulla provocant bella, nullis raptibus aut latrociniis populantur. idque præcipuum virtutis ac virium argumentum est, quòd, ut superiores agant, non per injurias assequuntur. promta tamen omnibus arma: ac, si res poscat, exercitus; plurimum virorum, equorumque. & quiescentibus eadem fama.* Tantâ quum fuerint justitiâ Chauci, miror ego, quid causæ habuerint, cur sub Nerone imperatore, ut suprà relatum, Ansibarios suis sedibus expulerint.

Cap. XIX.

De Cheruscis, & horum clientibus Campsanis, & Cathulcis, sive Cathulconibus.

CHaucis, ab ortu solis brumalis, contermini fuerunt ultra Visurgim, Taciti ævo, Cherusci; gens magna, & Arminio duce maximè inclyta. Ipse Tacitus, in libro de Germaniâ: *In latere Chaucorum Cattorumque Cherusci.* Ita equidem à tertio Neronis consulatu. at anteà Ansibarii etiam, & Angrivarii, medii inter Chaucos & Chattos, Cheruscorum fineis attigerunt. Sed & ipsi Cherusci sub Augusti principatu citerioris ripæ partem tenuerunt; Velleio Paterculo, sub Tiberii ductu tunc temporis in Germaniâ militanti, & Dioni si credimus. quorum hic lib. LIV, de Druso narrans: Ἅμα τῷ ἦρι πρὸς τὸν πόλεμον αὖθις ὡρμήσε, καὶ τόν τε Ῥῆνον ἐπεραιώθη, καὶ τοὺς Οὐσιπέτας κατεστρέψατο· τόν τε Λουπίαν ἔζευξε, καὶ ἐς τὴν τῶν Συγάμβρων ἐνέβαλε, καὶ δι᾽ αὐτῆς καὶ ἐς τὴν Χερουσκίδα προσεχώρησε μέχρι τοῦ Οὐισούργου. id est: *Initio veris rursus ad bellum profectus, Rhenum transiit, Vsipetas subjugavit; Luppiæ fluminis ripis ponte junctis, Sigambros irrupit; perque eos in Cheruscorum fineis, usque ad Visurgim processit.* Et libro sequenti, de eodem Druso: Ἔς τε τὴν τῶν Χάττων ἐσέβαλε, καὶ προῆλθε μέχρι τῆς Σουηβίας. & mox: Κἀντεῦθεν πρός τε τὴν Χερουσκίαν μετέστη, καὶ τὸν Οὐίσουργον διαβὰς ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβίου, πάντα πορθῶν. hoc est: *Chattorum fineis ingressus, ad Sueviam usque processit. inde in Cheruscorum agros conversus, Visurgimque transgressus, ad Albim usque penetravit, cuncta depopulando.* Dioni consentiens Paterculus, in lib. II, hæc tradit de Tiberio: *Intrata protinus Germania: subacti Caninefates, Cattuari, Bructeri, recepti Cherusci, gentes; & amnis, mox nostrâ clade nobilis, transitus Visurgis.* Nempe nobilitatus hic fuit clade Varianâ: de quâ sic Dio, lib. LVI: Ἐδέξαντο δὲ τὸν Οὐάρον, ὡς καὶ πάντα τὰ προστασσόμενα σφίσι ποιήσοντες, προήγαγον αὐτὸν πόῤῥω πρὸς ἀπὸ τοῦ Ῥήνου, ἔς τε τὴν Χερουσκίδα καὶ πρὸς τὸν Οὐίσουργον. id est: *Varum ita acceperunt, ut omnibus ejus jussis obtemperaturi viderentur: proculque eum à Rheno, in Cheruscorum fineis, ad flumen Visurgim abduxerunt.* Narrat hinc conspirationem Germanorum in Varum & exercitum Romanum auctore Arminio Cherusco factam: quâ per dolum Varus ab hibernis ad sedandam ulteriorum quorumdam Germanorum seditionem vel rebellione mabductus. Verùm tamen Varum tunc non apud ipsam Visurgis ripam, neque in Cheruscorum finibus, sed apud Luppiam ad Castellum Alisonem, in Tencterorum agro, & Marsorum confinio, sveto superiorum ducum more, habuisse castra, multis validissimisque demonstrari potest documentis. quorum illud haud postremum, quod Velleius, post narrationem cladis, sic adponit: *L. etiam Ceditii, præfecti castrorum, eorumque qui unà circumdati Alisone immensis Germanorum copiis obsidebantur, laudanda virtus est.* Nempe hic cum quâdam manu præsidio castris relictus erat. ad quem obsidendum, continuò post cæsum Varum ejusque exercitum, Germani sese converterunt. Tacitus, annal. lib. I: *Ductum inde agmen ad ultimos Bructerorum. quantumque Amisiam & Luppiam amnes inter, vastatum: haut procul Teutoburgiensi saltu; in quo reliquiæ Vari legionumque insepultæ dicebantur. Igitur cupido Cæsarem invadit solvendi suprema militibus, ducique. præmisso Cæcinâ, ut occulta saltuum* (Teutoburgiensium) *scrutaretur, pontesque & aggeres humido paludum & fallacibus campis imponeret; incedunt mæstos locos, visuq; ac memoriâ deformes. Prima Vari castra, lato ambitu, & dimensis principiis, trium legionum manus ostentabant. dein, semiruto vallo, humili fossâ, accisæ reliquiæ consedisse intelligebantur. medio campi albentia ossa, ut fugerant, ut restiterant, disjecta, vel aggerata.* Teguntque hinc milites reliquias. cui facto hoc auctor addit: *Primùm exstruendo tumulo*

 cespitem

cespitem Cæsar posuit. Quibus omnibus consentiunt ea, quæ posteà, annal. lib. II, tradit his verbis: *Cæsar, audito castellum, Luppiæ flumini adpositum, obsideri, sex legiones eò duxit.* & mox: *Neque Cæsari copiam pugnæ obsessores fecêre, ad famam adventus ejus dilapsi. Tumulum tamen, nuper Varianis legionibus structum, & veterem aram, Druso sitam, disjecerant. Restituit aram; honorique patris princeps ipse cum legionibus decucurrit. tumulum iterare haut visum. & cuncta inter castellum Alisonem ac Rhenum novis limitibus aggeribusque permunita.* Clarum igitur jam ex his atque certum est, Varum non in Cheruscis ad Visurgis ripam, sed in Tencteris apud Alisonem castellum habuisse castra. Adde huc ea, quæ Dio, dicto libro tradit: nempe insidias Varo ita fuisse à Germanis structas, uti insurgerent ex composito τινὲς πρῶτοι τῶν ἄπωθεν αὐτοῦ οἰκούντων, id est, *primi quidam ex longiùs ab eo remotis.* De itinere Vari versùs eos ita Dio ibidem: τά τε γὰρ ὄρη καὶ φαραγγώδη καὶ ἀνώμαλα, καὶ τὰ δένδρα καὶ πυκνὰ καὶ ὑπερμήκη ἦν· ὥστε τοὺς Ῥωμαίους καὶ πρὶν τοὺς πολεμίους σφίσι προσπεσεῖν, ἐκεῖνά τε τέμνοντας καὶ ὁδοποιοῦντας, γεφυροῦντάς τε τὰ τούτου δεόμενα, πονηθῆναι. id est: *Erant montes convallibus crebris intercepti, & inæquales: arbores autem densæ ac immodicæ proceritatis, quibus Romani, etiam ante hostium adventum, cædendis, viamque parando, &, quæ opus habebant, pontibus jungendo, fuerant defatigati.* Adoriuntur heic eos Germani. quibus utcumque repulsis, αὐτοῦ ἐστρατοπεδεύσαντο, χωρίου τινὸς ἐπιτηδείου (ὥς γε ἐν ὄρει ὑλώδει ἐνεδέχετο) λαβόμενοι· συντεταγμένοι μέν πη μᾶλλον τῇ ὑστεραίᾳ ἐπορεύθησαν, ὥστε καὶ ἐς ψιλόν τι χωρίον προχωρῆσαι. id est: *Locum ibi, ut in monte silvis obsito, nacti opportunum, castra fecerunt. magis ordinato itinere postridiè progressi in locum nemore vacuum.* Illic cæsi in campis; ut testatur Tacitus. Velleius, prædicto loco, de eodem Varo: *Inclusus silvis, paludibus, insidiis ab eo hoste ad internecionem trucidatus est.* Sic probè hi tres inter se consentiunt; *monteis, saltus, paludeis, pontes* narrando. ex quibus indiciis documentisque satis jam clarè patet, Varum cum exercitu primum iter fecisse ab Alisone castello per Marsorum extremos fineis, versùs vicum cui vulgare nunc vocabulum *Teutenmeyer*, ad prædictos usque monteis & castellum vulgò *Falkenborg* dictum; ubi confragosis vallibus oritur amnis, cui à proximo vico *Beerlebek* cognomentum *Beerlebeker beke*: inde Cheruscorum fineis ingressum, versùs opidum *Dietmelle*; inter quod & dictos monteis cum exercitu cæsus est. nam ipsum hoc opidum esse antiquum illud TEUTOBURGIUM, à quo TEUTOBURGIENSIS SALTUS cognomen accepit, ipsa hodierna adpellatio manifestò indicat. quidpe *Diet* idem esse nomen quod *Theuth*, jam dudum innumeris argumentis probatum habeo. Hinc etiam apud Aimoinum, lib. IV, cap. LXXV, adpellatur *Theothmelli*, in his verbis: *Quum Saxonas in eo loco, qui Theothmelli vocatur, ad pugnam se præparasse comperisset; ad eos, quantâ potuit, celeritate contendit.* Et mox: *Quumque de loco prælii ad Padrabrunam se cum exercitu recepisset*; & quæ sequuntur. Atque vulgare quidem fuit hoc tractu vocabulum *Theuth*, locis impositum. nam ab eodem dictus est antiquissimo nomine vicus ille, medio inter Luppiæ fontem & *Theutomellum* situ, *Teutenmeyer*: item opidulum *Diedenhille*, XV millibus passuum ab Theutomello in orientem versùs dissitum. Ceterùm apud Ptolemæum legitur Germaniæ locus, haud procul lævâ Visurgis ripâ, Τουλισούργιον· quod ego vocabulum, ex situ & literarum ductu, corruptum esse judico pro Τευτοβούργιον. nam in Pannoniâ etiam opidum, eidem Ptolemæo Τευτοβούργιον dictum, Antonino & Notitiæ imperii est *Teutiburgium*, & *Teutiborgium*. Sed eò tandem, quò intenderam, uti perveniat oratio; manifestò ac liquidò jam ex suprà dictis patet, quamvis Varus non apud ripam Visurgis castra habuerit, Cheruscos tamen eo tempore agrorum aliquid citra eum amnem tenuisse, Chattis contiguum. At hoc Julii Cæsaris sententiæ quamvehementissimè repugnare videtur: qui, belli Gall. comment. VI, *Bacenim* ait *silvam, pro nativo muro objectam, Cheruscos à Suevis, Suevosque à Cheruscis injuriis incursionibusque prohibuisse.* quod si verum; certè Cherusci neque Cæsaris tempestate citeriorem tenuerunt Visurgis ripam. nam parum juvabat, Bacenim silvam eos à Chattorum incursionibus protegere, si cis Visurgim apertis agris inter se continuabantur. Verùm conciliantur hæc à Strabone; qui, lib. VII, Varum ἐν τοῖς τῶν Χερούσκων ὑπηκόοις, id est, *in Cheruscorum subditis* sive *clientibus*, cæsum tradit: quos fuisse *Dulgibinos*, suprà ostensum est. Certum igitur jam est, Cheruscorum nomen omne ultra Visurgim constitisse. Quòd verò Velleius atque Dio ad Varianam cladem Visurgim nominarunt, id famâ amnis factum puto; quia hic ex nobilissimis amnibus cladi illi fuit proximus, XX circiter millibus passuum dissitus. Limiteis igitur omni tempore Cherusci habuerunt eos ab occidente, quos Chauci ab oriente sub Trajano imperatore, ad opidum usque *Petershagen*, Visurgi adpositum, inde lineâ ad opidum *Rentelen*, eidem amni impositum, ab Angrivariis fuisse quondam

quondam ſeparatos: ſuprà in horum explicatione dictum. Angrivariis verò cis Viſurgim recedentibus, toto hoc latere Cheruſci tegebantur Viſurgi, ad vicum uſque *Remen*. inde à meridie eoſdem, quos Chatti à ſeptemtrionibus, ad Salæ uſque & Albis confluenteis, juxta *montem ac ſilvam Bacenim*, quæ nunc adpellantur *der Hartz*. De hoc confinio Cæſarem ac Dionem teſteis jam audivimus. Tacitus annal. I, quum Germanicus ſub Tiberio repentinum in Chattos faceret excurſum: *Cæſar incenſo Mattio (id genti caput) aperta populatus, revertit ad Rhenum*. & mox: *Fuerat animus Cheruſcis juvare Chattos; ſed exterruit Cæcina, huc illuc ferens arma*. Annal. XII, ſub Claudio: *Iiſdem temporibus in ſuperiore Germaniâ trepidatum, adventu Cattorum, latrocinia agitantium*. Et paullo pòſt: *Prædâ famâque onuſti ad montem Taunum revertuntur: ubi Pomponius cum legionibus operiebatur, ſi Catti, cupidine ulciſcendi, caſum pugnæ præberent. illi metu, ne hinc Romanus, inde Cheruſci, cum quîs æternum diſcordant, circumgrederentur, legatos in urbem & obſides misêre*. Annal. XIII, ſub Neronis principatu, quum Anſibarios, Rheni ripam, ut ante relatum, obſidenteis, Romani pepuliſſent: *Sola Anſibariorum gens retro ad Vſipios & Tubantes conceſſit. quorum terris exacti, cùm Cattos, dein Cheruſcos petiſſent, errore longo, hoſpites, egeni, hoſtes, in alieno cæduntur*. Ceterùm ab oriente ac ſeptemtrionibus Albi tegebantur. ad confluentem Salæ, conterminos habuêre, cis Albim, præter Chattos, Hermunduros; trans Albim Semnonas & Langobardos: à ſeptemtrionibus fuêre Foſi, qui & Saxones. de his omnibus ſuo loco probabitur. Albim attigiſſe Cheruſcos, teſtis eſt Claudianus, in panegyrico de quarto conſulatu Honorii:

— *Ingentes Albim liquêre Cheruſci*.

Continentur hodiè hoc terrarum ſpatio regiones iſtæ: totus epiſcopatus Ferdenſis; Luneburgienſis ac Bruneſvicenſis ducatus; duo item epiſcopatus, Hildeshemienſis & Halberſtadienſis; comitatus Schouenburgenſis; Madeburgienſis epiſcopatus pars cis Albim; Marchia antiqua; Dannebergenſis comitatus, Laviburgienſiſque ducatus portiones cis Albim.

Atque hi equidem fines latiſſimi unis Cheruſcis à Tacito, in libro de Germaniâ, tribuuntur. at Strabo & Ptolemæus alias prætereà duas nationes memorant, quarum ſedes, ex illorum deſcriptione, in eoſdem cum Cheruſcis fineis incidunt. unde parteis Cheruſcorum vel clienteis fuiſſe conjecerim; quemadmodùm & Chattuari Chattorum finibus clientelæque fuerunt inſerti. Ptolemæus ſic: Ὑπὸ μὲν τοὺς Σέμνονας οἰκοῦσιν Ἴλιγγαι· ὑπὸ δὲ τοὺς Ἴλιγγας Καλούκωνες, ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ· ὑφ' οὓς Χαιρουσκοὶ, καὶ Καμαυοὶ, μέχρι τοῦ Μελιβόκου ὄρους· ὑπὸ δὲ τοὺς Καμαυοὺς Χάτται. hoc eſt: *Sub Semnonibus habitant Ilingæ: ſub Ilingis Calucones, ex utroque latere Albis fluminis: ſub quibus Charuſci, & Camani, uſque ad Melibocum montem: ſub Camanis verò Chattæ*. Strabo lib. VII: Ἄλλα δ' ἐνδεέστερα ἐστὶν ἔθνη Γερμανικὰ Χηροῦσκοί τε καὶ Χάττοι, καὶ Γαμαβρίουϊοι, καὶ Χαττουάριοι· πρὸς δὲ τῷ ὠκεανῷ Σούγαμβροί τε καὶ Χαῦβοι, καὶ Βούκτεροι, καὶ Κίμβροι, Καῦκοί τε καὶ Καοῦλκοι, καὶ Καμψιανοὶ, καὶ ἄλλοι πλείους. id eſt: *Aliæ minores Germanorum gentes ſunt Cheruſci, Chatti, Gamabriuni, Chattuarii. ad oceanum autem Sugambri, Chamavi, Bructeri, Cimbri, Cauci, Caulci, Campſani, & alii complures*. Et paullo pòſt in triumpho Germanici: Καὶ ἄλλα δὲ σώματα ἐπομπεύθη ἐκ τῶν πεπορθημένων ἐθνῶν, Καθύλκων, καὶ Ἀμψάνων, Βουκτέρων, Νουσίπων, Χηρούσκων, Χάττων, Χαττουαρίων, Λανδῶν, Σουβαττίων. id eſt: *Et alii quoque mortales in pompâ ducti ſunt, ex devaſtatis populis, Cathulcis, Ampſanis, Bructeris, Vſipiis, Cheruſcis, Chattis, Chattuariis, Marſis, Tubantiis*. Pro his vocabulis, Νουσίπων, Λανδῶν, Σουβαττίων, legendum eſſe Οὐσιπίων, Μαρσῶν, Τουβαντίων· item pro Χαῦβοι & Βούκτεροι, Χάμαβοι & Βρούκτεροι, jam anteà docui. Prioris loci Καοῦλκοι καὶ Καμψιανοὶ, nulli alii ſunt, quàm quorum obliquis caſibus nomina poſteriore loco leguntur Καθύλκων καὶ Ἀμψάνων. lego igitur priori loco Καθύλκοι· & poſteriore, pro καὶ Ἀμψάνων, Καμψανῶν. apud Ptolemæum autem Καθύλκωνες· quemadmodùm *Gothi* quoque dicebantur *Gothones*, & *Franci Francones, Friſii Friſiones*, ſive *Friſones*: & pro Καμαυοὶ, Καμψανοί. Jam verò quia CATHULCI, ſive CATHULCONES, Ptolemæo ab ſeptemtrionibus continuantur Cheruſcis, ad Albim flumen; haud dubiè fuêre circa opida *Luneborg* & *Dannebarg*; inter amneis *Ietze*, *Ouwe*, & *Elmenaw*. Et eſt hoc tractu opidum hodiè vulgari vocabulo *Vltzen*; quod quandam veterum cultorum memoriam ſervare videtur. Ultra Albim, quod tradit Ptolemæus, eoſdem fuiſſe, haud facilè crediderim; quando tot illic aliarum nationum locanda ſunt nomina, uti nullus his dari locus poſſit. Aethicus coſmographus vitiato vocabulo habet *Ceriſſos*, pro *Cheriſcos*; quod maximè genuinum gentis vocabulum eſſe puto. nam patriâ linguâ haud dubiè dicebantur *thi Cheriſchen*, ſive aliâ dialecto *Cherisker*, dirivativo vocabulo, neſcio à quo primitivo derivato. quod

Latinè rectiùs dictum fuisset CHERISCI: quemadmodùm *Theutisci*, & *Taurisci*, de quibus suprà dictum. item *Narisci*; de quibus infrà dicetur.

Ceterùm *Melibocum montem* esse eum, super quem sternebatur *Bacenis silva*, hodiè *der Hartz*, suo loco latiùs ostendam. CAMPSANI igitur quia inter Cheruscos & dictum montem ponuntur à Ptolemæo, proximè Chattos; sedes eorum fuit inter duo opida *Brunswyk* & *VVerningerode*. Ptolemæo est locus Τρόπαια Δρούσου, TROPHÆA DRUSI, à septemtrionali latere montis Meliboci. ad Albis lævam fuisse ripam, ostendit Dio, initio libri LV, his verbis: Ὁ δὲ Δροῦσος ἐντεῦθεν πρός τε τὴν Χερουσκίδα μετέστη· καὶ τὸν Οὐίσουργον διαβὰς, ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβίου πάντα πορθῶν. ἐκεῖνον γὰρ ἐπεχείρησε μὲν περαιωθῆναι, οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἀλλὰ τρόπαια στήσας, ἀνεχώρησε. Hoc est: *Drusus, in Cheruscos iter convertit: transgressusq. Visurgim, omnia populando ad Albim usque perrexit. Hunc quum frustra conatus esset transire, trophæis constitutis recessit.* Quo situ fuerint, planè non liquet.

SILVAM HERCULI SACRAM refert auctor noster annal. II; in quam Germanorum quædam nationes convenerant, castra Germanici in dextrâ Visurgis ripâ oppugnaturæ. eam fuisse eodem situ, quo hodiéque silva sternitur inter opida *Minde* & *Stathagen* arcemque *Bökenborg*; ex iis satis adparuisse puto, quæ suprà in Angrivariis ad hanc Germanici in Cheruscos expeditionem notavi.

Ceterùm inter Cheruscos atque Chattos, validissimam utramque gentem, vetus perpetuumque fuisse bellum, suprà ex Cæsare simul ac Tacito intelleximus. Arminius tamen Cheruscorum dux, utriusque gentis animos ita conciliavit, uti aliquandiu junctis viribus Romanorum imperium propulsaverint. quo defuncto, pristinum inter eos repetitum est dissidium: ex quo illud tandem sequutum, quod auctor noster refert in libro de Germaniâ: *Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt. idque jocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quiescas. ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita, qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur. Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit.*

Sed & GAMBRIVII memorantur populi Tacito, in libro de Germaniâ. *Manno*, inquit, *trîs filios assignant; è quorum nominibus proximi oceano Ingævones, medii Herminones, ceteri Istævones vocentur. Quidam autem, licentiâ vetustatis, plureis deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambrivios, Svevos, Vandalios, affirmant: eaque vera & antiqua nomina.* Claram quondam fuisse nationem, ex vetustate colligere datur. Quo situ fuerint, planè incertum. In clientelâ fuisse, Strabonis ævo, vel Chattorum, vel Cheruscorum, ex verbis ejus suprà citatis conjicio; ubi Γαμαβριουΐοι legendum, pro Γαμαβρίουνοι, ex Tacito disco.

Haud abs re fuerit, elogium Arminii hoc loco adposuisse; quod est apud eumdem auctorem, in fine annal. II, hujusmodi: *Arminius, abscedentibus Romanis, & pulso Maroboduo, regnum adfectans, libertatem popularium adversam habuit. petitusque armis, cùm variâ fortunâ certaret, dolo propinquorum cecidit: liberator haut dubiè Germaniæ; & qui non primordia populi Romani, sicut alii reges ducesque, sed florentissimum imperium lacessierit: præliis ambiguus, bello non victus. Septem & triginta annos vitæ, duodecim potentiæ explevit. caniturque adhuc barbaras apud gentes; Græcorum annalibus ignotus, qui sua tantùm mirantur; Romanis haut perinde celebris, dum vetera extollimus, recentium incuriosi.* Jam fratrem quoque ejus, uxoremque ac filium, & sangvine proximè junctos, quorum auctores meminerunt, recensuisse haud pigeat. Tabula ejus consangvinitatis talis dari potest:

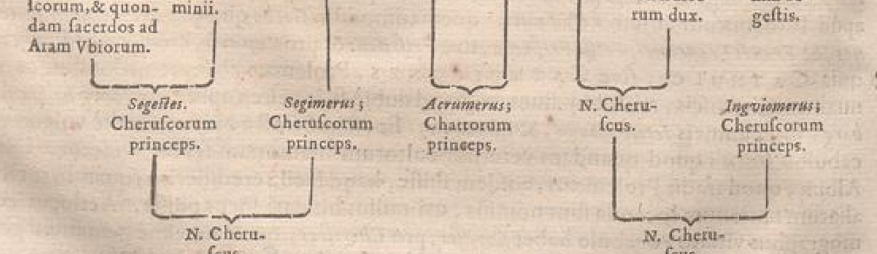

Flavium

Flavium fuisse fratrem Arminii, testatur noster, annal. II, his verbis: *Flumen Visurgis Romanos Cheruscosque interfluebat. ejus in ripâ Arminius adstitit. quæsitoque, an Cæsar venisset, postquàm adesse responsum est, ut liceret cum fratre conloqui, oravit. Erat is in exercitu cognomento Flavius.* Patruum Arminii fuisse *Inguiomerum*, ostenditur eodem libro posteà his verbis: *Non modò Cherusci sociique eorum, vetus Arminii miles, sumsère bellum; sed è regno etiam Marobodui Sveva gentes, Semnones ac Langobardi, defecère ad eum. quibus additis præpollebat, ni Inguiomerus cum manu clientum ad Maroboduum perfugisset: non aliam ob caussam, quàm quia fratris filio juveni patruus senex parère dedignabatur.* Uxorem Arminii fuisse filiam *Segestis*, Cheruscorum principis, testatur idem, annal. I, his verbis: *Segestes, quamquàm consensu gentis in bellum tractus, discors manebat; auctis privatim odiis, quòd Arminius filiam ejus, alii pactam, rapuerat.* & paullo pòst: *Inerant feminæ nobiles: inter quas uxor Arminii, eademque filia Segestis, mariti magis quàm parentis animo.* Filium ex eâ suscepisse, ostendit mox posteà: *Arminii uxor, virilis sexus stirpem edidit. Educatus Ravennæ puer, quo mox ludibrio conflictatus sit, in tempore memorabo.* Nomen ejus ostendit Strabo lib. VII; inter captivos Germanorum duces, quos Germanicus Romæ in triumpho duxit. Σεγιμοῦντός τε Σεγέστου υἱός, Χηρούσκων ἡγεμών, καὶ ἀδελφὴ αὐτοῦ, γυνὴ δ' Ἀρμενίου, ὄνομα Θουσνέλδα, καὶ υἱὸς τριετὴς Θουμελικός· id est; *Segimundus, Segestis filius, Cheruscorum dux, & soror ejus, eademque uxor Armenii, nomine Thusnelda, & filius treis annos natus Thumelicus.* Flavii, fratris Arminii, uxorem fuisse Chattam, *Acrumeri* principis Chattorum filiam, ex quâ suscepit *Italum* filium; auctor est Tacitus, annal. XI. *Eodem*, inquit, *anno Cheruscorum gens regem Româ petivit, amissis per interna bella nobilibus, & uno reliquo stirpis regiæ, qui apud urbem habebatur, nomine Italus. Paternum huic genus è Flavio, fratre Arminii. mater ex Catumero, principe Chattorum, erat.* In Vaticano exemplari est *Actumero*: ex quo facio *Acrumero*. sic enim est apud Strabonem, dicto loco; Ἔτι δὲ Σεσίθακος, Αἰγιμήρου υἱός, τῶν Χηρούσκων ἡγεμόνος· καὶ ἡ τούτου Ῥαμίς, Οὐκρομύρου θυγάτηρ, ἡγεμόνος Βαττῶν. id est: *Prætereàque Sesithacus, Aegimeri, Cheruscorum ducis, filius; & uxor ejus Ramis, Ucromyri, Battorum ducis, filia.* Vocabula hæc esse miserè vitiata, jam alii ante me dispexerunt: qui pro Αἰγιμήρου reposuère Σιγιμήρου· quem Segestis fuisse fratrem, auctor est Tacitus, annal. I, his verbis: *Stertinius ad accipiendum in deditionem Segimerum, fratrem Segestis, præmissus ipsum & filium ejus in civitatem Ubiorum perduxerat. Batti* nulli umquàm fuère populi in Germaniâ. qui *Batavos* inde colligunt fuisse, eos fugit, *Batavos* sub Tiberii principatu, nullos habuisse belli duces. Corrigo igitur ego id vocabulum in Χάττων. illud autem Οὐκρομύρου, in Ἀκρουμήρου vel Ὀκρουμήρου. nec ullus alius hic Chattorum dux fuit, quàm qui Tacito ejusdem gentis dicitur *princeps Actumerus*, sive rectius *Acrumerus*. Ceterò *Segimundum* sacerdotem quondam fuisse apud Gallicam Rheni ripam, auctor est idem noster, annal. I, his verbis: *Addiderat Segestes legatis filium, nomine Segimundum. Sed juvenis conscientiâ contabatur. quippe anno quo Germaniæ descivère, sacerdos apud Aram Ubiorum creatus, ruperat vittas, profugus ad rebelles.*

CAP. XX.

De FRANCIS, & FRANCIA.

GENTIBUS hactenus, quæ ad primam Germaniæ partem pertinent, omnibus cis Albim explicatis, commodus nunc locus visus est, antequàm ad *Fosos* & *Cimbros*, Transalbianas nationes, transirem, de FRANCIS, & terrâ eorum FRANCIA, pauca quædam disserere. Gens hæc fuit omnium, quotquot magna illa atque vasta Germania tulit, nobilissima; longè latéque, non modò domi in patriis sedibus incolens, sed in exteras etiam postmodùm regiones, cis Rhenum Danubiumque effusa; haud dubium Romani imperii excidium. Sedeis eorum trans Rhenum in Germaniâ alii etiam antehac utcumque commonstrarunt. at primæ eorum originis non minùs omneis fuisse ignaros video, quàm ipsorum Alemannorum, de quibus suprà explicatum est. De Hunibaldi nugis aliorumque similium scriptorum somniis, ac fabulis anilibus, nihil heic dicere lubet. illos miror, qui, superioribus sæculis veras Francorum res tradere adgressi tam negligentes, tamque vecordes fuerunt, uti de origine eorum vulgatis credere figmentis maluerint, quàm rei veritatem altiùs anquirere. Sed ita profectò est: opus id erat arduum, laborisque plenum, nec facilè cuiquam, nisi in omni veteri Romanorum historiâ probè versato, suscipiendum. Interim haud pauci etiam nostro sæculo reperti sunt viri docti, qui pro virili quisque parte in eo enodando laboraverunt. qui & ipsi, ni aliis studiis, muniisq;, sive professionibus fuissent occupati, haud dubiè ad intimum totius

rei fontem penetrare potuissent. Ex his igitur quidam FRANCORUM nomen jam inde à Ciceronis ævo deducere voluerunt, ex epistolâ ejus ad Atticum, lib. XIV; ubi verum genuinumque vocabulum *Fangones* corrumpere ausi sunt in *Frangones*; ut suprà lib. II, cap. XXI, in Atuaticorum explicatione ostensum est. Alii Francorum nomen jam antiquissimis Romanorum temporibus in Germaniâ inter Rhenum & Albim fuisse arbitrantur; sed gentem invalidam etiamtum atque obscuram: quæ posteà auctis paullatim viribus, tandem in clarum illud admirandumque nomen ascenderit. At heic ego miror, quum tot nationum, inter dictos amneis, nomina antiquis monimentis composita sint, ut etiam ego non, nisi magno labore, immensâque animi disquisitione, singulis proprios agros aptare quiverim; miror, inquam, inter tot minutissimarum etiam nationum vocabula, unum potuisse ignorari vel præteriri Francorum nomen. Alii id jam Taciti ævo, adeóque ante Tacitum, in Germaniâ exstitisse putarunt: Tacito autem aliisque ejus sæculi Romanis ignotum, quia remotissimas à Rheno, in insulis septemtrionis (& huc omnia nobis ignota conferre jam dudum consvevimus) sedeis gens colebat. unde posteà in occidentem versùs ad Rhenum profectam, eorum populorum arbitrantur occupasse agros, quos proximè Rhenum descripsi. Errasse & hos quamlongissimè à vero scopo, veterum auctorum monumenta haud ita obscurè docent. hæc quidpe si quis diligentiùs attentiúsque rimetur, facilè deprehendat, plerasque nationes, quas hactenus post Alemannos inter Rhenum Albimque ad oceanum usque explicavi, nominatim in Francorum gente recenseri. unde conjectatio mihi haud vana, eas nationes omneis in unum postmodò coivisse corpus, novumque sibi constituisse nomen, quo in posterum dicti in commune sunt FRANCI. De causâ, sive occasione, de modo item ac tempore novæ hujus reipublicæ inter eas constitutæ, antequàm dicam, res poscere videtur, uti id, quod modò adfirmavi, auctorum testimoniis confirmem.

De BRUCTERIS igitur, CHAMAVIS, ANSIVARIIS, atque CHATTIS, hæc Sulpitius Alexander, apud Gregor. Turonensem, lib. I, cap. IX: *Eodem anno Arbogastes Sunnonem & Marcomerem, subregulos Francorum, gentilibus odiis insectans, Agrippinam, rigente maximè hieme, petiit: ratus, tutò omnes Franciæ recessus penetrandos, urendosque, cùm decussis foliis nudæ atque arantes silvæ insidiantes occulere non possent. Collecto ergo exercitu, transgressus Rhenum, Bricteros, ripæ proximos, pagum etiam, quem Chamavi incolunt, depopulatus est; nullo usquàm occursante, nisi quòd pauci ex Ampsivariis, & Chattis, Marcomere duce, in ulterioribus collium jugis apparuère.* De iisdem *Ansivariis* etiam Marcellinus lib. XX: *Julianus in limitem Germaniæ secundæ egressus, omnique apparatu, quem flagitabat instans negotium, communitus, Trajectensi Mosæ opido propinquabat. Rheno deinde transmisso, regionem subitò pervasit Francorum, quos Ansivarios vocant.* In tabulâ itinerariâ hæc nomina, quamvis miserè luxata corruptaque, super Rheni ripam proximè oceani litus leguntur: CHAUCI. AMPSIVARII. CHERUSCI. CHAMAVI. QUI ET FRANCI. sequiturque in eâdem ripâ, magnis literis ipsius regionis nomen,

F R A N C I A.

post quod positi sunt BURCTURI: quos & ipsos sub Francorum nomine fuisse computatos, modò ex Sulpitio cognovimus. *Chaucos, Cheruscos,* atque *Chattos*, in eâdem fuisse Franciâ, præter tabulam ac Sulpitium, Claudianus quoque testatur, in primo de laudibus Stiliconis:

Vt Salius jam rura colat, flexosque Sicambri
In falcem curvent gladios; geminasque viator
Cùm videat ripas, quæ sit Romana, requirat.
Vt jam trans fluvium, non indignante Cayco,
Pascat Belga pecus; mediumque ingressa per Albim
Gallica Francorum montes armenta pererrent.

Per *Sicambros* intellexisse USIPIOS, & TENCTEROS; suprà ostensum est: *Cheruscos* verò & *Chattos* per *monteis*; quorum nullos habuère Chauci. illorum autem fuit *Melibocus mons*, cum *silvâ Baceni*, ad medium Albim procurrens. De SALIIS, Salam sive Isalam flumen adcolentibus, Marcellinus lib. XVII: *Quibus paratis, petit primos omnium Francos; eos videlicet, quos consvetudo Salios appellavit.* De *Chaucis* hæc quoque dici volunt ab Eumenio rhetore in panegyrico ad Constantinum Augustum: *Quid loquar*

rursus

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

rurſus intimas Franciæ nationes, non jam ab his locis, quæ olim Romani invaſerant, ſed à propriis ex origine ſuis ſedibus, atque ab ultimis Barbariæ litoribus avulſas, ut, in deſertis Galliæ regionibus collocatæ, pacem Romani imperii cultu juvarent & arma delectu. Verùm cur ego jam Conſtantini tempore Saxonicum nomen Chaucorum tenuiſſe agros exiſtimem, ſequenti capite reddam. Sub Francorum nomine qui etiam tunc Chaucos fuiſſe arbitrantur, his ducuntur rhetoris verbis; *ab ultimis Barbariæ litoribus:* ceu ea de extremâ Chaucorum ad Albis oſtium orâ maritimâ ſint dicta. Verùm *litoris* vocabulo *ripam* heic Albis fluminis intelligi, uſitato ei ſæculo loquendi modo, omnino ego perſvaſum habeo. ſic quidpe Fl. quoque Vopiſcus, in Probo: *Teſtes Franci, inviis ſtrati paludibus; teſtes Germani, & Alemanni, longè à Rheni ſubmoti litoribus.* Hinc etiam idem Eumenius, in eodem panegyrico poſteà, *Cabillonenſem* vocat *portum* ad Ararim flumen; quod opidum nunc Burgundiæ vulgò vocatur *Chalon*. Albis ripam illic intelligere eum, non litus oceani, clariùs etiam liquet ex incerto quodam panegyriſtâ, qui eâdem de re ſic eumdem imperatorem alloquitur: *A Tiberi ad Rhenum, imò à Tuſco Albulâ ad Germanicum Albim prolaturus imperium.* Et poſteà: *Purgavit ille Bataviam; tibi ſe ex ultimâ Barbariâ indigenæ populi dedidêre.* De FRISIIS quamvis certum argumentum teſtimoniumve ex veteri aliquo auctore adducere nequeam; tamen hos unos ab initio ab illuſtri hoc atque præclaro corpore nomineque Francorum procul eſſe voluiſſe, haud facilè perſvadeor. Hoc unum ſcio; proximam Friſiis Batavorum inſulam aliquoties ab Francis fuiſſe occupatam. hi an ſemper fuerint Salii, quos id feciſſe memorat Zoſimus lib. III, haud facilè dixerim. neque tamen una Saliorum natio, alioquin exigua, tantis fuit viribus, uti Friſiis Marſacisque invitis, in dictam perrumpere potuerit inſulam. De DULGIBINIS, CHASSUARIS, & ANGRIVARIIS, in medio Chaucorum Chamavorumque poſitis, dubitare non licet; quando hi jam anteà illorum fuêre ſocii.

Hæ igitur ſunt nationes, quæ ſub FRANCORUM nomine in terrâ FRANCIA computantur. nec alia populorum vocabula in eâ memorata reperio. Unde argumentum ſatis firmum atque validum, nullam huc novam ex ſeptemtrione, vel oriente, expulſis priſcis cultoribus, immigraſſe gentem.

Jam fineis univerſæ FRANCIÆ adſignare promtum fuerit. ab occaſu Rhenum & oceanum, ab ſeptemtrionibus item oceanum, ab ortu Albim & Salam, & qui porrò hinc terminus fuit inter Chattos Hermundurosque. à meridie tamen, quà Alemanni, valida gens, fuêre contermini, obſcuritas quædam manet. Video hodiè doctiſſimum Freherum in eâ eſſe opinione, terminum Franciam inter Sveviamque Gratiani Cæſaris tempore fuiſſe Nicrum amnem: ita, uti, quæ in dextrâ ripâ, ad Franciam, quæ in ſiniſtrâ, ad Sveviam pertinuiſſe putet. idque ex hoc Auſonii verſu, in precatione conſulari:

Hoſtibus edomitis, quà Francia mixta Suëvis.

quem ille ad victorias Gratiani, ad Argentariam & trans Rhenum partas, refert; quaſi illæ trans amnem ad Lupodunum pugnæ, apud Nicrum & opidum *Ladenburg*, in confinio Francorum Svevorumque, ſint pugnatæ. hancque ſententiam iterum confirmat aliis verſibus, ex Sidonii carmine VII adductis:

Bructerus, ulvoſâ vel quem Nicer abluit undâ,
Prorumpit Francus.

Verùm ad hunc auctorem quod attinet, ſcripſit is multis jam annis poſt Gratiani imperium, quum jam & Franci, & Burgundiones, & Gothi, & Alemanni, Galliam occupaſſent; quorum hi in Helvetiorum agris conſederunt. igitur Alemannis ab utrâque Mœni ripâ, id eſt, priſcis ſuis ſedibus in meridiem digreſſis, ſtatim Franci à ſeptemtrionibus in agros relictos ſucceſſerunt: quos in hunc uſque diem eodem nomine obtinent. de quibus rectè tunc illud ab Sidonio ſcriptum. At in citatione Auſoniani verſus ſupprimuntur doloſè reliqua; *Certat ad obſequium.* quibus alius prorſus aperitur priori verſui ſenſus ac Freherus inde extorquet; ut ſuprà in Alemannis oſtenſum eſt. Gratiani ævo Alemannos non modò ad Nicrum, ſed ad ipſum Mœnum, & ultra hunc quoque, ad Lonam uſque amnem incoluiſſe, ibidem ex Marcellino, qui eo ævo in caſtris Romanorum militavit, ſatis comprobatum eſt. de Lupoduno etiam, & pugnis Gratiani trans Rhenum, ſatis ibidem & in Sequanorum deſcriptione dictum. De Burgundiorum verò Alemannorumque trans Rhenum ejuſdem temporis confinio infrà ſuo loco dicetur. quo & ipſo prorſus Franci à Svevorum vicinitate excludentur. Limes igitur inter veteres illas Franciæ Alemanniæq; regiones nullus alius fuit, quàm quem ſuprà Alemannis trans Mœnum præſcripſi, per Lonam amnem, & jugum montis, qui vulgari vocabulo dicitur *Fogelsberg*.

Ab

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ab orientali autem Alemannorum latere idem terminus fuit, qui antè inter Chattos Mattiacosque, ad opidum usque *Gemünde*, Mœno adpositum. hinc porrò Mœnus ad Hermundurorum usque confinium.

Finibus FRANCIÆ ita apertis, nationibusque FRANCORUM demonstratis; tempus est, uti de origine etiam hujus vocabuli, & corporis inter eos constituti, quædam expediantur. Certi heic, quod ex veterum auctorum scriptis probare queam, prorsus nihil habeo, juvat tamen judicii mei conjectationes promere. Sic igitur existimo: Quum prædictæ Rhenum inter & Albim nationes, variis jam inde à Julii Cæsaris ævo bellis à Romanis petitæ, dum aliàs manu superiores, aliàs inferiores exstitissent, se plurimâ ex parte jugo Romano, falso amicitiæ societatisque obtentu, subjectas esse, indignè acerbèque jam dudum tulissent; tandem, ubi vicinos suos Alemannos, Gallicam origine gentem, eòque Romano imperio meritò addictiorem, rebellare contra dominos, & in ipsam dominorum provinciam pacatissimam Galliam crebras incursiones audacter facere viderunt: sibi etiam eosdem animos idemque consilium esse sumendum rati sunt, quumque intelligerent, nullâ aliâ re magis quondam libertatem suam à Romanis infractam suppressamque fuisse, quàm quòd singulos illi seorsim adgressi fuerant, dum ipsi in unum consulere, communemque hostem communibus inter se junctisque copiis propulsare neglexissent: tandem, plurimis experimentis edocti, innumerisque damnis admoniti, conspiratione factâ, in unam societatem, in unumque fœdus, atque adeò in unum corpus coivêre: novo sibi, haud dubiè ab libertatis argumento, invento vocabulo, quo universi in posterum adpellarentur in commune *thi* FRANKON: quo etiamnunc reliquiæ eorum in Germaniâ circa Mœnum, variante paullum dialecto, dicuntur *die* FRANKEN. Deliraverunt Paullus Aemilius & Sigebertus, & quicumque cum his vel ex horum fide prodiderunt, *Valentinianum imperatorem eos, qui priùs vocati erant Trojani, deinde Antenoridæ, posteà Sicambri, Francos Atticâ linguâ appellasse. quod linguâ Latinâ significet feroces*. O egregios historicos! ceu verò Francorum nomen Valentiniani ævo non antiquius! Ex eâdem hoc Sigeberto promtum officinâ, ex quâ illud de Ambianorum Samarobriva; quod suprà notavi. At nec Bodinus, homo Francogallus, nuper sincerè aut peritè de eodem vocabulo judicavit, ubi, inusitatum id Germanis esse, in methodo suâ historiarum perscripsit: quum in universâ hodiéque Germaniâ nemo tam infans, nemo tam rusticus inveniatur homo, qui ignoret, *frank* idem significare quod *frey*, sive *fry*, id est, *liberum*. Manet in hanc usque diem vulgare apud Germanos verbum, *die freye Franken*, id est, *Franci liberi*; non ab eo, quòd posterioribus temporibus Franci ad Mœnum majoribus usi sint in Germanorum imperio immunitatibus, quàm reliquæ imperii nationes, ut vulgò existimatur: sed à veteris illius in libertatem à Romano jugo vindicationis memoriâ. Ceterùm à libertatis vindicatæ, quod antè dixi, argumento novam illos adsumsisse adpellationem, vel inde haud dubio patet indicio, quòd omnes pariter scriptores, qui originem eorum fabulosè tradiderunt, immunitatem iis à Romanorum imperatore, ob egregiam in bello navatam operam, unà cum novo nomine datam tradunt.

Sed tempus nunc etiam ostendatur, quo FRANCORUM nomen dictæ nationes, in unum corpus congressæ, primùm sibi imposuerint. Factum id ego arbitror paullo pòst, quàm Alemanni, contra Romanos rebellantes, in Galliam Rhætiamque excurrere cœperunt. nam primum Caracallam Alamannici cognomine historias referre, suprà in Alemannis notavi. Probum autem, qui LVIII circiter annis post Caracallam imperio potitus, bellum contra Francos gessisse, complures memorant rerum scriptores. Nec ego dubitaverim, ad Francos pertinere, quæ Zosimus, lib. I, in hæc verba scribit: Ὁρῶν δὲ ὁ Γαλλιηνὸς, τῶν ἄλλων ἐθνῶν ὄντα τὰ Γερμανικὰ χαλεπώτερα, σφοδρότερόν τε τοῖς περὶ τὸν Ῥῆνον οἰκοῦσι Κελτικοῖς ἔθνεσιν ἐνοχλοῦντα, τοῖς μὲν τῇδε πολεμίοις αὐτὸς ἀντιτάττετο. id est: *Gallienus, videns Germanicas genteis ceteris infestiores esse, & adcolas Rheni nationes Gallicas acriùs infestare; hanc partem sibi ab hostibus propugnandam sumebat*. Nam filius Gallieni Saloninus Agrippinæ cum militibus in præsidio, post eam patris expeditionem, fuit: ubi à Postumo occisus; uti paullo pòst refert Zosimus. Post Alemannorum tandem trans Mœnum expeditionem exortum esse Francorum nomen, & rempublicam, satis certum est. quidpe si jam antè viribus inter se fuissent juncti; haud facilè Alemannos Mattiacorum occupare solum passi fuissent. Alemannos autem jam Alexandri Mammææ tempore illa trans Mœnum tenuisse loca, suprà ostensum est.

Hæc igitur antiqua illa ac vera FRANCIA, hæc FRANCORUM gens, omnium totius Germaniæ nationum florentissima. quæ quum diu multumque, ac variis modis,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Galliam depopulata esset; tandem maximâ sui parte in eâ consedit. unde ea primùm Galliæ pars FRANCIA dicta, quæ hodiéque vulgò vocatur *l'Isle de France*, id est, *Insula Franciæ*: mox verò, aliis etiam Galliæ gentibus, tam priscis indigenis, quàm nuper ingressis Burgundionibus ac Gothis debellatis, tota illa pars Europæ prælustris ac omnium penè nobilissima GALLIA in idem Franciæ nomen transivit.

Pars tamen gentis Francorum in Germaniâ trans Rhenum remansit; in Alemannorum, ut suprà dictum, circa Mœnum loca transgressa. unde Francia gemina facta, *Cisrhenana*, & *Transrhenana*; sive *Occidentalis*, atque *Orientalis*. Huic vocabulum posteà tributum FRANCONIÆ, & genti ipsi FRANCONUM nomen; ab antiquo scilicet gentis vocabulo FRANKON. ad eumdem quidpe modum *Gothones* dicebantur Romanis & *Gothi*, qui sibi ipsis *Gothon*; sive *Frisones* & *Frisii*, qui *Frison*; *Lugiones*, *Lugii*que, qui *Lugon*; *Burgundiones*, *Burgundii*que, qui *Burgundon*. Græcis verò auctoribus plerumque adpellantur ΦΡΑ΄ΓΓΟΙ, FRANGI; vitiato emollitoque vocabulo. Meliùs apud Zosimum, lib. III, ΦΡΑ΄ΓΚΟΙ.

Sed infringendus heic est, ne ultra serpat, ingens Hadriani Junii error; qui Bataviæ suæ cap. IX pluribus probare conatur argumentis, Francos anteà proprio ac peculiari vocabulo vocatos fuisse GERMANOS. Multa ex Tacito adducit, quæ cuncta eò cadunt, quia is auctor populos inter Rhenum Albimque adpellat Germanos, ideò regionem, his amnibus inclusam, solam fuisse Germaniam. quæ quàm docta probaque sit argumentatio, cuivis judicare facillimum est. Ex Strabonis libro VII hæc producit verba: Γνωρίζονται οἱ Γερμανοὶ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου λαβόντες τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Ἄλβιος. quæ ita ad libidinem suam interpretatur: *Notum est, & manifestum, Germanos à Rheni ostio initium capere Albi fluvio tenus.* Ego verò nego hanc auctori fuisse mentem: faciléque id ipsius verbis probabo; quæ integra sic leguntur: Τῶν δὲ Γερμανῶν οἱ μὲν προσάρκτιοι παρήκουσι τῷ ὠκεανῷ· γνωρίζονται δὲ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου λαβόντες τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ Ἄλβιος· τούτων δ᾽ εἰσὶ γνωριμώτατοι Σούγαμβροί τε καὶ Κίμβροι. τὰ δὲ πέραν τοῦ Ἄλβιος, τὰ πρὸς τῷ ὠκεανῷ, παντάπασιν ἄγνωστα ἡμῖν ἐστιν. id est: *Germanorum, qui sunt septemtrionales, propter litus oceani porriguntur: ac noti sunt ab ostiis Rheni ad Albim usque; notissimique in his Sugambri & Cimbri. quæ autem trans Albim ad oceanum sunt loca, nobis prorsus sunt ignota.* Et posteà: Τὸ δὲ νότιον μέρος τῆς Γερμανίας, τὸ πέραν τοῦ Ἄλβιος, τὸ μὲν συνεχὲς ἀκμὴν ὑπὸ τῶν Σοήβων κατέχεται· εἶτ᾽ εὐθὺς ἡ τῶν Γετῶν συνάπτει γῆ. hoc est: *Partem autem Germaniæ meridionalem, quæ est trans Albim, continuò Suevi tenent. post hos statim contermina est Getarum regio.* Ergo ex Strabonis sententiâ etiam ultra Albim, immenso spatio, ad Getarum usque confinium, fuit Germania. Sic infrà eodem libro: Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ Βαστάρναι μὲν, τοῖς Τυρρηγέταις ὅμοροι, καὶ Γερμανοῖς, σχεδόν τι καὶ αὐτοὶ τοῦ Γερμανικοῦ γένους ὄντες, εἰς πλείω φῦλα διῃρημένοι. Id est: *In mediterraneis Bastarnæ sunt, Tyrigetis & Germanis contermini, feréque ipsi Germanici generis, in plureis divisi nationes.* Meros & hos fuisse Germanos, suo loco demonstrabitur. Falsus igitur hac quoque argumentatione Junius. Jam verò validissima ejus argumenta, quæ speciem quamdam veri habent, ex medii sæculi adducuntur scriptoribus. in quibus divus Hieronymus, in vitâ Hilarionis; *Inter Saxones*, inquit, *& Alemannos gens exstat, non tam lata, quàm valida: apud historicos Germania, nunc verò Francia vocatur.* Agathias lib. I: Πρόσοικοι τῆς Ἰταλίας καὶ ἀγχιτέρμονες τὸ γένος τῶν Φράγγων. εἶεν δ᾽ ἂν οὗτοι οἱ πάλαι ὀνομαζόμενοι Γερμανοί. δῆλον δέ· ἀμφὶ Ῥῆνον γὰρ ποταμὸν οἰκοῦσιν. hoc est: *Sunt Franci Italis adcolæ, & contermini. sunt autem hi, qui olim dicebantur Germani. quod quidem satis constat: nam circa Rhenum amnem incolunt.* Non satis firmum argumentum; Quia circa Rhenum colunt, igitur sunt ii, qui olim dicti fuêre Germani: videlicet si unos hos putaverit dictos Germanos, ceu peculiari nomine. Nec illud Hieronymi nisi ex simplicitate scriptum. etenim verum quidem erat, eam regionem, quam posteà Franci incoluerunt, anteà fuisse dictam Germaniam: at non solam, nisi certè omnes antiqui illi geographi, Strabo, Mela, Plinius, Tacitus, Ptolemæus, Solinus, nos fallant: ipseque adeò Junius; dum cum illis, cap. XXI, Germaniam ad septemtrionalem sive glacialem usque oceanum produxit. Ego ex Hieronymi Agathiæque verbis, id dicere eos voluisse, colligo; nempe qui tunc Franci vocabantur peculiari vocabulo; antiquitus in commune, cum reliquis illius regionis populis, dictos fuisse Germanos. quod verissimum. Nec tamen rarum isti sæculo, inaneis irritasque facere in unâ natione distinctiones. sic, inter alios, Ausonius in carmine de Mosellâ:

Accedent vires, quas Francia, quasque Camaves,
Germanique tremant.

At ipse

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

At ipse *Camaves* erat *Francus*, ut suprà ostensum, & *Francus* rursum *Germanus*. Quænam igitur hæc distinctio; aut quorsum? Nempe ut versus supplerentur. Sic item Claudianus, de quarto consulatu Honorii:

Ante ducem nostrum flavam sparsère Sicambri
Cæsariem, pavidoque orantes murmure Franci
Procubuère solo.

At etiam Sicambri erant Franci. irrita igitur & hæc est distinctio. Sed jam inde Domitiani tempore Martialis eâdem usus est poëticâ licentiâ: sic namque canit lib. VII:

Das Cattis, das Germanis, das Celia Dacis.

CAP. XXI.

De FOSIS, *sive* SAXONIBUS: *item de duplici* SAXONIA.

NOMEN FOSORUM nemo nisi Tacitus refert: neque ipse, nisi in libro de Germaniâ: *Tacti*, inquit, *ruinâ Cheruscorum & Fosi, contermina gens: adversarum rerum ex æquo socii; cùm in secundis minores fuissent. Eumdem Germaniæ sinum, proximi oceano, Cimbri tenent.* Contermini igitur fuêre Fosi Cheruscis simul atque Cimbris. *Cimbrorum peninsulam* opinor *Omnibus & lippis notam & tonsoribus esse*: scilicet, quæ nunc Danici regni pars *Iutia*, vulgò *Iutland* vocatur. Itaque sinum heic adpellasse poterat auctor, excursum terrarum in mare: quemadmodùm diversâ ratione, maris inter binas terras ingressionem, sinum vulgò vocamus. sic idem auctor, annal. IV, *sinum* adpellavit id terrarum, quod vulgari vocabulo Natoliæ, Asiaticum inter Ponticumque maria protenditur, ceu peninsula. *Dehinc*, inquit, *initio ab Suriâ, usque ad flumen Euphratem, quantum ingenti terrarum sinu ambitur, quatuor legionibus coërcitum.* Eâ significatione si heic quoque accipienda foret vox *sinus*; initium ejus esset inter duas celeberrimas Germaniæ urbeis, Hamburgium & Lubecam. finis ad Cimbrorum promontorium, quod nunc vulgò *Skage* à proximo pago cognominatur. At sinum puto heic intellexisse auctorem mare ipsum, quod *Svevicum* mox infrà cognominat; quique *sinus Codânus* Melæ ac Plinio dicitur, nunc vulgò adcolis *de Oost see*. & hoc modo convenit ei cum Melâ, qui lib. III, cap. III, postquàm dictum sinum quamaccuratissimè, ut infrà referetur, descripsit; *In eo*, inquit, *sunt Cimbri & Teutoni.* FOSI igitur illi in præfinito terrarum spatio fuerunt, medii inter Cimbros & Cheruscos.

Nomen eorum à nullo alio referri scriptore, vehementer miror: eóque magis, quòd Ptolemæus, qui in Marci Aurelii principatu scripsisse sua creditur ex Svidâ, id est, annis, postquàm Tacitus Germaniam descripsit, circiter LX, iisdem in finibus collocat SAXONES; gentem claram, & sequentibus mox temporibus validissimam. quæ unde post Taciti ætatem intra dictorum annorum spatium prorepserit, quum in reliquâ Germaniâ nihil vacuum reliquerit Tacitus, ejusque ævi alii scriptores; aut quomodò Fosos, gentem tam validam, ut mox è finium amplitudine patebit, Cheruscorumque, magnæ itidem gentis, sociam, tam facilè expulerit, haud equidem dispicere queo. Ad septemtrionis secreta, quâ nunc Norvagia est cum Svediâ, recurrere pudet; quando jam anteà patuit, pluribusque in locis infrà patebit, falsas inde fingi gentium transmigrationes. Malim suspicari, apud Tacitum corruptam esse vocem FOSI, pro SAXONI; primâ syllabâ SA prorsus amisâ, dein X & N vitiatis in F & S. nam eâdem terminatione in ONI, aliæ quoque Celticæ gentes antiquis Romanorum scriptoribus traditæ sunt, *Turoni, Santoni*, in Galliâ; & *Teutoni* Cimbris finitimi. Egesippo, Judaicarum rerum scriptori, si fides tutò haberi posset, manifestum foret ex historiis ejus, jam Vespasiani imperatoris tempore nomen exstitisse *Saxonum*. Josepho quidpe Judæo, apud populareis Titi Cæsaris jussu concionanti, hæc verba tribuit: *Tremit hos* Romanos *Scotia, quæ terris nihil debet; tremit Saxonia, inaccessa paludibus, & inviis septa regionibus.* Verùm hunc scriptorem, paullo obscuriorem (vixit autem post Gratianum & Theodosium imperatores) falsò duo ista nomina Josepho concionanti adscripsisse, magisque cognitum habuisse, qui populi suâ tempestate Britanniam Germaniamque ulteriorem tenerent, quàm quid Josephus in concione loquutus sit, quique populi hujus ævo dictas regiones incoluerint; satis manifestò adparet ex vocabulo SCOTIÆ, quod incognitum fuisse Titi Josephique tempore, satis liquet ex Tacito, qui in Agricolæ vitâ, quam unà cum Germaniâ sub initium imperii Trajani conscripsit, CALEDONIAM aliquoties eam adpellat, cum aliis auctoribus; populosque in eâ quosdam *Horestos*. de Scotiâ verò, vel ejus incolis Scotis, ne γρῦ quidem.

At Ege-

At Egesippi hæc descriptio, quâ Saxoniam, *inviam paludibus atque inaccessam* facit, nullo modo antiquis Saxonum, Cheruscos inter atque Cimbros, sedibus convenire potest; quum terra hæc, quæ nunc Holsatia dicitur, sit satis edita, & collibus amœnis variè attollatur. Longè aliam Egesippum intellexisse regionem, mox infrà patebit. Ceterùm utut apud Tacitum scriptum fuerit, F O S I certè isti nulli alii fuêre, quàm qui Ptolemæo & aliis post eum scriptoribus celebratissimi sunt S A X O N E S. De his igitur sic ipse Ptolemæus: Εἶτα Καῦχοι οἱ μείζους, μέχρι τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ. ἐφεξῆς δὲ ἐπὶ τὸν αὐχένα τῆς Κιμβρικῆς χερσονήσου Σάξονες. αὐτὴν δὲ τὴν χερσόνησον, ὑπὲρ μὲν τοὺς Σάξονας, κατέχουσι Σεγούλονες. id est: *Deinde Cauchi majores, ad Albim usque flumen. hinc, super cervicem Cimbricæ peninsulæ, Saxones. ipsam verò peninsulam, supra Saxones, tenent Sigulones*, & qui sequuntur. mox posteà: Μετὰ δὲ τοὺς Σάξονας, ἀπὸ τοῦ Χαλούσου ποταμοῦ, μέχρι τοῦ Συήβου ποταμοῦ, Φαροδεινοί. hoc est: *Post Saxones, à Chaluso amne ad Svevum usque flumen Farodeni*. Ex his verbis, satis perspicuis, manifestum fit, easdem tenuisse sedeis Saxonas, quas Fosis tradit Tacitus. quod terrarum spatium, inter Albis Chalusique (quorum hunc nunc esse Travam, infrà liquebit) amnium ostia, citra Cimbrorum peninsulam positum, *Cervicem peninsulæ* adpellat Ptolemæus. Sic ferè & Stephanus, de urbibus: Σάξονες, ἔθνος οἰκοῦν ἐν τῇ Κιμβρικῇ χερρονήσῳ· *Saxones, gens Cimbricam incolens peninsulam*.

Pro sedibus igitur Saxonibus sive Fosis adsigno Holsatiam, cum proximâ Slesovicensis ducatus parte. Limiteis statuo; ab septemtrionibus, mare Svevicum, & perangustum maris sinum, qui Slesovicum opidum adluens, vulgò adcolis vocatur *de Slye*: hinc isthmum, inter intimum dicti sinus recessum & oceanum, quà opidum est *Husem*, porrectum, spatio M. P. XVIII. ab occidente oceanum, & Albim flumen. à meridie idem flumen, ad confluentem usque Billii amnis. ab ortu hiberno, ipsum Billium, & à fonte ejus flumen Chalusum, ad mare usque Svevicum. ab ortu æquinoctiali, dictum mare.

De incolis horum finium Fosis ex Tacito colligere licet, socios fuisse aliquamdiu Cheruscorum, æquo fœdere junctos. quâ de causâ, quum Chattos, communem ex fœdere vel societate hostem, communibus propellere viribus conarentur; communi etiam clade atque ruinâ tandem affecti sunt.

Nec tamen vires eorum adeò tunc fractæ vel exstinctæ fuerunt, quin posteà in magnum (credo Alemannorum Francorumque incitati exemplis) exsurgerent nomen, Romanis pariter, Francisque, Gallis atque Britannis, formidabile; quorum oras multum diuque deprædati sunt, dum virtute atque armis latam sibi, per Germaniam Britanniamque, aperuerunt viam.

Ac primùm equidem transito Albi, Francicum occuparunt litus; quà Chaucorum, Dulgibinorum, Angrivariorum, Frisiorumque erant sedes, ad Rheni usque ostia. unde illud divi Hieronymi, in vitâ Hilarionis: *Inter Saxonas & Alemannos gens exstat, non tam lata, quàm valida: apud historicos Germania, nunc Francia vocatur*: Huc etiam spectant illa Egesippi, Josepho apud populareis concionanti tributa: *Tremit hos Saxonia inaccessa paludibus, & inviis septa regionibus*. quibus prædictarum nationum paludes denotantur. Orosius lib. VII, cap. XXXI, & hunc sequutus Paullus Diaconus lib. XI: *Valentinianus*, inquiunt, *Saxones, gentem in oceani litoribus & paludibus inviis sitam, virtute atque agilitate terribilem, in Romanos fines eruptionem meditantem, in Francorum finibus oppressit*. Orosium item sequutus Isidorus, originum lib. IX, cap. II: *Saxonum gens in oceani maris litoribus & paludibus inviis sita, virtute atque agilitate habilis*. Claudianus, in panegyrico, de quarto consulatu Honorii:

—— Venit accola silvæ
Bructerus Hercyniæ: latisque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquêre Cherusci.

Eosdem heic Saxones, in paludibus sitos, sub Cimbrorum nomine innuit poëta, quia à Cimbricâ peninsulâ advenerant. Francos litoralibus istis agris non sponte nec ex pacto cessisse Saxonibus, sed ab his per vim fuisse expulsos; ex Saliorum Francorum colligere licet exemplo. de quibus Zosimus, lib. III, in narratione rerum à Juliano apud Rhenum gestarum, sic tradit: Πάντων δὲ, ὡς εἰπεῖν, τῶν αὐτόθι βαρβάρων ἀπογνόντων ἐλπίδι πάσῃ, καὶ ὅσον οὐδέπω τοὺς ἔτι περιλελειμμένους ἀπολεῖσθαι πανωλεθρίᾳ προσδοκησάντων, Σάξονες, οἱ πάντων δὴ καρτερώτατοι τῶν ἐκεῖσε νεμομένων βαρβάρων, θυμῷ καὶ ῥώμῃ, καὶ καρτερίᾳ, τῇ περὶ τὰς μάχας εἶναι νομίζοντες, Κουάδους (lege Καύχους) μοῖραν σφῶν ὄντας εἰς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων κατεχομένην ἐκπέμπουσι γῆν. οἱ δὲ ὑπὸ Φράγκων, ὁμόρων αὐτοῖς ὄντων, κωλυόμενοι διαβῆναι, δέει τοῦ μὴ τῷ Καίσαρι δοῦναι δικαίαν αἰτίαν τῆς κατ' αὐτῶν αὖθις ἐφόδου, πλοῖα ναυπηγησάμενοι, καὶ διὰ τοῦ Ῥήνου τὴν ὑπὸ

Φράγκων ἐχομένην ὑπερβαλλόμενοι γῆν, ἐπὶ τὴν ὑπήκοον Ῥωμαίοις ὡρμίσθησαν. καὶ τῇ Βαταβίᾳ προσχόντες, ἣν δίχα σχιζόμενος ὁ Ῥῆνος νῆσον ποιεῖ, πάσης ποταμίας μείζονα νήσου, τὸ Σαλίων ἔθνος, Φράγκων ἀπόμοιρον, ἐκ τῆς οἰκείας χώρας ὑπὸ Σαξόνων εἰς ταύτην τὴν νῆσον ἀπελαθέντας, ἐξέβαλλον. Hoc est: *Omnes jam in iis locis barbari spem omnem abjecerant, tantúmque non ad internecionem perituras existimabant suorum reliquias; quum Saxones, omnium eas regiones incolentium barbarorum & animis & corporum viribus, & laborum in prœliis tolerantiâ, fortissimi habiti, Cauchos, gentis suæ partem, in Romanorum solum emittunt. At finitimis Francis transitu eos prohibentibus (qui metuebant, ne justam Cæsari causam præberent sese rursus invadendi) navibus constructis, Rheno prætervecti parentem Francorum imperio regionem, in Romani juris solum contenderunt: & adpulsis ad Bataviam navibus, quam bipartitò divisas Rhenus insulam efficit, quâvis insulâ amnicâ majorem, Saliorum nationem, Francorum partem, vi Saxonum in hanc insulam suis è sedibus rejectam, expulerunt.* Ad Rhenum usque hanc SAXONIAM pertinuisse, liquet etiam ex Marcellino; qui, lib. XXVII, eamdem Saxonum in Galliam eruptionem, de quâ suprà citavi Orosium ac Diaconum, his memorat verbis: *Gallicanos tractus Franci, & Saxones, iisdem confines, quà quisque erumpere potuit, terrâ vel mari, prædis acerbis, incendiisque, & captivorum funeribus hominum violabant.* nempe Franci terrâ, Saxones mari, quod adcolebant in Chaucorum Frisiorumque finibus. De eâdem eruptione sequenti libro ita: *Erupit, Augustis* Valentiano ac Valente *ter* COSS., *Saxonum multitudo: & oceani difficultatibus permeatis, Romanum limitem gradu petebat intento; sæpè nostrorum funeribus pasta. Cujus eruptionis primæ procellam Nanneus substinuit comes, regionibus iisdem adpositus.* Lege *primam procellam*. nam jam anteà huc erupisse, patuit è Zosimo. Quin jam tum in Diocletiani principatu maritimam Galliæ oram deprædatos fuisse, testatur Eutropius lib. IX: *Post hæc tempora Carausius, qui vilissimè natus, in strenuo militiæ ordine famam egregiam fuerat consecutus, cùm apud Bononiam, per tractum Belgicæ & Armoricæ, pacandum mare accepisset, quod Franci & Saxones infestabant.* Utrùm tunc Saxones trans Albim adhuc incoluerint cervicem Cimbricæ peninsulæ, ut viris doctis placere video, nec ne, planè juxtà cum illis in incerto habeo. Suspicor tamen, mare tum demum eos summâ peritiâ exercuisse, postquàm apud portuosum illud, emittendisque ac recipiendis navibus apertissimum litus, inter Albim Rhenumque consederunt. nam ante Saxonum in has oras immigrationem Franci rei nauticæ parum fuère periti. Quapropter jam Diocletiani ævo heic Saxones fuisse existimo. Ad Hispaniam usque posteà omne Gallicum litus eos infestasse, ex Sidonii manifestum est epistolâ VI, lib. VIII: *Subitus à Santonis nuntius constanter asseveravit, nuper vos classicum in classe cecinisse, atque inter officia nunc nautæ, modò militis, litoribus oceani curvis inerrare contra Saxonum pandos myoparones.* Idem auctor, carmine VI:

Quin & Aremoricus piratam Saxona tractus
Sperabat; cui pelle salum sulcare Britannum
Ludus, & assuto glaucum mare findere lembo.

Unde etiam dispositi fuère per Galliæ Britanniæque litora milites cum præfectis ad coërcendas Saxonum deprædationes; qui inde adpellati sunt, teste Notitiâ imperii, *Comites litoris Saxonici per Britannias*; & *Tribuni cohortis Armoricæ in litore Saxonico.*

Ceterùm Theodosio Juniore ac Valentiniano III imperatoribus, in Britanniam ab ostiis Rheni, Britannorum accersitu, contra Pictos Scotosque, unà cum Anglis magnam eorum partem trajecisse, circa annum à nato Jesu CCCCXXX, vulgò notum est.

CAP. XXII.

De CIMBRIS.

SAXONIBUS continuabantur CIMBRI. Auctor noster in libro de Germaniâ: *Eumdem Germaniæ sinum, proximi oceano, Cimbri tenent.* αὐτὴν τὴν χερρόνησον, ut ait Ptolemæus, id est, *ipsam peninsulam*: quæ CIMBRICA ei & Stephano dicitur. Strabo etiam, lib. VII, Χερρόνησον οἰκοῦντας refert, id est, *peninsulam incolenteis*: quamquàm imperitè eos cis Albim amnem statuit. quem errorem inde ei natum puto, quòd Romani scriptores, quemadmodùm posteà auctor noster, eorum narrationem cum populorum Cisalbinorum expositione conjunxerunt. Plinio, lib. IV, cap. XIII, ea, nescio unde, vocatur CARTRIS. *Promontorium*, inquit, *Cimbrorum, excurrens in maria longè, peninsulam efficit, quæ Cartris appellatur.* Hujus isthmum malè omnes pariter nostri sæculi geographi describunt inter Lubecam & Hamburgium; præter mentem Ptolemæi,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ptolemæi, qui proximam Albi Chalusoque amnibus regionem, id est, Holsatiam, *cervicem peninsulæ* vocat, sedem Saxonum; ipsam verò peninsulam ultrà statuit. Isthmus igitur rectior veriorque erit is, quem suprà indicavi. Cetera cuncta mare cingit.

De gente CIMBRORUM sic noster: *Eundem Germaniæ sinum, proximi oceano, Cimbri tenent. parva nunc civitas; sed gloriâ ingens. veterisque famæ latè vestigia manent, utrâque ripâ castra, ac spatia; quorum ambitu nunc quoque metiaris molem manusque gentis, & tam magni exercitus fidem. Sexcentesimum & quadragesimum annum urbs nostra agebat, cùm primùm Cimbrorum audita sunt arma, Cæcilio Metello ac Papirio* COSS. Castrorum ista vestigia ineptissimi homines ad ipsam referunt Cimbrorum peninsulam; interpretanturque nunc aggerem, qui inter suprà dictum sinum *Slye* & Trejam flumen ductus, *Danorum opus* vocatur, vulgò *dat Dänen wark*. Verùm vel in Galliâ, vel in Italiâ fuisse, suprà, lib. 1, cap. 1, adnotavi.

Ceterùm de Cimbris his mirificas video, etiam ab antiquissimis scriptoribus, traditas esse fabulas: quas paucis heic examinasse, haud abs re fuerit. Plutarchus in Mario: Αὐτοὶ μὲν γὰρ ἀμιξίᾳ τῇ πρὸς ἑτέρους, μήκει τε χώρας ἣν ἐπῆλθον, ἠγνοοῦντο τίνες ὄντες ἀνθρώπων ἢ πόθεν ὁρμηθέντες ὥσπερ νέφος ἐμπέσοιεν τῇ Γαλατίᾳ. καὶ μάλιστα μὲν εἰκάζοντο Γερμανικὰ γένη τῶν καθηκόντων ἐπὶ τὸν βόρειον ὠκεανὸν εἶναι, τοῖς μεγέθεσι τῶν σωμάτων, καὶ τῇ χαροπότητι τῶν ὀμμάτων· καὶ ὅτι Κίμβρους ἐπονομάζουσι Γερμανοὶ τοὺς λῃστάς. Εἰσὶ δὲ, οἱ καὶ τὴν Κελτικὴν διὰ βάθος χώρας καὶ μέγεθος, ἀπὸ τῶν ἔξωθεν θαλάσσης, καὶ τῶν ὑπαρκτίων κλιμάτων, πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα κατὰ τὴν Μαιῶτιν ἐπιστρέφουσαν, ἅπτεσθαι τῆς Ποντικῆς Σκυθίας λέγουσι, κἀκεῖθεν τὰ γένη μεμίχθαι· τούτους ἐξαναστάντας οὐκ ἐκ μιᾶς ὁρμῆς, οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλὰ ἔτους ὥρᾳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τοὔμπροσθεν ἀεὶ χωροῦντας, πολέμῳ χρόνοις πολλοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἤπειρον. διὸ καὶ πολλὰς κατὰ μέρος ἐπικλήσεις ἐχόντων, κοινῇ Κελτοσκύθας τὸν στρατὸν ὠνόμαζον. ἄλλοι δέ φασι, Κιμμερίων τὸ μὲν πρῶτον ὑφ' Ἑλλήνων τῶν πάλαι γνωσθέντων, οὐ μέγα γενέσθαι τοῦ παντὸς μόριον, ἀλλὰ φυγὴν ἢ στάσιν τινὰ βιασθεῖσαν ὑπὸ Σκυθῶν, εἰς Ἀσίαν ἀπὸ τῆς Μαιώτιδος διαπεράσαι, Λυγδάμιος ἡγουμένου. τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον ἐπ' ἐσχάτοις οἰκοῦν παρὰ τὴν ἔξω θάλασσαν. ὥσπερ δή φασι γῆν μὲν νέμεσθαι σύσκιον, καὶ ὑλώδη, καὶ δυσήλιον πάντη, διὰ βάθος καὶ πυκνότητα δρυμῶν, οὓς μέχρι τῶν Ἑρκυνίων εἴσω διήκειν. οὐρανοῦ δὲ εἰληχέναι, καθ' ὃ δοκεῖ μεγάλα λαμβάνων ὁ πόλος ἔξαρμα, διὰ τὴν ἔγκλισιν τῶν παραλλήλων, ὀλίγον ἀπολείπειν τοῦ κατὰ κορυφὴν ἱσταμένου σημείου πρὸς τὴν οἴκησιν· αἵ τε ἡμέραι βραχύτητι καὶ μήκει πρὸς τὰς νύκτας ἴσαι κατανέμεσθαι τὸν χρόνον. διὸ καὶ τὴν εὐπορίαν τοῦ μυθεύματος Ὁμήρῳ γενέσθαι πρὸς τὴν νεκυίαν. ἔνθεν οὖν τὴν ἔφοδον εἶναι τῶν βαρβάρων τούτων ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν, Κιμμερίων μὲν ἐξ ἀρχῆς, τότε δὲ Κίμβρων, οὐκ ἀπὸ τρόπου προσαγορευομένων. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν εἰκασμῷ μᾶλλον, ἢ κατὰ βέβαιον ἱστορίαν λέγεται. id est: *Hos autem, quòd nullum haberent cum aliis commercium, atque ex tractibus advenirent longinquis, nemo noverat, qui mortalium essent, aut unde profecti nubium modo incumberent Galliæ & Italiæ. Ex corporum tamen proceritate, & cæsiis oculis maximè, Germanicas esse nationes conjectabant, oceanum septemtrionalem adcolentium: & quòd Cimbros Germani nominent latrones. Sunt qui Celticam longitudine ac latitudine terrarum ab oceano ac septemtrionalibus plagis ad orientem, versùs lacum Mæotim vergere, & ad Ponticam Scythiam pertinere perhibent; atque inde illas commistas genteis. Has domo egressas, non uno neque perpetuo impetu; verùm singulis annis semper porrò progredienteis, sub ver arma circumferendo peragrasse continentem Europæ. Quapropter, etsi diversa singulatim haberent vocabula, tamen communi adpellatione Celtoscythas vocasse. Alii autumant, Cimmerios, qui primi quondam à Græcis sunt cogniti, partem exiguam fuisse universi, tantùm catervam quamdam profugorum vel seditiosorum, ab Scythis compulsam à Mæotide lacu in Asiam duce Lygdamio trajicere. maximam eorum multitudinem, & bellicosissimam, in ultimis ad oceanum oris habere sedeis. regionem incolere ob profundas ac densas silvas, quæ ad Hercynios usque saltus introrsus pertinent, caliginosam, nemorosam, & opacam. cælum sortitos, quà polus septemtrionalis, ex parallelorum inclinatione sublimis, parum distare videtur ab imminente incolarum vertici puncto. ubi dies, brevitate & prolixitate pares noctibus, in parteis duas secant anni tempus. unde argumenta suppeditasse Homero fabulæ, de inferis scribenti. Atque inde hos barbaros in Italiam movisse: qui primùm Cimmerii, tunc, non absonè, Cimbri dicti sunt. Sed hæc ex conjecturâ magis, quàm pro comperto memorantur.* Quis, quæso, tunc Romanis dixit, latrones Germanis adpellari Cimbros, quum ipsa Germanorum gens illis adhuc incognita, multo verò magis lingva? Credo ego Romanos posteà μετωνυμικῶς *latrones* vocasse *Cimbros*, quemadmodùm & *Ambrones*, quod suprà in Helvetiis notatum. unde Plutarcho deinde error, ipsis sic dictos latrones Germanis putanti. Cur autem Celtoscythæ fuerint adpellati non modò Cimbri, sed & universi simul Germani, suprà sub initium hujus operis docui. Vera

Ddd 2 Cimbro-

Cimbrorum sedes, in dictâ peninsulâ, quum temporibus jam Augusti, cui dona miserunt, teste Strabone in lib. VII, satis nota fuit; causa nulla erat, cur Plutarchus, sub Trajano scribens, de Cimmeriis & Scythiâ Ponticâ fabulas in medium adduceret, superque iis se dubitare profiteretur. Sed hæc levia, præut nugatur Nicephorus Gregoras, lib. II, Cimbros omnino Scythas fuisse anteà Asiaticos narrans, dein in Europam transgressos, Germanos & Gallos dictos. Omnis occasio tam absurda de Cimbris fabulandi Græcis, genti in omne genus fabularum semper pronissimæ, fuit ex eo, quòd populi quidam antiquissimis temporibus ad Mæotin lacum & Ponticum mare fuerunt haud multùm absimili nomine, CIMMERII. de quibus sic Strabo, prædicto libro, ex Posidonii scriptis: Οὐ κακῶς εἰκάζει, ὅτι λῃστρικοὶ ὄντες καὶ πλάνητες οἱ Κίμβροι, καὶ μέχρι τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν ποιήσαιντο στρατείαν· ἀπ' ἐκείνων δὲ καὶ ὁ Κιμμέριος κληθεὶς Βόσπορος, οἷον Κιμβρικός, Κιμμερίους τοὺς Κίμβρους ὀνομασάντων τῶν Ἑλλήνων. Id est: *Non ineptâ conjecturâ colligit, Cimbros, quum essent homines vagi, ac latrones, ad Mæotin quoque lacum usque armis progressos. ab iis autem cognominatum bosphorum Cimmerium, quasi Cimbricum; quum Græci Cimbros Cimmeriorum nomine adfecerint.* De iisdem lib. XI: Ἐκέκτηντο δ' οἱ Κιμμέριοι μεγάλην ποτὲ ἐν τῷ Βοσπόρῳ δύναμιν· διόπερ καὶ Κιμμερικὸς Βόσπορος ὠνομάσθη. οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ τοὺς τὴν μεσόγαιαν οἰκοῦντας ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι τοῦ Πόντου μέχρι Ἰωνίας ἐπιδραμόντες. Τούτους μὲν οὖν ἐξήλασαν ἐκ τῶν τόπων Σκύθαι. id est: *Fuit quòndam magna Cimmeriorum in Bosphoro potentia; qui & Cimmerius ab iis dictus. Hi sunt, qui mediterranea incolenteis, à dextrâ Ponti ad Ioniam usque, incursionibus vexaverunt. Ceterùm hos Scythæ illis locis expulerunt.* Primum illud benè habet, quòd nullâ aliâ ratione nitatur, quàm Posidonii conjectatione nudâ: quæ & ipsa ex nullo magis argumento, quàm ex nominum Cimbrorum Cimmeriorumque similitudine. jam igitur videamus, quando Cimbri ex peninsulâ suâ ad Mæotin commigraverunt. Ipse Strabo ita de Homero scribit lib. I: Οὕτω δὲ καὶ τοὺς Κιμμερίους εἰδώς, οἰκοῦντας τὸν Κιμμερικὸν Βόσπορον πρὸς Βορρᾶν, καὶ ζοφώδη, μετήγαγεν εἰς σκοτεινόν τινα τόπον, οἰκείως τὸν καθ' ᾅδην, χρήσιμον ὄντα πρὸς τὴν μυθοποιΐαν τὴν ἐν τῇ πλάνῃ. ὅτι δὲ οἶδεν αὐτούς, οἱ χρονογράφοι δηλοῦσιν, ἢ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ τὴν τῶν Κιμμερίων ἔφοδον, ἢ κατ' αὐτὸν ἀναγράφοντες. Hoc est: *Sic etiam, quum nosset, Cimmerios versùs septemtriones habitare ad Bosphorum Cimmerium, regione caliginosâ; transtulit eos in tenebricosum locum, opportunè inferos ad hoc commentus in Vlyssëâ peregrinatione. Quòd autem eos noverit, ex eo liquet, quòd vel ejus ætate vel paullo ante eum, Cimmeriorum excursionem referunt rerum scriptores.* Et eodem libro anteà: Καὶ μὴν καὶ τὸν Κιμμερικὸν Βόσπορον οἶδε, τοὺς Κιμμερίους εἰδώς, (οὐ δήπου τὸ μὲν ὄνομα τῶν Κιμμερίων εἰδώς, αὐτοὺς δὲ ἀγνοῶν) οἳ κατ' αὐτὸν ἢ μικρὸν πρὸ αὐτοῦ, μέχρις Ἰωνίας ἐπέδραμον τὴν γῆν τὴν ἐκ Βοσπόρου πᾶσαν. Id est: *Cimmerium etiam bosphorum scivit, dum Cimmerios scivit, non modò nomen eorum: qui ejus ætate, aut paullo antè, à Bosphoro ad Ioniam usque excursionem fecerunt.* Ergo jam ante annum mundi ter millesimum Cimbri Germani ex Cimbricâ peninsulâ ad Ponticum mare & in Asiam commigraverunt. nam circa id tempus Homeri colligitur ætas. Cimbri verò jam antè μεγάλην ἐν τῷ Βοσπόρῳ ἐκέκτηντο δύναμιν, quàm in Ioniam transgressi sunt. Quis id sanæ mentis homo credat? Certè nemo: præsertim quum veterum historiarum monumenta id nulla tradant, nisi nuda illa Posidonii, aliorumque Græcorum, quos citare videtur Plutarchus, ex solâ vocabulorum similitudine conjectatio. cui cur majorem fidem habeam, quam illorum sententiæ, qui Europæos in septemtrione Cimbros ab Asiâ profectos tradunt, rationem nullam video. Ex VENEDORUM, qui Svevicum mare in Prussiâ ac Livoniâ, & VENETORUM, qui Padum in Italiâ adcoluerunt, nominum similitudine, quantæ sint iisdem Græcis antiquissimis temporibus fictæ fabulæ, infrà suo loco patebit. Idem circa Cimbrorum Cimmeriorumque nomina accidisse, omnino existimo. quidpe, quum illos esse in Germaniâ, hos verò ad Pontum, audivissent; quidam Cimmerios à Cimbris, alii Cimbros à Cimmeriis originem ducere, fabulati sunt; nominaque eorum confuderunt. testis est Stephanus, in voce Ἄβροι· Κίμβροι, οὓς τινές φασι Κιμμερίους· id est: *Cimbri; quos quidam Cimmerios vocant.*

Sed à fabulis ad res veras tandem redeamus. Florus lib. III, cap. III: *Cimbri, Theutoni, atque Tigurini, ab extremis Galliæ profugi, quum terras eorum inundasset oceanus, novas sedeis toto orbe quærebant. exclusique Galliâ & Hispaniâ, quum in Italiam migrarent*; & cetera, quæ sequuntur. De eâ loquitur Cimbrorum expeditione, cujus *arma Cæcilio Metello ac C. Papirio* COSS. *primùm* Romanis *audita*. De eâdem hæc Strabo lib. VII, ex Posidonii scriptis: Περὶ δὲ Κίμβρων τὰ μὲν οὐκ εὖ λέγεται, τὰ δ' ἔχει πιθανότητας οὐ μετρίας· οὔτε γὰρ τὴν τοιαύτην αἰτίαν τοῦ πλάνητας γενέσθαι καὶ λῃστρικοὺς ἀποδέξαιτ' ἄν τις, ὅτι χερρόνησον οἰκοῦντες, μεγάλῃ πλημμυρίδι ἐξελαθεῖεν ἐκ τῶν τόπων· καὶ γὰρ νῦν ἔχουσι τὴν χώραν ἣν εἶχον πρότερον, καὶ ἔπεμψαν

τῷ Σε-

τῷ Σεβαστῷ δῶρον, τὸν ἱερώτατον παρ' αὐτοῖς λέβητα, αἰτούμενοι φιλίαν, καὶ ἀμνηστίαν τῶν ὑπηργμένων· τυχόντες δὲ ὧν ἠξίουν ἀπῆραν. γελοῖον δὲ, τῷ φυσικῷ καὶ αἰωνίῳ πάθει, δὶς ἑκάστης ἡμέρας συμβαίνοντι, παροργισθέντας ἀπελθεῖν ἐκ τοῦ τόπου. ἔοικε δὲ πλάσματι, τὸ συμβῆναί ποτε πλημμυρίδα ὑπερβάλλουσαν· ἐπιτάσεις μὲν γὰρ καὶ ἀνέσεις δέχεται, τεταγμένας δὲ καὶ περιοδιζούσας ὁ ὠκεανὸς ἐν τοῖς τοιούτοις πάθεσιν. Οὐκ εὖ δ' οὐδ' ὁ φήσας ὅπλα αἴρεσθαι πρὸς τὰς πλημμυρίδας τοὺς Κίμβρους· οὐδ' ὅτι ἀφοβίαν οἱ Κελτοὶ ἀσκοῦντες, κατακλύζεσθαι τὰς οἰκίας ὑπομένουσιν, εἶτ' ἀνοικοδομοῦσι, καὶ ὅτι πλείων αὐτοῖς συμβαίνει φθόρος ἐξ ὕδατος, ἢ πολέμου, ὅπερ Ἔφορος φησίν· ἡ γὰρ τάξις ἡ τῶν πλημμυρίδων, καὶ τὸ τὴν ἐπικλυζομένην χώραν εἶναι γνώριμον, οὐκ ἔμελλε ταύτας τὰς ἀτοπίας παρέξειν· δὶς γὰρ ἑκάστης ἡμέρας τούτου συμβαίνοντος, τὸ μηδ' ἅπαξ αἰσθάνεσθαι φυσικὴν οὖσαν τὴν παλίρροιαν καὶ ἀβλαβῆ, καὶ οὐ μόνοις τούτοις συμβαίνουσαν, ἀλλὰ τοῖς παρωκεανίταις πᾶσι, πῶς οὐκ ἄτοπον; Οὐδὲ Κλείταρχος εὖ· φησὶ γὰρ τοὺς ἱππέας, ἰδόντας τὴν ἔφοδον τοῦ πελάγους, ἀφιππάσασθαι, καὶ φεύγοντας ἐγγὺς γενέσθαι τοῦ περικαταληφθῆναι· οὔτε δὲ τοσούτῳ τάχει τὴν ἐπίβασιν ὁρμωμένην ἱστοροῦμεν, ἀλλὰ λεληθότως προσιοῦσαν τὴν θάλατταν· οὔτε τὸ καθ' ἡμέραν γιγνόμενον καὶ πᾶσιν ἔναυλον ἤδη ὂν τοῖς πλησιάζειν μέλλουσι, πρὶν ἢ θεάσασθαι, τοσοῦτον ἔμελλε παρέξεσθαι φόβον, ὥστε φεύγειν, ὡς ἂν εἰ ἐξ ἀδοκήτου συνέβαινε. Ταῦτα δὲ δικαίως ἐπιτιμᾷ τοῖς συγγραφεῦσι Ποσειδώνιος· καὶ οὐ κακῶς εἰκάζει, ὅτι λῃστρικοὶ ὄντες καὶ πλάνητες οἱ Κίμβροι, καὶ μέχρι τῶν περὶ τὴν Μαιῶτιν ποιήσαιντο στρατείαν· ἀπ' ἐκείνων δὲ καὶ ὁ Κιμμέριος κληθείη Βόσπορος, οἷον Κιμβρικὸς, Κιμμερίους τοὺς Κίμβρους ὀνομασάντων τῶν Ἑλλήνων. φησὶ δὲ καὶ, Βοΐους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον· τοὺς δὲ Κίμβρους ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοΐων, ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γαλάτας καταβῆναι· εἶτ' ἐπὶ Τευρίστας καὶ Ταυρίσκους, καὶ τούτους Γαλάτας· εἶτ' ἐπὶ Ἐλουηττίους, πολυχρύσους μὲν ἄνδρας, εἰρηναίους δέ· ὁρῶντας δὲ τὸν ἐκ τῶν λῃστηρίων πλοῦτον, ὑπερβάλλοντα τοῦ παρ' ἑαυτοῖς, τοὺς Ἐλουηττίους ἐπαρθῆναι, μάλιστα δ' αὐτῶν Τιγυρίνους τε, καὶ Τωυγένους, ὥστε καὶ συνεξορμῆσαι. Hoc est: *De Cimbris quædam ineptè dicuntur; quædam probabilitatem habent non mediocrem. non enim hac de causâ eos, ut incertis vagarentur sedibus, & latrociniis victum quærerent, compulsos crediderim, quia è peninsulâ, quam incolebant, diluvio fuerint ejecti: quum hodiéque antiquas incolant sedeis; nuperque Augusto lebetem, qui apud illos sacerrimus habebatur, dono miserint; amicitiam expetentes, & veniam illatarum injuriarum: eamque consequuti domum redierint. & ridiculum sit, eos naturali sempiternoque æstui, quotidiè bis contingenti, iratos solum vertisse. Quin & figmentum videtur, eluviem aliquando immodicam accidisse; quum id genus oceani accidentia intendantur quidem, & remittantur; sed ordine tamen suo, atque modo. Non rectè etiam is, qui arma adversùs inundationem cepisse Cimbros tradit. neque id, quòd Celtæ ad vacuitatem metus sese adsvefacientes, patiantur domos suas aquis obrui, rursumque ædificent; pluresque eorum aquis, quàm bello, pereant: quod Ephorus tradidit. nam hæc absurda non admittit cùm ordo æstuum, tùm notitia regionis inundationem passæ. quum enim bis quotidiè æstus accideret, quî credibile sit tandem, numquàm eos sensisse, naturalem esse hanc maris reciprocationem, & innoxiam, sibique cum omnibus oceani adcolis communem? Malè etiam Clitarchus; equiteis narrans accursum maris spectanteis, citatis equis refugisse, & penè fuisse adfluxu obrutos. neque enim tantâ celeritate accedere mare deprehendimus; sed sensim, ac latenter. neque id, quod fieret quotidiè, & omnium spectatorum aures, antequàm accederent, personarent, tantum potuit his objicere terrorem, ut, quasi de improviso oblatâ re, fugam facerent. Hæc meritò Posidonius in scriptoribus reprehendit. Idem non ineptâ conjecturâ colligit, Cimbros, quum homines essent vagi, ac prædones, ad Maotin quoque lacum usque armis progressos. ab iis autem Cimmerium bosphorum fuisse cognominatum, quasi Cimbricum; quum Græci Cimbros Cimmeriorum nomine adfecerint. Idem tradit, Bojos quondam Hercyniam incoluisse silvam; ac Cimbros, quum ad ea loca se contulissent, ab iis repulsos, ad Istrum & Scordiscos Gallos descendisse; inde ad Teuristas, atque Tauriscos, itidem Gallos; tum ad Helvetios, auri diviteis, ceterùm pacatos. hos, quum viderunt suis majores Cimbrorum opeis, latrociniis partas, animum ad prædas adjecisse, maximè Tigurinos, ac Tugenos; unàque cum illis in expeditionem profectos.* Strabo equidem de remotissimis his oris, ex iis judicare cum Posidonio maluit quæ coràm in mari interno viderat, quàm peritioribus habere fidem. quâ in re quamvehementissimè peccasse, haud semel deprehenditur aliàs. heic verò nil nisi cæcus de coloribus. Omnia, quæ ille fieri posse negat, haud semel adcolæ oceani Germanici, Britannici, & Gallici, maximo cum suo damno interituque experti sunt. ea quum etiam inter pueros satis vulgata, exemplis supersedeo. Quâ verò ratione oceanus in totum Germaniæ litus inter Albim & Gallicum fretum, magis magisque, jam inde à multis ante Julii Cæsaris tempora annis, invectus fuerit, suprà in expositione hujus litoris patuit. his adde, quæ Diodorus, lib. v, de Victi & aliis inter Britanniam Galliamque insulis narrat, occasione à plumbi albi in Galliam trans-

 vectione

vectione desumtâ: Ἀποτυπῶντες δ᾽ εἰς ἀστραγάλων ῥυθμοὺς, κομίζουσιν εἴς τινα νῆσον προκειμένην μὲν τῆς Βρετανικῆς, ὀνομαζομένην δὲ Οὐίκτιν. κατὰ γὰρ τὰς ἀμπώτεις ἀναξηραινομένου τοῦ μεταξὺ τόπου, ταῖς ἁμάξαις εἰς ταύτην κομίζουσι δαψιλῆ τὸν κασσίτερον. ἴδιον δέ τι συμβαίνει περὶ τὰς πλησίον νήσους, τὰς μεταξὺ κειμένας τῆς τε Εὐρώπης καὶ τῆς Βρετανικῆς. κατὰ μὲν γὰρ τὰς πλημμυρίδας τοῦ μεταξὺ πόρου πληρουμένου νῆσοι φαίνονται. κατὰ δὲ τὰς ἀμπώτεις ἀπορρεούσης τῆς θαλάσσης, καὶ πολὺν τόπον ἀναξηραινούσης, θεωροῦνται χερρόνησοι. ἐντεῦθεν δ᾽ οἱ ἔμποροι παρὰ τῶν ἐγχωρίων ὠνοῦνται, καὶ διακομίζουσιν εἰς τὴν Γαλατίαν. Hoc est: *Talorum modo conformatum, in quamdam Britanniæ adjacentem insulam, cui nomen Victis, deportant. dum enim per refluxus intervallum locus in medio desiccatur, plaustris largam stanni vim transvectant. Insulis verò hisce vicinis, quæ Europam Britanniamque interjacent, peculiare quiddam accidit. freto quidpe interjecto per inundationem æstus aquis oppleto, insulæ esse adparent. decedente verò per reciprocationem mari, ingens loci spatium aquis defectum, peninsularum speciem reddit, inde stannum, ab incolis coëmtum, in Galliam negotiatores deferunt.* Horum hodiè nihil conspicitur: sed insulæ sunt perpetuo ac satis alto freto cinctæ. Idem igitur & Cimbrorum quondam accidisse litori, nihil impedit, quò minùs iis credam, quos tam graviter Posidonius ac Strabo reprehendunt. Atque hinc insulæ illæ natæ, quæ Cimbricæ peninsulæ ab occidente crebræ objacent. Eam autem inundationem, quâ Cimbrorum ingens multitudo deleta fuit, pars verò, veriti ne omnis mox eorum terra fluctibus obrueretur, sedeis suas reliquerunt, magnam insignemque fuisse, ac fortè omnium primam, maximè credibile est. Ea quando acciderit, difficile dispectu est. Ex Aristotelis tamen, qui sub Philippi, filiique ejus Alexandri imperio, annis ante natum Jesum circiter CCCXL claruit, Eudemiorum lib. III, cap. I, colligitur, jam ante vel circa ejus tempora eam factam. nam is haud obscurè eam innuit his verbis: Οἷον οἱ Κελτοὶ πρὸς τὰ κύματα ὅπλα ἀπαντῶσι λαβόντες· id est; *quemadmodùm si Celtæ sumtis armis occurrant fluctibus.* Oberratio igitur illa longinqua per dictas genteis, CCXL circiter per annos duravit, donec tandem in Italiâ à C. Mario deleti fuerunt. Hinc Quinctilianus, declamatione III: *Gens majorem terrarum partem victoriis pervagata, tantùm in Mario stetit.* Verissimum heic deprehenditur esse, quod Plutarchus, ut suprà citavi, ex vetustiorum Græcorum monumentis refert his verbis: Τούτους ἀναστάντας οὐκ ἐκ μιᾶς ὁρμῆς, οὐδὲ συνεχῶς, ἀλλὰ ἔτους ὥρᾳ καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτὸν εἰς τοὔμπροσθεν ἀεὶ χωροῦντας, πολλοῖς ἐπελθεῖν τὴν ἤπειρον. id est: *Hos, domo egressos, non uno nec perpetuo impetu, verùm singulis annis semper sub ver porrò progredienteis, arma circumferendo peragrasse continentem Europæ.* Sic tandem posteri tantùm eorum, qui è Cimbricâ peninsulâ progressi erant, in Italiam pervenerunt.

Pars tamen gentis domi in peninsulâ, ceteris proficiscentibus, remansit. qui posteà legationem cum dono ad Augustum miserunt, veniam illatarum quondam à popularibus seu majoribus suis injuriarum, & amicitiam petentes. Exiguum fuisse domi manentium numerum, vel inde liquet, quòd ne Taciti quidem ævo civitas eorum succreverit. sic enim ille: *Parva nunc civitas.* Ptolemæus, qui LX circiter annis, ut suprà dictum, post Tacitum scripsit, nomen eorum in extremam, versùs septemtriones, peninsulæ partem compegit; sex prætereà in eâdem peninsulâ nationibus constitutis. quas unde habuerit, aut quomodò tot numero nominibusque diversæ in tam arcto terrarum spatio includi potuerint, haud facilè dispicio: nisi fortè singulæ partes seu pagi fuerint universæ Cimbrorum civitatis. Peninsulam ipsam cum cervice describit in hunc modum: Ἡ μετὰ τὸν Ἄλβιν ἐξοχή· ἡ ἐφεξῆς ἐξοχή· καὶ ἔτι ἐφεξῆς καὶ ἀρκτικωτάτη· τὸ ἀνατολικώτατον αὐτῆς· ἡ μετὰ τὴν ἐξοχὴν πρώτη ἐξοχή· ἡ ὑπὸ ταύτην ἐφεξῆς· ἡ πρὸς ἀνατολὰς ἐπιστροφή· Χαλούσου ποταμοῦ ἐκβολαί. id est: *Extensio post Albim: extensio quæ sequitur: alia quæ sequitur, maximè septemtrionalis: pars ejus maximè orientalis: post extensionem hanc prima extensio: dein quæ sub hac sequitur: inde conversio ad orientem: Chalusi amnis ostium.* Graduum scrupulorumque numeros non visum adjungere, quia, ut falsi, nihil juvant. *Extensio* igitur *post Albim flumen*, est in regione *Eyderstede*, ad vicum *VVester Hever*. *extensio, quæ sequitur*, est ad promontorium, quod vulgò dicitur *Bouwensberg*. *quæ rursus sequitur, maximè septemtrionalis*, nunc promontorium *Hanwith*. *pars ejus maximè orientalis*, eadem est, quod *promontorium Cimbrorum* Plinio lib. II, cap. LXVII, & lib. IV, cap. XIII; nunc vulgò *Skage*. *post eam extensionem prima extensio*, est peninsula, in quâ opidum nunc *Grimstede*. *quæ sub hac sequitur*, insulæ *Alsen* est obversa, ubi vicus *Nubel*. *ad ortum conversio*, in cervice peninsulæ, est in Holsatiæ regione, quæ dicitur *VVager land*, ad insulam *Femeren*; ubi vicus *Korstorp*. *Chalusus amnis* nunc vulgò dicitur *de Trave*, Lubecam abluens. Populos verò in universâ peninsulâ enarrat Ptolemæus hoc modo: Αὐτὴν δὲ τὴν χερσόνησον κατέχουσιν ὑπὲρ μὲν τοὺς Σάξονας Σιγούλωνες, ἀπὸ δυσμῶν· εἶτα Σαβαλίγγιοι· εἶτα Κοβανδοί· ὑπὲρ οὓς Χάλοι·

καὶ ἔτι

καὶ ἔτι ὑπὲρ τούτους δυσμικώτεροι μὲν Φουνδοῦσοι, ἀνατολικώτεροι δὲ Χαροῦδες. πάντων δὲ ἀρκτικώτεροι Κίμβροι. Hoc est: *Peninſulam ipſam tenent, ſupra Saxones, ab occidente Sigulones; dein Sabalingii; inde Cobandi; ſupra hos Chali; & ſupra hos, magis verò ad occidentem, Funduſi; ad orientem Charudes: omnium hinc maximè ſeptemtrionales ſunt Cimbri.* His ſingulis ſedeis adſigno hoc modo: Supra Saxones ab occidente ait eſſe *Sigulones*; id eſt, ſupra occidentalem Saxonum partem: nam ſupra orientalem partem eſt mare ipſum, ad *Kiel* uſque opidum. igitur his finibus eos includo: ab oriente, mari Svevico; ab occaſu, oceano; ab meridie, iſthmo totius peninſulæ: ab ſeptemtrionibus alio iſthmo, qui eſt inter duo opida *Appenrade* & *Lütke Tunderen*. Maximè omnium ſeptemtrionales fuêre Cimbrorum reliquiæ, ad Cimbrorum promontorium. his tribuo omnem regionem, quæ peninſula & ipſa vulgò dicitur incolis *VVenſuſſel*. Infra Cimbros fuêre ad occaſum *Funduſi*, od ortum *Charudes*. horum igitur fineis cingo, ab ortu, Svevico mari; ab ſeptemtrionibus euripo, qui *VVenſuſſellanam* regionem à meridie claudit: ab occaſu lacu, in quem euripus effunditur: à meridie flumine, quo adverſo itur ex dicto lacu ad pagum *Hald:* inde verò lineâ ad mare Svevicum, & vicum *Kallœ*. *Funduſis* autem limiteis ſtatuo, ab ſeptemtrionibus dictum lacum, & iſthmum, qui inter eumdem lacum & oceanum conſpicitur, in quo vicus *Silkirck:* ab occaſu oceanum, ad vicum uſque *Hensberg:* à meridie lineam, ab hoc vico ad vicum *Hald:* inde ab ortu dictum flumen ac lacum. Infra Funduſos ac Charudes fuêre *Chali*. hi igitur ab ſeptemtrionibus prædictis lineis clauduntur: ab ortu, mari Svevico; ab occaſu, oceano; à meridie flumine, quod apud vicum *Holm* oceano adfunditur; & ab ejus fonte lineâ ad opidum *Horſens* ductâ; inde anguſto maris Svevici ſinu. Infra Chalos fuêre *Cobandi:* quorum terminus à ſeptemtrionibus modò deſcriptus eſt: à meridie duo ſunt amnes, *Nipſa* & *Tobesket:* ab occaſu & ortu, duo præfata maria. Inter Cobandos & Singulones medii fuêre *Sabalingii*. horum limes à ſeptemtrionibus duo prædicta flumina: ab occaſu & ortu, duo dicta maria: à meridie iſthmus, qui Sigulones à ſeptemtrionibus claudit. Atq; hic equidem aptiſſimus modus viſus eſt dividundi, ex mente Ptolemæi, Cimbricam peninſulam in VII populos. at utrùm illi ſic incoluerint, an verò, ut plerique alii, hi quoque perverſo ordine collocati ſint à Ptolemæo, haud facilè dixerim. In propinquioribus tamen quia prorſus falſus eſt; de remotiſſimis cur ei quidquam credam, rationem non video. Quin hodiè regio ad dictum lacum eſt, vulgari vocabulo *Salling*; quod *Sabalingiorum* memoriam referre videtur.

Ceterùm omnis ea regio, quæ inter dictos Ptolemæi Saxones Cimbroſque porrigitur, uno nunc vocabulo vulgò vocatur *Iutland*, & Latinè *Iutia*. quam ego antiquam eſſe adpellationem, è Bedâ diſco. ſic enim ille lib. I, cap. XV: *Angli de illâ patriâ, quæ Angulus* (alia exemplaria *Anglia*) *dicitur; & ab eo tempore uſque manere deſerta inter provincias Iutarum & Saxonum perhibetur*. Cui adſtipulatur Fab. Quæſtor Ethelvverdus, è regiâ Saxonum ſtirpe, his verbis: *Anglia vetus ſita eſt inter Saxones & Giotos; habens opidum capitale, quod ſermone Saxonico Sleſvic, ſecundùm verò Danos Haithby*. Hinc ego crediderim, omnium illorum VI populorum, quos hac eâdem regione collocavit Ptolemæus, commune fuiſſe nomen JUTÆ.

Hactenus igitur de CIMBRICA PENINSULA, & antiquiſſimis ejus incolis CIMBRIS. qui primi omnium Germanorum, per maximam Europæ partem, victricia arma, CCXL circiter annos, circumferendo, magnum ſibi nomen, & gloriam ingentem quæſiverunt.

CAP. XXIII.

De INSULIS, *ante Cimbrorum, Saxonum, Chaucorum, Friſiorumque litora ſitis.*

TERRIS Germaniæ Rhenum inter & Albim ſinumque Codânum explicatis, inſulæ nunc etiam, his terris objacentes, referantur. Ipſius Rheni inſulas, intra extremum alveum oſtiumque Flevum ſitas, jam anteà in Batavis atque Friſiis indicavi. De reliquis hinc, ad Cimbrorum uſque peninſulam, ſic Plinius lib. IV, cap. XIII: *Promontorium Cimbrorum, excurrens in maria longè, peninſulam efficit, quæ Cartris appellatur. XXIII inde inſulæ, Roman. armis cognitæ. earum nobiliſſimæ Burchana, Fabaria à noſtris dicta, à frugis ſimilitudine ſponte provenientis; item Gleſſaria, à ſuccino militiæ appellata, à barbaris Auſtrania; præterque Actania*. Sternebantur univerſæ, ante Cimbrorum, Saxonum, Cauchorum, Friſiorumque litora: magnâ illâ, quam ſuprà memoravi,

 moravi,

moravi, oceani irruptione effectæ. Nomina habent hodiè ista: ante Jutiam, *Numet*, *Fanu*, *Manu*, *Rym*, *Sylt*, *Foren*, *Ameren*; ante Holsatiam *Strant*; ante ostia Albis fluvii *Busen* & *Heilige land*; dein ante Frisios, *VVangerooge*, *Spikerooge*, *Langerooge*, *Baltrum*, *Norderny*, *Buysen*, *Iuyst*, *Borkum*, *Rottum*, *Bosch*, *Schiemonickooge*, *Ameland*, *Schelling*. *Cognitæ* hæ fuerunt *Romanorum armis*, quùm primùm Drusus, dein Tiberius, mox Germanicus hæc litora præternavigarent. BURCHANA, Straboni vocatur Βυρχανίς, lib. VII: Ἐχειρώσατο δ᾽ ὁ Δροῦσος οὐ μόνον τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖστα, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τῷ παράπλῳ νήσους· ὧν ἐστὶ καὶ ἡ Βυρχανίς· ἣν ἐκ πολιορκίας εἷλεν. id est: *Drusus non modò genteis plurimas subegit; sed & insulas, in legendo litore obvias: in quibus est Burchanis, vi ab eo expugnata.* Verùm hujus vocabulum ex hoc Strabonis loco à Stephano citatur Βυρχανίς. unde certum fit, in Strabonis exemplaribus ὁ μικρὸν interiisse. Ceterùm hanc unam Strabo inter omneis reliquas nominat, quia clarissima: unde Plinio quoque inter treis nobilissimas hujus litoris numerata. Hanc esse eam, quæ vulgò hodiè, ante ostia Amisiæ amnis, vocatur *Borchum* & *Borkum*, viri docti opinantur. in quibus Hieron. Verrutius turrim in eâ etiamnunc conspici tradit, cui vulgaris adpellatio *het Boonhuys*, id est, *Fabaria domus*. Ego quidem, quamvis, Amisiæ os haud semel navigans, nihil de eo vocabulo discere potuerim; tamen lubentissimè homini Frisio hac in re fidem habeam. Aestuaria Frisiorum Chaucorumque Drusum navigasse, atque ipsum Amisiam intrasse, in quo navali pugnâ superavit Bructeros; suprà demonstratum est. igitur haud vana sunt hæc quatuor argumenta: idem litus; idem amnis ostium; nomina planè eadem, *Fabaria*, & *Boonhuys*; item *Borchum*, & *Burchan*: quod tamen ipsis incolis fuit *Burcham*; posteà *Borchom*, & *Borkom*, & tandem *Borkum*. de quâ formatione suprà lib. I, cap. XIII, dissertum est. Ultra Albis ostium sitæ insulæ, tunc maximè Roman. armis cognitæ fuêre, quum Germanici Cæsaris classis tempestate circa hæc litora disjecta esset. de quâ re Tacitus, annal. II, in hæc verba narrat: *Aestate jam adultâ, legionum aliæ itinere terrestri in hibernacula remissæ; plures Cæsar classi impositas per flumen Amisiam oceano invexit. Ac primò placidum æquor mille navium remis strepere, aut velis impelli: mox atro nubium globo effusa grando; simul variis undique procellis, incerti fluctus prospectum adimere, regimen impedire; milesque pavidus, & casuum maris ignarus, dum turbat nautas, vel intempestivè juvat, officia prudentium corrumpebat. omne dehinc cœlum, & mare omne in austrum cessit; qui tumidis Germaniæ terris, profundis amnibus, immenso nubium tractu validus, & rigore vicini septemtrionis horridior, rapuit disjecitque naves in apperta oceani, aut insulas saxis abruptas, vel per occulta vada infestas. quibus paullum ægréque vitatis, postquàm mutabat æstus, eodem, quò ventus, ferebat. non adhærere anchoris, non exhaurire irrumpentis undas poterant. equi, jumenta, sarcinæ, etiam arma præcipitantur, quò levarentur alvei, manantes per latera, & fluctu superurgente. Quanto violentior cetero mari oceanus, & truculentiâ cæli præstat Germaniâ, tantum illa clades novitate & magnitudine excessit; hostilibus circùm litoribus; aut ita vasto & profundo, ut credatur novissimum ac sine terris mare. Pars navium haustæ sunt; plures apud insulas longiùs sitas ejectæ. milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumtus; nisi quos corpora equorum eòdem elisa toleraverant. sola Germanici triremis Chaucorum terram adpulit. quem per omnes illos dies noctesque apud scopulos, & prominentis oras, cùm se tanti exitii reum clamitaret, vix cohibuêre amici, quo minùs eodem mari oppeteret. Tandem relabente æstu, & secundante vento, claudæ naves, raro remigio, aut intentis vestibus, & quædam à validioribus tractæ, revertêre. quas raptim refectas misit, ut scrutarentur insulas. Collecti eâ curâ plerique. multos Angrivarii, nuper in fidem accepti, redemtos ab interioribus reddidêre. quidam in Britanniam rapti; & remissi à regulis. Vt quis ex longinquo revenerat, miracula narrabant; vim turbinum, & inauditas volucres, monstra maris, ambiguas hominum & beluarum formas: visa, sive ex metu credita.* Ad hæc Lipsius: *Certè non auster est tyrannus Germaniæ terræ; nec vicinus septemtrioni; cui rectâ lineâ distans, & adversus. adde quòd austro turbante, vix est ut naves ex orâ Frisiorum in Britanniam rapiantur.* Parum se maria vel oceanum navigasse, ostendit Lipsius. Ego, inter alia pericula, quæ hoc vento spirante expertus, memini, me quondam in ipso lacu Flevo, circa æquinoctium vernum, in extremum incidisse vitæ periculum, quum aliquot circa navem, quâ tunc, mare Svevicum & Vistulæ amnis ostium petiturus, vehebar, atrocissimâ perirent tempestate naves; plures verò, malis dejectis, salutem contra turbinum procellarumque violentiam quærerent. Et quomodò negaveris, austrum in his oris septemtrioni esse vicinum; quum omnis Germania septemtrioni subjecta? Dein, quid mirum si *relabente æstu, & vento jam secundante*, id est, mutatâ regione, à septemtrione, vel ab ortu æstivo flante, quædam naves, in septemtrionem

versùs anteà actæ, *mox* in Britanniam raptæ? In inferiorem sive citeriorem insulæ partem fuisse delatas, perspicitur ex eo, quòd reguli eas Germanico remiserunt: quod ulteriores non erant facturi; quippe quibus parum commercii, parumque amicitiæ etiam tum erat cum Romanis. Proinde moneo, ne quis temerè aliquid in his auctoris verbis mutare tentet. De scopulis tamen ad Chaucorum terram, rectè auctorem taxat Lipsius. nulli quippe illic exstant; non magis quàm in reliquo oceani litore, ad fretum usque Gallicum. Ego verò crediderim, quia insulæ Romam referebantur, saxis abruptæ, ex hoc rerum Germanicarum scriptores opinatos, omne litus illud Germaniæ, scopulis abruptum esse. At *insulæ saxis abruptæ* visuntur contra hæc litora præcipuæ duæ. quarum altera, Cimbrorum peninsulæ objecta, saxa abrupta habet ab occasu, vulgò nautis prænavigantibus *Rode clif* dicta: altera contra Albis ostium projecta, vulgari nomine *Heilige land*, tota fermè nil nisi saxum abruptum, scopulum etiam eminentem à meridie propè habet; & alium item scopulum, ab eâdem parte, sub undis latentem. Hanc ego cum Ortelio ACTANIAM Plinii esse arbitror; quia notabiliùs ab auctore nostro descripta, à Plinio etiam inter nobilissimas refertur. AUSTRANIAM Plinii, sive GLESSARIAM, Ortelius putat esse *Ameren*, ante litus Cimbrorum; quia *ameren*, ut ille ait, Germanis est *glessum*, id est, *succinum*. at ego proximam huic intelligere malim, quæ vulgò vocatur *Strand*, vocabulo haud perinde ab *Austraniæ* nomine abludente. Goropius, nescio quâ effreni animi libidine usus, ubi in Gotodanicis suis *Actaniam* eamdem esse & *Austraniam* è Plinio ostendere conatus est, ad Vistulæ ostia & Danorum nomen vocabula ejus referens: quasi huc usque Romanorum penetraverint milites, atque classes. Mirum sanè, virum alioquin admirandi ingenii, doctrinæque inexhaustæ, tam imperitum rerum Romanarum fuisse. *Adeò, ubi fabulis semel carceres removeris, nulla invenitur meta mentiendi*. quod quamvis ille in alios scripserit, tamen de omnibus ferè ipsius operibus propriè ac verè dici potest. *Pars navium*, inquit noster, *haustæ sunt; plures apud insulas longiùs sitas ejectæ. milesque, nullo illic hominum cultu, fame absumtus; nisi quos corpora equorum, eodem elisa, toleraverant*. Hæc de Austraniâ, & eâ, quæ *Silt* vulgò vocatur, & proximis insulis, Cimbrorum litori objacentibus, maximè dici arbitror: nam hæ *per occulta vada infestæ* sunt; *saxisque abrupta* est *Silt*. Haud procul continente fuisse, indicat auctor clarè his verbis: *hostilibus circùm litoribus: aut ita vasto, & profundo, ut credatur novissimum, & sine terris mare.* quippe ab ortu fuerunt litora Cimbrorum parum amica, seu parum fida, licet ad Augustum dona miserant: ab occasu ac septemtrione vastissimus oceanus Germanicus; per quem *quidam* sinistrorsus *in Britanniam rapti*. Ceterùm Ptolemæus, in descriptione Germaniæ; Νῆσοι δὲ, inquit, ὑπέρκεινται τῆς Γερμανίας, κατὰ μὲν τὰς τοῦ Ἄλβιος ἐκβολάς, αἱ καλούμεναι Σαξόνων τρεῖς. id est: *Insulæ Germaniæ adjacent, juxta Albis ostia tres, Saxonum dictæ*. Hæ fuêre, *Strand*, *Busen*, & *Heilige land*. Atque hæc ferè sunt, quæ de insulis ante Germanicum litus, inter promontorium Cimbrorum & Flevum Rheni ostium projectis, apud auctores reperio.

CAP. XXIV.

De antiquâ SVEVIA.

HACTENUS primam partem Germaniæ suæ auctor noster peregit, Rheno, Sala atque Albi Chalusoque amnibus, ac sinu Codâno finitam. in quâ satis certis limitibus cujusque nationis fineis circumscribi potuerunt, quia crebra illic Romanorum bella, & de bellis accurata scriptorum monumenta. Sequitur exin pars altera, quæ in universum uno vocabulo, proprio ac peculiari, dicitur SVEVIA, ab incolis SVEVIS. in quâ jam omnia obscuriora; ita, uti non modò certi limites singulis populis constitui nequeant; sed quænam inter se junctæ fuerint nationes, haud facilè dixeris. Verùm, si non in omnibus ipsum scopum tangere continget, conandum tamen, quamproximè accedere.

Ipsum terræ SVEVIÆ vocabulum antiquissimis usurpatum auctoribus reperio. nostro, in libro de Germaniâ: *Hìc Sveviæ finis*. Dioni Cassio, lib. LV, de Druso loquenti: Προῆλθε μέχρι τῆς Συηβίας; *Ad Sveviam usque progressus est*. Posteriores etiam auctores crebrò Sveviam nominarunt; sed eam, quæ minima tantùm pars fuit ejus, quam nunc indicabo: de quâ posteà in Hermunduris dicetur. De magnâ igitur illâ Sveviâ sic noster, in dicto libro: *Nunc de Svevis dicendum. quorum non una, ut Cattorum,*

Tencte-

Tencterorumve, gens: majorem enim Germaniæ partem obtinent; propriis adhuc nationibus nominibusque discreti, quamquàm in commune Svevi vocentur. Ita sanè est: triplo majorem parte illâ, quæ hactenus explicata, obtinuerunt partem SVEVI; ut qui ab Albi ac Salâ Chalusoque amnibus, ad Vistulam flumen usque, inter occasum ortumque, inter meridiem verò ac septemtriones à Danubio amne ad oceanum usque glacialem extensi fuerunt. Cum Tacito sentiens Aethicus, *Germania*, inquit; *ubi plurimam partem Svevi tenent: quorum omnium gentes sunt* LIV.

Fines igitur universæ Sveviæ fuerunt isti: A septemtrionibus, prædictus oceanus, qui & septemtrionalis cognominatur. ab ortu, idem mare, ad Cimbrorum usque peninsulam; quod inter Germaniam & Britanniam dicitur Germanicum: à Cimbrorum peninsulâ fuêre fauces sinus Codâni, sive maris Svevici; quod & ipsum à gente accolâ nomen habuit. deinde Chalusus Billiusque amnes: inde Albis ac Sala, ad opidum usque *Salefeld*: hinc linea ad Mœni Radiacique confluenteis: inde Mœnus, ad Redonitii usque confluentem; & hinc Redonitius, moxque Aeschius: hinc linea ad opidum *Königsprun* ducta; à quo Brentius amnis, ad confluentem usque Danubii. A meridie Danubius, ad opidum usque Hungariæ Vaciam. Ab ortu *Sarmatici montes*, à dicto opido ad Grani amnis fontem extensi. inde *Hercynii montes ac saltus*, ad fontem usque Salæ fluminis; & hinc ipsum hoc flumen, &, in quem id evolvitur, Vistula amnis, ad mare usque Svevicum. inde ipsum mare, & sinus ejus qui vocatur Botnicus, ad opidum usque Botniæ *Thorn*. hinc flumen, quod è lacu supra opidum *S. Andrees* profluit: & inde linea ad lacum Album. hinc ipse lacus, & ex eo profluens amnis in mare Album, sive sinum Granvicum, ad mare usque septemtrionale, extrema Sveviæ claudunt.

Regiones atque dominia tam vasto terrarum spatio hodiè varia: Sveviæ hodiernæ pars, quà opida *Dinkelspühel*, & *Nördlingen*; Palatinatus superior, Voitlandia, Misnia, Saxonia superior, Bojohæmum, Austriæ pars Transdanubiana; Hungariæ item pars, ad dictos usque monteis Sarmaticos; Moravia, Silesia, Lusatia, Polonia Cisvistulana, Marchionatus Brandoburgiensis, exceptâ eâ parte, quæ cis Albim; Pomerellia, Cassubia, Pomerania, Mekelburgiensis ducatus. trans mare autem Svevicum, Daniæ partes, quibus vocabula *Bleking*, *Skane*, & *Halland*: inde Svedia, Norvagia, Botnia occidentalis, Finnomarchia, Scritofinnia, Lappia, & Biarmia.

Antiquarum verò gentium nationumque nomina in hac Sveviâ à Tacito aliisque auctoribus numerantur, cis mare Svevicum *Hermunduri*, *Narisci*, *Marcomanni*, *Quadi*, *Marsingii*, *Burii*, *Semnones*, *Lygii*, *Burgundiones*, *Gothones*, *Lemovii* sive *Heruli*, *Rugii*, *Carini*, *Langobardi*, *Deuringi*, *Caviones*, *Angli*, *Varini*, *Eudoses*, *Svardones*, *Nuithones*: quibus accedunt alienigenæ *Osi* atque *Gothini*. trans mare Svevicum *Sitones* atque *Sviones*, magnæ gentes, pluribusque nationibus distincti. Aethicus, ut suprà relatum, Svevorum genteis in universum tradit fuisse LIV.

Atque hi equidem Taciti ævo Sveviæ fuêre fines. at anteà, sub Cæsaris Augustique principatu, quum Marcomanni Svevi adhuc Rhenum adcolerent, & proximè hos Sedusii ac Harudes, itidem Svevi; Sveviæ finis ab hac parte fuit Rhenus. Hos verò populos non in Bojohæmo demum Svevorum sortitos fuisse nomen, sed jam anteà id ad Rheni ripam obtinuisse, patet ex Strabonis inde nato errore, lib. VII: qui quum, veluti per nebulam, accepisset, Marcomannos quondam Danubii fontem accoluisse; suâ autem ætate sciret eos Bojohæmum incolere: post descriptionem Bojohæmi, hæc subnectit verba: Ἔστι δὲ πλησίον αὐτῆς ἥ τε τοῦ Ἴστρου πηγὴ, καὶ ἡ τοῦ Ῥήνου. id est: *Huic regioni conterminus est fons Danubii, & item fons Rheni.* Qui ingens sanè est error; quum fons Danubii à Bojohæmo CC ampliùs absit passuum millibus. Sed omnis fermè Germania Strabonis, nil nisi perpetuum σφάλμα. Ibidem paullo antè, hæc ejus leguntur verba: Ἐν ταύτῃ δ' ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ (ἐν ᾧ ἐστὶ καὶ τὸ Βοίαιμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον· εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάνους. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον· νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ· ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουγίους τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Λεμοβίους, καὶ Γούτωνας, καὶ Βουργουνδίωνας, καὶ Σιβινοὺς, καὶ τῶν Σουήβων αὐτῶν μέγα ἔθνος Σέμνωνας.) πλέω τά γε τῶν Σουήβων, ὡς ἔφην, ἔθνη, τὰ μὲν ἐντὸς οἰκεῖ, τὰ δ' ἐκτὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κουάδων, ὅμορα τοῖς Γέταις. Μέγιστον μὲν τὸ τῶν Σουήβων ἔθνος· διήκει γὰρ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Ἄλβιος· μέρος δέ τι αὐτῶν καὶ πέραν τοῦ Ἄλβιος νέμεται, καθάπερ Ἑρμόνδοροι, καὶ Λαγκόβαρδοι. id est: *In hac Germaniâ est & Hercynius saltus, & Svevorum gentes: quarum quædam in ipso habitant saltu: (in quo est & Bojæmum, Marobodui regia: in quem ille*

locum

locum cùm alios complureis transtulit, tùm populareis suos Marcomannos. Roma enim reversus (ubi adolescens egit, & ab Augusto beneficiis adfectus) regnum occupavit; ac, præter jam dictos, subjecit sibi etiam Lugios magnam gentem, & Lemovios, & Gutones, & Burgundiones & Sibinos, & ex ipsâ Svevorum gente magnam nationem Semnones.) Verùm Svevorum, ut dixi, alii in saltu habitant; alii extra; ut Quadi, contermini Getis. Sic hunc Strabonis locum esse legendum, infrà in singularum nationum explicatione patebit. In dictis verò verbis falsum est, quòd suâ ætate Svevos à Rheno ad Albim pertinere tradit. in quâ adsertione varius ac multiplex adparet error. Primus inde natus est, quòd Chattos, qui tunc, expulsis Ubiis, ad Rhenum usque pertinebant, sub Svevorum nomen, ex falsâ Cæsaris aliorumque sententiâ, computavit; ut suprà ostensum est. secundus error est, quòd Hermunduros, Cisalbinam gentem, trans Albim colere putavit: qui error inde natus, quòd audiverat, Chattos ad Albim usque pertinere; ultra hos verò esse Hermunduros. tertius error est, quòd μέρος τι τῶν Σουήβων, id est, *partem quamdam Svevorum*, trans Albim colere dixit; quasi major ac potior eorum pars coleret cis Albim; quum tamen pars eorum multo maxima trans id flumen ad Vistulam usque amnem coluerit. Atqui ipse Strabo Semnonas, ab Albi ad Vartam amnem pertinenteis, & Marcomannos, Bojohæmum incolenteis, & ultra hos, Quados, ultimos Germaniæ nationum in ripâ Danubii, in Svevorum numerat gente. & de eâdem gente posteà, eodem libro: Τὸ δὲ μέρος τῆς Γερμανίας, τὸ πέραν τοῦ Ἄλβιος, τὸ μὲν συνεχὲς ἀκμὴν ὑπὸ τῶν Σουήβων κατέχεται· εἶτ' εὐθὺς ἡ τῶν Γετῶν συνάπτει γῆ. hoc est: *Partem Germaniæ austrinam, quæ est trans Albim, continuò Svevi tenent. post hos statim contermina est Getarum regio.* Hoc sic se habuisse, ex Tacito liquet, suprà dictas nationes in Sveviâ ad Cusum usque flumen, quod nunc vulgò *die VVage*, recensente. Tacito simul ac Straboni consentiens Plinius, sic ait in lib. IV, cap. XII: *Superiora autem, inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hiberna Carnuti; Germanorumque ibi confinium. campos & plana Iazyges Sarmatæ; montes verò & saltus pulsi ab his Daci, ad Pathissum amnem à Maro; sive is Duria est, à Svevis regnoque Vanniano dirimens eos. aversa Bastarnæ tenent, aliique inde Germani.* Marum esse nunc *Mark*, celebre Moraviæ flumen, suo loco patebit. Hunc equidem Plinius terminum ab hac parte facit Sveviæ; & fuit sanè quondam, ante sextum principatus Tiberii annum: sed ab eo tempore Quadorum nomen ad Cusum usque fuisse protensum, infrà ex Tacito juxtà & aliis auctoribus demonstrabo. Ptolemæus rectè equidem, cum Tacito, sub Svevorum nomine recenset *Langobardos* & *Angilos*: at malè cis Albim; ut posteà patebit.

Hactenus igitur de finibus antiquæ SVEVIÆ. ceterò ipsum SVEVORUM nomen unde originem ceperit, item quâ occasione vel causâ tot vastissimo terrarum spatio nationes in unum corpus nomenque coiverint, planè incertum est. Est equidem immensum montium jugum in septemtrione, Norvagiam hodiè à Svediâ dispescens, olim SEVO Romanis auctoribus dictum; cui jam inde ab antiquissimis sæculis adfixa fuit SVIONUM sive SVEONUM magna gens: est prætereà & amnis Ptolemæo Σούηβος, SVEVUS, in Germanicum mare sive sinum ejus Codânum sese effundens: quorum singula ex uno eodemque fonte, cum universis *Svevis* sortita fuisse adpellationes suas, nemo temerè negaverit. nec tamen facilè quisquam dixerit, cujus vocabulum primum omnium exstiterit, amnis, nationis Sveonum, an verò universæ gentis Svevorum. Sed eâ de re plura sequenti capite.

Ceterùm nomen gentis apud Strabonem, in loco suprà citato, quater legitur obliquo casu Σουήυων· quasi vocalis υ idem heic valeret, quod apud Latinos *vau*. at ea scriptio Straboni insitata: & ceteroquin in eodem libro posteà, loco novissimè allegato, est vox Σουήβων· libroque IV rectus casus Σουήβοι. ex quibus audacter ego in reliquis illis υ corrigo in β. Apud Ptolemæum quoque sexies legitur Συήβων, ac semel Συήβους, sine ο. at, quia ibidem leguntur Σουῆβοι Λαγγοβάρδοι, quorum posteà casus obliquus Συήβων· & ἐκβολαὶ Σουήβου ποταμοῦ, cujus vocabulum deinde bis Συήβου· ubique lego συη.

CAP. XXV.

De SEMNONIBUS.

IN primâ parte Germaniæ auctor noster, à fontibus Rheni ad ostia versùs progrediendo, alias subinde atque alias certo ordine nationes subtexuit. idem posteà facturus est in Danubii ripâ. at heic Svevorum genteis descripturus, primùm Albis ripam, proximaque, ad Billium usque Chalusumque amneis, Fosorum sive Saxonum

Saxonum terminos, & mare Svevicum decurrit; initio ducto à SEMNONUM gente, proximâ Bojohæmo ac Marcomannis Hermundurisque, quos posteà in Danubii ripâ est recensurus. Sic igitur de illis in libro de Germaniâ: *Vetustissimos se nobilissimosque Svevorum Semnones memorant.* Hos eosdem Strabo, lib. VII, Græco vocabulo adpellat Σέμνωνας· & Ptolemæus Σέμνονας. at apud Velleium Paterculum, lib. II, sunt *Senones*; voce, ut ego opinor, vitiatâ per imperitum aliquem librarium, cui notius erat *Senonum Gallorum* nomen, quàm *Semnonum Germanorum.* nec difficulter tamen literam *m* vel omitti incuriâ poterat, vel, si lineâ super literam præcedentem ē notata fuit, ab alio non observari. Taciti, Strabonis, Ptolemæique scripturam adserit & Zosimus lib. I, in his verbis: Μάχας δὲ καρτερὰς ἠγωνίσατο, πρότερον μὲν πρὸς Λεγίωνας, ἔθνος Γερμανικόν· οὓς καταγωνισάμενος, καὶ Σέμνωνα ζωγρήσας, ἅμα τῷ παιδὶ, τὸν τούτων ἡγούμενον, ἱκέτας ἐδέξατο. id est: *Acreis pugnas certavit; primùm contra Logiones, gentem Germanicam. quibus devictis, quum Semnonem, eorum ducem, cum filio, vivum in potestatem redegisset, supplices factos in fidem recepit.* *Logiones* fuêre iidem, qui *Lugii* Straboni ac Tacito dicuntur, Semnonibus propinqui. unde veri fit simile, Semnonem fuisse adpellatum hunc Lugionum ducem, quia è gente erat Semnonum. Tot igitur ac tantæ quum sint pro hoc vocabulo contra unicum illum Paterculi locum auctoritates; satis ego mirari nequeo vecordiam eorum, qui id apud dictos auctores corrigendum putant è Paterculo in *Senonum* nomen, eâ ratione adductâ, quòd Germani isti Senones à Senonibus Gallis orti videantur. Egregia sanè ac docta argumentatio, ex vocabuli similitudine desumta; quæ eadem efficiet, uti *Centrones* Belgæ, Nerviorum quondam clientes, ab Alpinis Centronibus, *Marsi* Germani ab Italicis *Marsis, Cimmerii* Asiatici à *Cimbris* Germanis, *Saxones* Germani ab Asiaticis *Sasonibus*, (quorum an satis sanum incorruptumque apud Ptolemæum sit vocabulum, solus Deus noverit) innumeraque alia gentium diversissimarum vocabula, ab se invicem deducta esse videantur. quorum tamen ratio tam falsa est, quàm quæ falsissima. Sed nugis hujusmodi rejectis, fines SEMNONUM describantur. Auctor noster dicto libro de Germaniâ: *Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur. magnoque corpore efficitur, ut se Svevorum caput credant.* Ergo magna atque ampla fuit eorum civitas. Hermunduris fuisse finitimos, docet Paterculus, dicto libro: *Denique, quod numquàm anteà spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium à Rheno ad flumem Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus.* Hermunduros inter Salæ amnis confluentem & Bojohæmum, Marcomannorum sedem, lævam adcoluisse Albis ripam, infrà ostendetur. ex dextrâ igitur ripâ, quâ nunc Vittobergium & Dresda visuntur opida, Semnones fuisse, necesse est. At ne quis dubium sibi è vocabulo *præterfluit* aboriri patiatur, quasi id indicaret, gentem utramque in unâ eâdemque fuisse ripâ: Hermunduros post Albim Marcomannos, Nariscos, Danubium, Allemannos Chattosque, & Cheruscos cinxisse, infrà demonstrabo. quâ ratione nullum Hermundurorum latus relinquitur, quod Semnones attingere possint, nisi illud ex Albis ripâ. Ac propiùs equidem *interfluere* utrosque dici poterat hic amnis. verùm singulos separatim si respicias, Hermundurorum latus orientale, Semnonum verò occidentale verè *præterfluit*: quò auctorem spectasse existimo. Ptolemæus etiam trans Albim Svevos Semnones recenset: Τῶν δὲ ἐντὸς καὶ μεσογείων ἐθνῶν μέγιστα μέν ἐστι, τό τε τῶν Σουήβων τῶν Ἀγγειλῶν· οἵ εἰσιν ἀνατολικώτεροι τῶν Λαγγοβάρδων, ἀνατείνοντες πρὸς τὰς ἄρκτους, μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ· καὶ τὸ τῶν Σουήβων τῶν Σεμνόνων· οἵτινες διήκουσι μετὰ τοῦ εἰρημένου μέρους πρὸς ἀνατολὰς, μέχρι τοῦ Σουήβου ποταμοῦ. id est: *Populorum introrsus mediterranea colentium maximi sunt isti: Svevi Angili; orientaliores, quàm Langobardi; vergùntque versùs septemtriones, usque ad medium Albis: dein Svevi Semnones, qui trans Albim incolunt, ab dictâ amnis parte versùs orientem adusque Svevum flumen.* Vera hæc partim est Ptolemæi sententia, partim falsa. Falsum est, Angilos ac Langobardos cis Albim colere. verum tamen, illos his esse septemtrionaliores: nam illi inter Albim ac mare Svevicum proximi fuêre Saxonibus; ut infrà ostendetur: hi verò circa medium Albis proximi Semnonibus. unde rectè etiam Semnones ad medium Albis collocavit: hoc quippe est circa Salæ confluentem. Albim igitur habuêre Semnones ab occasu solis æstivi, à Bojohæmo ad Salæ usque confluentem. Hoc loco, præter Hermunduros, Chattorum quoque & Cheruscorum fineis adversâ ripâ attigerunt. Langobardos Semnonibus fuisse conterminos, patet ex iis, quæ superioribus verbis Tacitus protinus subjungit: *Contrà Langobardos paucitas nobilitat: quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando, tuti sunt.* Sed de Marcomannis simul atque Cheru-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Cheruscis Langobardisque clariùs annal. II: *Svevi prætendebantur, adversùs Cheruscos orantes. nam discessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis adsvetudine, & tum æmulatione gloriæ, arma in se verterant. Vis nationum, virtus ducum, in æquo. sed Marobođuum regis nomen invisum apud populares; Arminium, pro libertate bellantem, favor habebat. igitur non modò Cherusci, sociique eorum, vetus Arminii miles, sumsêre bellum: sed è regno etiam Marobodui Svevæ gentes, Semnones, ac Langobardi defecère ad eum.* Pro limite igitur inter Semnones ac Langobardos statuo lineam, à Salæ confluente ad confluenteis Viadri Varræque amnium ductam. A Marcomannorum latere fuerunt juga Bojohæmica, ad Giserræ usque amnis fontem. Ab ortu Ptolemæus Semnones ad Svevum usque deducit amnem; cujus ostium sic anteà descripsit:

Χαλούσου ποταμοῦ ἐκβολαί·	*Chalusi fl. ostium.*
Συήβου ποταμοῦ ἐκβολαί·	*Svevi fl. ostium.*
Οὐϊάδρου ποταμοῦ ἐκβολαί·	*Viadri fl. ostium.*
Οὐϊστούλα ποταμοῦ ἐκβολαί·	*Vistulæ fl. ostium.*

Intervalla inter singula ostia ferè æqualia constituit; nisi quòd Svevi ostium paucillo propiùs Viadrum quàm Chalusum accedat. Hodiè super Svevo magnum est inter interpreteis certamen, quinam is nunc sit habendus. nec immeritò; quum nullus inter Chalusum vel inter Albim & Viadrum, qui vulgò hodiè est *Oder*, conspiciatur amnis, cujus fons saltem ad Albis medium conveniat; ostium verò in mare Svevicum, seu, ut Ptolemæus vocat, Germanicum exeat. At fluminum heic, inter dictos duos amneis, lacuumque tanta est per Marchiam Brandoburgiensem, Pomeraniam, Mekelburgiensemque ducatum, præpedita implicatio, uti haud facilè dignoscere aut dijudicare queas, unde singula oriantur, quà meent, & quò denique perferantur. unde facilè Ptolemæo error nasci poterat, quum tabulam geographicam cum ejusmodi flexibus ac juncturis fluminum inspiceret, uti ex duobus pluribusve conjunctis unum intelligeret. quò etiam illi respexisse videntur interpretes, qui Svevum interpretati sunt *Sprevam* amnem, qui ex Bojohæmicis profluens montibus, in Havelam flumen, VI millibus passuum infra opidum *Berlin*, effunditur. nam Havelæ rursùs per alia flumina atque lacus jungitur amnis *Pene*; qui tandem in Pomeraniâ contra insulam *Vsedom* in lacus redditur marinos. unde etiam quidam Svevum interpretati sunt Penium. Ac notitiam habuisse Romanos horum fluminum, satis apertè perspicitur ex Tacito; qui de populis, infra Langobardos, ad mare usque inter Albim Viadrumque colentibus, sic ait: *Deuringi deinde, & Caviones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Svardones, & Nuithones, fluminibus aut silvis muniuntur.* Verùm tamen, Ptolemæum ejusmodi habuisse tabulam, in quâ tam adcuratè omnia, etiam minima flumina, & lacus, descripti fuerint, vix credibile est. Utut res ea sese habeat; ego facilè inducere me siverim, uti illis adsentiar, qui Svevum amnem eumdem esse Viadrum opinantur. Argumentum, quo illi nituntur, hoc est, quòd hodiéque verum Viadri ostium, inter duas insulas *Vsedom* & *VVollin*, vulgari vocabulo vocatur *Swine*, &, variante dialecto, *Swene*. quod equidem haud vanum est. nam uti *Sveones* ex unâ eâdemque origine, cum universis *Svevis*, nomen suum accepisse, suprà dixi; sic flumen etiam hoc dici potuit *Sweve*, Latinè *Svevus*, & variato postmodùm vocabulo *Swene*, Latinè *Sveo*, & *Swine*, Latinè *Svio*, quemadmodùm *Sveones* etiam Tacito sunt *Sviones*. Huic argumento jam adde illud, quòd Semnones, Svevorum vetustissimi, ad utramque, ut mox ostendam, Viadri ripam latè coluerunt. unde fortè ipsi primi hoc nominis à flumine acceperunt; quod posteà longè latéque per septemtrionem diffusum. Tacitus: *Vetustissimos se nobilissimosque Svevorum Semnones memorant. Fides antiquitatis, religione firmatur. stato tempore in silvam, Anguriis patrum & priscâ formidine sacram, omnes ejusdem sangvinis populi legationibus coëunt; cæsoque publicè homine, celebrant barbari ritus horrenda primordia. Est & alia luco reverentia. nemo nisi vinculo ligatus ingreditur; ut minor, & potestatem numinis præ se ferens. si fortè prolapsus est, attolli & insurgere haut licitum: per humum evolvuntur. eóque omnis superstitio respicit, tamquàm inde initia gentis; ibi regnator omnium deus: cetera subjecta, atque parentia. Adjicit auctoritatem fortuna Semnonum. centum pagis habitatur: magnoque corpore efficitur, ut se Svevorum caput credant.* Ceterùm Ptolemæus de Svevo ita: Καὶ τὸ ἔθνος τῶν Συήβων τῶν Σεμνόνων· οἵτινες διήκουσι μετὰ τὸν Ἄλβιν, ἀπὸ τοῦ εἰρημένου μέρους πρὸς ἀνατολὰς, μέχρι τοῦ Συήβου ποταμοῦ. καὶ τὸ τῶν Βουργουντῶν τὰ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ Οὐϊστούλα κατεχόντων. id est: *Et gens Svevorum, quæ trans Albim incolit, à dictâ amnis parte in orientem versùs, usque ad Svevum flumen. dein gens Burgundorum, qui cetera tenent ad Vistulam usque.* Duplo majus quum

sit intervallum inter Viadrum ac Vistulam, quàm inter Albim & Viadrum; duplo ampliorum Burgundiis tribuit Ptolemæus sedem, quàm Semnonibus. quod omnino falsum est; si Tacito ac Straboni credimus: quorum ille *magnum* civitatis *corpus*, & ex hoc *caput Svevorum* tribuit Semnonibus; hic verò eosdem μέγα ἔθνος, id est, *magnam gentem*, prædicat: quum interim Burgundiorum, sive Burgundionum, tam humilis tunc atque exigua fuerit civitas, uti omnino à Tacito, satis diligente alioquin Germaniæ gentium descriptore, silentio sit præterita. nec Plinius quidem, neque Strabo, Burgundionum mentionem facientes, magnitudinem in iis ullam memorarunt; quam tamen Semnonibus ac Lugiis adsignat Strabo. Proinde meritò ac rectè trans Svevum, sive Viadrum, fines Semnonum producantur. Limes autem heic commodus fuerit, ab septemtrionibus & ortu solis æstivi, amnis Varta, à confluentibus Viadri, ad opidum usque Poloniæ *Szrzodá*. Ultra hunc limitem fuisse Burgundios atque Gothones, infrà docebo. Ab ortu hiberno lineam duco, à dicto opido ad Bojohæmica usque juga, ac fontem Giserræ: quâ à Buriis atque Marsingis dirimebantur; ut suo loco clariùs patebit.

Continentur igitur nunc universis Semnonum finibus regiones istæ: Poloniæ minoris pars, inter Vartam & Viadrum; atque in eâ urbs magnifica Posenanium: ducatus Crossiniensis; regio Sternbergensis; Silesiæ pars, quà opida celebria, *Glogaw*, *Sagan*, *Sprottaw*, *Soraw*: Lusatia; Marchiæ Brandoburgiensis portiunculæ, quà opida *Francford*, & *Trewen Breezen*: Anhaldini principatus, Saxoniæ item superioris, & Misniæ partes trans Albim.

Ceterùm duo hodiè sunt opida in dictis Semnonum finibus: alterum in Lusatiâ, *Sonnewald*; in Sternbergensi agro ad Vartam alterum, *Sonnenberg* vulgò dictum. quæ utrùm ab antiquis cultoribus Semnonibus sic fuerint adpellata, quasi *Semnenwald*, & *Semnenberg*; haud facilè dixerim.

Cap. XXVI.

De Langobardis.

SEMNONIBUS conterminos ab septemtrionibus fuisse LANGOBARDOS, jam anteà ostensum est. De his ita Tacitus: *Langobardos paucitas nobilitat: quòd plurimis ac valentissimis nationibus cincti, non per obsequium, sed prœliis & periclitando tuti sunt*. Valentissimæ istæ, quibus cingebantur, nationes fuêre, Semnones, Hermunduri, Cherusci, & VII populi, infra Langobardos inter Albim Svevumque amneis ad mare usque extensi, qui unum, ut mox dicetur, corpus inter se conficiebant; deinde Burgundiones. Tacitus, annal. XI, ubi Italus Cheruscorum rex, à Cheruscis regno pulsus, opibus Langobardorum in regnum restituitur: *Magno*, inquit, *inter barbaros prœlio victor rex: dehinc secundâ fortunâ ad superbiam prolapsus, pulsusque; ac rursus Langobardorum opibus refectus, per læta, per adversa, res Cheruscorum adflictabat.* Limiteis igitur habuêre istos: A meridie eumdem, quem Semnones à septemtrionibus inter Albim & Svevum: ab occasu Albim, quo ab Cheruscis arcebantur, à Salæ confluente ad confluentem usque Havelæ: à septemtrionibus, quà Deuringis jungebantur, Havelam & Rinum amneis; quà Nuithonibus, Foram flumen. ab ortu æstivo, quà Burgundiones occurrebant, Svevum, sive Viadrum. Continentur nunc his finibus, Marchia Brandoburgiensis cognomento Media, & Madoburgiensis episcopatus pars, dextræ Albis ripæ adfixa. Sed anteà pars Langobardorum cis Albim coluerunt; teste Strabone, lib. VII: Μέγιστον μὲν τὸ τῶν Σοήβων ἔθνος· διήκει γὰρ ἀπὸ τοῦ Ῥήνου μέχρι τοῦ Ἄλβιος· μέρος δέ τι αὐτῶν καὶ πέραν τοῦ Ἄλβιος νέμεται, καθάπερ Ἑρμόνδοροι καὶ Λαγκόβαρδοι· νῦν δὲ καὶ τελέως εἰς τὴν περαίαν οὗτοί γε ἐκπεπτώκασι φεύγοντες. id est: *Maxima est Svevorum gens: quidpe quæ à Rheno ad Albim usque pertingit. quin & trans Albim pars eorum incolit; ut Hermunduri, & Langobardi: atque nunc quidem hi, fugâ factâ, omnino in ulteriorem ripam se conjecerunt.* Svetonius de Octavio Augusto: *Coërcuit & Dacorum incursiones; Germanosque ultra Albim summovit.* Velleius Paterculus, lib. II: *Fracti Langobardi; gens Germaniâ feritate ferocior. denique, quod numquàm anteà spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium à Rheno usque ad flumen Albim, quæ Senonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus.* Expeditionem hanc Tiberius Augusti auspiciis fecit, Val. Messallâ, Corn. Cinnâ Coss., anno à natu Jesu V: antequàm Langobardorum pars cis Albim coluit. Limiteis igitur heic eis circumscribo Albim & Oram amneis; quà Marchia Brandoburgiensis est, cognomine Antiqua, cum dimidio Dannebergensis comitatus.

Atque

Atque hinc factum, uti Ptolemæus, sub M. Aurelii principatu geographica sua componens, cis Albim Langobardos collocaret.

De Langobardis mira fabulantur medii sæculi scriptores, Prosper, Diaconus, Sigebertus, & alii: quasi anteà in Scandinaviâ, oceani insulâ, (Norvagiam ac Svediam esse, cum reliquis ad glacialem usque oceanum regionibus, suo loco ostendetur) WINILI dicti fuerint: postquàm verò, sub tempora Theodosii imperatoris, in continentem Germaniæ trajecerunt, Langobardorum nomen sortiti. Quæ quàm probè cum veritate congruant, cuivis dispicere promtissimum est. siquidem longè ante Theodosii tempora Langobardorum meminit Ptolemæus, ut suprà ostensum; & ante Ptolemæum Tacitus; item ante hunc, C circiter annis, Strabo, ac Paterculus. qui omnes in eâ sede eos collocant, quam modò circumscripsi. Verùm commune hoc esse video omnibus istius sæculi scriptoribus, genteis sibi ignotas, ab ultimo usque septemtrione deducere, mirificasque circa migrationes earum effingere fabulas: quarum Diaconi de Langobardis, & Jornandis de Gothis libri sunt pleni. Nostri sæculi homines usque eò hujusmodi nugamenta delirantiumque somnia probarunt, uti ad eorum exemplum & ipsi Alemannos, Francos, atque Saxones indidem deducere haud dubitarint: Sed horum ineptiæ satis suprà confutatæ sunt. Prosperum ac Diaconum de Langobardis, temporum ratio mendacii seu fabulositatis arguit. De Gothis suo loco pòst videbimus.

Ceterùm de nomine LANGOBARDORUM vera tradidisse Diaconum, lib. I, cap. IX, facilè crediderim, in his verbis: *Certum tamen est, Langobardos ab intactæ ferro barbæ longitudine appellatos. nam juxta illorum lingvam,* lang *longam,* bard *barbam significat.* Etenim & in Asiâ Straboni, lib. XI, referuntur populi Μακροπώγωνες· haud dubiè & ipsi à longarum barbarum argumento sic adpellati. In nostris autem Langobardis occasionem, antiquissimis temporibus, atque causam nominis fuisse existimo eamdem, quam auctor noster in dicto libro de Germaniâ Chattis maximè suo ævo adscribit, his verbis: *Et aliis Germanorum populis usurpatum, rarâ & privatâ cujusque audentiâ, apud Cattos in consensum vertit; ut primùm adoleverint, crinem barbamque submittere; nec, nisi hoste cæso, exsuere votivum, obligatumque virtuti, oris habitum.* Aethicus equidem, & alii ejusdem ævi scriptores, per O gentem vocarunt LONGOBARDOS. at rectiùs magisque genuinè Strabo, & Tacitus, Ptolemæusque, ac Procopius per A vocabulum eorum protulerunt. unde etiam apud Paterculum, qui sub Tiberii ductu, IX per annos, in Germaniâ, cùm alibi, tùm apud Albim militavit, vitiatum esse putaverim gentis nomen *Longobardi:* quemadmodùm sequens mox vocabulum *Senonum*; de quo supra dictum. Quamquàm nescius non sim, in postremis editionibus Paulli Diaconi ubique, & in Procopii exemplaribus sæpè *Longobardos* esse scriptos. Verùm id κεζοῖ edentium est factum. manu scripta Diaconi exemplaria meliora habent *Langobardos*; & apud Procopium quamvis variè, modò Λογγιβάρδαι, modò Λογγοβάρδοι, nonnumquàm Λαγγοβάρδαι, tamen sæpissimè Λαγγοβάρδοι leguntur. Variasse ipsum auctorem, credibile non est. Apud Ptolemæum etiam quum primùm dicantur Λαγγοβάρδοι, quis credat secundo loco rectè eosdem scribi Λογγιβάρδυς; Mendum haud dubiè in hoc quoque est. Apud Strabonem leguntur Λαγκοσάργοι, pro Λαγκοβάρδοι: sed & hoc utrùm ita ex ipsius auctoris scripturâ, per K, an ex librarii lapsu, haud facilè dixerim. facilis tamen atque usitata literarum ΓΚ & ΓΓ, apud Græcos commutatio. sic Φράγγους plerique dixêre, quos alii Φράγκυς.

CAP. XXVII.

De DEURINGIS, CAVIONIBUS, ANGLIS, VARINIS, EUDOSIBUS, SVARDONIBUS, *&* NUITHONIBUS; *qui unum inter se constituerunt corpus.*

RELIQUUM terrarum spatium, quantum ab Langobardis, Albim Chalusumque inter & Svevum, ad mare usque Svevicum protenditur, VII tenuêre nationes, de quibus auctor noster hæc memorat: *Reudingi deinde, & Aviones, & Angli, & Varini, & Eudoses, & Svardones, & Nuithones, fluminibus aut silvis muniuntur. nec quidquam notabile in singulis, nisi quòd in commune Hertham, id est, Terram matrem colunt; eamque intervenire rebus hominum, invehi populis arbitrantur. Est in insulâ oceani castum* (fortè *sacrum*) *nemus. dicatum in eo vehiculum, veste contectum, attingere uni sacerdoti concessum. Is adesse penetrali deam intelligit: vectamque bubus feminis, multâ cum venera-*

veneratione prosequitur. Læti tunc dies; festa loca. quæcumque adventu hospitioque dignatur. non bella ineunt; non arma sumunt; clausum omne ferrum: pax & quies tunc tantùm nota, tunc tantùm amata: donec idem sacerdos satiatam conversatione mortalium deam templo reddat. mox vehiculum, & vestis, & (si credere velis) numen ipsum secreto lacu abluitur. Servi ministrant: quos statim idem lacus haurit. Arcanus hinc terror, sanctaque ignorantia, quid sit illud quod tantùm perituri vident. Et hæc quidem pars Svevorum in secretiora Germaniæ porrigitur. Propior (ut, quo modo paullo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar) Hermundurorum civitas. Parvas fuisse singulas illas nationes, inde colligo, quòd *nihil notabile in singulis*. junctas verò inter se societate unâ, quâ in universum valentes fuêre, inde conjicio, quòd in commune idem numen, iisdem ritibus, eodem sacerdote, eodem loco, eodem denique tempore coluerunt. Valentissimum eorum fuisse corpus, eo satis apertè auctor indicat, quòd bellum, arma, & ferrum semper amaverint, nisi sacris festisque Herthæ deæ diebus. Mari autem universos aut conterminos fuisse, aut non longè dissitos, inde liquet, quòd omnes in insulam oceani conveniebant. Hæc in commune de universis dictum, quatenus unum inter se conficiebant corpus, & unam quasi civitatem. nunc experiri lubet, an privatim etiam singulis suæ adsignari queant sedes. Ordinem si auctor observavit, certè Langobardis proximi fuerunt ii, qui in vulgatis exemplaribus leguntur *Reudigni*: dein *Aviones*, & post hos *Angli*. Terminus igitur Reudignis fuit à meridie idem, qui Langobardis, quà Albim attigerunt, à septemtrionibus. ab occasu hiberno, ipse Albis, ad confluentem usque Steponitii amnis. à septemtrionibus, sive ab occasu æstivo, lineâ à dicto confluente ad Havelæ, & amnis, qui è Muntio lacu profluit, confluentem ductâ, ab Avionibus separabantur. ab ortu æstivo Havelâ amne à Nuithonibus. Includitur nunc his finibus Marchiæ Brandoburgiensis pars, quà opida *Havelberg, Rappin, Prutzwalk*.

Nomen eorum in variis exemplaribus variè scriptum reperitur; modò *Reudingi*, modò *Reudigni*, aliàs *Redigni*. Prima scriptio magis germana, magisque genuina ex Germanorum usitatissimâ terminatione in ING. reliquæ duæ Latinam formationem sapiunt, ex vocabulo *dignus* desumtam. Sed integrum hoc vocabulum ab imperitis incuriosisque librariis vitiatum ego censeo; scribendumque DEURINGI, quæ gens, apud posteriores scriptores, Vegetium, Procopium, Jornandem, Aethicum, Sidonium, Svidam, Diaconum, & alios, clarissima, variè, pro multiplici dialectorum variatione, legitur TORINGI, THORINGI, TURINGI, THURINGI. nam Θ & Δ maximè commutativas fuisse apud priscos Germanos literas, jam dudum, primo volumine, pluribus patuit documentis. Hinc etiam nunc eadem gens sibi ipsis dicuntur *Döringer* & *Töringer*, ceteris verò Germanis *Düringer* & *Türinger*. Nec obstat, quòd ex agrorum arctâ circumscriptione, quam fecimus, exigua fuisse gens *Deuringorum* videatur. quidpe quum conterminarum gentium, ut *Cavionum* (sic legendum, mox docebo) *Eudosum*, *Svardonum*, & *Nuithonum* nomina posteà planè obscurata & obliterata fuerint; maximè credibile est, ex his nonnullos in *Theuringorum* vocabulum atque corpus transisse. Fuisse *Theuringos* eodem hoc tractu inter Albim & sinum Codânum, *Anglis* & *Varinis* aliquando conterminos, antiquæ docent leges Germanorum; ubi ita scriptum: *Lex Angliorum, & VVerinorum: Incipit lex Angliorum & VVerinorum, & Thuringorum.* Ceterò transierunt Albim in eas sedeis, quas etiamnunc tenent, circa Procopii ætatem. sic enim ille Gothicar. rer. lib. 1: Μετὰ δὲ αὐτοὺς, ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον Θορίγγοι βάρβαροι ἱδρύσαντο· καὶ αὐτῶν Βουργουζίωνες οὐ πολλῷ ἄποθεν πρὸς νότον ἄνεμον ᾤκουν· Σουαβοί τε ὑπὸ Θορίγγων, καὶ Ἀλαμανοὶ, ἰσχυρὰ ἔθνη. id est: *Post eos, in orientem solem versùs, Thoringi barbari incolebant. ab his haud procul Burgundiones, ad austrum versùs. Svabi deinde sub Thoringis & Alemani, validæ gentes.*

Sequuntur *Aviones*. quorum terminus à meridie idem qui Deuringis à septemtrionibus. ab occasu brumali Albis, ad confluentem usque Plavæ amnis. à septemtrionibus Plava, & lacus Muntius, & inde amnis in Havelam profluens: quâ parte conterminos habuêre Anglos, & Varinos, & Svardones. Includuntur nunc his finibus regiones istæ: Brandoburgiensis Marchiæ portio, quà opidum *Dalmin*, Dannebergensis comitatus pars, inter confluenteis Albis ac Plavæ sita: dein Mekeleburgiensis ducatus pars, in eâdem Plavæ & Muntii lacus ripâ protensa. Ceterò *Avionum* quoque vocabulum esse vitiatum, jam ante me alii adnotarunt ex genethliaco Maximiani Augusti, à Mamertino conscripto; ubi hæc leguntur verba: *Hîc gens Cavionum Erulorumque deleta, Transrhenana victoria, & domitis oppressa Francis bella piratica Diocletianum votorum compotem reddiderunt.* Idem Mamertinus, in panegyrico, eidem imperatori dicto, eamdem

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

gentem adpellat *Chaibones*. *Neque ſolùm*, inquit, *Burgundiones, & Alemanni; ſed etiam Chaibones, Erulique, viribus primi barbarorum, locis ultimi*. & mox: *Chaibones tamen Eruloſque non dignatus pari æſtu pendere*. & iterum: *Cuncti Chaibones, Erulique cuncti*. Erulos Viſtulæ oſtium occidentale adcoluiſſe, infrà ſuo loco oſtendetur.

Ultimi Svevorum, atque infimi ad Albim fuêre ANGLI; gens ad hæc uſque tempora in poſteritate clariſſima. quorum terminus à meridie, dictus amnis Plava, & Albis ad confluentem uſque Billii. ab occaſu æſtivo, quà contermini fuêre Saxonibus, Billius, & huic averſus Chaluſus. à ſeptemtrionibus mare Svevicum, ſinus Codânus. ab ortu ſinus Viſſomarienſis; inde lacus & flumen, quod apud opidum *Nüeſtat* in Plavam evolvitur. Continentur hodiè his finibus, Luneburgienſis ducatus dimidia pars, dextræ Albis ripæ adfixa; & Mekelburgienſis ducatus pars occidentalis. De Anglis ita Ptolemæus: Τῶν δὲ ἐντὸς καὶ μεσογείων ἐθνῶν, μέγιστα μέν ἐστι, τό τε τῶν Σουήβων τῶν Ἀγγειλῶν· οἵ εἰσιν ἀνατολικώτεροι τῶν Λαγγοβάρδων, ἀνατείνοντες πρὸς τὰς ἄρκτους, μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ· καὶ τὸ τῶν Σουήβων τῶν Σεμνόνων· οἵ τινες διήκουσι μετὰ τοῦ εἰρημένου μέρους πρὸς ἀνατολὰς, μέχρι τοῦ Σουήβου ποταμοῦ. id eſt: *Populorum introrſus mediterranea colentium maximi ſunt iſti: Svevi Angili, orientaliores quàm Langobardi, verguntque versùs ſeptemtriones, uſque ad medium Albis; dein Svevi Semnones, qui trans Albim incolunt, ab dictâ amnis parte versùs orientem, ad Svevum uſque flumen*. Langobardos quum comperiſſet cis Albim, ut antè dictum, quondam coluiſſe; infra autem illos, versùs ſeptemtriones, Anglos: hos quoque cis Albim eſſe putavit: dein falsò Semnonibus fecit conterminos. Id igitur unum verum, quòd ſeptemtrionaliores Langobardis fecit.

Nomen eorum parum rectè apud eumdem ſcribi cenſeo per EI in ſecundâ ſyllabâ; ſiquidem hæc debet eſſe brevis. Germanicè *thi* ANGELEN. unde etiam Tacito ſcribitur diſſyllabon ANGLI. Rectiùs apud Procopium, belli Gothici lib. IV, Ἄγγιλοι. Exſtat hodiéque vocabulum eorum integrum in Cimbricâ peninſulâ, inter celebria duo opida *Sleſwyk & Flensborg*, in eâ regione, quæ vulgo vocatur *Angelen*, & contractè *Anglen*. quo poſt Taciti ævum, ſive ſponte antiquis ſedibus cedentes, ſive ab finitimis pulſi, transmigrarunt. Beda, in hiſtoriâ Anglorum, lib. I, cap. XV: *Angli de illâ patriâ, quæ Angulus dicitur, & ab eo tempore uſque manere deſerta inter provincias Iutarum & Saxonum perhibetur*. Ethelwerdus Saxo: *Anglia vetus ſita eſt inter Saxones, & Giotos, habens opidum capitale, quod ſermone Saxonico Sleſwyk, ſecundùm verò Danos Haithby*. Quum Saxonibus anteà ab ortu brumali trans Chaluſum fuerint finitimi; credo horum permiſſu, vel etiam ope, regionem proximè ultra Saxones ſitam eos occupaſſe. unde perpetua iis cum Saxonibus ſocietas, vel ſub fide eorum clientela. quâ occaſione poſtmodò etiam unà cum illis ad Rheni oſtia, atque hinc in Britanniam transgreſſi. ubi tandem inclytum illud, & per omnem terræ orbem celeberrimum regnum condiderunt, cujus nomen in hanc uſque diem claret: quamquàm omnes nunc Britannicæ inſulæ (exceptâ ultimâ Thule) ſub unius regis imperium redactæ. Pars autem Saxonum habebantur, quia unà cum illis, gente multo majori, profecti: tum, quia illorum, ut antè dixi, clientes. unde poſterioribus ſcriptoribus ex duarum nationum nominibus unum vocabulum compoſitum eſt, quo utrique junctim dicerentur ANGLOSAXONES.

Ceterùm Ptolemæus opidum in Germaniâ habet, inter Chaluſum Svevumque amneis, Λακιβούργιον, *Laciburgium*. id ego hodiè ex terrarum tractu ac nominis magnâ ſimilitudine conjecerim eſſe *Lauenburg* opidum ad Albim, ducatus titulo inſignitum. Ac potuit equidem apud Ptolemæum ſcriptum fuiſſe Λαυιβούργιον, LAVIBURGIUM.

Eſt apud eumdem Ptolemæum locus Τρηούα, TREVA dictus. quem ego à Travâ flumine (Chaluſus eſt Ptolemæo) nomen habuiſſe puto; eſſeque nunc urbem *Lubeck*. Atque hujus ſanè clariſſima totius ſeptemtrionis eſt fama apud inferioris ſæculi ſcriptores.

Sunt prætereà apud eumdem Ptolemæum duo loca, quorum utrique nomen Μαριωνίς· quarum primam *Hamoburgium* interpretor; τὴν ἑτέραν, id eſt, *alteram, Viſſomariam*.

Hactenus igitur de Anglis. ſequuntur apud Tacitum poſt Anglos VARINI; WERINI in antiquis legibus dicti, & Procopio, rer. Gothicar. II, & IV, Οὔαρνοι, VARNI. Aethicus coſmographus vitioſos *Varros* habet pro *Varnis*. quorum nomen apud Plinium quoque, lib. IV, cap. XIV, reperio. quamquàm in quibuſdam exemplaribus legantur *Varinni*, & in pluribus *Varinnæ*. quæ variatio non obſtat quò minùs iidem cum Taciti *Varinis* credantur. Ptolemæus hoc tractu refert *Virunos*, hoc modo: Μετὰ δὲ τοὺς Σάξονας ἀπὸ τοῦ Χαλούσου ποταμοῦ, μέχρι τοῦ Σουήβου ποταμοῦ, Φαροδεινοί. *Poſt Saxonas, à Chaluſo amne ad Svevum flumen Farodini*. Et poſteà: Μεταξὺ τῶν Σαξόνων, καὶ τῶν Σουήβων, Τευτονόαροι καὶ Οὐίρουνοι.

Inter Saxones ac Svevos Teutonoari, ac Viruni. Svevos heic intelligit Semnonas. *Viruni* nulli alii sunt, quàm *Varini* Taciti; quod mox clariùs patebit. Terminum igitur iis statuo, ab occasu, quem anteà Anglis ab ortu: à meridie Plavam flumen, & lacum Munitium, & ab hujus exitu in amnem, lineam ad lacum usque Tullium: ab ortu amnem Tullium, & à confluente ejus in Penium, lineam ad fontem Baritii; hinc verò ipsum Baritium ad mare usque. ab septemtrionibus est mare, ab opido *Baart* ad sinum usque *Vissomariensem*.

Includitur his finibus nunc Mekelburgiensis ducatus pars, quà opida *Rostock* & *Güsterow*: item Pomeraniæ exigua portio, inter duos amneis Reconitium, ac Baritium. Procopius dicto lib. II; de Herulorum legatis ab Istro Scandinaviam petentibus: Ἔρημον δὲ χώραν διαβαίνοντες ἐνθένδε πολλὴν, ἐς τοὺς Οὐάρνους καλουμένους ἐχώρησαν· μεθ' οὓς δὲ καὶ Δανῶν τὰ ἔθνη παρέδραμον. ἐνθένδε τε ἐς ὠκεανὸν ἀφικόμενοι ἐναυτίλλοντο. id est: *Desertamque hinc regionem transeuntes multam, ad Varnos pervenerunt. inde Danorum nationes percurrerunt. hinc verò ad oceanum progressi navigarunt.* Eamdem heic Procopium intelligere Varnorum regionem, quàm ego suprà designavi, satis clarè patet. Ceterùm ex ejusdem Procopii lib. IV disco, ad Rheni ostia unà cum Anglis quondam fuisse profectos.

Veterum VARINORUM nomen heic etiam nunc manet, in flumine *VVarne*, quod Rostochium adluit; item in opido *VVaren*, Munitio lacui adposito; quod haud dubiè apud Ptolemæum est τὸ τῶν Οὐιρούνων Οὐίρουνον, *Virunorum Virunum*. quod rectiùs, ex hodiernâ simul adpellatione, & veteri Varinorum nomine, dixeris VARINUM, & VARNUM.

Porrò post Varinos sequuntur, ex ordine auctoris nostri EUDOSES. quos item in litore colloco. Limes ab occasu idem, qui Varinis ab ortu: à meridie Penius fluvius: ab ortu æstivo ac septemtrione, mare Svevicum. Pomeranorum nunc pars iisdem finibus opida incolit, *Baart, Stralesond, Gripeswolde, VVolgast, Gütschkow, Anklam, Träptow, Damyn*. Addo ex ipso mari insulam *Usedom*; ad quam ostium est Svevi, vulgò nunc *Swine* dictum.

Junguntur Eudosibus proximi SVARDONES: quos apud Ptolemæum mendosè legi crediderim Φαροδεινοὺς pro Σφαρδεινοὺς. Hos Svevo flumine, mari Svevico, Eudosum, Varinorum, Cavionumque confiniis cingo. à meridie lineam ab Havelæ & amnis, qui ex lacu Munitio delabitur, confluentibus, ad Svevum flumen, paullo supra opidum *Stettin* duco. Continetur nunc hoc terrarum tractu, Pomeraniæ pars, quà opida *Stettin, Pasewalk, Ukermünde*, & *Usedom*. Mekelburgiensis etiam ducatus portio, inter Tullium lacum & flumen Havelam sita.

Postremi sunt in dictis VII nationibus NUITHONES. quibus reliquus ager dari potest inter Svardones, Deuringos, Langobardos, ac Svevum sive Viadrum flumen. Complectitur is nunc partem Brandeburgiensis Marchiæ, quà opida, *Prentzlow, Templin, Nye Angermünd*: Mekelburgiensis etiam ducatus portio, quà vicus *Förstensee*: item Pomeraniæ portio, quà pagus *Gartz*.

Hi igitur sunt fines VII illarum nationum, quæ unum corpus in commune inter se conficiebant. Iisdem finibus insula in mari Svevico objecta est RUGIA, vulgò *Rügen* dicta. quam esse auctoris nostri *insulam oceani*, in cujus *sacro nemore* omnes simul prædicti populi festos dies sacraque Herthæ deæ peragebant, situs indicat. Et est hodièque in eâ insulæ parte, quæ incolis vocatur *Jasmund*, ad promontorium, cui vulgare vocabulum *de Stubbenkamer*, silva densissima, incolis dicta *de Stubbenitz*; inque eâ profundissimus atrâ aquâ lacus: qui licet piscibus mirum in modum scateat; opinio tamen tenet, retia eum ac scaphas non ferre. Quin imò, quum superioribus annis audaculi quidam piscatores scapham intulissent; postero die redeuntes, uti lacum retibus tentarent, scapham non invenerunt. quod quum attoniti admirarentur, & quoquo versùm circumspicerent; mox unus illorum animadvertit scapham procerissimæ fago impositam. quumq; suo more ac linguâ exclamasset; *Quis omnium diabolorum lintrem arbori imposuit?* è propinquo vox, nemine conspecto, audita est; *Non omnes id fecêre diaboli; sed solus ego, cum fratre meo Nicolao.* Ita scilicet etiam nunc malignus ille spiritus, in loco antiquissimâ idololatriâ contaminato, hominibus illudere non desinit; haud dubiè dolens, priscum sibi cultum venerationemque ademta. At in aliis quoque terrarum orbis partibus eidem deæ, ad altissimos lacus eadem peracta fuisse sacra, suprà, lib. I, cap. XXVII, docui.

Ceterùm tanta dicti nemoris lacusque fuit celebritas, tantaq; religio, ut etiam posteà Sarmatæ, (sive ii Slavi sint) quum, expulsis Germanis, omne hoc litus, ad Cimbrorum usque peninsulam, simulque prædictam insulam occupassent, pari locum superstitione

venerati

venerati sint. de quâ re sic Helmoldus lib. 1, cap. VI: *Peragratis multis Slavorum provinciis, pervenerunt ad eos qui dicuntur Rani, sive Rugiani, & habitant in corde maris. Ibi fomes est errorum, & sedes idololatriæ. Prædicantes itaque verbum Dei cum omni fiduciâ; omnem illam insulam lucrati sunt. ubi etiam oratorium fundaverunt, in honorem domini ac salvatoris nostri Iesu Christi, & in commemorationem sancti Viti, qui est patronus Corveja. postquàm autem, permittente Deo, mutatis rebus, Rani à fide defecerunt; statim, pulsis sacerdotibus atque Christicolis, religionem verterunt in superstitionem. nam sanctum Vitum, quem nos martyrem ac servum Christi confitemur, ipsi pro Deo venerantur, creaturam anteponentes creatori. Non est aliqua barbaries sub cœlo, quæ Christicolas ac sacerdotes magis exhorreat. solo nomine sancti Viti gloriantur: cui etiam templum ac simulacrum amplissimo cultu dedicaverunt; illi primatum deitatis specialiter attribuentes. De omnibus quoque provinciis Slavorum illic responsa petuntur; & sacrificiorum exhibentur annuæ solutiones. Sed nec mercatoribus, qui fortè ad illas sedes appulerint, patet ulla facultas vendendi, vel emendi, nisi priùs de mercibus suis deo ipsorum preciosa quæque libaverint: & tunc demum mercimonia foro publicantur.* Et eodem lib., cap. XXXVII: *Quodam tempore, quum Henricus resideret in urbe Lubeke; ecce improvisus supervenit exercitus Rugianorum, sive Ranorum. subvectique per alveum Trabenæ, urbem navibus circumdederunt. Sunt autem Rani, qui ab aliis Runi appellantur; populi crudeles, habitantes in corde maris, idololatriæ supra modum dediti, primatum præferentes in omni Slavorum natione; habentes regem, & fanum celeberrimum. unde etiam propter specialem fani illius cultum, primum venerationis locum obtinent: &, quum multis jugum imponant, ipsi nullius jugum patiuntur; eò quòd inaccessibiles sint, propter difficultatem locorum. Gentes, quas armis subegerint, fano suo censuales faciunt. Victores aurum & argentum in ærarium dei sui conferunt; cetera inter se partiuntur.* Item cap. LIII: *Inter multiformia Slavorum numina, præpollet Zvante Vith* (Polonicè nunc *Swiety VVit*, id est, *sanctus Vitus*) *deus terræ Rugianorum; utpote efficacior in responsis: cujus intuitu ceteros quasi semideos æstimabant. unde etiam in peculium honoris annuatim hominem Christicolam, quem sors acceptaverit, eidem litare consueverunt. Quin & de omnibus Slavorum provinciis statutas sacrificiorum impensas illò transmittebant. Mirâ autem reverentiâ circa fani diligentiam affecti sunt. nam neq; juramentis facilè indulgent, neque ambitum fani vel in hostibus temerari patiuntur.* Manent etiamnunc ad prædictum lacum vestigia antiquissimi cujusdam operis; cujus editum ac proceris arboribus asperum vallum hodiè incolæ regionis vocant *de Borch wall*, id est, *burgii sive castelli vallum*.

Atque hactenus SVEVORUM pars inter Albim Svevumque sive Viadrum flumina, & mare Svevicum explicata est. De iis, qui trans Viadrum incoluêre Svevi, posteriùs auctor noster acturus est. nunc ab Albi ad Danubii ripam stylum conversurus, sic sermonem de istis ad Albim claudit: *Et hæc quidem pars Svevorum in secretiora Germaniæ porrigitur.* id est, in remotiora, ut antè dictum, respectu Hermundurorum, Nariscorum, Marcomannorum, Quadorum, Sveviæ itidem nationum; quæ proximæ erant provinciis Romanis, Rhætiæ, Norico, ac Pannoniis.

CAP. XXVIII.

De HERMUNDURIS, & posteriori SVEVIA.

DANUBII ripam descripturus, sic exorditur auctor in eodem libro de Germaniâ: *Propior (ut, quo modo paullo antè Rhenum, sic nunc Danubium sequar)* HERMUNDURORUM *civitas: fida Romanis; eóque solis Germanorum, non in ripâ commercium, sed penitius, atque in splendidissimâ Rhætiæ provinciæ coloniâ. passim sine custode transeunt; &, cùm ceteris gentibus arma modò castraque nostra ostendamus, his domos villasque patefecimus, non concupiscentibus.* Magna sanè fuit Hermundurorum civitas, à Salæ confluente ad Danubium usque in longum porrecta. Verùm hæc amplitudo agrorum ab Harudum demum in Bojohæmum migratione cœpit. nam anteà Mœno tenus porrigebantur Hermunduri; primò Helvetiis, ut suprà ostensum, dein Harudibus Mœnum inter Danubiumque incolentibus. Ceterùm Strabo, inter alia, id etiam imperitè fecit, quòd partem Hermundurorum trans Albim collocavit. quidpe eâdem tempestate Paterculus, qui ipse, sub Tiberio duce, hisce in oris militans, coràm loca inspexit, sic scriptum reliquit: *Albis Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit.* Fines igitur horum cis Albim, quos post Harudum migrationem habuêre, indicentur. Cheruscis, ad dictum Salæ confluentem, fuisse finitimos; Chattis etiam, citra Salam colentibus; jam antè patuit, quum de his populis ageretur. Ab occasu igitur inter Hermunduros atque Chattos terminus

terminus fuit Sala amnis, ad opidum usque *Salefeld*; inde linea ad Radiaci fontem; & mox ipse Radiacus Mœnusque ad Redonitii usque confluentem, & opidum *Bamberg*: Hinc Redonitio, & mox Aeschio, amnibus, dein lineâ ad opidum *Koniges prun*, ac denique Brentio, qui in Danubium evolvitur, ab Alemannis discreti fuêre; ut suprà ostensum est. A meridie ipse Danubius, Romani imperii Germaniæque terminus, à Rhætiâ provinciâ eos distingvebat, à Brentii confluente, ad opidum usque *Ingolstat*. cui ripæ opposita est, à xx millibus passuum, *splendidissima illa Rhetiæ provinciæ colonia, Augusta Vindelicorum*: quam heic auctorem intelligere, suo loco latiùs demonstrabitur. Atque sic rectè Hermunduri in fronte erunt Germaniæ, respectu scilicet Italiæ, & provinciæ Romanorum Rhætiæ. auctor enim noster paullo pòst; *Iuxta Hermunduros*, inquit, *Narisci, ac deinde Marcomanni, & Quadi agunt*. & mox: *Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur*. Ab ortu limite juxta lineam ab Ingolstadio ad fonteis Mœni, à Nariscis dirimebantur; de quibus proximo loco dicetur. inde ab ortu brumali, ad Albim usque flumen, Bojohæmicis jugis à Marcomannis arcebantur: hinc, ab ortu æstivo, dicto flumine à Semnonibus, ad Salæ usque confluentem; ut suprà demonstratum.

Continentur hodiè his finibus, Anhaldini principatus, ducatusque Saxoniæ portiones inter Salam atque Albim: Misnia ferè tota, exceptâ eâ particulâ, quæ trans Albim est: Voitlandia tota; Coburgiensis ducatus pars, quà opidum *Coburg*; dein Brandeburgiensibus marchionibus subjecta opida *Culmbach*, *Cronach*, *Pareut*: hinc Franciæ pars ad lævam Mœni ripam, quà opida *Bamberg* & *Forchaim*: item Palatinatus superioris exigua portio, quà urbs hodiè Germanicarum vel nobilissima Norimberga, cum agro suo. dein Sveviæ ducatus portio, quà opida *Dinkelspühel* & *Nördlingen*.

At controversia heic incidit nobis, cum ipso auctore nostro Tacito, haud levis, super Hermundurorum finibus, nec temerè negligenda. *In Hermunduris*, inquit, *Albis oritur, flumen inclitum, & notum olim: nunc tantùm auditur*. Albis ortum scimus esse in extremis Bojohæmi versùs orientem æstivum finibus, in confinio Silesiæ, quà opidum haud procul situm *Smideberg*, in valle, vulgò *Teufels grund* dictâ, quasi dicas *Vallem diaboli*: ubi ex monte profluit, qui vulgò vocatur *das Risen gebirge*, id est, *Gigantum juga*; longè ab iis finibus, quos Hermunduris adsignavi. quamobrem perperam hos descripsisse videri possim. Sanè contra tam gravis auctoris verba, quem redarguere summæ fuerit fortè temeritatis, quod respondeam, vix habeo. Nec tamen facilè inducor, uti credam, eò usque Hermundurorum fineis fuisse extensos. Quin ipse dissvadet Tacitus, annal. II; ubi prœlium inter Cheruscos ac Marcomannos, sive inter Arminium & Maroboduum, Svevorum regem, describit, his verbis: *Non aliàs majore mole concursum, neque ambiguo magis eventu, fusis utrimque dextris cornibus. Sperabaturque rursum pugna, ni Maroboduus castra in colles subduxisset. id signum perculsi fuit: & transfugis* (Ingviomero, Arminii patruo, cum manu clientium) *paulatim nudatus, in Marcomannos concessit*. Hos igitur colleis quosnam esse dixeris, nisi eos, qui Misniam à Bojohæmo dirimunt? nam Cheruscos Maroboduo, non autem Maroboduum Cheruscis bellum intulisse, satis ex historiæ contextu constat. Itaque Cherusci, quum ipsum Maroboduum, Marcomannorum, Hermundurorumque, Semnonum ac Langobardorum regem, armis petere decrevissent; non domi, intra suos fineis eum operti sunt; sed per proximos Hermundurorum fineis, ad eum versùs in Marcomannos contendentes, in confinio Hermundurorum Marcomannorumque, circa ea loca, ubi nunc opida Misniæ visuntur *Zwicke* & *Chemnitz*, cum exercitu offenderunt. Illic pugna commissa est. ex quâ Maroboduus, animo perculsus, in colleis, circa opida *Annæberg* & *Mariæberg*, castra subduxit: nudatisque transfugis, quum rebus suis diffideret, in Marcomannos, id est, in Bojohæmum concessit. Ergo si prope Annæbergam & Mariæbergam mox Marcomannorum sternuntur fines; certè nullo pacto ultra hos, ad verum usque Albis fontem, Hermundurorum fines extendi possunt. Nec verò est, quòd suspicari velis, ab dextrâ Albis ripâ, id est, in Semnonum finibus, prœlium commissum, atque inde castra in colleis subduxisse Maroboduum, tandemque in Marcomannos concessisse. quidpe in Semnonas exercitum ducere Maroboduus non audebat; Semnonibus ac Langobardis è regno suo ad Cheruscos delapsis; ut narrat ibidem Tacitus. Neque enim offensivum, sed defensivum bellum tum gerebat; quidpe qui adeò viribus suis diffidebat, uti Romam auxilium à Romanis rogatum mitteret. Tum verò Arminium, veterem Cheruscorum, Chattorumque, solertem ac peritum ducem, trans Albim, difficili trajectu, & unde periculosus reductus, in confinium Marcomannorum duxisse exercitum, haud credibile est:

præsertim,

præſertim, quum propriùs ac tutiùs, per Hermunduros, petere Maroboduum quiret. nec adeò vecors, omniſque conſilii militaris expers Arminius, uti extremos Semnonum fineis petens, Hermundurum, Marobodui ſubjectum regno, poſt terga hoſtem relinqueret: qui facilè juſſu regis ſui, dum ille cum Cheruſcis abeſſet, trajecto Salâ flumine, agros eorum depopulari, ac prædam inde agere potuiſſet. quod ipſum Arminius ſolerti animo prævidens, quum conterminos Semnones, Langobardosque, ſocios haberet armorum; proximos Maroboduani regni fineis Hermunduros ingreſſus, prœlium prædicto loco commiſit. Quòd ſi verò infra Bojohæmum, trans Albim, in ea loca, quæ complexu amnis jugisque Bojohæmicis includuntur, Hermunduros protendere velis; memineris, Paterculum tradere, Hermundurorum fineis Albim præterfluere, non interfluere. tum verò ſi hac regione Hermunduri fuerunt, dicta autem pugna ultra monteis in Semnonibus commiſſa; jam non ex collibus in Marcomannos, ſed in Hermunduros Maroboduus conceſſit. Si verò intra Hermundurorum fineis, inter dictos monteis Bojohæmicos Albimque amnem, pugnam commiſſam contendas; caſtraque non in monteis, Bojohæmum à Miſniâ ac Luſatiâ ſeparanteis, ſed in alios quoſdam intra dictum ſpatium porrectos colleis ſubducta: doceas me velim, quâ ratione inde Maroboduus in Marcomannos, id eſt, ultra Albim in meridiem versùs contendens, tutus eſſe potuerit adversùs acerrimum hoſtem, quem jam intra *latebras Hercyniæ ſilvæ*, ut vocat Arminius eodem libro apud Tacitum, & patenteis campos admiſerat? Sed totum id, quod regnum Bojohæmi eſt inter monteis ſaltumque Hercynium, Marcomannorum fuiſſe tum temporis ſedem, latiùs infrà firmiſſimis demonſtrabo argumentis. nunc hoc, quod inſtitueram, expediam. Nempe tot ac tantis ſubnixus argumentis, verum Albis fontem ignoraſſe Tacitum, audacter adfirmo. quod & ipſe tantùm non diſertis fatetur verbis, quæ ſunt iſtiusmodi: *Flumen inclitum, & notum olim: nunc tantùm auditur.* Notum erat, quum Druſus, Tiberius, ac Germanicus, aliique Romani exercitus duces, Cheruſcos, Chattos Hermundurosque debellarent. Trajano autem imperitante, cujus imperii primo anno librum de Germaniâ condidit Tacitus, quum Romani ab illorum finibus receſſerant, audiebatur tantùm. Error autem Tacito hinc natus videtur, quòd, quum tres, ſatis magni, æquales inter ſe concurrerent circa opidum *Budynie* alvei, æquali ſpatio à fontibus profluentes; quorum unus ex oriente Albis eſt; alter ex meridie adcolis *Wltawa*, Germanis *Moldaw*, Pragam interfluens; tertius ex occidente Egra: hunc ex tabulâ aliquâ geographicâ arbitratus eſt ille eſſe Albim, in Hermunduris exorientem; ſcilicet, quia id ei nomen ab imperito geographo adpoſitum; vel etiam, quia nullum prorſus omnibus. Egræ verò fons in Hermundurorum confinio, unà cum Salæ ac Mœni fontibus, uno eodemque profunditur monte, qui vulgò adcolis dicitur *der Fichtelberg*, quaſi dicas *Piniferum*. Ceterùm eadem errandi ratio Ptolemæum quoque à vero Albis ortu ſeduxit. etenim, ſi tabulam ejus Germaniæ benè perſpicias; fontem amnis ei eſſe deprehendes, qui à meridie exoriens Voltavæ fluminis fons eſt genuinus. Verùm hæc de erroribus circa fontem Albis dicta ſufficiant. Fines igitur Hermundurorum nationi manebunt, quos ſuprà circumſcripſi.

Nomen eorum corruptum eſſe in exemplaribus Strabonis Εὐμόνδοροι, pro Ἑρμόνδοροι, jam alii ante me obſervarunt viri docti. Apud Ptolemæum idem vocabulum depravatius legi puto Δαυδοῦτοι, pro Ἑρμύνδυροι. Hermunduros debere eſſe, ſitus indicat.

Ceterùm uno atque altero ſæculo poſt Taciti ætatem, quum Alemanni, Franci, ac Saxones, Svevorumque trans Salam atque Albim nationes, Gothi, Burgundiones, Vandali, Quadi, ac Marcomanni, propriis ac diſcretis ab invicem nominibus clari haberentur; ſoli HERMUNDURI dicti fuêre Romanis SVEVI, & regio eorum SVEVIA: credo eâ potiſſimùm occaſione, ſive causâ, quia hi poſt Alemannos atque Francos Romanis, in Galliâ provinciâ ad Rheni ripam agentibus, proximi. Hos intelligit coſmographus Aethicus: *Oceanus occidentalis habet gentes; Gothos, Thuringos, Herulos, Marcomannos, Langobardos, Svevos, Francos, Alemannos.* Nam & Gothi, & Thuringi, & Heruli, & Marcomanni, & Langobardi, nationes anteà cenſebantur unius Svevicæ gentis; ut ſuprà oſtenſum. Sic & apud Oroſium lib. VII, cap. XV: *Inſurrexerunt gentes, Marcomanni, Quadi, Vandali, Svevi, atque omnis penè Germania.* Et cap. XXXVIII: *Quibus nunc Galliarum Hiſpaniarumque provinciæ premuntur, Alanorum, Svevorum, Vandalorum, Burgundionum incurſionibus.* Fl. Vopiſcus, in Aureliano: *Gothi, Franci, Svevi, Vandali.* Horum quoque Hermundurorum ſedem intellexit auctor tabulæ itinerariæ, in quâ vocabulum SVEVIA ſuper Rheni ripam, inter Maguntiacum Argentoratumque depictum

depictum est: non quia Rheni ripam tunc coluerint Svevi; sed quia è regione dictorum opidum, ultra Alemannos fuerunt: quos eâ tempestate inter Mœnum Danubiumque, Rheni ripam coluisse, suprà satis probatum est. Sic Vandulorum, ac Lugiorum, Buriorumque nomina, in eâdem tabulâ, in Danubii ripâ, etiam infra Marcomannorum Quadorumque vocabula posita sunt; quum tamen Vanduli mare Svevicum, Lugii Vistulam, Burii Viadrum adcoluerint; ut infrà ostendetur. Poëtas tamen ejusdem sæculi, nescio unde errore hausto, (nam per licentiam poëticam factum haud temerè dixerim) Alemannos Svevorum adpellasse nomine video. sic Ausonius, in epigrammate ad Valentinianum Gratianumque Augustos:

Cæde, fugâ, flammis stratos periisse Suëvos;
Nec Rhenum Gallis limitis esse loco.

Alemannos hos fuisse, à Gratiano, primùm circa Argentariam in Galliâ, dein trans Rhenum circa Danubii fontem victos, suprà ex Marcellino demonstravi: qui eâ tempestate vixit, in Romanorum castris stipendia fecit, historiamque de rebus à Romanis gestis condidit. Sic idem poëta in proximè sequenti epigrammate, de Danubio & iisdem Gratiani victoriis:

Quà gelidum fontem mediis effundo Suëvis.

Et in precatione consulari:

Hostibus edomitis, quà Francia mixta Suëvis
Certat ad obsequium, Latiis ut militet armis.

Sic item Claudianus, primo in Eutropium:

Germanis responsa dabat, legesque Caycis
Arduus; & flavis signabat jura Suëvis.

Et paullo pòst: *Ante pedes humili Franco, tristique Suëvo*
Perfruor; & nostrum video, Germanice, Rhenum.

Ubique intelligendi sunt Alemanni, Francis ad Lonam amnem tunc temporis contermini. nam hos crebras in Galliam tunc fecisse excursiones, liquet ex historiâ Marcellini. Atque horum sedem Alemanniam, adpellat Claudianus in panegyrico de quarto consulatu Honorii:

Ante ducem nostrum flavam sparsêre Sicambri
Cæsariem; pavidoque orantes murmure Franci
Procubuêre solo. juratur Honorius absens:
Imploratque tuum supplex Alemannia nomen.

De veris Svevis, id est, de Hermunduris Rhætiæ vicinis, Marcellinus, diligens aliàs curiosusque Romanarum rerum narrator, prorsus nihil memorat. credo, quia etiam tum quieti, ac Romanis fidi vicini, quales fuêre Taciti ævo. sed nec alii scriptores, Marcellini Ausoniique ac posterioribus sæculis, ullam fecerunt Hermundurorum mentionem; quum tamen credibile non sit, inter tantas reliquorum Germanorum rapinas, solos eos æternùm ab irruptionibus in proximas provincias Rhætiam Galliamque faciundis abstinuisse. At contrà Svevi in Hispaniam irrupisse memorantur. qui certè nulli alii esse potuerunt, quàm Hermunduri. nam aliæ Svevorum nationes suis sibi peculiaribus propriisque semper adpellantur nominibus, *Vandili, Gothi, Burgundii, Marcomanni, Quadi*. Jornandes de Gothorum rebus, sub Leone Glycerioque imperatoribus gestis, loquens, Sveviam finibus describit hujusmodi: *Danubium congelatum Theodemir Gothorum rex cernens, pedestrem ducit exercitum: emensoque Danubio, Svevis improvisus à tergo apparuit. nam regio illa Svevorum ab oriente Bajoarios habet, ab occidente Francos, à meridie Burgundiones, à septemtrione Thuringos. quibus Svevis tunc juncti Alemanni etiam aderant; ipsique Alpes Rhæticos omnino regentes.* Quamvis mirus in plerisque temporum simul locorumque confusor sit Jornandes; tamen ex his satis planè perspicitur, eam intelligi Sveviam, quæ circa Mœnum posita, id est, Hermundurorum antiquam sedem. Partim sui temporis eum descripsisse Sveviam, partim ut erat sub Leone imperatore, patet ex præsentis temporis verbo *habet*; dein ex plusquàm perfecti temporis verbo *tunc aderant*. Thuringi Svevis istis erant contermini à septemtrione ex lævâ Salæ ripâ; quà anteà Chatti: Franci ab occidente, inter Mœnum ac Nicrum; ubi antè Alemanni: Burgundiones quondam à meridie ad Danubium; unde mox in proximam transierunt Galliam: Bajoarii ab oriente, in Bavariæ Palatinatu. Alemanni quondam juncti fuêre in Rhætiâ. Unde Procopius etiam, qui mirè alioquin omnia Germaniæ confudit, ut suprà, lib. II, in Tungris ostensum est, ita tradit rer. Gothicar. lib. I:

Τῶν

Τῶν δὲ Θορίγγων Βουργουζίωνες οὐ πολλῷ ἄποθεν πρὸς νότον ἄνεμον τετραμμένοι ᾤκουν· Σούαβοί τε ὑπὸ Θορίγγων καὶ Ἀλαμανοί, ἰσχυρὰ ἔθνη. id est: *Haud procul Thoringis Burgundiones, in austrum versùs, colebant. iterumq. sub Thuringis Svabi & Alamani, validæ gentes*. Manet hodiéque, in antiquis circa Norimbergam Svevorum sedibus, nomen eorum in duobus opidis *Schwabach*: quorum alterum in septemtriones versùm fluvio cognomini adpositum.

At tandem verò, quum Alemanni prorsus omnes Germaniam reliquerunt; Svevi Hermunduri in eorum sedeis paullatim ad Danubii fontem, ac porrò in Rhætiam ad Brigantinum usque lacum succedentes, nomen his terris suum intulerunt, quod in hanc usque diem manet. nam *Schvvaben land* dicitur regio, ducatus titulo insignita; & incolæ ejus *Schvvaben*. Hinc est illud Paulli Diaconi, lib. II, cap. XV: *Liguria usque ad Gallorum fines extenditur. inter hanc, & Svaviam, hoc est, Alamannorum patriam, quæ versùs septemtrionem est posita, duæ provinciæ, hoc est, Rhætia prima, & Rhætia secunda, inter Alpes consistunt, in quibus propriè Rhæti habitare noscuntur*. At lib. III, cap. XVIII, Ausonii & Claudiani more, Svevorum Alemannorumque nationes, vel saltem nomina, confundit: *Ex Svavorum, hoc est, Alamannorum gente oriundus, inter Longobardos creverat*.

Ex his igitur satis clarè jam manifestóque patet, posterioribus sæculis eam, ceu proprio peculiarique vocabulo, dictam fuisse SVEVIAM, quæ anteà, particula permagnæ illius Sveviæ, Hermundurorum fuit sedes.

CAP. XXIX.

De NARISCIS: *qui &* NARISTI, *&* NARISTÆ; *& posterioribus temporibus* ARMALAUSI *dicti*.

AUCTOR noster, eodem libro de Germaniâ: *Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomanni & Quadi agunt. eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur*. Ergo NARISCI quoque in ripâ Danubii, inter Hermunduros ac Marcomannos, qui Bojohæmum incoluerunt. Limites igitur fuêre, à meridiè Danubius, ab Aeni confluente ad Ingolstadium usque: ab occasu, linea hinc ad Mœni fonteis ducta: ab ortu æstivo, Bojohæmici montes ac saltus. Atque huc rectè faciunt etiam ea, quæ à Strabone, ac Ptolemæo, super Nariscis & Gabretâ silvâ & Navo flumine adferuntur. quorum hic ita: Ὑπὲρ τὰ Σούδητα ὄρη Τευριοχαῖμαι· ὑπὸ δὲ τὰ ὄρη Οὐαριστοί· εἶτα ἡ Γαβρήτα ὕλη· ὑπὸ δὲ τὴν Γαβρήταν ὕλην Μαρκομανοί. hoc est: *Supra Sudetos monteis Teuriochamæ: sub montibus Varisti: dein Gabrita silva: sub Gabritâ silvâ Marcomanni*. Sudeti montes sunt, qui in Theuringiâ exsurgentes, effusis Visurgi, Salâ, Mœno, Egrâ, ac Navo, amnibus, Bojohæmi latus occidentale cingunt ad Danubium: in quibus saltus sternuntur Theuringicus & Bojohæmicus, vulgò *der Döringer und Böhaimer vvald*. Supra hos monteis collocat *Theuriochamas*, qui fortè sunt *Theuringi*: infra hos Οὐαριστοὺς· quorum vocabulum jam alii antè me correxerunt in Ναρισκοί. Marcomanni Bojohæmum tenuêre. Gabrita igitur silva fuit inter Nariscos & Marcomannos, id est, in dictis montibus Sudetis, à Bojohæmi ac superioris Palatinatus confinio in Theuringiam usque extensa. Atque hinc rectè paullo antè flumen, quod hodiè vulgò adpellatur *die Nabe*, ex Gabretâ silvâ profluere tradidit. Verba ejus illic hæc sunt: Τὴν δὲ μεσημβρινὴν τῆς Γερμανίας πλευρὰν ὁρίζει τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ τὸ δυσμικὸν μέρος. ὃ θέσιν ἔχει τοιαύτην· Ἡ κεφαλὴ τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ· τὸ κατὰ τὴν ἐκτροπὴν τοῦ εἰς τὴν Γερμανίαν πρώτου ποταμοῦ· τὸ κατὰ τὴν ἐκτροπὴν τοῦ πρὸς μεσημβρίαν φερομένου ποταμοῦ, ὃς καλεῖται Αἶνος· τὸ κατὰ τὴν ἐκτροπὴν τοῦ πρὸς ἄρκτους φερομένου δευτέρου ποταμοῦ, ὡς ἐπὶ τὴν Γαβρήταν ὕλην· τὸ κατὰ τὴν ἑξῆς ἐκτροπὴν τοῦ παρὰ τὴν Λοῦναν ὕλην πρὸς ἄρκτους ῥέοντος ποταμοῦ· ἐφεξῆς ἐπιστροφή, ἀφ' ἧς ἐστιν ἡ ἐκτροπὴ τοῦ πρὸς μεσημβρίαν ῥέοντος ποταμοῦ, ὃς καλεῖται Ναραβών. (lege Ἀρραβών.) id est: *Latus autem Germaniæ meridionale terminat Danubii pars occidentalis. quæ situm habet hujusmodi: Caput Danubii amnis. id, quod est juxta discessum primi fluminis in Germaniam versùs. id, quod est juxta discessum amnis versùs meridiem ducentis; qui vocatur Aenus. id, quod est juxta discessum amnis secundi in septemtriones versùs ducentis ad Gabritam silvam. id, quod deinceps est juxta discessum amnis apud Lunam silvam, versùs septemtriones fluentis. dein conversio, à quâ est discessus amnis in meridiem versùs fluentis; qui adpellatur Arrabo*. Meridionale Germaniæ latus cludi ait amne Danubio. ejus tractum per confluentia in eum flumina describit. in dextrâ ripâ, à meridie recenset *Aenum & Arrabonem*; quorum ille vulgò nunc *die In*, juxta Passavium; hic *Rabe*, juxta cognominem sibi Hungariæ urbem, in Danubium defluunt. A lævâ ripâ, id est, à septemtrionibus, tria notat flumina: quorum secundum à *Gabretâ silvâ* deducit;

tertium

tertium à *Lunâ silvâ*. Treis maximos hujus ripæ amnes voluisse eum indicare, haud dubium esse potest. In maximis heic primum scimus esse *Marum*, vulgò *die Mark* Germanis, Slavis *Morává*, Moraviam secantem: secundum verò *Navum*, vulgò *die Nabe*, à dictis *Sudetis montibus* & *silvâ Gabretâ* profluentem. tertius, ex notatâ à Ptolemæo distantiâ, erit *Brentius*, inter opida *Lauing* & *Gundelfing* Danubio sese miscens. nec obstat, quòd hujus confluens est supra confluentem *Lichi*; quum primum amnem Ptolemæus infra *Lichum* Danubio adfundat. sic scilicet falsò etiam secundum longè infra Aenum Danubio miscuit; quum tamen *Nabus* (nec alius esse potest) longè supra Aenum Danubio jungatur. *De Gabretâ silvâ* convenit ei cum Strabone; cujus verba, in lib. VII, hæc sunt: Ὁ δὲ Ἑρκύνιος δρυμὸς πυκνότερός τέ ἐστι καὶ μεγαλόδενδρος, ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν. ἐν μέσῳ δὲ ἵδρυται χώρα καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν. id est: *Hercynius saltus densior est, magnisque consitus arboribus, locis naturâ munitis magnum includens circulum: in cujus medio est regio, apta habitationi egregiæ; de quâ diximus.* De Bojohæmo eum loqui, suo loco ostendetur. pergit paullo pòst: Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ὕλη Γαύβρητα μεγάλη· ἐπέκεινα δὲ τὰ τῶν Συήβων· ἐπέκεινα δὲ ὁ Ἑρκύνιος· ἔχεται δὲ κἀκεῖνος ὑπ' αὐτῶν. hoc est: *Est & alia silva magna Gaubreta: post quam Suevorum sedes. mox Hercynius saltus; quem & ipsum Suevi tenent.* Silvam Gabretam eamdem intelligit, quam Ptolemæus; nempe *Theuringicam* ad Bojohæmum usque: silvæ deinde junctos *Suevos Nariscos*: dehinc *Hercynium saltum*, quem *Suevi* tenebant *Marcomanni*, & *Quadi*. GABRETA igitur SILVA est, quæ hodiè partim *Theuringicus*, partim *Bojohæmicus* vocatur *saltus*: in cujus jugo pinifero oritur *Navus* amnis, Nariscos interfluens.

Includunt nunc dicti Nariscorum fines Palatinatum superiorem, qui & Bavariæ Palatinus dicitur; dein Lantgraviatum Leuchtenbergensem.

Ad vocabulum gentis quod attinet; legitur id, ut antè ostensum, apud Ptolemæum Οὐαριστοί· quod viri docti corrigendum putarunt in Ναρισκοί. Equidem ego de Οὐ in N mutando nihil ambigo: at de τ in κ vertendo etiamnum dubito. quidpe quamvis ipse Taciti exemplarium fidem Ptolemæi exemplaribus prætulerim; presertim, quum apud Jul. quoque Capitolinum in M. Antonino legantur *Narisci*: tamen è diverso pro Ptolemæo facere video, quod apud Theodosium è Dionis historiâ iidem populi dicantur Ναρισταί. ita ut ferè credam, promiscuè ea vocabula usurpasse quondam Græcos: quemadmodùm Ταυρίσκους quoque dixerunt Ταυρίστους, & Ταυρίστας· teste Strabone libro VII. Longè rectius tamen, magisque genuinum erat NARISCI; ex Germanico derivativi generis vocabulo *thi Narischen*. Etenim, aut flumen Nabum adcolis quondam dictum fuit *thi Nare*: unde genti nomen derivatum *thi Narischen*: aut genuinum nomen *thi Nabischen*, Romani vitiarunt in *Nariscos*.

De cetero, nomen hoc gentis ultimò refertur à Dione & Capitolino in M. Antonini principatu. Posterioribus temporibus, tabulæ itineratiæ, eodem situ, inter Alemannos & Marcomannos dicuntur ARMALAUSI: & apud Aethicum inter Germaniæ genteis vitiato vocabulo *Armolai*. Quando priscum nomen, & quâ de causâ mutaverint, haud facilè dixerim.

CAP. XXX.

De BOJOHÆMO, *ejusque incolis* BOJIS, *&* MARCOMANNIS.

TERRAM Bojohæmicam qui primum Germani incoluerint, incertum est. BOJOS deinde, Gallicam gentem, immigrasse, ex Tacito satis perspicuè disco. Verba ejus in libro de Germaniâ hæc sunt: *Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomanni & Quadi agunt. Præcipua Marcomannorum gloria, viresque: atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Bojis, virtute parta. Nec Narisci Quadive degerant. Eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur.* Et eodem libro anteà: *Validiores olim Gallorum res fuisse, summus auctorum divus Iulius tradit. eóque credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. Quantulum enim amnis obstabat, quò minùs, ut quæque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes, promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ divisas? Igitur inter Hercyniam silvam, Rhenumque & Mænum amnes, Helvetii, ulteriora Boji, Gallica utraque gens, tenuêre. Manet adhuc Bojemi nomen; significatque loci veterem memoriam; quamvis mutatis cultoribus.* De tempore, quando huc Boji transiverint, tam varias doctissimorum etiam hominum, tamque discrepanteis video sententias, ingenteisque

errores,

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

errores, uti mirari ſatis nequeam, potuiſſe eos, in re haud perinde obſcurâ, tam miſerè cæcutire. Docet id quamdiſertiſſimis verbis T. Livius, in lib. V, quæ hæc ſunt: *Priſco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Galliæ tertia eſt, penes Bituriges ſumma imperii fuit. ii regem Celtico dabant. Ambigatus is fuit; virtute fortunâque, cùm ſuâ, tùm publicâ præpollens: quòd in imperio ejus Gallia adeò frugum hominumque fertilis fuit, ut abundans multitudo vix regi videretur poſſe. Hic magno natu ipſe jam, exonerare prægravante turbâ regnum cupiens; Belloveſum, ac Sigoveſum, ſororis filios, impigros juvenes, miſſurum ſe eſſe in quas dei dediſſent auguriis ſedeis, oſtendit. quantum ipſi vellent, numerum hominum excirent; ne qua gens arcere advenienteis poſſet. Tum Sigoveſo ſortibus dati Hercynii ſaltus.* Bojos deduxiſſe Sigoveſum, extra controverſiam erat, quando ab his *incincti*, ut ait Paterculus lib. II, *Hercyniæ ſilvæ campi*, BOJOHÆMI nomen acceperunt, quod in hanc uſque diem perdurat, vulgò Germanis *Böhaim* dictum. at controverſum id tamen facere videtur Cæſar, gravis haud minùs quàm Livius, Paterculus vel Tacitus, auctor. Verba ejus è belli Gallici comment. VI, integra adponere conſilium eſt. *Fuit*, inquit, *anteà tempus, quum Germanos Galli virtute ſuperarent; & ultro bella inferrent; ac propter hominum multitudinem, agrique inopiam, trans Rhenum colonias mitterent. itaque ea, quæ fertiliſſima ſunt Germaniæ loca, circùm Hercyniam ſilvam, quam Eratoſtheni, & quibuſdam Græcis, famâ notam eſſe video, quam illi Orciniam appellant, Volcæ Tectoſages occuparunt; atque ibi conſederunt. quæ gens ad hoc tempus iis ſedibus ſe continet; ſummamque habet juſtitiæ & bellicæ laudis opinionem.* Aut ego vehementer fallor, aut eâdem de re tres ſcriptores, Cæſar, Livius, Tacitus, ſimul loquuntur. Tacitus ait, Cæſarem auctorem eſſe, *validiores olim Gallorum res fuiſſe; eòque credibile, etiam Gallos in Germaniam transgreſſos.* id modò ex ipſo Cæſare cognovimus. Livius ait, *abundantem multitudinem vix regi potuiſſe; ideòque Ambigatum regem, prægravante turbâ regnum exoneraſſe, partemque in Hercynios ſaltus miſiſſe.* Cæſar tradit, *Gallos, propter hominum multitudinem, agrique inopiam, trans Rhenum colonias miſiſſe in Hercyniam ſilvam.* Hæc omnia, inquam, inter ſe probè conveniunt. in hoc uno Tacitus à Cæſare diſſentit, quòd *Bojos* adpellat, quos ille *Volcas Tectoſagas*. At quomodò diſſentire ab eo potuit, quem apertè fatetur ſe auctorem ſequutum? Vincat igitur, inquies, Cæſar. At quî poteſt; tot contradicentibus argumentis? quæ ſi curatiùs perſpexeris, numquàm ei palmam conceſſeris. Hæc igitur ſedulò examinentur. Primùm apud Cæſarem legitur, Volcas Tectoſagas in Hercyniam ſilvam miſſos. id falſum coarguit Livius. quidpe Volcas Tectoſagas conſtat fuiſſe in Galliâ Braccatâ ſive Narbonenſi provinciâ: quorum opidum Melæ atque Plinio *Toloſa*. unde gentem ipſam Cæſar *Toloſates* bis terve adpellat: Tectoſagarum verò nomen, quamvis antiquiſſimum, numquàm refert. At Livius apertè atque diſertè, non ex Braccatâ Galliâ, ſed ex Galliâ Celticâ colonos in Hercyniam ſilvam miſſos adſeverat. Nec eſt quod ſuſpiceris, de Narbonenſi provinciâ hæc loqui eum; quia Strabo hanc partem Galliæ quondam Celticam peculiari vocabulo adpellatam adfirmat: quâ de re ſuprà lib. I, cap. III, diſputatum. Livius certè heic eam intelligit Celticam, quæ, inter Sequanam, Matronam, Rhenum, Rhodanumque amneis, Gebennam montem, ac flumen Garumnam, oceanumque comprehenſa, pars tertia dicebantur Galliæ Comatæ; à cujus nomine omnis Braccata Gallia excluſa fuit. In Celticâ fuêre BITURIGES; (nunc regio eſt *Berry*, gentiſque caput *Bourges*) *penes quos ſumma tunc imperii fuit* totius Celticæ. In hac quoque fuêrunt *Arverni, Senones, Hedui, Ambarri, Carnutes, Aulerci*, qui unà cum Biturigibus in Italiam, duce Belloveſo miſſi; ut narrat in ſequentibus Livius. in hac item *Cenomanni*, qui illos in Italiam proximè ſequuti. in hac denique *Boji* etiam, quorum pars Cenomannos poſteà in eamdem Italiam ſequuti. Certum igitur eſt, Gallos, qui Segoveſo duce in Hercyniam ſilvam commigrarunt, non fuiſſe *Volcas Tectoſagas*, id eſt, Gallos Braccatos. Strabo lib. IV, ubi de Tectoſagarum migratione narrat, in unam Phrygiam eos perveniſſe, Aſiæ regionem, adfirmat. Idem auctor, lib. VII, hanc ex Poſidonii ſcriptis refert narrationem: Φησὶ δὲ καὶ Βοΐους τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν οἰκεῖν πρότερον· τοὺς δὲ Κίμβρους, ὁρμήσαντας ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον, ἀποκρουσθέντας ὑπὸ τῶν Βοΐων, ἐπὶ τὸν Ἴστρον καὶ τοὺς Σκορδίσκους Γαλάτας καταβῆναι. Id eſt: *Ait etiam, Bojos quondam Hercynium ſaltum incoluiſſe: Cimbros autem, quum ad hæc loca ſe contuliſſent, ab iis repulſos, ad Iſtrum & Scordiſcos Gallos deſcendiſſe.* Factum hoc eâ migratione, quam Cimbri, oceani inundatione peninſulâ ſuâ pulſi, in omnem penè Europam ſuſceperunt; ſuprà in Cimbrorum expoſitione oſtenſum eſt. ubi etiam demonſtratum, inundationem illam jam ante Ariſtotelis tempora eſſe factam. Ex quo maximè perſpicuum fit, nullos hos alios fuiſſe Bojos, quàm Gallos illos è Celticâ, tertiâ Galliæ

Comatæ parte, per Sigovesum, Tarquinio Prisco Romæ regnante, id est, circa annum ante natum Christum IOC, in Hercynios saltus deductos; à quibus locus sive regio ipsa *Bojohæmi* accepit nomen: quos tandem Maroboduus Marcomannorum rex expulit; testibus Paterculo ac Strabone, quos suprà cap. III, in Marcomannis ad Rhenum, exposui; teste item Tacito, his verbis: *Præcipua Marcomannorum gloria, viresque: atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Bojis, virtute parta.* Quum igitur Cæsar tradat, eos Gallos olim, quum validiores, ut ait Tacitus, res eorum adhuc essent, quàm Germanorum, id est, antequàm Germani in Galliam transgrederentur, in *fertilissima Germaniæ circùm Hercyniam silvam loca* migrasse, qui ad suam usque ætatem easdem sedeis tenebant; certum est, nullos alios eum intellexisse Gallos, quàm *Bojos*: qui mox post ejus ætatem, in Augusti principatu, à Marcomannis iis sedibus ejecti sunt. Ecquis verò tam ignarus Germaniæ, qui nesciat, fertilissimæ totius regionis loca esse circùm Hercyniam silvam, vel potiùs in ipsâ silvâ, ut tradit Strabo, loco suprà citato, his verbis: Ὁ δὲ Ἑρκύνιος δρυμὸς πυκνότερός τε ἐστὶ, καὶ μεγαλόδενδρος, ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν. ἐν μέσῳ δὲ ἵδρυται χώρα, καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένη. Id est: *Hercynius saltus densior est, magnisque consitus arboribus, in locis naturâ munitis circulum includens magnum; in cujus medio regio est, egregiæ habitationi apta.* Quibus verbis non modò Bojohæmi situm, sed soli etiam fertilitatem eamdem, quam Cæsar, indicat Strabo.

His igitur ita comprobatis, nihil jam restat, quàm uti Cæsaris exemplaria in prædictis auctoris verbis corrupta esse adseverem. Cui rei suspicionem præbere poterat vel hoc argumentum, quòd in vetustissimis exemplaribus, tam impressis, quàm manu exaratis, pro voce *Volcæ*, legitur *vulgò*; referturque hæc vox ad præcedentia, pro *vulgariter*, hoc contextu: *circum Hercyniam silvam, quam Eratostheni & quibusdam Græcis famâ notam esse video, quam illi Orcyniam appellant vulgò.* Quæ lectio satis apertè prodit, locum hunc fuisse vitiatum. in quo quum posteà sciolus quidam videret malè vocem *vulgò* reliquæ orationi quadrare, ex Plinio corrigere eam voluit in *Volcæ*, propter sequentem mox vocem *Tectosages*. At ego vocem, sive *vulgò*, sive *Volcæ*, corrigendam censeo in *Boji*: proximæ vocis treis syllabas priores *Tectosa*, in *Celtica*: ultimam ejusdem vocis syllabam *ges*, in *gens*; quæ fortè scripta fuit *gẽs*. & integra oratio sic cohærebit: *Fertilissima Germaniæ loca, circùm Hercyniam silvam, Boji, Celtica gens, occuparunt, atque ibi consederunt. quæ gens ad hoc tempus iis sedibus se continet.* Et frequentissimus Cæsari est mos, eamdem vocem repetere, quemadmodùm heic *gens*. Atque hac tandem ratione omnes historiæ, tàm Cæsaris, quàm Posidonii, Strabonis, Velleii, Livii, ac Taciti, constabunt.

Ceterùm regionis Bojorum, Hercyniis saltibus incinctæ, nomen quod attinet, haud dubiè id Germanis dictum fuit *Der Bojer*, sive *Bojen haim*, id est, *Bojorum sedes, domicilium,* seu *patria*; & contractè *das Bojhaim*; unde hodiéque dicitur *Böhaim*, & corruptè *Bömen*. Latini ex illo fecerunt, alii BOJOHÆMUM; ut Paterculus habet lib. II: alii BOJEMUM; ut Tacitus, in dicto libro de Germaniâ: alii BOJÆMUM; ut Strabo libro VII. apud quem tamen vox ea variè in variis exemplaribus corrupta legitur, Βουβίεμον, Βουϊαίβιον, Βουΐασμον, Βουΐαιμον. ex quibus Βουΐασμον adeò Lipsio placuisse, uti & in Tacito id, pro *Bojemi* vocabulo, scribere maluerit, mirari ego satis nequeo. Ex Paterculo ac Tacito, simulque hodierno ejusdem vocabuli usu, satis certum est, optimum ex omnibus esse Βουΐαιμον. quamquàm in hoc etiam ego nescio cur Strabo scripserit ου, quum ipse è Posidonii monimentis citet, *Bojos* quondam hanc regionem tenuisse. unde omnino suspicer, scripsisse eum Βοίαιμον. Apud Ptolemæum regio ipsa nullum nomen habet; at est ibi μέγα ἔθνος, οἱ Βαῖμοι, *magna gens* BÆMI: quasi dicas *die Bömen*. de quâ gentis voce mox plura dicam.

Ceterùm MARCOMANNI, pulsis Bojis, quando & quâ occasione huc immigraverint, suprà hoc libro, cap. III, ostensum est. Strabo dicto lib. VII: Ἐν ταύτῃ δ᾽ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ· ἐν ᾧ ἐστι καὶ τὸ Βοίαιμον τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον, εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάννους. id est: *In eâdem Germaniâ est & Hercynius saltus, & Suevorum gentes, partim intra saltum habitantes; in quo est Bojemum, Marobodui regia: in quam regionem ille, cùm alios plureis, tum populareis suos Marcomannos transtulit.* Alios illos fuisse SEDUSIOS, atq; HARUDES, suprà prædicto loco docui. Horum tamen nomina, postquàm in Bojæmum commigrarunt in Marcomannorum adpellationem transisse existimo; quia post ea tempora à nullo auctore memoratur. Ptolemæus, pleraque in Germaniâ turbans, atq; ima summis, vetustissima novissimis confundens, recitatis Marcomannis, BÆMOS paullo pòst subjicit, ceu gentem ab illâ diversam.

Verba

Verba ejus hæc ſunt : Ὑπὸ δὲ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κουάδοι· ὑφ᾽ οὓς τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη· ὑφ᾽ ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι, μέχρι τοῦ Δανουβίου. hoc eſt : *Sub Orcynio ſaltu ſunt Quadi. ſub quibus ferrifodinæ, & Luna ſilva. ſub quâ magna gens Bæmi ad Danubium uſque.* Lunam ſilvam fuiſſe ad fontem Mari fluminis, ſuprà in Nariſcis oſtenſum eſt. ſi igitur Bæmi iſti ſub hac; certè nuſquàm fuère, niſi in Moraviâ. at hanc, cum proximis Auſtriæ Hungariæque ad Danubium uſque terris, incoluiſſe Quados, proximo capite docebo. Falſum igitur eſt, quòd Bæmos heic collocat. Sed ipſe ſatis Ptolemæus hac regione eos excludit, dum Quados ſub Hercynio ſaltu, id eſt, ſub Bojohæmo ponit; ubi eſt Moravia, antiqua Quadorum ſedes. Quum BÆMI haud dubiè ſint, quos hodiè dicimus *die Bömen in Böhaim*, id eſt, in Bojohæmo; Marcomanni verò etiam à multo poſterioribus auctoribus in Bojohæmo locentur: eamdem omnino fuiſſe gentem neceſſe eſt. Diverſitatem nominis hinc natam puto. Quum Marcomanni tenerent Bojohæmum, ſibi quidem ipſis, ac Romanis, (quibus id nomen jam antè ad Rheni ripam, & in Galliâ, cognitum) dicti fuère *Marcomanni*. conterminis verò circum populis Germanis à ſede, *Bojohæmi*, ſive *Bojæmi*, & *Bæmi*; patriâ lingvâ *die Böhaimen*, ſive *Bömen*. quæ nominis uſurpatio poſteà quoque perduravit, in novis iterum cultoribus Venedis, ſive Slavis, qui ſuo ſibi vocabulo & anteà, & nunc *Czechi*, Germanis *die Bömen* in hanc uſque diem indigetantur. Sic igitur idem nomen à Tarquinio uſque Priſco, ad hæc noſtra tempora bis mille ducentos ampliùs duravit annos.

Terminos Bojohæmi ſatis planè indicat Paterculus, dum *incinctos Hercyniæ ſilvæ campos* occupaſſe Maroboduum memorat. Strabo item, dicto ſæpè loco : Ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνει· ἐν μέσῳ ἡ ἵδρυται χώρα καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν. hoc eſt : *Saltus Hercynius in locis naturâ munitis magnum includit circulum; intra quem regio eſt habitationi egregiè apta; de quâ dixi.* Dixit ſuprà; ubi Maroboduum in eam migraſſe narravit. Omne autem Bojohæmi regnum ſaltibus ac montibus undique tamquàm nativo cingitur muro. Hinc Arminius, Cheruſcorum dux, apud Tacitum, annal. II, *Hercyniæ latebris defenſum* ait *Maroboduum*. Non modò ſaltus, ſed & monteis fuiſſe adpellatos *Hercynios*, infrà oſtendam, ubi de montibus Germaniæ diſſeram. Verùm quia Tacitus Marcomannos in ripâ Danubii collocat, atque in ipſâ fronte Germaniæ, eam iis tribuo ripæ partem, quæ eſt à *Hafner celle*, VIII millibus paſſuum ſupra Paſſavium ſito, ad opidum uſque *Greim*. Hanc partem agrorum Bojohæmo conjungo, ab occaſu, montis jugo, quod à fonte Voltavæ ad dictum vicum excurrit. ab ortu amne Clunâ, apud dictum opidum Danubio ſeſe miſcente. Pars heic nunc eſt Auſtriæ; inque medio ejus opidum *Freyſtat*. Fuiſſe Marcomannos in Danubii ripâ, inde maximè liquet, quòd crebras cis Danubium in Noricum fecère excurſiones.

Ceterùm Ptolemæus opidum habet in Germania Μαρόβουδον, MAROBUDUM. id cùm ſitus, tùm nomen, in Marcomannis fuiſſe, indicant, de Marobodui regis nomine denominatum. Regiam fuiſſe Marobodui, haud ineptè forſitan conjecerim; quum à rege conditum, & in regiam ſedem dilectum, regii cognomenti dignitatem meruerit. De eodem haud dubiè auctor noſter annal. II : *Erat inter Gotones nobilis juvenis, nomine Catualda, profugus olim vi Marobodui; & tunc, dubiis rebus ejus, ultionem auſus. Is validâ manu fines Marcomannorum ingreditur; corruptiſque primoribus ad ſocietatem, inrumpit regiam, caſtellumque juxtà ſitum. Veteres illic Svevorum prædæ, & noſtris è provinciis lixæ, ac negotiatores reperti; quos jus commercii, dein cupido augendi pecuniam, poſtremò oblivio patriæ, ſuis quemque ab ſedibus hoſtilem in agrum tranſtulit.* Hanc regiam, quam Catualda inrupit, Lipſius interpretatur Bojohæmum, ſive, ut ipſe vocat ex Strabone, Boviaſmum. *Boviaſmum*, inquit, *in Hercyniâ ſilvâ; de quo attuli ſuprà Strabonis verba.* Verùm fallitur quamvehementiſſimè vir cetera doctiſſimus. quidpe Strabo totum Bojohæmum, Hercyniis jugis ſaltibuſque cinctum, βασίλειον adpellavit Marobodui; nempe quia, multarum etiam aliarum regionum ac gentium, inter Albim Viſtulamque amneis, rex, in hac ſedem habuit. Tacitus verò opus aliquod lapide atque aliâ materiâ conſtructum innuit, in quo Maroboduus ceu in regiâ arce habitabat: juxta quam *caſtellum*, in opidi formam *ſitum*; in quod *lixas ex provinciis Romanis & negotiatores jus commercii tranſtulerat*. Hæc duo Catualda cum validâ manu inrupit, poſtquàm jam anteà, *fineis Marcomannorum*, id eſt, Bojohæmum, Strabonis illud Maroboduanum βασίλειον, *ingreſſus*, *primores* inibi *in ſocietatem* armorum & vindicandæ libertatis *corruperat*. Lipſio fortè peregrina viſa eſt iſta loquutio Strabonis, quâ totam regionem, amplam, atque ſpatioſam, βασίλειον adpellavit, & mox τόπον. Verùm de hujus vocabuli frequenti eâdem

significatione usu, suprà in Toxandris notavi. integrum terrarum tractum totiusque gentis sedem etiam alibi adpellari βασίλειον, legisse me memini: quamvis auctor & locus in præsens non succurrat. Ceterùm *castellum* illud, juxta Marobodui regiam situm, caput gentis Marcomannorum fuisse arbitror; quia illuc Svevi, id est, Marcomanni prædas suas conferebant. Id si quis eodem situ fuisse contendat, quo regia nunc sedes, gentisque Czechorum caput, ingens urbs PRAGA conspicitur; facilè ei palmam dederim. in medio namque regionis tutissimus erat locus, ubi & rex, novi invisique regni conditor, ageret, & quò universa gens communeis prædas conferret.

Hæc igitur de finibus, ipsoque solo Bojohæmi. Ceterùm Bojis Gallis, quum Bojohæmo pellerentur, idem ferè accidit, quod de Cheruscis, eodem libro, narrat Tacitus. quidpe, ubi Cæsar tradit, *gentem eam suâ ætate summam habuisse justitiæ & bellicæ laudis opinionem*; aptè heic subjungi posse videntur ea, quæ Tacitus de Cheruscis refert: *In latere Chaucorum, Chattorumque, Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt. idque jocundius, quàm tutius fuit. quia inter impotentes & validos falsò quiescas. ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt. Ita qui olim boni æquique Cherusci, nunc inertes ac stulti vocantur. Cattis victoribus fortuna in sapientiam cessit.* Eadem ferè idem auctor de Marcomannis: *Præcipua Marcomannorum gloria, viresque: atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Bojis, virtute parta.* Pulsi à Marcomannis Boji quò terrarum concesserint, quum apud auctores non dispiceret doctissimus rerum Boicarum scriptor M. Velserus; *pulsos regno & dominatu* interpretatur, *non regione*; mansisseque in parte Bojohæmi, existimat. Verùm in Vindeliciæ descriptione ego è Strabone ostendam, pulsos in hujus partem ad Aenum flumen concessisse, quà nunc etiam posteri eorum *Bojari* manent.

De virtute Marcomannorum bellicâ, cùm innumera apud antiquissimi simul posteriorisque sæculi auctores exstant exempla; tùm hoc maximè præclarum est Romani hominis, Germanorum hostis, elogium: *Præcipua Marcomannorum gloria, viresque: atque ipsa etiam sedes, pulsis olim Bojis, virtute parta.* Meritò præcipua eorum habenda erat gloria, non modò inter reliquos Danubii adcolas, sed inter ceteros quoque Germanos omneis; ut qui antiquissimis temporibus Helvetios Gallos ex iis finibus ejecerint, quos hi Mœnum, Rhenum, Danubiumque amneis & Hercynios monteis inter occupaverant; postmodùm verò, trajecto Rheno, quum in Galliam à Sequanis contra Heduos vocarentur, omnem ferè Galliam Celticam imperio suo subjecerint; mox Bojos etiam è Bojohæmo pepulerint; multisque dehinc ac gravissimis cladibus Noricam ac Rhætiam, Romanorum provincias, adfecerint, jam inde à M. Antonini principatu. Orosius, lib. VII, cap. XV: *M. Antoninus Verus, Marcomannicum bellum, quod continuò exortum est, gessit. apud Carnutum triennio jugiter exercitum habuit.* Julius Capitolinus, in vitâ ejusdem imperatoris: *Tantus timor belli Marcomannici fuit, ut undique sacerdotes Antoninus acciverit; peregrinos ritus impleverit; Romam omni genere lustraverit.* Sed socii iis semper fuêre belli contra Romanos Quadi, contermini eorum, & Quadorum item finitimi Jazyges Sarmatæ. Unde etiam Carnuti exercitus habitus; quod opidum nunc *Haimberg*, in Danubii ripâ, Quadorum finibus oppositum.

Regibus semper paruisse, ostendit idem noster, in continentibus: *Marcomannis Quadisque usque ad nostram memoriam reges manserunt ex gente ipsorum; nobile Marobodui & Tudri genus. jam & externos patiuntur. Sed vis & potentia regibus, ex auctoritate Romanâ. rarò armis nostris, sæpiùs pecuniâ juvantur.* Non modò in Bojohæmo Marcomanni, sed jam antè in Rheni ripâ sub regum imperio agebant. quò spectat illud, quod suprà citavimus: *Credibile est, etiam Gallos in Germaniam transgressos. quantulum enim amnis obstabat, quò minùs, ut quæque gens evaluerat, occuparet permutaretque sedes, promiscuas adhuc, & nullâ regnorum potentiâ divisas?* Attamen *non supra libertatem regnabantur* Marcomanni, *nec regibus infinita aut libera potestas*; quod suprà libro primo notavi. Ideóque auctor annal. II, ubi de inruptione Catualdæ in Marobodui regiam narrat, *Veteres illic* ait fuisse *Svevorum prædas*; non *Marobodui*.

CAP. XXXI.

De QUADIS.

QUADOS plerique geographorum nostri sæculi in eâ regione collocant, quæ inter Bojohæmum ac Poloniam nunc Silesia vocatur; duo scilicet argumenta sequuti: primum, quia auctor noster Marcomannis, quos illi Moravos interpretantur,

eos

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

eos continuat; dein, quia Quadorum ac Silesiorum, quos Germani *die Slesinger* sive *Schlesinger* vocant, nomina eamdem rem significare putant. *quaat* namque oceani adcolis Germanis idem est, quod Slavorum genti *zle*, id est, *malum*, seu *improbum*. quasi Slavi, in has oras advecti, Germanicum vocabulum in suam lingvam commutarint. At hoc primò demonstrandum erat; Polonorum, Slavicæ gentis, *Slasko*, ac Czechorum, sive Bojohæmorum, itidem Slavicæ gentis, *Slisko*, quibus vocabulis terram Silesiam adpellant; illorum *Slezacy*, horum verò *Slizacy*, quibus vocabulis gentem *Silesiorum* indigetant, à voce *zle* deducta esse. quod nemo umquàm neque Polonus, neque Bojohæmus, neque alius quisquam Slavici generis homo concesserit. Facessant igitur hæ ridiculæ ineptorum hominum nugæ. quibus remotis, quæ mens auctori nostro fuerit, satis liquere existimo. Verba ejus, jam anteà sæpiùs repetita, hæc sunt: *Iuxta Hermunduros Narisci, ac deinde Marcomanni, & Quadi agunt. eaque Germaniæ velut frons est, quatenus Danubio prætexitur.* Ergo & Quadi in Danubii ripâ: scilicet infra Marcomannos. Ptolemæus: Ὑπὸ τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν Κουάδοι· ὑφ᾽ οὓς τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη· ὑφ᾽ ἣν μέγα ἔθνος, οἱ Βαῖμοι, μέχρι τοῦ Δανουβίου. id est: *Sub Hercynio saltu Quadi. sub quibus ferri sectura, ac Luna silva. sub quâ magna gens Bæmi ad Danubium usque.* Bæmos eosdem esse, quos Marcomannos, maléque heic ultra Bojohæmum collocari, jam anteà notavi. id tamen haud falsum, quòd sub Hercyniâ silvâ, id est, sub Bojohæmo ponuntur Quadi; ut modò ex Tacito intellectum. Ferri autem istæ secturæ fuerunt in eo montium jugo, quod à Moraviæ opido *Ostrá*, & flumine *Morává*, ad Vistulæ fontem procurrit. sub quo ipso partem Quadorum gentis coluisse, mox ostendam. De iisdem Quadis Strabo lib. VII: Ἐν ταύτῃ δ᾽ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κολδούλων· ἐν οἷς ἐστι καὶ τὸ Βουίασμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον· εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ σὺν ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομμανούς. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε· καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουΐους, τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Ζούμους, καὶ Βούτωνας, καὶ Μουγίλωνας, καὶ Σιβινοὺς, καὶ τῶν Σουήβων αὐτῶν μέγα Σέμνωνας. πλὴν τά γε τῶν Σουήβων, ὡς ἔφην, ἔθνη, τὰ μὲν ἐντὸς ᾤκει, τὰ δ᾽ ἐκτὸς τοῦ δρυμοῦ, ὅμορα τοῖς Γέταις. Corrupta heic ferè omnia esse gentium regionumque vocabula, etiam alii ante me notarunt viri docti: qui pro Λουΐους fecêre Λουγίους, pro Βούτωνας, Γούτωνας· de reliquis verò nihil divinare potuerunt; nisi quòd pro Κολδούλων, in manuscriptis quibusdam exemplaribus reperierunt Κολδούων. Ego verò non modò gentium vocabula heic, ut in reliquâ Germaniâ apud Strabonem, esse corrupta, sed & ipsam orationem à genuino ordine turbatam, audacter adsevero. Quis, quæso, credat, Strabonem voluisse in gente aliquâ Κολδούων vel Κολδούλων esse *Bojæmum*; in quod Marcomannos cum aliis compluribus traduxerit Maroboduus; quum ipsum Bojæmum paullo pòst tam clarè omnibus partibus describat, uti nulla alia intelligi regio possit, quàm quod Czechorum nunc dicitur regnum, saltibus montibusque Hercyniis cinctum; ut suprà ostensum est? Magna fuisse potuit, inquies, τῶν Κολδούων gens; in quâ complures nationes; & inter alias Marcomanni. At haud temerè quidquam credo, quando ipse Strabo hoc non notavit; quod tamen in Lugiis ac Semnonibus non negligendum censuit. Κόλδουλοι isti, sive Κόλδουοι, certè nulli alii fuerunt, quam Κουάδοι· vocabulo eorum, haud ita mirifico librarii lapsu, corrupto: quod reliquis etiam circà populis accidit. in quibus pro Βουίασμον scribendum Βούαιμον, pro Σουήνων Σουήβων, pro Μαρκομμανούς Μαρκομάννους, jam anteà patuit: pro Λουΐους verò Ζούμους, Βούτωνας, & Μουγίλωνας, reponendum Λουγίους, Λεμοβίους, Γούτωνας, καὶ Βουργουνδίωνας, infrà suo loco atque ordine ostendetur. Scribo igitur totum locum in hæc verba: Ἐν ταύτῃ δ᾽ ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ· (ἐν ᾧ ἐστὶ καὶ τὸ Βούαιμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον· εἰς ὃν ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ σὺν ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομάννους. ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον. νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε· καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ. ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε· καὶ κατεκτήσατο, πρὸς οἷς εἶπον, Λουγίους, τὸ μέγα ἔθνος, καὶ Λεμοβίους, καὶ Γούτωνας, καὶ Βουργουνδίωνας, καὶ Σιβινοὺς, καὶ τῶν Σουήβων αὐτῶν τὸ μέγα ἔθνος Σέμνωνας·) πλὴν τά γε τῶν Σουήβων, ὡς ἔφην, ἔθνη, τὰ μὲν ἐντὸς οἰκεῖ, τὰ δ᾽ ἐκτὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κουάδων, ὅμορα τοῖς Γέταις. id est: *In eâdem hac Germaniâ est & Hercynius saltus, & Svevorum gentes; quarum quædam habitant intra saltum; (in quo est & Bojæmum, Marobodui regia. in quem ille locum cùm alios compluréis transtulit, tum populaféis suos Marcomannos. Privatus enim hic dominationem invasit, postquàm rediit Româ; ubi adolescens vixerat, beneficiis ab Augusto adfectus. Domum igitur reversus regnavit; ac, præter jam dictos, subjugavit sibi, Lugios, magnam gentem, & Lemovios, Gutones, Burgundiones, Sibinos, & ex Svevis magnam gentem Semnones.)*

 Enim-

Enimverò Svevorum, ut ante dixi, gentes aliæ intra habitant, aliæ extra saltum, ut Quadorum gens, contermina Getis. Pro ἐν οἷς, lego ἐν ᾧ· de Hercynio enim saltu geographum loqui, satis clarum est. & quia de suo tempore loquitur, bis per ἐςί· in sequenti etiam oratione instans scribo tempus οἰκεῖ. Quum igitur τὸν Ἑρκύνιον δρυμὸν paullo pòst describat ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς, κύκλον περιλαμβάνοντα μέγαν, καὶ ἐν μέσῳ χώραν καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένην, quæ est Bojohæmum, Marcomannos, & alios Svevos à Maroboduo introductos continens; rectè heic Quados mox saltui subjungit, conterminos Getis. Quâ in re adstipulantur ei Tacitus ac Ptolemæus; & item Plinius: cujus verba lib. IV, cap. XII, hæc sunt: *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variè tamen litori adposita tenuêre, aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, aliàs Sarmatæ.* & mox: *Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hiberna Carnuti; Germanorumque ibi confinium. campos & plana Iazyges Sarmatæ; montes verò & saltus, pulsi ab his, Daci ad Pathissum amnem, à Maro; sive is Duria est, à Svevis regnoque Vanniano dirimens eos. aversa Bastrnæ tenent, aliique inde Germani.* Quos omnes reliqui auctores, cum geographi, tùm historici, *Sarmatas* vocant *Iazygas*; hos auctor tabulæ adpellat *Sarmatas Vagos*, unà cum Statio; cujus verba, silvar. lib. III, carm. III, hæc sunt:

Quæ modò Marcomanos, post horrida bella, Vagosque
Sauromatas, Latio non est dignata triumpho.

Ptolemæus verò eosdem vocat Ἰάζυγας Μετανάστας, id est, *Iazygas Vagos:* collocatque eos inter Danubium ac Pathissum, monteisque Sarmaticos. quâ in re probè ei cum Plinio convenit, qui Jazygas inter Danubium, & Pathissum, monteisque, & Hercynium saltum colere tradit. nam ad fontem usque Pathissi, qui nunc est in Hungariâ *Tissa*, Germanis *die Teysse*, pertinuisse magnum illum per totam ferè Germaniam sparsum saltum, suo loco docebo. Montes igitur, quibus saltus supersternebatur, sunt ea juga, quæ à dicto opido *Ostrá*, & flumine *Moráwá*, versùs Vistulæ fontem, atque inde ad Pathissi ortum, protenduntur: in quorum medio altissimus vertex, haud procul opido *Landescorona*, *Bábiá gorá* vulgò adcolis Polonis vocatur. Hæc Daci, sive Getæ, à Jazygibus Sarmatis è campis, inter Danubium Pathissumque sitis, pulsi, tenuerunt ad *Marum* usque flumen, quod nunc est *Moráwá* adcolis Slavis, & Germanis *March*; & *regnum Vannianum*, quod è Plinii sententiâ fuit inter Marum, Danubium, & juga Bojohæmica, antiquos Quadorum fineis, ut patet è Strabone simul atque Plinio, item è Tacito, qui annal. lib. II, Vannium Quadum fuisse ostendit his verbis: *Barbari utrumque* (Maroboduum & Catualdam Bojohæmo pulsos) *comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina Marum & Cusum locantur: dato rege Vannio gentis Quadorum.* Marum flumen jam ostendi: Cusum inquirendum est. quamquàm Marum quoque in controversiam vocasse video Rhenanum ac Lipsium; quorum hic ita ad hunc locum Taciti commentatur: *Marisus hic fluvius dictus Straboni lib. VII; Maris Herodoto; Marisia Iornandi; Aethico Margus. Retinet nomen hodiè, & incolis appellatur Maros.* Nimis infelix ferè ubique antiquæ geographiæ conjector Lipsius, vir cetera doctissimus. *Margum* esse Mœsiæ amnem, qui haud dubiè vitiato apud Ptolemæum legitur vocabulo Μόρ[illegible]ος, pro Μαργὸς, ex Antonino, tabulâ itinerariâ aliisque compluribus auctoribus satis clarè liquet. *Maris* equidem Herodoti, & *Marisus* Strabonis, *Marisia*que Jornandis, est hodie Transilvaniæ Hungariæque flumen, vulgò adcolis *Maros*, & *Marosch* dictum. at quomodò ad hunc quadrat, quòd Plinius ait Dacos inter Pathissum ac Danubium amneis sub Hercynio saltu coluisse monteis, ad Marum usque flumen, terminum Svevorum, regnique Vanniani; & sub montibus, inter dictos amneis, plana atque campos Iazyges Sarmatas? satis ineptè; quum Marus iste ab lævâ Pathissi quærendus sit ripâ, non ab dextrâ. Clarius hoc redditur (si cui obscurum & incertum etiam nunc videtur) à Tacito annal. lib. XII; ubi de eodem Vannio ejusque regno sic scribit: *Per idem tempus Vannius, Svevis à Druso Cæsare impositus, pellitur regno, primâ imperii ætate clarus, acceptusque popularibus; mox diuturnitate in superbiam mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis circumventus. Auctores Iubillius Hermundurorum rex, & Vangio ac Sido, sorore Vannii geniti. Nec Claudius, quamquàm sæpè oratus, arma certantibus barbaris interposuit; tutum Vannio perfugium promittens, si pelleretur. scripsitque P. Attilio Histro, qui Pannoniæ præsidebat; legionem, ipsâque è provinciâ lecta auxilia pro ripâ componeret, subsidio victis, & terrori adversus victores, ne, fortunâ elati, nostram quoque pacem turbarent. nam vis innumera Ligii, aliæque gentes adventabant, famâ ditis regni, quod Vannius XXX per annos prædationibus & vectigalibus auxerat. Ipsi, manus propria, pedites, eques, è Sarmatis Iazygibus erat. impar multi-*

multitudini hostium; eoque castellis sese defensare, bellumque ducere statuerat. sed Iazyges obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem attulêre; quia Ligius Hermundurusque illinc ingruebant. Igitur digressus castellis Vannius, funditur prælio. quamquàm rebus adversis laudatus, quòd & pugnam manu capessiit, & corpore adverso vulnera excepit. Ceterùm ad classem, in Danubio operientem, perfugit. Secuti mox clientes, & acceptis agris in Pannoniâ locati sunt. Regnum Vangio & Sido inter se partiti sunt. egregiâ adversus nos fide. Hæc Tacitus. ex quibus satis clarè perspicitur, *Marum* nullum alium fuisse amnem, quàm qui hodiè in Moraviâ incolis Slavis dicitur *Morâwá*, Germanis *die March*. ad hujus quidpe confluentem, in adversâ Danubii ripâ, sita fuêre *Pannonica hiberna Carnutum*; quod nunc *Haimberg* esse, suo loco ostendetur. huc facilè adcolæ gentes, Marcomanni, atque his contermini versùs occasum Hermunduri, ex alterâque parte Ligii, Vistulæ lævam ripam colentes, adesse potuerunt. huc quadrant ea, quæ Plinius de Dacis ac Sarmatis Jazygibus tradit. Sed, omnia uti quammanifestissima fiant, *Cusus* investigandus est. Hunc ex adverso fuisse Pannoniæ, patet ex eo, quòd ipsa regio inter hunc & Marum sita, in quam Drusus Cæsar Marobodui Catualdæque clienteis collacavit, contra Pannoniam fuit. nam Claudius Attilio, Pannoniæ præsidi, scripserat, uti *legionem, & auxilia* è Panno niâ *provinciâ lecta, classemque pro ripâ componeret*: in quâ provinciâ etiam Vannii, regno pulsi, clientes locati. *Cusum* igitur amnem eum esse puto, qui vulgò nunc dicitur *die VVage*, supra opidum *Komarno* in Danubium confluens. Et huc rectè Jazyges Sarmatæ auxilio venêre Vannio, quia contermini in lævâ Vagi ripâ. quò illud spectat Taciti; *Iazyges, obsidionis impatientes, & proximos per campos vagi, necessitudinem pugnæ attulêre, quia Ligius Hermundurusque illinc ingruebant*. Hæc igitur est regio inter Marum & Cusum, in quâ dicti Svevi, Marobodui Catualdæque clientes, collocati. quam ultra Vagum in orientem versùs non extendo, primùm quia non integra aliqua natio, sed clientes tantùm prædictorum regum in eâ positi; quibus hoc terrarum spatium inter Marum ac Vagum satis superque est. tum verò populis, trans dictos monteis colentibus, confinium relinquendum est cum Jazygibus Sarmatis; quibus tributa solvebant: ut infrà ostendetur. Sed & Dio, lib. LXVII, haud obscurè prædictos Svevos Jazygibus facit conterminos, quidpe ubi Domitianum Lygiis auxilium contra eos misisse narravit; Ἀγανακτήσαντες δ᾽ ἐπὶ τούτῳ, inquit, οἱ Σύηβοι, προσπαρέλαβον Ἰάζυγας, καὶ προπαρεσκευάζοντο, ὡς καὶ μετ᾽ αὐτῶν τὸν Ἴστρον διαβησόμενοι· id est; *Svevi, ob id indignati, Iazygum natione suas ad parteis traductâ se parabant, ut cum iis Istrum trajicerent.* Sic, lib. LXXI, ubique Quadi Marcomannis ac Jazygibus conjunguntur. Ac sanè societatem ipsis armorum contra Romanos semper fuisse etiam posterioribus sæculis, vel ex uno Marcellino satis patet. Sed obstrepit heic, nescio quid, Plinius, Germanorum initium, in Danubii ripâ, ex adverso Carnuti ponens, id est, ad confluentem Mari; hocque flumine Vannianum regnum à Dacis Sarmatisque dirimens. ex quo suspicio oboriri poterat, Cusum illum fuisse supra Marum, versùs Bojohæmum. Verùm falsum hoc esse, patet ex eo, quòd omnis Danubii ripa supra Marum, non ad Pannoniam, sed ad Norici provinciam, Aeno flumine tenus, spectavit, quæ legionem præsidiariam habuit Vindobonæ, seu Vindomanæ, id est, ut nunc vulgò vocatur, Viennæ. ita, uti ad hujus præsidem, non ad Attilium, scribere Claudium oportuisset. Tum verò, Quadorum nomen ad secundam usque Pannoniam, quam Arrabone amne (*Rabe* nunc est) à primâ dirimit Ptolemæus, & Granuam flumen pertinuisse, ex Marcellini dilucidissimâ perspicitur historiâ; quæ lib. XVII sic habet: *Augusto, inter hæc quiescenti per hiemem apud Sirmium, indicabant nuntii graves & crebri, permixtos Sarmatas & Quados, vicinitate & similitudine morum armaturæque concordes, Pannonias Mœsiarumque alteram cuneis incursare dispersis.* Et posteà: *His in barbarico gestis, Bregetionem castra commota sunt; ut etiam ibi belli Quadorum reliquias, circa illos agitantium tractus, lacrymæ vel sangvis exstingveret. quorum regalis Vitrodorus, Viduarii filius regis, & Agilimundus subregulus, aliique optimates, & judices, variis populis præsidentes, viso exercitu in gremio regni, soliique genitalis, sub gressibus jacuêre militum; & adepti veniam, jussa fecerunt.* Pannoniæ opidum *Bregetionem* nunc esse *Graan*, suo loco argumentis docebo satis validis. Unde liquet, Quadorum gentem ad flumen Granuam usque tunc temporis pertinuisse. quod etiam attestatur M. Antoninus imperator, in vitâ suâ, lib. I, his verbis· Τὰ ἐν Κουάδοις, πρὸς τῷ Γρανούᾳ· id est; *Quæ in Quadis facta, ad Granuam.* Sed omnia quamdilucidissima reddit Ptolemæus, in descriptione Jazygum, his verbis: Ἰάζυγες οἱ Μετανάσται ὁρίζονται ἀπὸ δύσεως τῷ εἰρημένῳ μέρει τῆς Γερμανίας, τῷ ἀπὸ τῶν Σαρματικῶν ὀρέων ἐπὶ τὴν Κάρπιν (malè vulgò τὸν Καρπάτην) καὶ τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ ἐπιστροφῇ. Id est: *Iazyges Metanastæ terminantur ab occasu prædictâ Germaniæ parte,*

quæ est ab Sarmaticis montibus ad Carpin, & Danubii flexum. *Carpin* hodiè in ripâ Danubii supra Budam dici *Kalpach*, suo loco ostendetur. ex hujus adverso montium jugum, ex meridie in occasum versùs ad fontem usque Vagi protensum *Sarmaticos* illos fuisse Ptolemæi *monteis*, Germaniamque iis ab Jazygibus fuisse submotam, infrà docebo, ubi de montibus Germaniæ erit sermo. Huc usque igitur Quadi, ultimi Germanorum in Danubii ripâ, fuerunt extensi. quò rectè convenit Marcellini historia de *Bregetione*: item illud in vitâ Antonini de Granuâ amne. Atque hinc tandem est quòd Ptolemæus, lib. VIII, ait, Germaniam terminari ἀπὸ μεσημβρίας, Ῥαιτίᾳ καὶ Νωρικῷ, καὶ δυσὶ Παννονίαις· id est: *à meridie Rhætiâ, Norico, & duabus Pannoniis*: quarum inferior ab Arrabone amne incipiebat. Ego ex his universis, quæ hactenus adlata, ista colligo: primò Svevos illos, inter Marum Cusumque locatos, in Quadorum transisse commune nomen; Vanniique regnum fuisse à Clunâ amne (quo Marcomannos in Danubii ripâ ab oriente finivi) ad Vagum usque; tam in antiquos Quados, inter Clunam Marumque sitos, quàm in eos Svevos, qui posteà inter Marum Vagumque nomini illorum accesserunt. Plinium autem ex eo errasse puto, quia antiquorum Quadorum nomen Maro finiri, apud superioris sæculi scriptores legerat. tum, quia jam antè regnum habuit in Quadis, quàm alii ei adjicerentur Svevi, ultra Marum. quod haud difficulter etiam ex Tacito, libro de Germaniâ, colligere licet; ubi sic tradit: *Marcomannis, Quadisq., usque ad nostram memoriam, reges manserunt ex gente ipsorum, nobile Marobodui & Tudri genus. jam & externos patiuntur. sed vis & potentia regibus ex auctoritate Romanâ. raro armis nostris, sæpius pecuniâ juvantur.* Ut *Marobodus* Marcomannorum, sic *Tuder* Quadorum fuit rex. voluit quidpe auctor nobilissimum omnium in utrâque gente ostendere. erravitque heic haud modicè doctissimus cetera vir, M. Velserus, in Boicis suis; ubi Tudrum æquè Marcomannorum facit regem, ac Maroboduum. Quia igitur jam longè ante Taciti memoriam Quadi suos habuerunt reges; ut ex his verbis satis disertè patet: Vannius quoque haud dubiè Quadorum simul ac novorum inter Marum Cusumque cultorum fuit rex. quidpe si aliis Quadis rex; cur non hunc potiùs Svevis, in novis sedibus prope locatis, regem imposuit Drusus; cui majores opes ex aucto regno, atque vires à Dacorum Sarmatarumque injuriis novos colonos tuendo? cur item, ubi Vannius regno pellitur ab Hermunduris Ligiisque, nulla Quadorum, proximæ ac validæ nationis, mentio in alterutrâ partium; minùs verò eorum regis; soli Vangio ac Sido Quadi, Vannii sorore geniti, memorantur? Certè hos duos innuere auctorem, haud dubito, ubi Vannium *domesticis discordiis*, id est, quæ in regno ejus ortæ erant, *circumventum* ait. *accolarum* autem *odium*, quod idem auctor refert, Marcomannorum fuisse censeo; quibus conjuncti Hermunduri, moxque sequuti ab alterâ parte Ligii. ni fortè Jubillius ille, Hermundurorum rex, in Marcomannos quoque obtinuerit regnum, pulso Catualdâ; qui & ipse paullo antè Maroboduum pepulerat. sic enim annal. lib. II: *Idem Catualdæ casus; neque aliud perfugium. pulsus haut multo pòst Hermundurorum opibus, & Vibilio duce; receptusque, Forum Iulium, Narbonensis Galliæ coloniam, mittitur. Barbari utrumque comitati, ne quietas provincias immixti turbarent, Danubium ultra, inter flumina Marum & Cusum locantur; dato rege Vannio, gentis Quadorum.* Scribo heic quoque *Iubillii* nomen: nam eumdem esse qui, Hermundurorum rex, XXX annis pòst regno pepulit Vannium, cuivis dispectu promtissimum est. Librario hoc loco Romanum *Vibulliorum*, sive *Vibiliorum*, magis quàm Germanicum *Iubillii* nomen notum fuit. Ceterò ad antè dicta pertinere puto, quæ annal. lib. XII, de Vanniano regno sequuntur: *Regnum Vangio ac Sido inter se partiti sunt: egregiâ adversùs nos fide; suone an servitii ingenio, dum adipiscerentur dominationes, multâ caritate; & majore odio, postquàm adepti sunt.* Divisisse ita videntur, uti alter citra Marum, alter ultra regnaret. etenim illa regio, in quâ novos colonos posuerat Drusus, angustior erat quàm quæ duo regna commodè ferre quiret. Adde præpterea quæ suprà ex libro de Germaniâ citavi: *Sed vis & potentia regibus ex auctoritate Romanâ. rarò armis nostris, sæpiùs pecuniâ juvantur.* Sic Vannius auctoritate Romanâ regnavit: sic ipsi Vangio ac Sido contra subjectorum odium eâdem auctoritate ac potentiâ tuti; unde etiam *egregiâ adversùs Romanos fuère fide*. Adde item, ex historiar. III, ista: *At ne inermes provinciæ barbaris nationibus exponerentur; principes Sarmatarum Iazygum, penes quos civitatis regimen, in commilitium asciti, plebem quoque, & vim equitum, quâ solâ valent, offerebant. Remissum id munus; ne inter discordias externa molirentur, ac majore ex diverso mercede jus fasque exuerent. Trahuntur in partes Sido atque Italicus, reges Svevorum, quibus vetus obsequium erga Romanos, & gens fidei commissæ patientior: opposita in latus auxilia, infestâ Rhetiâ; cui Porcius Septimius procurator erat, incorruptæ erga Vitellium fidei. Igitur*

Sextilius Felix cum alâ Taurianâ, & VIII cohortibus, ac Noricorum juventute, ad occupandam ripam Aeni fluminis, quod Rhætos Noricosq. interfluit, missus. nunc illis aut his prælium tentantibus, fortuna partium alibi transacta. Sido heic & Italicus infestæ Rhætiæ opponuntur, quia Quadorum, gentis Norico conterminæ, reges è propinquo adducebantur.

Termini igitur Quadorum antiquitus fuerunt, ut antè dictum, à meridie Danubius; ab occasu æquinoctiali atque æstivo, primò Cluna amnis, dein Bojohæmici montes, ad Mari usq; confluentem: ab ortu æstivo Marus. At postquàm à Tiberii principatu alii etiam Svevi nomini ac civitati eorum adjecti; limites ultra Marum fuêre, à septemtrionibus montes, in quibus Plinius Hercynium saltum, Ptolemæus ferri secturas sternit, ad opidum usque *Rycho*. inde ab ortu Cusus sive Vagus amnis, ad Danubii usque confluentem. hinc à meridie ipse Danubius. At quia ab hac parte ingens in Danubio est insula, vulgò incolis *Chalokewz* dicta; operæ pretium est scire, cujus ripæ illa fuerit, Pannonicæ, an Germanicæ. Pannonicæ non fuisse, inde colligo, quia Romanorum castella præsidiaria, in hac amnis parte, citra insulam fuêre posita, quà opidum nunc *Rabe* & duo vici *VVifelburg* & *Kerlburg* visuntur; ut fusiùs suo loco demonstrabo. Proinde omnis insula, cum duobus nunc opidis *Komarn* & *Sumarein*, & minoribus insulis, quas utrimque Danubii alvei complectuntur, Quadorum finibus est adscribenda. Ceterùm, quum processu temporis fineis suos ad Bregetionem usque Quadi protulissent; terminus ab septemtrionibus porrò fuit in dictis montibus ad opidum usque *Twárdoszyn*. hinc ab ortu juxta lineam ad lacum *Holie* ductam: dein flumen è lacu in Granuam amnem decurrens; ac mox ipse Granua ad confluentem usque. à meridie iterum Danubius. Sed & ultra dictos monteis, posterioribus temporibus civitatis suæ fineis protulerunt. sic quidpe Marcellinus, prædicto lib. XVII: *Hortante hoc exemplo clementiæ, advolarunt regales, cum suis omnibus, Arabarius, & Vsafer, inter optimates excellentes agminum gentilium duces: quorum alter Transjugitanorum Quadorum parti, alter quibusdam Sarmatis praeerat; locorum confiniis & feritate junctissimi.* Expulerunt igitur hinc Dacos, quos in montibus locat Plinius; ac bonam etiam, si non omnem, Osorum partem; quos inter Marum, & opidum *Os'wieczym*, Vistulæ impositum, incoluisse proximo capite ostendam. Hæc igitur de finibus Quadorum.

Porrò Ptolemæus circa hos fineis ita: Ὑπὸ δὲ τὴν Γαβρῆταν ὕλην Μαρκομανοί· ὑφ' οὓς Σουδινοί, καὶ μέχρι τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ οἱ Ἀδράβαι κάμποι. ὑπὸ δὲ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κουάδοι· ὑφ' οὓς τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη· ὑφ' ἣν μέγα ἔθνος οἱ Βαῖμοι, μέχρι τοῦ Δανουβίου, καὶ συνεχεῖς αὐτοῖς, περὶ τὸν ποταμὸν, οἱ Τερακατρίαι, καὶ οἱ πρὸς τοῖς Κάμποις Ῥακάται. Hoc est: *Sub Gabretâ silvâ Marcomanni. sub quibus Sudini: & ad Danubium usque flumen Adrabæ campi. sub Orcinio autem saltu Quadi: sub quibus ferri secturæ, & Luna silva. sub quâ magna gens Bæmi, ad Danubium usque: & his contermini juxta flumen Teracatriæ, & apud Campos Racatæ.* Quum *Bæmi* isti in ipsum fine Bojohæmum referendi, contermini iis *Teracatriæ* & *Racatæ* erunt in Quadorum agris locandi; partes fortasse sive pagi gentis. *Teracatriæ* qui sint habendi (nisi fortè ex sequenti vocabulo κάμποις, legendum sit Τέρρα κάμποι· ut antè Ἀδράβαι κάμποι, & Πάρμαι κάμποι) haud facilè dixerim. At RACATÆ omnino videntur esse iidem, qui hodiè Slavis Polonis dicuntur *Rakuszy*, Czechis sive Bojohæmis atque Moravis *Rakaussy*; id est, *Austrii*, Germanis *die Oesterreicher*, ad utramque nunc Danubii ripam longè latéque colentes.

Ceterùm à Maro flumine, qui in nonnullis Plinii exemplaribus est *Morus*, regio nomen accepit, quo incolis Slavis *Morává*, & *Morawska Zemie*; Germanis *Mären*: item incolæ Germanis *Märern*, Slavis *Morawané*, & *Morawci*. quæ vocabula hactenus falsò atque imperitè à Marcomannorum nomine à plerisque nostri sæculi geographis deduci video; quasi Moravia antiqua fuerit Marcomannorum sedes.

Opida sive vicos habuisse Quados, jam Ptolemæi tempore, complureis, ex ejus tabulâ Germaniæ dispicio. In his Ῥοβόδουνον, *Robodunum*, rectiùs atque incorruptiùs scriptum est lib. VIII Ἐβουρόδουνον, EBURODUNUM; inter tria præcipua Germaniæ opida computatum. nam aliud quoq; Quadorum opidum apud eumdem est Ptolemæum Ἔβουρον, *Eburum*. & ex situ illud nullum aliud esse potest, quàm quod hodiéque celeberrimum ferè est totius Moraviæ, *Brin* Germanis incolis, Slavis *Brno* dictum. Sic Alpinum quoq; opidum, quondam *Eburodunum*, nunc in Galliâ dicitur *Embrun*. Sed & Moraviæ *Brin*, superiori sæculo vocatum fuisse Germanis *Brun*, sive *Brün*, patet ex eo, quòd Latinè scribatur *Brunna*.

EBURUM ex situ videtur esse id, quod, caput regionis, incolis nunc dicitur Slavis *Ofomucz*, Germanis verò *Vlmitz*.

MEDOSLANIUM, Μεδοσλάνιον, ejusdem Ptolemæi, ex situ simul & quadam nominis similitudine videtur esse nunc celebre opidum *Znáim*.

CELE-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Celemantia, Κελεμαντία, quamvis à Ptolemæo ex adverso Arrabonis amnis ostii ponatur; tamen nihilo magis ea eò pertinet, quàm Bregetio ad ejusdem amnis confluentem. nam hic est apud opidum *Rabe*; Bregetio autem, ut antè dictum, ex adverso confluentis Granuæ, nunc *Graan*. Certè *Celemantia* nullus alius est locus, quàm qui hodiéque xxx millibus passuum supra *Znáim*, sub Bojohæmicis montibus, haud procul Tejæ fontibus vicus dicitur *Kalmintz*. Reliquorum apud Ptolemæum vocabulorum situs haud liquet.

Cap. XXXII.

De Gothinis, Marsingis, Osis, ac Buriis.

Marcomannorum Quadorumque gentibus commemoratis, laudeque eorum atque gloriâ decantatâ, in hæc auctor pergit verba: *Nec minus valent retro Marsigni, Gothini, Osi, Burii. terga Marcomannorum Quadorumque claudunt. è quibus Marsigni & Burii sermone cultuque Svevos referunt: Gothinos Gallica, Osos Pannonica lingva coarguit non esse Germanos; & quòd tributa patiuntur. partem tributorum Sarmatæ, partem Quadi, ut alienigenis imponunt. Gothini, quò magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterùm saltus & vertices montium jugumque insederunt. dirimit enim scinditque Sveviam continuum montium jugum; ultra quod plurimæ gentes agunt: ex quibus latissimè patet Lygiorum nomen.* Hos quatuor populos auctor ab uno latere Marcomannis Quadisque; ab altero, montium jugo claudit. hi igitur duo termini primo loco considerandi sunt. Marcomannorum Quadorumque fines ab hac parte satis clarè descripti sunt. illos scilicet Bojohæmica juga, hos Marus fluvius terminabat. Illud *montium jugum*, quod auctor tradit, in Hungariæ hodiè Poloniæque ac Silesiæ confinio, à Sarmaticis, quos Ptolemæus adpellat, montibus, (vulgò adcolis Polonis *Tátáry*, Hungaris *Szepési*, Germanis *das Hungerisch gebirge*, id est, *juga Hungarica*) juxta opidum *Twárdoszyn*, initium ducit; continuoque procursu ex meridie in septemtriones versùs sese extollens, primùm ceu directâ lineâ propter amnem Salam ad opidum usque *Os więczym*, Vistulæ adpositum, Silesiam à Poloniâ dirimit. inde per ipsam Poloniam, Vartæ fluminis dextram ripam, ad usque opidum *Kłodáwá*, prosequens; hinc versùs opidum *Bydgoscz*; inde in occidentem conversum ad opida *Kamien* & *Stempelborg*, atque iterum in septemtriones, versùs fontem Brogi amnis, tandem juxta lævam Viperæ ripam ad mare Svevicum, inter duo opida *Slage* & *Tzanaw* deponitur. Trajectus ejus heic adcolis vocatur *Gollenbarg*; latrociniis cædibusque viatorum infamis. Ptolemæo universum jugum adpellatur Ἀσκιβούργιον ὄρος, Asciburgius mons. His igitur duobus lateribus, ab ortu, & ab occasu brumali, prædictæ iv nationes in universum inclusæ fuerunt. A Danubii ripâ remotas fuisse universas, liquet quammanifestissimè ex eo, quòd auctor eas non, unà cum Hermunduris, Marcomannis, Quadisque, in fronte Germaniæ ponit; sed, *retro Marcomannorum Quadorumque terga claudere*, adfirmat. unde haud falso argumento colligitur, ultra eam regionem, quam Svevi sub Vannii regno inter Marum Cusumque tenuerunt, positas fuisse. Verùm singulatim sua cuique sedes tribuatur.

Gothinos atque Osos proximos fuisse Sarmatis Jazygibus, & item Quadis, inde judico, quia ab utrisque his tributa illis imponebantur. Gothinos tamen citeriores, Danubioque propiores censeo. quidpe auctor noster *ferrum fodisse* eos tradit. de his autem ferrifodinis ita Ptolemæus: Ὑπὸ τὸν Ὀρκύνιον δρυμὸν Κουάδοι· ὑφ' οὓς τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη· id est: *Sub Hercynio saltu Quadi. sub quibus ferri fodinæ, & Luna silva.* Idem auctor, in expositione Danubii amnis, hæc habet verba: Τὸ μέρος κατὰ τὴν ἑξῆς ἐκτροπὴν τοῦ ποταμοῦ τὴν παρὰ τὴν Λοῦναν ὕλην πρὸς ἄρκτους ῥέοντος ποταμοῦ. id est: *Pars ejus, quæ deinceps est juxta digressionem fluminis quod apud Lunam silvam septemtriones versùm fluit.* Hunc amnem, è Lunâ silvâ versùs meridiem in Danubium defluentem, eumdem esse & *Marum*, suprà in Nariscis ostendi. *Luna* igitur *silva* fuit circa Mari fonteis, & prædictas ferrifodinas. Vt igitur sub Hercynio saltu, id est, sub Bojohæmo, quod saltus cingebat, Quados versùs orientem nominat; sic sub his etiam versùs eamdem regionem intelligendæ sunt fodinæ istæ, nullæque aliæ erunt, quàm quas in montium Sarmaticorum jugo, inter Mari Tejæque confluentem & opidum *Twárdoszyn* extenso, suprà indicavi. Terminus igitur Gothinis fuit ab meridie, dictum jugum, quod Dacos anteà coluisse, testis est Plinius, suprà citatus. *Superiora autem*, inquit, *inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hiberna Carnuti; Germanorumque ibi confinium, campos & plana*

Jazyges Sarmatæ, montes verò & saltus, pulsi ab his, Daci ad Pathissum amnem à Maro; sive is Duria est, à Svevis regnoque Vanniano dirimens eos. aversa Bastarnæ tenent, aliique inde Germani. Huc maximè pertinent & illa auctoris nostri: *Gothini, quo magis pudeat, & ferrum effodiunt. omnesque hi populi pauca campestrium, ceterùm saltus, & vertices montium, jugumque insederunt.* Ptolemæus quia sub Quadis Lunam silvam collocat, equidem crediderim; saltus heic atque monteis in universum à Bojohæmo, quà Mari est fons, ad Pathissum usque amnem, adpellatos fuisse *Hercynios*; ut patet è Plinii verbis: privatim verò eam partem, quæ est inter Marum & Cusum, Svevos Vannianos à Gothinis dirimens, dictam fuisse *Lunam silvam & montem*; in iisque ferrum fodisse Gothinos. nam eodem situ fuisse silvam & ferri fodinas, satis liquidò è Ptolemæi patet verbis. non enim ait; ὑπὸ τοὺς Κουάδους τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ὑπὸ, vel μετὰ, vel ὑπὲρ ταῦτα ἡ Λοῦνα ὕλη· sed, ὑπὸ τοὺς Κουάδους τὰ σιδηρωρυχεῖα, καὶ ἡ Λοῦνα ὕλη. Ceterùm silvâ hac atque jugo Gothini à Svevis Vannianis sive, ut postmodùm adpellati, à Quadis submovebantur, ad opidum usque *Rycho:* inde primùm à Sarmatis Jazygibus, mox ab iisdem Svevis, qui huc immigrarunt, ad usque opidum *Twárdoszyn.* ab oriente terminus fuit, initium jugi Asciburgiensis, & flumen Sala, ad Vistulæ usque confluentem, & opidum *Oś Więczym*; quò à Bastarnis Germanis arcebantur. ab septemtrionibus, quà *Osi* occurrebant, pono lineam à dicto opido *Oś Więczym* ad Viadri Olsæque confluenteis; hinc ipsum Viadrum, & à fonte ejus lineam ad Marum & caput Moraviæ *Olomucz.* ab occidente, Maro à Quadis distingvebantur. Sic jam rectè tributa iis ab his atque ab Sarmatis imponebantur; quia utrisque erant contermini. Tributa autem patiebantur, quia hac conditione solum id obsederant alienigenæ. qui, quia Gallici generis; haud dubitaverim quin pars fuerint Bojorum, à Marcomannis antiquâ sede Bojohæmo pulsorum. Continetur nunc hisce finibus Poloniæ particula; quà opida *Twárdoszyn, Iábłakow, Skoczow, Bielsko, & Miedzyrzecz:* & Silesiæ item portiuncula; quà opida *Teschen, Friestat, Frideck:* item Moraviæ pars; quà opida *Mezyrzec & Holissow.* Ceterùm Dioni, lib. LXXI, eadem gens dicta est ΚΟΤΙΝΟΙ, COTINI, in his verbis, quæ Theodosius ex eo refert: Κοτινοὶ δὲ ἐπηγγείλαντο αὐτοῖς ὅμοια. Ταρρούνιον δὲ Πάτερνον παραλαβόντες, ὡς καὶ ἐπὶ τοὺς Μαρκομάννους αὐτῷ συστρατεύσοντες, μόνον οὐκ ἐποίησαν τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν ἐκεῖνον δεινῶς ἐκάκωσαν, καὶ μετὰ ταῦτα ἀπώλοντο· id est: *Cotini verò, quum similia Marco nuntiari jussissent, nacti Tarrunium Paternum, tamquàm in Marcomannos expeditionem cum eo suscepturi, non tantùm id non fecêre, sed etiam Paterno grave intulerunt damnum; ac deinceps ipsi quoque perierunt.* Expeditionem eam in Marcomannos facere potuerunt, quia cum Quadis tunc Romano imperatori intercedebat pax obsequentissima; ut ex præcedenti oratione patet.

OSI hinc Gothinis ab septemtrionibus continuabantur, ad utramque Viadri ripam satis latè incolentes; versùs occidentem, ad Marum usque, Quadorum terminum; versùs orientem, ad Vartam, & prædictum jugum Asciburgium; ultra quod Lygii. A septemtrionibus, lineam duco à Vartâ & opido *Czestochow* ad flumen *Melpenaw*, quà vicus ei adpositus *Kolíszan:* hinc ipsum flumen; & ab lævâ Viadri ripâ, amnem, qui apud arcem *Fulstain* exorsus, ad vicum *Krupice* Viadro miscetur, ad opidum usque, quod Slavis *Máły Głogaw*, Germanis *Kleyn Glogaw* nuncupatur. hinc lineam, ad fontem usque Mari. Gothinis equidem tributa imponebant cùm Quadi, tùm Sarmatæ Jazyges: at Osis Quadi tantùm; quia longiùs à Sarmatis erant siti. Continetur hisce nunc finibus Silesiæ pars; quà præcipua opida, *Oppelen, Kleyn Glogaw, Rátibor, Troppa, Pszczyná, Rybnik, Bytom:* dein Poloniæ opida *Długoszyn, Mrzygłod, Olsztyn, Mstow.* Locus hoc tractu Ptolemæo refertur Παρίεννα, PARIENNA: qui hodiè haud procul Viadri fonte, vulgò dicitur *Parn*, Moraviæ opidulum.

Ultra Osos, inter Bojohæmum & Lygios fuêre MARSIGNI, ac BURII. *Marsignos* proximos facio Marcomannis, ad Viadrum usque; quia hos primo loco nominat auctor noster: Burii verò tam prope fuêre Lygios, ut etiam inter hos numerati sint Ptolemæo: ut mox ostendetur. A septemtrionibus igitur illos, quà Semnonibus, magnæ Svevorum genti, jungebantur, cingo lineâ, à vico *Steynaw*, Viadro adposito, ad Bojohæmica juga, quà opidum est *Frideberg*, ductâ. Continetur hodiè his finibus celeberrima totius Silesiæ pars, quà opida nobilissima *Neisse, Münsterberg, Grotka, Brige, Olaw, Sweinitz, Strige, Lignitz*, & ipsum totius Silesiæ caput *Breslaw.* præterque comitatus Glacensis. De vocabulo *Marsignorum* idem sentio, quod suprà de *Reudignorum* nomine: nempe magis genuinè ad Germanicam lingvam id scribi MARSINGI. Et est gentis vocabulum apud Ptolemæum Μαρσίγγοι. quod quamvis alienissimo loco, citra Albim sit positum; tamen dubium non est, quin eamdem gentem designet.

Pleraque

Pleraque autem quum apud eum auctorem ſint corrupta; facilè ego ſuſpicer, ſcriptum ab eo fuiſſe *Μαρσινγοι*. Apud Aethicum quoque vitiato vocabulo legi eos exiſtimo *Marnianos*, pro *Marſingos*, inter Germaniæ genteis.

Burii hinc, quamvis unà cum prædictis populis terga Marcomannorum clauderent; tamen haud prope attingebant: ſed, inter Marſingos ac Lygios, medium jugi Aſciburgii adcoluêre. unde etiam ipſis Lygiis à Ptolemæo adnumerati. quamquàm illic Λοῦτοι Βοῦροι leguntur, pro Λοῦγοι Βοῦροι, vel Λούγιοι Βούροι, ut infrà in Lygiis patebit. Horum termini, quibus à meridie Oſos, ab ortu Lygios, ab occaſu hiberno Marſingos attingebant, jam antè dicti ſunt. ab occaſu æſtivo lineâ ab prædicto vico *Steynaw* ad opidum *Szrzodá*, Vartæ impoſitum, à Semnonibus diſtingvo. A ſeptemtrionibus, Vartâ flumine, à dicto opido *Szrzodá* ad opidum *Koto* à Burgundionibus. Comprehenduntur hiſce nunc finibus; Sileſiæ pars, quà opida, *Prauſtnitz*, *Schilderberg*, *VVaartenberg*, *Beraun*: & Poloniæ portio; quà opida, *Krzepice*, *Rádomsko*, *Brzeſznicá*, *VVieluń*, *Bolestaw*, *VVierus*, *Sieradz*, *Grabow*, *VVarta*, *Sadecz*, *Vnieiow*, *Kaliſz*, *Koto*, *Konin*, *Kotec*, *Kozmin*, *Introſzyn*.

Apud Ptolemæum locus hoc tractu nominatur Calisia. quod ego ex nomine, ſimulque ex tractu, interpretor dictum Poloniæ celebre opidum *Kaliſz*.

Cap. XXXIII.

De Lygiis; *qui &* Ligii, Lugii, Lugi, *&* Logiones.

A Latere igitur Oſorum Buriorumque fuêre Lygii. de quibus ita auctor noſter: *Dirimit ſcinditque Sveviam continuum montium jugum; ultra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſimè patet Lygiorum nomen, in plures civitates diffuſum*. Et poſteà: *Trans Lygios Gothones regnantur*. Jugum hoc ſuperiori capite deſcriptum eſt. hoc igitur, & Viſtulæ amnis lunato curſu, ab opido *Oſ Wieczym*, ad opidum uſque *Bydgoſcz*, cincti fuerunt. Ultra amnem, extra Svevorum nomen coluêre *Baſtarnæ*; ut infrà patebit. Omne Lygiorum ſolum, ultra Germanorum nomen, nunc Poloni colunt.

Addit auctor ſuperioribus iſta: *Lygiorum nomen in plures civitates diffuſum. valentiſſimas nominaſſe ſufficiet; Arios, Helveconas, Manimos, Elyſios, Naharvalos*. Non omneis ſe nominaſſe, apertè fatetur. igitur à Ptolemæo referuntur etiam Λοῦγοι Διδοῦνοι, *Lugi Diduni*. qui in plerisque exemplaribus leguntur corrupti Λουγιδιδοῦνοι. Apud eumdem Λοῦτοι Ὀμανοὶ videntur eſſe iidem, qui Tacito *Lygii Manimi*. utrum vocabulum probius, haud facilè dixerim; niſi quòd pleraque alia apud Ptolemæum etiam vitiata. apud Tacitum verò haud perinde. Λούγους Βούρους, *Lugios Burios*, habet idem Ptolemæus. at hos extra Lugiorum nomen ponit noſter. Qui huic *Helvecones*; Ptolemæo ſunt Αἰλουαίωνες, *Aelveones*, haud dubiè, & ipſi vitiato vocabulo. Singulis ſuas deſcribere ſedeis, haud meæ eſt induſtriæ; quando, Lygiis Germanis vel ſponte egreſſis, vel vi pulſis, Slavi immigrantes, veſtigia etiam vocabulorum exſtinxerunt. *Helvecones* tamen, ex poſitione Ptolemæi, extremi versùs ſeptemtriones, proximi Burgundionibus Gothonibusque fuerunt. *Elyſios* plerique noſtri ſæculi geographi putant eſſe eoſdem qui nunc *Sileſii* Latinè, patrio autem vocabulo *Sleſinger* vocantur; quaſi litera *S* interierit à voce *Selyſios*. Et potuerunt quidem, ſuis ſedibus à Slavis pulſi, in eam, quæ nunc dicitur *Sileſia*, transmigraſſe. Verùm ego per nudam hanc conjecturam haud temerè quidquam in auctore tam gravi immutaverim. De Naharvalis atque Ariis ſic auctor noſter ibidem: *Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus oſtenditur. præſidet ſacerdos muliebri ornatu: ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemque memorant. Ejus numinis nomen Alcis. Nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium. ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Ceterùm Arii, ſuper vires, quibus enumeratos paullo antè populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta; tincta corpora, atras ad prœlia noctes legunt: ipsâque formidine, atque umbrâ feralis exercitus, terrorem inferunt; nullo hoſtium ſuſtinente novum ac velut infernum aſpectum. nam primi in omnibus prœliis oculi vincuntur*.

Nomen *Lygiorum* variè ſcriptum reperio. ipſi auctori noſtro, annal. xii, per ſimplex i ſunt Ligii. cui vocabulo proximè accedit illud ex libro de Germaniâ, & Dionis lib. lxvii, Lygii. huc iterum Lugii. nam Λουγίους apud Strabonem eſſe legendum pro Λουίους jam antè haud ſemel dictum; heic verò quammanifeſtiſſimè liquet. quidpe ut noſter *latiſſimè* ait *patere Lygiorum nomen, in plures civitates diffuſum*; ſic Strabo Λουγίους ſuos

ſuos facit μέγα ἔθνος, *gentem magnam*. Apud Ptolemæum equidem leguntur Λοῦγοι Ὀμανοὶ, & Λοῦγοι Διδοῦνοι, & Λοῦγοι Βοῦροι. verùm quia in plerisque exemplaribus, pro ſecundo iſto vocabulo leguntur Λογγιδιδοῦνοι, facillimum eſt conjectu, ubique ſcriptum fuiſſe Λοῦγοι. ita uti LUGI dicantur Ptolemæo, qui Straboni *Lugii*, Tacito *Lygii*, ac *Ligii*. nec dubitare licet, an eadem ſit gens, quum ſitus apud Ptolemæum probè reſpondeat. Zoſimo autem in lib. I, dicuntur Λογίωνες, LOGIONES. quos & ipſos ne dubites eſſe illorum Lugios ac Lygios; ipſa auctoris verba clarum reddunt, quæ ſunt hujuſmodi de Probo imperatore: Μάχας δὲ καρτερὰς ἠγωνίσατο, πρότερον μὲν πρὸς Λογίωνας, ἔθνος Γερμανικόν· οὓς καταγωνισάμενος, καὶ Σέμνωνα ζωγρήσας, ἅμα τῷ παιδὶ, τὸν τούτων ἡγούμενον, ἱκέτας ἐδέξατο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τὴν λείαν πᾶσαν, ἣν εἶχον, ἀναλαβὼν, ἐπὶ ῥηταῖς ὁμολογίαις ἠφίει, καὶ αὐτὸν Σέμνωνα μετὰ τοῦ παιδὸς ἀπέδωκε. καὶ δευτέρα γέγονεν αὐτῷ μάχη πρὸς Φράγγους· οὓς διὰ τῶν στρατηγῶν κατακράτος νενικηκὼς, αὐτὸς Βουργούνδοις καὶ Βανδίλοις ἐμάχετο. id eſt: *Acres etiam pugnas commiſit; primùm contra Logiones, gentem Germanicam: quibus devictis, Semnoneque eorum duce cum filio in poteſtatem redacto, ſupplices factos in fidem recepit: & captivis omnique prædâ recuperatâ, quam habebant, certis eos conditionibus dimiſit; ipſo quoque cum filio reddito. Alterum contra Francos prælium pugnavit. quibus operâ ducum ſtrenuè victis, ipſe cum Burgundis ac Vandilis dimicavit.* Hæc ad Rhenum: quò omnes prædictæ nationes, haud dubiè Francorum vocatu, convenerant. Rectè autem heic nationes domi ſibi invicem conterminæ, *Logiones*, id eſt, *Lugii*, *Burgundi*, ac *Vandili*, & dux illorum *Semno*. Dicti igitur ſunt Zoſimo *Logiones*, quaſi *Lugiones*, qui aliis *Lugi*, ac *Lugii*; quemadmodùm & ipſi *Burgundi* aliis auctoribus vocantur *Burgundii*, ac *Burgundiones*; ut infrà oſtendetur. Apud Aethicum vitioſè ſcribuntur *Langiones*, Burgundionibus conjuncti, pro *Lugiones*.

CAP. XXXIV.

De GOTHONIBUS, *qui &* GOTONES, *&* GUTONES, *&* GUTTONES, GYTHONES, GOTHI, *&* GOTTHI. *item de* GEPIDIS.

LYGIIS continuabantur ab ſeptemtrionibus GOTHONES. ſic enim Tacitus: *Trans Lygios Gothones regnantur paullo jam addictiùs, quàm ceteræ Germanorum gentes; nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab oceano Rugii, & Lemovii.* Horum quoque vocabulum variè apud varios auctores ſcriptum legitur. Ipſi Tacito annal. II, ſunt GOTONES: Straboni, lib. VII, Γούτωνες, GUTONES; ſic namque legendum pro Βούτωνες, jam dudum etiam ab aliis adnotatum eſt. Plinio, lib. IV, cap. XIV, & lib. XXXVII, cap. VII, GUTTONES. Ptolemæo Γύθωνες, GYTHONES. Poſterioris ſæculi ſcriptoribus paſſim GOTHI, ac GOTTHI. Sed de his duobus copioſior poſteà inſtituenda erit diſſertio. Ceterùm auctor noſter apertè Gothones in mediterraneis locare videtur, inter Lugios ac Rugios, ſive Lemovios. Pytheas verò Maſſilienſis, Græcus auctor apud Plinium, prædicto lib. XXXVII, cap. II, diſertiſſimis verbis in litore oceani ſive Svevici maris eos ponit. Verba Plinii, de ſuccino differentis, hæc ſunt: *Pytheas credidit, Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æſtuarium oceani, Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium. ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Baſiliam:* (ſic legendum, pro *Abalum*, infrà docebo) *illò vere fluctibus advehi; & eſſe concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximiſque Teutonis vendere.* Baſiliam inſulam eſſe eamdem, quæ Scandinavia eidem Plinio vocatur, hodiè Daniæ pars cum Svediâ Norvagiâque, & ulterioribus regionibus; Teutonosque Danicas incoluiſſe inſulas, ſuo loco oſtendetur. Ceterùm ſuccinum ad Viſtulæ oſtia & in reliquo Pruſſiæ litore legi, omnibus & lippis notum nunc eſt, & tonſoribus: ibidemque antiquiſſimis lectum fuiſſe temporibus, pluribus infrà oſtendam. Igitur Pytheas, qui de ſuccini circa hoc litus lectione vera cognoverat, de Guttonibus etiam, adcolâ ejuſdem litoris gente, quædam haud falſa accepiſſe poterat. proinde fidem ei hac in re prorſus omnem derogare, haud facilè ſuſtinuerim: nec tamen falſa eſſe, quæ Tacitus ſuper iiſdem Gothonibus, peritiori jam gentium regionumque ſæculo, refert, opinari. poterat quidpe gens, quæ anteà litus oceani adcolebat, poſterioribus temporibus in interiora ſive per vim eſſe pulſa, ſive ſponte ſuâ conceſſiſſe. Id tamen omnino falſum, æſtuarium eos ἑξακισχιλίων σταδίων, id eſt, millium paſſuum IↃCCL, adcoluiſſe. quidpe mare hoc, mihi patrium, eóque

Pleraque autem quum apud eum auctorem ſint corrupta ; facilè ego ſuſpicer, ſcriptum ab eo fuiſſe Μαρσιγγοι. Apud Aethicum quoque vitiato vocabulo legi eos exiſtimo *Marnianos*, pro *Marſingos*, inter Germaniæ genteis.

Burii hinc, quamvis unà cum prædictis populis terga Marcomannorum clauderent ; tamen haud prope attingebant : ſed, inter Marſingos ac Lygios, medium jugi Aſciburgii adcoluêre. unde etiam ipſis Lygiis à Ptolemæo adnumerati. quamquàm illic Λȣτιι Βȣ̃ροι leguntur, pro Λȣ̃γοι Βȣ̃ροι, vel Λȣ́γιοι Βȣ́ϱιοι, ut infrà in Lygiis patebit. Horum termini, quibus à meridie Oſos, ab ortu Lygios, ab occaſu hiberno Marſingos attingebant, jam antè dicti ſunt. ab occaſu æſtivo lineâ ab prædicto vico *Steynaw* ad opidum *Szrzodá*, Vartæ impoſitum, à Semnonibus diſtingvo. A ſeptemtrionibus, Vartâ flumine, à dicto opido *Szrzodá* ad opidum *Koto* à Burgundionibus. Comprehenduntur hiſce nunc finibus ; Sileſiæ pars, quà opida, *Prauſtnitz*, *Schilderberg*, *VVaartenberg*, *Beraun* : & Poloniæ portio ; quà opida, *Krzepice*, *Rádomsko*, *Brzeſznicá*, *VVieluń*, *Bolestaw*, *VVierus*, *Sieradz*, *Grabow*, *VVarta*, *Sadecz*, *Vnieiow*, *Kaliſz*, *Koto*, *Konin*, *Kotec*, *Kozmin*, *Introſzyn*.

Apud Ptolemæum locus hoc tractu nominatur Calisia. quod ego ex nomine, ſimulque ex tractu, interpretor dictum Poloniæ celebre opidum *Kaliſz*.

Cap. XXXIII.

De Lygiis ; *qui* & Ligii, Lugii, Lugi, & Logiones.

A Latere igitur Oſorum Buriorumque fuêre Lygii. de quibus ita auctor noſter : *Dirimit ſcinditque Sveviam continuum montium jugum ; ultra quod plurimæ gentes agunt. ex quibus latiſſimè patet Lygiorum nomen, in plures civitates diffuſum*. Et poſteà : *Trans Lygios Gothones regnantur*. Jugum hoc ſuperiori capite deſcriptum eſt. hoc igitur, & Viſtulæ amnis lunato curſu, ab opido *Oſ Wieczym*, ad opidum uſque *Bydgoſcz*, cincti fuerunt. Ultra amnem, extra Svevorum nomen coluêre *Baſtarnæ* ; ut infrà patebit. Omne Lygiorum ſolum, ultra Germanorum nomen, nunc Poloni colunt.

Addit auctor ſuperioribus iſta : *Lygiorum nomen in plures civitates diffuſum. valentiſſimas nominaſſe ſufficiet ; Arios, Helveconas, Manimos, Elyſios, Naharvalos*. Non omneis ſe nominaſſe, apertè fatetur. igitur à Ptolemæo referuntur etiam Λȣ̃γοι Διδȣ̃νοι, *Lugi Diduni*. qui in pleriſque exemplaribus leguntur corrupti Λογίιδιδȣ̃νοι. Apud eumdem Λȣ̃τοι Ὀμανοὶ videntur eſſe iidem, qui Tacito *Lygii Manimi*. utrum vocabulum probius, haud facilè dixerim ; niſi quòd pleraque alia apud Ptolemæum etiam vitiata. apud Tacitum verò haud perinde. Λȣ́γȣς Βȣ́ρȣς, *Lugios Burios*, habet idem Ptolemæus. at hos extra Lugiorum nomen ponit noſter. Qui huic *Helvecones* : Ptolemæo ſunt Αἰλȣαίωνες, *Aelveones*, haud dubiè, & ipſi vitiato vocabulo. Singulis ſuas deſcribere ſedeis, haud meæ eſt induſtriæ ; quando, Lygiis Germanis vel ſponte egreſſis, vel vi pulſis, Slavi immigrantes, veſtigia etiam vocabulorum exſtinxerunt. *Helvecones* tamen, ex poſitione Ptolemæi, extremi verſùs ſeptemtriones, proximi Burgundionibus Gothonibuſque fuerunt. *Elyſios* plerique noſtri ſæculi geographi putant eſſe eoſdem qui nunc *Sileſii* Latinè, patrio autem vocabulo *Sleſinger* vocantur ; quaſi litera *S* interierit à voce *Selyſios*. Et potuerunt quidem, ſuis ſedibus à Slavis pulſi, in eam, quæ nunc dicitur *Sileſia*, transmigraſſe. Verùm ego per nudam hanc conjecturam haud temerè quidquam in auctore tam gravi immutaverim. De Naharvalis atque Ariis ſic auctor noſter ibidem : *Apud Naharvalos antiquæ religionis lucus oſtenditur. præſidet ſacerdos muliebri ornatu : ſed deos interpretatione Romani Caſtorem Pollucemque memorant. Ejus numinis nomen Alcis. Nulla ſimulacra, nullum peregrinæ ſuperſtitionis veſtigium. ut fratres tamen, ut juvenes venerantur. Ceterùm Arii, ſuper vires, quibus enumeratos paullo antè populos antecedunt, truces, inſitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra ſcuta ; tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt : ipsâque formidine, atque umbrâ feralis exercitus, terrorem inferunt ; nullo hoſtium ſuſtinente novum ac velut infernum aſpectum. nam primi in omnibus præliis oculi vincuntur*.

Nomen *Lygiorum* variè ſcriptum reperio. ipſi auctori noſtro, annal. xii, per ſimplex i ſunt Ligii. cui vocabulo proximè accedit illud ex libro de Germaniâ, & Dionis lib. lxvii, Lygii. huc iterum Lugii. nam Λȣγίȣς apud Strabonem eſſe legendum pro Λȣίȣς jam antè haud ſemel dictum ; heic verò quammaniſeſtiſſimè liquet. quidpe ut noſter *latiſſimè* ait *patere Lygiorum nomen, in plures civitates diffuſum* ; ſic Strabo Λȣγίȣς ſuos

ſuos facit μέγα ἔθνος, *gentem magnam*. Apud Ptolemæum equidem leguntur Λοῦτοι Ὀμανοὶ, & Λοῦτοι Διδοῦνοι, & Λοῦτοι Βοῦροι. verùm quia in plerisque exemplaribus, pro ſecundo iſto vocabulo leguntur Λογγιδιδοῦνοι, facillimum eſt conjectu, ubique ſcriptum fuiſſe Λοῦγοι. ita uti LUGI dicantur Ptolemæo, qui Straboni *Lugii*, Tacito *Lygii*, ac *Ligii*. nec dubitare licet, an eadem ſit gens, quum ſitus apud Ptolemæum probè reſpondeat. Zoſimo autem in lib. I, dicuntur Λογίωνες, LOGIONES. quos & ipſos ne dubites eſſe illorum Lugios ac Lygios; ipſa auctoris verba clarum reddunt, quæ ſunt hujuſmodi de Probo imperatore: Μάχας δὲ καρτερὰς ἠγωνίσατο, πρότερον μὲν πρὸς Λογίωνας, ἔθνος Γερμανικόν· οὓς καταγωνισάμενος, καὶ Σέμνωνα ζωγρήσας, ἅμα τῷ παιδὶ, τὸν τούτων ἡγούμενον, ἱκέτας ἐδέξατο, καὶ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τὴν λείαν πᾶσαν, ἣν εἶχον, ἀναλαβὼν, ἐπὶ ῥηταῖς ὁμολογίαις ἠφίει, καὶ αὐτὸν Σέμνωνα μετὰ τοῦ παιδὸς ἀπέδωκε. καὶ δευτέρα γέγονεν αὐτῷ μάχη πρὸς Φράγγους· οὓς διὰ τῶν στρατηγῶν κατακράτος νενικηκὼς, αὐτὸς Βουργούνδοις καὶ Βανδίλοις ἐμάχετο. id eſt: *Acres etiam pugnas commiſit; primùm contra Logiones, gentem Germanicam: quibus devictis, Semnoneque eorum duce cum filio in poteſtatem redacto, ſupplices factos in fidem recepit: & captivis omnique prædâ recuperatâ, quam habebant, certis eos conditionibus dimiſit; ipſo quoque cum filio reddito. Alterum contra Francos prælium pugnavit. quibus operâ ducum ſtrenuè victis, ipſe cum Burgundis ac Vandilis dimicavit.* Hæc ad Rhenum: quò omnes prædictæ nationes, haud dubiè Francorum vocatu, convenerant. Rectè autem heic nationes domi ſibi invicem conterminæ, *Logiones*, id eſt, *Lugii*, *Burgundi*, ac *Vandili*, & dux illorum *Semno*. Dicti igitur ſunt Zoſimo *Logiones*, quaſi *Lugiones*, qui aliis *Lugi*, ac *Lugii*; quemadmodùm & ipſi *Burgundi* aliis auctoribus vocantur *Burgundii*, ac *Burgundiones*; ut infrà oſtendetur. Apud Aethicum vitioſè ſcribuntur *Langiones*, Burgundionibus conjuncti, pro *Lugiones*.

CAP. XXXIV.

De GOTHONIBUS, *qui &* GOTONES, *&* GUTONES, *&* GUTTONES, GYTHONES, GOTHI, *&* GOTTHI. *item de* GEPIDIS.

LYGIIS continuabantur ab ſeptemtrionibus GOTHONES. ſic enim Tacitus: *Trans Lygios Gothones regnantur paullo jam addictiùs, quàm ceteræ Germanorum gentes: nondum tamen ſupra libertatem. Protinus deinde ab oceano Rugii, & Lemovii.* Horum quoque vocabulum variè apud varios auctores ſcriptum legitur. Ipſi Tacito annal. II, ſunt GOTONES: Straboni, lib. VII, Γούτωνες, GUTONES; ſic namque legendum pro Βούτωνες, jam dudum etiam ab aliis adnotatum eſt. Plinio, lib. IV, cap. XIV, & lib. XXXVII, cap. VII, GUTTONES. Ptolemæo Γύθωνες, GYTHONES. Poſterioris ſæculi ſcriptoribus paſſim GOTHI, ac GOTTHI. Sed de his duobus copioſior poſteà inſtituenda erit diſſertio. Ceterùm auctor noſter apertè Gothones in mediterraneis locare videtur, inter Lugios ac Rugios, ſive Lemovios. Pytheas verò Maſſilienſis, Græcus auctor apud Plinium, prædicto lib. XXXVII, cap. II, diſertiſſimis verbis in litore oceani ſive Svevici maris eos ponit. Verba Plinii, de ſuccino differentis, hæc ſunt: *Pytheas credidit, Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æſtuarium oceani, Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium. ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Baſiliam:* (ſic legendum, pro *Abalum*, infrà docebo) *illò vere fluctibus advehi; & eſſe concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximiſque Teutonis vendere.* Baſiliam inſulam eſſe eamdem, quæ Scandinavia eidem Plinio vocatur, hodiè Daniæ pars cum Svediâ Norvagiâque, & ulterioribus regionibus; Teutonoſque Danicas incoluiſſe inſulas, ſuo loco oſtendetur. Ceterùm ſuccinum ad Viſtulæ oſtia & in reliquo Pruſſiæ litore legi, omnibus & lippis notum nunc eſt, & tonſoribus: ibidemque antiquiſſimis lectum fuiſſe temporibus, pluribus infrà oſtendam. Igitur Pytheas, qui de ſuccini circa hoc litus lectione vera cognoverat, de Guttonibus etiam, adcolâ ejuſdem litoris gente, quædam haud falſa accepiſſe poterat. proinde fidem ei hac in re prorſus omnem derogare, haud facilè ſuſtinuerim: nec tamen falſa eſſe, quæ Tacitus ſuper iiſdem Gothonibus, peritiori jam gentium regionumque ſæculo, refert, opinari. poterat quidpe gens, quæ anteà litus oceani adcolebat, poſterioribus temporibus in interiora ſive per vim eſſe pulſa, ſive ſponte ſuâ conceſſiſſe. Id tamen omnino falſum, æſtuarium eos ἑξακισχιλίων σταδίων, id eſt, millium paſſuum IↃCCL, adcoluiſſe. quidpe mare hoc, mihi patrium, eòque

notius, æstus non patitur. & totum licet hoc litus ab Chaluso flumine ad extremos usque Livoniæ fineis permetiaris; vix amplius VI millibus stadiorum invenias: quantum litoris spatium unos tenuisse Pytheæ ætate Guttones, nemo prudens sanæque mentis homo persuaderi facilè sibi patiatur. At ἑξακοσίων σταδίων, stadiorum IↃC litus hoc Guttonum si tradidisset Pytheas, id est, millium passuum LXXV; rectiùs sensisse eum dicerem. tantum enim circiter est spatium litoris à Vistulæ citimo ostio in orientem æstivum versùs, quo succinum hodiéque legitur. Ac tenuisse Guttones, LX millium passuum spatio, litus in insulâ Vistulæ amnis, quæ nunc vulgò incolis vocatur *de Näringe*, cum pusillo cis amnem, infra opidum *Danzig*, & item superiorem amnis insulam, cui cognomentum *Magnæ*, vulgò *das Groosse Werder*, ex iis, quæ mox disserturus sum, quammanifestissimè patebit. Unde jam certum fit, *æstuarium* heic adpellasse Pytheam id, quod lacus hodiè esse noscitur, inter dictam insulam & opidum *Königesberg*, vulgari nomine, *das Frische haff*. Hunc Pytheas quo vocabulo adpellaverit, quod Plinius vertit *æstuarium*, equidem ignoro. Aristoteli certè atque Straboni, sæpius ejusmodi lacus marini, sive in mare exeuntes, vocantur λιμνοθάλατται.

Limiteis igitur Gothonum agris adsigno hujusmodi: A septemtrionibus oceanum, sive oceani sinum, qui Plinio Melæque vocatur *Codânus*; Tacito autem *Svevicum mare*. ab occidente æstivo, quà contermini erant suprà dicti Lemovii, primò Cattium rivum, qui IV millibus passuum citra Vistulæ ostium oceano miscetur: & ab ejus fonte lineam, per Cassubiæ colleis, fonteisque Levæ ac Lepenii amnium, opidumque, quod vulgò incolis Cassubiis *Byczow*, Germanis *Bütow* adpellatur, ad fontem usque Brogi fluminis, & opidum *Hamersteen* ductam. Ab occidente æquinoctiali, atque meridie, quà Burgundiones, ut infrà patebit, occurrebant, Asciburgiorum eos cingo collium jugo, quod à dicto Brogi fonte primùm versùs meridiem inter opidum *Stuchow* & amnem Gudam, deinde à vico *Stempelborg* in orientem versùs ad opidum *Bydgoscz* & proximam Vistulæ ripam procurrit. quo tractu prædictis Lygiis continuabantur. Ab oriente brumali fuit Vistula amnis; & ubi is, inter cœnobium *Pölplyn* opidumque *Stuum*, in duo scinditur cornua, alveus ejus orientalis, Mariæburgium opidum præterfluens, vulgari vocabulo *die Nagot*, apud Elbingium opidum in prædictum lacum effunditur. hinc verò ipse lacus, ad ostium usque, quo is, inter duos vicos *Balge & Pillaw*, oceano miscetur. Includunt hi fines regionem, quæ nunc Pomerellia vocatur; superiori autem sæculo pars erat maxima Cassubiæ. Est hodiéque in citeriori Vistulæ ripâ, ad medium dictæ insulæ *Magnæ* latus, vicus vulgari vocabulo *Gut land*, & variante incolarum dialecto *Goot land*, quod an veterum cultorum memoriam servet, quasi dicas *Gothonum terram*; haud temerè adfirmaverim.

Sed Gothonibus meis prædictum litus uti adseram; simulque probem, eamdem fuisse gentem, quam posterioris ævi scriptores dixêre GOTHOS, atque GOTTHOS; altior paullo suscipienda mihi est dissertatio: non contra nostri tantùm sæculi scriptores; quorum facilis aliàs foret confutatio; sed adversùm antiquos etiam complureis auctores: in quibus poëtæ, Sidonius, Claudianus, atque Ausonius Gothos plerumque GETARUM adpellarunt vocabulo; Jornandes autem, Procopius, Orosius, divus Hieronymus, Spartianus & nonnulli alii, liquidò adseverarunt, Gothos eamdem esse gentem, quam antiquiores scriptores, Græci dixêre GETAS, Romani DACOS: quorum sedem ultra Danubium fuisse, inter Pathissum amnem atque mare Ponticum, ex adverso Pannoniæ, Mœsiæque, satis è Strabone, Ptolemæo, atque aliis, in aperto est. Qui equidem tot tantorumque veterum auctorum unanimis super eâdem re consensus, tantam hactenus visus est mereri auctoritatem atque fidem, uti nemo, quod sciam, contrà hiscere ausus sit. Verùm ego, quia hoc ubique certum mihi propositum, non tam auctorum numerum, quàm pondus rationum expendere; neque hac in re verebor omnibus istis contradicere, adversúmque eos ex vetustiorum auctorum monumentis probare, duas diversasque inter se fuisse genteis, GOTHOS, atque GETAS. Quo facto, ostendam deinceps, *Gothos* eosdem esse, quos Tacitus *Gothones*, & *Gotones*, Plinius cum vetustissimo scriptore Pytheâ *Guttones* adpellavit.

Primo igitur loco ipsa suprà dictorum auctorum verba in medium ponere consilium est; ne quis plus ponderis iis inesse suspicetur, quàm vel ipse eruere inde queat. Procopius rer. Gothicar. lib. I: Ἐν μὲν τῇ Ῥώμῃ τῶν τινὲς πατρικίων τὰ Σιβύλλης λόγια προὔφερον, ἰσχυριζόμενοι, τὸν κίνδυνον τῇ πόλει ἄχρι ἐς τὸν Ἰούλιον μῆνα γενήσεσθαι μόνον. χρῆναι γὰρ τότε, βασιλέα Ῥωμαίοις καταστῆναί τινα, ἐξ οὗ δὴ τὸ Γετικὸν οὐδὲν Ῥώμῃ τὸ λοιπὸν δείσειε. Γετικὸν γὰρ ἔθνος φασὶ τοὺς

Γότθους

γότθους εἶναι. Hoc est: *Romæ quidem Patriciorum quidam Sibyllæ oracula in medium proferebant; adseverantes, ad Iulium usq; mensem tantùm urbem in discrimine fore; & oportere constitui, ut imperator tum quispiam Romanorum exsistat, quum demum Roma nihil Geticum formidaverit. Geticam quidpe nationem esse Gothos adfirmant.* Divus Hieronymus, epistolâ CXXXV: *Quis hoc crederet, ut barbara Getarum lingua Hebraicam quæreret veritatem; & dormitantibus, imò contemnentibus Græcis, ipsa Germania Spiritus sancti eloquia scrutaretur?* Orosius, lib. I, cap. XVI: *Modò autem Getæ illi, qui & nunc Gothi, quos Alexander evitandos pronuntiavit, Pyrrhus exhorruit, Cæsar etiam declinavit, relictis vacuefactisque sedibus suis; ac totis viribus toti Romanas ingressi provincias, simulque ad terrorem diu ostentati, societatem Romani fœderis precibus sperant, quam armis vindicare potuissent.* Fl. Vopiscus, in Probo: *Tetendit deinde iter per Thracias; atque omnes Geticos populos aut in deditionem, aut in amicitiam recepit.* Pomponius Lætus, in Claudio: *Prœliis ac rerum penuriâ Sarmatas, Getas, Scythas, Quados consumsit.* De iisdem in Constantino Magno: *Vicit Sarmatas & Gotthos, Thraciam diripientes.* Spartianus in Antonino Caracallâ: *Quum Germanici, & Parthici, & Arabici, & Alamanici, nomen adscriberet; Helvius Pertinax dicitur joco dixisse; Adde, si placet, Geticus Maximus: quòd Getam occiderat fratrem; & Gotthi Getæ dicerentur.* Idem in Antonino Getâ: *Helvius Pertinax recitanti Faustino prætori, & dicenti: Sarmaticus Maximus, & Parthicus Maximus; dixisse dicitur: Adde & Geticus Maximus; quasi Gotthicus.* Fateor equidem, magnam his omnibus, supráque dictis poëtis, habendam esse, ut antiquis scriptoribus, auctoritatem; maximè verò omnium Spartiano, qui LXXX haud ampliùs annis post Caracallæ imperium, in Diocletiani principatu vixit. verùm tamen in contrariam me rapit opinionem magna illa ratio, quòd nemo veterum auctorum Getas sive Dacos in Germanorum computavit nationibus: quum interim, Gothos Germanicam fuisse gentem, tam certò ex moribus ac sermone & propiis singulorum hominum vocabulis constet, uti id nemo umquàm in dubium vocare ausus sit. Suprà ubi de Quadis mihi fuit sermo, ex Plinio intelleximus, Germanorum initium in Danubii ripâ, à Ponto & ostiis ejus amnis advenientibus fuisse ad Marum flumen, & Pannonica hiberna, Carnuti sita; primis illic, post Jazyges Sarmatas, occurrentibus Quadis. quorum deinde nomen civitasque ad Cusum usque, ac tandem ad Granuam & Sarmaticos monteis prolata fuit. Et Getas Thracicam, non Celticam fuisse gentem, testis est antiquissimus historicorum Herodotus lib. IV, his verbis: Οἱ δὲ Γέται, πρὸς ἀγνωμοσύνην τραπόμενοι, αὐτίκα ἐδουλώθησαν, Θρηΐκων ἐόντες ἀνδρειότατοι, καὶ δικαιότατοι. *Getæ, per imperitiam resistentes, in servitutem redacti sunt; quum sint fortissimi Thracum, atque justissimi.* Herodoto consentiens Strabo, Getas facit Thracas, ac planè ab his diversos Germanos, libro VII: Οἱ Ἕλληνες, inquit, τοὺς Γέτας, Θρᾷκας ὑπελάμβανον. ᾤκουν δ' ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἴστρου. id est: *Græci Getas existimarunt esse Thracicam gentem. utramque autem Istri ripam adcoluerunt.* & paullo pòst: Τὸ δὲ χήρους γυναικῶν οἰκεῖν, οὐδεμίαν τοιαύτην ἔμφασιν ὑπογράφει, καὶ μάλιστα παρὰ τοῖς Θρᾳξί, καὶ τούτων τοῖς Γέταις. id est: *Quòd autem sine uxoribus vixerint, nullum talis rei indicium exstat; maximè apud Thracas, & horum partem Getas.* Item posteà: Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος τῆς χώρας μερισμός, συμμένων ἐκ παλαιοῦ· τοὺς μὲν γὰρ Δάκους προσαγορεύουσι, τοὺς δὲ Γέτας· Γέτας μέν, τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους, καὶ πρὸς τὴν ἕω· Δάκους δέ, τοὺς εἰς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς· οὓς οἶμαι Δάους καλεῖσθαι τὸ παλαιόν· ἀφ' οὗ καὶ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ἐπεπόλασε αὐτῶν οἰκετῶν ὀνόματα Γέται καὶ Δᾶοι· τοῦτο γὰρ πιθανώτερον, ἢ ἀπὸ τῶν Σκυθῶν, οὓς καλοῦσι Δάας. hoc est: *Est & alia regionis divisio, quæ ab antiquo perduravit; ut alii Daci, alii Getæ adpellentur: Getæ, qui ad Pontum & orientem vergunt; Daci, qui in diversum ad Germaniam, & Istri fonteis: quos puto antiquitus esse Davos adpellatos. unde etiam apud Atticos in usu fuerint servorum nomina, Getæ ac Davi. hoc namque probabilius est, quàm à Scythis, quos Daas vocant.* Et mox: Ὁμόγλωττοι δ' εἰσὶν οἱ Γέται τοῖς Δάκοις. παρὰ μὲν οὖν τοῖς Ἕλλησιν οἱ Γέται γνωρίζονται μᾶλλον, διὰ τὸ συνεχεῖς τὰς μεταναστάσεις ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἴστρου πεποιῆσθαι, καὶ τοῖς Θρᾳξί, καὶ τοῖς Μυσοῖς ἀναμεμίχθαι. id est: *Eâdem utuntur cum Dacis linguâ Getæ. ceterùm Græcis notiores sunt Getæ, ob crebras in utramque Istri ripam migrationes, quódque Thracibus ac Mysis fuerunt mixti.* Et paullo pòst: Αὐξηθέντες δ' οὖν ἐπὶ πλεῖστον, οἵ τε Γέται, οἵ τε Δάκοι, ὥστε καὶ εἴκοσι μυριάδων ἐκπέμπειν στρατείαν, νῦν ὅσον εἰς τέτταρας μυριάδας συνεσταλμένοι τυγχάνουσι· καὶ ἐγγὺς μὲν ἥκουσι τοῦ ὑπακούειν Ῥωμαίων· οὔπω δ' εἰσὶν ὑποχείριοι τελέως, διὰ τὰς ἐκ τῶν Γερμανῶν ἐλπίδας, πολεμίων ὄντων τοῖς Ῥωμαίοις. hoc est: *At Getæ, ac Daci, quum eò crevissent eorum vires, uti etiam CC millia hominum in bella educerent; nunc eorum copiæ ad XL millia redactæ sunt. ac, tametsi parum abest, quin Romanis sese submittant; nondum tamen prorsus debellati sunt; quòd spei aliquid est ipsis in Romanorum hostibus Germanis.* His adde, si videtur, quæ

Stephanus haud dubiè è Strabone transſcripſit : Δακία, χώρα πλησίον Βορυσθένους. οἱ Δάκοι, οὓς καλοῦμεν Δάους. Γέτας γὰρ τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους, καὶ τὴν ἕω· Δάκους δὲ, τοὺς πρὸς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς· καὶ παρ' Ἀττικοῖς δὲ τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα, Δάοι καὶ Γέται. id eſt : *Dacia, regio prope Boryſthenem. Daci, quos vocamus Davos. Nam Getas adpellamus eos, qui ad Pontum & orientem ſpectant; Dacos verò, qui in diverſum ad Germaniam, & Iſtri fonteis. unde & apud Atticos ſervorum nomina, Davi, & Getæ.* Idem : Γετία, ἡ χώρα τῶν Γετῶν. ἔστι δὲ Θρακικὸν ἔθνος. *Getia, regio Getarum. eſt autem gens Thracica.* Ex his igitur ſatis jam clarè patet, diverſam ſemper habitam fuiſſe Getarum gentem à gente Germanorum : illam Thracicam, hanc Celticam. Neque enim Græci diſcrimen hoc ignorare potuerunt, quando Getæ illis ſatis propinqui; Celtarum verò multæ nationes Pannoniam, Mœſiam, Thraciamque intra Hæmum, & item magnam Ponti in Aſiâ partem tunc tenuerunt. Nec Romanis quidem ejusdem diſcriminis, ſub Cæſare atque Auguſto, Tiberioque, ſub quo ſcripſit Strabo, ignaris eſſe licuit; ſiquidem bella cum utrâque tunc gente gerebant; teſte vel ipſo Strabone in ſuprà dictis. Sic igitur poſteriori etiam ſæculo, quum penitiùs jam Romanis Getarum natio non modò cognita ſed & debellata fuit; quos illi in univerſum Dacos adpellavêre, teſte Plinio, lib. IV, cap. XII : nemo tamen ante Spartianum Dacos retulit inter Germaniæ nationes. quamvis ne hic quidem diſertè id facit : ſed Gothos ait dictos fuiſſe Getas. cujus generis fuerint vel iſti, vel illi, non addit. Tacitus, graviſſimus omnium ſcriptor, qui primo imperii Trajani anno Germaniæ gentes ſingulari libro deſcripſit; interque eas & Baſtarnas nominavit, ad Pontum uſque ſupra Dacos extenſos; nihil de Dacis adjungit. contrà verò eodem libro de Germaniâ, & hiſtoriar. IV, (ſcripſit autem hiſtorias poſt Germaniam) quamdiſertiſſimè inter utramque gentem diſtingvit. In libro de Germaniâ : *Germania omnis à Galliis, Rhætiisque, & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis, Dacisque, mutuo metu aut montibus ſeparatur.* In IV hiſtoriarum : *Turbata per eosdem dies Germania.* & mox; *Mota & Dacorum gens.* & paullo pòſt : *Ne extrema moles utrimque ingrueret, ſi Dacus Germanusque, diverſi irrupiſſent.* Prætereo heic reliquos auctores, qui Taciti ætatem proximè ſubſequuti ſunt : quorum nulli Gothorum nomen cognitum; nulli Getarum vel Dacorum vocabulum inter Germaniæ genteis relatum. unum Dionem citare liceat; qui ipſe Caracallæ tempore vixit; ipſe Dalmatiæ Pannoniæque præturam geſſit : ubi in ripâ Danubii, in Daciæ confinio, perdiſcere gentem genusque Dacorum præſens potuit. hic tamen lib. I ſic ſcribit : Καὶ ἀθρόοι πρὸς ἀλλήλους Δακοί τε καὶ Σουῆβοι ἐμαχέσαντο. εἰσὶ δ' οὗτοι μὲν Κελτοὶ, ἐκεῖνοι δὲ δὴ Σκύθαι τρόπον τινά. καὶ οἱ πέραν τοῦ Ῥήνου, ὥς γε τἀκριβὲς εἰπεῖν· (πολλοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι τούτων τῶν Σουήβων ὀνόματος ἀντιποιοῦνται) οἱ δ' ἐπ' ἀμφότερα τοῦ Ἴστρου νέμονται. ἀλλ' οἱ μὲν ἐπὶ τάδε αὐτοῦ καὶ πρὸς τῇ Τριβαλλικῇ οἰκοῦντες ἔς τε τὸν τῆς Μυσίας νομὸν τελοῦσι, καὶ Μυσοὶ, πλὴν παρὰ τοῖς πάνυ ἐπιχωρίοις, ὀνομάζονται· οἱ δὲ ἐπέκεινα, Δακοὶ κέκληνται, εἴ τι δὴ Γέται τινὲς, εἴ τε καὶ Θρᾷκες, τοῦ Δακικοῦ γένους, τοῦ τὴν Ῥοδόπην ποτὲ ἐνοικήσαντος, ὄντες. id eſt : *Turmæ quoque Dacorum & Svevorum inter ſe depugnarunt. quarum altera Scythica eſt quodam modo, altera Germanica natio. Svevi autem, ſi accuratè loquamur, trans Rhenum incolunt; (quamquàm multi quoque alii Svevorum nomen uſurpant :) Daci ex utrâque Iſtri ripâ habitant. atque horum qui citra id flumen ſunt, Triballis contermini, ad Myſorum præfecturam pertinent, & Myſi adpellantur; non tamen ab iis, qui propriè regionis ejus indigenæ ſunt.* Idem auctor lib. LXVII : Δάκους δ' αὐτοὺς προσαγορεύω, ὥσπερ που καὶ αὐτοὶ ἑαυτοὺς, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφᾶς ὀνομάζουσιν· οὐκ ἀγνοῶν ὅτι Ἑλλήνων τινὲς Γέτας αὐτοὺς λέγουσιν, εἴτε ὀρθῶς, εἴτε καὶ μὴ λέγοντες. ἐγὼ γὰρ οἶδα Γέτας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκοῦντας. hoc eſt : *Dacos eos adpello; quia ita cùm à ſe ipſis, tùm à Romanis vocantur : etſi non ignoro, eos à quibusdam Græcis Getas eſſe dictos; ſive rectè, ſive malè. ego enim ſcio Getas trans Hæmum incolenteis.* Nempe inferiores, Pontoque proximi, Getæ Græcis adpellabantur; ut ſuprà è Strabone cognitum. unde etiam Ovidio, in Tomitano apud Pontum opido agenti, numquàm vocantur Daci. quidam verò Græcorum, reliquos quoque ejusdem gentis, id eſt, Dacos, adpellaverunt Getas. Verùm, ne in longum procedat oratio; ipſum Antonini Getæ, fratris Caracallæ nomen, ſatis liquidò teſtatur, nullos etiam tunc in Danubii ripâ cognitos fuiſſe Gothos. Ergo, quia ſatis hactenus demonſtratum eſt, GETAS non fuiſſe Germanos; firmo jam validoque argumento patet, GOTHOS, Germanicam gentem, non fuiſſe Getas.

Ceterùm error hic Spartiano (ſi modò vocabulum *Gothorum* non ſit apud eum ſcioli cujusdam gloſſematium) aliisque poſt eum auctoribus inde natus eſt, quòd Gothi circa ea tempora Dacorum terras obſederant. Iſidorus origin. lib. XIV, cap. IV; & Aethicus in deſcriptione Europæ : *Dacia, ubi eſt Gothia.* Et ſic Jornandes Gothorum, ſub Juſtiniani impera-

imperatoris tempora, epiſcopus, in libro, quem malè de rebus Geticis inſcripſit, quum de Gothis agat, ipſam terram adpellat *Daciam*, quam Gothos obſediſſe narrat. Sed res ea uti plana reddatur, fabulæ Jornandis, quibus contaminavit potiùs, quàm illuſtravit gentem eam, detegendæ ſunt. Quamquàm non Jornandis demum hæc puto fuiſſe figmenta; ſed Ablabii, & Dexippi: qui ante ipſum Gothorum res geſtas ſcripto mandarunt; quosque ipſe citat. His igitur haud dubiè auctoribus, originem gentis Jornandes ante Herculea tempora deducere conatur ex inſulâ ſeptemtrionis, ut putabatur, Scanziâ: (Norvagiam Svediamque nunc eſſe, cum reliquis ultrà terris, ſuo loco oſtendetur) quam ob id ipſum *vaginam* vocat *nationum, & officinam gentium*. Quâ in re egregium ſe præbuit ineptiſſimarum nugarum etiam poſterioribus hominibus ducem; primùm Paullo Diacono, uti is ex eâdem regione ſuos quamfalſiſſimè originaretur Langobardos; dein noſtri ſæculi ſcriptoribus, qui indidem Alemannos, Francos, Saxones, atque alios protraxerunt: ut ſatis abundéque ſuprà oſtenſum eſt. Sed verba Jornandis paullo pleniora huc adponere liceat; quia ex his ipſis veritas poſteà erit eruenda. ſub initium igitur libri ſui de rebus Gothicis; *Ex hac*, inquit, *Scanziâ inſulâ, quaſi officinâ gentium, aut certè velut vaginâ nationum, cum rege ſuo, nomine Berich, Gothi quondam memorantur egreſſi. qui, ut primùm, è navibus exeuntes, terras attigêre, ilico loco nomen dederunt. nam hodiè illic, ut fertur, Gothiſcanzia vocatur. Vnde mox promoventes ad ſedeis Vlmerugorum, qui tunc oceani ripas inſidebant, caſtrametati ſunt, eosque, commiſſo prælio, propriis ſedibus pepulerunt: eorumque vicinos VVandalos jam tunc ſubjugantes, ſuis applicuêre victoriis. Ibi verò (magnâ populi numeroſitate creſcente, etiam penè quinto rege regnante, poſt Berich) Filimer, filio Godarici, conſilium ſedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus. Qui, aptiſſimas ſedeis locaque dum quæreret congrua, pervenit ad Scythiæ terras, quæ linguâ eorum Ouin vocabantur. ubi delectato, magnâ ubertate regionum, exercitu; & medietate transpoſitâ; pons dicitur, unde amnem transjecerat, miſerabiliter corruiſſe: nec ulteriùs jam cuiquam licuit ire, aut redire. Hæc igitur pars Gothorum, quæ à Filimer dicitur in terras Ouin, emenſo amne, transpoſita, optatum potita ſolum. Nec mora. ilico ad gentem Spalorum adveniunt: conſertoque prælio, victoriam adipiſcuntur. Exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina eſt, properant: quemadmodùm & in priſcis eorum carminibus, penè hiſtorico ritu, in commune recolitur. quod & Ablabius, deſcriptor Gothorum gentis egregius, veriſſimâ atteſtatur hiſtoriâ.* Deſcribit hinc Scythiam; quam ab occidente Viſtulâ, à meridie Danubio finit. ſubjicit deinde iſta: *Vt ergo ad noſtrum propoſitum redeamus; in primâ parte Scythiæ, juxta Mæotidem, commanentes præfati, unde loquimur, Filimer regem habuiſſe noſcuntur: in ſecundo, id eſt, Daciæ, Thraciæque, & Mæſiæ ſolo, Zamolxen; quem miræ philoſophicæ eruditionis fuiſſe teſtantur plerique ſcriptores annalium. nam & Zetuam priùs habuerunt eruditum; pòſt etiam Diceneum; tertium Zamolxen, de quo ſuperiùs diximus.* Ita ſcilicet à Gothorum natione ad gentem Getarum nugatoriè delabitur. mox iterum ad Gothos refertur, in his verbis: *Tertia verò ſedes ſupra mare Ponticum. jam humaniores, &, ut ſuperiùs diximus, prudentiores effecti, diviſi per familias populi, VVeſegothæ familiæ Balthorum, Oſtrogothæ præclaris Amalis ſerviebant.* Exinde jam iterum de Getis quædam citat è Lucano: moxque iterum ad Gothorum nonnulla nomina revolvitur. hinc verò Scythas eos adpellans, quemadmodùm & Iſidorus in chronico Gothorum, antiquiſſimas Scytharum cum Aegyptiis res geſtas commemorat; quæ apud Diodorum, Trogum, & Oroſium, aliosque leguntur auctores. Sic ſcilicet iſte omneis Scythas fecit Gothos, ut è diverſo Zonaras eosdem Scythas tradidit eſſe Cimbros, atque Cimmerios. At hinc rurſus Jornandes ex Dionis, Græci cujusdam auctoris Geticis, quædam de Getis ſubnectit, quæ geſta ab iis ad Domitiani uſque principatum. Hinc tandem genealogiam principum gentis Gothicæ, ex ipſorum, ut nominat ipſe, *fabulis*, ad ſuam uſque ætatem contexit. poſt quam veras jam Gothorum hiſtorias refert. Verba ejus poſt principum genealogiam hæc ſunt: *Ablavius hiſtoricus refert, quia ibi ſuper limbum Ponti, ubi eos diximus in Scythiâ commanere, pars eorum, qui orientalem plagam tenebant, eisque præerat Oſtrogotha, (incertum, utrùm ab ipſius nomine; an à loco orientali) dicti ſunt Oſtrogothæ. reſidui verò VVeſegothæ in parte occiduâ. Ex eorum reliquiis fuit & Maximinus imperator, poſt Alexandrum Mammeæ, ut dicit Symmachus in V ſuæ hiſtoriæ libro. Alexandro, inquit, Cæſare mortuo, Maximinus ab exercitu factus eſt imperator; ex infimis parentibus in Thraciâ natus, à patre Gotho, nomine Mecca; matre Alanâ, quæ Ababa dicebatur.* Hinc ſub Philippi imperatoris tempora, prædictum Oſtrogotham tradit, trajecto Danubio, Mœſiam Thraciamque vaſtaſſe. dein iterum (ſub Claudio, ut teſtatur Zoſimus lib. I, imperatore) Mœ-

siam depopulatos, obsessâ etiam Marcianopoli. Heic tandem addit de GEPIDIS, parte Gothorum, ista: *Abhinc ergo, ut dicebamus, post longam obsidionem* Marcianopolis, *accepto præmio ditatus Geta, recessit ad patriam. Quem Gepidarum cernens natio, subitò ubique vincentem, prædisque ditatum; invidiâ ductâ, arma in parentes movet. Quomodò verò Getæ Gepidæque sint parentes,* (id est, consangvinei) *si quæris, paucis absolvam. Meminisse debes, me initio de Scanziæ insulæ gremio Gothos dixisse egressos, cum Berich suo rege, tribus tantùm navibus vectos ad citerioris oceani ripam. quarum trium una navis, ut assolet, tardiùs vecta, nomen genti fertur dedisse: nam lingvâ eorum pigra Gepanta dicitur. hinc factum est, ut paullatim, & corruptè, nomen eis ex convitio nasceretur. Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum prosapiâ ducunt originem. sed quia, ut dixi, Gepanta pigrum aliquid tardumque signat; pro gratuito convitio Gepidarum nomen exortum est. quod nec ipsum credo falsissimum. sunt enim tardioris ingenii, graviores corporum velocitate. Hi ergo Gepidæ, tacti invidiâ, dudum spretâ provinciâ* (id est, expeditione) *commanebant in insulâ, Viscla amnis vadis circumactâ; quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Vividaria incolit; ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diversis nationibus, acsi in unum asylum, collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur. Ergo, ut dicebamus, Gepidarum rex Fastida, qui, etiam gentem excitans, patrios fines per arma dilatavit, Burgundiones penè usque ad internecionem delevit; aliasq. nonnullas gentes perdomuit. Gothos quoque malè provocans, consangvinitais fœdus priùs importunâ concertatione violavit: superbâque admodùm elatione jactatus, crescenti populo dum terras cœpit* (id est, tentavit) *addere; incolas patrios reddidit rariores. Is ergo misit legatos ad Ostrogotham; cujus adhuc imperio tam Ostrogothæ, quàm VVesigothæ, id est, ejusdem gentis populi, subjacebant; inclusum se montium queritans asperitate, silvarumque densitate constrictum: unum poscens è duobus; ut aut bellum sibi, aut locorum suorum spatia præpararet. Tunc Ostrogotha, rex Gothorum, ut erat solidi animi, respondit legatis; Bellum se quidem tale horrere; durumque fore, & omnino scelestum, armis confligere cum propinquis. loco verò non cedere.* Verùm hactenus verba ejus citasse sufficiat. reliqua hinc veritati jam maximè consentanea. Ergo in iis, quæ in medium adduxi, primùm miror, quisnam, aliquot jam ante Trojanum bellum sæculis, migrationem Gothorum è *vaginâ illâ nationum Scanziâ* adnotaverit; unde eam, bis mille circiter post annos, habere potuerit vel Jornandes, vel Dexippus, vel denique Ablabius? Ipsorum Gothorum carmina, quæ ex Ablabio allegat Jornandes, ad ea spectare tempora, quæ Christi Jesu nativitatem aliquot sæculis subsequuta sunt, infrà patebit. Joannes verò Magnus, archiepiscopus Upsalensis, quòd Gothorum, etiam ante exitum è Scandinaviâ, XIII reges nominatim enumeravit; id sanè de suo, multo Jornande vesanior, adfingere ausus est. è cujus historiâ, si ea, quæ duce Jornande è Getarum, Gothorum, & Scytharum rebus gestis suis Gutis falsò adstruxit, demas; vix tertia pars universi operis manebit. Sed iterum ego miror, unde Gothi, homines barbari, literarumque, quibus temporum memoriæ custodiuntur, prorsus ignari, sub Claudii Aurelianique principatibus ulteriorem Danubii ripam colentes, noverint, Gepidas esse consangvineos suos, à majoribus suis, CIↃ IↃCC circiter ante annos, quum è Scanziâ advenirent, ad Vistulæ ostia relictos? Hæc saltem, inter reliqua, valde inepta fideque minimè digna credamus. In ceteris ipse sibi, egregius iste Goticarum originum auctor Jornandes, si non contrarius, certè satis diversus est. nam in Gepidarum originatione ait se jam anteà memorasse, Gothos è Scanziâ tribus tantùm navibus ad citeriorem oceani ripam adpulisse; earumque unius vectores, quum ex tarditate cognomen per contumeliam ab reliquis accepissent, indignatione commotos, in Vistulæ insulâ, expeditione ulteriori spretâ, remansisse. cujus rei ne verbum quidem anteà attulit: nisi fortè falsas prorsus has atque supposititias Jornandis historias esse dicere velis, quas sub ejus titulo vulgò habemus. E diverso autem, sub initium transmigrationis Gothorum è Scanziâ narrat, quum Gothi in Scythiæ terram Ouin trajicere tentarent, corruisse pontem; ita *uti ulteriùs jam cuiquam non licuerit ire, aut redire:* partemque tantùm Gothorum in petitam terram pervenisse: nec quidquam de alterâ parte addit, quid eâ factum, aut quò gentium devenerit. quam ego tamen, ex illâ Gepidarum posteriore loco fabricatâ originatione, in insulis Vistulæ substitisse colligo. Reliqua ab eo quamabsurdissimè conficta, vel ex variis gentium aliarum historiis hinc inde compilata, non tango. nec dico, Ptolemæi atque Justini testimonia qua fide citaverit. Getarum historiam, ex Strabone desumtam, quàm miserè turbaverit, cuivis perspectu facillimum est. In summâ, damnatur ob has ineptissimas gentis originationes, unanimi omnium prudentium consensu virorum. qui tamen utinam tam facilè veritatem, fœdâ istâ fabularum caligine obvolutam, dispexissent, quàm falsa primo intuitu deprehenderunt:

derunt: certè minus ego jam haberem, quod in eâ detegendâ tantoperè laborarem. Verùm hoc seriò sedulóque nunc agere ne pigeat.

GOTHOS igitur, sive, ut alii vocant, GOTTHOS, eamdem esse ajo Germanici generis nationem, quam vetustissimi auctorum dixère GUTTONES, GUTONES, GYTHONES, GOTHONES, atque GOTONES. idque colligo, primùm ex ipso vocabulo, quod priscis Germanis fuit *thi* GOTON: unde modò dictæ formationes Græcæ atque Latinæ. posterioris ævi scriptoribus dicti sunt GOTHI; quemadmodùm *Frisiones* etiam *Frisii*; & *Francones*, *Franci*; *Burgundiones*, *Burgundii*; *Lugiones*, *Lugii*; & id genus alia. Secundum argumentum sumo ex ipsâ historiâ Jornandis. qui quamvis ex Scandiâ (in quâ jam Ptolemæi tempore, ut infrà ostendetur, fuère ejusdem ferè nominis populi *Gutæ* sive *Guti*; hodiéque *the Gudske* dicti, & regio *Gudland*, & *Gulland*: unde occasio fabularum) Gothos suos ante Trojana Herculeaque tempora falsò deducat; tamen in eo veritatem prodit, quòd circa Vistulæ ostia eos quondam egisse, inque conterminos *Vlmerugos* Vandalosq; bella duce Berico movisse tradit: quorum illos fuisse Taciti *Rugios*, Gothonibus circa opidum *Hamersteen* & fontem Viperæ conterminos; hos verò, VII illas nationes, quæ ultra Langobardos, inter Albim Viadrumque, ad oceanum usque, sive mare Svevicum, unum inter se conficiebant corpus, unamque quasi civitatem; suo loco ostendam. Nec falsus est in eo, quòd partem tantùm Gothorum trans Vistulam in Scythiam ad Mæotin paludem, Filimero duce, profectam narrat: partem verò cis Vistulam atque in ejus insulis remansisse. qui posteà conterminæ sibi Burgundionum nationi, aliisque juxtà populis, bellum, Fastidâ duce, intulerunt: moxque reliquos trans Vistulam in Daciam sequuti sunt. De loco etiam illo *Gothiscanziâ* veram ex parte esse narrationem, infrà aperiam. At falsum esse puto, quòd pontis collapsu partem alteram ulteriore ripâ præclusam tradit. peritiores quidpe prisci illi Germani fuère trajiciendorum fluminum, quàm uti eos pontis inopia retinere potuisset. Hæc igitur causa æquè falsa est atque ea, quam indignationi, ex imposito Gepidarum cognomento ortæ, imputat. Falluntur circa hanc historiam etiam quamvehementissimè ii, qui flumen à Gothis trajectum, ex regionis vocabulo *Ouin*, interpretantur *Obium*, ultimum Europæ, ab oriente æstivo, terminum. Vistulam intelligere Jornandem, patet primùm ex eo, quòd hoc flumine Scythiam à Germaniâ distermінat: tum verò maximè inde, quòd posteà partem Gothorum, cis flumen remanentem, in Vistulæ insulâ egisse, bellumque cum Burgundionibus gessisse tradit. De reliquo vera jam hinc iterum sunt ista: *Exinde jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina est, properant: quemadmodùm & in priscis eorum carminibus, penè historico ritu, in communi recolitur. quod & Ablabius, descriptor Gothorum gentis egregius, verissimâ attestatur historiâ.* Nempe solito illo omnium Germanorum more, expeditionem istam posteri Gothorum CLX circiter annis pòst, ætate Jornandis, carminibus sive cantibus celebrarunt. Nec ego dubito, quin multo veriora Ablabius iste de hac expeditione prodiderit. Consedisse autem eos circa Pontum, sive Mæotin, testis est, præter Ablabium, Stephanus quoque, his verbis: Γότθοι, ἔθνος πάλαι οἰκῆσαν ἐντὸς τῆς Μαιώτιδος· ὕστερον δὲ εἰς τὴν ἐντὸς Θρᾴκην μετανέστησαν. id est: *Gotthi, gens olim habitans intra Mæotin. posteà verò in interiorem Thraciam transgressa*. Notandum heic, auctorem hunc non dicere, Getas eos fuisse antè vocatos, vel Dacos. Credibile igitur est, post Taciti tempora, qui postremus eos ad Vistulam memorat, (nam de Ptolemæo incertum est, utrùm is ex antiquissimis scriptoribus Gythonum promserit nomen: an verò ejus ætate adhuc priscis in finibus fuerint) à Vistulæ ostiis atque patriis sedibus migrasse eos primùm versùs orientem brumalem, ad Mæotin lacum: inde verò regressos versùs occidentem brumalem, ad Borysthenem ac Pontum, Getarumque illic fineis; in quibus tandem consederunt; gente eorum in duas parteis inibi distinctâ: quorum alteri ad orientem versùs ac Pontum incolentes, dicti sunt à mundi regione THI OOSTGOTON, id est, *Gothi orientales*; alteri in occidentem ac Germaniam versùs, THI WESTGOTON, id est, *Gothi occidentales*. quæ vocabula Latinâ lingvâ variè perscripta leguntur: *Ostrogothæ*, & *Ostrogothi*: dein *VVesegothæ*, *VVesegothi*, *VVesigothi*, *VVesogothi*, *VVisigothi*, *Vesegothi*, *Vesogothi*; & apud Sidonium *Vesi*, dimidiato vocabulo. Utrique postmodum quomodò per Thraciam atque Illyricum, in Italiam, Galliam, ac Hispaniam irruperint, pars etiam in Bithyniam atque Phrygiam, & conterminas regiones; satis plano atque aperto traditur ab Jornande simul atque aliis auctoribus stylo.

Ceterùm quo tempore vel prima illa Gothorum pars, duce Filimero, vel altera posteà, duce Fastidâ à Vistulâ profecti sint, parum in certo ponit Jornandes. Filimerum tamen

tamen longè ante Fastidæ ævum suos ad Mæotin deduxisse, patet ex eo, quòd ante Ostrogothum, sub cujus imperium Fastida demum, debellatis domi Burgundionibus, in Daciam pervenit, quinque nominantur ab Jornande, præter Filimerum, reges. Fastidam cum Gepidis sub Claudii jam principatu, quum Ostrogothus cum prioribus illis Gothis Marcianopolim obsideret, Daciæ partem habitasse, quæ nunc dicitur *Transsilvania*, bellumque cum Ostrogotho gessisse improsperum, disertis narrat verbis Jornandes. Regionem eorum ita describit: *Daciam dico antiquam: quam nunc Gepidarum populi possidere noscuntur. quæ patria*, id est, regio, *in conspectu Mœsiæ, trans Danubium, coronâ montium cingitur*. & posteà: *Inclusum se montium queritans asperitate; silvarumque densitate constrictum.* Sed profectionis Gothorum è patriis sedibus adventusque in Daciam, certiorem puto haberi posse ex aliis auctoribus historiam. Nicetas Choniates, in vitâ Joannis Comneni, Alexii filii, ita de iis tradit: Εἰς πλείους διῃρημένοι ἦσαν φυλὰς, καὶ διακεκριδὸν στρατήγιον βάλλοντες. id est: *In plureis distributi erant tribus; nec uni duci parebant*. Jornandes *Astingorum* in iis refert *genus bellicosissimum*, ex *Dexippo historico; qui eos ab oceano ad Romanum limitem*, id est, ad Daciam, *vix anni spatio pervenisse testatus est, præ nimiâ terrarum immensitate*. nam à Vistulæ ostiis, ut antè dictum, & mari Svevico, per omnem ferè Sarmatiam ad Mæotin usque paludem, & inde ad Daciam profecti erant. Factum id esse L circiter annis post Taciti ævum, sub M. Aurelio Antonino imperatore, ex Dionis historiâ colligitur. cujus verba, referente Theodosio, fuêre ista, lib. LXXI: Ἄστιγγοι δὲ, ὧν Ῥᾶός τε καὶ Ῥάπτος ἡγοῦντο, ἦλθον μὲν ἐς τὴν Δακίαν οἰκῆσαι, ἐλπίδι τοῦ καὶ χρήματα καὶ χώραν ἐπὶ συμμαχίᾳ λήψεσθαι· μὴ τυχόντες δὲ αὐτῶν, παρακατέθεντο τὰς γυναῖκας καὶ παῖδας τῷ Κλήμεντι, ὡς καὶ τὴν τῶν Κοστουβώκων χώραν τοῖς ὅπλοις κτησόμενοι· νικήσαντες δὲ ἐκείνους, καὶ τὴν Δακίαν οὐδὲν ἧττον ἐλύπουν. δείσαντες δὲ οἱ Δάγκριγοι, μὴ καὶ ὁ Κλήμης φοβηθεὶς, σφᾶς ἐς τὴν γῆν, ἣν αὐτοὶ ἐνῴκουν, ἐσαγάγῃ, ἐπέθεντο αὐτοῖς μὴ προσδοκωμένοις, καὶ πολὺ ἐκράτησαν· ὥστε μηδὲν ἔτι πολέμιον τοὺς Ἀστίγγους πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πρᾶξαι, πολλὰ δὲ δὴ τὸν Μάρκον ἱκετεύσαντας, χρήματά τε παρ' αὐτοῦ λαβεῖν, καὶ χώραν γε ἀπαιτῆσαι, ἄν γέ τι κακὸν τοὺς τότε πολεμοῦντάς οἱ δράσωσι. καὶ οὗτοι μὲν ἔπραξάν τι ὧν ὑπέσχοντο. Hoc est: *Astingi verò, quibus Raus Raptusque duces erant, venêre quidem & illi, ut Daciam incolerent, spe consequendi pecuniam, & agros, sub conditione fœderis: at nihil horum adepti, uxores ac liberos suos apud Clementem adposuêre; velut armis Costobocorum regionem occupaturi. Sed quum illos vicissent, Daciam quoque nihilo minùs infestabant. Itaque metuentes Dancrigi, ne, timore illorum adductus Clemens, in agrum, quem incolebant ipsi, eos immitteret; nihil tale exspectanteis adorti sunt, & longè superiores eis facti: adeò, uti Astingi nihil ampliùs hostile contra Romanos moliti sint; multaque Marcum precibus obtestati supplices, uti pecuniam & agros ab eo acciperent, hac conditione rogaverint, si nationibus tunc bellum adversùs eum gerentibus cladem intulissent. Ac præstiterunt sanè non nihil eorum, quæ polliciti erant.* De eâdem re ita breviter ecloga ἐκ τῆς ἱστορίας Πέτρου Πατρικίου καὶ Μαγίστρου· Ὅτι ἦλθον καὶ Ἄστιγγοι καὶ Λακρίγγοι ἐς βοήθειαν τοῦ Μάρκου. id est: *In auxilium venêre Marco imperatori Astingi & Lacringi.* Jam inde igitur à M. Aurelii principatu Gothi, è patriis sedibus per Sarmatiam longè vagati, tandem in Daciâ habitare cœperunt. Unde posterioribus Romanis occasio, eamdem eos cum Dacis sive Getis censere gentem. Ac Græci equidem Gothos, quia è Scythiâ Europæâ à Mæoti palude advenerant, pro Scythis habuerunt. unde etiam Dexippus res Gothicas inscripsit τὰ Σκυθικὰ, & ipsos Gothos Σκύθας, teste Photio. quo errore posteà ferè omnes Græci scriptores impliciti passim adpellant Scythas; ut aliàs fusiùs docebo. Ex his igitur liquidò patet, quàm falsò Joannes Magnus Svedus Gutis suis attribuit Gothorum simul & Getarum, simulque Scytharum res gestas. quas si demat exiguus profectò erit liber de rebus gestis Gutarum, quem ille alienis virtutibus in ingens exornavit volumen.

De GEPIDARUM origine jam antè exposita sunt argumenta, quibus pars Gothorum fuisse credantur. Jornandes: *Gepidæ namque sine dubio ex Gothorum prosapiâ ducunt originem. sed quia, ut dixi, Gepanta pigrum aliquid tardumque signat; pro gratuito convicio Gepidarum nomen exortum est. quod nec ipsum credo falsissimum. sunt enim tardioris ingenii, graviores corporum velocitate.* Falsum esse de tertiæ navis tarditate, jam anteà ostensum. Dicti fortè fuêre pigri atque ignavi, quia longinquam expeditionem detrectabant. Sequuntur apud Jornandem ista: *Hi ergo Gepidæ tacti invidiâ dudum, spretâ provinciâ, commanebant in insulâ, Viscla amnis vadis circumactâ; quam pro patrio sermone dicebant Gepidos. Nunc eam, ut fertur, insulam gens Vividaria incolit: ipsis ad meliores terras meantibus. Qui Vividarii ex diversis nationibus, acsi in unum asylum, collecti sunt, & gentem fecisse noscuntur.* Et suprà: *Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis elabuntur, Vidioarii resident, ex diversis nationibus aggerati.* Tres istæ fauces, seu tria fluminis ostia, sunt hæc:

primum

primum eſt III millibus paſſuum infra opidum *Danzig*; quo naves ex oceano ad opidum ſubvehuntur; exitque in apertum mare. alterum, juxta vicum *Kobel grube*, in ſuprà dictum lacum evolvitur. tertium, infra Elbingium opidum, eódem. Ceterò vocabulum populi, qui modò *Vividarii*, modò *Vidioarii* dicitur, corruptum alterutro loco eſſe neceſſe eſt. quin neutrum vitio carere, ego crediderim. nam quum inſulam Viſtulæ eos coluiſſe narrat Jornandes; omnino ego mihi perſvadeo, idem tunc nomen incolis fuiſſe, quo hodiéque ejusdem inſulæ vocantur incolæ vulgò *die VVerderiſchen*, id eſt, *Inſulani*; à primitivo vocabula *Werder*, quod *inſulam* ſignificat. ita, uti ſcriptum à Jornande fuiſſe credam VIRIDARII, & VIRIDARIA. quorum hoc magis inſulæ fuit vocabulum, quam gentis. Sed & inferiorem ejusdem amnis inſulam, quæ nunc vulgari vocabulo adpellatur *die Närung*, aliquos Guttonum tenuiſſe, ſuprà demonſtratum eſt. hanc poſteros eorum Gepidas, unà cum ſuperiore, coluiſſe haud dubito. Poſt horum in Daciam digreſſum, varios occupaſſe easdem inſulas populos, qui in univerſum, ceu una natio; dicti VIRIDARII.

Hæc igitur fuit nobiliſſima illa totius Germaniæ, unis exceptis Cimbris Teutonisque, & antiquiſſima gens GUTTONUM, ſive GOTHONUM; jam inde à Pytheæ, vetuſtiſſimi ſcriptoris ævo, id eſt, annis ante natum Jeſum CCL, Græcarum literarum monumentis celebrata: poſt Taciti verò tempora, per omnem ferè Europam, partemque Aſiæ (& hoc ſuperavit Cimbros) armis famoſiſſima; ubi jam GOTHI dicti ſunt, &, improprio, quod per errorem irrepſit, vocabulo, GETÆ. quos verâ germanâque origine hactenus per tot ſæculorum ſpatium abalienatos, ſuis tandem reſtituiſſe ſedibus, mihi gaudeo, communi verò patriæ gratulor. At notandum hoc loco, non unam Gotthorum gentem tam validam, tamque numeroſam fuiſſe, uti prædictas Europæ terras una ſola propriis tantùm viribus pervaſerit: ſed alias etiam iis ſeſe adjunxiſſe Germaniæ nationes, *Herulos*, *Vandalos*, *Rugios*, ac tandem *Baſtarnas*; quod infrà, in horum explicatione patebit.

Atque Gothonum equidem nomen, ſedemque, primus auctorum, quos ſciamus, retulit Pytheas. ipſius verò ſoli, ac litoris eorum, ſuccinique inde in Græciam Italiamque delati, multo antiquior exſtat memoria apud Herodotum; qui CCL circiter ante Pytheam vixit annis. Verba Herodoti, lib. III, hæc ſunt: Αὗται μὲν νυν ἔν τε τῇ Ἀσίῃ ἐσχατιαί εἰσι, καὶ ἐν τῇ Λιβύῃ. περὶ δὲ τῶν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τῶν πρὸς ἑσπέρην ἐσχατιέων ἔχω μὲν οὐκ ἀτρεκέως λέγειν. οὔτε γὰρ ἔγωγε ἐνδέκομαι Ἠρίδανόν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν, ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν, τὴν πρὸς ἄνεμον, ἀπὸ τοῦ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστί· οὔτε νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας, ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ. τοῦτο μὲν γὰρ, ὁ Ἠρίδανος, αὐτὸ κατηγορέει τὸ οὔνομα, ὡς ἔστι Ἑλληνικὸν, καὶ οὔτι βαρβαρικὸν, ὑπὸ ποιητοῦ δέ τινος ποιηθέν. οὔτε δὲ οὐδενὸς αὐτόπτεω γενομένου δύναμαι ἀκοῦσαι τοῦτο μελετῶν, ὅκως θάλασσά ἐστι τὰ ἐπέκεινα Εὐρώπης. ἐξ ἐσχάτης δ' ὦν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ, καὶ τὸ ἤλεκτρον. Hoc eſt: *Atque hæc quidem ſunt extrema Aſiæ Africaque. de extremitatibus autem Europæ, quod pro comperto referam, non habeo. neque adſentior, fluvium quemdam eſſe, Eridanum à barbaris vocitatum; qui exit in mare ſeptemtrionale; unde electrum venire narratur. ne Caſſiterides quidem novi inſulas, unde ad nos venit plumbum album. nam vel ipſum nomen fluvii, Eridanus, coarguit non eſſe barbarum, ſed Græcum, ab aliquo poëtarum confictum: Quin etiam à nemine, qui ipſa vidiſſet, explorare potui, quomodò ſe mare habeat ad illam partem Europæ; quamvis ſedulò inquiſivi. Conſtat tamen, ab extremis Europæ ad nos venire plumbum album, atque electrum.* Diſpectu facile erat, quas heic intelligeret Herodotus *inſulas Caſſiterides*; & item quæ loca, unde electrum veniret: ſiquidem utraque in extremis collocat ſeptemtrionis. ex quo Britannicas inſulas, etiam antiquiſſimis temporibus miſiſſe τὸν κασσίτερον, patet ex Ariſtotelis libro περὶ τῶν θαυμασίων ἀκουσμάτων· multo verò maximè ex Diodori libro V; ubi & inſula, & metalla plumbi albi, & transportatio ejus in Galliæ continentem & ad Rhodani oſtia, quam curatiſſimè deſcribuntur. Succinum verò à Gothonum veniſſe litore, teſtem ſuprà, quamvis obſcurum, audivimus antiquiſſimum mortalem Pytheam. A ſolo hoc Pruſſiæ litore in omnem reliquam omni ævo miſſum fuiſſe Europam, infrà ex iisdem aliisque auctoribus oſtendam. Certum igitur quum eſſet, ab hoc litore ſuccinum veniſſe; Goropius, in Veneticis atque Hyperboreis ſuis, Eridanum iſtum nullum alium ſtatuit eſſe amnem, quàm qui in hac parte omnium maximus nobiliſſimusque *Viſtula* antiquò dicatur vocabulo; vulgò nunc adcolis Germanis *die VVeiſſel*, & variante dialecto *de VVieſſel*, Polonis verò *VViſta*: dignus equidem, qui præ omnibus aliis ſeptemtrionis amnibus antiquiſſimam mortalium memoriam obtineat, quando etiam nunc alimenta, toti propemodùm Europæ transmittenda,

ad mare

ad mare commodus devehit. Verùm nihil heic ego gratiæ, nihil dignitati indulserim; hujus memor, me jam inde ab initio hujus commentationis, unius veritatis patrocinium suscepisse. Ajo igitur, rectè equidem sensisse Goropium, dum Eridanum Herodoti, à quo electrum sive succinum in Græciam deferebatur, nostro huic litori adseruit; vocabulumque id ex Herodoti sententiâ Vistulæ tribuit. at malè eum statuisse censeo, vocabulum id verum esse germanumque & antiquissimum Vistulæ nomen. Est quidpe amnis hodiè, qui XXV circiter millibus passuum supra opidum *Danzig*, inter duo cœnobia *Sukow* & *Carthaus*, in lacu exoriens, primò dictum cænobium *Sukow*, mox celebrem vicum *Prusst* copiosissimis aquis abluit; tandemque ipsum opidum *Danzig* interfluens, statim sub ipsis opidi mœnibus magno illi flumini Vistulæ sese miscet; vulgari vocabulo dictus *die Rodaune*, &, variantibus dialectis, *die Raddaune*, *de Raddune*, & *de Reddune*. Hunc esse vetustissimum Græcorum *septemtrionalem* illum *Eridanum*, cùm situs prope litus Guttonum, unde electrum adferebatur, tùm maximè nomen testatur ipsum. Nec obstat, quòd Eridanum suum Herodotus facit ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν, id est, *in mare transeuntem*; noster autem *Radanus* III millibus passuum à mari in Vistulam exit. nam loca hæc septemtrionis, omnium, ut ex communi Græcorum opinione credidit Herodotus, extrema, obscurè Græcis noscebantur. Cujus rei causa nulla alia erat, quàm quòd fama eorum, dum per longinquos variarum terrarum gentiumque tractus tenderet, antequàm in Græciam perferretur, variè, uti fieri adsolet, ab hominibus variis corrumpebatur. Poterant igitur antiquissimi mortalium, sive Gothones ipsi, aliive Germani, succinum suum in Danubii ripâ, quod infrà ostendam, vendentes, sive externorum quidam ad Gothones coëmendi succini causâ profecti, ceteris mercatoribus Græcis narrasse, legi id in Gothonum, Celticæ gentis, & contermino versùs orientem æstivum litore; atque inde in unum locum ad mercatum conferri, qui prope mare esset, ad confluenteis duûm fluviorum; quorum alter major, atque in ipsum mare immediatè effluens, incolis *VVissel*; alter minor, in majorem confluens, *Redane* diceretur. Hujus narrationis posteà memoria, ut antè dixi, antequàm in Græciam, per varias gentium interjectarum manus tradita, perveniret, temporis simul atque locorum longinquitate adeò corrupta est, uti maximi fluvii nomen Vistula prorsus per oblivionem periret; minoris verò, ac notioris, quia is prædictum locum, in quo succini mercatus fiebat, medium interlabebatur, memoria custodiretur; idque mox majoris fluvii, qui immediatè in mare effundebatur, vocabulum esse crederetur. Id certè nullo pacto credibile fieri potest, maximum, perque has oras nobilissimum flumen, antiquâ suâ adpellatione quondam amni perexiguo cessisse; novo sibi Vistulæ vocabulo adsumto. Ceterùm Græci homines, qui omnia externa vocabula ad sui sermonis suæque linguæ formationes accommodabant, quum cernerent, nostri *Radani* sive *Redani* vocabulum adsimile esse nomini illius amnis, qui, parvus & ipse, in Atticâ terrâ in *Ilissum* flumen transiens, Straboni, geographicorum lib. IX, & Pausaniæ in Atticis, describitur nomine Ἠριδανὸς, ERIDANUS: nostrum quoque hunc *Redanum* adpellaverunt *Eridanum*. quod vocabulum mox per errorem, ut dixi, magno illi flumini Vistulæ tributum; ut satis liquidò ex Herodoti colligere est historiâ. Ab hoc porrò flumine, quod dextrâ ripâ magnam Venedorum gentem tunc abluebat, quomodò posteà vocabulum id in Italiâ Venetorum gentem perfundenti amni Pado, unà cum succini ortu, per errorem, ex nominum aliarumque rerum similitudine, sit tributum, infrà, cap. XLIV, aperiam. Hinc ita Apollonius Rhodius, in IV Ἀργοναυτικῶν·

Ἐκ δὲ τόθεν Ῥοδανοῖο βαθὺν ῥόον εἰσεπέρησαν,
Ὅστ' εἰς Ἠριδανὸν μεταν[e]ίσσεται· ἄμμιγα δ' ὕδωρ
Ἐν ξυνοχῇ βέβρυχε κυκώμενον. αὐτὰρ ὁ γαίης
Ἐκ μυχάτης, ἵνα τ' εἰσὶ πύλαι καὶ ἐδέθλια νυκτὸς,
Ἔνθεν ἀπορνύμενος, τῇ μὲν τ' ἐπερεύγεται ἀκτὰς
Ὠκεανοῦ, τῇ δ' αὖτε μετ' Ἰονίην ἅλα βάλλει,
Τῇ δ' ἐπὶ Σαρδόνιον πέλαγος, καὶ ἀπείρονα κόλπον
Ἑπτὰ διὰ στομάτων ἱεὶς ῥόον. ἐκ δ' ἄρα τοῖο
Λίμνας εἰσέλασαν δυσχείμονας, αἵτ' ἀνὰ Κελτῶν
Ἤπειρον πέπτανται ἀθέσφατον· ἔνθα κεν οἵγε
Ἄτῃ ἀεικελίῃ πέλασαν· (φέρε γάρ τις ἀπορρὼξ
Κόλπον ἐς Ὠκεανοῖο, τὸν οὐ προδαέντες ἔμελλον
Εἰσβαλέειν· τόθεν οὔκεν ὑπότροποι ἐξεσάωθεν)
Ἀλλ' Ἥρη σκοπέλοιο καθ' Ἑρκυνίου ἰάχησεν,

Οὐρανόθεν

Οὐρανόθεν προθοροῦσα. φόβῳ δ' ἐπίαχθεν ἀϋτῆς
Πάντες ὁμῶς· δεινὸν γὰρ ἐπὶ μέγας ἔβραχεν αἰθήρ.
Ἀψ δ' ἢ πάλιν τρωπῶντο θεᾶς ὕπο· καί ῥ' ἐνόησαν
Τὴν δ' οἶμον τῇ πέρ τε καὶ ἔπλετο νόστος ἰοῦσι.
Δηναιοὶ δ' ἀκτὰς ἁλιμυρέας εἰσαφίκοντο,
Ἥρης ἐννεσίῃσι, δι' ἔθνεα μυρία Κελτῶν
Καὶ Λιγύων περόωντες ἀδήϊοι.
Ex tunc autem Rhodani profundum ſinum intrarunt;
Qui ad Eridanum accedit: ſimulque aqua
In arcto reſonat confuſa. ſed ille terrâ
Ex intimâ, ubi ſunt portæ & ſedes noctis,
Illinc exoriens, heic quidem fremit ad litora
Oceani; illic verò è diverſo ad Ionium mare tendit:
Alibi etiam in Sardoum pelagus, atque vaſtum ſinum,
Septem per oſtia mittit fluxum. éque iſto ſanè
Paludeis intrarunt procelloſas, quæ per Celtarum
Terram aperta ſunt. immenſam ubi illi
In calamitatem miſerrimam incidiſſent, (eminebat enim rupes
In ſinum oceani; in quam, non perſpicientes, fuiſſent
Illiſuri, illincque nequaquàm reduces libertati fuiſſent)
Ni Iuno de monte Hercynio clamaſſet,
Cœlo delapſa. terrore verò perculſi ſunt vocis
Cuncti ſimul: horrendum enim magnus inſonuit æther.
Iterum autem retroagebantur à deâ: atque notârant
Illud vadum, quo erat reditus proficiſcentibus.
Seri tamen litora falſa attigerunt,
Iunonis conſiliis, gentes multas Celtarum
Et Ligurum peragrantes ignoti.

Mira hæc ſanè trium fluminum *Rhodani*, *Padi* atque *Viſtulæ* confuſio. Fluvio, qui per Viſtulæ os oceano ſeptemtrionali miſcebatur, & unde electrum in Græciam veniebat, nomen erat *Radúne*, ſive *Radaune*, ut antè dictum. id vocabulum Græcis primò formatum *Eridanus*, ſui fluminis in Atticâ nomine. mox, quia à Pado, qui in Ionium mare effunditur, electrum in Italiam, & inde in Græciam transportabatur; Græcique id ad Padi oſtia legi putabant, ut infrà in Venedis eâ de re fuſiùs dicam: Padus etiam inde dictus eſt Eridanus. dein verò quum nomen noſtri amnis clarius atque integrius intelligeretur Græcis; pro Eridano dixêre *Rhodanum*, nomine Gallici fluminis nobiliſſimi; quod in Sardoum, id eſt, ut aliàs vocatur, Tyrrhenum mare effunditur. hinc tandem, quum Italicus Eridanus per ingenteis paludes ſeptem oſtiis mari Ionio ſeu Adriatico adfunderetur; iidem Græci id ad Gallicum Rhodanum tranſtulerunt. Plinius, libro ultimo, cap. II; ubi de electro agit: *Diligentiores Græcorum Electridas inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. qua appellatione nullas umquàm ibi fuiſſe, certum eſt: nec verò ullas ibi appoſitas eſſe, in quas quidquam curſu Padi devehi poſſit. nam quòd Aeſchylus in Iberiâ, hoc eſt, in Hiſpaniâ, Eridanum eſſe dixit, eumdemque appellari Rhodanum, Euripides rurſus & Apollonius in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum; feliciorem veniam facit ignorati ſuccini in tantâ orbis ignorantiâ.* Inſulæ certè ante falſum iſtum Eridanum, id eſt, ante Padum, fuêre nullæ. at ante Viſtulam noſtrum atque Radánum etiamnunc eſt inſula, in quâ ſuccinum legitur, vulgari nunc vocabulo, ut antè dictum, *die Närung*: in ipſo verò Viſtulâ, quam ille duobus ſuis cornibus amplectitur, vulgò dicta *das grooſſe vverder*. Philoſtratus, de iconibus lib. II, Phaëthontem in Italiæ Eridanum delapſum narrat. nihilo minùs tamen in fine ita de electro addit: *Καὶ διὰ φαιδροῦ τοῦ ὕδατος ἀπάξει ὁ ποταμὸς τοῖς ἐν ὠκεανῷ βαρβάροις τὰ τῶν αἰγείρων ψήματα.* id eſt; *Et per limpidam aquam ad Barbaros, oceanum incolenteis, populorum abducet ramenta.* Nemo unquàm Adriaticum mare, nec totum quidem mare internum adpellavit oceanum: at noſtrum mare ſæpius; quia ulteriora in inſulis putabantur. Patet igitur ex hactenus dictis, litus noſtrum & flumen *Radanum* jam antiquiſſimis ante Herodotum, Apollonium, Euripidem, & Aeſchylum, temporibus notum fuiſſe Græcis hominibus.

Nunc patriam terram magis magiſque uti ultimâ exinde antiquitate illuſtrem; ajo, opidum, quondam Caſſubiæ, nunc totius Pruſſiæ celeberrimum, opulentiſſimumque,

& optu-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

& optumâ famâ toti penè terrarum orbi notissimum, cui vulgare vocabulum DANZIG, sive, ut vulgò scribitur, DANTZIG, & aliâ dialecto DANZKE, sive DANTZKE, esse locum illum, in quo succini, in Prussiæ litore lecti, mercatus jam ante Herodoti tempora fiebat. Probo id, primùm ex situ; tum ex nomine, quod vetustissimum est. Ex situ; quia id opidum ad dictos Vistulæ Rodanique amnium confluenteis positum. Neque enim aliàs nomen hujus Rodani, ut exigui amnis, historiæ de succino immiscere potuisset, nisi mercatus succini ad eum fuisset factus. Plinii verba, ex libri XXXVII capite II, jam antè relata sunt ista: *Pytheas credidit, Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æstuarium oceani, Mentonomum nomine, spatio stadiorum sex millium. ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum. illò vere fluctibus advehi electrum; & esse concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximisque Teutonis vendere.* Teutonos aliis, non adpellationibus, sed dialectis tantùm, dictos fuisse *Codános, Godános, Gdanos*, atque *Danos*; electrumque omni ævo in uno dumtaxat Prussiæ litore, quod olim Gothones atque Aestii tenuerunt, fuisse lectum, infrà, cap. XL, & XLIV, pluribus docebo. unde perspicuum redditur, quia apud Pytheam, in historiâ electri, fit mentio Guttonum; ab his id habuisse Teutonos. Sive igitur Guttones ad Teutonos, sive Teutoni ad Gutones, ejus vendendi coëmendive causâ navigaverint; certum est, portum heic in Guttonum litore, unde solverentur adpellerenturque naves, nullum fuisse commodiorem, quàm quem maximi fluminis Vistulæ os efficiebat; quo ad confluentem Rodani, & locum illum, in quo electri mercatus fiebat, naves subvehebantur. Mare autem hoc jam antiquissimis temporibus fuisse navigatum, ex Taciti ævo conjicere licet. is enim, in libro de Germaniâ, auctor est, suâ tempestate Svionas, quos nunc vulgò Svedos adpellamus, *classibus valuisse*. Certum igitur est, ex quo conventus hominum huc ad mercatum electri aliarumque rerum facti, item ex quo maris hujus adcolæ Gothones, Sviones, atque Teutoni, navibus os Vistulæ intrarunt; pagum quoque sive vicum pluribus ædificiis juxtà fuisse constructum; in quo mercatus fiebat, mercatoresque ac nautæ recipiebantur. Hic non antè cultoribus fuit desertus, quàm ipse portus, & ad eum commercia: quæ deseri haud umquàm potuerunt, dum oportunitas magni fluminis duravit. Constat jam igitur, loci hujus ad Vistulæ Rodanique confluenteis vetustissimam esse celebritatem; ut quæ ultra bis mille retro annos extendi possit, ad eos usque mortaleis, ex quorum traditione Herodotus hausit, ab his oris Europæ extremis, & ab flumine Eridano, electrum deferri in Græciam. Vicum tamen ab initio multisque pòst sæculis fuisse, vel inde conjicere licet, quòd ipsa citerior Germania, licet Rheno & Galliæ, cultiori Romanorum provinciæ, fuerit vicina, nullas tamen habuit urbeis, ut auctor est Tacitus, in libro de Germaniâ; ne Marcellini quidem tempestate, ut suprà lib. I, cap. XIII, demonstratum est. Quòd si igitur splendidæ provinciæ contermina Germania nulla habitavit opida; multo sanè minùs ulterior, ad Vistulam amnem, versus Sarmatas; ubi major barbaria, & locorum incondita vastitas. Sed age; ad nomen quoque accedamus; quodnam id dicto loco antiquis fuerit temporibus. Ego equidem idem ab omni ævo fuisse crediderim, quo etiam nunc opidum vocatur DANZKE. quod non nuper, sed antiquissimis inventum esse temporibus, ipsa etymologiæ convincit ratio. quidpe suprà lib. I, ubi de falsis Germanorum juxtà ac ceterarum gentium numinibus dissertatio mihi habita est, pluribus ostendi argumentis, antiquissimum illud veri æternique Dei, cœli terrarumq; conditoris, nomen THEUTH in varias dialectos eò usque tractum fuisse, donec inde tandem & DAN, & CODAN, & GODAN, voces efficerentur. unde etiam Germanica gens *Teutoni*, aliâ dialecto dicti fuêre *Dani*; quæ vox etiamnunc durat: & aliâ iterum *Codâni*; unde mare, quod adcolebant, Melæ & Plinio vocatur *sinus Codânus*; & maxima Teutonorum insula, quæ nunc *Sieland*, eidem Melæ *Codanonia*. *Godános* quoque fuisse dictos ex adpellatione æterni numinis *Godan*, unde etiam *Deus* nobis vocatur *God*; & contractè *Gdanos*; dubium nullum esse potest. Ab eodem igitur vocabulo *Godan*, sive *Gdan*, prædictum quoque opidum *Danzke* nomen traxit. unde etiamnum Slavici generis nationibus vulgò vocatur *Gdańsk*, & *Gdańsko*; non tam Slavicâ, quàm merè Germanicâ formatione. quidpe, quemadmodùm ipsa Teutonorum nunc gens, id est, Dani, derivativo vocabulo sibi dicuntur *Danske*, & contermina gens Sveones *Svenske*; id est, *Danici*, ac *Sveonici*: sic opidum quoque nostrum derivativo vocabulo, à primitivis vocibus *Godan*, *Gdan*, & *Dan*, dictum fuit, variis dialectis, GODANSKE, GDANSKE, & DANSKE. quorum medium apud Slavos hodiéque, ultimum apud incolas Germanos, & omneis reliquos ejusdem maris Godâni adcolas durat; corruptâ

tantùm,

tantùm, vel magis exaſperatâ, unâ literâ *S* in *Z*, quæ nobis, atque omnibus Germanis, exceptis divortiorum oſtiorumque Rheni adcolis, valet *Ts*. unde factum DANZKE, &, ut vulgò nunc ſcribitur, DANTZKE, corruptiúsque DANTZIG. Primum illud vocabulum *Godanske* fuiſſe quondam in uſu, vel Iornandis teſtimonio comprobare me poſſe exiſtimo. cujus verba, jam antè citata, hæc ſunt: *Ex hac igitur Scanziâ inſulâ, quaſi officinâ gentium, aut certè velut vaginâ nationum, cum rege ſuo, nomine Berich, Gothi quondam memorantur egreſſi. qui, ut primùm, è navibus exeuntes, terras attigêre; ilico loco nomen dederunt. nam hodiè illic, ut fertur,* GOTHISCANZIA *vocatur*. Fictitiam hanc Gothorum transfretationem ad citeriorem Viſtulæ amnis ripam pertinere, jam dudum ſatis ſuperque demonſtratum eſt. locus igitur iſte, vel portus, in quem ille Gothos è Scanziâ inſulâ adpulſos narrat, nullus alius eſſe poteſt, quàm qui etiam nunc Slavis, ut dixi, adpellatur *Gdańsk*, Germanis *Danzke*. qui quum Iornandis ævo antiquiſſimâ dialecto adpellaretur GODANSKE, ſive, ut craſſiùs priſci illi loquebantur Germani, GODANSKA: abutens hoc vocabulo ad putidiſſimas ſuas nugas Iornandes, in compoſitam ex duobus Gothorum ſimul Scanziæque nominibus id detorſit vocem GOTHISCANZIA. Atque hinc jam de antiquitate nominis hujus opidi, ad Juſtiniani uſque imperatoris tempora, quibus Iornandes ſcripſit, id eſt, ad annos circiter CIↃLXX, certâ ratione conſtat; ſi quis de ulteriore illo ad Herodotum uſque ævo dubitare etiamnum velit.

Ceterùm non à gente Godanorum, ſed ab contermino ſinu Godâno, nomen hoc traxiſſe vicum, maximè credibile eſt. nam Godâni longiùs fuêre diſſiti, quàm uti heic, in alieno ſolo, vico à ſe condito nomen imponerent. ab ſinu autem id nominis habere potuit vicus, quia toto hoc Germaniæ, inter Cimbricam peninſulam & Sarmatarum fineis, litore is fuit celeberrimus, ac fortè omnium primus.

Nomen opidi, hoc noſtro ſæculo, Latinè loquentibus variè profertur; aliis DANTISCUM, à vulgari vocabulo *Dantzke*; aliis GYTHONIUM, à veterum cultorum *Gythonum* nomine; aliis denique GEDANUM: quod à *Getis* ac *Danis*, loci conditoribus, ſic dictum eſſe, plurimis contendit Goropius argumentis. quæ niſi ex veriore attulerit hiſtoriâ, quàm quæ ſuprà in Iornande aliiſque à nobis examinata eſt auctoribus; certè omnino erit falſus. Ego opidum adpellaverim, antiquo illo, ex æterni Dei, cunctarum rerum conditoris, nomine derivato vocabulo, DANIUM, &, variatis dialectis, CODANIUM atque GODANIUM. ſi verò ultrà variare liberet, THEUTONIUM.

Ceterùm antiquiſſima Godanii mentio, domi facta, reperitur in veteri diplomate, anno à nato Jeſu CIↃCCIX, à Meſtevino, Caſſubiæ duce, cœnobio Sucovienſi impertito, his verbis: *Ego Meſtwinus, Dei gratiâ princeps in Gdansk, omnibus Chriſti fidelibus, &c. ad clauſtrum ſanctimonialibus, beatæ Mariæ famulantibus, damus in villis, in campis, &c. uſque ad terminos caſtri Gedanenſis, &* XL *marcas, tertiam partem telonei, quod datur ibidem de panno, &* XL *marcas ſuper tabernis in Dantzigk*, & quæ ſequuntur. Primum tunc fuiſſe Caſſubiæ locum, juxta quem caſtellum ſive arx, ipſius principis ſedes, commerciis celeberrimum, patet ex hoc diplomate. Sed vicum etiam tum fuiſſe, teſtatur vetus monimentum in cœnobio Olivenſi, anno CIↃCCXCV poſitum, cum hac inſcriptione: *Primiſlaus, dux regni Poloniæ, in Gdanzk veniens, & ducatum totius Pomeraniæ, ſibi per ducem Meſtwinum reſignatum, ſuſcipiens, ipſam civitatem Gdanzk plancis muniri procurans*; & reliqua, quæ ſequuntur. Ex hoc igitur tempore civitas, ſive urbs, ſeu opidum adpellari cœpit. haud ſecus, quàm nunc celeberrima totius Norvagici regni urbs, dicitur civitas *Bergen*, quamvis & ipſa plancis tantùm ſive palis munita. Muro tandem cingi cœpit Godanium noſtrum, anno CIↃCCCXLIII; ut teſtatur monimentum in majori templo poſitum, his verbis: *Anno Domini* MCCCXLIII, *feriâ quartâ poſt Lætare, poſitus eſt primus lapis muri civitatis Dantzk; & poſteà proximâ feriâ ſextâ poſitus eſt primus lapis muri eccleſiæ beatæ virginis Mariæ*.

Atque hæc vera eſt urbis Godanienſis antiquitas, omnibus aliarum Pruſſiæ urbium originibus prior; quidquid vel Torunium, vel Elbingium, vel ipſum denique Chulmenſe opidum de ſuâ antiquitate, ceu omnium ſupremâ, ſibi perſvadeat, ac fabuletur. Ego, cur ordine atque dignitate iſtæ Godanio ſint priores, cauſſam hanc eſſe judico: nempe, quòd hæc extra Pruſſiam, cis Viſtulam amnem, Pruſſiæ terminum, in Caſſubiâ antiquitus poſita; quum ſerò tandem inter Pruſſiæ civitateis poſtrema reciperetur; poſtremum etiam in conventibus provincialibus locum atque ordinem obſidere juſſa eſt. Ceterùm antiquiſſimæ memoriæ dignitate univerſas totius non modò Germaniæ, sed ſeptemtrionis urbeis antecedit: quarum nulla originis ſuæ bis mille annorum monumenta exhibuerit.

Cap. XXXV.

De Lemoviis, *qui & Heruli*; *item de* Rugiis, Sidinis, *atque* Carinis.

Gothonibus continuabantur ab occidente Lemovii, his deinceps Rugii. Auctor in libro de Germaniâ: *Trans Lygios Gothones regnantur, paullo jam addictiùs, quàm ceteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem. protinus deinde ab oceano Rugii, & Lemovii. omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium. Svionum hinc civitates ipso in oceano.* Ergo *Rugii* atque *Lemovii* in litore maris Svevici porrigebantur, inter Gothones & Viadrum amnem, quo VII illæ nationes, ad idem mare pertinentes, anteà ab oriente clausimus. Miror, tam imperitos heic reperiri interpreteis, qui remotos à mari fuisse Rugios Lemoviosque inde judicent, quia auctor *ab oceano* eos collocet. quasi verò tam peregrina hæc sit locutio, uti, quo sensu dicta sit, intelligi nequeat. exemplum ejus est apud Plinium lib. III, cap. IV, in his verbis: *Maritima Avaticorum, superque campi lapidei, Herculis prœliorum memoria. regio Anataliorum; & intus Desuviatium Cavarumque. rursus à mari Tricorium, & intus Tricollorum.* Ipsum igitur oceani sive maris Svevici litus tenuerunt nostri *Lemovii* atque *Rugii*. ideóque subjungit noster; *Svionum hinc civitates, ipso in oceano.* nempe in insulâ, ut putabatur, Scandinaviâ.

Terminum inter Lemovios Rugiosque statuo, Viperam flumen. Lemovios Gotonibus continuo, quamvis Tacitus primos nominet Rugios; quia in sinistrâ dicti fluminis ripâ hodiéque opidum, ostio adpositum, vulgari vocabulo è veterum cultorum nomine dicitur *Rügewolde*: prӕterque aliud est ejusdem ferè nominis intus, medio situ inter Viperam ac Viadrum, quod amnis etiam præterfluit *Röge* vulgò dictus. tum quia regio inter dicta duo flumina proxima est insulæ *Rugiæ*, vulgò *Rügen*: cui post Taciti tempora Rugii occupantes id nominis intulerunt. Limites igitur Rugiis antiquitus fuêre ab oriente æstivo, Vipera flumen, seu extrema Asciburgii montis; ab septemtrionibus mare Svevicum; ab occidente Viader, sive is est Svevus amnis, & lacus, vulgò *dat Frische haff* dictus, in quem effunditur Svevus. quâ parte etiam insula *VVollyn* iisdem Rugiis accedit; quia ea est ab dextrâ Svevi amnis ostii ripâ. à meridie, quà Sidini atque Carini erant contermini, lineam duco ab Svevo, quà opidum est *Grippenhage*, ad Viperæ usque fontem. Continetur hodiè his finibus magna Pomeraniæ pars, quà opida *Stargard, Golnow, VVollyn, Camyn, Nyen Träptow, Kolbarg, Cörlyn, Cöslyn*: item Marchiæ exigua portio, quà loca *Tramborg, Falkenborg, Schöffelbeen.*

Ptolemæo opidum est hoc tractu Ῥούγιον, Rugium, in mediterraneis: quod nunc esse illud ad *Rœgium* flumen *Rögewold*, nomen simul atque situs produnt. Alterum tamen illud, ad Viperæ ostium, *Rügewolde*, eodem quoque vocabulo Latinè adpellare possis.

Ceterò ipsius gentis nomen corruptum legitur apud eumdem Ptolemæum Ῥουτίκλειοι, *Ruticlii*, pro Ῥούγιοι. Verba ejus hæc sunt: Μετὰ δὲ τοὺς Σάξονας ἀπὸ τοῦ Χαλούσου ποταμοῦ, μέχρι τοῦ Συήβου ποταμοῦ Φαροδεινοί· εἶτα Σιδεινοὶ, μέχρι τοῦ Ἰαδούα ποταμοῦ, καὶ ὑπ' αὐτοὺς Ῥουτίκλειοι, μέχρι τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ. id est: *Post Saxonas, à Chaluso amne ad Svevum usque flumen Farodini. dein Sidini, usq; ad Iaduam flumen: & sub his Ruticlii ad Vistulam usque amnem.* Φαροδεινοὺς debere esse Σφαροδεινοὺς, Taciti *Svardones*, suprà ostensum est. pro Ἰαδούα, scribendum esse Οὐιάδρου, suo loco docebo. *Viadrum* autem esse eumdem & *Svevum*, suprà docui in Semnonibus. Quum igitur *Ruticlii* post Svardones & Viadrum ponantur; nulli alii esse possunt, quàm *Rugii* Taciti: quibus Sidinos fuisse à meridie ad eumdem Viadrum conterminos mox monstrabo. In eò igitur à Ptolemæo maximè erratum, quòd Ῥουγίους ὑπὸ, non ὑπὲρ τοὺς Σιδινοὺς locaverit. Scripsisse eum Ῥούγιοι, liquet ex opidi vel loci vocabulo Ῥούγιον.

At posterioris ævi auctoribus, Pollioni, Sidonio, Ennodio, Iornandi, Diacono, & aliis, dicti sunt Rugi; Procopio Ῥόγοι, Rogi.

Jornandes in rebus Gothicis Rugorum duo recenset genera. quorum alteros Ulmerugos à Gothis, antequàm hi Vistulam transirent, debellatos narrat: uti planè eodem fuerint situ, quo Taciti modò Rugios inter Viperam Svevumque collocavi. alteros, nomine Ethelrugos, quasi dicas *Nobiles Rugos*, falsò in Scanziâ describit: ex quâ ille omneis has nationes provenisse fabulatur. In eâdem & hos cum reliquis Rugis fuisse regione, inter Viperam ac Svevum, haud dubitandum est. quibus tamen limitibus inter se distincti egerint, haud facilè dixerim.

Ad Da-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ad Danubii ripam, posterioribus temporibus eos transisse, testis est Diaconus de rebus Langobardicis, lib. I, cap. XIX, his verbis: *His temporibus inter Odoachar, qui in Italiâ per aliquot jam annos regnabat, & Feletheum, qui & Feva dictus est, Rugorum regem, magnarum inimicitiarum fomes exarsit. qui Feletheus illis diebus ulteriorem Danubii ripam incolebat, quam à Norici finibus idem Danubius separat. Adunatis ergo Odoachar gentibus, quæ ejus ditioni parebant, id est, Turcilingis, & Herulis, Rugorumque parte, quos jam dudum possederat, nec non etiam Italiæ populis, venit in Rugiland, pugnavitque cum Rugis; ultimâque eos clade conficiens, Feletheum insuper eorum regem exstinxit. vastatâque omni provinciâ, Italiam repetens, copiosam secum captivorum multitudinem abduxit. Tunc Langobardi de suis regionibus egressi, venerunt in Rugiland, quæ Latino eloquio Rugorum patria dicitur.* Eodem tractu hanc *Rugilandiam* ad Danubium haud obscurè ostendit & Procopius, Goticar. rer. lib. II. Verba ejus, de bello inter Langobardos & Herulos loquentis, hæc sunt: οἱ μὲν πλεῖστοι τῶν Ἐρούλων ἔπεσον, ὀλίγοι δέ τινες διεσώθησαν. διὸ δὴ ἐνδιατρίβειν ἤθεσι τοῖς πατρῴοις οὐκέτι ἔχοντες, ἀλλ' ἐνθένδε ὅτι τάχιστα ἐξαναστάντες, ἐπίπροσθεν ἀεὶ ἐχώρουν, τὴν γῆν ξύμπασαν, ἣ ἐκτὸς Ἴστρου ποταμοῦ ἐστὶ, ξύν τε παισὶ καὶ γυναιξὶ περιιόντες. ἐπεὶ δὲ ἀφίκοντο ἐς χώραν, ἣ δὴ Ῥογοὶ τὸ παλαιὸν ᾤκηντο, (οἳ τῷ Γότθων στρατῷ ἀναμιχθέντες ἐς Ἰταλίαν ἐχώρησαν) ἐνταῦθα ἱδρύσαντο. ἀλλ' ἐπεὶ τῷ λιμῷ ἐπιέζοντο, ἅτε ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ, ἐνθένδε οὐ πολλῷ ὕστερον ἐξαναστάντες, ἄγχιστά που τῆς Γηπαίδων χώρας ἀφίκοντο. id est: *Pars maxima Herulorum occubuit: pauci verò evaserunt. quo factum, uti patriis in sedibus permanere ampliùs nequirent; sed illis relictis, quamcelerrimè in anteriora loca semper procederent, & omnem regionem, quæ est extra Istrum, cum liberis & uxoribus pervagarentur. Postquàm verò ad regionem pervenêre, quam Rugorum quondam gens incoluerat, (ii, Gothorum exercitu permixti, in Italiam profecti sunt) inibi sedem fixerunt. Quum verò fame premerentur, ut in loco deserto; non longè pòst prope Gepædarum regionem se contulerunt.* Ergo Rugii jam ante Justiniani tempora inter Transsilvaniam, Gepidarum tunc sedem, & Istrum incoluerunt. Unà cum Gothis domo ab oceano in Sarmatiam & ad Mæotin paludem, hinc verò ad Pontum & Istrum fuisse profectos, ex Herulorum & Vandilorum exemplo conjecerim. De Herulis mox videbimus. de Vandilis ita Procopius, Vandilicarum rer. lib. III: Γοτθικὰ ἔθνη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πρότερόν τε ἦν, καὶ τανῦν ἐστί. τὰ δὲ δὴ πάντων μέγιστά τε καὶ ἀξιολογώτατα Γότθοι τέ εἰσι καὶ Βανδίλοι, καὶ Οὐισιγότθοι καὶ Γήπαιδες. id est: *Gothicæ quidem gentes multæ fuêre & aliæ anteà, & nunc sunt. at omnium maximæ atque præcipuæ, Gothi, Vandili, Visigothi, & Gepidæ.* In aliis igitur illis & *Rugii* haud dubiè connumerabantur. Idem tradit Nicephorus Callisti, lib. XIV, cap. LVI, in Valentiniano III. Ceterùm de Rugis in Italiâ agentibus, hæc Ennodius in vitâ divi Epiphanii: *Pòst hinc, digressis Gothis, civitas Ticinensis Rugis est tradita; hominibus omni feritate immanibus; quos atrox & acerba vis animorum ad cottidiana scelera sollicitabat. diem putabant periisse, qui illos sine facinore, casu aliquo interveniente, fugisset.* Hæc igitur de *Rugis*, sive *Rugiis*.

LEMOVII hinc, quibus terminis à Gothonibus submoti fuerunt, suprà in illorum explicatione ostensum est. Includitur eorum finibus nunc magna Cassubiæ pars, in cujus medio opidum *Lewenborg*, sive *Lawenborg*; & ad mare *Puutzke* & *Heel*. item Pomeraniæ proxima portio, quà opidum *Stolpe*.

Nomen *Lemoviorum* apud nullum alium auctorem reperiri miror; quum tamen solos hos, in communi omnium harum gentium commigratione, quievisse non sit credibile. quamquàm vulgata Strabonis exemplaria referant Ζύμυς; & ipsos prorsus ignotos, nisi ex Tacito facias Λεμοβίυς. Posterioris ævi scriptores plerumque Rugis, in externis regionibus arma circumferentibus, conjungunt HERULOS: quod à Diacono factum, modò videmus. Jornandes de eodem Odoacro rege narrans, Rugorum quidem non meminit; at Herulos ei subjectos refert his verbis: *Odovacer, Turcilingorum rex, habens secum Scyros, Herulos, diversarum gentium auxiliarios.* Ex hoc argumento equidem conjecerim, olim etiam in priscis apud mare Svevicum sedibus, fuisse Rugiis conterminos Herulos. Idem Jornandes anteà: *Gothorum rex Hermanricus cùm tantorum servitio carus haberetur, non passus est, nisi & gentem Herulorum, quibus præerat Alaricus, magnâ ex parte trucidatam, reliquam suæ subigeret ditioni. Nam prædicta gens, Ablabio historico referente, juxta Mæotidas paludes habitans, in locis stagnantibus, quas Græci Hele vocant, Heruli* (fortè *Heluri*) *nominati sunt: gens, quanto velox, eo ampliùs superbissima. nulla siquidem erat tunc gens, quæ non levem armaturam in acie suâ ex ipsis elegerint. Sed quamvis velocitas eorum ab aliis sæpè bellantibus eos tutaretur; Gothorum tamen stabilitati subjacuit, & tarditati: fecitque causa fortunæ, ut & ipsi, inter reliquas gentes, Getarum regi Hermanrico servierint.* De velocitate eorum testis & Sidonius, in carm. VII:

Cursu Herulus, Chunnus jaculis, Francusque natatu.

De origine nominis, quasi id habuerint ἀπὸ τῶν ἑλῶν, id est, *à paludidus*, quasi Ἔλουροι dicti, vulgare fuit illius ævi deliramentum; ut patet ex Etymologo, & Dexippo χρονικῶν XII. Iornandes, sub principium libri de rebus Gothicis, Scanziæ hos recenset populos: *Sunt ex his exteriores Ostrogothæ, Raumaricæ, Raugnarici, Finni mitissimi, Scanziæ cultoribus omnibus mitiores: nec non & pares eorum Vinoviloth, Svethidi; Cogeni in hac gente reliquis corpore eminentiores. quamvis & Dani, ex eorum stirpe progressi, Erulos propriis sedibus expulerunt; qui inter omnes Scanziæ nationes nomen sibi ob nimiam proceritatem affectant præcipuum. sunt quamquàm & illorum positurâ Granii, Aganziæ, Unixæ, Ethelrugi, Arochi, Ranni.* Certè, non magis Heruli Scanziam incoluerunt, quàm Ostrogothi, vel Ranni; quorum hos Helmoldus lib. I, cap. VI, in Rugiorum insulâ, ætate suâ, facit Slavos, id est, Sarmatas. Ego sic judicaverim: quia & Gothi, & Rugii, & Ranni fuerunt in citeriori Svevici maris litore; Herulos quoque ibidem incoluisse; simulque hinc, cum Rugis & Gothis, in externas regiones profectos. Quia verò sedes heic nulla tribui iis potest, nisi quam Lemovios Taciti ævo obtinuisse modò ostendi; aut corruptum esse apud Tacitum Lemoviorum vocabulum dixerim, aut Lemovios nomen hoc post Taciti ætatem in Herulorum vocabulum mutasse. Facit pro Lemoviorum vocabulo quodam modo nomen fluvii *Leve*, & opidi adpositi *Levenborg*. facit item multo magis pro Herulis vocabulum opidi *Hele*, sive *Heel*, in peninsulâ, ante Vistulæ ostium occidentale, siti. à quo loco fortè dicti fuêre *the Heler*. (Latinè fuerint *Helii*.) quod vocabulum Græci posteà fecêre Ἔλουροι· quasi hoc derivatum foret, non à patrio loco, sive vico *Hele*; sed à Græcâ voce ἕλη, quæ paludeis significat. Alii, transpositis liquidis, pro *Heluri*, dixêre *Heruli*; quod apud plerosque obtinuit. Gothis fuisse apud Vistulæ ostia conterminos, ex Procopii maximè perspicio rerum Gothicar. lib. II; ubi ita scribit: Οὕτω μὲν Θουλῖται βιοῦσιν· ὧν ἔθνος ἓν πολυανθρωπότατον οἱ Γαυτοί εἰσι, παρ᾽ οὓς δὴ Ἐρούλων τότε οἱ ἐπηλύται ἱδρύσαντο. id est: *Hoc quidem modo Thulitæ vitam degunt. quorum una gens numerosissima Guti: apud quos Heruli advenæ habitarunt.* Per Thulen intelligere eum Scandinaviam peninsulam, infrà patebit. In hac quia erant *Guti*, nomine ab *Gothorum* vocabulo haud multum abhorrente; prope Gothos autem ad Vistulæ ostia incolerent Heruli: hos quoque in Scandinaviâ apud Gutos sedem quondam habuisse credidit. Unà cum Gothis longinquam illam fecisse expeditionem, ex eo liquet, quòd & ipsi Mæotin paludem quondam accoluisse dicuntur. Hinc Gotthorum partem eos facit Zonaras in Galieno, his verbis: Εἶτα καὶ Αἰρούλοις, Σκυθικῷ ἔθνει καὶ Γοτθικῷ, ἐπεξελθὼν ἐκράτησεν. id est: *Deinde Hærulos etiam, Scythicam Gotthicamque gentem, superavit.* Zosimus lib. I, ac Svidas, circa Tyram flumen, quod nunc est vulgò *Dniester* & *Niester*, & Pontum collocant. Zonaras, in Justiniano, ad comprimendam Constantinopoli Venetæ Prasinæque factionem μοῖράν τινα βαρβάρων τῶν καλουμένων Αἰλούρων vult immissam; id est, *partem barbarorum, qui dicebantur Hæluri.* Nihil igitur certius, quàm fuisse eos ad Vistulæ ostia, inter Rugios & Gothos: quo situ Tacitus suos recenset *Lemovios*. Partem eorum jam Maximiani tempore cum Caivonibus omnem Germaniam aversâ regione ad Rhenum usque penetrasse, ex Mamertini panegyrico, Maximiano dicto, disco. *Cùm omnes*, inquit, *barbaræ nationes excidium universæ Galliæ minarentur, neque solum Burgundiones & Alamani, sed etiam Chaibones, Erulique, viribus primi barbarorum, locis ultimi, præcipiti impetu in has provincias irruissent.* Meritò Heruli dicebantur *ultimi*; quia ipsum Germaniæ ab oriente terminum Vistulam amnem accolebant. Pergit paullo pòst ita Mamertinus: *Ita cuncti Chaibones, Erulique cuncti tantâ internecione cæsi interfectique sunt, ut exstinctos eos relictis domi conjugibus ac matribus non profugus aliquis è prælio, sed victoriæ tuæ gloria nunciaret.* & in genethliaco ejusdem Maximiani: *Gens Cavionum Erulorumque deleta.* Omnis Herulorum gens an tunc deleta fuerit, equidem nescio. fuisse posteà *Herulos* inter Romanos militeis Batavis conjunctos, ex Marcellini lib. XVI & XXVII disco. Atque hactenus de Herulis.

Rugiis conterminos fuisse à meridie SIDINOS, jam anteà dictum. Hos exemplaria Strabonis, lib. VII, inter alias Marobodui regno subjectas genteis, referunt Σιβίνους. quos ego omnino ignorabam, qui aut quâ regione fuissent, ni apud Ptolemæum occurrissent, eodem inter Vistulam Svevumque situ, Σιβῖνοι, sive, ut vulgata habent exemplaria, Σιβηνοί. Apud Strabonem quum cuncta fermè Germanicarum gentium vocabula sint pessimum in modum corrupta; illud etiam Σιβίνους non prætulerim Ptolemæi Σιδῖνοι. Hos igitur quia Ptolemæus Svardonibus facit ex dextrâ Svevi ripâ conterminos; Rugii autem fuerunt ad litus oceani: necessariò illi collocandi erunt non ὑπὸ τοὺς Ῥουγίους, ut fecit

Ptolemæus,

Ptolemæus, sed ὑπέρ. Itaque terminum iis constituo ab septemtrionibus eumdem, quem Rugiis à meridie. ab occasu, quà Nuithonibus ac Langobardis continuabantur, Svevum amnemi, ad confluentem usque Vartæ · à meridie, quà Semnonibus jungebantur, Vartam, ad Notesii usque confluentem: & inde, quà Carini occurrebant, ipsum Notesium, ad confluentem usque Tragi. hinc ab ortu, ipso Trago, ad Rugiorum usque confinium, ab iisdem Carinis distingvo. Cont netur hodiè his finibus Marchiæ pars, inter Tragum, Notesium, Vartam, ac Svevum amneis sita: item Pomeraniæ portio, quà opidum *Piritz*.

Ptolemæo hoc tractu opidum est Οὐίριτιον, VIRITIUM, inter Svevum ac Vistulam, propiùs tamen Svevum positum. id esse nunc dictum opidum *Piritz*, nomen juxtà ac situs indicant.

CARINI igitur ab occasu terminabantur dicto amne Trago: à septemtrionibus, prædicto Rugiorum limite, usque ad Asciburgium montem. ab ortu ipso monte, ad opidum usque *Kráinká*, à Gothonibus; hinc lineâ, ad Notesium amnem & opidum *Pila* ductâ, & ipso Notesio ad Vartæ usque confluentem, à Burgundionibus eos separo. Comprehenduntur nunc his finibus exiguæ quædam portiones Marchiæ ac Poloniæ; quarum confinium est inter flumina Tragum atque Gudam. *Carinorum* unus meminit Plinius, lib. IV, cap. XIV: *Germanorum genera* V: *Vindili; quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones.*

De cetero, Sidinorum Carinorumque quia post Plinium Ptolemæumque nulla apud auctores fit mentio; in alius cujusdam gentis nomen, expeditione susceptâ, transisse, credibile est. In Burgundionum corpus transisse, ideò credo, quia hi, quum Taciti ævo, ut mox ostendam, fuissent exiguâ atque humili civitate, postmodùm ingenti multitudine in Galliam effusi sunt; pars etiam cum Gothis in Sarmatiam ac Daciam.

CAP. XXXVI.

De BURGUNDIONIBUS; *qui &* BURGUNDII, *&* BURGUNDI. *item de* PALATINATIBUS *Germaniæ.*

INTER claras Germaniæ nationes haud postremi fuerunt posterioribus temporibus BURGUNDIONES. Hos cur auctor noster in accuratâ illâ suâ Germaniæ descriptione prorsus non nominaverit, rationem aliam dari haud posse puto, quàm quòd gens etiam tum exigua, civitasque eorum humilis fuit; ac fortè in alius gentis, puta Lygiorum, tutelâ. Meminit tamen eorum ante Tacitum Plinius lib. IV, cap. XIV, his verbis: *Germanorum genera quinque: Vindili; quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones.* Strabonis etiam exemplaria, in lib. VII, in Marobodui regno referunt Μυγίλωνας. quos, alioquin ignotos, jam dudum viri eruditi, vero nomine reddito, fecerunt Βουγουνδίωνας. Agros his, pro modulo priscæ civitatis, reliquimus inter Lygios, Semnonas, Carinos, Rugios, Lemovios, sive Herulos, atque Gothonas; in parte Poloniæ, quà opida *Gniezno*, *VVagrowiec*, *Rogozno*, *Vś cie*, *Nakiel*, *Rádzieyowo*, & lacus *Gopto*. Atque hic situs quamaptissimè Burgundionibus convenit. heic quidpe commodè à conterminis Gothonibus bello peti potuerunt: quod factum, ex Jornande suprà in Gothonibus notavi. hinc etiam rectè, unà cum Lygiis, Probo Romanis imperitante, ad Rhenum profecti narrantur Zosimo, in lib. I; ut suprà in Lygiis ostensum.

Ceterùm circa nomen eorum, atque situm, variè multumque Ptolemæus oberrat. In Sarmatiæ descriptione sic habet: Ἐλάττονα δὲ ἔθνη νέμεται τὴν Σαρματίαν· παρὰ μὲν τὸν Οὐιστούλαν ποταμὸν ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας, Γύθωνες· εἶτα Φίννοι· εἶτα Βούλανες· ὑφ᾽ οὓς Φρουγουνδίωνες· εἶτα Αὐαρῖνοι, παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ. hoc est: *Minores autem nationes Sarmatiam incolunt; apud Vistulam flumen sub Venedis Gythones; dein Finni; dein Bulanes; sub quibus Frugundiones. tum Avarini, apud fontem Vistulæ.* Venedas heic adpellari eos, qui Codânum sinum, sive Svevicum mare, Prussiæ Livoniæque litore adcoluerunt; Finnos autem omni ævo fuisse eodem situ, quo etiam nunc sunt, inter Livoniam, Russiam, ac Svediam, suo loco ostendam. Gothones ad sinistram pertinuisse Vistulæ ripam; Avarinos autem eosdem esse ejusdem Ptolemæi Virunos, aliorum verò Varinos, inter Chalusum Svevumque circa Rostochium incolenteis, jam antè docui. Igitur tot ac tam fœdis Ptolemæi erroribus circa has oras compertis, quis non jam credat, Φρουγουνδίωνας quoque cis Vistulam esse retrahendos, nomine eorum purgato in Βουγουνδίωνας? Accidit ei heic idem in Vistulâ amne, Germaniæ quondam orientali termino, quod suprà in Rheno, occidentali limite: ubi *Mediolanium*, *Teuderium*, *Novesium*, *Asciburgium*, Cisrhenanorum locorum vocabula,

per turpissimum errorem posuit trans Rhenum. sed ne in transpositione quidem Burgundionum finis ei erroris. habet & aliud gentis vocabulum, cis Vistulam, Βουγοῦνται· qui expositione ejus nulli alii esse possunt, quàm Burgundiones. Verba ejus hæc sunt: Τῶν δὲ ἐντὸς καὶ μεσογείων ἐθνῶν μέγιστα μέν ἐστι τό τε τῶν Σουήβων τῶν Ἀγγίλων· οἵ εἰσιν ἀνατολικώτεροι τῶν Λαγγοβάρδων, ἀνατείνοντες πρὸς τὰς ἄρκτους, μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ· καὶ τὸ τῶν Σουήβων τῶν Σεμνόνων. οἵτινες διήκουσι μετὰ τὸν Ἄλβιν, ἀπὸ τοῦ εἰρημένου μέρους, πρὸς ἀνατολὰς, μέχρι τοῦ Σουήβου ποταμοῦ· καὶ τὸ τῶν Βουγουντῶν τὰ ἐφεξῆς, καὶ μέχρι τοῦ Οὐιστούλα κατεχόντων. id est: *Gentium introrsus mediterranea colentium maximæ sunt ista: Suevi Angili; orientaliores, quàm Langobardi; verguntque versùs septemtriones, usque ad medium Albis. dein Suevi Semnones, trans Albim incolentes, ab dictâ amnis parte versùs orientem, ad usque Suevum flumen. hinc Buguntarum gens reliqua tenet ad Vistulam usque amnem.* Paullo pòst: Μεταξὺ Ῥουγίων καὶ Βουτουντῶν Αἰλουαίωνες· ὑπὸ δὲ τοὺς Βουγούντας Λοῦγοι οἱ Ὀμανοί. ὑφ' οὓς Λοῦγοι οἱ Δοῦνοι. id est: *Inter Rugios ac Buntuntas, Aelvecones. sub Buguntis verò Lugi Omani, sub quibus Lugi Duni.* Heic quia post Semnonas ponit Βουγούντας, ad Vistulam usque; item sub Rugiis Βουτούντας, quos facilè quivis eosdem esse, qui Βουγοῦνται bis adpellantur, dispexerit; & sub his Lugios: Βουγοῦνται prorsus nulli alii esse possunt, quàm *Burgundiones*; quos alios etiam *Burgundios*, & *Burgundos* vocasse, mox monstrabo. Certum igitur est, hunc turbatorem Germaniæ Ptolemæum ex duobus diversis auctoribus duo sumsisse unius ejusdemque gentis diversa aliquatenus vocabula: quorum alterum, Βουργουνδίωνες, in proximâ Germaniæ regione Sarmatiâ, ex adverso veræ germanæque Burgundionum in Germaniâ sedis; alterum, Βουργοῦνται, in ipsa Germaniâ, vero situ locavit. Corrupta esse in ejus exemplaribus vocabula Βουγουντῶν, & Βουγούντας, apertissimo argumento prodit tertium illud vocabulum Βουτουντῶν· in quo ν in ρ, & τ in γ, sunt corrigenda. Sed ne heic quidem finis errorum. est & aliud apud eum in eâdem Germaniâ gentis vocabulum, quod ex similitudine ac positu idem esse cum duobus prædictis omnino mihi persvadeo. Verba ejus hæc sunt: Ὑπὸ τῷ Ἀσκιβουργίῳ ὄρει Κορκοντοὶ, καὶ Λοῦγοι οἱ Βοῦροι, μέχρι τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ. *Sub Asciburgio monte Corconti, & Lugi Buri, usque ad Vistulam.* Aut ego quamvehementissimè fallor, aut scriptum heic fuit Βορκοντοι, pro Burgundiis, seu Burgundionibus. hi quidpe fuerunt sub Asciburgii montis eâ parte, quâ Gothorum agros ab meridie clausi: & sub Burgundionibus fuêre *Burii*, Vartâ flumine eos disterminante. Variasse in Burgundionum vocabulo antiquos auctores, quos sequutus est Ptolemæus, conjicere est ex iis, qui post eum scripserunt. in quibus Zosimo, lib. I, adpellantur Βούργουνδοι, BURGONDI; Agathiæ, lib. V, Βουρούγουνδοι, BURUGUNDI; quos tamen ille nationem facit in Scythicâ gente Hunnorum. apud Marcellinum, lib. XVIII, ac lib. XXVIII, variè leguntur, BURGUNDI, ac BURGUNDII. quorum hoc Eumenius utitur, in genethliaco Maximiani. Orosio, lib. VII, cap. XXXI; Isidoro, lib. IX, cap. II, & IV; Iornandi in rebus Gothicis, & Paullo Diacono in rebus Langobardicis, dicuntur, ut Plinio, BURGUNDIONES: sicque scribuntur in legibus antiquis hujus gentis. quod vocabulum omnium maximè apud Romanos fuisse in usu, ex eo colligi potest, quòd id præ ceteris in hanc usq; diem obtinuit; ubi jam *Bourgognons*, & corruptiùs *Bourgignons* dicuntur in Galliâ. Olympiodoro sunt Βουργουντίωνες, BURGUNTIONES. Procopio, Gothicor. lib. I, & prædicto Agathiæ etiam lib. I, sunt Βουργουζίωνες, BURGUZIONES: quos Agathias malè iterum Gothicam facit nationem. apud eumdem Procopium posteà etiam Βουργουνζίωνες iidem leguntur. Apud Diaconum, lib. I, cap. XIII, regio eorum dicitur *VVurgondaib*, pro WURGUNDHAIMB, ut Bojohæmum dictum fuit *Bojenhaimb*. ex eo vocabulo collegerim, gentem quondam sibi ipsi dictam fuisse THE WURGONDON; sive WURGUNDAR. unde Romani Græcique fecerunt *Burgundiones*; & alii *Burgundios*, ac *Burgundos*: Germanorum W, pro solito more, quem aliquoties antè indicavi, in B mutantes. Atque hinc puto factum ut eadem gens nonnullis diceretur *Vrugundi*. Zosimus, lib. I; Αὖθις Γότθοι, καὶ Βορανοὶ, καὶ Οὐρούγουνδοι, καὶ Κάρποι τὰς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐληΐζοντο πόλεις. id est: *Rursus Gotthi, & Borani, & Vrugundi, & Carpi, urbeis in Europâ diripiebant.* Unde etiam crediderim, partem eorum, à Gotthis sive Gepidis devictam, ut narrat Iornandes, unà cum his in Daciam Thraciamque profectos. quod etiam Agathias innuit, Γοτθικὸν ἔθνος eos faciens. Fabulam credo narrare voluisse Marcellinum, in prædicto lib. XXVIII, his verbis: *Iam inde temporibus priscis, sobolem se esse Romanam, Burgundii sciunt.* Hoc quis credat? & tamen Orosius, Isidorusque, Marcellini fermè coætanei, post illum ostenderunt, quomodò Burgundiones Romanorum sint habendi ἀπόγονοι. quorum ille dicto lib. VII, capite XXXII, sic ait: *Burgundionum quoque novorum hostium novum nomen. qui plùs quàm LXXX millia, ut ferunt, armatorum, ripas Rheni fluminis insederunt.*

Hos

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Hos quondam, ſubactâ interiore Germaniâ à Druſo & Tiberio, adoptivis filiis Cæſaris, per caſtra diſpoſitos ajunt in magnam coaluiſſe gentem; atque ita etiam nomen ex opere præſumſiſſe; quia crebra per limitem habitacula conſtituta burgos vulgò vocant. eorumque eſſe prævalidam & perniciosam manum, Galliæ hodiéque teſtes ſunt, in quibus præſumtâ poſſeſſione conſiſtunt. Iisdem verbis eamdem rem refert Diaconus lib. XI. In eamdem item ſententiam eademque penè verba Iſidorus, lib. IX, cap. II, & IV: *Burgundiones, quondam à Romanis ſubactâ interiore Germaniâ, per caſtrorum limites poſiti à Tiberio Cæſare, in magnam evaluerunt gentem. atque ita nomen ex locis ſumſerunt: quia crebra per limites habitacula conſtituta, burgos vulgò vocant. Hi poſteà rebelles effecti Romanis, plus quàm* LXXXCIↃ *armatorum ripas Rheni fluminis inſederunt, & nomen gentis obtinuerunt.* En; ſomnium quis lepidius ſomniet; quis fabulam magis anilem contexat? His tamen doctiſſimus ille Lipſius tantum habuit fidei, uti non dubitârit, hos eſſe eosdem, quos ego ſuprà, lib. II, cap. XVIII, & XIX, *Sugambros & Chattos*, à Tiberio in Germaniâ victos, atque in Galliam transductos, poſtmodùm *Gugernos* atque *Sunicos* adpellatos fuiſſe, docui. Equidem haud negaverim Sugambros Chattosque, à Tiberio victos, intellexiſſe Oroſium atque Iſidorum. at erraſſe quamvehementiſſimè in Burgundionum gente illos; nec errorem hunc ſatis craſſum diſpexiſſe Lipſium, audacter adfirmo. De iis, quæ ſuprà ad Gugernos Sunicosque diſſerui, ne quid heic, tamquàm nimium otioſus, repetam; quæro ex Oroſio ſimul, Iſidoroque, ac Lipſio, quo conſilio, quâ prudentiâ, quo denique exemplo, Romani hoſteis recèns devictos in caſtris præſidiariis (neque enim alia heic intelliguntur caſtra) diſpoſuerint? quæro item ex Iſidoro, quomodò in varia longiúsque per Rheni ripam diſſita caſtra diſperſi in gentem coaleſcere potuerint, antequàm rebellarent? Sed mox Iſidorus, quaſi mutatâ priore ſententiâ, ſubjicit, tum nomen gentis obtinuiſſe, quum rebellaſſent. ipſe quoque Oroſius, tunc novos eos factos fuiſſe hoſteis, tunc novum eorum nuperque inventum nomen Burgundionum tradit, quum rebellantes LXXX ampliùs millibus armatorum Rheni ripas inſederunt. quod in Probi demum imperio factum, teſtis eſt Zoſimus lib. I: ante quod tempus nihil de Burgundionum armis adversùm Romanos auditum. unde ſequeretur, ad ea uſque tempora in fide ripâque Romanorum, ſine nomine Burgundionum, manſiſſe eos. At jam CC ante Probi imperium annis Plinius Burgundiones nominavit in Vandilorum gente in ſecretiore prope Viſtulam Germaniâ: & poſt Plinium, longè item ante Probi imperium, Ptolemæus: imò ante Plinium LX circiter annis Strabo. nam ne ipſe quidem Lipſius dubitavit, legendum apud hunc auctorem eſſe Βουργουνδίωνας pro Μουγίλωνας. Falſum igitur omnino eſt, quod Oroſius Iſidorusque de eorum origine tradiderunt. pro quorum errore ne quis obſtinatiùs pugnet, Svetonii teſtimonium, de gentibus in Galliam à Tiberio traductis, in medium producam. Sic ille in Tiberio Cæſare, de ipſo Tiberio loquens: *Bello Germanico* CCCC *millia dedititiorum trajecit in Galliam; juxtaque ripam Rheni, ſedibus adſignatis, collocavit.* & in Octavio Auguſto: *Germanos ultra Albim ſummovit. ex quibus Svevos ac Sicambros, dedenteis ſe, traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Nihil heic de caſtris: è diverſo autem *ſedeis* adpellat, in quibus Sigambri cum Svevis, id eſt, Chattis, fuerunt locati; nempe *in agris Rheno proximis*. Et quomodò, quæſo per fidem, CCCC millia hoſtium (ſic in Svetonio legendum, pro *quadraginta*, ſuprà in Gugernis docui) in caſtris præſidiariis locata? Nugæ. Quomodò ex CCCC millibus in magnam novi nominis gentem poſteà coaluerunt, ſi LXXX tantùm millia fuerint, quum novo nomine adſumto rebellantes Rheni ripas inſiderent? Iterum nugæ. Mirum ſanè dictu, quàm fabuloſi plerumque fuerint in hiſtoriis homines illius ævi. multo tamen magis mirum, hodiè etiam tam credulas eos ubique invenire aureis, uti rationis veritatisque pondus rarò quis diligentiùs examinare dignetur. At Lipſius, auctoritate qualicumque veterum ſcriptorum ductus, veniam mereri videatur. illius dementiam furoremque quis ſatis excuſet, qui Burgundiones, qui in Galliâ poſtmodùm fixis ſedibus corrupto vocabulo dicti fuerunt *Burgognons*, & *Burguignons*, antiquiſſimis temporibus, non Germaniæ, ſed Galliæ fuiſſe gentem fabulatur; nomenque illic in Burgundiâ primùm ſortitos à burgo, qui hodiéque vulgari vocabulo dicitur *Ognon*? hinc autem jam ante Plinii tempora, in Germaniam commigraſſe. tandem verò in Galliam, ceu in antiquam avitamque ſedem rediſſe. quo in genere fabularum in eâdem Francogalliâ ſtrenuum ſe oſtendit is, qui nuperrimè idem de Francorum origine commentus eſt. Certè, ſine ullâ probabili ratione, ſine minimo antiqui alicujus monumenti veſtigio, vel ſaltem ſuſpicione aliquâ, quidvis pro libitu velle fingere, ac velut conſultâ operâ teterrimo illi men-

daciorum parenti ludos facere; impudentis omnino atque impuri ingenii esse judico.

Nugis igitur figmentisque relictis, ad res veras redeamus. Postquàm semel Burgundiones, sub Probi imperio, à patriâ sede ad Rhenum profecti sunt, nunquàm posteà conquieverunt, donec in eâ parte Galliæ consederunt, quæ hodiéque ab eorum nomine gemina dicitur BURGUNDIA, ducatus atque comitatus. Primùm tamen in Chattorum eos solo, proximè Alemannos trans Mœnum consedisse, è Marcellini disco historiâ: apud quem, lib. XXVIII, hæc leguntur: *Post hæc ita prosperè consummata, Valentinianus, versando sententias multiformes, anxiâ sollicitudine stringebatur; reputans multa, & circumspiciens, quibus commentis Alemannorum & Macriani regis frangeret fastus, sine fine vel modo rem Romanam irrequietis motibus confundentes. Immanis enim natio, jam inde ab incunabulis primis varietate casuum imminuta, ita sæpius adolescit, ut fuisse longis sæculis æstimetur intacta. Seditque, consilia alia post alia imperatori probanti, Burgundios in eorum excitari perniciem; bellicosos, & turbæ immensæ viribus affluentes; ideòque metuendos finitimis universis. scribebatque frequenter ad eorum reges, per taciturnos quosdam, & fidos, ut iisdem tempore præstituto supervenirent; pollicitus ipse quoque, transito cum agminibus Romanis Rheno, occurrere pavidis, pondus armorum vitantibus insperatum. Gratanter, ratione geminâ, principis acceptæ sunt literæ: primâ, quòd jam inde temporibus priscis, sobolem se esse Romanam Burgundii sciunt; dein, quòd salinarum finiumque causâ cum Alemannis sæpè jurgabant. Catervas misère lectissimas. quæ, antequàm miles congregaretur in unum, ad usque ripas Rheni progressæ, imperatore ad extruenda munimenta districto, terrori nostris fuère vel maximo. Igitur paullisper morati, quum neque Valentinianus, ut spoponderat, die prædicto venisset, nec promissorum aliquid adverterent factum, ad comitatum misère legatos, poscentes adminicula sibi dari redituris ad sua, ne nuda hostibus exponerent terga. Quod ubi negari per ambages sentirent, & moras necti; exinde discesserunt indignati. Hocque comperto reges, ut ludubrio habiti, sævientes, captivis omnibus interfectis, genitales repetunt terras.* Macriani Alemanni regnum fuisse inter Lonam ac Mœnum amneis, ex adverso Maguntiaci, suprà in Alemannis ostensum est. quapropter *salinas* istas, *fineisque* inter Alemannos ac Burgundiones, Valentiniani tempore, fuisse existimo apud vicum *Saltz*, sub monte *Fogelsberg*: ubi flumen exoritur *Sala*; quod ablutis opidis *Salemünster*, *Salefeld*, & *Hanaw*, inter Francofurtum & Maguntiacum miscetur Mœno. *saltz* namque Germanis nihil aliud significare, quàm quod Latinis dicitur *sal*, jam anteà in Chattis docui. De eodem Alemannorum Burgundionumque confinio sic Marcellinus suprà, libro XVIII: *Cognito denique Romanorum transitu (qui tunc, perque expeditiones præteritas, ibi levamen sumere laborum opinabantur, ubi hostem contingeret invenire) perculsi reges eorumque populi, qui pontem, ne strueretur, studio servabant intento, metu exhorrescentes, diffusè vertuntur in pedes; &, indomito furore sedato, necessitudines opesq; suas transferre longiùs festinabant. Statimque difficultate omni depulsâ, ponte constrato, solicitarum gentium opinione præventâ, visus in barbarico miles, per Hortarii regna transibat intacta. ubi verò terras infestorum etiam tum tetigit regum, urens omnia, rapiensque, per medium rebellium solum grassabatur intrepidus. postque sepimenta fragilium penatium inflammata, & obtruncatam hominum multitudinem, visosque cadentes multos, aliosque supplicantes, cùm ventum fuisset ad regionem, cui Capellatii vel Palas nomen est, ubi terminales lapides Alemannorum & Burgundorum confinia distingvebant, castra sunt posita; ea propter, ut Macrianus, & Hariobaudus, germani fratres & reges, susciperentur impavidi. qui, propinquare sibi perniciem sentientes, venerant pacem anxiis animis precaturi.* De eâdem regione auctorem loqui de quâ suprà, satis liquet; quia ejusdem Macriani regnum, à Maguntiaco, cujus ante hanc narrationem fit mentio, Julianus cum exercitu petiit. Sic Procopius etiam, dicto rer. Gothicar. lib. I; Τῶν Θορίγγων Βυργυνζίωνες ὀ πολλῷ ἄπωθεν, πρὸς νότον ἄνεμον τετραμμένοι ᾤκων, Σύαβοί τε ὑπὲρ Θορίγγων, καὶ Ἀλαμανοὶ, ἰσχυρὰ ἔθνη. id est: *Haud procul à Thoringis Burgundiones, ad austrum versùs, incolebant: Svabi deinde sub Thoringis, & Alemani, validæ gentes.* Legendum esse ὑπὸ, pro voce ὑπὲρ, vox Alemani apertè indicat. hi quidpe tunc à Lonâ usque amne ad Danubium incolebant. Svabi autem isti, sive Svevi, sunt Hermunduri: qui posterioribus sæculis peculiari vocabulo dicebantur Svevi; ut suprà in Hermunduris docui. Fuère igitur tunc temporis *Burgundiones* in Chattorum agris, circa opida *Castellum Chattorum* & *Mattium*; quæ vulgò nunc dicuntur *Cassel* & *Marpurg*. Hæc quum tam clara, tamque dilucida sint; miror ego eorum judicium, qui CAPELLATIUM sive PALAS Marcellino eam regionem dictam putant, quæ hodiéque *Palatinatus* vocatur ad Rhenum. Ex indicibus librorum hos geographiam historiasque suas compilare jurares, non ex ipsorum librorum perlectione; ita solis gentium regionumque vocabulis, non verò

rerum gestarum contextu ducuntur. Ego uti Palatinatum Rheni ab hac regione *Palas* nomen accepisse, pertinacior adseverare nolim; quando tot tantisque diversum probare argumentis hactenus laboraverunt viri eruditi: sic, veterum monimentorum memoriâ antiquiorem Palatinatum illo à Marcellino memorato in Germaniâ Transrhenanâ ullum esse, minimè concesserim. Neque verò dubitari potest, regionis vocabulum, quod Marcellinus protulit PALAS, ipsis Germanis antiquis fuisse PALANZ, sive PALANS; quod posteriores fecêre PALZ, sive PALTZ, &, variante dialecto, PFALTZ. sic enim vetus glossarium: *Palatinus, Palensgreve.* & Otfridus in euangelio, *Palatium* vertit *palinza*; & Pilati *prætorium*, *palinzhous.* item Speculum Saxonicum, lib. III, artic. LIII: *Qualibet provincia Teutonicæ terræ suum habebat Palantzgravionatum; Saxonia, Bavaria, Franconia, Svevia.* Marcellino igitur *Palas* formatum est vocabulum recto casu, quod Germanis erat *Palans*, sive *Palanz*; quia à *Palas* etiam obliqui erant *Palantis, Palanti*, & sic reliqui. At *Capellatium* quid similitudinis habeat cum *Palas*, haud equidem video: quum tota syllaba in principio abundet; præterque proxima vocalis, quæ debebat esse *a*, mutata sit in *e*. Proinde facilè crediderim, à librariis vitiatum fuisse vocabulum PALATIUM in *Capellatium*: cui errori occasionem dederit vox præcedens *cui*. videtur enim mihi Marcellinus regionis nomen Latino simul atque Germanico voluisse exprimere vocabulis. ipsum scripsisse *Capellatium*, nullo pacto credibile fieri mihi potest. Quum igitur jam inde à Constantii imperatoris ævo, id est, annis ab hinc CIϽCCLXX, Palatinatus in Germaniâ fuerit Transrhenanâ, in Franconiæ Hassiæque confinio; videant æqui judices, utrùm pari ratione atque exemplo omneis reliquos per Germaniam palatinatus, simulque Rhenensem, exstitisse potiùs existimandum sit; an verò, hunc à posteriorum imperatorum sive Francorum in Galliâ regum palatio originem nomenque traxisse credendum. Sed inquies, quomodò aut unde vocabulum Latinum inter Germanos? Tu dixeris. mihi fortasse suffecerit hactenus monstrasse, hujus palatinatus vetustissimam omnium in Germaniâ esse memorationem. Nec tamen gravabor quæstionem hanc solvere, meamque eâ de re expromere sententiam. Quum satis jam antè hujus operis libro primo demonstratum sit, habuisse & Germanos priscos civitatum suarum capita, seu principeis nationum locos, in quos ad comitia habenda, quoties negotia publica postulabant, universi conveniebant: maximè credibile est, hos locos adpellatos fuisse communi ac vulgari vocabulo PALANZ; quod nihil aliud, quàm τὸ δικαςήριον, id est, *forum juridicum*, seu etiam *prætorium*, sive *curiam* significabat; quemadmodùm clarè id videre est ex Otfrido, qui prætorium Pilati, suâ lingvâ dixit *Palinzhous.* Postmodùm verò omnis etiam ager tali loco circumjectus eodem vocabulo dictus est *Palanz.* Totam regionem, non vicum, vel ædificium aliquod, fuisse illud in Burgundiorum Alemanorumque confinio *Palanz*, disertis testatur verbis Marcellinus. Atque hinc complures illæ numero natæ sunt per Germaniam PALANTIÆ; quarum V in unâ Saxoniâ enumerat auctor speculi Saxonici, lib. III, artic. LXII, his verbis: *Quinque civitates, quæ Palantiæ dicuntur, in Saxoniâ inveniuntur; in quibus rex legitimis debeat curiis præsidere. prima dicitur Grona: VVerliz secunda; quæ modò in Goslariam translata est: VValhausen tertia: Alstede quarta: quinta Merseburg nuncupatur. In eâ* VII *feuda vexillorum sunt definita, ducatus Saxoniæ, & Palentiæ.* Vocabulum ipsum, utrùm Germani à Romanis demum acceperint, quorum sermonem jam inde à Julii Cæsaris tempore in Germaniâ cognoverunt; an verò ex primævâ illâ lingvâ, quæ apud urbem Babylonicam à Deo confusa fuit, ut multa alia, Celtis antiquis cum aliis gentibus commune permanserit; haud facilè ego dixerim. Illud tamen maximè fuerit mirandum; quum ipsi Latini fateantur, in suâ lingvâ vocem *palatium* ortum accepisse à vocabulo *Palantis*; Germanos hanc potiùs, in eâdem re significandâ, amplexos fuisse vocem, quàm ab eâ derivatam Romanorum *palatium*: à quo non *palanz & palenz, palinz*, sed *palaz*, & contractè *palz*, ut etiamnum durat, factum fuisset. Sed Græcis etiam opidum fuit in Arcadiâ *Palantium*, testibus Dionysio Halicarnassæo, Livio, Trogo, ac Stephano; & Hispanis *Palantia.* Illud unde denominatum, fortasse difficile fuerit dictu. at Hispanis, Germanorum consangvineis, dictum fuisse Celticâ lingvâ opidum *Palanz*, quemadmodùm Germanis, nemo dubitaverit. Ego verò omnino credo, eamdem vim habuisse apud eos id vocabulum, eamdemque rem significasse, quam apud Germanos. De antiquitate autem ejus apud Hispanos inde judicare licet, quòd jam iis temporibus, quibus primùm Romani Hispaniam ingressi sunt, caput Vaccæorum fuit opidum *Palantia.* Et quia innumera alia vocabula in Celticâ lingvâ communia reperiantur cum Græcâ; quæ tamen

Celtas

Celtas à Græcis accepisse, ut vulgus opinatur, optimis ego validissimisque argumentis negare possim: illud quoque Arcadiæ Παλατῖνοι nihil aliud antiquissimis sæculis significasse, quàm δικαστήριον, facilè crediderim. At de Rheni Palatinatu sentiant alii, quidquid velint: mihi satis fuerit, loci, sive regionis, à veteri scriptore memoratæ, verum situm indicasse. Fuit ergo, uti ex Marcellini historiâ dispicio, circa opidum *Stainam*, in confinio Chattorum quondam & Mattiacorum; Burgundionibus tunc maximam Chattorum agri partem, versùs meridiem sitam, obtinentibus.

Porrò Burgundios cum Alemannis, dicto tractu sibi conterminis, bella gessisse, modò ex Marcellino intelleximus. Eódem pertinere puto, quæ idem auctor, lib. XVI, de Alemannis narrat, in hæc verba: *Sed nullus mutatam rationem temporis advertebat, quòd tunc tripartito exitio premebantur: imperatore urgente per Retias; Cæsare proximo nusquàm elabi permittente; finitimis, quos hostes fecère discordiæ, modò non occipitia conculcantibus hinc indeque cinctorum.*

Alemannis deinde in Rhætiam Helvetiamque transgressis, in eorum agris, inter Mœnum, Danubium, ac Rhenum, consedisse Burgundiones, indeque tandem in Galliam trajecisse, satis constat. Eumenius in genethliaco Maximiani: *Gotthi Burgundios penè excindunt. rursum pro victis armantur Alemani; itemque Tervingi, pars alia Gothorum, adjunctâ manu Thaifalorum, adversum Vandalos Gipedesque concurrunt.* & mox: *Burgundiones Alemanorum agros occupavère; sed suâ quoque clade quæsitos. Alemani terras amisère; sed repetunt.* Ab Hunnis, qui unà cum Gothis ab inferiore Danubii ripâ advenerant, tandem Alemannorum agris fuère pulsi. Socrates, histor. ecclesiast. lib. VII, cap. XXX; sub Theodosio secundo, & Valentiniano tertio: Ἔθνος ἐστὶ βάρβαρον πέραν τοῦ ποταμοῦ Ῥήνου ἔχον τὴν οἴκησιν· Βουργουζίωνες καλοῦνται. οὗτοι βίον ἀπράγμονα ζῶσιν ἀεί. τέκτονες γὰρ σχεδὸν πάντες εἰσίν· καὶ ἐκ ταύτης μισθὸν λαμβάνοντες ἀποτρέφονται. τούτοις συνεχῶς τὸ ἔθνος τῶν Οὔννων ἐπερχόμενον, ἐληλάτει τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ πολλοὺς πολλάκις αὐτῶν ἀνῄρουν. id est: *Gens quædam est barbara, trans Rhenum incolens, quos Burgundiones vocant. Isti vitam otiosam semper agunt. sunt enim fabri ferè omnes; & eâ arte vitæ sumtus tolerant. His Hunnorum semper imminens natio, fineis eorum vastabat, & complures eorum sæpenumerò trucidabat.* Hac re coacti, tandem Galliam irruperunt. Cassiodorus, in chronico: *Lucius* V. C. Cos. *His consulibus Burgundiones partem Galliæ, Rheno conjunctam, tenuère.* Orosius, qui iisdem Honorii & Theodosii temporibus vixit, ita lib. VII, cap. XXXI: *Burgundionum esse prævalidam & perniciosam manum, Galliæ hodiéque testes sunt, in quibus, præsumtâ possessione, consistunt.* Atque hinc regioni nomen in hanc usque diem durat, quo BURGUNDIA vocatur. Certum igitur ex his, Procopium non sui sæculi (ut qui CXV circiter annis Orosio posterior fuit) Burgundionum sedem descripsisse: sed quæ fuerit ante ipsum.

CAP. XXXVII.

De OCEANO SEPTEMTRIONALI, *Germaniæ ab septemtrionibus termino; unde* GERMANICUS *dictus, quà Germaniam adluit. item de ingenti ejus* SINU, *qui* CODANUS *vocatur Melæ ac Plinio; &* MARE SUEVICUM *Tacito; parsque ejus* VENEDICUS SINUS *Ptolemæo.*

HACTENUS auctor noster populis SUEVIÆ, qui Chalusum inter Albimque, & Salam, Danubium, ac Vistulam, amneis, oceanumque, in continenti Germaniæ protendebantur, ordine omneis summâ cum diligentiâ enarravit. Dehinc, mari trajecto, reliqua Germaniæ, quatenus ea in septemtriones immenso supercilio sese attollit, exponere adgreditur. Pars hæc Sueviæ multo maxima: at cuncta, ut situ remotiora, sic famâ obscuriora. & quamvis alteram universæ Germaniæ antiquæ partem occupent; tamen paucis ea absolvit auctor; duabus, non ampliùs, gentibus inibi commemoratis. Ac sanè tanta est circa has regiones obscuritas, tamque implicita veterum auctorum traditio; uti vix sibimet ipsi constent. unde mihi etiam tanta difficultas relicta, uti vix reperiam, quibus eas expedire atque illustrare satis commodè possim. Verùm tamen, ne susceptum laborem deseruisse ignavus videar; integræ quidpe Germaniæ, non modò partis alicujus, explicationem promisi: dabo heic etiam operam, summoque enitar studio atque industriâ, ne quid inexplicatum sub ancipiti relinquatur.

Ac pri-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ac primo loco ipsum mare, quo ulteriora SVEVIÆ à continenti Germaniæ terrâ separantur cinguntur que, explicandum erit.

Totum igitur mare, vel quidquid aquarum, terris passim infusum, universum orbem ambit, id uno nomine OCEANUS nuncupatur: qui posteà nominibus, ut locis, differens, in varia maria ac sinus variè distribuitur. ac primùm quatuor adpellationes ex quatuor mundi regionibus recipit. ab oriente *Eous* dicitur, sive *Ortivus*, & *Orientalis*; ab occidente *Hesperius*, sive *Occiduus*, & *Occidentalis*; à meridie *Notius*, sive *Austrinus*, & *Australis*; à septemtrionibus *Septemtrionalis*. Atque hæc equidem oceani nomina ad primam universi terrarum orbis partem, id est, ad veterem, ut vocamus, terræ orbem, qui Europâ, Asiâ, atque Africâ constat, veteres constituêre. SEPTEMTRIONALEM OCEANUM, quia nostram cingit ab septemtrionibus Germaniam, paullo curatiùs hoc loco explicare adgrediar. Initium ejus est ab extremis Asiæ, versùs septemtriones, litoribus. finem diversè statuit Plinius. lib. IV, cap. XXI, Lusitaniam enarrans; *Excurrit deinde*, inquit, *in altum vasto cornu promontorium, quod alii Artabrum appellavêre, alii Magnum, multi Olyssiponense, ab opido; terras, maria, cælum disterminans.* & sequenti capite: *Septemtrio hinc, oceanusque Gallicus; occasus illinc, & oceanus Atlanticus.* Si promontorium hoc Artabrum, quod nunc dicitur *Cabo de Roca*, ad ostium Tagi fluminis, *terras, maria, & cælum* disterminat, atque huc usque est septemtrio; certè *oceani septemtrionalis* heic erit finis. à quâ tamen sententiâ ipse dissentit Plinius, eodem lib. cap. XIX: *Ad Rhenum Septemtrionalis oceanus: inter Rhenum & Sequanam, Britannicus: inter eum & Pyrenæum, Gallicus.* Pomponius Mela, lib. III, cap. I, terminum occidentale inter & septemtrionale Hispaniæ latera facit *Celticum promontorium*, quod hodiè *Finis terræ* vocatur. idem facit Strabo libro III, idem promontorium Nerium adpellans. at Ptolemæus, in descriptione Hispaniæ Tarraconensis, idem promontorium terminum constituit inter *Occidentalem septemtrionalemque oceanum*: idque longè commodiùs, quàm Plinius ad Tagi ostium. quâ ratione etiam hodiè *Finis terræ* dicitur, quia duo Hispaniæ latera, septemtrionale atque occidentale finit. Atque huc omnes ferè reliqui scriptores consentiunt: ita, uti *Cantabricus, Gallicus* & *Britannicus* oceanus, partes sint oceani septemtrionalis.

Ceterùm idem oceanus septemtrionalis HYPERBOREUS quoque dictus est Græcis à boreâ vento, quatenus super Scythiam, Sarmatiam, Germaniam, ac Britannicas insulas extenditur. SCYTHICUS adpellatur, quà Scythiam in Asiâ perfundit; SARMATICUS, quà Sarmatiam in Europâ, à Carambuce, sive Obio amne, Asiæ Europæque termino, ad sinum usque Album, inter Russiam Lappiamque. Sarmaticùm tamen Plinius, ex veterum Græcorum traditione, Scythicum quoque vocat, ut & ipsos hac in orâ Sarmatas, Scythas. Verba ejus leguntur lib. IV, cap. XIII, hujusmodi: *Septemtrionalis oceanus: Amalchium eum Hecatæus appellat, à Paropamiso amne, quà Scythiam alluit: quod nomen ejus gentis lingvâ significat Congelatum. Philemon Morimarusam à Cimbris vocari dicit, hoc est, Mortuum mare, usque ad promontorium Rubeas. ultrà deinde Cronium.* Hæc paullo intricatiora atque obscuriora Solinus, Plinii epitomator, illustrat, cap. XXII, in hunc modum: *Oceanum septemtrionalem, ab eâ parte, quâ à Paropamiso amne Scythia alluitur, Hecatæus Amalchium appellat: quod gentis illius lingvâ sigificat Congelatum mare. Philemon, à Cimbris ad promontorium Rubeas, Morimarusam dicit vocari; hoc est, Mortuum mare: ultra Rubeas quidquid est, Cronium nominant.* Hecatæus, à Paropamiso amne, qui est in Tatariâ, versùs occasum, supra Europam, AMALCHIUM vocari tradidit à Scythis, quos huc usque veteres Græcos collocasse, mox infrà patebit. At Philemon, adversâ viâ procedens, à Cimbrorum peninsulâ, ac sinus Codâni faucibus, ad Rubeas usque promontorium, quod nunc vulgò dicitur *Noortkyn*, MORIMARUSAM ait vocari; ultra Rubeas quidquid est, versùs polum, CRONIUM nominari. Falluntur heic viri eruditi, qui Plinium intellexisse putant, Cimbros mare istud adpellasse Morimarusam. non hoc voluit dicere Plinius, à quâ gente vel cujus gentis lingvâ sic adpellaretur id mare; sed ad Cimbrorum usque peninsulam pertinere quod sic vocaretur: quod satis dilucidè ex Solini perspicitur verbis. Dionysius totum hoc mare & CONGELATUM adpellat, & CRONIUM & MORTUUM, in his versibus:

—— Αὐτὰρ ὕπερθεν
Πρὸς βορέην, ἵνα παῖδες ἀρειμανέων Ἀριμασπῶν
Πόντον μιν καλέουσι Πεπηγότα τε, Κρόνιόν τε·
Ἄλλοι δ' αὖ καὶ Νεκρὸν ἐφήμισαν, εἵνεκ' ἀφαυροῦ

Ἠελίου

Ἠελίῳ· βράδιον γὰρ ὑπεὶρ ἅλα τῷδε φαείνει,
Αἰεὶ δὲ σκιερῇσι παχύνεται ἐν νεφέλῃσιν.

Hoc est: ——*Verùm desuper*
Ad boream, ubi pubes Marte furentium Arimasporum
Mare ipsum vocant Congelatum, & Cronium;
Alii autem Mortuum quoque dixerunt, propter debilem
Solem. tardiùs enim super mare hoc lucet;
Semper autem tenebricosis crassescit in nubibus.

CONCRETUM mare vertit ex Pytheâ Plinius lib. XXXVII, cap. II, vocabulo idem significante, quod *Congelatum*. Hinc etiam OCEANUS GLACIALIS dicitur Juvenali, Satyrâ II:

Vltra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialem
Oceanum.

Tacitus, in libro de Germaniâ, vocat PIGRUM. *Trans Svionas*, inquit, *aliud mare, pigrum, ac prope immotum: quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut sidera hebetet.* Et in vitâ Jul. Agricolæ: *Dispecta est & Thyle; quam hactenus nix, & hiems abdebat. Sed mare pigrum & grave remigantibus perhibent: ne ventis quidem proinde attolli; credo, quòd rariores terræ, montesque, causa ac materia tempestatum; & profunda moles continui maris tardiùs impellitur.* Tradidit hoc primus exterorum haud dubiè Himilco Carthaginiensis; de quo ita Plinius, lib. II, cap. LXVII: *Hanno, Carthaginis potentiâ florente, circumvectus à Gadibus ad finem Arabiæ, navigationem eam prodidit scripto. sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco.* De eodem clariùs Festus Avienus, in descriptione oræ maritimæ:

Ast hinc duobus in Sacram (sic insulam
Dixêre prisci) solibus cursus rati est.
Hæc inter undas multum cespitem jacit:
Eamque latè gens Hibernorum colit.
Propinqua rursus insula Albionum patet.
Tartesiis in terminos Oestrumnidum
Negotiandi mos erat; Carthaginis
Etiam colonis. & vulgus inter Herculis
Agitans columnas hæc adibant æquora:
Quæ Himilco Pœnus mensibus vix quatuor,
Vt ipse semet rem probasse retulit,
Enavigantem posse transmitti adserit.
Sic nulla latè flabra propellunt ratem,
Sic segnis humor æquoris pigri stupet.
Adjicit & illud; plurimum inter gurgites
Exstare fucum, & sæpè virgulti vice
Retinere puppim. Ducit hic, nihilo minùs
Non in profundum terga dimitti maris;
Parvoque aquarum vix supertexi solum:
Obire semper huc & huc ponti feras;
Navigia lenta, & langvidè repentia
Inter natare beluas.

Credo tam placidâ Himilconem tranquillâque usum eâ navigatione tempestate, uti ferè nulla aura excitaretur. Vadosa autem illa maris loca haud dubiè fuerunt ad Angliam circa Victim insulam; ad quam maximè navigabant Galli Hispanique, plumbi albi petendi causâ, ut suprà hoc libro cap. XXII, & lib. II, cap. XXIX, ex Diodoro ostendi. quod & ipse Avienus testatur in præcedentibus versibus. Ibidemque procul dubio conspectæ fuerunt *ponti* illæ feræ, seu beluæ: quas nunc, Selandicis insulis frequentissimas, vulgò incolæ vocant *see honde* & *see katten*; id est, Latinè si dicere velis, *caneis* atque *catos marinos*.

Atque illa quidem in genere de universo oceano septemtrionali, quà is propiùs à polo arctico abest. Germaniam quà adluit, GERMANICUS dictus est OCEANUS, seu MARE GERMANICUM, à Rubeis promontorio ad Rhenum usque amnem, Germaniæ terminum. Plinius lib. IV, cap. XVI; *In Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores appellavêre, quòd ibi electrum nasceretur.* Hodiè *Fero*, sive *Farre*, eas dici insulas, numero complureis, supra Britanniam CCC millibus passuum à Norvagiâ,

veteris

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

veteris Germaniæ parte, suo loco latiùs dicetur. Ptolemæus, cui extrema Germaniæ versùs septemtriones parum exactè cognita, *Duecaledonium oceanum*, qui erat supra Britanniam, cum *Sarmatico* conjungit, lib. VII, his verbis: Ἀπὸ ἄρκτων ἡ περιορίζεται τῷ ὠκεανῷ τῷ περιέχοντι μὲν τὰς Βρεττανικὰς νήσους καὶ τὰ βορειότατα τῆς Εὐρώπης, καλουμένῳ ἡ Δυηκαληδονίῳ τε καὶ Σαρματικῷ. id est: *A septemtrionibus terminatur oceano, qui Britannicas insulas ambit, parteisque Europæ maximè septemtrionales, vocaturque Duecaledonius & Sarmaticus.* At quia ipse quoque Ptolemæus, lib. II, & VIII, Britanniæ latus orientale *Germanico* claudit *oceano*; ipsa autem Germania longè ultra Britanniam in septemtriones versùs adscendit, meritò ac summo jure oceanus, quo illa ab septemtrionibus cingitur, non Sarmaticus, sed proprio ac domestico nomine GERMANICUS adpellandus erat.

Ceterò totum mare, quod Germaniam Britanniamque interfunditur, à potiore litore dictum fuit GERMANICUM. Hujus immanis sinus est is, qui vulgò hodiè dicitur adcolis *de Oost see*, id est, *mare Orientale*, ad discrimen ejus, quod inter Britanniam Germaniamque vocatur *de VVest see*, id est, *mare Occidentale*. De sinu sic auctor noster in principio mox de Germanis: *Germania omnis à Galliis, Rhætiisque, & Pannoniis, Rheno & Danubio fluminibus; à Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus separatur. cetera oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens; nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit.* Et in eamdem sententiam Plinius, lib. II, cap. CVIII: *Nam & à Germaniâ immensas insulas, non pridem compertas, cognitum habeo.* Has Plinii *immensas insulas*, & *immensa insularum spatia* Taciti, Norvagiam esse hodiè, cum Svediâ ac Finniâ, latiùs mox ostendam. Per *latos* autem *sinus*, id mare intelligit Tacitus, quod inter Germaniam hodiè, Prussiam, Livoniam, Finniam, Svediamque, ac Daniam fusum, vulgari vocabulo dixi vocari *de Oost see*: quod & ipsum in plureis scinditur sinus; ut mox docebo. Pomponius Mela, lib. III, cap. III, dictum mare sic describit: *Super Albim Codânus ingens sinus, magnis parvisque insulis refertus est. acre mare, quod gremio litorum accipitur, nusquàm latè patet, nec usquàm mari simile; verum aquis passim interfluentibus, ac sæpè transgressis, vagum atque diffusum, facie amnium spargitur: quà litora attingit, ripis contentum insularum, non longè distantibus, & ubique penè tantundem, & angustum, & par freto, curvansque subinde se, longo supercilio inflexum est.* Quibus ex verbis perspicuè adparet, habuisse Romanos harum partium cognitionem, licet non omnibus numeris exactam. quidpe quòd *mare, aquis passim interfluentibus, ac sæpè transgressis, vagum atque diffusum*, ait instar *amnium spargi*, & *quà litora attingit, insularum ripis non longè distantibus contentum, angustum, & par freto*; id facilè equidem concesserim in eâ parte, quatenus insulas Danicas interfluit. verùm citrà, ultráque, certè satis latè patet, & mari quammaximè simile est: cujus latitudo maxima, inter Prussiam ac Svediam, CC ampliùs millia passuum porrigitur. At Melæ tempestate, qui sub Claudio imperatore opus suum de situ orbis composuit, parum gnaros etiam tum harum orarum geographos, ut ad Cimbrorum peninsulam, sic omnem reliquum sinum creberrimis insulis conspersisse suspicor. Cognoverunt autem Romani fauceis sinus primùm sub Augusti principatu, quum Tiberius, res in Germaniâ ad Albim usque gesturus, classem à Rheni ostiis ad Albim circumnavigare jussisset; teste Paterculo, in libro II, his verbis: *Denique, quod numquàm anteà spe conceptum, nedum opere tentatum erat, ad quadringentesimum miliarium, à Rheno usque ad flumen Albim, qui Semnonum Hermundurorumque fines præterfluit, Romanus cum signis perductus exercitus; & eòdem, mirâ felicitate, & curâ ducis, temporum quoque observantiâ, classis, quæ oceani circumnavigaverat sinus, ab inaudito atque incognito antè mari, flumine Albi subvecta, plurimarum gentium victoriâ, cum abundantissimâ rerum omnium copiâ, exercitui Cæsarique se junxit.* De eâdem navigatione Plinius, lib. II, cap. LXVII: *Septemtrionalis verò oceanus majore ex parte navigatus est, auspiciis divi Augusti, Germaniam classe circumvectâ ad Cimbrorum promontorium; & inde immenso mari prospecto, aut famâ cognito, ad Scythicam plagam.* Cognoverunt posteà etiam Romani easdem has oras, in Tiberii imperio, quum Germanici classis ab Amisiæ oræ ad Cimbricam peninsulam tempestate abriperetur; ut suprà ostensum est: quo casu haud pauci militum Romanorum in Cimbricum ejecti litus, servitutem ad hunc sinum egerunt. quorum *multos*, deinde *Angrivarii, redemtos ab interioribus* Germanis, *reddidêre Romanis*; teste Tacito annal. II. Atque hoc fuit bellum illud, inter Rhenum Albimque à Germanico gestum, quod *quasdam* in septemtrione *genteis ac reges aperuit*. nam cum ipsis harum regionum trans sinum gentibus, regibusve, nullum umquàm Romanis fuit bellum. At multo meliorem ex illo bello hausit cognitionem auctor noster; qui non *angustum mare*,

& nuſquàm mari ſimile, ut Pomponius ; ſed rectiùs ac verius *latos* heic refert *ſinus*. Verùm jam aliquot ante Taciti ætatem ſæculis Pytheas Maſſilienſis tradidit, Baſiliam inſulam, quam Scandinaviam vocat Plinius, abeſſe à Guttonum litore diei navigationem ; teſte eodem Plinio, lib. XXXVII, cap. II. unde patet, jam vetuſtiſſimis Græcorum mortalibus has cognitas fuiſſe oras. Ceterò id ſatis bonâ fide Pomponius, quòd *acre mare gremio litorum accipi* tradidit. Nec tamen ſemper accipitur ; ſed ſæpiùs etiam emittitur, curſu adeò acri, ac vehementi, uti naves non niſi vento ſatis valido, velisque omnibus expanſis, contrà tendere queant. Veriſſimè etiam Pomponius, quòd *curvari mare* hoc ait *ſubinde*. primùm namque ubi terrarum gremium intrat, inter proximum Norvagiæ promontorium, quod vulgò *Lindesnes* adpellatur, & objectum ei Daniæ promontorium *Hanwith*, versùs orientem æſtivum porrigitur : poſtquàm Cimbrorum ſuperavit promontorium, quod nunc vocatur accolis *Skage* ; in meridiem ad Mekelburgienſem uſque ducatum ſeſe extendit : inde in ortum vergit æquinoctialem ad Pruſſiam uſque : hinc inter Pruſſiam Livoniamque, & inter Svediam, in ſeptemtriones ad Finniæ uſque initium. heic jam in duo ſcinditur cornua, ſive ſinus ; quorum alter, in orientem æſtivum recedens, inter Livoniam ac Finniam, *Finnicus* dicitur *ſinus* ; alter versùs ſeptemtriones, longo excurſu ad *Boddiæ* uſque opidum *Torn*, *Boddicus*, & *Botnicus*, à *Boddis*, ſive *Botnis*, adcolâ utrimque gente. Hinc rectè Tacitus, non *latum ſinum*, ſed *latos ſinus*, multitudinis numero adpellavit. Quin & tertius eſt ſinus Livoniæ receptus ; vulgò *de Rigiſche boddem*, id eſt, *fundus Rigenſis* dictus. hunc *Clylipenum* vocari Plinio, infrà oſtendam. Hoc igitur mare, pluresque ejus ſinus, quum jam inde ab antiquiſſimis uſque temporibus cogniti fuerint ; meritò quis culpet Eginhardum, Karoli magni ſcribam, qui in vitâ domini ſui ſic ſcriptum reliquit : *Sinus quidam ab oceano orientem versùs porrigitur, longitudinis quidem imcompertæ, latitudinis verò, quæ nuſquàm C millia paſſuum excedat ; quum in multis locis contractior inveniatur*. Hæc, inquam, meritò culpetur ignorantia.

Ceterùm Tacitus, eodem in libro de Germanis poſteà, ubi Cimbros Foſosque, Holſatiæ atque Jutiæ genteis indicat, idem mare vocat GERMANIÆ SINUM, quia Germaniæ deſcribitur litore : & ſub finem ejusdem libri, MARE SVEVICUM ; à Svevis populis, in inſulâ, ſeu potiùs peninſulâ hujus maris, & in continenti Germaniæ, adcolentibus. Verba Taciti hæc ſunt : *Qui olim boni æquique Cheruſci, nunc inertes ac ſtulti vocantur. Tacti ruinâ Cheruſcorum & Foſi, contermina gens, adverſarum rerum ex æquo ſocii, cùm in ſecundis minores fuiſſent. Eumdem Germaniæ ſinum, proximi oceano, Cimbri tenent*. Et infrà : *Ergo jam dextro Svevici maris litore Aeſtiorum gentes abluuntur*. Hos Pruſſiæ Livoniæque litus adcoluiſſe, ſuo loco demonſtrabitur. Plinius, lib. IV, cap. XIII, CODANUM adpellat SINUM, cum Melâ ; deſcribitque his verbis : *Incipit inde clarior aperiri fama, ab gente Ingævonum ; quæ eſt prima inde Germaniæ. Sevo mons ibi immenſus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum uſque promontorium efficit ſinum, qui Codânus vocatur, refertus inſulis ; quarum clariſſima Scandinavia eſt, incompertæ magnitudinis*. & mox : *Nec eſt minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Viſtulam uſque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris, tradunt. ſinum Clylipenum vocari, & in oſtio ejus inſulam Latrin : mox alterum ſinum Lagnum, conterminum Cimbris*. SEVO hic MONS eſt, qui variis nunc nominibus, *Skars*, *Sula*, *Doffraſiel*, & aliis, à mari Albo (ſive is Granvicus eſt ſinus) & extremis Lappiæ finibus, lunato curſu, primùm inter Lappiam & Biarmiam, dein per ipſam Lappiam, mox inter Boddiam ac Finnorum marchiam, tandem inter Svediam & Norovagiam, ad fauceis ſinus Codâni, versùs Cimbrorum promontorium, CCC circiter millium paſſuum longitudine procurrit. Montem igitur hunc dum efficere ſinum ait, includere eum haud dubiè intelligit. alioquin mons haud magis erat cauſa efficiens ſinus, quàm ipſæ vaſtiſſimæ regiones, quas contiguo jugo mons medius ſecat. nam etiam ſine inſulis, ſive terris, ſineque monte, ſinus hic eſſe in litore Germaniæ poterat. ſic Paterculus, loco prædicto, Tiberii claſſem ait *oceani circumnavigaſſe ſinus* ; quæ tamen à Rheni oſtiis ad Cimbrorum tantùm promontorium, ut teſtatur Plinius, & inde in Albis os navigavit.

Ceterùm ipſe ſinus Codânus non eâ antiquis iſtis ſcriptoribus notus fuit figurâ, quâ noſtro hoc ſæculo ſatis apertè noſcitur, terris undique, ad fauceis uſque ſive oſtium, cinctus : ſed tranſire eum rurſus in oceanum ſeptemtrionalem, ſive Hyperboreum mare, crediderunt, ad finem Sevonis montis, quà Ruſſis nunc adcolis *Bielo more*, hoc eſt, *Mare album*, & alio nomine *Granvicus ſinus* nuncupatur. quâ ratione inſulæ efficiebantur duæ, magni-

magnitudine præsignes, SCANDINAVIA, atque FINNINGIA; de quibus latiùs infrà. Iornandes, sub initium de rebus Gothicis: *Est in oceani arcto salo posita insula magna, nomine Scanzia, in modum folii cedri, lateribus pandis, post longum ductum concludens se. ejus ripas influit oceanus. hæc à fronte posita est Vistulæ fluvii. ab oriente habet vastissimum lacum, in orbis terræ gremio; unde Vagi fluvius, velut quodam ventre generatus, in oceanum undosus evolvitur. ab occidente immenso pelago circumdatur. à septemtrione quoque innavigabili eodem vastissimo concluditur oceano; ex quo quasi quodam brachio exeunte, sinu distento, Germanicum mare efficitur.* Heic *vastissimum lacum* intelligit eum, quem sinum Granvicum adpellari nunc dixi. in hunc quidpe Vagus fluvius effunditur; inferiore sui parte, à Vladiscio lacu ad exitum usque in sinum, *Onega* dictus. Iornandes perperam ex hoc sinu oriri eum, atque inde in oceanum evolvi dixit. Porrò per GERMANICUM MARE, intelligit ipsum sinum Codânum, sive mare Svevicum. Tacitus ob eamdem rationem, quia reliqua jam Germaniæ versùs septemtriones in insulis esse putabantur, eumdem sinum aliquoties adpellavit generali vocabulo OCEANUM, in libro de Germaniâ. ut in principio mox libri: *Cetera oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens.* & infrà: *Est in insulâ oceani castum nemus.* & posteà: *Protinus deinde ab oceano Rugii & Lemovii.* & mox: *Svionum hinc civitates ipso in oceano*; nempe in ipsâ insulâ Scandinaviâ, seu Scanziâ; ut pluribus posteà docebo. Ac sanè, quò minùs hæc Scandinavia vera sit insula, fluctibus undique cincta, admodùm exigua terræ intercapedo obstat, quæ est inter magnum lacum cognomine Album, in mare Album exeuntem, & alium lacum multo minorem, qui à partibus supra opidum Botniæ Fanum divi Andreæ sitis, per flumen in Botnicum sinum apud opidum *Thorn* effunditur. Jam verò ab orientali latere Finniæ, Corelliæque, prædicto amne Onegâ, & Vladiscio lacu, flumineque, quod ex hoc profluens opidum *Kexholm* abluit, lacumque Ladogam transgressum Finnico sinui infra opidum *Orzysz ak* miscetur, altera etiam efficitur insula illa magna, quam *Finningiam* vocat Plinius. Sed de insulis fusior posteà erit sermo. nunc quæ ad sinus pertinent, porrò explicentur. Plinius ait *quosdam tradere, hæc habitari ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris. sinum Clylipenum vocari; & in ostio ejus insulam Latrin: mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris.* nempe infra Finningiam, Finnorum sedem, per Livoniam ac Prussiam; ut infrà ostendetur. CLYLIPENUS igitur SINUS haud dubiè ad Venedorum fuit litus, quà nunc Livonicum esse sinum ad Rigam, celebre harum regionum emporium, suprà dixi. in quo sinu insula antiquo vocabulo LATRIS, nunc *Oesel* vocatur. LAGNUS exhinc SINUS, *Cimbris conterminus*, nullus alius esse potest, quàm qui Holsatiam simul atque Mecheloburgiensem ducatum contingit; in quo insula, inter alias, *Lange land*, nomen à figurâ invênit, quasi *Longa terra* dicta: unde fortè & sinui vocabulum quæsitum; ni perperam fortassis veteres illi mortales insulæ nomen pro sinus vocabulo acceperint.

Ceterùm Ptolemæus, in descriptione Sarmatiæ Europææ, sinum heic quoque in Sarmatiæ litore refert, nomine Οὐενεδικὸν, VENEDICUM, his verbis: Ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματία περιορίζεται, ἀπὸ μὲν ἄρκτων, τῷ Σαρματικῷ ὠκεανῷ κατὰ τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον. id est: *Sarmatia Europæa terminatur ab septemtrionibus oceano Sarmatico, quà Venedicus est sinus.* Hunc sinum eumdem esse cum *Codâno sinu* Melæ ac Plinii, cumque *Svevico mari* Taciti, cunctos ferè video adfirmare nostri sæculi geographos. quod ego equidem haud temerè concesserim. quidpe Οὐενέδας παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον, id est, *Venedas ad totum Venedicum sinum* coluisse tradit Ptolemæus: quos Livoniæ tantùm ac Prussiæ tenuisse litora, ad Vistulam usque amnem, infrà ostendam. citra verò Vistulam GERMANICUM adpellat MARE, in descriptione Germaniæ; & ultra Venedas *Sarmaticum*, in descriptione Sarmatiæ; ut modò intelleximus. Quapropter aut omninò ignarum fuisse hujus maris Svevici Ptolemæum dixerim; aut eam tantummodò partem intellexisse *Venedicum sinum*, quæ est inter Narvæ ac Vistulæ amnium ostia. Sed hoc clariùs patet ex lib. VIII; ubi de tabulâ VIII, quâ Sarmatia Europæa continetur, sic ait: Περιορίζεται ἀπὸ τῶν ἄρκτων Οὐενεδικῷ κόλπῳ τοῦ Σαρματικοῦ ὠκεανοῦ. id est: *Terminatur ab septemtrionibus Sarmatici oceani sinu Venedico.* Ergo, si Venedicus sinus pars fuit Sarmatici oceani, Vistulæ ostium nomen ejus transire non debet. cis Vistulam enim ipse Ptolemæus ad Germaniam ponit oceanum Germanicum, & in eo insulas Scandias. Ceterò, dum contigua tria hæc facit maria, *Germanicum, Venedicum, Sarmaticum*; reliqua in septemtriones versùs in insulis ponit, ut ceteri geographi veteres. quarum maximam, Plinio *Scandinaviam* dictam, ipse sub SCANDIÆ vocabulo, nimis angustis, ex ignorantiâ, circumscribit finibus.

Atque hæc ferè sunt vocabula descriptionesque à priscis geographis huic sinui tributæ. BALTICI nomen eidem tribuerunt inferioris ævi scriptores; in quibus Helmoldum & Mag. Adamum Bremensem primos esse video. an satis rectè, sequenti capite videbimus.

CAP. XXXVIII.

De SCANDINAVIA; *quæ &* SCANDIA, *&* SCANZIA, *immensa septemtrionis peninsula: quam veteres insulam esse crediderunt; vetustissimi autem Græcorum auctores* BALTIAM *&* BASILIAM *adpellarunt. item de* FINNINGIA.

MARI ad Germaniam explicato, nunc ad terras in eo sitas transgredimur. Plinius, ut antè citatum, lib. II, cap. CVIII; *A Germaniâ*, inquit, *immensas insulas, non pridem compertas, cognitum habeo.* cui consentiens noster in libro de Germaniâ; *Cetera*, inquit, *oceanus ambit, latos sinus & insularum immensa spatia complectens; nuper cognitis quibusdam gentibus, ac regibus, quos bellum aperuit.* Hæc *immensa insularum spatia*, sive has *insulas immensas*, SCANDINAVIAM adpellari Plinio ac FINNINGIAM, jam antè dixi. illam BALTIAM quoque & BASILIAM antiquissimis dictam Græcorum scriptoribus, apud eumdem reperio Plinium. Verba ejus, lib. IV, cap. XIII, hæc sunt: *Exeundum deinde est, ut extera Europæ dicantur; transgressisque Riphæos montes, litus oceani septemtrionalis in lævâ, donec perveniatur Gades, legendum. Insulæ complures sine nominibus eo situ traduntur. ex quibus ante Scythiam, quæ adpellatur Baltia, abesse à Scythiâ diei cursu; in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timæus prodidit. Reliqua litora incertâ signata famâ. septemtrionalis oceanus: Amalchium eum Hecatæus appellat, à Paropamiso amne, quà Scythiam abluit; quod nomen ejus gentis linguâ significat congelatum. Philemon Morimarusam à Cimbris vocari dicit, hoc est, Mortuum mare, usque ad promontorium Rubeas: ultrà deinde Cronium. Xenophon Lampsacenus, à litore Scytharum tridui navigatione, insulam esse immensæ magnitudinis Baltiam, tradit. eamdem Pytheas Basiliam nominat. Feruntur & Oonæ; in quibus ovis avium & avenis incolæ vivant. aliæ, in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati. Panotiorum aliæ; in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama, ab gente Ingævonum, quæ est prima inde Germaniæ. Sevo mons ibi immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem, ad Cimbrorum usque promontorium, efficit sinum, qui Codânus vocatur, refertus insulis; quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis; portionem tantùm ejus, quod sit notum, Hillevionum gente IↃ incolente pagis; quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt. sinum Clylipenum vocari; & in ostio ejus insulam Latrin. mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris.* Hactenus Plinii verba, intellectu perobscura; quia ex pluribus auctoribus, rem eamdem diversis nominibus tradentibus compilata; quæ ipse Plinius non intellexit: tum, quia malè à librariis seu typographis distincta. Nos singula dilucidiùs explicabimus. Plinius igitur, explicatis Europæ meridionalibus orientalibusque partibus, inde septemtrionalia narraturus, primùm insulas oceani septemtrionalis enarrare instituit. itaque, *Exeundum*, inquit, *deinde est, ut extera Europæ dicantur; transgressisque Riphæos monteis, litus oceani septemtrionalis in lævâ, donec perveniatur Gades, legendum.* Exire scilicet voluit à terrâ in mare. quod uti fieret, transcunda erant Riphæa juga, quæ juxta litus septemtrionalis sive Hyperborei oceani, partim Asiæ, partim Europæ, ab septemtrionibus prætendebantur, quasi lineâ παραλλήλῳ ex ortu in occasum; quemadmodùm in principio hujus operis ostensum est. Initium igitur Europæi litoris facturus erat à Carambuce flumine, quod & Obium; cujus os terminum esse docui Europam inter & Asiam: finem ad Gadeis insulam, seu fretum Gaditanum, ultra quod initium jam Africæ. Recenset hinc primùm *insulas complureis sine nominibus*; deinde *insulam immensæ magnitudinis Baltiam* ac *Basiliam* nomine: hinc *Oonas* & alias *Hippopodum Panotiorumque insulas*: tandem *incompertæ magnitudinis Scandinaviam*; *nec opinione minorem Finningiam*. omnia præpostero ordine, & narratione confusâ; quum ipse non intelligeret, ignoraretque, quæ à vetustissimis Græcorum memorata citavit. quidpe *insulæ illæ complures sine nominibus*, nullæ aliæ erant, quàm quæ hodiè infinito numero, majores minoresque, Lappiæ,

Finnomarchiæ Norovagiæque objectæ sunt, in oceano septemtrionali, ac Germanico. his proxima erat illa *immensæ magnitudinis insula Baltia*, sive *Basilia*; quam eamdem Plinius, diversam credens esse insulam, *Scandinaviam* tradidit *incompertæ magnitudinis*. est autem hodiè totum id terrarum spatium, quod Codâno sinu, Germanico ac septemtrionali oceano, sinuque Albo, ceu peninsula, inclusum, Lappia nunc, Biarmia, Finnomarchia, Norovagia, ac Svedia dicitur, cum partibus Botniæ ac Daniæ. *Oonæ*, & *Hippopodum*, *Panotiorumque* insulæ sunt, quas Mela lib. III, cap. VI, Sarmatis facit adversas, *Satmalos* nominans, quos *Panotios* Plinius. Auctor noster in fine libri de Germaniâ super Svionas, Scandinaviæ, ut pòst ostendetur, & *Fennos* Finningiæ incolas ponit eosdem insulanos, quamquàm aliis nominibus. *Cetera*, inquit, *jam fabulosa: Hellusios, & Oxionas, ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere.* Sunt autem istæ insulæ hodiè partim prope polum glacialem ignotæ, partim malè atque ex parte tantùm adversùm Russiæ litus cognitæ: quarum maxima, vulgò *Nowa Zembla* Russico nomine, id est, *Terra nova*, haud pridem ab detectoribus nuncupata. de quâ ita Stephanus: Ἐλίξονα, νῆσος Ὑπερβορέων, οὐκ ἐλάσσων Σικελίας, ὑπὸ ποταμῷ Καραμβύκᾳ· οἱ νησιῶται Καραμβύκαι, ὡς Ἑκαταῖος. id est: *Elixona, insula Hyperboreorum, haud minor Siciliâ, sub flumine Carambyce: unde insulani Carambycæ; teste Hecatæo.* Carambucen esse eumdem & Obium, suprà lib. I, cap. I, ostensum est. Atque isthæc fabulosa, prorsusque conficta, videbantur antiquis etiam mortalibus Plinio ac Tacito: nempe ex incolarum speciebus, quas vetustissimi illi Græcorum scriptores, Pytheas, Timæus, Xenophon Lampsacenus, Hecatæus, & alii, inibi conspectas memoraverant. Verùm insulas heic esse veras, quarum modò memini, satis clarè nostra jam compertum habet ætas. Species etiam ejusmodi quondam ibidem adparuisse, equidem haud dubito: non tamen hominum; sed dæmoniorum, homines navibus adpulsos illudentium. Ab his igitur insulis ultrà in occasum, versùs Gadeis progredientibus, *clarior jam incipiebat aperiri fama, ab gente Ingævonum, quæ erat prima inde Garmaniæ, post Scythas*, id est, Sarmatas, quorum litori antepositæ erant dictæ insulæ: inque eâ gente Ingævonum, *mons* erat *Sevo immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem, ad Cimbrorum usque promontorium, efficiens sinum, qui Codânus vocabatur, refertus insulis, magnis parvisque*, ut ait Mela; *quarum clarissima Scandinavia incompertæ magnitudinis; portionem tantùm ejus, quod esset notum, Hillevionum gente IↃ incolente pagis: quæ alterum orbem terrarum eam adpellabat.* Quibus verbis haud ambiguè Norvagiæ, Svediæque, Finnomarchiæ, Biarmiæ, ac Lappiæ describitur solum. Solini heic etiam addantur verba; quæ, cap. XXIII, hæc sunt: *Mons Sevo, ipse ingens, nec Riphæis minor collibus, initium Germaniæ facit. hunc Ingevones tenent; à quibus primis, post Scythas, nomen Germanicum consurgit.* Ingevonum gentem Plinius lib. IV, cap. XVI, ad Amisiam usque flumen profert. *Germanorum*, inquit, *genera* V: *Vindili; quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. alterum genus Ingevonum; quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes.* Terræ igitur istæ in Germaniæ initio inter Sarmatarum insulas & Cimbrorum peninsulam porrectæ, nullæ aliæ esse potuerunt, quàm quæ nunc Lappiæ, Finnomarchiæ, Svediæ, Norvagiæque nominibus adpellantur. In his *immensus* ille est *mons* SEVO, *non minor Riphæis jugis*, à quibus Granvici sinus faucibus separatur, inter Svediam Norvagiamque ad fauceis sinus Codâni; contra Cimbrorum promontorium CCC millibus passuum procurrens. Idem terrarum spatium haud dubiè est *incompertæ magnitudinis* Plinii *insula* SCANDINAVIA; in quâ *ejus tantùm, quod notum erat, portionem Hillevionum gens IↃ incolebat pagis*: quamque, ob immensam magnitudinem, eadem gens *alterum appellabat terrarum orbem*: quam item ipse Plinius sub *immensis ad Germaniam insulis, non pridem compertis*, indicat lib. II, cap. CVIII: quam Tacitus sub *immensis insularum spatiis* intelligit: quam epitomator Plinii, Solinus, cap. XXIII, sub eodem nomine *Scandinaviæ, Germanicarum insularum* ait esse *maximam*: in cujus *extremis versùs Circium in ipso oceani litore Scrittofinnos* collocat Paullus Diaconus de rebus Langobardorum lib. I, cap. IV, & V: qui hodiéque in extremo Finnomarchiæ versùs septemtriones litore, ad Rubeas promontorium dicuntur *the Scricfinder*. De eâdem insulâ Scandinaviâ sic idem Diaconus capite sequenti: *Nec satis procul ab hoc, de quo præmisimus litore, contra occidentalem partem, quâ sine fine oceani pelagus patet, profundissima aquarum illa vorago, quam usitato nomine maris umbilicum vocamus; quæ bis in die fluctus absorbere, & rursum evomere dicitur.* Hanc nunc esse scimus ante occidentale Finnomarchiæ litus, nomine *Muskestroom*, inter duas insulas, *Loffot*, & *VVero*. Eamdem Scandinaviam insulam Jornandes sub SCANZIÆ nomine *Vistulæ ostiis oppositam*, simulque Granvico sinui, ut suprà ostensum, facit proximam.

Ptolemæus quoque paullo breviore, quàm Plinius, Solinus, atque Diaconus, rectiore tamen vocabulo eamdem adpellat SCANDIAM, eodem situ descriptam, quo etiam nunc Daniæ pars SCANIA dicitur Latinè, vulgò incolis Danis SCAANE: unde nominis opinio in universum, quantum Sevo mons transit, terrarum spatium apud veteres est transgressa. Credo, quum Romanorum militum post dispersam tempestate Germanici classem, nonnulli in proximâ sinus Codâni orâ servitutem agentes, hanc partem *Scaane*, vel *Scaand* (ut etiamnunc Dani solent in multis vocabulis liquidæ *n* postponere *d*) & *Scandenaw*, id est, *Scanorum* vel *Scandorum regionem* adpellari, immensasque ultrà ad septemtrionalem usque oceanum protendi terras audirent, vel etiam ex antiquorum auctorum monimentis intellexissent: putasse eos omne id terrarum spatium eodem nomine unam esse insulam, mari cinctam, quam suo ore atque linguâ SCANDINAVIAM tunc dixêre: posteriores verò, in quibus Ptolemæus, SCANDIAM; demtâ particulâ AW, quæ regionem seu terræ tractum Germanis significat. Iornandes ex hoc corruptum fecit vocabulum SCANZIA; credo, quia quibusdam Latinis pro *Scandia* dicebatur *Scantia*. Sed & apud Plinium *Scandia* nomen legitur, lib. IV, cap. XVI, in his verbis: *Timæus historicus à Britanniâ introrsus sex dierum navigatione abesse dicit insulam Mictim, in quâ candidum plumbum proveniat. ad eam Britannos vitilibus navigiis, corio circumsutis, navigare. Sunt qui & alias prodant; Scandiam, Dumnam, Bergos, maximamque omnium Nerigon; ex quâ in Thulen navigetur.* Mictim istam esse aliorum *Victim*, vulgò nunc incolis *Wight*, à meridie Britanniæ objacentem, suprà lib. I, cap. XVIII, docui. *Dumnam* habet Ptolemæus unam in Orcadibus. *Scandiam* eamdem esse cum *Scandinaviâ*, reliqua duo vocabula, BERGI & NERIGOS, satis apertè clamant. nam uti *Scaniam* sive *Scandiam*, exiguam immensæ hujus peninsulæ portionem, sic id quoque regnum, quod hodiéque vulgò incolis *Norrige*, & contractè *Norge* adpellatur, pro universæ peninsulæ nomine acceperunt veteres. In hoc verò regno etiam nunc celeberrimum emporium vocatur plurali nomine *Bergen*. quod veteres illi Plinii ætate, vel antè, pro insulæ vocabulo habuerunt. Sed silentio minimè prætereundus heic est ingens Ptolemæi error, nescio an ulli umquàm antehac observatus. plerosque enim video, dum eum non perceperint, in pejorem ultrà errorem hoc ipso ductos; nempe, uti adfirmarent, Germaniam ab septemtrionibus sinu Codâno fuisse finitam; nec quidquam regionum ultrà sitarum ad Germaniam pertinere; quia Ptolemæus eam non ultra Cimbrorum promontorium extendat; adjectis tantùm IV insulis Scandiis, quarum maxima, & extrema versùs septemtriones, ipsius promontorii parallelum non excedat. Ceterum ex hac Ptolemæi descriptione, contra tot gravissimos auctores, ne quid statueretur, vel hæc una ratio sufficere debebat, quòd Ptolemæus reliqua versùs septemtriones prorsus ignoravit. nam si gnarus eorum fuisset; haud dubiè ea, licet extra Germaniæ limiteis, descripturus erat. *Scandias* ejus *insulas* video geographos nostri sæculi interpretari Danicas, quarum maxima vocatur vulgò incolis *Sieland*; quam illi Ptolemæi *Scandiarum maximam* esse volunt. Verùm hanc si ille intellexit, vehementer in magnitudine ejus erravit. quidpe *Selandia* longitudine, à meridie in septemtriones, millia passuum LXXVII non excedit; nec latitudine, ab occasu in ortum, LVII: partesque ejus maximè septemtrionales CXLIV millia passuum à Cimbrorum promontorii parallelo absunt. at Ptolemæi *Scandiarum maxima* (cujus latus septemtrionale sub eodem cum Cimbrorum promontorio ponitur parallelo: latus verò orientale XC M. P. ultra Vistulæ ostium) longitudine suâ, ex ortu in occasum, CLX occupat M. passuum; latitudine, à meridie in septemtriones, CXV: quod terrarum spatium multo majus est Selandiâ insulâ. unde patet, aliam omnino intellexisse Ptolemæum insulam. Hæc autem nulla alia esse potest, quàm quæ Plinio, Solino, ac Diacono dicitur *Scandinavia*, Iornandi *Scanzia*; peninsula veriùs, quàm insula: cujus pars septemtrionalis ad sinum Album, longè ultra Vistulæ progreditur ostia. Diaconus, quum non dubitaret, Ptolemæum, per *Scandiarum maximam*, eamdem intelligere insulam, quam Plinius Solinusque *Scandinaviam* adpellavêre; hoc nomine eam in rebus Langobardicis, lib. I, cap. II, & VII, adpellare voluit; de magnitudine autem ejus, Ptolemæi tabulæ credere maluit: ideóque, ex eâ Langobardos suos producens, ita scribit dicto cap. VII: *Erant siquidem tunc VVinili universi ætate juvenili florentes; sed numero exiguo: quidpe qui unius non nimiæ amplitudinis insulæ tertia solummodò particula fuerint.* Nihilo minùs tamen, cap. IV & V, ut suprà dictum, *Scritofinnos* in eâ memorat, extremos versùs mundi verticem in dictâ Scandinaviâ; item cap. VI, *Charybdim*, quæ Finnorum marchiæ objacet. Sed & alia de

eadem

eâdem insulâ nugatur maximè ridicula, cap. II, his verbis: *Hæc insula, sicut retulerunt nobis, qui eam lustraverunt, non tam in mari est posita, quàm marinis fluctibus, propter planitiem marginum, terras ambientibus, circumfusa.* Quid hoc, quæso, est dicere; *Non est in mari sita; sed fluctibus marinis circumfusa?* Video quid hominem deceperit. Audiverat ab aliquo de Selandiâ insulâ, quæ litoribus est planis: quam ille intellexit *Scandiarum* Ptolemæi esse *maximam*. audiverat item de immensâ illâ *Scandinaviâ*; peninsulam hanc potiùs esse, quàm insulam. narrationes hasce duas per oblivionem, ut credo, posteà confundens, unam inde fecit insulam parvam, *non tam in mari positam, quàm marinis fluctibus circumfusam.* quibus verbis peninsulam indicare voluit. Hæ igitur Ptolemæi, Diaconique, & si quæ aliorum fuerint similes nugæ, repudiandæ sunt: ne, dum eas amplectimur, graviorum auctorum fidei injuriam faciamus.

Ceterùm antequàm dictæ terræ septemtrionales, sub Scandiæ Scandinaviæque vocabulis, cognitæ fuêre Romanis, Græci BALTIAM INSULAM eas adpellarunt, ut antè dictum, & BASILIAM. Verba Plinii, ex lib. IV, cap. XIII, hæc jam anteà citavimus: *Xenophon Lampsacenus, à litore Scytharum tridui navigatione insulam esse immensæ magnitudinis Baltiam tradit. eamdem Pytheas Basiliam nominat.* Secundùm hæc Plinii epitomator Solinus, cap. XXII: *Auctor est Xenophon Lampsacenus, à litore Scytharum in insulam Baltiam triduo navigari. ejus magnitudinem immensam, & penè similem continenti.* De eâdem insulâ Diodorus, lib. V: Τῆς Σκυθίας τῆς ὑπὲρ τὴν Γαλατίαν καταντικρὺ νῆσός ἐστι πελαγία κατὰ τὸν ὠκεανὸν, ἡ προσαγορευομένη Βασίλεια· εἰς ταύτην ὁ κλύδων ἐκβάλλει δαψιλὲς τὸ καλούμενον ἤλεκτρον. Hoc est: *Ex adverso Scythiæ, quæ supra Galliam est, insula in oceano est, quam Basiliam vocant. in hanc electrum largè à fluctibus ejicitur.* Per Γαλατίαν Diodorum intelligere tam Germaniam, quàm Galliam, suprà lib. I, cap. II, docui. Sub Scythiarum autem vocabulo, (quo omnem septemtrionem, ab ultimis Scythis ad extrema usque Iberiæ sive Hispaniæ litora, adpellatum, eodem capite ostendi) Germaniæ interiora intellexisse Xenophontem & alios vetustissimos Græcorum scriptores, à quibus ista habuit Diodorus, ex Pytheæ liquet exemplo: de quo Plinius lib. XXXVII, cap. II, de electro disserens, hæc tradit: *Pytheas credidit, Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æstuarium oceani Mentonomon nomine, spatio stadiorum* VI CIↃ. *ab hoc diei navigatione insulam abesse Abalum. illò vere fluctibus advehi: & esse concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit: sed insulam Baltiam nominavit. Philemon negavit flammam ab electro reddi. Niceas solis radiorum succum intelligi voluit. hos circa occasum credit vehementiores in terram actos, pinguem sudorem in eâ parte relinquere; deinde æstibus in Germanorum litora ejici.* Corrige heic vocem *Abalum* in BASILIAM; ut suprà apud eumdem Plinium habetur, lib. IV, cap. XIII. de eodem enim Pytheâ, ejusdem rei auctore, heic narrat Plinius. Notandum autem, ut proximam facit Basiliam, id est, Baltiam, Teutonis: quos Codanoniam, quæ vulgò nunc est *Sieland*, tenuisse insulam, ex eodem Plinio atque Melâ posteà demonstrabo. Codanoniæ autem proxima est Scania. A Germaniæ etiam continente, id est, à Pomeraniæ litore, ad proximum Baltiæ sive Scandinaviæ litus, LXXX circiter millium passuum intervallum, unius diei est navigatio, si ventus det operam. De Timæo hæc Plinium dicto lib. IV, cap. XIII, narrantem suprà audivimus: *Insulæ complures sine nominibus eo situ traduntur: ex quibus ante Scythiam, quæ appellatur Bannomanna, abesse à Scythiâ diei cursu, in quam veris tempore fluctibus electrum ejiciatur, Timæus prodidit.* Sic vulgata habent exemplaria. tu emenda vocem *Bannomanna*, in *Baltia*. nam lib. XXXVII, cap. II, ubi eadem hæc verba de Pytheâ refert Plinius, *credidisse ei Timæum* ait, *sed insulam Baltiam nominasse*. Nec est quòd doctissimi viri dubitent, utrùm rectiùs *Bannomanna* in *Baltiam* corrigatur, an verò *Baltia* in *Bannomannam*: *Baltiam* quidpe Solinus quoque habet; &, quod omnium maximo esse potest argumento, fretum hodieque, inter duas Daniæ insulas *Fyne* & *Sieland*, antiquissimo illo vocabulo nominatur DE BELT. unde fortè proxima insula *Codanonia*, quæ est *Sieland*, antiquissimis temporibus dicta fuit BALTIA. quod nomen, quia Codanonia Teutonorum erat maxima, geographi Græci, per errorem, immensæ magnitudinis insulæ tribuerunt, quæ *Scandinavia* Plinio, *Scandia* Ptolemæo dicitur. De altero illo insulæ vocabulo BASILIA, uti dicam, quod sentio; credo, id jam ante Plinii tempora in Pytheæ libris fuisse vitiosum, pro *Baltia*. idque facili librarii lapsu, scribentis Βασίλεια, pro Βαλτία. Ab hac insulâ, Xenophonti Lampsaceno memoratâ, omnem sinum Codânum, sive mare Svevicum, *Balticum* fuisse cognominatum mare, suspicatur Albertus Cranzius, sub initium historiarum suarum. hujus auctoritatem tam prope sequutus est Abrahamus

 Ortelius,

Ortelius, uti prædictum sinum Xenophonti *Balticum mare* vocatum esse adfirmaverit. Verùm quicumque mare hoc Latinè adpellârit *Balticum*; novo & sub Helmoldi Adamique Bremensis sæcula invento vocabulo, haud perinde antiquo nomine, id adpellare sese sciat. Ipsum tamen prædictum fretum *Balt*, BALTICUM Latinè nominare equidem haud dubitaverim, vel etiam BALTIAM; quemadmodùm superum mare inter Italiam atque Illyricum dictum fuit *Adria*. hoc tamen masculini est generis; in *Baltiâ* femininum genus, quo etiamnunc usurpatur, non mutaverim.

Hactenus igitur de primâ illâ *immensæ magnitudinis* insulâ *Baltiâ*, sive *Scandinaviâ*: quam peninsulam esse, sub nominibus Biarmiæ, Lappiæ, Finnomarchiæ, Botniæ, Svediæ, ac Norvagiæ, satis compertum nostra habet ætas.

Nunc de alterâ illâ quoque, *opinione non minore* insulâ FINNINGIA, pauca quædam dicenda. Plinius igitur lib. II, cap. CVIII, *A Germaniâ*, inquit, *immensas insulas non pridem compertas cognitum habeo*. & Tacitus in libro de Germaniâ: *Cetera oceanus ambit, latos sinus, & insularum immensa spatia complectens.* Plures igitur numero, non unam tantùm, fuisse *insulas immensas*, certum est. Apertè id testatur Plinius lib. IV, cap. XIII: *Sevo mons ibi immensus, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codânus vocatur, refertus insulis; quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis; portionem tantùm ejus, quod sit notum, Hillevionum gente IↃ incolente pagis; quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris, tradunt.* Quibus verbis alteram sinus Codâni immensam insulam, inter Scandinaviam Venedosque sitam, designat. quæ nulla alia esse potest, quàm quæ hodiéque, sub nominibus Finniæ, Botniæ orientalis, & Corelliæ, peninsula esse noscitur. Nomen ejus in vulgatis Plinii exemplaribus vitiatum legitur *Eningia*. quod tamen jam dudum viri docti rectè restituerunt *Finningia*. Finnos quidpe totam incoluisse, infrà pluribus docebo. A gente igitur Finnorum dicta est terra FINNINGIA, eâdem analogiâ, quâ hodiéque in prædictâ peninsulâ Scandinaviâ regiones vocantur, *Helsing, Fiering, Moring, Bleking*: & in continente Germaniæ *Slesing* ad utramque Viadri ripam; inter Albim & Amisiam, *Käding, Städing, Hemmeling*: cis Rhenum verò *Lotharing*.

Atque hæc est ipsarum terrarum septemtrionalium, juxta veterum opinionem, exacta veraque descriptio. de gentibus easdem olim incolentibus posteriùs agam. nunc reliquas quoque oceani septemtrionalis sive Germanici insulas proximo capite persequar.

CAP. XXXIX.

De THULE *insulâ; quam Ortelius, Procopii sequutus fidem, falsò credidit esse Scandinaviam Plinii, & Scandiam Ptolemæi.*

DE Scandinaviâ finieram, jamque ad reliqua exponenda proficiscebar, quum ecce ingens sese, maximéque mirandus offerebat quorundam error, silentio aut dissimulatione minimè transmittendus. hic igitur antè discutiatur. De THULE insulâ, quam nunc vulgò credimus esse Islandiam, multum ac variè veteribus juxtà atque nostris disputatum est geographis. Primum Græcorum nomen situmque ejus retulisse Pytheam Massiliensem, qui omnem Europæ septemtrionalem oceanum se navigasse scripto prodidit, auctor est Strabo in I, II, & IV libris. cui tamen idem Strabo fidem omnem derogat; unâ ferè hac ratione subnixus, ὅτι οἱ τὴν Βρετανικὴν Ἰέρνην ἰδόντες, οὐδὲν περὶ τῆς Θούλης λέγουσιν, ἄλλας νήσους λέγοντες μικρὰς, περὶ τὴν Βρετανικήν· hoc est; *quòd, qui Hiernen, Britannicam insulam, viderunt, nihil de Thule dicant; quum tamen alias insulas parvas circa Britanniam referant*. Levis, mehercules, ac lubrica ratio; maximè, quum ipse fateatur paullo antè Strabo, Pytheam tradidisse, Θούλην ἀπὸ μὲν τῆς Βρετανικῆς ἓξ ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχειν πρὸς ἄρκτον· *Thulen à Britanniâ sex dierum navigatione abesse, versùs septemtriones*. Quid igitur mirum, si, qui Hiberniam viderunt, de Thule nihil retulerunt; quum Hibernia etiam longiùs, quàm Britannia, à Thule, id est, ab Islandiâ, dissita sit. Post Strabonem etiam aliis mortalibus multa super Thule insulâ disceptatio, multa item dubitatio, esset ulla, nec ne: donec in Domitiani tandem principatu, ut infrà reddetur, Romanis quoque classibus cognitum fuit, esse Thulen, esseque eamdem, quæ nunc dicitur Islandia. Nihilo minùs tamen inventus est aliquot sæculis pòst Procopius Cæsariensis, à Palæstina Græcus scriptor, qui Thulen non Islandiam, sed Scandinaviam esse, in orientem à Britanniâ projectam, contra omnium reliquorum auctorum fidem

atque

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

atque auctoritatem adseveraret. Neque tamen hic fidem fortasse invenisset apud posteros, nisi nuper Abrahamus Ortelius, magni eximiique nominis geographus, sententiam ejus non modò probasset, sed argumentis etiam nonnullis confirmasset. quâ in re mirari equidem ego satis nequeo, tantam potuisse eum tribuere Procopio auctoritatem, uti contrà omnium ceterorum, simul Græcorum, simul Latinorum, fidem omnem damnaret. Thulen, ex illius auctoritate, falsò Islandiam nostro sæculo creditam esse adfirmat; quia is auctor graphicè ac verè Scandinaviam peninsulam sub Thules nomine describit: nomenque id ait etiam nunc exstare in dictæ Scandinaviæ parte, quæ incolis *Tylemark* vocatur. Nimirum Ortelio, ut plerisque nostræ ætatis geographis, nihil usitatius, nihil receptius, quàm levem nominis adlusionem in quavis regione ac loco, sine acriori aliquâ rei disquisitione, temerè sequi. quæ ratio τοῦ γεωγραφεῖν pessima fuit, semperque erit. Ego Scandinaviam, sive, ut nunc regiones istæ vocantur, Lappiam, Norvagiam, ac Svediam, à Procopio verè disertéque sub Thules nomine depingi haut nego. at nomen id, quod, longè vetustiores Procopio, primi protulerunt Pytheas, Virgilius, Strabo, Mela, Plinius, Tacitus, & alii, an dictis regionibus conveniat, diligentiore trutinâ examinandum censeo. Ortelius putat, ex Ptolemæi geographiâ probari id posse, hoc argumento, quia longitudo ac latitudo, quas Thulæ insulæ is tribuit, Scandinaviæ conveniat. De latitudine equidem facilè Ortelio concesserim: quippe quum Scandinavia, inter duo promontoria *Falsterbo* & *Noortkyn*, immenso spatio XVIII circiter gradus in latitudinem occupet; facilè ex aliquâ parte parallelus ejus Thulæ Ptolemaicæ convenerit. At de longitudine controversiam ei movere ausim haud levem. namque Ptolemæus Germaniæ parteis maximè occiduas, quæ sunt ad ostia Rheni, ponit sub gradu XXVIII: Thules autem insulæ parteis maximè orientaleis sub gradu XXXI, scrupulo XL. quâ ratione Thule III tantùm graduum & XL scrupulorum spatio Germaniæ in septemtriones versùs opposita foret: reliquum verò ejus, in occidentem versùs, super Britanniam porrigeretur. quod falsum esse in Scandinaviâ, nostri sæculi geographorum solertia satis clarè aperuit. etenim non tam exiguam solummodò ejus partem, sed totam ex diametro Germaniæ continenti inter Vistulam Rhenumque objectam cernimus: nec quidquam ejus meridianum Britanniæ attingere. Verùm non animadvertit Ortelius, dum novum Thulæ ex Ptolemæi sententiâ situm tribuere studet, se Scandias ejusdem auctoris insulas, non modò situ, quem is iis tribuit, movere; sed etiam longè in continentem Sarmatiæ terræ proferre. quippe quum Thules partes maximè orientales apud Ptolemæum sint sub longitudinis gradu XXXI, scrup. XL; Scandiarum verò minorum media sub gradu XLI, scrup. XXX; distantia inter utrasque est graduum X, scrup. XX. quo spatio ab ultimo Svediæ promontorio, quod est ad fauceis Botnici sinus, si versùs orientem Scandias promoveris: in extremis tandem Litavorum finibus, inter duo celebria opida *Pfocko* & *Smolensko*, eas collocabis. quod, ut absurdum & ineptum, sic summo studio præcavendum erat, ne committeretur. At rursus non animadvertit Ortelius, se eâdem operâ eâdémque ratione negare, Scandiam Ptolemæi esse Scandinaviam Plinii; quod tamen aliàs ipse adfirmat. sic secum ipse pugnat, dum temerè Procopii errori patrocinatur. Nos, quidquid Procopius Thulen adpellasse voluerit, parvi facientes, veram illam ac germanam vetustioribus Græcorum simul ac Latinorum monumentis celebratissimam Thulen adseverámus esse Islandiam; probareque id ex omnibus pariter conabimur. Ac primùm ex ipso Ptolemæo, præter rationes jam antè demonstratas, sic arguere pergimus. in descriptione Sarmatiæ Europææ, ultimum cogniti orbis parallelum per Sarmatiæ simul oram maritimam ducit, & Thulen insulam. Verba ejus sic habent: Ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματία περιορίζεται, ἀπὸ μὲν ἄρκτων, τῷ τε Σαρματικῷ ὠκεανῷ, κατὰ τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον, μέχρι τῆς ἀγνώστου γῆς, κατὰ περιγραφὴν ταύτην· Μετὰ τὰς τοῦ Οὐϊστούλα ποταμοῦ ἐκβολάς, Χρόνου ποταμοῦ ἐκβολαί, Ῥούβωνος ποταμοῦ ἐκβολαί, Τουράντου ποταμοῦ ἐκβολαί, Χεσίνου ποταμοῦ ἐκβολαί· ἡ κατὰ τὸν διὰ Θούλης παράλληλον τῆς παραλίου θέσις, τουτέστι τὸ πέρας τῆς θαλάττης τῆς ἐγνωσμένης. id est: *Sarmatia Europaa terminos habet à septemtrionibus Sarmaticum oceanum, juxta Venedicum sinum, usque ad terram incognitam, ad hujusmodi descriptionem: Post Vistulæ fluminis ostia, Chroni fluvii ostia, Rubonis fluvii ostia, Turunti fluvii ostia, Chessini fluvii ostia: situs oræ maritimæ, juxta parallelum per Thulen ductum, qui est cogniti orbis ultimus.* Hoc si rectâ ratione consideretur, verissimum adparebit; sin minùs, falsissimum. nam graduum numerum, quem Ptolemæus huic parallelo tribuit, si sequi velis, Sarmatiæ litus habebis juxta opida Russiæ *VVagá, Dwiná, VVeliki Permen*, & *Stupoli*. quod falsum est. At si novissimam eamdemque exactissimam Russii litoris descriptionem consideres; non modò Islandiæ parallelum id adsequi

reperies,

reperies, sed etiam ultrà ascendere. In eo itaque haud perinde falsum habuit magistrum Ptolemæus, quòd Sarmatiæ litora atque Thules insulæ maximè septemtrionales parteis sub eodem posuit parallelo; quàm quòd gradum huic parallelo LXIII attribuit: quum Sarmatiæ extremum litus, juxta Nassovium fretum & Novam Zemblam gradum LXX attingat. in quem sanè gradum Plinii rectè incidit computatio, lib. II, cap. CVIII perscripta. ubi latitudine terræ universæ traditâ, sub eodem ponuntur parallelo Sarmatiæ extrema, & Thule insula. *Ab ostio*, inquit, *Tanais nihil modicum diligentissimi auctores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta existimavit; cùm circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur, ad septemtriones versùs. Isidorus ad* XII CML, *usque ad Thulen; quæ conjectura divinationis est. Ego non minore, quàm proximè dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo.* Idem, lib. VI, cap. XXXIV: *Hactenus antiquorum exacta celebravimus. sequentium diligentissimi, quod superest terrarum, tribus adsignavère segmentis. à Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas usque Borysthenem, atque ita per Dacos partemque Germaniæ, Galliæ, oceani litora amplexi: quod esset horarum sedecim. alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & septem. postremum Scythicum, à Riphæis jugis in Thulen: in quo dies continuarentur, ut diximus, noctesque per vices.* Tanais ostium quinquagesimo latitudinis gradui subjectum est. duodecies centena millia passuum conficiunt XX gradus; LX millibus in singulos gradus distributis. adjice jam XX hos gradus prioribus L; & habebis LXX gradum. Quis autem negaverit, hunc gradum propiùs accedere Islandiam, quàm proximas Scandinaviæ parteis, quæ sunt in Daniâ, ad promontorium *Falsterbo*, sub gradu LV? Jam verò illud Ortelium geographum minùs fallere debuit, quòd Ptolemæus parteis Thules maximè orientaleis ultra Rheni ostia extendat; quum idem superiorem Britanniæ partem non in septemtrionem, ut vera est insulæ facies, sed ingenti circa medium cursum reflexu, in orientem versùs porrigat: quâ ratione Thule quoque, quam omnes pariter auctores, unà cum Ptolemæo, supra Britanniam memorant, propiùs orientali plagæ admota est. Britanniam igitur veræ genuinæq; faciei si reddas; Thulen etiam eâdem operâ eò usque ab Scandinaviâ Plinii removebis, uti jam nullo modo eadem videri possit. Mela, lib. III, cap. VI: *Thule Belgarum litori opposita est.* En, quæso, quid tibi heic lector nunc animi est? recedisne ab Ortelii opinione; an etiam manes? censesne Norvagiam atque Svediam Belgarum magis litori oppositas, quàm Islandiam? an non hæc quasi ex diametro, inter Rheni Sequanæque ostia, Belgicæ objecta? Tabulam geographicam vel globum inspice; adsentieris. Manet itaque verus Scandiis insulis situs, à Ptolemæo tributus: manet item nomen Scandiæ in Scandinaviâ Plinii, quæ Scanzia Iornandi. Jam præter Ptolemæi auctoritatem, quando hæc satis superque remota est, alias audire rationes ex Ortelio pervelim, quibus ille persvasus, Procopio magis quàm Plinio credens, erroris hunc haud modici coarguat, quasi ex unâ insulâ, quæ diversis nominibus Baltia, Basilia, Scandinavia, Scandia, & Thule dicta fuit, duas insulas fecerit, Scandinaviam & Thulen. nam Plinium per hæc duo nomina unam eamdemque intellexisse insulam, manifestò falsum est. Scandinaviam eum Germaniæ partem vel insulam facere, satis superiori capite patuit. prædicto autem lib. II, cap. CVIII, disertissimè inter Thulen & Germaniam, hujusque insulas, distingvit. *Ab ostio Tanais*, inquit, *nihil modicum diligentissimi auctores fecère. Artemidorus ulteriora incomperta existimavit; cùm circa Tanain Sarmatarum gentes degere fateretur, ad septemtriones versùs. Isidorus adjecit* XII CML, *usque ad Thulen: quæ conjectura divinationis est. Ego non minore, quàm proximè dicto spatio, Sarmatarum fines nosci intelligo. & alioquin quantum est, quod innumerabiles gentes, subinde sedem mutantes, capiat? unde ulteriorem mensuram inhabitabilis plagæ multo esse majorem arbitror. nam & à Germaniâ immensas insulas nonpridem compertas cognitum habeo.* Immensas hasce Germaniæ insulas, Scandinaviam esse ac Finningiam, suprà satis ostensum est. Igitur, quum tam apertè atque dilucidè inter has & Thulen distingvat; frustra es, si de iisdem terris loqui eum arbitreris. Tacitus quoque, diligens ac gravis in primis auctor, consimili modo distingvit. In immensarum insularum unâ, id est, in Scandinaviâ, ut posteà patebit, Sviones collocat ac Sitones; Germaniæ eos faciens populos, è Svevorum gente. in vitâ autem Agricolæ sic scribit de circumnavigatione Britanniæ: *Hanc oram novissimi maris tunc primùm* (sub Domitiano) *Romana classis circumvecta, insulam esse Britanniam adfirmavit; ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invênit, domuitque. dispecta est & Thyle; quam hactenus nix & hiems abdebat. sed mare pigrum & grave remigantibus perhibent. ne ventis quidem proinde attolli: credo, quòd rariores terræ montesque, caussa ac materia tempestatum; & profunda moles continui maris tardiùs impellitur.* Quod sanè de proximâ Scandinaviâ

sive

sive Norvagiâ intelligi haud potest. nam inter hanc, & Orcadas insulas, nullum adpellatur mare pigrum: neque tanta heic est vastitas continui maris, quantam auctor inter Orcadas ac Thulen innuit. An verò simile veri est, eum in libro de Germaniâ, ubi de Svionibus Sitonibusque tractat, ignarum vel oblitum fuisse nominis Thules, si hanc genteis istas incolere intellexisset? Haud opinor. Quin eodem libro de Agricolâ, Svevorum, Scandinaviam incolentium, disertè meminit; nec tamen ullum γρῦ de Thule. quam haud dubiè nominaturus erat, si eamdem esse terram intellexisset. *Eâdem*, inquit, *æstate cohors Vsipiorum, per Germanias conscripta, & in Britanniam transmissa, magnum ac memorabile facinus ausa est.* & mox; *atque ita circumvecti Britanniam, amissis per inscitiam regendi navibus, pro prædonibus habiti, primùm à Svevis, mox à Frisiis intercepti sunt.* Svevi isti nulli alii esse poterant, quàm qui in Scandinaviâ, id est, Norvagiâ. nam citra Norvagiam jam Cimbri in suâ peninsulâ; quos neque Tacitus, neque alius quisquam inter Svevos computavit. At vis clariùs etiam de classe Romanâ, quæ Orcadas insulas in Domitiani principatu perdomuit, Thulenque dispexit, tibi explicari? en, Juvenalis sic poëta in Satyrâ II:

——*Arma quidem ultra*
Litora Iubernæ promovimus, & modò captas
Orcadas, ac minimâ contentos nocte Britannos.

Ultra Britanniam, Orcadas, & Iberniam dum Romanos navigasse ait, satis apertè indicat, non in orientem versùs ad Norvagiam, sed in occidentem solstitialem ad Islandiam accessisse. nam si ab Orcadis ad Norvagiam conversi fuêre; quomodò ultra Iberniæ litora arma promoverunt? Huic autem ex septemtrione opposita est Islandia. ad quam Romani classe contendentes, rectè ultra illam navigarunt. Sed hoc saltem notasse debuit Ortelius, Pytheam Britannicis adnumerasse insulis Thulen, ultimam versùs septemtriones; quum Scandinaviam Plinii ipse *Basiliam immensæ magnitudinis* nominet insulam, quam post eum *Baltiam* dixit Timæus; ut suprà ostensum. Pytheam sequutus Plinius, in lib. IV, cap. XVI, & ipse Britannicis adnumerat insulis Thulen, omnium ultimam. Ab extremis Europæ finibus, ex ortu in occasum, ad novissimum ejus terminum Gadeis usque progrediundo, insulas septemtrionalis oceani indicare recipit dicti libri cap. XIII. itaque postquàm instituto ordine omneis ab Obio amne, ad Rheni ultimum versùs occasum ostium, dicto cap. XIII, & item XV, exposuit; memoratâ etiam Britanniâ, tandem cap. XVI; *Eamdem*, inquit, *Hiberniæ latitudinem; sed longitudinem* CC *millibus passuum minorem. super eam hæc sita, abest brevissimo transitu, à Silurum gente,* XX M. *passuum. reliqua nulla* CXXV *millibus passuum circuitu amplior proditur. sunt autem* XL *Orcades, modicis inter se discretæ spatiis;* VII *Aemodæ, &* XXX *Hæbudes, & inter Hiberniam ac Britanniam, Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros. infrà verò Siambis, Athanatos. & ab adverso in Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores appellavêre, quòd ibi electrum nasceretur. ultima omnium, quæ memorantur, Thule: in quâ solstitio nullas esse noctes, indicavimus, Cancri signum sole transeunte; nullosque contrà per brumam dies. hæc quidam senis mensibus continuis fieri arbitrantur.* & paullo pòst: *A Thule unius diei navigatione, mare concretum à nonnullis Cronium appellatur.* En, jam dudum Plinius à Germaniâ, ejusque insulis, quas capitibus XIII & XV exposuit, recesserat, quum ultimam, supra Britanniam, in septemtriones versùs, diceret Thulen. In eamdem sententiam suprà, (quem locum ipse modò citavit) lib. II, cap. LXXV: *Cogit ratio credi, solstitii diebus, occidente sole, propiùs verticem mundi, angusto lucis ambitu. subjecta terræ continuos dies habere senis mensibus; noctesque è diverso, ad brumam remoto. quod fieri in insulâ Thule, Pytheas Massiliensis scripsit,* VI *dierum navigatione in septemtrionem à Britanniâ distantem.* Eadem verba, ex Strabonis lib. I, suprà retuli: Ἥν φησι Πυθέας ἀπὸ μὲν τῆς Βρεττανικῆς ἓξ ἡμερῶν πλοῦν ἀπέχειν, πρὸς ἄρκτον· ἐγγὺς δ' εἶναι τῆς πεπηγυίας θαλάττης· id est: *quam ait Pytheas à Britanniâ sex dierum navigatione distare versùs septemtrionem: vicinam autem esse congelato mari.* Clarè idem & Plinii epitomator Solinus, cap. XXV: *Multæ & aliæ circa Britanniam insulæ; è quibus Thule ultima.* & mox: *Vltra Thulen accepimus pigrum esse & concretum mare.* En igitur tibi, quisquis etiam nunc in Ortelii sententiam pertinacior inclinas; putasne proxima Norvagiæ litora in septemtrionem à Britanniâ distare? putas VI dierum navigatione abesse? Brevissimus è Scotiâ, Britanniæ parte, ad Norvagiam, in orientem versùs, trajectus CCL non ampliùs est millibus passuum; quæ triduo minùs, vento operam dante, facillimè navigari possunt. At in septemtrionem, Thulen usque, alterum tantum est. quod spatium multo rectiùs cum Islandiæ situ convenit. At hoc multo maximè notandum erat; omneis pariter veteres auctores, à primo usque Pytheâ ad Plinium, & ultrà fortasse,

Iber-

Iberniam insulam non ab occasu juxta Britanniam, quem verum ejus nunc scimus esse situm, sed super Britanniam, versùs septemtriones sitam credidisse: ut modò ex Plinio cognovimus. Strabo autem lib. IV, hæc tradit: Εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλαι περὶ τὴν Βρεττανικὴν νῆσοι μικραί· μεγάλη δ᾽ ἡ Ἰέρνη, πρὸς ἄρκτον αὐτῇ παραβεβλημένη. id est: *Sunt & aliæ circa Britanniam insulæ parvæ. magna autem Hierna, versùs septemtrionem juxta eam porrecta.* & paullo pòst: Περὶ δὲ τῆς Θούλης ἔτι μᾶλλον ἀσαφὴς ἡ ἱστορία, διὰ τὸν ἐκτοπισμόν· ταύτην γὰρ τῶν ὀνομαζομένων ἀρκτικωτάτην τιθέασιν. hoc est: *Obscurior etiam est Thules historia, ob longinquum situm. hanc enim omnium, quarum feruntur nomina, maximè versùs septemtrionem esse dissitam ajunt.* Quâ ratione septemtrionis regionem fecêre antiqui isti mortales, quæ verè erat occasus solstitialis. Islandia quidpe, à Britanniâ & Iberniâ, versùs occasum solstitialem sita est. Unde maximum excipitur argumentum, per Thules vocabulum intellexisse veteres Islandiam, non verò Norvagiam ac Svediam. Solinus dicto cap. XXV, malè atque imperitè à Britanniâ in Thulen per Hæbudes primùm, dein per Orcadas insulas, XIV dierum navigationem colligit. nam ab sinistro Britanniæ latere si solvas, Orcades; à dextro, Hæbudes longè extra directum in Thulen cursum jacent: spatiumque XIV dierum immensi est erroris. Locus is apud Solinum, supra ipsius auctoris errorem, etiam librariorum mendis fœdatus est. Verba in vulgatis exemplaribus hoc ordine leguntur: *Multæ & aliæ circùm Britanniam insulæ: è quibus Thule ultima.* & mox: *Ultra Thulen accepimus pigrum esse & concretum mare. Inde à Calidoniæ promontorio Thulen petentibus, bidui navigatio est. Excipiunt Hæbudes insulæ, quinque numero.* & pòst: *Secundam à continenti stationem Orcades præbent: quæ ab Hæbudibus porrò sunt septem dierum totidemque noctium cursu, numero tres. Ab Orcadibus Thulen usque, quinque dierum ac noctium navigatio est.* In his particulam *inde*, malè convenire isti loco, alii etiam viderunt: ideóque posuerunt ante verbum *excipiunt*. sed quomodò hæc navigatio facta est à Calidoniæ, id est, extremæ Britanniæ promontorio, primùm ad Thulen; deinde ad Hæbudes; mox ad Orcades; atque hinc denique rursus ad Thulen; Satis ineptè. lego igitur ita: *Ultra Thulen accepimus pigrum esse & concretum mare. A Calidoniæ promontorio Thulen petenteis bidui navigatione excipiunt Hæbudes insulæ.* & posteà: *Inde secundam à continenti stationem Orcades præbent.* Verùm neque Hæbudes, neque Orcades, quidquam ad nos in præsens. Thulen sequamur; quam Islandiam nunc esse dixi. In hanc omnia, quæ ab vetustioribus traduntur auctoribus, numeris omnibus quadrant. ni fortè Cronium mare Lappiæ magis convenire putes, quàm Islandiæ; quia illa propiùs ad mundi verticem accedit. Hoc etiam, quia sic lubet, excutiatur. Plinii verba ex lib. IV, cap. XIII, hæc suprà citavi: *Septemtrionalis oceanus: Amalchium eum Hecatæus appellat, à Paropamiso amne, quà Scythiam abluit; quod nomen ejus gentis linguâ significat Congelatum. Philemon Morimarusam à Cimbris vocari dicit, hoc est, Mortuum mare, usque ad promontorium Rubeas. ultrà deinde Cronium.* Rubeas promontorium esse quod nunc vulgò dicitur suprà Lappiam & Scritofinniam *Noortkyn*, antè docui. hinc igitur in septemtrionem versùs, CRONIUM adpellatum fuit mare, sub ipso polo, intra circulum Arcticum comprehensum: quo situ Europæ simul; Asiæque, & Americæ parteis septemtrionaleis abluit. unde non minùs ad Islandiam, quàm ad Lappiam pertinet. Quin ego parum absum, quin Dalechampii, viri doctissimi, opinioni accedam; qui Cronium mare non ἀπὸ τοῦ Κρόνου, id est, à Saturni frigido sidere, his in oris regnante, dictum putat; sed à terrâ maximè septemtrionali, vulgari vocabulo *Grone land* adpellatâ. Ratio mihi est, quia unius diei navigatione mare id ab insulâ Thule abesse Plinius scribit. itaque, quia Gronia tanto spatio ab Islandiâ distat; ejus etiam terræ nomen pervetustum ad Pytheæ Massiliensis, miri, nec vani harum regionum septemtrionalium indagatoris, vel Philemonis, aliorumve Græcorum pervenisse aureis. Ceterùm, disputationem hanc de Thule insulâ uti absolvam, unum etiam atque alterum adferam testimonium. Primum est auctoris haud pejoris fidei, quàm Procopius est, Iornandis Gothorum episcopi; qui in libro de rebus Gothicis sic ait: *Habet tamen oceanus & alias insulas interiùs in suo æstu, quæ dicuntur Baleares: habetque & aliam Menaviam; nec non & Orcadas, numero XXXIV, quamvis non omnes excultas. habet & in ultimo plagæ occidentalis aliam insulam, nomine Thylen; de quâ Mantuanus: Tibi serviat ultima Thyle. Habet quoque is ipse immensus pelagus, in parte arctoâ, id est, septemtrionali, amplam insulam, nomine Scanziam.* Ecquid hunc etiam putas Scandinaviam Plinii, id est, Norvagiam, cum Finnomarchiâ, Lappiâ, ac Svediâ, intellexisse Thylen? At Scanziam esse eamdem & Scandinaviam, ne ipse quidem Ortelius negat. Jornandes autem disertè ac perspicuè Scanziam à Thule distingvit. hanc in occidentem, illam in septemtrionem diversis longè regionibus

regionibus ultimas ostendit. Ac sanè verè ultima in occidentem versùs est Thule; extra omnem Hispaniæ, quæ ultima cogniti orbis ad id temporis terrarum, meridianum posita. Quin etiam clarè atque dilucidè multo majorem memorat Scanziam, quàm Thulen. illam quidpe amplam vocat; hanc non item. Verùm, uti liquido te tandem, post longam disputationem, animo dimittam; en Isidorus, origin. lib. XIV, cap. VI, *Thule*, inquit, *ultima insula oceani, inter septemtrionalem & occidentalem plagam, ultra Britanniam; à sole nomen habens, quia in eâ æstivum solstitium sol facit, & nullus ultra eam dies est: unde & pigrum & concretum ejus mare.* Rectissimè inter septemtrionem & occidentem, id est, versùs occidentem æstivum, Islandiam describit; rectéque ultra Islandiam *pigrum*, seu *concretum mare*, quod Græcis antiquis *Cronium*. Sic Statius, silvar. lib. V:

——Quantusque nigrantem
Fluctibus occiduis, fessoque Hyperione Thulen
Intrârit.

Sed ipsum tandem audiamus Procopium, quem is Thulæ det situm. Verba ejus, rer. Gothicar. lib. II, hæc sunt: Ἔστι δὲ ἡ Θούλη μεγίστη ἐς ἄγαν· Βρεττανίας γὰρ αὐτὴν πλέον ἢ δεκαπλασίαν ξυμβαίνει εἶναι. κεῖται δὲ αὐτῆς πολλῷ ἄποθεν πρὸς βορρᾶν ἄνεμον. id est: *At Thule multo maxima est. nam decuplo major est Britanniâ: à quâ longiùs abest versùs septemtrionem.* Magnitudinem ostendit Scandinaviæ; ut & genteis posteà, eam incolenteis: ac situm Thules, supra Britanniam, in septemtriones versùs. Verùm quàm mirificè Procopius circa septemtrionis terras veras falsis ubique permisceat, cui ignotum esse potest?

Satis igitur sit hactenus Islandiæ antiquum germanumque nomen ab injuriâ cùm Procopii, tum Ortelii vindicasse. quæ equidem cura si fortè minùs ad veteris Germaniæ descriptionem pertinuit, quum millia passuum IↃ C à proximo Sveviæ litore distet: tamen, quia multis jam sæculis, Germanici nominis Norvagiorum regibus paruit, haud perinde aliena ejus explicatio hoc loco visa est. quamquàm ne id quidem permittendum erat, uti terra Germania falsum alienumque Thules nomen ferret.

Ceterùm Ortelio imposuit Procopius: Procopio res eadem, iisdem penè verbis, duabus diversis terris, sub eodem climate sitis, attributa; dierum scilicet semestris longitudo. nam & Solinus in eadem penè verba de Thule, quæ Tacitus de Svionum, Scandinaviæ incolarum, extremo litore, sic profert: *Multæ & aliæ circùm Britanniam insulæ; è quibus Thule ultima: in quâ æstivo solstitio, sole de cancri sidere faciente transitum, nox penè nulla: brumali solstitio dies adeò conductus, ut ortus junctus sit occasui. Vltra Thulen accepimus pigrum esse & concretum mare.* Tacitus autem in libro de Germaniâ: *Trans Svionas aliud mare, pigrum, ac prope immotum: quo cingi claudique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus cadentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut sidera hebetet.* Mela etiam, lib. III, cap. VI: *Thule Belgarum litori opposita est, Grajis & nostris celebrata carminibus. In eâ, quòd sol longè occasurus exsurgit, breves utique noctes sunt, sed per hiemem, sicut alibi, obscuræ; æstate lucidæ; quòd per id tempus jam se altiùs evehens, quamquàm ipse non cernatur, vicino tamen splendore proxima illustrat: per solstitium verò nullæ; quòd tum jam manifestior non fulgorem modò, sed sui quoque partem maximam ostentat.*

De magnitudine insulæ, item de priscorum incolarum moribus ac victu, hæc Solinus prædicto loco: *Thule larga est, & diutinâ pomonâ copiosa. Qui illic habitant, principio veris inter pecudes pabulis vivunt; deinde lacte: in hiemem conferunt arborum fructus. Vtuntur feminis vulgò; certum matrimonium nulli.*

Longissima hujus insulæ ab orbe nostro distantia causam proverbii præbuit poëtis Latinis, uti, ubi remotissimum aliquem locum vel regionem demonstrare vellent, Thules id nomine indicarent. Hinc Virgilius Γεωργικῶν I, magnitudinem imperii Cæsari Augusto precans:

——Tua nautæ
Numina sola canant; tibi serviat ultima Thule.

Et Juvenalis Satyrâ XV:

Nunc totus Grajas nostrasque habet orbis Athenas·
Gallia causidicos docuit facunda Britannos:
De conducendo loquitur jam rhetore Thule.

Statius, dicto silvarum lib. V:

Quid Rheni vexilla ferant; quantum ultimus orbis
Gesserit, & refluo circumsona gurgite Thule.

A poëtis deinde etiam ad alios scriptores proverbialis ea loquutio transiit. Arnobius, adversus

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

adversus genteis lib. VI: *Constituamus, cognoscendæ rei causâ, templum numinis alicujus esse apud Canarias insulas; ejusdem apud ultimam Thylen; ejusdem apud Seras esse; apud fulvos Garamantas; & si qui sunt alii, quos ab sui notitiâ maria, montes, silvæ, & quadrini disterminant cardines.*

De vocabulo quoque insulæ pauca uti dicam; vereor equidem uti rectè id apud Tacitum in vitâ Agricolæ, & in quibusdam Virgilii exemplaribus, scribatur THYLE, per Y: quum omnibus pariter Græcis auctoribus, Pytheæ, Straboni, Ptolemæo, Dionysio, Stephano, & aliis, sit ΘΟΎΛΗ, non ΘΎΛΗ. unde rectè apud Melam, Plinium, Juvenalem, Statium, Solinum, Claudianum, & alios etiam scriptores legitur THULE. Barbaro posteà sæculo id plerique fecêre *Thyle*; & corruptiùs multo, ut est apud Aethicum, *Tille*, & *Tilæ*. Joan. Tzetzes in histor.

Αἱ Βρεττανίδες νῆσοι κεῖνται περὶ Θρᾳκίαν,
Δύο αἱ μέγισται πασῶν. πρώτη Ἰβερνία·
Καὶ Ἀλβιόνων μετ' αὐτήν. αὕτη τῶν ἄλλων πρώτη.
Καὶ ἄλλαι δὲ τριάκοντα, καλούμεναι Ὀρκάδες.
Καὶ Θούλη ἔγγιστα αὐτῶν, ἄλλη μεγίστη νῆσος,
Εἰς Ἀπαρκτίου τὴν πνοὴν ἔγγιστα κεκλημένη.
Ἐκ τούτων τῶν τριάκοντα εἰσὶν αἱ Ἑσπερίδες·
Πρὸς μέρη γὰρ ἑσπέρια κεῖνται τῆς Βρεττανίας.
Τριῶν δὲ Διονύσιος πόλεων μόνον λέγει.
Britanicæ insulæ jacent circa Thraciam,
Duæ maximæ omnium. prima Ibernia,
Et Alabiorum post ipsam. ipsæ aliarum primæ.
Et aliæ triginta, vocatæ Orcades;
Et Thule proxima ipsis, alia maxima insula,
In Aparctiæ flatum proxima, vocata.
Ex his triginta sunt Hesperides:
Ad partes enim vespertinas sitæ Britanniæ.
Tres autem Dionysius urbes solùm dicit.

CAP. XL.

De minoribus Septemtrionalis ac Germanici oceani insulis, inter Thulen atque Germaniam sitis. item de insulis sinus Codâni, quarum incolæ TEUTONI, GODANI, CODANI, *ac* DANI.

THULEN superiori capite, quamvis longiùs ab Germaniâ dissitam, tamen duas ob causas explicandam putavi: primùm, quia Thulen esse nunc Norvagiam cum cohærentibus terris falsò Ortelius è Procopio adseruit: tum, quia Germanici nominis regi nunc paret. In iisdem erunt causis reliquæ etiam insulæ minores, in eodem oceano, inter Thulen Germaniamque sitæ.

Plinius prædicto lib. IV, cap. XVI: *Agrippa Britanniæ longitudinem* CIↃ CCC M. *passuum esse, latitudinem* CCC M. *credit. eamdem Hiberniæ latitudinem; sed longitudinem* CC M. *passuum minorem. Super eam hæc sita, abest brevissimo transitu à Silurum gente* XX M. *passuum. Reliquarum nulla* CXXV M. *circuitu amplior proditur. sunt autem* XL *Orcades, modicis inter se discretæ spatiis.* VII *Acmodæ, &* XXX *Hæbudes; & inter Hiberniam ac Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silumnus, Andros. infrà verò Siambis, & Athanatos. & ab adverso in Germanicum mare sparsæ Glessariæ, quas Electridas Græci recentiores appellavêre, quòd ibi electrum nasceretur. ultima omnium, quæ memorantur, Thule.* In his igitur insulis ORCADES satis sunt notæ, ut quæ hodiéque supra Scotiam, Scotis atque Anglis vulgò adpellantur *the iles of Orcadnay*, & contractè *Orcanay*, & *Orcnay*. non longè hinc versùs occidentem sunt HÆBUDES, supra Scotiam & Hiberniam, infinito numero. inter Orcadas atque Norvagiam sunt VII ACMODÆ, vulgò *Schet land* & *Het land*, in commune vocitatæ, numero per se V; quibus duæ sunt adjiciendæ proximæ versùs Orcadas, *Fulo*, & *Feril*. Inter has, & Thulen, Norvagiamque, nullæ jam suprà Britanniam reperiuntur, nisi quæ XXV ampliùs numero, vulgò *Farre* nuncupantur. has igitur GLESSARIAS sive ELECTRIDAS esse necesse est. namque & multitudo vocabulo *sparsæ* convenit;

& in

& in Germanico mari, contra Germaniam, ſupraque Britanniam projectæ; & proximè has ſequitur *ultima Thule*. Ceterùm Ἠλεκτρίδαι adpellabantur Græce ἀπὸ τοῦ ἠλέκτρου, id eſt, à ſuccino, quod ibi naſcebatur: & ab eodem argumento *Gleſſariæ*; quia *gleſs* Germanis erat idem quod Latinis ſuccinum.

At circa Acmodas inſulas ingens à Melâ commiſſus eſt error, ſilentio nequaqàm transmittendus. Verba ejus lib. III, cap. VI, hæc ſunt: *Triginta ſunt Orcades, anguſtis inter ſe diductæ ſpatiis. ſeptem Hemodes contra Germaniam projectæ, in illo ſinu, quem Codânum diximus. ex iis Codanonia, quam adhuc Teutoni tenent, ut magnitudine alias, ſic fœcunditate anteſtat.* Ab occaſu & Hiſpaniâ ad ortum ac Scythiam, inſulas oceani enarrando, Mela pergit. igitur proximas ab Orcadibus, versùs ortum, ponit HEMODAS. quas eaſdem eſſe Plinii *Acmodas*, numerus ſimul, & ſitus prope Orcadas, nomenque, indicant; quamvis hoc paullum varians. quod diſcrimen levi librarii lapſu effici potuit. etenim aut HE in AC corruptum, aut AC in HE; aut denique AE in AC: uti fuerint Plinio *Aemodes*, quæ Melæ *Hemodes*. ſic *Hedui* Galliæ populi dicti fuêre, qui aliis *Aedui*: Græcè Ἕδουοι, & Αἴδουοι. ſic *Hemus* Thraciæ mons, qui ſæpius *Aemus*. Erravit igitur haud modicè Mela, in ſinu Codâno eos collocans. In hoc tamen haud æquè falſus, quòd contra Germaniam projectas dixit. quidpe ſi Gleſſariæ illæ rectè Plinio dicuntur in Germanico mari ſparſæ; certè multo rectiùs idem dici poteſt de Aemodibus; ut quæ Germaniæ, id eſt, Norvagiæ multo propiores. Verùm inſulas in ſinu Codâno ſparſas, quæ nunc in univerſum Danicæ adpellantur, deſcribere voluit Mela. primùm in communi nomine erravit, *Hemodas* eas nominans: deinde in numero; ſunt enim multo plures in hoc ſinu, *anguſtis inter ſe diductæ ſpatiis*; quas ille intellexit. de his jam vera hæc ſubjecit: *Ex iis Codanonia, quam adhuc Teutoni tenent, ut magnitudine alias, ſic fœcunditate anteſtat.* hæc quidpe eamdem nominis originem habuit, quam ipſe ſinus; ut mox oſtendam: eſtque hodiè incolis Danis *Sieland*, omnium hujus ſinus fœcundiſſima; caput nunc regni, ſedemque regiam ſuſtinens *Hafniam*, vulgò *Kiœbinghaffn*. Hanc tenuiſſe TEUTONOS, teſtatur ipſe Mela, cùm heic, tum ſuprà lib. III, poſt deſcriptionem ſinus: *In eo ſunt Cimbri, & Teutoni.* & item Plinius lib. IV, cap. XIV, Cimbris proximos faciens Teutonos: *Germanorum genera V. Vindili; quorum pars, Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. alterum genus Ingevonum; quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes.* Libro etiam XXXVII, cap. II; *Pytheas credidit, Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æſtuarium oceani, Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum* VICIↃ. *ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Baſiliam: illò vere fluctibus advehi, & eſſe concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximiſque Teutonis vendere.* Baſiliæ inſulæ, id eſt, Scandinaviæ proxima eſt dicta inſula *Sieland*, III millium paſſuum freto diremta. At non hanc ſolummodò, verùm adjacenteis etiam omneis, *anguſtis inter ſe diductas ſpatiis*, tenuiſſe Teutonos, maximè credibile eſt: quarum nomina, *Fyne, Laland, Falſter, Alſen, Langeland, Arre, Mœne, Amak*, & aliæ minores. Sic namque contermini Cimbris unà cum his, vim atque injuriam oceani fugientibus, in continentem Germaniæ, atque inde in Illyricum Galliamque profecti ſunt; ut ſuprà in Cimbrorum explicatione oſtenſum eſt. Magnam eos, ſive majores eorum, domi fuiſſe gentem, magnis ampliſque ſedibus incolentem, ex eo perſpicitur, quòd in dictâ expeditione Cimbris numero ferè fuerint æquales.

Antiquiſſima igitur eſt gens TEUTONORUM; ut quos jam Pytheas, CCL circiter annis ante natum Jeſum, memoravit: imò quorum expeditionis in dictas regiones multo antiquior auctor Ariſtoteles, CCCXL circiter annis ante natum Jeſum, meminit; ut ſuprà in Cimbris docui. Tanta ſcilicet eſt gentis hujus antiquitas, tanta armorum virtutiſque bellicæ, per exteras terras, jam inde ab vetuſtiſſimis temporibus claritas. Sed & domi anteà terrâ marique fuiſſe potenteis, ex ſinus Codâni adpellatione colligere licet; quam is ab eorum traxit cùm nomine, tùm haud dubiè imperio. Quidpe ſuprà, hujus operis lib. I, cap. XXVI, pluribus docui argumentis, auctorumque demonſtravi teſtimoniis, antiquiſſimum veri æternique numinis, cœli ac terræ rerumque cunctarum conditoris, nomen fuiſſe THEUTH. ex quo poſtmodùm per multipliceis variarum dialectorum flexiones ſunt vocabula, *Deus, Dis*, Ζεὺς, Ζὴς, Ζεὼ, Ζαὼ, Δεὺς, Δὴς, Δεὼ, Δαὼ; & ex hoc porrò *VVodan*, & *Godan*: unde etiam nunc DEI nomen patriâ lingvâ nobis dicitur GOD. Ab illo igitur æterni Dei vocabulo THEUTH, gens Cimbris contermina, dicta fuit ſibi THE THEUTHON. quod nomen Græci poſteà Latiniq; ſcriptores ſuis lingvis accommodantes, formaverunt TEUTONI; ut perſcriptum Pytheæ, teſtante Plinio & Melâ, dictis locis, Cæſari belli Gallici comment. I, Paterculo lib. II.

Quidam verò id fecerunt TEUTONES; quemadmodùm in Galliâ *Santoni*, ac *Turoni*, sæpius vocantur *Santones*, & *Turones*; & aliorum *Eburones* Dioni *Eburoni*. At omnium rectissimè vocabulum hujus gentis scriptum est apud Ciceronem, in orat. pro lege Maniliâ, & apud Florum lib. III, cap. III, item apud epitomatorem Livii, lib. LXVII THEUTONI, per θ; ut & apud Florum, eodem loco, regis eorum nomen *Theutobochus*; & in Fastis Romanorum THEUTONES. Aethico etiam rectè dicuntur THEOTHONI: ut illo sæculo omnia etiam reliqua vocabula à voce *Theuth* derivata, in *o* sunt formata Græcis Latinisque scriptoribus. Ceterùm eadem gens ab eodem æterni Dei nomine, dialectis multiformiter variato, dicta fuit vulgò sibi THE GODA'NON, Latinè GODA'NI: unde etiam nunc patriæ mihi terræ opidum, sinui Codâno adpositum, Sarmatis dicitur *Gdańsko*. item CODA'NI; unde ipse sinus Melæ atque Plinio *Codânus*; & insula eorum maxima Melæ *Codanonia*: quam Latini sic vocitarunt à cultoribus *Codánis*, qui sibi ipsis dicebantur THE CODA'NON. & apud Ptolemæum, in Scandiarum insularum maximâ, id est, in Scandinaviâ, leguntur Δαυκίωνες· quos ego haud temerè juraverim debere esse Κοδάνωνας, CODANONES. Denique eadem Teutonorum gens dicta quoque fuit THE DANON; quemadmodùm ipsius supremi numinis vocabulum Θεὸθ, Δάν· Latinis DANI. quod nomen tandem solum inter reliqua evaluit; dicunturque in hanc usque diem Germanis *die* DÆNEN, sibi ipsis derivativo vocabulo *de* DANSKE, & singuli DANMAN, id est, *homo Danus*. Atque hinc demum summa hujus gentis veraque perspicitur antiquitas; ut qui uni, inter omneis vastissimæ illius Germaniæ genteis, se ipsos adpellaverint *the Theuthon*, & singulos, *een Theuth*, ipsius Dei, rerum omnium conditoris nomine; quia ad hunc genus suum originemque referebant: quod de omnibus in universum Germanis testatur Tacitus in libro de Germaniâ, & de Gallis Cæsar belli Gallici comment. VI.

Ceterò vocabulum DANI antiquissimi omnium, quorum monumenta exstant, referunt, Procopius, rer. Gothicar. lib. II, & Jornandes, in rebus Gothicis, circa annum Christi IↃ XL. post eos Eginhardus in vitâ Caroli Magni; & Helmoldus in chronico Slavorum.

Sed Jornandes, eodem loco, *Theusthes* quoque habet populos: quorum vocabulum equidem haud dubito, quin sit corruptum à THEUTHES. hoc autem Gallicâ dialecto sic formatum ille habuit pro THEUTHEN; quemadmodùm etiam nunc omnium rerum vocabula in plurali numero Galli, Hispani, atque Britanni formant in *s*. Nec mirandum est, eamdem gentem duobus vocabulis *Danos* & *Theuthes*, ceu duæ fuerint diversæ gentes, retulisse Jornandem. sic quidpe eidem duo sunt vocabula *Svethans* & *Svetthidi*: quæ tamen una sola fuit gens *Sveonum*, sive *Svedorum*. Multo imperitior Germaniæ Ptolemæus, qui μεταξὺ τῶν Σφαροδλωῶν καὶ Σουήβων, id est, inter Svardones, & nescio quos Svevos, medio situ inter Albim, Chalusum ac Svevum, collocat Τεύτονας· item inter Saxonas & eosdem Svevos Τευτονοάρους· qui quales fuerint, vel an umquàm fuerint, planè ego juxtà cum ignorantissimis ignoro. Danicas autem insulas communi in universum nomine adpellat *Scandias*, numero treis. nam quartam, omnium maximam, Plinii esse *Scandinaviam*, Jornandis verò ac Procopii *Scanziam*, suprà demonstravi. Jornandi tam *Theuthes*, quàm *Dani*, in Scanziâ ponuntur insulâ. an satis rectè suâ tum ætate, equidem haud parum dubito. siquidem *Herulos* atque *Rugos Rannos*que falsò ibidem collocatos, jam anteà probavi. Eginhardi verba hæc sunt: *Hunc sinum* Codânum *multæ circumsident nationes. Dani siquidem, & Sveones, & quos Nortmannos vocamus, septemtrionale litus, & omnes in eo insulas tenent: at litus australe Sclavi, & Aisti, & aliæ diversæ incolunt nationes*. Verùm ex his etiam, quamvis Danorum fuisse suprà dictas insulas, certum sit; tamen incertum est, utrùm aliquid eadem gens in Scandinaviâ Caroli Magni tempore tenuerit, nec nè. Potuit tamen jam tum parteis illic tenuisse, quas hodièque incolit, vulgaribus vocabulis *Halland*, *Scaane*, *Bleking*. Cimbrorum quoque peninsulam, & gentem in eâ Jutarum, quando imperio suo subjecerint, ego ignoro: fabulosis quidpe Saxonis Grammatici historiis credere piget. Haud omnino tamen vanum apud hunc auctorem est, quòd deum *Othinum* in Daniâ fuisse memorat lib. I, ac V. id enim, sive ex antiquis Danorum carminibus, quod annalium genus apud eos, quemadmodùm apud reliquos Germanos, fuit, sive ex aliis quibusdam monumentis habuerit; totum eò spectat, quòd à supremi numinis adpellationibus, *Theuth*, *Godan*, *Codan*, *Dan*, gens nominata fuit *Theuthoni*, *Godáni*, *Codáni*, *Dani*. nam *Othin*, sive *Othen*, Danorum eumdem fuisse *Godan* deum, suprà lib. I, cap. XXVI, docui. Ceterùm Ἀλοκίας, ALOCIAS *treis insulas* habet Ptole-

Ptolemæus ad occidentale Cimbrici promontorii latus. quo ſitu quum nullæ ſint inſulæ, eas illum voluiſſe credo, quæ ab oriente dicto promontorio objacent, vulgaribus vocabulis *Leſſo*, *Rom*, *Anholt*. Ac ſanè, ſi extrema Cimbricæ peninſulæ, nimiùm à Ptolemæo in orientem deducta inclinataque, ad verum ſitum reducas; dictas modò inſulas Ptolemæi eſſe *Alocias*, liquidò adparebit.

Atque hæc eſt Oceani Septemtrionalis, quatenus is Germaniæ ab ſeptemtrionibus fuit terminus, in parteis ac nomina, item inſularum in eo ſitarum, vera deſcriptio. quam quum tam apertam tamque claram vetuſtiſſimi, etiam ante Herodotum, ſcriptores Græci prodiderint; miror equidem ego eorum noſtri ſæculi hominum ſtupiditatem, qui hæc nota illis fuiſſe omnino negant; latiúſque multo nunc patere Germaniam, quàm olim adfirmant: unum ſcilicet, ut in reliquis omnibus, Ptolemæum, principem, ſi diis placet, geographorum, in deſcriptione Germaniæ probantes. qui tamen ipſe, non modò de Germaniæ, ſed de Sarmatiæ etiam, adeóque de omnis Scythiæ ſeptemtrionalibus partibus, quæ veteres tradidêre veriſſima, aut ignoravit, aut certè non credidit. eſſe tamen in Sarmatiâ Scythiâque ultrà etiam terras, ipſe fatetur; ſed ἀγνώϛους, *incognitas*. Nos ſanè Tacito, Plinio, Melæ, Timæo, Pytheæ, Philemoni, Xenophonti Lampſaceno, aliiſque antiquiſſimis auctoribus credere malumus; quum haud falſa, ſed uti nunc frequentiſſimis navigationibus peregrinationibuſque illic viſuntur, de *immenſis inſularum* (quæ tamen ſunt peninſulæ) *ſpatiis*, de *Sevone monte ingenti*, de *mari concreto*, ſive *congelato*, de *inſulis* in eo *Oonum*, *Hippopodum*, & *Panotiorum*, quamquàm fabuloſis cultoribus, de aliis inſulis *Gleſſariis*, *Hemodibus*, & *ultimâ Thule*; item de *Codâno ſinu immani*, de *Teutonis*, de *Guttonibus*, de *ſuccino*, ſive *electro*, quod in horum conterminorumque Aeſtiorum litoribus legebatur, ut infrà latiùs patebit, & alia haud perinde obſcurè tradiderunt: quæ omnia veriſſima eſſe, noſtrum ſæculum ſatis ſuperque compertum habet. Quapropter haud injuriâ etiam culpandus eſt Strabo, qui ſæpiſſimè Pytheam ὡς ἄνδρα ψευδέϛατον, *ceu virum mendaciſſimum* reprehendit ſuper his regionibus ſeptemtrionalibus, ſuperque inſulâ Thule, quaſi ea nulla foret: quum ipſe Strabo, in quibus Pytheam erroris ſive mendacii arguit, quàm fœdiſſimè plerumque corrigendo nugetur; ut latiùs alibi docebitur. Lib. 1, ait Pytheam tradidiſſe, ſe & Britanniam & Thulen inſulam καὶ πᾶσαν τὴν παρωκεανῖτιν τῆς Εὐρώπης, ἀπὸ Γαδείρων ἕως Ταναΐδος, *quidquid Europæ regionum eſt ad oceanum, à Gadibus ad Tanaim uſque peragraſſe*. quæ omnia ementitum eum coarguit; ſimulque hanc rationem addit: Φησὶ δ᾽ οὖν ὁ Πολύβιος ἄπιϛον καὶ αὐτὸ τοῦτο, πῶς ἰδιώτῃ ἀνθρώπῳ, καὶ πένητι, τοσαῦτα διαϛήματα πλωτὰ καὶ πορευτὰ γένοιτο. id eſt: *Polybius id quoque incredibile ait eſſe, privatum hominem, eumque pauperem, tantum ſpatii mari terrâque obiiſſe*. Pytheæ ſtatum, item utrùm privatim is, an verò publico Maſſilienſium miſſu tantum iter inſtituerit, ſatis Polybius ſciverit, neſciveritne, haud equidem diſputaverim. at Pytheam tamen aut ipſum plagam hanc ſeptemtrionalem peragraſſe, licet nec Polybius, neque Strabo ei crediderint, aut ſanè ab aliis certis idoneiſque auctoribus habuiſſe, quæ ſcripto prodidit, noſtri ſæculi experientia jam dudum comprobavit. Neque verò, ſi quædam illi de Tanai, de mari ſuper Thulen, de diſtantiâ inter Galliam & Britanniam, & alia quaſi minùs vera retulit; ea fidem omnem ei in reliquis derogare debebant. nam alia ex his, quia à Polybio ac Strabone (ut aliàs in notis ad hunc auctorem oſtendam) non ſatis intelligebantur, falſi ſpeciem habebant: alia verò corrupta à librariis eſſe poterant: in quibuſdam cognoſcendis non minùs tunc Pytheas, quàm noſtro ævo Paullus Venetus in Tatariæ, alii in aliarum regionum rebus tradendis, errare potuit; quum non omnia ſuis oculis perſpexiſſet, ſed multa auribus aliorum relatu accepiſſet. An non eos, qui ſuperiori ſæculo primi Americam ingreſſi terras ejus deſcripſerunt, multa fabuloſa nobis tradidiſſe poſterior meliorque detexit cognitio? Patrum etiam noſtrorum vel avorum memoriâ non omnia tam clarè exactéque in ſeptemtrione noſcebantur, quàm nos explorata habemus. Verùm multo nos majorem de Germaniæ ſeptemtrionalis antiquitate gratiam debemus Pytheæ, referenti haud perinde falſa; quàm Straboni, qui eas prorſus ignorari regiones tradidit lib. VII, his verbis: Τῶν δὲ Γερμανῶν, ὡς εἶπον, οἱ μὲν προσάρκτιοι παρήκουσι τῷ ὠκεανῷ. γνωρίζονται δὲ, ἀπὸ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥήνου λαβόντες τὴν ἀρχὴν, μέχρι τοῦ Ἄλβιος· τούτων δ᾽ εἰσὶ γνωριμώτατοι Σούγαμβροί τε καὶ Κίμβροι. τὰ δὲ πέραν τοῦ Ἄλβιος τὰ πρὸς τῷ ὠκεανῷ παντάπασιν ἄγνωϛα ἡμῖν ἐϛίν· οὔτε γὰρ τῶν προτέρων οὐδένας ἴσμεν τὸν παράπλουν τοῦτον πεποιημένους πρὸς τὰ ἑωθινὰ μέρη, τὰ μέχρι τοῦ ϛόματος τῆς Κασπίας θαλάττης· οὔθ᾽ οἱ Ῥωμαῖοι προῆλθόν πω εἰς τὰ περαιτέρω τοῦ Ἄλβιος· ὡς δ᾽ αὔτως οὐδὲ πεζῇ παρωδεύκασιν οὐδένες. Τί δ᾽ ἐϛὶ πέραν τῆς Γερμανίας, καὶ τί τῶν ἄλλων τῶν ἑξῆς, εἴτε Βαϛέρνας

χρὴ λέγειν, ὡς οἱ πλείους ὑπονοοῦσιν, εἴτ' ἄλλους μεταξύ, ἢ Ἰάζυγας, ἢ Ῥωξολανούς, ἤ τινας ἄλλους, τῶν ἁμαξοίκων, οὐ ῥᾴδιον εἰπεῖν. οὐδ' εἰ μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ παρήκουσι παρ' ἅπαν τὸ μῆκος, ἔστι τι ἀοίκητον, ὑπὸ ψύχους, ἢ ἄλλης αἰτίας, ἢ καὶ γένος ἀνθρώπων ἄλλο διαδέχεται μεταξὺ τῆς θαλάττης καὶ τῶν ἑῴων Γερμανῶν ἱδρυμένον. Τοῦτο δὲ τὸ ἀγνόημα καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν ἑφεξῆς προσαρκτίων ἐστίν· οὔτε γὰρ τοὺς Βαστέρνας, οὔτε τοὺς Σαυρομάτας, καὶ ἁπλῶς τοὺς ὑπὲρ τοῦ Πόντου οἰκοῦντας ἴσμεν· οὔθ' ὁπόσον ἀπέχουσι τῆς Ἀτλαντικῆς θαλάττης, οὔτ' εἰ συνάπτουσιν ἐν αὐτῇ. Διὰ δὲ τὴν ἄγνοιαν τῶν τόπων τούτων, οἱ τὰ Ῥιπαῖα ὄρη καὶ τοὺς Ὑπερβορείους μυθοποιοῦντες, λόγου ἠξίωνται· καὶ ἃ Πυθέας ὁ Μασσαλιώτης κατεψεύσατο τοιαῦτα τῆς παρωκεανίτιδος, προσχήματι χρώμενος τῇ περὶ τὰ οὐράνια καὶ μαθηματικὰ ἱστορίᾳ. Hoc est: *Germanorum, ut dixi, qui sunt septemtrionales, juxta litus oceani porriguntur. noscuntur ab Rheni ostiis usque ad Albim: inque his notissimi Sigambri & Cimbri. Quæ autem trans Albim sunt ad oceanum, nobis prorsus sunt ignota. nam neque priorum quemquam compertum habemus litus istud prӕternavigasse in orientem versùs, ad Caspii maris usque fauceis: neque ultra Albim sita Romani adiverunt: nec terrestri quidem itinere quisquam illa perlustravit. Quid autem sit ultra Germanos, & alios his conterminos, sive ii sunt Bastarnæ, ut plerique putant, sive alii interjecti, sive Iazyges, sive Roxolani, sive alii in plaustris degentes, non facilè dixerim. neque an totâ illâ in orâ oceani aliqua sit portio, quæ vel ob frigus, vel aliâ de causâ, habitari nequeat: item, an aliud genus mortalium orientalibus Germanis & oceano sit interjectum. Eadem ignoratio est reliquorum ad septemtriones vergentium. neque enim scimus, Bastarnæ, & Sauromatæ, & in universum qui supra Pontum habitant, quanto spatio absint ab Atlantico mari, aut an eò usque pertingant. Atque ignoratione horum locorum factum est, uti audirentur, qui Riphæa juga ac Hyperboreos commenti sunt: taliaque de orâ oceani mendacia traderet Pytheas Massiliensis; præscriptione usus narrationis rerum cælestium, & mathematicarum.* O admirabilem astrologum mathematicumque Pytheam! si ex siderum inspectione cognoscere potuit, esse in septemtrione Guttones, esse Teutones, esse insulam immensæ magnitudinis Baltiam, quod nomen etiam nunc in suprà dicto freto manet; esse in eâ insulâ ingentem montem Sevonem, esse immanem sinum Codânum, esse Thulen insulam, esse & alia, quæ suprà explicavi. Verùm satis se ignarum harum regionum ostendit Strabo, dum etiam in iis, quæ propiora & cognita esse ait, maximéque erant, haud modicè errat. Danubii fontem tradit esse propè Bojohæmum: Luppiam amnem in eamdem partem cum Amisiâ fluere: Hermundurorum partem trans Albim incolere; Cimbros verò cis Albim: à Rheni ostiis conspici Britanniam: Menapios utrumque ostia ejus amnis accolere: Sigambros etiam oceani litora tenere. quæ omnia quamfalsissima esse, satis abundéque hactenus patuit. Hæc igitur, ac talia cum judicio erant legenda; ne temerè errores ejus contra nudam lucidamque veritatem tueri adgrederemur. Magnus in primis auctor, & quem ego principem omnium geographorum meritò judicandum censeo, unus tamen omnia scire haud potuit: dein gravissimi scriptoris Polybii magna eum seduxit auctoritas. cujus hæc sunt verba, lib. III: Τὸ μεταξὺ Τανάϊδος καὶ Νάρβωνος, εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον, ἄγνωστον ἡμῖν ἕως τοῦ νῦν ἐστιν, ἐὰν μή τι μετὰ ταῦτα πολυπραγμονοῦντες ἱστορήσωμεν· τοὺς δὲ λέγοντάς τι περὶ τούτων, ἢ γράφοντας, ἀγνοεῖν, καὶ μύθους διατιθέναι νομιστέον. id est: *Quidquid inter Tanain & Narbonem ad septemtriones vergit, hactenus nobis est ignotum: nisi quid posthac curiosâ investigatione de eo tractu didicerimus. Qui de his locis aliter loquuntur, aut scribunt; pro imperitis, & fabularum concinnatoribus sunt habendi.* Hæc ita bonâ fide Polybius: quâ in quantum deceptus sit Strabo, satis suprà patuit.

CAP. XLI.

De SCANDINAVIÆ *sive* SCANDIÆ *peninsulæ incolis*, SVEONIBUS, HELLEVIONIBUS, SCANIIS, GUTIS, LAPPIONIBUS, SCRITOFINNIS, MARCHIOFINNIS, *&* SITONIBUS, *sive* NORTMANNIS.

TEUTONIBUS igitur contermina fuit immensa illa peninsula SCANDINAVIA, sive SCANDIA. quæ postquàm satis clarè suprà explicata est, populi nunc quoque eam incolentes dicantur.

Auctor noster, in lib. de Germaniâ, post memoratos in citeriori maris Svevici litore Rugios ac Lemovios; *Svionum hinc*, inquit, *civitates, ipso in oceano, præter viros armaque, classibus valent.* & mox: *Est apud illos & opibus honos: eoque unus imperitat; nullis jam exceptionibus, non precario jure parandi. nec arma, ut apud ceteros Germanos, in promiscuo;*

sed

sed clausa sub custode, & quidem servo. quia subitos hostium incursus prohibet oceanus. otiosæ porrò armatorum manus facilè lasciviunt. enimverò neque nobilem, neque ingenuum, ne libertinum quidem armis præponere, regia utilitas est. Trans Sviônas aliud mare, pigrum, ac prope immotum: quo cingi claudique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus cadentis jam solis vulgor in ortus edurat, adeò clarus, uti sidera hebetet. sonum insuper se mergentis audiri; formasque deorum, & radios capitis aspici, persvasio adjicit. & posteà: *Svionibus Sitonum gentes continuantur. cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur. in tantum, non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant. Hic* SVEVIÆ *finis.* Totam igitur peninsulam SCANDINAVIAM duo Svevorum genera incoluerunt, SVIONES & SITONES. Terminus inter eos statuendus est Sevo mons, à Codâni sinus faucibus, quâ opidum Norvagiæ est *Opslo*, sive *Anslo*, ad lacum usque Album: ita, uti *Norvagia* cum *Finnomarchiâ* ac *Scricfinniâ* Sitonibus tribuatur; *Lappia* autem, *Biarmia*, *Botnia occidentalis*, *Svedia*, *Gutia*, cum Danici regni partibus, *Bleking*, *Skaane*, *Halland*, Svionibus. Hos Eginhardus in vitâ Caroli Magni, & Helmoldus in chronico Slavorum, item Mag. Adamus Bremensis, adpellant SVEONES. Verba Eginhardi hæc sunt: *Sinus quidam ab oceano orientem versùs porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, latitudinis verò, quæ nusquàm* C *millia passuum excedat; quum in multis locis contractior inveniatur. hunc multæ circumsident nationes. Dani siquidem, & Sveones, quos Nortmannos vocamus, & septemtrionale litus, & omnes in eo insulas tenent. at litus australe Sclavi, & Aisti, & aliæ diversæ incolunt nationes.* Falsum est, Sveones adpellatos fuisse Nortmannos. mendum his verbis inest. quod ego, unicâ particulâ *&* ab inconveniente loco in germanam sedem transpositâ, sic purgo: *Dani siquidem, & Sveones, & quos Nortmannos vocamus, septemtrionale litus, & omnes in eo insulas tenent. at litus australe Sclavi.* Helmoldus, qui CCCC circiter annis post Eginhardum scripsit, in illius verbis, in chronicon suum transcriptis, particulam *&* neque ante vocem *septemtrionale*, neque ante *quos* habet. At Jornandi, sub initium libri de rebus Gothicis, eadem gens dicitur SVETHANS, & alio vocabulo SVETHIDI. quæ equidem duo vocabula ille falsò, ut superiori capite notatum, pro duabus diversis discretisque inter se nationibus accepit. Hodiè regnum ipsis incolis, conterminisque gentibus Danis ac Nortmannis, vulgò vocatur SVERIGE; quasi SVENRIGE, sive SVEENRIGE, id est, *Sveonum regnum*; ipsa verò gens THE SVENSKE, vocabulo adjectivo, itidem derivato à *Sven*, sive *Sveen*. quod antiquissimum gentis nomen vetustiores Germani efferebant SVEON: unde Latinum SVEONES Eginhardo; & SVIONES Tacito. Germani meridionales dixêre SVETHAN: unde Jornandi sunt *Svethans*, Gallorum dialecto, qui omnia pluralia formabant in S: & hodiéque omnibus Germanis cis Codânum sinum dicuntur *die Sweden*; θ in confine δ mutato. Latinè dicti fuisse videntur SVETHI, & SVEDI; quemadmodùm *the Gothon*, *Gothi*; *Frankon*, *Franci*. Jornandes ultimam syllabam geminavit, *Svethidi*.

Ceterùm plures fuisse Svionum in unâ gente nationes, disertè testatur auctor noster his verbis: *Svionum hinc civitates ipso in oceano.* Et Aethicus, *Svevorum omnium, qui plurimam Germaniæ partem tenebant, genteis* tradit in universum LIV, ex quibus plurimæ in Scandinaviâ numerandæ sunt, sub Svionum Sitonumque nominibus. Itaque complura etiam nationum nomina in eâ Scandinaviæ parte, in quâ Tacitus collocat Svionas, apud alios veteres auctores reperio. Ac primùm apud Plinium sunt HELLEVIONES, sive, ut alia habent exemplaria, HILLEVIONES, lib. IV, cap. XIII. *Sevo mons ibi immensus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum usque promontorium efficit sinum, qui Codânus vocatur, refertus insulis; quarum clarissima Scandinavia est, incompertæ magnitudinis; portionem tantùm ejus, quod sit notum, Hellevionum gente* 10 *incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam adpellat. Nec est minor opinione Finningia.* Proximam hanc fuisse Scandinaviæ partem, quam Hellevîones incoluerunt, in aperto est, quia hanc primam omnium Romani cognoscere potuerunt. Vocabulum eorum Hadrianus Junius, in historiâ Batavicâ, corrigendum censuit ex Tacito in *Svionum* nomen. à quâ sententiâ parum egomet quondam abfui. verùm quum subiret animum, esse Ptolemæo in Scandiarum maximâ nationem, cui vocabulum Λευῶνοι; hos eosdem non dubitavi esse Plinii *Hilleviones*, capite diminutos: quorum integrum nomen erat Ἰλλευῶνοι, HILLEVONI; quemadmodùm *Teutoni*, *Santoni*, *Turoni*. Apud Melam, lib. III, cap. III, post descriptionem Codâni sinus, hæc leguntur: *In eo sunt Cimbri, & Teutoni: ultrà, ultimi Germaniæ, Hermiones.* Hoc etiam vocabulum emendandum puto in *Helleviones*. hi quippe ultimi tunc omnium Germanorum Romanis noscebantur; ut patet è Plinio. *Hermones* autem proximi erant Danubio, & Romanorum provinciis Rhetiæ ac Norico; ut

ut infrà ostendetur. Ptolemæi verba de Scandiarum maximâ hæc sunt: Καλεῖται δὲ ἰδίως καὶ αὐτὴ Σκανδία· καὶ κατέχουσιν αὐτῆς τὰ μὲν δυτικὰ, Χαιδεινοί· τὰ δ᾽ ἀνατολικὰ, Φαυόναι, καὶ Φιραῖσοι· τὰ δὲ μεσημβρινὰ, Γοῦται, καὶ Δαυκίωνες. τὰ δὲ μέσα Λευῶνοι. id est: *Eadem vocatur & propriè Scandia. ejus occidentales parteis incolunt Chadini; orientaleis Favonæ, ac Firæsi; meridionaleis Gutæ, & Dauciones: medias Levoni.* Δαυκίωνας an rectè correxerim suprà in Κοδάνωνας, haud facilè adfirmaverim. *Hillevoni* certè è Melâ, ac Plinio, non in medio fuêre Scandinaviæ, sed in initio, ipsoque vestibulo, proximi Teutonis. ideóque hos interpretor eos, qui hodiè Danorum regi subjectam colunt regionem *Halland:* quæ fortè olim aliis dialectis fuit *Helland*, & *Heilland*. unde caput etiam regionis vocatur *Halmsted*, & *Helmsted*, quasi *Hellensted*. Quibusdam regio dicitur scribiturque *Hallind*. quod vocabulum non nuper formatum, sed ab antiquo usu in hanc usque diem durare animadverto. nam Jornandi etiam inter alias Scanziæ nationes, refertur vocabulum *Hallin*. Ceterùm hujus regionis vel nationis nomen quum acciperent Romani; conterminos quoque, in universum cum Hillevionibus 10 pagos incolentibus, sub idem vocabulum pertinere putarunt. Alii tamen proximorum versùs austrum SCANIORUM, sive SCANDIORUM, tam vastam retulerunt gentem, uti universam peninsulam inde Romani denominaverint.

Supra Scandios tandem & Helleviones, incoluêre GUTÆ sive GUTI: quorum regio etiam nunc vocatur vulgò *Gudland*, *Gulland*, & *Gylland:* & gens illa ipsa *the Gudske.* Hoc puto nomen occasionem Ablabio, Dexippo, ac Jornandi præbuisse, uti Gothorum suorum originem jam inde ante Herculea Trojanique belli tempora è Scanziâ insulâ deducerent. nam in hac etiam præter falsos *Herulos*, atque *Rugos*, enumerat Jornandes *Vagoth*, *Gautigoth*, *Ostrogothas:* quorum hi nulli alii fuêre, quàm qui in Daciâ denique hoc vocabulo à *Wesogothis* discernebantur; ut suprà notatum. Hodiè quoque regionem *Gudland* Latinè *Gothiam* adpellant; à Gothis potiùs, quàm *Gutis*; à quibus rectè diceretur GUTIA. Sed *Gutæ* disertè Ptolemæo scribuntur Γοῦται. apud Procopium verò, quum essent Γουτοὶ, vocabulum id librariorum incuriâ corruptum est. Verba ejus hæc sunt, rer. Gothicar. lib. II: Οὕτω μὲν Θουλῖται βιοῦσιν· ὧν ἔθνος ἓν πολυανθρωπότατον οἱ γ᾽ αὐτοὶ εἰσί. παρ᾽ οὓς δὴ Ἐρούλων τότε οἱ ἐπήλυται ἱδρύσαντο. Emenda voces mendosas οἱ γ᾽ αὐτοὶ in οἱ Γουτοὶ. & erit dictorum verborum hæc sententia: *Hoc quidem modo Thulitæ vitam degunt. quorum gens una numerosissima sunt Guti. apud quos tunc Heruli advenæ habitabant.* Nempe, ut dudum dictum, Scandiam ille adpellavit Thulen. dein Gothos, quibus contermini fuerunt ad Vistulæ ostia Heruli, vocavit Gutos. qui Scandiæ etiamnunc sunt incolæ. Verùm enimverò non pertinaciter ego contenderim, Γουτοὶ potiùs esse scribendum, quàm Γαυτοὶ· nam hoc etiam haud parum persvadet vox illa Jornandis *Gautigoth*.

FIRÆSI Ptolemæi videntur esse ii, qui regionem hodiè incolunt, vulgari vocabulo *Fiering*. De *Chadinis* atque *Favonibus* nihil liquet.

In tabulâ itinerariâ hæc leguntur verba; LUPIONES SARMATÆ. VENADI SARMATÆ. BASTARNI. Ex his *Bastarnos* à Ponto quondam usque ad Vistulæ fontem coluisse, hisque conterminos fuisse *Venedos*, ad *Venedicum sinum*, & his porrò *Finnos*; infrà docebo. unde adparet, LUPIONES istos nullos alios esse, quàm qui hodiéque Finnis contermini Russis dicuntur *Loppi*; Svedis, Danis, ac Norvagiis *Lapper*; ceteris Germanis *Lappen*. Hos quoque sub Sveonum nomine fuisse computatos, inde perspicitur, quòd auctor noster *trans Svionas* ait *esse aliud mare, pigrum, & prope immotum:* quod Svionas nullâ regione attingere potuit, nisi quâ Luppionum magna gens litori ejus prætexebatur. Auctor tamen tabulæ inter Sarmatas eos computat, unà cum proximis *Venedis:* de quibus ipse Tacitus in eodem libro de Germaniâ; *Peucinorum*, inquit, *Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam, dubito.* Cujuscumque olim generis fuerint Luppiones, hodiè certè mixtum eorum genus est è Sarmatis, id est, Slavis, atque Germanis: plurimâque jam ex parte sunt Slavi. Ut nunc, sic olim, non tam in gente ac nomine, quàm imperio Svionum eos fuisse censeo. Idem verò de *Scandiis* quoque, & *Hillevonibus*, ac *Gutis* censuerim.

Gens hodiè, Lappis ab occasu contermina, Sveonum regi paret, vulgari vocabulo *the Skrikfinner*. cujus & ipsius haud novum, sed satis vetustum apud rerum scriptores deprehendo esse vocabulum. Mag. Adamus Bremensis: *In confinio Sveonum, vel Nordmannorum, contra boream habitant Scritefinni.* Eodem situ memorantur & Saxoni Grammatico in præfatione operis. Sed & multis sæculis ante Saxonem Jornandes in Gothicis suis, nullo alio tractu referre eos videtur, his verbis de Scanziâ insulâ loquens: *Aliæ verò*

ibi

ibi gentes Scretofennæ: qui frumentorum non quæritant victum; sed carnibus ferarum atque avium vivunt. ubi tanta paludibus fœtura ponitur, ut & augmentum præstent generi, & satietatem ac copiam genti. Lacus hodiè est, partim in Luppionum, partim in Scritofinnorum finibus, cognomento *Albus*, vario piscium simul aviumque genere maximè scatens. quem Jornandem falso paludium nomine innuisse, haud dubito. Hos igitur quoque SCRITOFINNOS jam olim sub Svionum fuisse imperio, inde colligo, quòd ad oceanum siti sunt *pigrum & prope immotum*; quem supra Svionas recenset Tacitus. Paullus Diaconus in Langobardicis *Scritofinnos*, ut mox ostendam, in totâ Finnomarchiâ perperam collocavit; errore, haud dubiè, eo inductus, quòd heic quoque Finnorum genteis habitare acceperat. Nomen illorum à Procopio, lib. II, de rebus Gothicis, citatur Σκριθίφινοι, vocabulo depravato, pro Σκριθίφιννοι, *Scrithifinni*. nam etiamnunc totum hoc genus adpellatur *Finnen* & *Fennen*. Neque enim eorum placet intempestiva κρίσις, qui nuper in Diacono juxtà atque Jornande legendum docuerunt *Scritobini*; tamquàm à voce *bein*, quæ pedem sive crus significat, eorum deductum sit nomen; quia Diaconus tradit à saliendo Germanicâ lingvâ id formatum. Ex Fennorum sive Finnorum eos fuisse nomine pariter ac genere, si non tot auctorum, F vel Φ scribentium, unanimis persvadere potuit consensus; id saltem movisset, quòd hodiéque Danis, Norvagiis, ac Sveonibus, sibique ipsis adpellantur *Skrikfinner*, vel, ut illorum fert orthographia, *Skrikfinder*; quemadmodùm omnes reliqui Finni, *Finner*, sive *Finder*. Sic in privilegio Hludewici imperatoris, archiecclesiæ Hammaburgiensi concesso, sunt *Scredevindon*; & in diplomate quodam Friderici imperatoris *Scredevindones*; item in confirmatione Ansgarii, archiepiscopi Hammaburgiensis, per papam Gregorium IV factâ, *Scridevindan*: item in literis papæ Innocentii II, ad Adalberonem, archiepiscopum Hammaburgiensem, ipsa regio *Scridivindia*. In quibus omnibus litera *v* est consona, duriter sonans ut *f*, vulgari etiamnunc Germanorum more. Ceterùm mores Scritofinnorum describit Procopius ferè eosdem, quos Tacitus Finnorum. In his igitur eos referemus. Atque hæc de Svionibus, gentibusque eorum regno subjectis, dicta sufficiant.

SITONUM hinc regnum, à lævo Sevonis latere, tertiâ parte Sveonum regno angustius, quas genteis olim Taciti ævo comprehenderit, haud facilè dispexerim. fuisse tamen pluteis numero, liquidò ex his ejus verbis patet: *Svionibus Sitonum gentes continuantur.*

FINNOS in Finnomarchiâ, quam Norvagici regni etiam nunc partem vulgò adpellant *Findmarck*, jam inde antiquis coluisse temporibus, patet ex Paullo Diacono, qui perperam eos, ut antè dixi, adpellat *Scritofinnorum* nomine. Verba ejus, in Langobardicis, lib. I, cap. IV, hæc sunt: *In extremis, Circium versùs, Germaniæ finibus, in ipso oceani litore, antrum sub eminenti rupe conspicitur.* & posteà, cap. V: *Huic loco Scritofinni (sic enim gens illa nominatur) vicini sunt; qui etiam æstatis tempore nivibus non carent; nec aliis, utpote feris ipsis ratione non dispares, quàm crudis agrestium animantium carnibus vescuntur: de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Hi à saliendo, juxta lingvam barbaram, etymologiam ducunt. saltibus enim utentes, arte quadam ligno incurvo, ad arcus similitudinem, feras assequuntur. Apud hos est animal, non satis absimile cervo: de cujus ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem, in modum tunicæ, genu tenus aptatam conspexi, sicut jam fati, ut relatum est, Scritofinni utuntur.* item cap. VI: *Nec satis procul ab hoc, de quo præmisimus, litore, contra occidentalem partem, quà sine fine oceanum pelagus patet, profundissima aquarum illa vorago est, quam usitato nomine maris umbilicum vocamus.* Gentem equidem, quam heic Diaconus describit, esse re verâ Scritofinnos, nemo inficiari potest. at regionem tamen, quam depingit, non esse eam, quam Jornandes & Saxo Scritofinnis tribuunt, quamque etiam nunc incolere prope Lappiones scimus; sed eam, quæ nunc vocatur Finnorum marchia, vulgò *Findmark*, nemini dubitare licet. quidpe & ad Circium versùs in ipso oceani litore ponit, & voraginem maris ad eam describit, quam nunc ad confinia Norvagiæ Finnomarchiæque esse vulgari vocabulo *Maelstroom*, vel, ut alii vocant, *Muskestroom*, inter insulas *Loffoot* & *VVeroe*, nemo harum regionum peritus ignorat. Causa hujus erroris, gentiumque ac regionum confusio inde Diacono nata est, quòd audiverat, esse Finnos super Norvagios, esse item super hos, Scritofinnos: quos tamen ille utrosque, memoriæ vitio, vel quia non satis rem perceperat, mirificè confudit, & utramque gentem sub uno Scritofinnorum vocabulo in unam Finnorum marchiam compegit. Utrùm verò hi MARCHIOFINNI (neque enim aliud eorum nomen reperio) Taciti jam ævo has regiones incoluerint, an posteriùs ex Finningiâ huc unà cum Scritofinnis transgressi fuerint, incertum habeo. Sub Sitonum eos fuisse imperio,

imperio, satis disertè ex eo liquet, quòd unos Sitonas Tacitus juxta Svionas nominat.

Ceterùm ipsa SITONUM gens nulla alia fuit, quàm qui Eginhardo & aliis posterioris sæculi scriptoribus dicuntur NORTMANNI; nunc verò sibi ipsis, & conterminis gentibus, vulgò *Normender*, *Norbagger*, & *Norske*, Latinè *Norvagii*, ac *Norvegii*; & regio eorum vulgò *Norrige*, contractéque *Norge*, id est, *Nortmannorum regnum*, quam vulgò dicimus *Norvagiam*. Nomen eos accepisse à regione mundi, quam *Septemtrionem* Latinè, *Nord*, *North*, & *Noord* Germanicè vocamus, quia in septemtrione siti sunt, dubium esse non potest. nam *bagge* etiam incolis est idem quod Latinis *incolere*, seu *inhabitare*. Apud Plinium regionem dici NERIGON, suprà dictum est. Apud Aethicum, mirum cosmographum, eadem terra adpellatur *Noricum*; in his verbis: *Oceani occidentalis famosæ insulæ sunt, Orcades, Illyricum, Noricum, Ingeonici*. Ubi equidem satis imperitè Illyrici vocabulum admiscuit, quum id aliàs ad Danubium Norico proximum esse audivisset. Per *Noricum*, Norvagiam eum intelligere, patet ex *Orcadum* mentione, & *Ingeonum*, quorum nomen omnem septemtrionalem Germaniam quondam occupasse, infrà docebo.

Atque hæc sunt duo illa vetustissima simul vastissimaque; & absolutissima totius Europæ regna, SVEONUM, atque SITONUM: quæ ad CIↃIↃC jam annos, ex quo in Romanorum pervenerint notitiam, perpetuò eodem tenore duraverunt. quanto verò temporum spatio, ante Romanorum notitiam, in tanta corpora tantamque firmitudinem coaluerint, incertum est. Heic igitur immensæ illius SVEVIÆ finis.

CAP. XLII.

De orientali Germaniæ latere, ac termino.

HACTENUS Germaniæ genteis, ad Vistulam usque amnem, ac lævum sinus Codâni sive Svevici maris litus, exposuit auctor noster omneis. De iis, quas trans Vistulam, & in dextero dicti maris litore posthinc memorat, antequàm agam, de latere hoc Germaniæ orientali, terminoque ejus, variè ab antiquis scriptoribus constituto, dicendum est.

Terminum inter Germaniam Sarmatiamque, sive, uti tunc vocarunt, Scythiam, vetustissimi geographorum Vistulam amnem statuerunt, & sinum Codânum. unde hæc Plinii, lib. IV, cap. XIII, post descriptionem Scandinaviæ: *Nec minor est opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris, tradunt.* item ista Solini, cap. XXIII: *Mons Sevo, ipse ingens, nec Riphæis minor collibus, initium Germaniæ facit. hunc Ingevones tenent; à quibus primis, post Scythas, nomen Germanicum consurgit.* Haud obscurè uterque Finningiam, quæ nunc vulgò dicitur *Finland*, à Germanorum nomine ac genere excludit. Hinc etiam Ptolemæus Finnos extra Germaniæ limiteis in Sarmatiâ memorat, quamquàm alienissimo situ. Sed idem auctor disertissimis verbis Germaniam Vistulâ terminat. Τὴν δὲ ἀνατολικὴν πλευρὰν ὁρίζει ἡ ἀπὸ τῆς εἰρημένης ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ ὑπερκείμενα Σαρματικὰ ὄρη διάστασις, καὶ ἡ μετὰ τὰ ὄρη ἐπὶ τὴν εἰρημένην κεφαλὴν τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ· καὶ ἔτι αὐτὸς ὁ ποταμὸς, ἕως θαλάσσης. hoc est: *Latus orientale terminat distantia, à dictâ conversione, usque ad imminenteis Sarmatiæ monteis: prætereáque distantia post monteis ad dictum Vistulæ fontem: atque hinc flumen ipsum, ad mare usque.* Et in descriptione Sarmatiæ, de eodem termino: Ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματία περιορίζεται ἀπὸ δυσμῶν τῷ τε Οὐιστούλᾳ ποταμῷ, καὶ τῇ μεταξὺ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ καὶ τῶν Σαρματικῶν ὀρέων γραμμῇ, καὶ αὐτοῖς τοῖς ὄρεσιν. id est: *Sarmatia Europæa terminatur ab occidente Vistulâ flumine, & lineâ inter fontem ejus & Sarmaticos monteis ductâ; tum ipsis montibus.* Sic & Iornandes sub initium de rebus Gothicis: *Scanzia à fronte posita est Vistulæ fluvii, qui, Sarmaticis montibus ortus, in conspectu Scanziæ septemtrionali oceano trisulcus illabitur, Germaniam Scythiamque disterminans.* Et M. Vipsanius Agrippa, quem Plinius citat lib. IV, cap. XII, his verbis: *Agrippa totum eum tractum, ab Istro ad oceanum, bis ad decies centum millia passuum in longitudinem, aliquantum minùs quadringentis in latitudinem, ad flumen Vistulam à desertis Sarmatiæ prodidit.* Heic etiam disertissimè Vistula pro termino Sarmatiam Germaniamque inter statuitur: nam de Sarmatiæ gentibus proximè Plinius egit. Hinc etiam in fine cap. XIII, nimis exiguam Germaniæ latitudinem inter ortum & occasum idem tribuit Agrippa, CCLXVIII millia passuum. quâ in re mox quoque reprehenditur à Plinio. *Rhætiæ*, inquit hic, *prope unius majore latitudine, sanè circa excessum ejus subactæ. nam Germania multis posteà annis, nec tota, percognita est.* Est autem Rhætiarum juxta Danubii ripam, à Rheno ad Aeni confluentem, tanta latitudo, quantum universæ tribuit Agrippa Germaniæ. Sed nec

Mela Germanicum nomen ultra Viſtulam profert. ſic enim ait lib. III, cap. III, poſt deſcriptionem Rheni amnis: *Germania hinc ripis ejus uſque ad Alpes, à meridie ipſis Alpibus, ab oriente Sarmaticarum confinio gentium; quà ſeptemtrionem ſpectat, oceani litore obducta eſt.* cap. verò IV: *Sarmatia intus, quàm ad mare, latior, ab iis, quæ ſequuntur, Viſtulâ amne diſcreta; quà retro abit, uſque ad Iſtrum flumen ſe immittit.*

At poſt Agrippæ ac Melæ ætatem, quum hæc ſeptemtrionis pars meliùs jam apertiúſque Romanis noſceretur, populosque ad Venedicum ſinum incolere Germanici generis, qui Venedos Sarmatas expulerant, compertum eſſet; Germanici nominis terminum etiam ultra amnem Viſtulam protulerunt ſcriptores. Hinc noſter in principio mox libri de Germaniâ, *Germanos à Sarmatis Dacisque, mutuo metu, aut montibus ſeparari* tradit: nullo neque Viſtulâ, neque alio amne nominato. recenſetque, in fine libri, Germaniæ genteis, quæ trans ſinum Codânum Viſtulamque & Dacorum monteis incoluerunt, *Fennos, Aeſtios*, atque *Peucinos*, ſive *Baſtarnas*. Ejusdem opinionis fuiſſe & Plinium, cùm ex ipſius, tùm ex epitomatoris ejus Solini monimentis elici poteſt. Plinius lib. IV, cap. XII: *Superiora autem inter Danubium & Hercynium ſaltum, uſque ad Pannonica hiberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ; montes verò & ſaltus, pulſi ab his Daci, ad Pathiſſum amnem à Maro. ſive is Duria eſt, à Svevis regnoque Vanniano dirimens eos. averſa Baſtarnæ tenent, aliique inde Germani*. Baſtarnas, ab his locis ad oſtia uſque Danubii & Ponticum mare quondam pertinenteis, fuiſſe Germanos, non modò è dictis Tacito ac Plinio; ſed ex Livio quoque, ac Strabone, ſuo loco comprobabitur. Qui igitur illi *alii* ſupra Baſtarnas *Germani*, niſi quos *Aeſtios*, inter Baſtarnas Fennosque, apud Viſtulæ ripam, adpellat Tacitus? Idem intellexiſſe ex Plinio videtur epitomator ejus Solinus. ſic enim cap. XXIII, de Germaniæ terminis tradit: *Extenditur inter Hercynium ſaltum, & rupes Sarmatarum: ubi incipit, Danubio, ubi deſinit, Rheno perfunditur. De internis ejus partibus, Albis, Guttalus, Viſtula, amnes altiſſimi præcipitantur in oceanum*. Quæ tamen verba multiplici ſcatent mendo: quo antè purganda, quàm de iis, quæ ad noſtram ſpectant, agatur. Quatuor Germaniæ latera voluiſſe heic Solinum indicare, facilè quivis perſpexerit. quæ igitur iſthæc eſt inepta quatuor laterum oſtenſio? Rectè, inquies, in Danubio atque Rheno; rectè item in Sarmatarum rupibus. At quid heic Hercynius ſaltus? aut quomodò pro termino Germaniæ; quum omnem ferè, ut infrà oſtendam, Germaniam occupaverit, vel, ſi iſtud poſterioribus temporibus neges, Bojohæmum, longè etiam ab occiduo exortivoque Germaniæ finibus remotum, cinxerit? An non Plinii epitomator Solinus? Etiam. Habuit ergo ex Plinio, quæ ſuprà retuli; *inter Danubium & Hercynium ſaltum, campos & plana Iazyges Sarmatas; monteis verò & ſaltus, Dacos; averſa Baſtarnas tenuiſſe, aliosque inde Germanos*. Jam verò, quid hoc eſt; *ubi incipit, Danubio, ubi deſinit, Rheno perfunditur?* An non Danubii fons haud procul Rheni ripâ? Omnino. Ergo, ſi initium Germaniæ Danubius, certè eâdem regione etiam Rhenus perfundit. Corrigo igitur univerſa in hanc ſententiam: *Extenditur inter Rhenum Hercyniumque ſaltum & rupes Sarmatarum: ubi incipit, Danubio, ubi deſinit, oceano perfunditur*. Atque hoc modo rectè quatuor conſtituuntur Germaniæ latera: quorum meridionale, ab initio ejus (initium quidpe heic Romanis, reſpectu Italiæ) *Danubius* claudit; ſeptemtrionale, *oceanus*; occidentale, *Rhenus*; orientale *Sarmatarum confinium*. quod tamen latus malè Hercynio ſaltu cingi dixit Solinus; quum is ſaltus heic in Sarmatarum Iazygum rupibus, veluti in angulo tantùm meridionalis orientalisque laterum conſtiterit. Jam verò, quia Viſtulam *de internis Germaniæ partibus* profluere tradit; certè terminum eum Germaniæ haud intellexit. Unà igitur cum Tacito, Aeſtios quoque Germanorum nomini adjecit. De Baſtarnis nihil dubitandum; quia diſertè ipſe Plinius lib. IV, cap. XIV, quintam eos univerſæ facit Germaniæ partem. Verus igitur veteris Germaniæ ab oriente terminus cenſendus eſt is, quem Tacitus in principio mox libri de Germaniâ indicat his verbis: *Germania omnis à Galliis Rhætiisque & Pannoniis Rheno & Danubio fluminibus, à Sarmatis Dacisque mutuo metu aut montibus ſeparatur*. A Galliis, ut antè explicatum, Rheno ſeparabatur; à Rhætiis, Norico, ac Pannoniis, Danubio; de quo plura ſuo loco. heic verò, ubi Danubius terminus eſſe Germaniæ deſinebat, *ad Pannonica*, ut Plinius ait, *hiberna Carnunti, & Mari amnis* confluentem, *Germanorumque ibi & Iazygum Sarmatarum confinium*; vel, quò poſteà Quadorum, Germanicæ gentis, nomen pertinuit, ad *Sarmatarum rupeis*; ſeu, ut Ptolemæus vocat, Σαρματικὰ ὄρη, id eſt, *Sarmaticos monteis*, juxta opidum Hungariæ *Vacia*, Danubio adpoſitum: terminus porrò fuit à meridie ſupra Iazygas, montium jugum, quod,

Poloniam

Poloniam Russiamque minorem ab Hungariâ ac Transsilvaniâ dirimens, vulgò Polonis Hungarisque adcolis *Krápak*, & *Szepési*, Russis *Bieszciedy* dicitur, Ptolemæo *Carpates mons*; quo ab Dacis separabantur Germani Bastarnæ, qui & Peucini dicebantur. Ab ortu, nullo certo flumine vel montium jugo ab reliquis Sarmatis cohibebantur Germani; sed *mutuo metu*: qui inter maximas validissimasque duas genteis, æquè potenteis, pro termino ac repagulo erat.

Terminum tamen heic, quò meliùs discrimen inter dictas genteis noscatur, statuo, primùm eumdem, quo Finningiam Plinii insulam ab oriente cinxi, suprà, cap. XXXVII hujus libri: inde lineam, à Ladogo lacu, ad Vistulæ Aprique (*VVieprz* hic vulgò dicitur adcolis) amnium confluentem: hinc ipsum Aprum, & à fonte ejus lineam ad Amadocem lacum, & opidum *Grodek*; mox flumen, quod à dicto lacu opidum *Zárzbá* præterfluens, Tyræ miscetur amni, qui nunc vulgò dicitur *Dniester* & *Niester*. hinc denique ipsum Tyram ad Pontum usque Euxinum. Hoc igitur termino à Sarmatis, longè latèque in orientem ac septemtrionem versùs incolentibus, distingvebantur Germani. A Dacis autem versùs meridiem (quos quondam ad Marum usque flumen incoluisse, suprà in Quadis ostendi) prædicto Carpaticorum montium jugo, à Maro amne ad fontem usque Hierassi amnis, qui vulgò nunc adcolis dicitur *Prut*; & mox ipso Hierasso, Danubioque, & hujus ostio maximè austrino. Atque ad Pontum quidem Danubiumque antiquissimis pertingebant temporibus Bastarnæ Germani. posterioribus verò temporibus, quidquid agrorum inter Danubium, Hierassum ac Tyram amneis situm, partim Getæ, id est, Daci, partim Sarmatæ, pulsis Bastarnis, obsederunt. Hinc est, quòd Tacitus montibus tantùm Germanos à Dacis separat.

Hic igitur ultimus ab ortu solis terminus fuit Germaniæ. Genteis ab hoc latere ultra Dacorum monteis, Vistulam amnem, & mare Svevicum, indicat Tacitus in fine libri de Germaniâ, post explicatam Sveviam, his verbis: *Hìc Sveviæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes, Germanis, an Sarmatis adscribam, dubito.* Dubitare eum heic credo, quia plerique ante eum auctores Sarmatiæ has regiones, ad Vistulam usque amnem, tribuerant. Expedit tamen mox causas, cur Germanis adscribendas censeat; de quibus infrà, in singularum gentium explicatione, agam. Quin sibi jam inde ab initio certam stetisse sententiam, Germanis eas adscribere, satis indicat in exordio mox libri; ubi *Germaniam à Sarmatis* non Vistulâ, aut dicto mari; sed *mutuo metu*; à *Dacis* verò, qui ultra Vistulæ fontem, Hungariæ partem, Transsilvaniam, Valachiam, Moldaviamque, in ripâ Danubii incoluerunt, *montibus separari* ait. At si quis fortè miretur, vel dubitet, tam immensum terrarum spatium à septemtrionali usque oceano ad mare Ponticum, unas treis incoluisse Germanorum genteis, *Peucinos*, *Aestios*, atque *Fennos*: (nam *Venedos* fuisse Sarmatas, infrà ostendam) is meminerit, totam vastissimam illam Germaniam Plinium, lib. IV, cap. XIV, in V tantùm distribuisse incolarum genera; quibus tamen nec Aestii, nec Finni adnumerati. Verùm plureis in singulis Peucinorum, Aestiorum, ac Fennorum gentibus fuisse nationes atque nomina, apertè indicat auctor noster voce pluralis numeri *nationes*. Hæc igitur in universum dicta sint de tribus hisce gentibus, Germanorum ultimis. de singulis nunc membratim agendum; eodem scilicet ordine, quo ab auctore nostro commemoratæ. quamquàm à Fennis incipere ordo regionum postulabat; quum Scandinaviæ peninsulæ proxima sit Finningia. Verùm ratio, cur Bastarnas cùm his, tùm Venedis præposuerit auctor, mox infrà reddetur.

CAP. XLIII.

De PEUCINIS; *qui &* BASTARNAE.

AUCTOR igitur noster ideò PEUCINORUM sive BASTARNARUM narrationem primo loco instituit, quia ex remotissimis in orientem versùs Germaniæ populis hi proximi Romanis, Pannonias Mœsiasque sub provinciarum nomine tenentibus; eòque omnium notissimi, & Germanici generis certissimi. *Peucinorum*, inquit, *Venedorumque, & Fennorum nationes, Germanis, an Sarmatis ascribam, dubito. quamquàm Peucini, quos quidam Bastarnas vocant, sermone, cultu, sede, ac domiciliis, ut Germani agunt: sordes omnium, ac torpor. ceterùm connubiis mixtis nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur.* Reddit heic auctor causas, cur Bastarnæ sive Peucini, aut Germanis, aut Sarmatis adscribendi videantur. Causæ, cur Germanis adscribendi, haud leves, sed multo maximæ; idem *sermo*, idem corporis *cultus*, ide mv *ictus*, eadem *sedes*, nempe

nempe certis agrorum finibus fixa, eadem *domicilia*. quæ *omnia*, ut inquit mox auctor, *Sarmatis diversa*: quibus, ut ceteris orientis gentibus, Scythis, atque Persis, vestis laxa, ac fluida, longaque; sedes ac domicilium Scythis nullum, *in plaustro, equoque viventibus.* præterque jam dicta, *sordes omnium ac torpor*, ad Germanorum mores quàm maximè pertinebant: de quibus auctor, in eodem libro anteà: *Quotiens bella non ineunt, multum venatibus, plus per otium transigunt; dediti somno, ciboque. fortissimus quisque ac bellicosissimus nihil agens. delegatâ domus & penatium & agrorum curâ feminis, senibusque, & infirmissimo cuique ex familiâ, ipsi hebent; mirâ diversitate naturæ, cùm iidem homines sic ament inertiam, & oderint quietem.* Has igitur tot ac tantas ob causas, meritò, ac per summum jus Germanorum generi adscribendi erant Peucini. E diverso tamen, causa una erat, cur dubitare quis posset, an non Sarmatis essent adscribendi: nempe, quia non *singulis uxoribus*, ut reliqui Germani, certo matrimonio sibi junctis, sed *mixtis connubiis*, in Sarmatarum morem, utebantur. qui quia fœdus mos, sive animi habitus; fœdatos eo ipso fuisse Germanos Peucinos ait auctor. neque enim alium heic sensum habet vox *habitus*; quidquid Christophorus Colerus de vestitu Sarmatarum, & *fœdo*, uti ipse ait, *illo braccarum usu*, interpretetur. Ecquid non magis fœdum ac turpe, nudum, vel brevi sagulo tectum incedere, quàm braccis longâque veste uti? Omninò sic existimo. Sed Peucinorum corporis vestitum auctorem per vocabulum *cultus* innuere, quis non perspiciat? Porrò neque illud dissimulandum, vel silentio transmittendum; vulgata exemplaria pro voce *ceterùm*, habere *procerum*. quæ vox variè miseréque doctissima etiam ingenia vexavit. reposuit tandem Rhenanus particulam *ceterùm*: haud inscitè. enarratis quidpe causis, ob quas Germanis adscribendi Peucini; unam illam causam, cur Sarmatis accensendi fortè viderentur, indicat. cui alteri totius orationis parti egregiè atque eleganter convenit particula *ceterùm*, auctori nostro usitatissima, pro *porrò, præterea, ceterò, de cetero, de reliquo.* quam Lipsium quoque repudiasse, vehementer ego miror. Quis namque credat, solos Bastarnarum proceres mixtis usos connubiis; reliquâ nobilitate plebeque singularum uxorum matrimonia observantibus? Quòd si verò universa pariter gens isto Sarmatarum impurissimo habitu fœdata fuit; cur unos heic Tacitus nominaret proceres? Apage cum his ineptiis à gravissimo auctore. omnino ille scripsit *ceterùm*. Verùm, nihil mirum est, Peucinos, quum Sarmatis fuerint contermini, unum hunc, alienum à reliquâ Germanorum gente, morem à vicinis suis traxisse. sic quidpe hodiéque conterminas diversi generis genteis, alteram ab alterâ nonnihil diversi moris veluti contagione quâdam contrahere videmus. Prædictis igitur argumentis Bastarnas Germaniæ adserit Tacitus. Ante eum Plinius tantum à dubitatione istâ, Sarmatisne an Germanis eos adscriberet, abfuit, uti quintam eos Germanorum partem fecerit. Verba ejus lib. IV, cap. XIV, hæc sunt: *Germanorum genera V. Vindili; quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. alterum genus, Ingevones; quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Chaucorum gentes. proximi autem Rheno, Istævones; quorum pars Sicambri. mediterranei Hermiones; quorum pars Svevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci. quinta pars Peucini, qui & Bastarnæ, suprà dictis contermini Dacis.* Sed jam iterum non dissimulandum, *Bastarnas* Gallicam adpellari gentem Polybio, Livio, atque Plutarcho. Livius, sub finem libri XL; ubi de Bastarnis narrat, quos Philippus, Macedonum rex, Istrum transgredi diu sollicitaverat, uti Dardanos delerent, Italiamque popularentur; *Duplex*, inquit, *inde erat commodum futurum, si & Dardani, gens semper infestissima Macedoniæ, temporibusque iniquis regum imminens, tolleretur; & Bastarnæ, relictis in Dardaniâ conjugibus, liberisque, ad populandam Italiam possent mitti. Per Scordiscos iter esse ad mare Adriaticum, Italiamque: aliâ viâ traduci exercitum non posse. facilè Bastarnis Scordiscos iter daturos: nec enim aut linguâ aut moribus æqualeis abhorrere.* Scordiscos pro Gallis fuisse habitos, testatur disertissimis verbis Strabo, lib. VII, quæ suprà, lib. I, cap. X, explicavi. Bastarnas igitur dum *æqualeis* fuisse *Scordiscis*, *linguâ ac moribus*, tradit Livius; & ipsos fuisse Gallos satis apertè innuit. Sed disertè hoc atque clarè posteà, lib. XLI: *Bastarnas primùm ad terrorem omnium in Dardaniam immisit. qui si sedem eam tenuissent, graviores eos adcolas Græcia habuisset, quàm Asia Gallos habeat.* Et de iisdem lib. XLII: *Armatorum duo millia Gallorum erant præfecto Asclepiodoto. Tum Gallorum effusorum per Illyricum ingens agmen oblatum, avaritiâ dimissum est. Veniebant decem millia equitum: par numerus peditum; & ipsorum jungentium cursum equis, & in vicem prolapsorum equitum vacuos capientium ad pugnam equos.* Bastarnas intelligi, paullo pòst ex Plutarcho patebit. Plutarchus igitur in vitâ Aemilii Paulli, de Perseo, Philippi prædicti filio, loquens: ἐπεκάλει δὲ Γαλάτας, τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον ᾠκημένους, οἱ Βα-

οἱ Βαστέρναι καλοῦνται, στρατὸν ἱππότην καὶ μάχιμον. καὶ λόγος κατεῖχεν, ὡς τῶν βαρβάρων μισθῷ πεπεισμένων ὑπ' αὐτοῦ, διὰ τῆς κάτω Γαλατίας παρὰ τὸν Ἀδρίαν ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἰταλίαν. id est: *Gallos quoque solicitavit, circa Istrum colenteis, qui Bastarnæ vocantur; exercitum equestrem, & bellicosum. famaque erat, barbaros, mercede ab eo inductos, per inferiorem Galliam* (Gallos Scordiscos intelligit, qui infra Istrum colebant) *juxta Adriaticum mare erupturos in Italiam.* Polybius, referente libro legationum: Ἡκόντων δὲ τῶν Δαρδανίων, καὶ περὶ τοῦ πλήθους τῶν Βασταρνῶν καὶ περὶ τοῦ μεγέθους τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς ἐν τοῖς κινδύνοις τόλμης ἐξηγουμένων, καὶ διασαφούντων περὶ τῆς Περσέως κοινοπραγίας, καὶ τῶν Γαλατῶν· καὶ φασκόντων τοῦτο ἀγωνιᾶν μᾶλλον ἢ τοὺς Βαστέρνας. id est: *Quum autem Dardanii venissent, & de Bastarnis exposuissent, quanta eorum multitudo, quàm ingentia eorum corpora, quanta in periculis esset illorum audacia; docuissent etiam de societate cum iis initâ à Perseo & Gallis; dixissentque, majori sibi Perseum, quàm Bastarnas, esse terrori.* Verùm illa Plutarchus atque Livius habuêre à Polybio, & hujus coætaneis; quorum sæculo, verum discrimen inter Gallos atque Germanos etiamdum Græci ignorarent: ex similitudine verò sermonis ac morum Gallos arbitrarentur; siquidem hæc gens jam anteà, Brenno duce Macedoniam Græciamque vastante, cognita iis esset; Scordiscis etiam posteà haud ita procul habitantibus. At Plinii Tacitique temporibus penitus jam utraque gens noscebatur Romanis, non modò Galliam, sed & Germaniam, ac Daciam, ad Bastarnas usque pervagatis. quapropter veriora Plinius Tacitusque de his tradere potuerunt. Verùm Germanici nominis fuisse Bastarnas, non Gallos, satis perspicuè patet ex descriptione eorum, quam paullo pòst ipse Plutarchus his exsequitur verbis: Ἧκον μὲν γὰρ αὐτῷ δεηθέντι Βαστάρναι, μύριοι μὲν ἱππεῖς, μύριοι δὲ παραβάται, μισθοφόροι πάντες, ἄνδρες οὐ γεωργεῖν εἰδότες, οὐ πλεῖν, οὐκ ἀπὸ ποιμνίων ζῆν νέμοντες, ἀλλ' ἓν ἔργον καὶ μίαν τέχνην μελετῶντες, ἀεὶ μάχεσθαι, καὶ κρατεῖν τῶν ἀντιταττομένων. ὡς δὲ περὶ τὴν Μηδικὴν καταστρατοπεδεύσαντες ἐπεμίγνυντο τοῖς παρὰ τοῦ βασιλέως, ἄνδρες ὑψηλοὶ μὲν τὰ σώματα, θαυμαστοὶ δὲ τὰς μελέτας, μεγάλαυχοι δὲ καὶ λαμπροὶ ταῖς κατὰ τῶν πολεμίων ἀπειλαῖς, θάρσος παρέστησαν τοῖς Μακεδόσι, καὶ δόξαν, ὡς τῶν Ῥωμαίων οὐχ ὑπομενόντων, ἀλλ' ἐκπλαγησομένων τὴν ὄψιν αὐτῶν καὶ τὴν κίνησιν, ἔκφυλον οὖσαν καὶ δυσπρόσοπτον. Id est: *Veniebant enim ei roganti Bastarnæ, decem millia equitum, par numerus peditum, qui prolapsorum equitum vacuos capiebant equos; omnes mercenarii, homines, qui nec agriculturam, nec naviculariam nossent; nec pecore pascendo vitam tolerare: verùm unum opus, unam meditarentur artem, perpetuò prœliari, & vincere acie hostem. Hi postquàm in Medicâ unis castris fuerunt cum Macedonibus commisti, proceris corporibus viri, mirabili exercitatione, grandiloqui, & mirificè adversùs hosteis minaces; confirmaverunt Macedonas, opinionemque præbuerunt illis, fore, ut exhorrescerent, nec tolerarent Romani conspectum eorum & jactationem trucem ac horridam.* En; Romanos ait conspectum novum, & congressum peregrinum & horrendum Bastarnarum non laturos fuisse. an adeò peregrinus, novus, atque insvetus Gallorum adspectus Romanis? quum jam CCXX annis antè Galli Romam ceperant; quumque CXX circiter annis post captam Romam, primo bello Punico Carthaginienses Gallos mercenarios in exercitibus suis contra Romanos duxerant; quum item posteà omnem Galliam Cisalpinam sive Italicam perdomuerant Romani; quum etiam secundo bello Punico in Transalpinam Galliam transgressi fuerant. Certè Germanos fuisse Bastarnas, hoc ipsum prodit. nam licet magnis fuerint corporibus Galli, tamen majoribus erant Germani. unde apud Cæsarem, in comment. I, ipsi Galli Germanorum ne vultum quidem ferre se potuisse testantur. Quæ autem, quæso, ex Galliâ tanta multitudo hominum, sive tam ingens unius nominis natio venire potuit, quæ à Vistulâ ad Pontum usque vastissimum terrarum tractum obsederit? Verùm quidquid objicere heic velis, credibile nullo pacto fieri potest, Plinii Tacitique ævo obscuriùs has oras atque genteis novisse Romanos, quàm CCLXX annis antè, quum Paullo Aemilio Perseum Macedoniæ regem debellante, nihil etiamdum ad Istrum obtinerent. Illorum igitur potiùs, quàm Polybii, Livii, Plutarchique, testimonio standum. Neque verò ab illorum mente perinde alienus Strabo. nam licet sub initium libri VII, à Germanis diversos faciat Bastarnas; iterumque post Germanorum expositionem: tamen posteà Germanis eos adscribendos, quamvis dubitanter, adfirmat. Verba ejus sic habent: Ἡ δ' ὑπερκειμένη πᾶσα χώρα τοῦ λεχθέντος μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Ἴστρου, πρώτη μέν ἐστιν ἡ τῶν Γετῶν ἐρημία· ἔπειτα οἱ Τυρηγέται· μεθ' οὓς οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται, καὶ οἱ Βασίλειοι λεγόμενοι, καὶ Γεωργοί, τὸ μὲν πλέον νομάδες, ὀλίγοι δὲ καὶ γεωργίας ἐπιμελούμενοι· τούτους φασὶ καὶ παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκεῖν, ἐφ' ἑκάτερα πολλάκις. Ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ Βαστάρναι μέν, τοῖς Τυρηγέταις ὅμοροι καὶ Γερμανοῖς, σχεδόν τι καὶ αὐτοὶ τοῦ Γερμανικοῦ γένους ὄντες, εἰς πλείω φῦλα διῃρημένοι· καὶ γὰρ Ἀτμονοί λέγονταί τινες, καὶ Σιδόνες, οἱ δὲ τὴν Πεύκην κατασχόντες

τὴν ἐν τῷ Ἴστρῳ νῆσον Πευκῖνοι. hoc est: *Totius autem regionis, quæ dicto inter Borysthenem Istrumque intervallo superjacet, prima portio est Getarum solitudo: dein sunt Tyregetæ; post hos Iazyges Sarmatæ, & qui Basilii dicuntur & Georgi; quorum plerique vagi sunt, quidam etiam agriculturam exercent. hos ferunt sæpè utramque Istri ripam adcolere. In mediterraneis Bastarnæ sunt, Tyregetis atque Germanis contermini; ac ferè ipsi quoque Germanici generis, in plureis divisi gentes. nam alii Atmoni nominantur, alii Sidones; Peucini verò, insulam Istri Peucen obtinentes.* Σχεδόν τι ait: nec tamen rationem, cur inter Germanos censeat referendos Bastarnas, curve dubitet, ullam adfert. Hoc tamen testimonium pro Plinii Tacitique sententiâ valet, quatenus Bastarnas non Gallos, sed Germanos esse suspicatus est: quum interim hoc ipso libro, haud ita multo antè, Bojos, Scordiscos, & Tauriscos, Gallicas genteis circa Istrum nominaverit. Ptolemæus, Germaniam, ut superiori capite ostensum, Vistulâ amne finiens, duas diversas longéque inter se discretas facit Sarmatiæ genteis *Bastarnas* atque *Peucinos*: sed & ipsos Peucinos geminos; alios circa Amadocem lacum; in Istri insulâ Peuce alios. Verùm in Ptolemæo hoc jam minùs mirandum, quando etiam Finnos Sarmatiæ adscribit; quos jam inde ab antiquissimis sæculis ad hæc usque nostra tempora fuisse Germanos, infrà docebo. Dionis autem ignorantiam quis non meritò miretur? qui, prætor quondam Pannoniarum exsistens, Scythas pronuntiavit esse Bastarnas, non modò contra Taciti, Plinii, Strabonisque, sed & multo antiquiorum scriptorum auctoritatem fidemque; quorum hi, Romanorum cum Perseo rege bellum literis mandantes, eos adpellarunt Gallos. Dionis verba, lib. XXXVIII, hæc sunt: Τὸ δ᾽ αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ συμμάχους τοὺς ἐν τῇ Μυσίᾳ ποιήσας ὁ Ἀντώνιος, ἡττήθη πρὸς τῇ τῶν Ἰστριανῶν πόλει πρὸς τῶν Σκυθῶν τῶν Βασταρνῶν, ἐπιβοηθησάντων αὐτοῖς, καὶ ἀπέδρα. hoc est: *Eodem modo cum sociis, Mysiam incolentibus, agens, ad Istrianorum urbem à Bastarnis Scythis, qui auxilio Mysis venerant, superatus profugit.* Et lib. LI: Βαστάρναι δὲ Σκύθαι τε ἀκριβῶς νενομίδαται. id est: *Bastarnæ inter Scythas verè numerantur.* E diverso Strabo, libro prædicto, ab omni Scytharum Sarmatarumque nomine eos eximit. Οἵπερ εἰσὶν οἱ ἁμαξοικοὶ Σκύθαι, καὶ Σαρμάται· καὶ γὰρ νῦν ἀναμέμικται ταῦτα τὰ ἔθνη τοῖς Θρᾳξί, καὶ τὰ Βασταρνικά. id est: *Qui sunt in plaustris degentes Scythæ, & Sarmatæ. quin etiam immistæ nunc sunt istæ simul & Bastarnicæ gentes Thracibus.* Et posteà eodem libro: Μεταναστάσεις γὰρ δέδεκται τῶν πλησιοχώρων, εἰς τοὺς ἀσθενεστέρους ἐξανιστάντων, τῶν μὲν ἐκ τῆς περαίας τῶν Σκυθῶν καὶ Βασταρνῶν, καὶ Σαυρομάτων ἐπικρατούντων πολλάκις. hoc est: *Transmigrationes namque fiunt, ubi finitimi in imbelliores impetum faciunt; quemadmodùm trans Istrum incolentes Scythæ, & Bastarnæ, & Sauromatæ, sæpius prævaluerunt.* Aut Germanis, aut Sarmatis, aut Scythis accensendi erant Bastarnæ: quartum quidpe genus heic nullum datur. Qui igitur à Scythis Sarmatisque prorsus facit alienos, satis manifesto indicio Germanis eos relinquit; quod etiam suprà, dubitanter quamvis, tamen adfirmat. Hæc igitur de genere *Bastarnarum* sive *Peucinorum* dicta sint: quibus Germanico nomini eos vindicavimus.

Vocabulum eorum BASTARNÆ, totius gentis fuisse nomen, PEUCINI autem partis tantùm, vel nationis in gente Bastarnarum, disertis testantem verbis audivimus Strabonem. Plinius tamen atque Tacitus Peucinorum nomen tamquàm universæ genti commune referunt. id an satis rectè, ego equidem dubitassem, quum duo hi soli sint hujus rei auctores, nisi apud Ptolemæum quoque Peucinos reperissem, haud ita procul ab Vistulâ amne. treis quidpe hic, ut antè dictum, facit genteis ex eâ quæ una tantùm erat gens: *Peucinos* modò dictos, supra Amadocem lacum; infra hos *Bastarnas*, supra Daciam; & alios dein *Peucinos*, ad Pontum, in insulis Istri. Verba ejus, in descriptione Sarmatiæ Europææ, hæc sunt: Κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα, οἵ τε Οὐενέδαι παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον, καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοί τε καὶ Βαστέρναι. id est: *Incolunt autem Sarmatiam maximæ gentes, Venedæ apud omnem sinum Venedicum, & super Daciam Peucini, ac Bastarnæ.* Et posteà in Mœsiæ descriptione: Κατέχουσι δὲ τῆς κάτω Μυσίας, τὰ μὲν δυσμικὰ Τριβαλλοί· τῶν δὲ ἀνατολικῶν τὰ μὲν ὑπὸ τὸ στόμα τῆς Πεύκης Τρωγλοδύται, τὰ δὲ στόματα Πευκῖνοι. hoc est: *Incolunt Mysiæ occidentalia Triballi; orientalia, sub ostio Peuces Troglodytæ, ipsa verò ostia Peucini.* Πεύκην ὄρος, PEUCEM MONTEM ponit in Sarmatiâ Ptolemæus ὑπὲρ τὴν Ἀμάδοκα λίμνην, id est, super AMADOCEM LACUM. ex hoc autem flumen in Borysthenem deducit, quod & ipsum Borysthenis nomine adpellat. unde patet, Amadocem lacum esse eum, qui hodiè medius inter Voliniam Podoliamque, Bugem amnem (vulgò est *Bog*) in Borysthenem (*Dniestr* & *Niepr* vulgò dicitur) emittit. Supra hunc verò lacum mons hodiè est, in confinio Podoliæ, Voliniæ, ac Russiæ, medio inter lacum & alium Bugem, qui in Vistulam delabitur, situ. qui sine controversiâ *Peuce mons est* Ptolemæi.

Ab hoc igitur ille Peucinos conterminos sive adcolenteis haud dubiè denominatos putavit: nam & ipsum montem paullo pòst adpellat Πευκῖνα ὄρη, *Peucinos monteis*. Verùm, an *Peuces* nomine mons hic umquàm fuerit adpellatus, ego equidem nescio: ipsam tamen gentem non à monte hoc, sed à PEUCE *insulâ*, quam Istri amnis duo proxima à meridie ostia *Sacrum* & *Naracum* efficiunt, dictam fuisse, testis est Strabo. à quâ sententiâ ne ipse quidem abhorret Ptolemæus, dum universa VI Istri ostia, id est, insulas in iis sitas, à Peucinis teneri tradit. Credibilius igitur est, eam primò Bastarnarum partem, quæ Peucen & ceteras ostiorum Istri insulas incoluit, nomen ab insulæ vocabulo accepisse Peucinorum. hi verò quum omnium essent bellicosissimi, nobilissimique, ut infrà patebit; nomen unius nationis in totius gentis adpellationem postmodùm evaluisse, uti omnes pariter Bastarnæ communi nomine dicerentur PEUCINI. Horum autem quidam quum dictum montem adcolerent; ipse mons ex eorum nomine dictus est, non *Peuce*, primitivo insulæ vocabulo, sed derivativo PEUCINUS.

Ceterùm quando Bastarnæ ad Pontum usque descenderint, insulamque Istri Peucen occupaverint, incertum est. ex Strabonis tamen libro VII patet, Alexandri Magni tempestate Peucen insulam Triballorum gentem coluisse; proxima autem trans Istrum Getas. Verba ejus hæc sunt: Ἀλέξανδρος γὰρ ὁ Φιλίππου, κατὰ τὴν ἐπὶ Θρᾴκας τοὺς ὑπὲρ τοῦ Αἵμου στρατείαν, ἐμβαλὼν εἰς Τριβαλλοὺς, ὁρῶν μέχρι τοῦ Ἴστρου καθήκοντας, καὶ τῆς ἐν αὐτῷ νήσου Πεύκην, τὰ πέραν δὲ Γέτας ἔχοντας, ἀφῖχθαι λέγεται μέχρι δεῦρο· καὶ ἐς μὲν τὴν νῆσον ἀποβῆναι μὴ δύνασθαι σπάνει πλοίων. ἐκεῖσε γὰρ καταφυγόντα τὸν τῶν Τριβαλλῶν βασιλέα Σύρμον, ἀντισχεῖν πρὸς τὴν ἐπιχείρησιν· εἰς δὲ τοὺς Γέτας διαβάντα, ἑλεῖν τὴν αὐτῶν πόλιν, καὶ ἀναστρέψαι διὰ ταχέων εἰς τὴν οἰκείαν, λαβόντα δῶρα τῶν ἐθνῶν καὶ παρὰ τοῦ Σύρμου. idem: *Alexander Philippi F. in eâ expeditione, quam in Thracas, supra Aemum incolenteis, fecit, impressione in Triballos factâ, quos ad Istrum usque, & sitam in eo insulam Peucen pertingere videbat, ulteriora verò amnis à Getis teneri, eò usque progressus dicitur, & in insulam quidem ne intraret, navigiorum fuisse impeditum penuriâ. eò namque confugisse Syrmum Triballorum regem, conantique transgredi vi obstetisse: ideóque Alexandrum in Getas transmisisse; captâque eorum urbe, celeriter revertisse domum, donis à gentibus & Syrmo acceptis.* Quum igitur inter initium regni Alexandrini, quo is in Triballos expeditionem fecit, & consulatum A. Postumii Albini, C.que Calpurnii Pisonis, quo Bastarnas Philippum secundum in Dardanos concitasse tradit Livius, CLV intersint anni; certum est, hoc temporis intervallo ad Istrum eos ac Peucen insulam descendisse. nam hoc tractu tunc eas incoluisse, ex Livii liquet historiâ. sic enim continuò ante ea, quæ suprà citavi: *Pòst paucis diebus gens Bastarnarum, diu solicitata, ab suis sedibus magnâ peditum equitumque manu Istrum trajecit. inde progressi, qui nuntiarent regi, Antigonus & Cotto. nobilis is erat Bastarna. de eâ re Antigonus sæpè invitus cùm ipso Cottone legatus ad concitandos Bastarnas missus. haud procul Amphipoli famæ incerti nuntii occurrerunt, mortuum esse regem. quæ res omnem ordinem concilii turbavit. Compositum autem sic fuerat; transitum per Thraciam tutum, & commeatus, Bastarnis ut Philippus præstaret.* Ex his manifestò, inquam, liquet, jam tum proximos Istro Getarum agros ipsamque adeò insulam Peucen tenuisse Bastarnas. ab his quidpe partibus rectè per Thraciam ad Amphipolim & Strymona amnem ducebantur, per Macedoniam Dardanos adgressuri. Manserunt posteà diu iisdem sedibus. Hinc apud Appianum, in Mithridaticis, Pelopidas, à Mithridate legatus ad Romanorum legatos missus, ait, Mithridatem φίλοις ἐς πᾶν τὸ κελευόμενον ἑτοίμοις χρῆσθαι Σκύθαις τε καὶ Ταύροις, καὶ Βαστάρναις, καὶ Θρᾳξὶ, καὶ Σαρμάταις, καὶ πᾶσι τοῖς ἀμφὶ Τάναϊν τε καὶ Ἴστρον, καὶ τὴν λίμνην ἔτι τὴν Μαιώτιδα· id est: *Amicos paratos habere ad exsequenda jussa omnia Scythas, Tauros, Bastarnas, Thraces, Sarmatas, denique omneis, qui Tanain & Istrum lacumque Mæotin accolunt.* Idem auctor eodem libro posteà de auxiliis, quæ tertio bello Mithridati adfuerunt, ita narrat: Περάσαντα ἐς τὴν Εὐρώπην (lege, ἐκ τῆς Εὐρώπης) Σαυροματῶν οἵ τε Βασίλειοι καὶ Ἰάζυγες, καὶ Κόραλλοι, καὶ Θρᾳκῶν ὅσα γένη παρὰ τὸν Ἴστρον, ἢ Ῥοδόπην, ἢ τὸν Αἷμον οἰκοῦσι, καὶ ἐπὶ τοῖσδε Βαστέρναι, τὸ ἀλκιμώτατον αὐτῶν γένος. id est: *Gentes quæ ex Europâ transjecerant, Sarmatæ Basilii, & Iazyges, & Coralli, Thracum item quicumque Istrum & Rhodopen & Aemum accolunt; atque insuper Bastarnæ omnium eorum fortissimi.* Valerius quoque Flaccus, Ἀργοναυτικῶν lib. VI, Corallorum & Bastarnarum narrationem conjungit. hos tamen metri causâ vocat *Batarnas*, in his versibus:

Illinc juratos in se trahit Aea Batarnas:
Quos duce Teutagono crudi mora corticis armat.

Ipsum ducis nomen, quod à voce *Theut* deductum, Germanos fuisse ostendit. Dio, ut suprà relatum, lib. XXXVIII, de C. Antonio loquens: Τὸ δ᾽ αὐτὸ τοῦτο καὶ περὶ συμμάχους

σὺν ἐν τῇ Μυσίᾳ ποιήσας, ἡττήθη πρὸς τῇ τῶν Ἰστριανῶν πόλει πρὸς Σκυθῶν τῶν Βασταρνῶν, ἐπιβοηθησάντων αὐτοῖς, καὶ ἀπέδρα. Id est: *Eodem modo cum sociis Romanorum Mysis agens, ad Istrianorum urbem à Bastarnis Scythis, qui auxilio Mysis venerant, superatus profugit.* Istropolim propè fuisse insulam Peucen & Istri ostia, patet ex Plinii lib. IV, cap. XII: item ex Ptolemæi Mysiæ inferioris descriptione. Idem Dio lib. LI: Βαστάρναι δὲ Σκύθαι τε ἀκριβῶς νενομίδαται. καὶ τότε τὸν Ἴστρον διαβάντες, τήν τε Μυσίαν τὴν κατ᾽ ἀντιπέρας σφῶν, καὶ μετὰ τοῦτο καὶ Τριβαλλοὺς ὁμόρους αὐτῇ ὄντας, σύν τε Δαρδάνους ἐν τῇ χώρᾳ τῇ ἐκείνων οἰκοῦντας, ἐχειρώσαντο. hoc est: *Bastarnæ inter Scythas rectè censentur. hi tum transgressi Istrum, Mysiam sibi oppositam, finitimosque ejus Triballos, Dardanosque ibidem habitanteis, subegerant.* Ovidius, Tristium libro II, de suo tempore, quo Tomis ad Pontum haud ita procul Istri ostiis exsulavit:

> *Iazyges, Colchi, Metereaque turba, Getæque*
> *Danubii mediis vix prohibentur aquis.*
> *Hactenus Euxini pars est Romana sinistri:*
> *Proxima Bastarnæ, Sauromatæque tenent.*

Hinc Strabo etiam suâ ætate Bastarnas citat Peucinos, Peucen insulam incolenteis. Ab Alexandri igitur Magni temporibus loca Istro proxima, ipsasque Istri insulas, pulsis Getis ac Triballis, occuparunt. unde illud Strabonis, jam antè citatum: Οἵπερ εἰσὶν οἱ ἁμαξοικοὶ Σκύθαι, καὶ Σαρμάται. καὶ γὰρ νῦν ἀναμέμικται ταῦτα τὰ ἔθνη τοῖς Θρᾳξὶ, καὶ τὰ Βασταρνικὰ, μᾶλλον μὲν τοῖς ἐκτὸς Ἴστρου, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐντός. Id est: *Qui sunt in plaustris habitantes Scythæ ac Sarmatæ. nam etiam nunc permixtæ sunt istæ & Bastarnicæ gentes Thracibus; magis quidem iis qui extra, sed iis tamen quoque, qui intra Istrum colunt.* Getas heic intelligit per Thracum vocabulum; ut ex præcedenti ejus oratione liquet. Idem auctor, lib. II: Μάλιστα δ᾽ οἱ νῦν ἔχοιεν ἄμεινον ἄν τι λέγειν περὶ τῶν κατὰ Βρεττανοὺς καὶ Γερμανοὺς, καὶ τοὺς περὶ τὸν Ἴστρον, τούς τε ἐντὸς, καὶ ἐκτὸς, Γέτας τε καὶ Τυρηγέτας, καὶ Βαστάρνας. Id est: *Maximè verò nostræ ætatis homines certius aliquid dicere possint, de Britannis, Germanis, & Istri accolis, tam interioribus, quàm exterioribus, Getis, Tyregetis, & Bastarnis.* Atque hinc est, quòd apud Ptolemæum in dextrâ Istri ripâ ad lacum, à quo in sex scinditur alveos & ostia amnis, Νουιόδουνον, NOVIODUNUM legitur opidum, vocabulo merè Celtico, sive Germanico, quasi *Neudun*, sive *Nüdun*. Id referunt, post Ptolemæum, Antoninus in itinerario, Tabula itineraria, & Notitia imperii. hodiè dicitur *Nivorz*. Nescio an non & Jornandes ejus meminerit in rebus Gothicis, his verbis: *Introrsus Dacia est, ad coronæ speciem arduis Alpibus emunita. juxta quarum sinistrum latus, quod in Aquilonem vergit & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spatia venit, Winidarum natio populosa consedit. quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini à Civitate novâ, & Sclavino Rumunense, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in Boream Visclâ tenus commorantur. hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, à Danastro extenduntur usque ad Danaprum.* Satis clarum est, ab Istro ad Danastrum usque, id est Tyram, qui hodiéque dicitur *Dnester*, Jornandem versùs septemtriones protendere Sclavinos; versùs occasum verò, supra Daciam & Carpatica juga, quæ ille vocat Alpeis, ad Vistulæ usque fontem Vinidas. quo tractu Bastarnas antè incoluisse jam anteà ostensum. LACUS igitur iste MUSIANUS, sive, ut alia ferunt exemplaria, MYSIANUS, nullus alius, quam apud quem in Mysiâ antiquis illis auctoribus recensetur *Noviodunum*: quod & ipsum est CIVITAS NOVA Jornandis. quæ fortè ipsis Bastarnis Germanis tunc *Neustat* vel *Neustät* dicta; ut & alia in eâdem ripâ eâdémque Mœsiâ urbs, Ptolemæo, Antonino, ac Tabulæ, ipsique Jornandi dicta *Novæ*: de quâ sic Jornandes: *Post cujus decessum Cniva exercitum dividens in duas partes, nonnullos ad vastandam Mœsiam dirigit; sciens, eam, negligentibus principibus, defensoribus destitutam. Ipse verò cum* LXX *millibus ad Eustesium, id est, Novas descendit. unde à Gallo duce remotus Nicopolim accedit, quæ juxta Iatrum fluvium est constituta.* Lege, *Neustetium*, & *Ciabrum*. urbem enim, quam Romani *Novas*, Gothi, has oras tunc obsidentes, adpellavêre *Neustät*. *Ciaber* autem fluvius est Ptolemæo Κίαβρος, Mœsiam superiorem ab inferiore dividens; Antonino *Cebrus*, & Dioni etiam lib. LI Κέβρος: apud quem tamen mendosè τῷ Κέδρῳ· quod parum feliciter contra omnem historiæ rationem Leonclajus purgavit in Ἕβρῳ· quum jam dudum Bastarnæ, de quibus Dio heic loquitur, Thraciâ expulsi, tunc in Mysiâ egerint in Dardanorum agris, πρὸς τῷ Κέβρῳ, *apud Cebrum*. Sed hæc ab hocloco paullo alieniora. ad nostra revertamur.

Terminos igitur BASTARNIS sive PEUCINIS statuo istos: Ab septemtrionibus Aprum amnem, vulgò *VViepr*z, in Vistulam dolabentem; & à fonte ejus lineam ad

Amadocem lacum; atque hinc flumen, quòd ex lacu juxta opidum *Zárebá* oriens, in Tyram, id est, Danastrum defertur: inde ipsum Tyram. ab ortu mare Ponticum, & ostia Istri. à meridie Istrum (citra quem tamen quidam etiam Bastarnæ, teste Strabone) ad Hierassi usque confluentem; & hinc Hierassum, & à fonte ejus Carpatica Sarmaticaque juga, ad fontem usque Vistulæ. ab occasu, primò Asciburgium montem ad opidum usque *Os'wieczym*, hinc verò Vistulam, ad Apri usque confluentem.

Ostia Istri eos adcoluisse, jam dudum è Ptolemæo, partimque è Strabone patuit. ad Tyram usque pertinuisse, inde liquet, quòd Ptolemæus Tyregetas ultra Tyram collocat, & Plinius, lib. IV, cap. XII, in Tyræ insulâ; Strabo verò, dicto lib. VII, de his simul atque Bastarnis sic scribit: Ἡ δ᾽ ὑπερκειμένη πᾶσα χώρα τοῦ λεχθέντος μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Ἴστρου, πρώτη μέν ἐστιν ἡ τῶν Γετῶν ἐρημία, ἔπειτα οἱ Τυρεγέται· μεθ᾽ οὓς οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται καὶ οἱ Βασίλειοι λεγόμενοι καὶ Γεωργοί, τὸ μὲν πλέον νομάδες, ὀλίγοι δὲ γεωργίας ἐπιμελούμενοι. τούτους φασὶ καὶ παρὰ τὸν Ἴστρον οἰκεῖν, ἐφ᾽ ἑκάτερα πολλάκις. ἐν δὲ τῇ μεσογαίᾳ Βαστάρναι μὲν τοῖς Τυρεγέταις ὅμοροι καὶ Γερμανοῖς, σχεδόν τι καὶ αὐτοὶ τοῦ Γερμανικοῦ γένους ὄντες, εἰς πλείω φῦλα διῃρημένοι. καὶ γὰρ Ἄτμονοι λέγονταί τινες, καὶ Σιδόνες, οἱ δὲ τὴν Πεύκην κατασχόντες, τὴν ἐν τῷ Ἴστρῳ νῆσον, Πευκῖνοι· Ῥωξολανοὶ δ᾽ ἀρκτικώτατοι, μεταξὺ τοῦ Τανάϊδος καὶ τοῦ Βορυσθένους νεμόμενοι πεδία. Hoc est: *Totius autem regionis, quæ jam dicto inter Istrum ac Borysthenem intervallo superjacet, prima portio est solitudo Getarum; dein sunt Tyregetæ, post hos Iazyges Sarmatæ, & qui Basilii dicuntur, & Georgi; quorum plerique equidem sunt vagi, quidam tamen etiam agriculturæ student. hos ferunt etiam sæpenumerò ad utramque Istri ripam habitare. Introrsus verò sunt Bastarnæ, Tyregetis atque Germanis contermini; ac ferè ipsi quoque Germanici generis, in plureis divisi nationes. nam Atmoni quidam eorum nominantur, alii Sidones, &, qui Peucen insulam tenent, Peucini. Roxolani autem sunt maximè septemtrionales, qui campos inter Tanaim atque Borysthenem incolunt.* Removet heic simul Strabo Bastarnas à mari, simulque ei admovet. nam in mediterraneis eos ait habitare; & nihilo minùs tamen Peucen insulam iis attribuit: & hoc etiam paullo antè; Πρὸς δὲ ταῖς ἐκβολαῖς τοῦ Ἴστρου μεγάλη νῆσός ἐστιν ἡ Πεύκη. κατασχόντες δ᾽ αὐτὴν Βαστάρναι, Πευκῖνοι προσηγορεύθησαν. id est; *Ad ostia autem Istri magna est insula Peuce. quam Bastarnæ occupantes dicti sunt Peucini.* Sed ratio hujus variationis est, quia & Scythæ, & Sarmatæ, & Bastarnæ Getis erant ad utramque Istri ripam permixti; sæpius sedeis hinc inde moventes. Hinc est illud Ovidii, ad Pontum Tomis exsulantis, Trist. lib. III, eleg. X:

Sauromatæ cingunt, fera gens, Bessique, Getæque:
Quàm non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro:
Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At cùm tristis hiems squallentia protulit ora,
Terraque marmorea candida facta gelu;
Dum patet & Boreas, & nix injecta sub Arcto;
Tum patet has genteis axe tremente premi.

Ceterùm Carpatica quoque ac Sarmatica supra Daciam juga Bastarnas adcoluisse, suprà ex Plinio, Tacito atque Ptolemæo intellectum. Hinc etiam ista juga in tabulâ itinerariâ adpellantur ALPES BASTARNICÆ; quas nudè sine cognomento *Alpeis*, ut antè dictum, vocat Jornandes. Ad Vistulam usque pertinuisse, ex Plinio etiam didicimus: qui *inter Marum & Pathissum, campos & plana Iazyges Sarmatas, monteis verò & Hercynios saltus Dacos, aversa Bastarnas, aliosque inde Germanos tenuisse* tradit.

In plureis fuisse Bastarnarum nomen divisum nationes, apertè testatur, ut antè ostensum, auctor noster. Strabo etiam, prædicto loco, treis earum nominat, Ἀτμόνους, Σίδονας, καὶ Πευκίνους· *Atmonos, Sidones, & Peucinos.*

ATMONI quo situ fuerint, non liquet.

PEUCINOS fuisse propriè dictos eos, qui Peucen insulam, & proximos Triballorum Getarumque fineis obsederunt, satis suprà patuit. Hi PEUCENI, quasi Græco vocabulo πευκινοὶ, adpellantur Iornandi in Gothicis; Zosimo lib. I, Πεῦκαι, PEUCÆ; & Svidæ Πευκέσται, PEUCESTÆ.

SIDONES fuisse proximos Vistulæ amni, inde colligo, quòd à Ptolemæo ad lævam dicti amnis ripam in Germaniâ, non trans amnem in Sarmatiâ collocantur.

Apud eumdem Ptolemæum hæc leguntur, in descriptione Sarmatiæ: Κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα, οἵ τε Οὐενέδαι παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον, καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοί τε καὶ Βαστάρναι. id est: *Incolunt autem Sarmatiam gentes maximæ, Venedæ, apud totum sinum Venedicum, & supra Daciam Peucini, ac Bastarnæ.* Hoc si verum, (ut verum esse, jam dudum

ex

ex Plinio, Tacito, tabulâque itinerariâ comprobatum) Baſtarnæ totum Carpatis montis ſeptemtrionale latus adcoluerunt. at nihilo minùs tamen idem Ptolemæus ſic paullo pòſt: Εἶτα Αὐαρῖνοὶ παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Οὐϊςούλα ποταμοῦ, ὑφ' οὓς Ὀμβρῶνες· εἶτα Ἀναρτοφράκτοι· εἶτα Βουργίωνες· εἶτα Ἀρσιῆται· εἶτα Σαβῶκοι· εἶτα Πιενγῖται, καὶ Βίεσσοι παρὰ τὸν Καρπάτην ὄρος. Hoc eſt: *Deinde Avarini, apud fontem Viſtulæ amnis. ſub quibus Ombrones. dein Anatrophracti; dein Burgiones; dein Arſietæ; dein Saboci; dein Piengitæ, & Bieſſi apud Carpatem montem.* & mox: Καὶ πάλιν μεταξὺ Πευκίνων καὶ Βαςάρνων, Καρπιανοί. hoc eſt: *Atque rurſus inter Peucinos ac Baſtarnas, Carpiani.* Ex quibus ego nihil aliud judicare queo, quàm dictas haſce nationes, vel earum pleraſque (ſolet quidpe Ptolemæus gentium vocabula alieniſſimo ſitu locare) parteis fuiſſe Baſtarnarum. Atque BURGIONES equidem, non Sarmatas, ſed Germanos fuiſſe, ipſum prodit vocabulum. Idem auctor in Germaniæ deſcriptione: Λοῦγοι οἱ Βοῦροι, μέχρι τοῦ Οὐϊςούλα ποταμοῦ· ὑπὸ δὲ τούτους πρῶτοι Σίδωνες, εἶτα Κόγνοι, εἶτα Οὐισβούργιοι ὑπὲρ τὸν Ὀρκύνιον δρυμόν. Id eſt: *Lugi, qui Buri dicuntur, uſque ad Viſtulam amnem. ſub his autem primi Sidones; dein Cogni; mox Visburgii ſupra Orcynium ſaltum.* Hunc equidem ſaltum paullo pòſt Ptolemæus eo ſitu nominat, uti nullus alius intelligi queat, quàm qui Quados à Bojohæmo dirimebat. at quia ſupra Quados Oſos fuiſſe, jam dudum comprobatum eſt; Hercynium ſaltum heic intelligendum arbitror, qui à Dacis, unà cum montibus, (in quibus Ptolemæus ponit Lunam ſilvam & ferri ſecturas) tenebatur; cujuſque averſa Baſtarnæ adcolebant. idque eò magis credo, quia & Sidones alieno ſitu cis Viſtulam locati. quorum ego veram germanamque Viſtulam ſedem ſequens, VISBURGIOS eoſdem eſſe judico, quos BURGIONES in Sarmatiâ nominat Ptolemæus: ſedemque iis tribuo proximè Gothinos, inter Sarmatas Jazyges & Lygios, id eſt, inter Sarmatica juga, & Viſtulam amnem: à quo ego equidem haud dubito quin dicti fuerint *Thi Wiſſelburger.* unde Græcis ſive Latinis factum vocabulum *Visburgii*; & quibuſdam *Burgii*, ſive *Burgiones.*

CARPIANI quoque omnino ad Baſtarnarum gentem ſpectare videntur, quia inter Baſtarnas à Ptolemæo & Peucinos locantur; tum quia haud dubiè à *Carpate* monte, quas *Baſtarnicas* adpellat *Alpeis* tabula itineraria, nomen habuêre. Hi omnibus aliis, poſt Ptolemæum, auctoribus dicuntur CARPI; bellumque Romanis ad Iſtrum frequens intuliſſe narrantur. Zoſimus lib. I, ſub Gallieni imperio: Βορανοὶ δὲ καὶ Γότθοι, καὶ Κάρποι καὶ Οὐρουγοῦνδοι, (γένη δὲ ταῦτα περὶ τὸν Ἴςρον οἰκοῦντα) μέρος οὐδὲν τῆς Ἰταλίας ἢ τοῦ Ἰλλυρικοῦ καταλιπόντες ἀδῄωτον, διετέλουν, οὐδενὸς αὐτοῖς ἀνθισαμένου πάντα ἐπινεμόμενοι. Id eſt: *Borani, & Gotthi, & Carpi, & Vrugundi (gentes hæ ſunt, ad Iſtrum colentes) nullam nec Italiæ nec Illyrici partem à continuis vexationibus immunem relinquebant, omnia, nemine reſiſtente, diripientes.* Et Iornandes in Gothicis, de Oſtrogothâ Gothorum rege: *Sed & Carporum* III CIↃ *addidit, genus hominum ad bella nimis expeditum: qui ſæpè Romanis infeſti ſunt. quos tamen poſt hæc, imperante Diocletiano, Galerius Maximianus Cæſar de civitate* (fortè *debellatos*) *reipublicæ Romanæ ſubjecit. Is ergo* Oſtrogotha, *habens Gothos & Peucenos, ab inſulâ Peuce, quæ oſtio Danubii Ponto mergenti adjacet, Argaitum & Gunthericum nobiliſſimos ſuæ gentis præfecit ductores. qui mox Danubium vadati, & ſecundam Mœſiam populati, Martianopolim, ejuſdem patriæ* (id eſt, regionis) *urbem famoſam metropolim, adgrediuntur.* Nempe quum Gothi ſub M. Aurelio Antonino in Daciam venirent, complureis Baſtarnæ cum iis ſuſcepêre expeditiones. Jul. Capitolinus in eodem Aurelio: *Gentes omnes ab Illyrici limite uſque in Galliam conſpiraverant, ut Marcomanni, Nariſci, Hermunduri, & Quadi, Svevi, Sarmatæ, Lacringes, & Buri. hi, aliique cum iis, Vectovali, Soſibes, Sicobotes, Roxolani, Baſtarnæ, Alani, Peucini, Coſtoboci.* Trebellius Pollio, in Claudio: *Scytharum diverſi populi, Peucini, Trutungi, Auſtrogothi, Virtingi, Gipedes, & Heruli, prædæ cupiditate in Romanorum ſolum venerunt, atque illic pleraque vaſtarunt.* Fl. Vopiſcus in Probo: *Centum millia Baſtarnarum in ſolo Romano conſtituit; qui omnes fidem ſervaverunt.* Nempe in Daciâ. At non ita diu fidem ſervarunt. ſic enim Oroſius, lib. VII, cap. XXIV, ſub Diocletiano: *Adversùs Carpos Baſtarnaſque pugnatum.* Mox tamen iterum ſubjugati. Pomp. Lætus, in eodem Diocletiano: *Diocletianus, rebus toto oriente compoſitis, Europam repetiit: ubi jam Scythæ, Sarmatæ, Alani, & Baſtarnæ jugum ſubiverant, unà cum Carpis, Svevis, & Quadis.* Zoſimus dicto libro, ſub Claudii imperio: Κατὰ τοῦτον δὴ τὸν χρόνον Σκυθῶν οἱ περιλειφθέντες ἐκ τῶν προλαβουσῶν ἐπαρθέντες ἐφόδων, Ἔρουλους καὶ Πεύκας καὶ Γότθους παραλαβόντες, καὶ περὶ τὸν Τύραν ποταμὸν ἀθροισθέντες, ὃς εἰς τὸν Πόντον εἰσβάλλει, ναυπηγησάμενοι πλοῖα ἑξακισχίλια, καὶ τούτοις ἐμβιβάσαντες δύο καὶ τριάκοντα μυριάδας, ἄραντες διὰ τοῦ Πόντου, Τόμοις τειχήρει πόλει προσβαλόντες ἀπεκρούσθησαν. προελθόντες δὲ, ἐπὶ Μαρκιανοῦ πόλιν, ἣ Μυσίας ἐστὶν, ἀναβάντες, καὶ ταύτης διαμαρτόντες,

ἔπλεον ἐπὶ τὸ πρόσω. hoc est: *Hoc tempore, quotquot erant Scythæ superstites, animis propter expeditiones hactenus susceptas, elati, adjunctis sibi Herulis, Peucis & Gotthis, collectique propter Tyram fluvium, in Pontum sese exonerantem, sexies mille navibus ædificatis, ac trecentis & viginti millibus hominum in eas impositis, navigatione per Pontum institutâ, Tomis, munito mœnibus opido tentato, rejecti sunt. Progressi verò, & Marcianopolim, Mysiæ urbem, delati, & ne illâ quidem potiti, navigabant ulteriùs.* Scythas heic adpellat, quos suprà *Boranos, Gothos, Carpos, & Burgundos* nominavit. unde manifestum, Bastarnas eum intellexisse per Scytharum vocabulum, quemadmodùm & Dio fecit. De iisdem his Scythis paullo pòst: Οἱ ἐκ τῆς ἐν Ναϊσσῷ Κλαυδίου καὶ Σκυθῶν μάχης περιλειφθέντες, περιβαλλόμενοι τὰς ἁμάξας ὡς ἐπὶ Μακεδονίαν ἐχώρουν. id est: *Qui ex pugnâ Claudii & Scytharum, ad Naissum pugnatâ, superstites erant barbari, curribus sese munientes, in Macedoniam contendebant.* Nec longinqua navigatio, nec curruum munitio tam Scytharum quàm Germanorum erat propria. ideóque omnino existimo, Bastarnas, Carpos ac Peucinos fuisse cum Gothis, Herulis, atque Burgundis. Non Scytharum, sed Gothorum has fuisse expeditiones, disertissimis testantur verbis Cassiodorus, Eutropius, & alii auctores. Cassiodorus in Gallieno: *Albino & Maximo* COSS. *Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, depopulatæ per Gotthos.* & in Claudio: *Claudius barbaros Gotthos, Illyricum & Macedoniam vastantes, repellit.* Eutropius lib. IX, in Gallieno: *Græcia, Macedonia, Pontus, Asia, vastatæ per Gothos.* in Claudio: *Hic Gothos, Illyricum Macedoniamque vastantes, ingenti prælio vicit.* Neuter quidquam de Scythis. Bastarnæ igitur sine dubio fuerunt, sive Bastarnarum tres nationes, *Borani, Carpi,* atque *Peucini*, cum Gothis in expeditionem profecti. BORANI nescio an iidem fuerint Βούλανες, BULANES Ptolemæi.

An cum Gothis postmodùm nonnulli eorum in Illyricum Italiamque & Galliam commigraverint, haud facilè dixerim. Justiniano Romanis imperitante, omne eorum nomen antiquis sedibus fuisse excisum, colligo ex Jornande; qui, ut suprà retuli, eodem tractu, inter Vistulam & Pontum memorat *Sclavinos*; qui fuêre Sarmatæ. Pulsos ab his, in Daciam interiorem, quæ nunc est Transsilvania, fuisse transgressos, lingva Germanica, Transsilvaniæ populis usurpata, quam manifestissimo indicio testatur. nam Gepidæ ex hac regione unà cum reliquis Gothis in Italiam Galliamque profecti sunt. Fabulæ ac figmenta sunt, non historiæ certo auctore conscriptæ, quæ narrant Carolum Magnum Saxonum quosdam debellatos heic agros colere jussisse. Nihil tùm juris vel ditionis Romano imperio fuit trans Danubium in Daciam, quò transferrent quos liberet.

Hæc igitur dicta sufficiant de BASTARNARUM genere, finibus, ac nationibus; qui omni ævo fuêre bellicâ fortitudine clarissimi; donec à Sarmatis pulsi, vel sponte cum Gothis in expeditiones profecti, patrias sedeis reliquerunt.

Nomen eorum apud plerosque optimosque auctores promiscuè scribitur BASTARNÆ, & BASTERNÆ; & in tabulâ itinerariâ vitiosè scripti sunt BLASTARNI, pro BASTARNI.

Ceterùm opida in Bastarnarum solo fuerunt, quæ Ptolemæus in Sarmatiâ recenset his verbis: Πόλεις δ' εἰσὶ μεσόγειοι, ὑπὲρ τὸν Τύραν ποταμὸν πρὸς τῇ Δακίᾳ, Καῤῥόδουνον, Μαιτώνιον, Κληπίδαυα, Οὐϊβανταυάριον, Ἤρακτον. id est: *Opida mediterranea sunt, supra Tyram ad Daciam, Carrodunum, Mætonium, Clepidava, Vibantavarium, Eractum.* Has ex positu, quem singulis adsignat Ptolemæus, sic interpretor: CARRODUNUM, quod ipso vocabulo Germanico nomini adseritur, Russiæ minoris nunc est metropolis, vulgò *Lwow*, Polonis Germanis *die Reussische Levenburg*, & contractè *Lemburg* dictum; Latinè *Leopolis*. MÆTONIUM, haud procul Tyræ ripâ, ut vult Ptolemæus, nunc *Rohátyn*. CLEPIDAVA, *Kámieniec*; opidum Podoliæ in edito saxo situm, eâque loci naturâ inexpugnabile. Antiquissimum hoc esse opidum, à Dacis quondam, antequàm Bastarnæ Germani hæc loca occuparent, conditum, ipsum nomen indicium facit. Dacorum quidpe fuerunt DAVÆ, quemadmodùm Germanorum sive universorum Celtarum DUNA, ac DURA. Ceterò VIBANTAVARIUM ex Ptolemæi positione est hodiè *Bar*, ejusdem Podoliæ opidum; & ERACTUM, *Row*, ad amnem *Moráwen*, in Tyram delabentem. infra hunc amnem mox est ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Τύρα, id est, *conversio*, sive *flexus Tyræ*, quem memorat Ptolemæus in Sarmatiâ suâ; dictaque opida cuncta supra eum versùs fontem Tyræ collocat, eodem ordine ac positu, quo hodierna heic opida explicavi.

Hæc igitur de nobilissimâ Bastarnarum gente. à quâ antequàm ad alias proficiscamur, paucis notandus est eorum error, qui è Strabonis verbis proximè citatis intelligunt, cum

eum *Roxolanos* quoque Tanain amnem adcolenteis populos, partem ſive nationem feciſſe Baſtarnicam. Falli hos, vel hoc unum arguere poteſt, quòd Strabo Baſtarnarum ſedem Germanorum ab occidente, ob oriente Tyregetarum confiniis terminat; Roxolanos autem trans Boryſthenem amnem, versùs ſeptemtriones, omnium, qui cogniti fuerunt, facit ultimos.

CAP. XLIV.

De VENEDIS *Sarmatis; &* AESTIIS *Germanis.*

BASTARNIS, ſive Peucinis in ripâ Viſtulæ continuabantur VENEDI. de quibus ita auctor noſter: *Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis aſcribam, dubito. quamquàm Peucini, quos quidam Baſtarnas vocant, ſermone, cultu, ſede, ac domiciliis, ut Germani agunt: ſordes omnium, ac torpor. ceterùm connubiis mixtis, nonnihil in Sarmatarum habitum fœdantur. Venedi multum ex moribus traxerunt. nam quidquid inter Peucinos Fennosq. ſilvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant. Hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos figunt, & ſcuta geſtant, & pedum uſu ac pernicitate gaudent: quæ omnia diverſa Sarmatis ſunt, in plauſtro equoque viventibus.* De Baſtarnis dubitare minimè fas fuiſſe, ſatis ſuperiori capite demonſtratum. at de Venedis rectè meritóque dubitavit; imò multo magis etiam dubitare debuit, antequàm inter Germanos tam levibus documentis referret. quæ ſanè parum me moviſſent, ni alia etiam quamgraviſſima acceſſiſſent argumenta; quæ, quum reliqua per omnem Germaniam mihi forent ſatis plana, ſuper unis Venedis quamdiutiſſimè ſuſpenſum me habuerunt; donec tandem melior vicit ſententia, Sarmatas fuiſſe. Sed argumenta, in utramque partem facientia, in medium producantur, uti veritas dilucidior inde adpareat. Primùm ipſius certè me movit Taciti auctoritas, & argumenta ab eo prolata. dein, quòd ſinum Codânum per Pruſſiam ac Livoniam Aeſtii tunc adcoluerunt, non Sarmatica gens, ut pòſt oſtendam. ſinus autem dictus fuit hac parte *Venedicus*, à *Venedorum* gente, teſte Ptolemæo; ut ſuprà oſtenſum. unde haud leve nec inane documentum, Venedos fuiſſe Germanos, partemque eorum Aeſtios. Ptolemæi verba in deſcriptione Sarmatiæ hæc ſunt: Κατέχει δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα, οἵ τε Οὐενέδαι, παρ᾽ ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον· καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοί τε καὶ Βαστέρναι. id eſt: *Incolunt Sarmatiam gentes maximæ iſtæ: Venedæ, apud omnem Venedicum ſinum: & ſupra Daciam Peucini ac Baſtarnæ.* & paullo pòſt: Παρὰ μὲν τὸν Οὐΐστουλαν ποταμὸν, ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας, Γύθωνες· εἶτα Φίννοι· εἶτα Βούλανες· ὑφ᾽ οὓς Βουργουνδίωνες. hoc eſt: *Ad Viſtulam amnem, ſub Venedis, Gythones: dein Finni: dein Bulanes: ſub quibus Burgundiones.* Rectè equidem priore loco Venedas Peucinis conjunxit, ut & Tacitus. at poſteriora quia omnino falſa, Venedas etiam Codânum ſinum adcoluiſſe ne crederem, ſatis cauſæ erat; ni ab aliis etiam auctoribus ibidem collocarentur. Plinius lib. IV, cap. XIII: *Nec eſt minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari ad Viſtulam uſque fluvium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hirris, tradunt. ſinum Clylipenum vocari, & in oſtio ejus inſulam Latrin.* Huc accedit magnum illud argumentum, quod Græcorum antiquiſſimis occaſionem dedit fingendi in Italiâ in Venetorum regione flumen Eridanum, (Padus is eſt vero nomine) à quo ſuccinum, ſive, ut illi vocabant, electrum veniret; quum id in Venedorum Guttonumque litore, ad Viſtulæ uſque oſtia, omni ævo legeretur; atque Radâni Viſtulæque confluentibus in Italiam Græciamque deferretur. At omnium maximum graviſſimumque argumentum, quo inductus credam, Venedos quondam hoc mare adcoluiſſe, in ipſo gentis eſt nomine; quod etiam nunc in Livoniâ pluribus locis durat. nam & opidum in medio ejus eſt, ad Treideram flumen, vulgari vocabulo *VVenden*: & in eâ parte, quæ dicitur *Curia*, vulgò *Kureland*, amnis cum opido *VVindaw*, & alius locus ad eumdem amnem *Vſchewende*. Hæc igitur univerſa atque ſingula ſatis confirmant, Venedorum olim gentem per Livoniam Pruſſiamque Codâni ſinus adcoluiſſe litus. Diſpiciendum nunc porrò, Germanici an Sarmatici fuerint generis. Ptolemæi heic auctoritas nulla eſt; quando is Baſtarnas quoque, & horum parteis, Peucinos, Carpos, & Burgiones, item Burgundiones, & Guthones, Germanicas genteis perperam inter Sarmatas connumeravit. Plinii teſtimonium plus ponderis habuerit. *Nec eſt*, inquit, *minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Viſtulam uſque fluvium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hirris, tradunt.* Apertè & *Hirros* & *Scyros* & *Venedos* inter Sarmatas computat. Verùm hic quoque fortè erraverit. poſterioris igitur ſæculi audiamus teſtem Iornandem; qui ita in Gothicis ſcribit:

Introrſus

Introrsus illi Dacia est, ad coronæ speciem arduis Alpibus emunita: juxta quarum sinistrum latus, quod in aquilonem vergit, & ab ortu Vistulæ fluminis, per immensa spatia, venit, VVinidarum natio populosa consedit. quorum nomina licet nunc per varias familias & loca mutentur, principaliter tamen Sclavini & Antes nominantur. Sclavini à Civitate novâ, & Sclavino Rumunense, & lacu qui appellatur Musianus, usque ad Danastrum, & in boream Visclâ tenus commorantur. hi paludes silvasque pro civitatibus habent. Antes verò, qui sunt eorum fortissimi, qui ad Ponticum mare curvantur, à Danastro extenduntur, usque ad Danaprum: quæ flumina multis mansionibus ab invicem absunt. Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, Viridarii resident, ex diversis nationibus aggregati. Post quos ripam oceani item Esti (vulgò malè *Item esti*) *tenent, pacatum hominum genus omnino. Quibus in austro adsedit gens Agazzirorum fortissima, frugum ignara, quæ pecoribus & venationibus victitat. Vltra quos distenduntur supra mare Ponticum Bulgarorum sedes.* Et posteà, de Gothorum, Daciam tunc incolentium, expeditionibus loquens: *Post Herulorum cædem idem Hermanricus in Venetos arma commovit. Hi, ut initio expositionis, vel catalogo gentis, dicere cœpimus, ab unâ stirpe exorti, tria nunc nomina reddidère, id est, Veneti, Antes, Sclavi. qui, quamvis nunc, ita facientibus peccatis nostris, ubique deſæviunt; tamen tunc omnes Hermanrici imperiis servière. Hæstorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam oceani Germanici insident, idem ipse prudentiæ virtute subegit, omnibusque Scythiæ & Germaniæ nationibus, ac si propriis laboribus imperavit.* Heic *Venedorum* sive *VVinidorum* pars adpellantur *Sclavini*, & *Sclavi*. cujus nominis populos alienissimo semper à Germanis fuisse, & nunc etiam esse genere, per Russiam magnam sive Moscoviam, per Litaviam, Poloniam, Russiam minorem, Podoliam, Moldaviam, Valachiam, Bulgariam, Serviam, Sclavoniam, Dalmatiam, Croatiam, Vinidorum marchiam, Carniolam, Moraviam, Bojohæmum, Lusatiam, & Cassubiam, satis in confesso est. Secunda igitur illa pars *Antes*, & item tertia, quam falsò Italicæ ad Padum & mare Adriaticum gentis vocabulo adpellat *Venetos*, pro *Venedos*, ejusdem quum fuerint cum Sclavis generis; satis manifestò inde liquet, omneis in universum Venedos non fuisse Germanos, sed Sarmatas: quos rectiùs posterior ætas vocavit SLAVOS; quia sibi ipsis dicebantur SLAVACI, &, variante dialecto, SLOVACI; ut latiùs alio opere (Deus volens propitius adnuat, precor) posteà docebo. Huic locupletissimo Jornandis testimonio adde jam & hoc argumentum, quòd hodiéque ejusdem Slavici generis populi in Germaniâ, per Marchiam Brandeburgiensem, per Pomeraniam & Lusatiam, vulgò Germanis adpellantur *die* WENDEN; & regio, ab ejusdem generis natione habitata, inter Histriam, Forum Julium, Carniolam, Slavoniam, & Croatiam, *die VVindische marck*, id est, *Vinidorum marchia*: item in Hungariâ, sub Carpaticis sive Sarmaticis montibus, inter Vagum Granumque amneis, in eâ Slavici generis gente, quæ vulgò Germanis dicitur *die Zipser*, vicus *VVindische probe*: à quo haud procul alius vicus, ad Vagum amnem, de universæ gentis vocabulo vocatur *Stáwiná*. Hoc igitur vocabulum haud de vano Germani Slavorum quibusdam, in Germaniam Illyricumque transgressis, imposuerunt argumento; sed quia jam anteà domi, trans Vistulam in Sarmatiâ, eodem adpellatos sciebant. quod antiquissimi quoque attestati sunt Græcorum simul atque Romanorum scriptores. Variatum id fuisse, pro ratione dialectorum, jam in Sarmatiâ, quemadmodùm posteà in Germaniâ & Illyrico, per E, & I; testis luculentissimus Livoniæ ager, antiquissima, ut mox ostendam, Venedorum sedes; ubi hodiéque opidum alterum dicitur *VVenden*, alterum cum flumine *VVindaw*, & ad idem flumen, *Vschewende*. Ex gemina hac adpellatione rectè Græci Latinique auctores fecère vocabula VENEDI, sive, ut Ptolemæus habet, VENEDÆ, & VINIDI, sive VINIDÆ, quod Jornandes sive librarii Germanissantes fecerunt WINIDÆ. Antiquissimum hoc fuisse partis Sarmatarum nomen, ex eo perspicitur, quòd jam ante Herodoti tempora, uti suprà in Gothonibus ostensum, ex ejus similitudine electrum ab Italiæ flumine Pado & gente adcolâ Venetis in reliquam Italiam Græciamque venire creditum est. Facessat hinc cum ingeniosis nugis suis Goropius; qui ex eâdem nominis similitudine, & nescio quo paludum lacuumque, qui per Prussiam sternuntur, argumento, Venedos docet ejusdem fuisse cum Venetis ad Adriaticum mare originis, à Paphlagonicâ gente Henetis propagatæ. quam gentem ille, solens suo more satis audaci, mirificâ nationum simul ac locorum temporumque convulsione confusioneque, à Ponto Euxino non modò in Italiam, sed & in Galliæ simulque Sarmatiæ extrema diducit: hoc uno per omnia sua opera satis ineptus delirusque, quòd omneis totius Europæ, magnæque partis Asiæ genteis, ad unum Cimmeriorum (quos falsò

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

falsò vocat Cimbros) nomen referre conatur; adpellationes verò singularum ad unam suam lingvam Belgicogermanicam. quâ in re non animadvertit, se ridere seipsum, dum Græcos Latinosque super exterarum gentium nomenclaturâ culpet. Divus Moses sacratissimis monimentis testatum reliquit, quot Noachi nepoteis pronepoteisque, in totidem fuisse diversas nationes lingvasque distributum terræ orbem; quæ fuerunt numero LXIX. Hoc unum si satis considerassent vel credidissent nostri illi χιμαιροποιοὶ geographi; certè ab infinitis istis immensisque laboribus, cùm ipsi, tùm nos, liberi vacuique fuissemus. Egregiè quum omnia, nec sine eminenti ingenio, confinxerit Goropius de Venetis juxtà atque Venedis; tandem imperitè, ineptèque & absurdè ex his, quia Germanis dicebantur *VVenden*, fecit *Veneticos Danos*. Ita sanè: crederemus hoc rectè dici; si tam facilè persvasisset Sarmatas cum Germanis unius ejusdemque fuisse generis. nam Venedos fuisse Sarmatas, Danos verò Germanos, satis superque comprobatum est. Sarmaticæ gentis VENEDORUM adpellationem si quis ad originem revocare velit, ad Sarmaticam, non Germanicam descendat lingvam necesse erit. Ex hac multo probabiliùs ego conjecerim, dictam fuisse gentem à vocabulo *VVedá*, (Latinè scripseris *Venda*,) quod hamum piscatorium significat. quidpe auctor noster ait, *Venedos multum ex moribus Sarmatarum traxisse. nam quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigatur, latrociniis pererrasse.* quò etiam facit, quòd Ptolemæo gens dicitur *Venedæ*, & Jornandi *Vinidæ*; unde singularis numerus *Veneda*, & *Vinida*, à *VVedá*. Sensisse idem & antiquissimos Polonorum historiographos video; qui gentis regnique primordia fabulosè, ut ubique gentium omni ævo mos fuit, confingentes, inter primos reges numerarunt reginam *Vendam*. Verùm in talibus ne mihi quidem ipsi satis fido. scio, divinationem hanc esse lubricam, incertam, ac sæpenumerò fallacem.

Ceterùm fineis Venedorum agris curatè exactèque circumscribere, non hujus est operis. Magnam tamen, longèque ac latè diffusam fuisse gentem, inde perspicere licet, quòd à septemtrionibus Finnos, à meridie Bastarnas, genteis longè inter se dissitas, attigerunt. Partem eorum agros jam Justiniani tempore Bastarnarum obsedisse, superiori capite ex Jornande didicimus. Reliquorum migratio in Germaniam quando facta sit, alio loco dicetur. Hæc igitur de Venedis Sarmatis dicta sufficiant. quæ quomodò ad Germaniam nostram pertineant, nunc deinceps aperiam.

Apud auctorem nostrum sub finem libri de Germaniâ, narratio de Svionibus, Aestiis, Sitonibus, Peucinis, Venedis, atque Fennis, hoc ordine perscripta legitur: *Protinus deinde ab oceano Rugii & Lemovii. omniumque harum gentium insigne, rotunda scuta, breves gladii, & erga reges obsequium. Svionum hinc civitates, ipso in oceano, præter viros armaque, classibus valent.* & mox: *Trans Sviones aliud mare, pigrum, ac prope immotum: quo cingi cludique terrarum orbem hinc fides, quòd extremus candentis jam solis fulgor in ortus edurat, adeò clarus, ut sidera hebetet. sonum insuper se mergentis audiri, formasque deorum & radios capitis aspici, persvasio adjicit. Illuc usque (& fama vera) tantùm natura. Ergo jam dextro Svevici maris litore Aestiorum gentes alluuntur. quibus ritus habitusque Svevorum; lingva Britannicæ propior. Matrem deûm venerantur. insigne superstitionis formas aprorum gestant. id pro armis, omniumque tutelâ, securum deæ cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta, ceterosque fructus patientiùs, quàm pro solitâ Germanorum inertiâ, laborant. Sed & mare scrutantur; ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt.* & deinde: *Svionibus Sitonum gentes continuantur. cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur. in tantum non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant. Hic Sveviæ finis. Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam, dubito.* Hæc equidem hoc ordine in cunctis exemplaribus habentur. at ego maximoperè miror, quâ ratione Tacitus, perquàm curiosus alioquin auctor, heic à continentis Germaniæ populis Rugiis atque Lemoviis ad insulas oceani, sive ad Scandinaviam peninsulam transgressus, Svionum gente, Svevorum parte, illic memoratâ, antequam Sitonas, ejusdem peninsulæ Scandinaviæ ejusdemque Svevorum generis gentem, Svionibus conterminam, explicaret, rursus in continentem trajecerit, ad Aestios, Prussiam Livoniamque, ut mox ostendam, incolenteis extra Sveviam sitas: atque hinc iterum in Scandinaviam, ad dictos Sitonas, hincque iterum in continentem ad Peucinos ac Venedos. Sanè, uti dicere liceat quod sentiam, aut Tacitus ordinis sui methodici, quem ubique antehac diligens curiosusque observavit, prorsus heic oblitus fuit; aut librarii negligentes supinique mirificè eum conturbarunt. hoc tamen potiùs crediderim; præsertim, quum concinnè congruèque,

sine ullius, etiam minimæ, particulæ dispendio, vel permutatione restitui possit in hunc modum: *Illuc usque (& fama vera) tantùm natura. Svionibus Sitonum gentes continuantur. cetera similes, uno differunt, quòd femina dominatur. in tantum non modò à libertate, sed etiam à servitute degenerant. Hîc Sveviæ finis. Ergo jam dextro Svevici maris litore Aestiorum gentes alluuntur.* & reliqua, quæ sequuntur de Aestiis: quibus hæc rursus rectè ritéque subnectuntur; *Peucinorum, Venedorumque, & Fennorum nationes.* nam Aestiis Peucini Venedique fuêre contermini. quod probatur, cùm ex ipso hoc loco, tum ex aliorum scriptorum monumentis. Ex ipso hoc loco; primùm, quia *dextro Svevici maris litore* eos *adlui* tradit; cujus sinistrum litus, in Scandinaviâ modò reliquerat. nam dextrum heic atque sinistrum litora ita accipiuntur intrantibus hoc mare, sive sinum, ab occasu in ortum versùs: cujus rei exemplum frequens apud auctores in Ponto Euxino. tum, quia *succinum eos omnium solos in litore suo legere* ait: quod uni Prussiæ convenire, jam dudum ex iis, quæ suprà in Guttonibus disserui, patuit; pluribusque mox aperiam. Præter Tacitum, de eâdem gente jam anteà audivimus Jornandem; qui descriptioni Winidarum gentis hæc subjungit: *Ad litus autem oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistulæ fluminis ebibuntur, Viridarii resident, ex diversis nationibus aggregati. Post quos ripam oceani item Aesti tenent, pacatum hominum genus omnino.* Et infrà, post ejusdem Venedorum gentis memorationem: *Hæstorum quoque similiter nationem, qui longissimam ripam oceani Germanici insident, idem ipse prudentiæ virtute subegit.* Viridarios Vistulæ amnis insulas coluisse, suprà in Gothonibus docui. His igitur insulis, quas Taciti ævo tenebant Gothones, quum continuet in litore Jornandes longissimo tractu *Hæstos*, sive *Aestos*; nulli alii hi esse possunt, quàm quos Aestios Tacitus *in dextro Svevici maris litore*, proximos à Vistulâ & Gothonum finibus memorat: quibus subjicit mox Venedos atque Fennos ab septemtrionibus, à meridie Peucinos. De iisdem Cassiodorus in Variarum lib. v, epistolam habet Theoderici, Gothonum in Italiâ regis, his verbis conscriptam: *Hæstis Theodericus rex. Illo & illo legatis vestris venientibus, grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus; ut in oceani litoribus constituti, cum nostrâ mente ligemini. Svavis nobis admodùm & grata petitio: ut ad vos perveniret fama nostra; ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisistis ambientes ignotum. nam inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupisse. Et ideò salutatione vos affectuosâ requirentes, indicamus, succina, quæ à vobis per harum portitores missa sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut & vestrorum relatio continebant, exportat. sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt: quam ante omnes homines, patriâ vestrâ offerente, suscipitis. Hoc, quodam Cornelio scribente, legitur, in interioribus insulis oceani, ex arboris succo defluens (unde & succinum dicitur) paulatim solis ardore coalescere. fit enim sudatile metallum teneritudo perspicua; modò croceo colore rubens, modò flammeâ claritate pingvescens; ut cùm in maris fuerit delapsa confinio, æstu alternante purgata, vestris litoribus tradatur exposita. Quod ideò judicavimus indicandum; ne omnino putetis notitiam nostram fugere, quod occultum creditis vos habere. Proinde requirite nos sæpè per vias, quas amor vester aperuit.* Ad hunc Theodericum eâ de causâ Hæsti legationem cum donis miserunt, amicitiam ejus expetentes, quia conterminos quondam apud Vistulam amnem habuerant Gothones. De Aestiis etiam Eginhardus, in vitâ Caroli: *Hunc sinum* Codânum *multæ circumsident nationes: Dani siquidem, & Sveones, & quos Nortmannos vocamus, septemtrionale litus, & omnes in eo insulas tenent. at litus australe Sclavi, & Aisli, & aliæ diversæ incolunt nationes.* Sclavi tunc tenebant, à Vistulâ ad Cimbrorum usque peninsulam. aliæ verò illæ nationes fuêre Venedi, & Finni: ac fortè etiam per errorem Eginhardi Lappiones, qui septemtrionale tenuerunt litus, inter Venedos ac Slavos fuêre Aesti; nempe in Prussiâ atque Livoniâ. Quin etiam in hanc usque diem nomen eorum incorruptum Germanis permanet, in tertiâ totius regionis parte, cujus incolæ vulgari vocabulo dicuntur *de* ESTEN.

Jam igitur, quia satis abundéque suprà demonstratum, Venedos, Sarmaticam gentem, antiquissimis temporibus hoc litus adcoluisse; Aestios verò Taciti ævo idem litus tenenteis, Germanos fuisse, cùm ipse Tacitus evidentissimo lingvæ Celticæ morumque Svevicorum indicio, tùm legatio cum donis ab Aestiis ad Theodericum Gothonum, Germanicæ gentis regem, missa testetur: certum est, Aestios quondam, ex Germaniâ in Sarmatiam transgressos, hæc loca, submotis Venedis, occupasse. Ptolemæus tamen per omnem Germaniam (fortè per omnem terræ orbem) novissima cum antiquissimis permiscens, Venedas in ipso oceani litore, antiquâ sede posuit. De transmigratione Aestio-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Aestiorum è Germaniâ in Sarmatiam, nihil certi attulerim. ex linguâ tamen eorum, quæ Britannicæ, quàm Svevicæ, quæ erat contermina, Taciti ævo fuit propior, ego conjecerim prope, Galliam eos quondam incoluisse. quidpe in vitâ Agricolæ Tacitus *sermonem Britannorum haut multum* ait esse *diversum* ab Gallorum sermone. gentes autem Germaniæ Rhenum adcolentes uno in commune nomine dicti fuerunt *Istævones*, sive, ut antiquissimi Græcorum retulerunt, *Ostiones*, & *Ostiæi*, de quibus infrà nobis erit sermo. Transierunt igitur Aestii à Rheno in Sarmatiam longè ante Cæsaris in Galliam Comatam expeditiones. nam qui ejus ævo in ulteriori Rheni ripâ reperti sunt populi, eos sedeis illic non nuperas tunc, sed satis antiquas habuisse, ex iis patuit, quæ suprà in eorum explicatione dicta sunt. Fortè Aestii nostri ab iis Germanis Rheni ripâ pulsi sunt, qui primi, vel post primos proximi, in Galliam transgressi sunt. Tacitus tradit, *frumenta* eos, *ceterosque fructus patientiùs, quàm pro solitâ Germanorum inertiâ, laborasse*. hoc fortè etiam à Rheno attulerunt. nam de Ubiis sic Cæsar belli Gall. comment. IV: *Ubiorum fuit civitas ampla atque florens, ut est captus Germanorum, & paullo, etiam ceteris, qui sunt ejusdem generis, humaniores; propterea quòd Rhenum attingunt, multique ad eos mercatores ventitant, & ipsi propter propinquitatem Gallicis sunt moribus assvefacti.*

Nomen ÆSTIORUM apud Tacitum in vulgatis exemplaribus legitur *Aestyorum*: idque se reposuisse tradit Rhenanus, pro alio vulgato *Estuorum*; quia *adparebat* (sic ait) *in archetypo fuisse Aestuorum pro Aestyorum*. Hoc ego miror Lipsium non notasse ex suo Vaticano, & aliis. Mihi certè nullo pacto credibile fieri potest, scripsisse Tacitum *y*; quum Græca hæc sit litera, Germanico, sive Celtico vocabulo, quod etiam nunc est *Esten*, minimè conveniens, nedum necessaria. ÆSTII verò rectè dicebantur Tacito, qui aliis ÆSTI & HÆSTI; quemadmodùm *Chasuarii, Burii, Lugii, Burgundii, Rugii*, aliis dicti fuêre *Chasuari, Buri, Lugi, Burgundi, Rugi*. Apud Eginhardum AISTI, non tribus, sed duabus tantùm syllabis exprimi debent, per diphthongum *ai*: hæc quidpe Latinis redditur per *æ*. Goropii heic nequis admittat audaciam nimis præfractam: qui quum alios monere sciverit, *ne temerè quidquam, sine diligentissimâ expensione, in bonis scriptoribus immutarent; quum ingenii ostentatio, contra vetustam lectionem quæsita, vel in grammatico sit infamis*: tamen ipse abstinere heic manus à Tacito, gravissimo auctore, haud potuit, quin ad immaneis suas fabulas Aestiorum nomen vitiaret in *Austros*; haud equidem contra librarios typographosve œstro percitus furens; sed adversùs ipsum Tacitum, quem vim vocis ignorasse arguit. Tantane esse potuit huic homini contra tot antiquos auctores, Tacitum, Iornandem, Theodericum regem, & Eginhardum, confidentia? de Tacito, Romano homine, uti taceam; Eginhardus Germanus, Iornandesque & Theodericus rex, in Italiâ Gothi, an Germanorum nomen ignorare potuerunt; maximè verò Theodericus rex, ad quem legati ex eâ gente venerunt, quique ad eos literas cum nominis eorum inscriptione misit? Haud credibile. Ipse Goropius si fineis Aestiorum satis ex dictis auctoribus didicisset; neque ignorasset, hodiéque illic partem finium vocari *Esten*: certè fabulas tam absurdas confingere numquàm sustinuisset. Sed hoc unum ei videtur jam inde ab initio fuisse institutum, uti urbis suæ Antuerpiensis primordia & antiquitatem in cœlum usque per vera per falsa eveheret. quâ licentiâ longiùs vagatus, omneis per terræ orbem gentes inter se confudit, cœlumque, quod ajunt, terræ miscuit. De *Austraniâ Actaniâque* insulis, Plinio inter Cimbrorum promontorium & Rheni ostia memoratis, quas idem Goropius heic in eodem Austrorum suorum litore collocat, suprà dictum est.

Sed fines quoque Aestiis certi nunc circumscribantur. Equidem censeo, non minoribus olim eos incoluisse finibus, quàm nunc posteri eorum Prussii atque Livones incolunt; sed fortè paullo latioribus. Terminos igitur iis statuo istos: Ab oriente, quà Venedis erant juncti, primùm eosdem, quibus Livonia ab oriente finitur, ad amnem usque Litaviæ Sacrum, qui, vulgari vocabulo *Swieta rzeká*, infra Vilnam urbem in Viliam flumen incidit: inde ipsum Viliam, & mox adversum Mæmelium, ad confluentem usque Nemenii: hinc lineam ad confluentem usque amnis, qui infra Masoviæ opidum *Nur* Bugi miscetur. hinc ab austro, quà contermini fuêre Peucini, Bugem, & Vistulam, ad confluentem usque Brogii amnis. ab occidente, quà Gothones fuêre proximi, eumdem Vistulam; & ubi is in cornua scinditur, alveum ejus maximè orientalem; cujus ostium primò in lacum apud Elbingium opidum, dein verò unà cum lacu apud Balgam opidum in mare Svevicum exit. hinc ipsum mare ad ostium usque

Narvæ amnis, extremum Livoniæ versùs ſeptemtriones terminum. ultra hunc Aeſtios non extendo, quia Tacitus diſertè Venedos facit conterminos Fennis; & Eginhardus dextrum Svevici maris litus ab aliis etiam, præter Slavos & Aeſtios, nationibus teneri tradit: nec hodiè Germanorum nomen ultra Livoniæ fineis adſcendit. Regiones dictis finibus nunc continentur, præter Livoniam & Pruſſiam, primùm ea, quæ media inter Livoniam, Litaviam & Pruſſiam, vulgò incolis vocatur *Sámodzka zemlá*, Polonis *Smudzka Ziemiá*, Germanis *Samaiten*, Latinè *Samogitia:* deinde Litaviæ pars in lævâ Mæmelii ripâ, ad prædictum uſque opidum *Nur*. hinc Maſoviæ dimidia pars, dextris Bugis Viſtulæque ripis adfixa. Ad extremos uſque Livoniæ fineis pertinuiſſe quondam Aeſtios, nomen illic antiquum in hanc uſque diem durans teſtatur, tum Iornandes, qui longiſſimum Germanici maris litus eos tenuiſſe adfirmat. Viſtulam attigiſſe, patet ex Eginhardi teſtimonio; qui auſtrale dicti maris litus à Slavis & Aiſtis, aliiſque inde nationibus, teneri tradit; nec ullos alios inter Slavos, quorum pars ad Viſtulam uſq; manſit in Caſſubiâ, & Aiſtos collocat. tum verò ex eo maximè liquet, quòd Tacitus & Theodericus rex teſtantur, ab Aeſtiis, omnium mortalium ſolis, legi in litore maris ſuccinum. quod Pruſſiæ litori, quod eſt ad Viſtulę oſtium maximè orientale, in regione vulgò dicta *Sudaw*, quamveriſſimè attribuitur.

Certum igitur eſt, jam inde ab antiquiſſimis ſæculis Pruſſiam atque Livoniam incoluiſſe Germanos: quos imperitum nunc geographorum vulgus, poſterioribus demum temporibus huc transgreſſos opinantur, quia Ptolemæus, quem unum illi ſequuntur, reliquis non lectis, vel non intellectis, Germaniam Viſtulâ finit.

In plureis nationes, pluraque nomina fuiſſe diviſam Aeſtiorum gentem; oſtendit Tacitus vocabulo pluralis numeri *gentes*. Plinius loco ſuprà dicto ita de his oris: *Nec eſt minor opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Viſtulam uſque fluvium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hirris, tradunt.* Nempe, ut antè dictum, omneis gentes, à Finniâ ad Viſtulam uſque, Sarmatici eſſe generis crediderunt illi, qui hoc tradiderunt. Venedos à Finnis ad Aeſtios uſque perveniſſe, jam antè oſtenſum eſt. medii igitur illi, inter Venedos & Viſtulam, *Scyri* & *Hirri*, nulli alii fuêre, quàm Aeſtii, in duo genera duasque adpellationes diviſi.

Scyri aliis etiam auctoribus compluribus memorantur. Hos fuiſſe eosdem, qui nunc dicuntur *Pruſſii*, vulgò *die Preuſſen*, & variantibus dialectis, *de Prüſſen*, & *Prützen*; inde colligo, quod à poſterioribus ſcriptoribus nomen eorum in Gothorum, Daciam tunc colentium, expeditionibus in Mœſias & Thraciam refertur. Pars ſcilicet eorum cum Gothis, vicinis ſuis, à Viſtulâ ad Mæotin paludem, & inde ad Ponticum mare, & in Daciam migraverunt: quemadmodùm & Rugiorum, & Herulorum, & Burgundiorum portiones cum iisdem Gothis profectos, ſuprà oſtendi. De hac Gothorum migratione ita Jornandes: *Filimer, filio Gandarici, conſilium ſedit, ut exinde cum familiis Gothorum promoveret exercitus. Qui aptiſſimas ſedes locaque dum quæreret congrua, pervênit ad Scythicas terras, quæ linguâ eorum Ouin vocabantur. ubi delectato magnâ ubertate regionum exercitu, & medietate tranſpoſitâ, pons dicitur, unde amnem tranſjecerat, miſerabiliter corruiſſe: nec ulteriùs jam cuiquam licuit ire, aut redire. nam is locus, ut fertur, tremulis paludibus voragine circumjectâ concluditur: quem utrâque confuſione natura reddidit imperuium. Hæc igitur pars Gothorum, quæ à Filimer dicitur in terras Ouin, emenſo amne, tranſpoſita, optatum potita ſolum. Nec mora: ilico ad gentem Spalorum adveniunt. conſertoque prælio victoriam adipiſcuntur. Exindeque jam velut victores ad extremam Scythiæ partem, quæ Pontico mari vicina eſt, properant.* Per Scythiæ vocabulum intelligi heic Sarmatiam, Viſtulâ finitam, pontemque ſuper Viſtulam fuiſſe exſtructum, ſuprà in Gothis monſtravi. Terra igitur hæc Ouin, Gothorum finibus adverſa, nulla alia eſt, quàm quæ nunc Pruſſia dicitur, paludibus lacubusque creberrimis præpedita atque invia. Ejusmodi terræ etiam nunc Saxonibus vocantur *Ouwen*. Hinc igitur maximè credibile fit, partem quamdam Scyrorum, id eſt, Pruſſiorum, unà cum vicinis ſuis Gothis in longinquam illam expeditionem fuiſſe profectos. Procopius, rer. Gothicar. lib. I; ſub Zenone in oriente, Auguſtulo in occidente imperatoribus: Ἐτύγχανον δὲ Ῥωμαῖοι χρόνῳ τινὶ πρότερον, Σκίρρους τε καὶ Ἀλανοὺς, καὶ ἄλλα ἄττα Γοτθικὰ ἔθνη ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγαγόμενοι. id eſt: *Romani verò paullo ante hæc Scirros Alanosque, & alias nonnullas Gothicas genteis, in ſocietatem adſciverant.* Sidonius Apollinaris, carmine VII:

——Pugnacem Rugum, comitante Gelono,
Gepida trux ſequitur; Scerum Burgundio cogit,
Chunus, Bellonotus, Neurus, Baſtarna, Toringus.

Fallitur

Fallitur igitur Jornandes, qui eodem libro posteà Scyros sub Alanorum gente comprehendit, his verbis: *Scyri verò, & Satagarii, & ceteri Alanorum, cum duce suo nomine Candax, Scythiam minorem, inferioremque Mœsiam accepêre.* Vel Iornandes heic, ut dixi, vel interpretes ejus falluntur. hoc tamen citiùs crediderim. poterat quidpe Jornandes Satagarios ex Alanorum gente intellexisse; Scyros verò non item. Hos Svevicum mare adcoluisse, luculentissimus disertissimusque testis est Plinius. Sed & ipse Jornandes paullo pòst, nec in Scythiâ minore, ad Pontum, nec in Mœsiâ inferiore ponit Scyros; sed in Daciâ, apud Pathissum amnem, ex adverso Mœsiæ superioris, Gothis, qui tunc Pannonias tenebant, conterminos, ac fœderatos, ducibus ipsis attributis Edicâ & Wulfo: quorum vocabulorum hoc merè Germanicum, etiam nunc in frequenti apud Germanos est usu; quo feram simul adpellant pecoribus infestam simulque ceu proprio nomine viros. Verba Iornandis, de Hunnimundo Svevorum, nempe Quadorum, Iazygibus Sarmatis conterminorum rege, hæc sunt: *Sed ille immemor paternæ gratiæ, post aliquod tempus conceptum dolum parturiens, Scyrorum gentem incitavit, (qui tunc supra Danubium considebant, & cum Gothis pacificè morabantur) quatenus scissi ab eorum fœdere, secumque juncti, in arma prosilirent, gentemque Gothorum invaderent.* Et paullo pòst: *Scyrorum exitium Svevorum reges Hunnimundus & Alaricus veriti, in arma moverunt; freti auxilio Sarmatarum, qui cum Brugâ & Bagai regibus suis, auxiliarii eorum devenissent: ipsasque Scyrorum reliquias, quasi ad ultionem suam acriùs pugnaturas, accersentes, cum Edicâ & VVulfo, eorum primatibus, habuerunt simul secum tam Gepidas, quàm ex gente Rugorum non parva solatia.* Ad hunc modum ubique Scyri Germanicis gentibus conjunguntur.

Hirri nemini, præterquàm Plinio, memorantur. Hos igitur alteram partem fuisse Aestiorum judico, qui nunc adpellantur *Livones*, vulgò *Lieflander*, à solo, quod incolunt, *Liefland.*

Prussiorum Livonumque nomina quando primùm exorta, haud facile dispectû est. Prussiorum tamen primus, quorum scripta exstent, meminit Helmoldus, in chronico Slavorum; ut mox videbimus: apud quem, ut & apud Mag. Adamum Bremensem, sunt *Pruzzi*, ex patriâ Lubecensium, Hamburgiensium, ac Bremensium dialecto, quâ dicuntur vulgò *Prützen*. Sigeberto, in chronico, Italicæ gentis vocabulo adpellantur *Brutii*, in his verbis: *Sanctus Wictech* (lege *Woitech*. nam hodieque Bojohæmis *Albertus* dicitur *Woitiech*, & Polonis *VVoyciech*) *Pragiensis episcopus, cognomento Adelbertus, sanctitate & doctrinâ apud VVinidos claret. qui apud Brutios martyrizatus.* Delirant, qui Βορȣ́σκȣς, *Boruscos* Ptolemæo apud Riphæos monteis memoratos populos, corrumpunt in Borussos, interpretanturque Prussios. Nec minor est eorum error, qui gentem hanc dictam volunt Sarmaticâ linguâ *Prussacy*, quasi *Porussacy*, id est, juxta Russos colentes; quemadmodùm Pomerani dicti sunt eidem genti *Pomorzáni*, id est, maris adcolæ; & *Polabi* quondam, sive *Polabingi, Potábiáni*, id est, adcolæ Albis amnis, qui etiam nunc Slavis vocatur *Lábiá* & *Lábe rzeká*. Quidpe Russi nullo umquàm ævo prope Prussiam incoluerunt. neque hæc ratio adpellationis in Prussiis, quemadmodùm in Pomeranis, & Polabinis, valere potest. terras enim inter Vistulam & Albim ipsi Slavi incoluerunt; nominaque sibi illic ex regionum situ invenerunt. Prussiam verò, jam inde ab antiquissimis temporibus, nulli nisi Germani tenuerunt: quos Sarmaticum nomen, à Sarmatis inditum, sibi vendicasse, non est veri simile. Helmoldus lib. 1, cap. 1, sub uno Prussiæ nomine etiam Livoniam comprehendit, id est, omne Aestiorum solum. *Slavorum*, inquit, *populi multi sunt, habitantes in litore Baltici maris. Hoc mare multæ circumsident nationes. Dani siquidem, ac Sveones, & quos Northmannos vocamus, septemtrionale litus & omnes in eo obtinent insulas. at litus australe Slavorum incolunt nationes; quorum ab oriente primi sunt Ruzi, deinde Poloni, habentes à septemtrione Pruzos; ab austro Bojemos, & eos qui dicuntur Morahi, Carinthi, atque Sorabi.* Sed hoc parum peritè, vel curatè; quum Prussii nulli fuerint Slavi.

Ceterùm loci alicujus, vici, vel opidi in Aestiorum solo antiquitatem à nemine veterum auctorum notatam reperio. Antiquissimum tamen, sine dubio, est opidum suprà dictum in Livonibus Venedum, vulgò *VVenden*; ut quod ab vetustissimis cultoribus Venedis ortum simul accepit atque nomen.

De vitâ ac moribus Aestiorum hæc Tacitus: *Frumenta ceterosque fructus patientiùs, quàm pro solitâ Germanorum inertiâ, laborant.* Boni igitur agricolæ, bonique patresfamilias, jam inde ab antiquissimis temporibus Prussii nostri atque Livones. quod ipsum

fortè, ut antè dictum, à Rheni ripâ in has oras attulerunt. De reliquis Germanis ſic anteà dixerat Tacitus: *Nec enim cum ubertate & amplitudine ſoli, labore contendunt; ut pomaria ſerant, & hortos ſapiant, & prata rigent.* Pacis amor illud præſtitit Aeſtiis noſtris. nam ita de iis Jornandes: *Pacatum hominum genus omnino.* quidpe qui tanto ſtudio agriculturam curaverint, eos belli crebrisque ſoli mutationibus abſtinuiſſe neceſſum eſt. Hinc ſequutum eſt illud, quod Helmoldus de gente hac prædicat, his verbis: *Pruzi necdum lumen fidei cognoverunt. tamen ſunt homines multis naturalibus bonis præditi, humaniſſimi erga neceſſitatem, patientes. quin etiam obviam tendunt his, qui in mari periclitantur, vel qui à piratis infeſtantur; & ſubveniunt eis. Aurum & argentum pro minimo ducunt. pellibus abundant peregrinis, quarum odor letiferum noſtro orbi ſuperbiæ venenum propinavit. Et illi quidem ut ſtercora hæc habent: ad noſtram, credo, damnationem; qui ad marturinam veſtem anhelamus, quaſi ad ſummam beatitudinem. itaque pro laneis indumentis, quos nos appellamus faldones, illi offerunt tam pretioſas martures. Multa poterant dici de hoc populo laudabilia in moribus, ſi haberent ſolam fidem Chriſti: cujus prædicatores immaniter perſequuntur. Apud illos martyrio coronatus eſt illuſtris Bojemiæ epiſcopus, Adelbertus. Vſque hodiè profectò inter illos, cùm cetera omnia communia ſint cum noſtris, ſolus prohibetur acceſſus lucorum, & fontium: quos autumant pollui Chriſtianorum acceſſu. Carnes jumentorum pro cibo ſumunt: quorum lacte vel cruore utuntur in potu; ita ut inebriari dicantur. Homines cærulei, facie rubeâ, & criniti. Prætereà inacceſſi paludibus, nullum inter ſe dominum pati volunt.*

Hæc igitur ferè ſunt, quæ, ad illuſtrandum conterminum patriæ terræ ſolum, ex ultimâ antiquitate produci potuerunt. His jam addere & ea, quæ de ſuccini lectione in Gothonum Aeſtiorumque litore vetuſtiſſimi mortalium literis mandaverunt, haud alienum nec incommodum fuerit. Omnium ferè ſententias collegit Plinius, in lib. XXXVII, cap. II. cujus verba heic adſcribere viſum eſt. In argumento capitis hæc leguntur verba: *Quæ mentiti ſunt auctores de ſuccino.* dein poſt memorata cryſtallina, & murrhina, ſic infit: *Proximum locum in deliciis (feminarum tamen adhuc tantùm) ſuccina obtinent; eamdemque omnia hæc, quam gemmæ, auctoritatem: ſanè majorem, aliquibus de cauſis, cryſtallina, & murrhina, rigidi potus utraque. In ſuccinis cauſam ne deliciæ quidem adhuc excogitaverunt. occaſio eſt vanitas Græcorum diligentiæ. Legentes modò æquè perpetiantur me de ortu eorum ......: cùm hoc quoque interſit vitæ, ſcire poſteros, quidquid illi prodidêre mirandum. Phaëthontis, fulmine icti, ſorores fletu mutatas in arbores populos, lacrymis electrum omnibus annis fundere juxta Eridanum amnem, quem Padum vocamus, & electrum appellatum, quoniam ſol vocitatus ſit Elector, plurimi poëtæ dixêre, primique, ut arbitror, Aeſchylus, Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus. quod eſſe falſum, Italiæ teſtimonio patet. Diligentiores eorum, Electridas inſulas in mari Adriatico eſſe dixerunt, ad quas delaberetur Padus. quâ appellatione nullas umquàm ibi fuiſſe, certum eſt: nec verò ullas ibi appoſitas eſſe, in quas quidquam curſu Padi devehi poſſit. Nam quòd Aeſchylus in Iberiâ, hoc eſt, in Hiſpaniâ, Eridanum eſſe dixit, eumdemque appellari Rhodanum; Euripides rurſus, & Apollonius, in Adriatico litore confluere Rhodanum & Padum; feliciorem veniam facit ignorati ſuccini in tantâ orbis ignorantiâ. Modeſtiores, ſed æquè falſum, prodidêre, in extremis Adriatici ſinus rupibus inviis arbores ſtare, quæ Canis ortu hoc effunderent gummi. Theophraſtus in Liguriâ effodi dixit: Phaëthontem in Aethiopiâ obiiſſe. ob id delubrum ibi eſſe Hammonis, atque oraculum; electrumque gigni. Philemon foſſile eſſe, & in Scythiâ erui duobus locis: candidum, atque cerei coloris, quod vocaretur electrum; in alio loco fulvum, quod appellaretur ſualternicum. Demonſtratus lyncurion id vocat; & fieri ex urinâ lyncum beſtiarum; è maribus fulvum & igneum; è feminis langvidius, atque candidum. Alii dixêre langurium; & eſſe in Italiâ beſtias langurias. Zenothemis langas vocat easdem, & circa Padum iis vitam affirmat. Sudines arborem, quæ gignat in Liguriâ. In eâdem ſententiâ & Metrodorus fuit. Socacus credidit in Britanniâ arboribus effluere, quas electridas vocavit. Pytheas Guttonibus, Germaniæ genti, accoli æſtuarium oceani, Mentonomon nomine, ſpatio ſtadiorum ſex millium. ab hoc diei navigatione inſulam abeſſe Baſiliam. illo vere fluctibus advehi, & eſſe concreti maris purgamentum. incolas pro ligno ad ignem uti eo; proximisque Teutonis vendere. Huic & Timæus credidit: ſed inſulam Baltiam vocavit. Philemon negavit flammam ab electro reddi. Niceas ſolis radiorum ſuccum intelligi voluit. hos, circa occaſum, credit, vehementiores in terram actos, pingvem ſudorem in eâ parte oceani relinquere; deinde æſtibus in Germanorum litora ejici. & in Aegypto naſci ſimili modo, & vocari ſacal. item in Indiâ; gratiusque thure eſſe Indis. in Syriâ quoque feminas verticillos inde facere; & vocare harpaga, quia folia & paleas, veſtiumque fimbrias rapiat. Theo-*

phraſtus

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

phrastus oceano id exæstuante ad Pyrenæi promontorium ejici. quod & Xenocrates credidit; qui de iis nuperrimè scripsit. Vivit adhuc Asdrubas; qui tradidit, juxta Atlanticum mare esse lacum Cephisida, quem Mauri vocant Electrum (lege *Electridem.*) *hunc sole excalfactum, è limo dare electrum fluitans. Mnesias, Africæ lacum, Sicyonem appellatum, & Crathin amnem, in oceanum effluentem è lacu: in quo aves, quas meleagrides & penelopas vocat, vivere. ibi nasci ratione eâdem, quâ suprà dictum est de Electride lacu. Theomenes dicit, juxta Syrtim magnam hortum Hesperidum esse; ex quo in stagnum cadat: colligi verò à virginibus Hesperidum. Ctesias, Indis flumen esse Hypobarum; quo vocabulo significetur, omnia vasa ferre bona: fluere à septemtrione in exortivum oceanum, juxta montem silvestrem, arboribus electrum ferentibus. arbores eas aphytacoras vocari; quâ appellatione significetur prædulcis suavitas. Mithridates, in Germaniæ litoribus esse insulam; vocarique eam Oserictam, cedri genere silvosam. inde defluere in petras. Xenocrates non succinum tantùm in Italiâ, verùm etiam thieum vocari: à Scythis* (lego *ab Aegyptiis*) *verò sacarium; quoniam & ibi nascatur. alios putare in Numidiâ gigni. Super omnes est Sophocles, tragicus poëta. quod equidem miror, tantâ gravitate cothurni, & præterea vitæ famâ, aliàs principe loco genitus Athenis, rebus gestis, exercitu ducto. hic ultra Indiam fieri dixit è lacrymis meleagridum avium, Meleagrum deflentium. quod & credidisse eum, vel sperasse aliis persvaderi posse, quis non miretur? quamve pueritiam tam imperitam posse reperiri, quæ avium ploratus annuos credat, lacrymasve tam grandes; avesque è Græciâ, ubi Meleager periit, ploratum esse in Indos? Quid ergo? non multa æquè fabulosa produnt poëtæ? Sed hoc eâ in re, quæ quotidiè invehatur, atque abundet, & hoc mendacium coarguat, seriò quemquam dixisse, summa hominum contemtio est, & intoleranda mendaciorum impunitas.* Hæc Plinius. quibus adjicere libeat & ea, quæ Diodorus, libro V, retulit his verbis: Τῆς Σκυθίας, τῆς ὑπὲρ τὴν Γαλατίαν, κατάντικρυ νῆσός ἐστι πελαγία κατὰ τὸν ὠκεανόν, ἡ προσαγορευομένη Βασίλεια· εἰς ταύτην ὁ κλύδων ἐκβάλλει δαψιλὲς τὸ καλούμενον ἤλεκτρον, οὐδαμοῦ δὲ τῆς οἰκουμένης φαινόμενον. hoc est: *Ex adverso Scythiæ, quæ supra Galliam est, insula in oceano est, quam Basiliam vocant. in hanc electrum abundè fluctibus ejicitur; aliàs nusquàm in orbe terrarum conspectum.* Narrat hinc fabulam de Phaëthonte. Pergit deinde Plinius cap. III, his verbis: *Certum est, gigni in insulis septemtrionalis oceani; & à Germanis appellari glessum. itaque & à nostris unam insularum ob id Glessariam appellatam, Germanico Cæsare ibi classibus rem gerente, Austraniam à barbaris dictam. Nascitur autem defluente medullâ pinei generis arboribus; ut gummi in cerasis, resina pineis. Erumpit humoris abundantiâ: densatur rigore, vel tepore autumnali. cùm intumescens æstus rapuit ex insulis, adversa* (malè vulgò *certè*) *in litora expellitur; ita volubile, ut pendere videatur, atque considere in vado. quod arboris succum esse prisci nostri credidêre; ob id succinum appellantes. Pineæ autem arboris esse, indicio est pineus in attritu odor; & quòd accensum tedæ modo ac nidore flagret.* Et paullo pòst: *Liquidum primò destillare, argumento sunt quædam intus translucentia; ut formicæ, aut culices, lacertæque, quas adhæsisse musteo non est dubium, & inclusas indurescenti. Genera ejus plura. candida odoris præstantissimi. Sed nec his, nec cereis pretium. fulvis major auctoritas. ex iis etiamnum amplior translucentibus; præterque si nimio ardore flagrent: imaginemque igneam inesse, non ignem, placet.* & mox: *Ceterùm attritu digitorum acceptâ caloris animâ, trahunt in se paleas, ac folia arida, ac philyras; ut magnes lapis ferrum. Ramenta quoque ejus in oleo addita flagrant dilucidiùs, diutiusque, quàm linei medulla. Taxatio in deliciis tanta, ut hominis, quamvis parvæ effigies, vivorum hominum vigentiumque pretia superet.* Hactenus Plinii verba. quibus addo, quæ Tacitus, & Theodericus rex, in Aestiorum gente, de eâdem re retulerunt. Tacitus hæc: *Sed & mare scrutantur; ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt. Nec, quæ natura, quæve ratio gignat, ut barbaris, quæsitum; compertumve. diu quin etiam inter cetera ejectamenta maris jacebat; donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu. rude legitur, informe perfertur; pretiumque mirantes accipiunt. Succum tamen arborum esse intelligas: quia terrena quædam, atque etiam volucria animalia plerumque interlucent; quæ implicata humore, mox, durescente materiâ, cluduntur. Fecundiora igitur nemora, lucosque, sicut Orientis secretis, ubi thura balsamaque sudantur, ita Occidentis insulis terrisque inesse crediderim; quæ, vicini solis radiis expressa, atque liquentia, in proximum mare labuntur, ac vi tempestatum in adversa litora exundant. Si naturam succini admoto igne tentes, in modum tedæ accenditur; alitque flammam pinguem, & olentem: mox ut in picem resinamve lentescit.* Theodericus rex in epistolâ prædictâ, quam ad Aestios super succinis sibi missis scripsit: *Ad vos oceani unda descendens, hanc levissimam substantiam, sicut & vestrorum relatio continebat, exportat. sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt: quam ante omnes homines, patriâ vestrâ offerente, suscipitis. Hoc, quodam Cornelio*

ſcribente, legitur, in interioribus inſulis oceani, ex arboribus ſucco defluens, unde & ſuccinum dicitur, paulatim ſolis ardore coaleſcere. fit enim ſudatile metallum teneritudo perſpicua; modò croceo colore rubens, modò flammeâ claritate pingveſcens: ut, cùm in maris fuerit delapſa confinio, æſtu alternante purgata, veſtris litoribus credatur expoſita. Hæc illi priſci mortales. in quibus quid verum, quidve falſum ſit, diſpiciendum eſt. Primùm equidem, cur Græcorum alii ex aliis id regionibus venire tradiderunt, cauſa fuit, quòd pluribus in locis gignebatur: quemadmodùm in Britanniæ, Hiſpaniæ, & aliarum terrarum litoribus reperitur. Hinc inſula ante Saxonum litora, quæ incolis Germanis dicebatur *Auſtrania*, (nunc eſt *Strant*) militibus Romanis vocata eſt *Gleſſaria*: quam noſtri ſæculi geographi, cœli terrarumque omnium ignari, in Aeſtiorum litore interpretantur peninſulam Sudavienſem, quia ad hanc maximè, ut mox oſtendam, ſuccinum hodiè legitur. hinc itidem aliæ numero complures inſulæ, in Germanicum mare ſparſæ, quæ nunc adpellantur Farriæ, quondam Romanis dictæ fuêre *Gleſſariæ*, à *gleſſo*, quod eſt ſuccinum; & ab eodem argumento Græcis *Electrides*. Verùm tamen, ſuccinum, quod ad Hiſpaniæ, Britanniæ, aliarumque terrarum litora olim legebatur, quodque etiam nunc legitur, ſemper æſtimatum fuit pravum, ignobile, & nullius pretii; ita uti pro nullo habeatur; omniſque nobilitas ac fama uni ſoli Pruſſiaco ſuccino omni ævo manſerit. unde etiam Tacitus ac Theodericus rex ſolos omnium hominum Aeſtios id legere pronuntiarunt. At iidem in eo perquàm falſi ſunt, unà cum Plinio, Diodoro, & aliis antiquiſſimis Græcorum ſcriptoribus, quòd gigni id in oceani ſeptemtrionalis inſulis, ſive, ut clariùs Diodorus ait, in inſulâ Baſiliâ, indéque in Germanorum, id eſt, Aeſtiorum litora fluctibus devehi crediderunt. Quæ equidem antiquiſſima Græcorum opinio, jam ante Pytheam concepta. unde is etiam, alio inſuper errore multiplici implicitus, non in Baſiliâ inſulâ gigni, nec in Aeſtiorum, ſive Venedorum, Guttonumque litore legi tradidit; ſed *maris concreti eſſe purgamentum; & veris tempore in Baſiliam inſulam fluctibus advehi; cujus incolæ proximis id Teutonis vendant.* Interim tamen nominavit Guttonum litus; nominavit item in eo æſtuarium, & hujus longitudinem. quæ alioquin ad Baſiliam inſulam nominaſſe nihil attinebat. Sed illorum error uti clariùs adpareat, indicanda eſt ignaris regio, in quâ maximè etiam nunc legitur. Immenſo equidem maris Svevici tractu, per Pomeraniæ, Pruſſiæ, Livoniæque litora reperitur. verùm legitur maximè in Pruſſiæ litore; omniumque heic maximâ copiâ in eâ regione, quæ vulgò incolis dicitur *die Sudaw*, Regimontio opido conterminâ. Legitur autem tribus modis: quorum duos adnotavit antiquus ſcriptor Tacitus; nempe *inter vada, atque in ipſo litore.* Inter vada, ſive inter brevia, magna protenduntur æſtuaria, ſive foſſæ, in quas id majoribus maris fluctibus devehitur. Piſcatores, ventorum ſimul, quibus fluctus impelluntur, vadorumque gnari, nudis corporibus undas ingreſſi, corbibus contis præfixis viſendâ dexteritate expiſcantur; non modò vere, ut priſci opinabantur, ſed quocumque anni tempore, tam aſperrimo hiemis, quàm lætiſſimâ æſtate. In ipſo litore legitur manibus, ſine alio quopiam labore, aut difficultate; quod eò fluctibus in planum apertumque expellitur. Tertius hinc modus eſt, quo ipſam litoris humum ſcrutantur: in quâ duarum ſæpè orgyarum altitudine latet. Peritis ſigna & indicia nota ſunt. habent ſua inſtrumenta, quibus ſcitè doctéque extrahunt. Hunc modum notavit Philemon; de quo ſic Plinius: *Philemon foſſile eſſe dixit; & in Scythiâ erui, duobus locis: candidum, atque cerei coloris; quod vocatur electrum: in alio loco fulvum; quod appellatur ſualternicum.* nam Scythiæ nomine heic Sarmatia intelligitur; cujus pars Venedi. Genera ejus prorſus ſunt plura, & ſuus cuique colos. maximè tamen conſpicua ſunt candida, cerea, ignea, & fulva; omniumque præſtantiſſima candida. proinde miror teſtimonium Plinii, candidis ac cereis nullum fuiſſe apud Romanos pretium; fulvis autem majorem auctoritatem. Nomen iis nunc vulgare eſt *bornſteyn*, ab ardore, quia admoto igne flagrant; & *agſteyn*, neſcio unde. Antiquis Germanis fuiſſe *gleſſum*, auctores ſunt Plinius atque Tacitus. quamquàm apud hunc perperam legitur *gleſum*, unico *ſ*. nam ipſis Germanis fuit *gleß*; quo vocabulo poſteà, paullum variato in *glaß*, *vitrum*, quum id novum & anteà ſibi inuſitatum Germaniæ inferretur, interpretati ſunt, ob ſimilitudinem quamdam. Ceterùm Tacitus, *Nec quæ natura*, inquit, *quæve ratio gignat, ut barbaris, quæſitum, compertumve.* Falſi hoc ſunt ipſi Aeſtii per legatos ſuos apud Theodericum regem. Poſteriori etiam ævo multum diuque inter doctiſſimos rerum naturæ viros ſuper naturâ ac generatione ejus diſputatum eſt; donec certis indubiiſque documentis exploratum, eſſe mate-

riam

riam lentam, succumque pingvem, non ab arboribus, ut prisci crediderunt mortales, sed ex ipsâ humo, interiùs cavernosâ ac sulfureâ, productum; quem frigiditas aquæ marinæ statim, ut prodeat, induret. unde etiam *in modum tedæ*, ut ait noster, *accenditur; alitque flammam pingvem, & olentem*: ac *mox* rursus in succum, ut *in picem, resinam, lentescit*. Litora Sudaviæ partim occidenti, partim septemtrionibus objecta sunt. in quæ id adversis fluctibus ita ejicitur, uti, qui ventus in occidentale litus expellat, idem à septemtrionali abigat: & vice versâ. nec tamen interim in aliud litus defertur. unde certissimum argumentum, circa hæc maximè litora & gigni id, & perpetuò volvi, revolvique: non verò ad Balticam illam antiquorum insulam, id est, ad immensæ magnitudinis peninsulam Scandinaviam; circa quam nullo umquàm ævo id conspectum. Verùm ego credo, fabulam hanc inde natam, quòd antiquissimi mortalium, qui primi hujus oræ notitiam Græciæ intulerunt, insulas duas memorarunt, quæ ante totum Prussiæ litus sternuntur; altera inter duo Vistulæ ostia, vulgari vocabulo *Frische Näring*; altera, hinc Pregolâ ac Demiâ amnibus, lacuque, cui nomen vulgò *Kurische haff*, à continenti diremta, regiones comprehendit treis, quibus vulgaria vocabula *Sameland*, *Sudaw* & *Kurische Näring*. Atque huc spectasse puto Mithridatem; de quo ita Plinius: *Mithridates dicit, in Germaniæ litoribus esse insulam, vocarique eam Oserictam, cedri genere silvosam. inde defluere in petras.* Non enim adversùs Germaniæ litora hanc ait esse insulam; sed in ipsis Germaniæ litoribus: quæ nulla alia esse potest, quàm alterutra earum, quas modò dixi. quamquàm in nomine eum errasse putem. quod si non sit vitiatum, eam haud dubiè Aestii litoris notat insulam, quam Plinio ante Livoniam, in Clylipeno sinu, *Latrin* dixi adpellari; nunc verò vocatur *Oesel*: cui vocabulo valdè similis vox OSERICTA; si liquida in liquidam commutetur. Ceterùm alii posteà Græci ex dictis Aestiorum Guttonumque insulis fecerunt Basiliam illam, sive Baltiam immensæ magnitudinis insulam.

Vera igitur atque germana terra, quæ nobilissimum omnium succinum & olim produxit, & nunc etiam abundè producit, est Prussia Aestiorum quondam, & ante hos Venedorum sedes. Hinc quando primùm & quomodò in exteras regiones, maximéque in Italiam & Græciam delatum sit, nunc dispiciendum est. *Nec quæ natura*, inquit Tacitus, *quæve ratio gignat, ut barbaris, quæsitum, compertumve. diu quin etiam inter cetera ejectamenta maris jacebat; donec luxuria nostra dedit nomen. ipsis in nullo usu. rude legitur; informe perfertur: pretiumque mirantes accipiunt.* Quàm diu inter cetera maris ejectamenta jacuerit, antequàm in exteras regiones deportari cœpit; equidem nescio. id scio, quum jam Herodoti, & ante hunc etiam, Aeschyli ætate, Græcia eo sit usa; haud facilè Tacitum quemquam legisse auctorem, qui adnotaverit, quanto temporis spatio sine æstimatione jacuerit. vereorque eum Romanorum suorum intellexisse luxuriam: in quo vehementer erravit. Herodoti verba, lib. III, hæc sunt: οὔτε γὰρ ἔγωγε ἐνδέκομαι, Ἠριδανὸν καλέεσθαι πρὸς βαρβάρων ποταμὸν, ἐκδιδόντα ἐς θάλασσαν τὴν πρὸς βορέην ἄνεμον, ἀπὸ τοῦ τὸ ἤλεκτρον φοιτᾶν λόγος ἐστίν. id est: *Neque enim ego credo, flumen quoddam dici Eridanum, quod exeat in mare septemtrionale: unde electrum venire fama est.* De hoc flumine satis abundéque suprà in Gothonibus disserui: esse scilicet exiguum illum amnem, qui vulgari vocabulo *die Raddaune*, apud Godanium opidum Vistulæ miscetur. à quo loco, jam ante Herodoti tempora, electrum in Italiam Græciamque deportari solitum. Viam, quâ deportatum sit, ostendere voluit Diodorus, dicto libro V, his verbis: τὸ γὰρ ἤλεκτρον συνάγεται μὲν ἐν τῇ προειρημένῃ νήσῳ· κομίζεται δὲ ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων πρὸς τὴν ἀντιπέραν ἤπειρον· δι' ἧς φέρεται πρὸς τοὺς καθ' ἡμᾶς τόπους, καθότι προείρηται περὶ τούτων. hoc est: *Electrum namque in prædictâ insulâ legitur; & ab incolis in adversam transfertur continentem: per quam porrò in nostras regiones transvehitur, modo suprà dicto.* Dixit scilicet paullo antè, in narratione de plumbo candido Britannico; quod ait è Britanniâ in Galliæ continentem, & mox per Galliam ad Rhodani ostia, inde verò in Italiam ac Siciliam fuisse transvectum. Sed hoc in electro opidoquàm falsum. quid enim hoc à Vistulæ ostiis in Italiam delaturis transitio erat per Galliam ad Rhodani ostia; atque inde demum in Italiam trajectio? Haud quaquàm probabile. ipse Diodorus nostrarum orarum planè ignarum sese ostendit, dum ait, supra Galliam (quo vocabulo ille tam Germaniam, quàm ipsam Galliam intelligit) esse Scythiam, & supra hanc Scythiam Basiliam insulam, in quâ unâ gignatur electrum. Veriora tradidit Plinius, prædicto lib. XXXVII, cap. III: *Affertur à Germanis in*

in Pannoniam maximè provinciam. inde Veneti primùm, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecère, proximi Pannoniæ, id accipientes circa mare Adriaticum. Pado verò annexa fabulæ videtur causa, hodiéque Transpadanorum agrestibus feminis, monilium vice succina gestantibus; maximè decoris gratiâ, sed & medicinæ; quando tonsillis creditur resistere, & faucium vitiis, vario genere aquarum juxta illos infestante guttura, ac vicinas carnes. IↃ C fere M. pass. à Carnunto Pannoniæ abesse litus id Germaniæ ex quo invehitur, percognitum nuper. vidit enim eques Romanus, missus ad id comparandum à Iuliano, curante gladiatorium munus Neronis principis: qui hæc commercia & litora peragravit; tantâ copiâ invectâ, ut retia, arcendis feris podium protegentia, succinis nodarentur: arma verò & libitina, totusque unius diei apparatus esset è succino. Maximum pondus is glebæ attulit XIII *librarum*. Carnuntum nunc vocari *Haimberg*, in Austriâ, ad Danubii ripam, ex adverso Mari confluentis, suprà ostendi, pluribusque in descriptione Norici probabo argumentis. ac hoc, proximo rectissimoque itinere, ad prædictum Prussiæ litus, millia sunt passuum CCCC tantùm. unde suspicor, in Plinio numerum esse corruptum. Ab Germanis ait succinum adferri in Pannoniam; haud dubiè ipsis Aestiis: quod satis disertè testatur Tacitus, his verbis: *Ipsis in nullo usu. rude legitur; informe perfertur: pretiumque mirantes accipiunt*. Nempe illi ipsi in Pannoniam perferebant pretiumque mirantes accipiebant, qui & legebant, quibusque in nullo usu. Probabile igitur hinc fit, jam anteà id Aestios, Venedosque, & Gothonas in suis litoribus legisse, atque in exteras detulisse oras, quàm Italorum Græcorumve luxuria nomen ei pretiumque dederit. Sed ad quem Pannoniæ locum perferebant id Plinii Tacitique ævo Aestii & Gothones? Pannoniam heic intelligit Plinius totum id terrarum spatium, quod inter Istrum atque Adriaticum mare proprio sibi nomine adpellabatur *Illyricum*; cujus pars Pannonia. huic igitur Illyrico, quà alia ejus pars sternebatur Carnorum natio, proximi erant Veneti, Adriatico mari ac Pado amni adpositi: quos succinum Plinius ait à Germanis accepisse. Itaque ad limiteis usque Italiæ progrediebantur Aestii, atque Gothones, succina sua Italis per commercia transdituri. Atque hac viâ, jam inde ab antiquissimis temporibus, in Italiam, atque hinc porrò in Græciam delatum fuisse succinum, quàm manifestissimo certissimoque inde patet indicio, quòd, quum Venedi id primùm in suo apud Sudaviam litore legerent, & inde ad Vistulæ Radanique confluenteis, ut suprà cap. XXXIV ostensum, in Gothonas ad mercatum deferrent; qui porrò per Germaniam ac Pannoniam ad Venetos transtulerunt: Græci, ex similitudine nominum, in ipso Venetorum id litore legi crediderunt; ac Pado inde dederunt nomen *Eridani*; insulasque insuper ante hujus ostia finxerunt *Electridas*: quia Vistulæ quoque (quem & ipsum per errorem putarunt esse Venedorum Gothonumque Eridanum) plura ostia acceperant, insulasque iis objectas, in quarum litore succinum legeretur. Equitem illum Romanum, qui, Juliani missu, commercia ac litora succini peragravit, Codanium pervenisse, haud dubium est. nam heic maxima ejus facta fuisse commercia, atque hinc itinera in Illyricum Italiamque suscepta, jam anteà in Gothonibus ostendi. Nihilo minùs tamen reliqua etiam Prussiæ litora visendi perquirendique gratiâ eum peragrasse, ex Plinii liquet verbis. At clausum id iter, impeditaque ea commercia Aestiis & Gothonibus post Taciti ævum fuisse, ex Theoderici regis patet epistolâ; in quâ leguntur hæc verba, de Aestiorum legatione, in Italiam ad regem missâ: *Inter tot gentes viam præsumere, non est aliquid facile concupisse*. & posteà: *Proinde requirite nos sæpius per vias, quas amor vester aperuit*. Nisi fortè suspicari libeat, mercatoribus iter per omneis Germaniæ terras nationesque patuisse; legatis, ad exteras regiones missis, non item.

Atque hæc ferè sunt, quæ de succini in Prussiaci litore lectione, transportationeque in Italiam, in antiquorum scriptorum monimentis reperii. Res longiori aliquanto dissertatione per se visa est dignissima. ego verò haud æquum putavi, quum reliquam Germanorum antiquitatem summâ ubique curâ illustrare laborem, gloriam hanc terræ, patrio solo conterminæ, silentio præterire. Nunc ad reliqua proficiscor.

CAPUT

Cap. XLV.

De Fennis sive Finnis.

VLTIMI omnium in Germaniâ recensentur auctori nostro FENNI: quorum nomen genusque antiquâ sede etiamnunc manet. dicuntur quidpe sibi ipsis atque conterminis Sveonibus *Finner*; Danis ac Norvagiis *Finder*; citerioribus Germanis, maris Svevici ac Germanici adcolis, *Fennen*; superioribus *Finnen*. unde etiam Latinis & Græcis vocabulum eorum in primâ syllabâ variatum. quidpe Tacito sunt FENNI; Ptolemæo, ac Jornandi, Φίννοι, FINNI. huic tamen etiam sunt *Scretofennæ*, Scandinaviæ incolæ; qui Procopio ac Paullo Diacono dicuntur *Scritofinni*; ut suprà ostensum. Fidem Iornandi sunt *Finnaithæ*, nescio quo situ, in Scandinaviâ. è Finnorum fuisse genere, si qui eo nomine fuerint, ipsum nomen indicat. Sed & Plinio Finnorum sedes dicitur FINNINGIA INSULA: de cujus situ atque adpellatione suprà cap. XXXVIII, hujus libri, disserui. Esse nunc peninsulam, quam Finni Corelliique incolunt, certis argumentis demonstratum est. Hujus prorsus ignarus Jornandes, Finnos omneis pariter in Scanziâ collocavit. *Finni*, inquit, *mitissimi*, *Scanziæ cultoribus omnibus mitiores.* At hujus error veniam quodam modo mereri videtur; quando præter Finningiæ Finnos, duo alia erant in Scanziâ etiam Finnorum genera, Scritofinni, & Marchiofinni. Ptolemæi geminam ignorantiam quis excusabit? qui non modò ad medium posuit Vistulam Finnos; sed etiam exiguam eorum pronuntiavit esse nationem. Verba ejus, in descriptione Sarmatiæ, hæc leguntur: Κατέχεται δὲ τὴν Σαρματίαν ἔθνη μέγιστα, οἵ τε Οὐενέδαι, παρ' ὅλον τὸν Οὐενεδικὸν κόλπον· καὶ ὑπὲρ τὴν Δακίαν Πευκῖνοί τε καὶ Βαστέρναι· καὶ παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος, Ἰάζυγες, καὶ Ῥωξολανοί· ἐνδοτέρω τούτων οἵ τε Ἀμαξόβιοι, καὶ οἱ Ἀλαυνοὶ Σκύθαι. ἐλάττονα δὲ ἔθνη νέμεται τὴν Σαρματίαν, παρὰ μὲν τὸν Οὐιστούλαν ποταμὸν, ὑπὸ τοὺς Οὐενέδας, Γύθωνες, εἶτα Φίννοι, εἶτα Βούλανες, ὑφ' οὓς Βουργουντίωνες, εἶτα Ἀυαρῖνοι, παρὰ τὴν κεφαλὴν τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ. Hoc est: *Tenent Sarmatiam maximæ gentes istæ: Venedæ, juxta totum sinum Venedicum: & supra Daciam Peucini, ac Bastarnæ: juxtaque totum latus Mæotis, Iazyges, & Roxolani: interiùs verò Hamaxobii, atque Alauni Scythæ. Minores verò gentes Sarmatiam incolunt, apud Vistulam flumen, sub Venedis Gythones; dein Finni; mox Bulanes; sub quibus Burgundiones; hinc Avarini, apud Vistulæ fontem.* Maximum antiquissimis temporibus Finnorum fuisse nomen, inde liquet, quòd non modò Finningiam omnem oppleverint; sed & magnam Scandinaviæ partem; ubi Scritofinni, ac Marchiofinni, ut nunc, sic antiquis jam temporibus dicti fuerunt.

Ceterùm Finningiæ Finnos omninò inter Sarmatas connumerat cum Ptolemæo Plinius, ex aliorum scriptorum traditione. *Nec est minor*, inquit, *opinione Finningia. Quidam hæc habitari, ad Vistulam usque fluvium, à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris, tradunt.* Auctor autem noster circa eorum genus ambigit. *Peucinorum*, inquit, *Venedorumque, & Fennorum nationes Germanis an Sarmatis ascribam, dubito.* & mox de Venedis: *Hi tamen inter Germanos potiùs referuntur, quia & domos figunt, & scuta gestant, & pedum usu ac pernicitate gaudent. quæ omnia diversa Sarmatis sunt, in plaustro equoque viventibus. Fennis mira feritas, fœda paupertas: non arma, non equi, non penates; victui herba, vestitui pelles, cubile humus. sola in sagittis spes; quas, inopiâ ferri, ossibus asperant. idemque venatus viros pariter ac feminas alit. passim enim comitantur, partemque prædæ petunt. Nec aliud infantibus ferarum imbriumque suffugium, quàm ut in aliquo ramorum nexu contegantur. huc redeunt juvenes; hoc senum receptaculum. Id beatius arbitrantur, quàm ingemere agris, illaborare domibus, suas alienasque fortunas spe metuque versare. securi adversùs homines, securi adversùs deos, rem difficillimam assecuti sunt, ut illis ne voto quidem opus sit.* Peucinos toto genere fuisse Germanos, Venedos verò Sarmatas, suprà demonstratum est. Si *in plaustro equoque vivere* certum est argumentum Sarmatici generis; *pedum* autem *usu ac pernicitate gaudere*, indicium generis Germanici: certè & Finni nulli alii fuêre, quàm Germani. Verùm Germanos hos fuisse, ex eo maximè adparet, quòd portiones eorum, ab universo corpore antiquis temporibus avulsæ, Scritofinni ac Marchiofinni, semper in hanc usque diem fuêre Germani. nec ipsi Finni in Finningiâ ab hoc genere vel sermone vel moribus degenerant, nisi versùs Correlliam; ubi ejusdem cum Lapponibus atque Corelliis sunt sermonis: multumque veterum morum, si qua alia gens, pertinaciter servant. Eamdem vivendi rationem describit Marcellinus, lib. XXXI, in Hunnorum gente, Finnis, ut pluribus alibi docebo argumentis, conterminâ: nisi quòd hi equo-

hi equorum habuerint usum. *Hunnorum*, inquit, *gens, monumentis veteribus leviter nota, ultra paludes Mæoticas, glacialem oceanum accolens, omnem modum feritatis excedit.* & mox: *Sic in suâ vitâ visi sunt asperi, ut neque igni, neque saporatis indigeant cibis; sed radicibus herbarum agrestium, & semicrudâ cujusvis pecoris carne vescantur: quam inter femora sua & equorum terga subsertam fotu calefaciunt brevi. Aedificiis nullis umquàm tecti; sed hæc, velut ab usu communi discreta sepulcra, declinant. Nec enim apud eos vel arundine fastigiatum reperiri tugurium potest. sed vagi, montes peragrantes & silvas, pruinas, famem sitimque perferre ab incunabulis assvescunt. Peregrè tecta, nisi adigente maximâ necessitate, non subeunt: nec enim apud eos se securos existimant esse sub tectis. Indumentis operiuntur linteis, vel ex pellibus silvestrium murium consarcinatis. nec alia illis domestica vestis est, alia forensis. sed semel obsoleti coloris tunica collo inserta, non antè deponitur, aut mutatur, quàm diuturnâ carie in pannulos defluxit defrustrata.* Et posteà: *Nemo apud eos arat, nec stivam aliquando contingit. omnes enim sine sedibus fixis, absque lare, vel lege, aut ritu stabili, dispalantur, semper fugientium similes, cum carpentis, in quibus habitant.* Paullus Diaconus, rerum Langobardicarum lib. I, cap. V, de Scritofinnis similia: *Nec aliis*, inquit, *utpote feris ipsis ratione non dispares, quàm crudis agrestium animantium carnibus vescuntur: de quorum etiam hirtis pellibus sibi indumenta coaptant. Apud hos est animal, non satis absimile cervo; de cujus ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem, in modum tunicæ, genu tenus aptatam, conspexi.* Sed omnium curatissimè Procopius, rer. Gothicar. lib. II: Τῶν δὲ ἱδρυμένων ἐν Θούλῃ βαρβάρων μόνον ἔθνος, οἱ Σκριθίφινοι ἐπικαλοῦνται, θηριώδη τινὰ βιοτὴν ἔχουσιν. οὔτε γὰρ ἱμάτια ἐνδιδύσκονται, οὐδὲ ὑποδεδημένοι βαδίζουσιν, οὔτε οἶνον πίνουσιν, οὔτε τι ἐδώδιμον ἐκ τῆς γῆς ἔχουσιν· οὔτε γὰρ αὐτοὶ γῆν γεωργοῦσιν, οὔτε τι αὐτῶν αἱ γυναῖκες ἐργάζονται· ἀλλὰ ἄνδρες ἀεὶ ξὺν ταῖς γυναιξὶ τὴν θήραν μόνην ἐπιτηδεύουσι. θηρίων τε γὰρ καὶ ἄλλων ζώων μέγα τι χρῆμα αἵ τε ὗλαι αὐτοῖς φέρουσι, μεγάλαι ὑπερφυῶς οὖσαι, κατὰ τὰ ὄρη, ἃ ταύτῃ ἀνέχει. καὶ κρέασι μὲν θηρίων ἀεὶ τῶν ἁλισκομένων σιτίζονται· τὰ δέρματα δ' ἠμφιέννυνται, ἐπεί τε αὐτοῖς οὔτε λίνον, οὔτε ὅτῳ ῥάπτοιεν, ἔνεστιν. οἱ δὲ τῶν θηρίων τοῖς νεύροις τὰ δέρματα ἐς ἄλληλα ταῦτα ξυνδέοντες, οὕτω δὴ ἐς σῶμα ὅλον ἀμπίσχονται. οὐ μὴν οὐδὲ τὰ βρέφη αὐτοῖς κατὰ ταὐτὰ τιθηνοῦνται τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. οὐ γὰρ σιτίζονται Σκριθιφίνων παιδία γυναικῶν γάλακτι, οὐδὲ μητέρων ἅπτονται τιτθοῦ· ἀλλὰ ζώων τῶν ἁλισκομένων τοῖς μυελοῖς ἐκτρέφονται μόνοις. ἐπειδὰν οὖν γυνὴ τάχιστα τέκοι, δέρματι τὸ βρέφος ἐμβαλλομένη, κρεμᾷ μὲν εὐθὺς ἐπὶ δένδρου τινός. μυελὸν δέ οἱ ἐπὶ τοῦ στόματος ἐνθεμένη, εὐθὺς στέλλεται ἐπὶ θήραν· ἐπὶ κοινοῦ γὰρ τοῖς ἀνδράσι τὸ ἐπιτήδευμα μετίασι τοῦτο. id est: *Ex iis verò, qui Thulen incolunt, barbaris natio una, qui Scrithifinni vocantur, ferarum in morem vitam degunt; ut qui nec vestibus operiantur, nec calceati incedant, nec vinum bibant, nec ullum è terrâ habeant edulium: siquidem neque excolunt eam, neque uxores eorum quidqnam operantur: sed viri semper cum iis venatibus student: nam feras, & alia animalia, ut magnas opes, silvæ ferunt, magnæ admodùm & vastæ; quæ in montibus hujus regionis sternuntur. ferarumque captarum carnibus semper vescuntur; pellibusque earum vestiuntur. siquidem neque linum, neque, quo consuant, quidquam habent. quidam verò ferarum nervis tergora colligantes, totum integunt corpus. Quin & infantes apud eos, ut apud ceteros mortaleis, non enutriuntur. non enim Scrithifinnorum liberi lacte cibantur; nec maternas mammas attingunt. sed ferarum solùm medullis educantur. quidpe, ubi primùm peperit mulier, infantem statim pelle involutum ab arbore aliquâ suspendit: medullâque in os ingestâ, protinus ad venationem proficiscitur. maritos enim, ad hoc studium exeunteis, comitantur.* Sed de his satis abundéque dictum est suprà, in primo volumine hujus operis.

Ceterùm Tacitus, post finitum de Fennis sermonem, *Cetera*, inquit, *jam fabulosa; Hellusios & Oxionas ora hominum vultusque, corpora atque artus ferarum gerere. quod ego, ut incompertum, in medium relinquam.* Hæc de insulis intelligenda, quæ supra Sarmatiam Germaniamque in glaciali oceano sunt sparsæ, quarum maxima nunc noscitur vulgari vocabulo *Nova zembla*; ut suprà ostendi. Hæc est, de quâ ita tradit Stephanus: Ἐλίξοια, νῆσος Ὑπερβορέων, οὐκ ἐλάσσων Σικελίας, ὑπὸ ποταμῷ Κεραμβύκῃ. οἱ νησιῶται Κεραμβύκαι, ὡς Ἑκαταῖος. id est: *Elixona, insula Hyperboreorum, haud minor Siciliâ, sub flumine Cerambycâ. unde insulani Cerambycæ, teste Hecatæo.* Plinius de eisdem insulis, quamvis aliis paullo nominibus, lib. IV, cap. XIII: *Feruntur & Oonæ; in quibus ovis avium & avenis incolæ vivant. aliæ, in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati. Panotiorum aliæ; in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorum aures tota contegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingævonum; quæ est prima inde Germaniæ.* Solinus cap. XXIII: *Auctor est Xenophon Lampsacenus, à litore Scytharum in insulam Baltiam triduo navigari: ejus magnitudinem immensam, & penè similem continenti. nec longè Oonas separari; quas qui habitent, vivant ovis avium marinarum, & avenis vulgò nascentibus. deinde sunt & aliæ*

propter

propter constitutæ insulæ; quarum Hippopodes indigenæ, humanâ usque ad vestigium formâ, in equinos pedes desinunt. esse illic & Panotiorum gentem, quorum aures adeò in effusam magnitudinem dilatentur, ut viscerum illis reliqua contegant; nec amiculum aliud sit, quàm ut membra membranis aurium vestiant. Isidorus, origin. lib. XI, cap. III: *Panotii apud Scythas esse feruntur, tam diffusâ aurium magnitudine, ut omne corpus eis contegant; πᾶν enim Græco sermone Omne, ὦτα Aures dicuntur.* Item Mela, lib. III, cap. V; *Quæ Sarmatis adversa sunt, ob alternos accessus recessusque pelagi, & quòd spatia, queis distant, modò operiuntur undis, modò nuda sunt, aliàs insulæ videntur, aliàs una & continens terra. In his esse Oonas, qui ovis avium palustrium, & avenis tantùm alantur: esse equinis pedibus Hippopodas; & Satmalos, quibus magnæ aures, & ad ambiendum corpus omne patulæ, nudis etiam pro veste sint; præterquàm quòd fabulis traditur, auctores etiam, quos sequi non pigeat, invenio.* De unis eisdemque omneis pariter hos auctores loqui insulis, nemini dubium esse potest. unde igitur magna ista nominum discrepantia? Apud Plinium equidem, pro *Panotiorum*, in vulgatis exemplaribus legitur *Fanesiorum*; & apud Solinum *Phanesiorum.* at quia apud Isidorum disertè sunt *Panotii*; haud dubitaverunt viri eruditi, in utroque auctore legere *Panotiorum*. nam ab argumento prægrandium aurium, quibus tota corpora contegebant, dicti sunt Græcis scriptoribus Πανώτιοι· quemadmodùm & alii illi ab equinis pedibus Ἱππόποδες· & ab ovorum esu, Ὠόνες. Apud Melam cur Plinii ac Solini Isidorique *Panotii* adpellentur *Satmali*, haud equidem dispicere queo. nec tamen credo, alios Melam habuisse harum insularum auctores, quàm illi habuerunt; nempe Xenophontem Lampsacenum. Omnino igitur & in Melâ corrigendos censeo *Satmalos* in *Panotios*. Nec Tacitum arbitror ex novo habuisse auctore sua de fabulosis istis insulis: vereorque, apud hunc quoque vocabulum *Hellusios* esse vitiatum à *Panotios*. cujus scriptura quum fortè esset exoleta atque obscurata, imperitus quidam restituit ex Plinio ac Solino *Phanesios*; qui porrò detorti in *Hellusios*. Jam verò *Oxionas* debere esse *Oonas*, nescio quis dubitare queat.

Atque heic finis est universæ GERMANIÆ VETERIS, quatenus Rheno, oceano, Danubio, ac prædictis ab oriente finibus includebatur.

CAP. XLVI.

De QUINQUE GERMANORUM GENERIBUS, *in quæ universa Germania distincta fuit.*

EXPLICATIS hactenus omnibus partibus GERMANIÆ VETERIS, subit nunc memoriam, ab initio me promisisse, quinque Germanorum genera, quibus omnem Plinius distingvit Germaniam, exponere. ea igitur fides nunc exsolvatur.

Plinii verba, lib. IV, cap. XIV, hæc sunt: *Germanorum genera quinque: Vindeli; quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. alterum genus, Ingævones; quorum pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. proximi autem Rheno, Istævones; quorum pars Sicambri. mediterranei, Herminones; quorum Svevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci. quinta pars, Peucini, qui & Bastarnæ, suprà dictis contermini Dacis.* Ut quinque fuêre genera, sic quinque diversas inter se habitavêre regiones. *Istævones* versùs occasum; *Bastarnæ*, sive *Peucini*, versùs ortum; *Ingævones* versùs septemtriones; *Hermiones* versùs meridiem: inter hos & sinum Codânum, quasi in medio omnium, fuêre *Vindeli*. Horum omnium nomina Tacitus quoque refert, sub initium mox libri de Germaniâ; præter unos *Bastarnas*. quorum in fine tamen ejusdem libri meminit. *Celebrant*, inquit, *carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuitonem deum terrâ editum, & filium Mannum, originem gentis, conditoresque. Manno trìs filios assignant, è quorum nominibus proximi oceano Ingævones, medii Herminones, ceteri Istævones vocentur. Quidam autem, licentiâ vetustatis, plureis deo ortos, pluresque gentis appellationes, Marsos, Gambrivios, Svevos, Vandalios, affirmant. eaque vera & antiqua nomina.* Sed de singulis generibus agendum, ac sui cuique populi attribuendi.

VINDELI sive VANDALI.

QUi Tacito sunt VANDALII, in Plinii vulgatis exemplaribus leguntur *Vindelici*, vitiato per ultimam syllabam vocabulo; quum notiores forent librariis populi inter Alpeis ac Danubium, quàm in interiore Germaniâ ad sinum Codânum colentes.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

colentes. Corrigere id vocabulum conati sunt viri eruditi, alii in *Vindili*, alii in *Vandili*, quidam in *Vandeli*: nemo satis feliciter. quidpe cur *Vindili* magis placere debeat, quàm *Vindeli*, equidem per me haud video; nec illi rationem reddunt. qui autem *Vandili* inde atque *Vandeli* fecerunt, ii partim jam antè correctam vocem *Vindili*, partim vulgatam in Plinio scripturam *Vindelici*, partim etiam Taciti vocabulum *Vandalii* sequuti sunt: ex quibus tribus diversis scripturis unam sese rectam in Plinio restituere posse quisque putavit. Ego verò in Plinio, rejectâ tantùm ultimâ syllabâ CI, reliquum vocabulum rectè scribi VINDELI, audacter adsevero. Primùm in secundâ syllabâ E, quod in omnibus vetustis exemplaribus, tam typis excusis, quàm manu exaratis reperitur, non temerè rejiciendum censeo; quando ea syllaba per omneis vocaleis variis auctoribus antiquis sit variata. nam Tacito, ut antè dictum, sunt VANDALII; Capitolino, Mamertino, Orosio, Iornandi, Eutropio, Cassiodoro, Xiphilino, VANDALI; Diacono atque Helmoldo, & Iornandi etiam nonnumquàm, Germanicâ literâ in principio WANDALI; Vopisco, Procopio, Zosimo, ac Svidæ, Notitiæque imperii, & aliis, VANDILI; Græcè Βανδίλοι; Diacono WINILI, quasi VINDILI; Mag. Adamo VINULI, Sigeberto & Helmoldo WINULI; quasi VINDULI: nam tabulæ etiam itinerariæ sunt VANDULI. ac nescio, an non etiam dicti fuerunt VINDOLI; unde Iornandi vocabulum gentis *Vinoviloth*, de quo plura mox dicam. Ex hac igitur unius ejusdemque vocabuli tam multiplici variatione quis non credat, scriptum fuisse à Plinio VINDELI: quod imperiti posteà librarii vel glossatores fecêre *Vindelici*? Nemini puto dubium esse posse. Videndum igitur nunc, quæ nationes Vandalici fuerint generis. Plinius nominat solos *Burgundiones*, *Varrinos*, *Carinos*, *Guttones*: quorum hi ad Vistulam amnem, Varrini in Mecheloburgiensi ducatu, haud procul Albi flumine, sedeis habuerunt: intra quos fineis multi etiam alii populi apud sinum Codânum siti fuerunt. Verùm nihil mirum: Plinius nullius generis populos omneis recenset; sed unos atque alteros tantùm, quos visum fuit. proinde ex ceteris auctoribus sunt supplendi. Vandalis igitur adjicio *Lemovios*, sive *Herulos*, *Rugios*, *Sidinos*, *Svardones*, *Eudoses*, *Anglos*, *Caviones*, *Theuringos*, *Nuithones*, & *Langobardos*. Quum Burgundiones, Guttones, & Varini, ac Langobardi Vandalici fuerint generis, de reliquis inter hos sitis dubitari non potest. De illis tribus nationibus disertè testatur Plinius. de Langobardis fabulosus equidem, idoneus tamen, quantum ad hoc probandum attinet, testis est Paullus Diaconus. qui in gestis Langobardorum, ex merâ nationum nominumque ignorantiâ, Wandalos diversos facit à Winilis, bellaque inter hæc duo nomina, ceu alienissimas inter se nationes, gesta narrat. Verba ejus, lib. I, cap. I, hæc sunt: *Gothi siquidem, Wandalique, Rugi, Heruli, atque Turcilingi, nec non etiam aliæ feroces & barbaræ nationes è Germaniâ prodierunt.* & continuò cap. II: *Pari etiam modo & Winilorum, hoc est, Langobardorum gens, quæ posteà in Italiâ feliciter regnavit, à Germanorum populis originem ducens, ab insulâ, quæ Scandinavia dicitur, adventavit.* Falsum hoc esse de Scandinaviâ, satis superque mihi suprà in Langobardis convictum est. Credo, in eâdem cum Diacono fuisse opinione & Iornandem, qui in Scanziâ suâ memorat gentem *Vinoviloth*: quod vocabulum suspicor natum è genuinâ Vandalorum adpellatione VINDOLI. sic quidpe eidem Jornandi sunt *Finnaithæ*, ac *Svethidi*; qui nulli alii fuêre, quàm *Finni*, & *Svethi*, sive *Svedi*; ut suprà ostensum. Pergit Diaconus cap. VII, in hæc verba: *Igitur egressi de Scandinaviâ Winili, cum Ibor & Ayone ducibus, in regionem, quæ appellatur Scoringa, venientes, per annos illic aliquot consederunt. Illo itaque tempore Ambri & Assi, VVandalorum duces, vicinas quasque provincias bello premebant. hi jam multis elati victoriis, nuntios ad VVinilos mittunt, ut aut tributa VVandalis persolverent, aut se ad belli certamina præpararent.* & cap. IX: *Certum tamen est, Langobardos ab intactæ ferro barbæ longitudine, cùm primitus VVinili dicti fuerint, ita postmodùm appellatos. nam juxta illorum lingvam, lang longam, bart barbaram significat.* Idem Sigebertus narrat. additque uterque prœlium, inter Vinilos & Vandalos commissum. De bello Langobardorum cum finitimis, verum fuerit; item de nomine Vinilorum. at de origine è Scandinaviâ omnino falsum. nihilo enim magis Langobardi, quàm ceteri isti Vandali, Gothi, Rugii, Heruli, atque Turcilingi, & alii, è Scandinaviâ profecti sunt; licet & Gothos, & Rugios, & Herulos è Scandinaviâ Iornandes deduxerit. Varius hic & inexplicabilis penè error rudi illi atque imperito Iornandis Diaconique sæculo inde natus est, quòd unius ejusdemque Vandaliorum gentis adpellatio multis modis, pro ratione dialectorum, variata fuit. Fuerunt igitur Langobardi alio vocabulo adpellati *Vinili*, id est, *Vindili*, seu *Vandali*, non proprio ac peculiari; sed communi

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

communi omnibus nationibus, ſinum Codânum inter Viſtulam Albimque & Chaluſum incolentibus. Bellum eos reliquis Vandalis inter Albim & Viadrum moviſſe, inde maximè crediderim, quia & ipſi à communi eorum adpellatione poſtmodò in exteris regionibus ſeparati fuerunt, quemadmodùm & Gothones, Burgundiones, Heruli, ac Rugii; de quibus omnibus mox plura dicam. Vocabulum autem *Vinili*, ſive *Vinuli*, *Winili*, ac *VVinuli*, propriam fuiſſe Vandalorum adpellationem, quaſi *Vindili*, ac *Vinduli*; ex Helmoldi maximè patet hiſtoriâ Slavicâ. ſic enim ſcribit lib. 1, cap. 11: *Vbi ergo Poloniam finem facit, pervenitur ad ampliſſimam Slavorum provinciam, eorum qui antiquitus VVandali, nunc autem VVinithi, ſive VVinuli appellantur. Horum primi ſunt Pomerani; quorum ſedes protenduntur uſque ad Odoram.* & mox: *Alter fluvius, id eſt, Odora, vergens in boream, transit per medios VVinulorum populos, dividens Pomeranos à VVilzis.* & deinde: *Poſt Odoræ igitur lenem meatum, & varios Pomeranorum populos, ad occidentalem plagam occurrit VVinulorum provincia, eorum qui Tholenzi ſive Redarii dicuntur.* Nihilo magis, mi Helmolde, ita me Muſæ benè ament, Winithorum, ſive Vinidorum, id eſt, Slavorum propria adpellatio fuit *VVinuli*, quàm *VVandali*. Vinidos equidem ſive Venedos fuiſſe Slavos, id eſt, Sarmatas, ſuprà ſatis validis certiſque probatum eſt mihi argumentis. at Vandalos, ſive Vindelos, fuiſſe Germanos, citra Viſtulam colenteis, jam CCCC circiter annis ante Venedorum ſive Slavorum in Germaniam transmigrationem, teſtati ſunt luculentiſſimi auctores Plinius ac Tacitus. quorum hic etiam tam vetuſtam eam indicat jam tum habitam fuiſſe adpellationem, uti unum ex ipſius dei Tuitonis filiis eo nomine adpellatum fuiſſe, quidam tradiderint. Revoco igitur illud vocabulum *VVinuli*, & item *VVinili*, quod unis Langobardis leviori errore tribuit Diaconus, ad *Vandilorum*, ſive *Vandulorum*, & *Vindelorum* nomen. Venedi autem, ſive Vinidi, id eſt, Slavi, cur Vinidi & Vandali adpellati ſint, nulla alia fuit ratio, niſi quæ & Marcomannos Svevos, poſtque hos etiam Slavos, ſive Venedos, qui ſibi ipſis & ceteris Slavis dicuntur Czechi, Bojohæmos nominari fecit; quum Bojohæmi propriè fuerint Boji Galli, ante Marcomannos regionem Hercyniâ ſilvâ incinctam habitantes; quæ inde nomen Bojohæmi accepit. Nempe ut Marcomanni, & poſtmodùm Czechi, quia Bojohæmum occuparunt, dicti ſunt Bojohæmi; ſic Vinidi Sarmatæ, quia Vandalorum obſederant agros, adpellati ſunt Vandali. cui adpellationi haud parum cauſæ etiam præbuit, quòd Vinidorum ac Vindilorum nomina haud omnino ſibi invicem abſimilia.

Ceterò Codânum ſinum attigiſſe Vandalos, id eſt, in eodem Vandalorum genere fuiſſe & Herulos, Rugios, Svardones, Varinos, & Anglos, ſinus Codâni adcolas, præterquàm quòd Plinii id comprobatum ſit auctoritate, Guttonas, Varinosque in Vindelis connumerantis, Helmoldi quoque & Iornandis teſtantur hiſtoriæ. Helmoldus loco prædicto: *Hi igitur ſunt VVinulorum populi, diffuſi per regiones, & inſulas maris.* Inſulas intelligit ante Pomeranorum Mecheloburgienſiumque litora ſitas; quarum remotiſſima ſimulque clariſſima Rugia. Jornandes è Dexippi hiſtoriis citat, *VVandalos ab oceano ad Romanum limitem vix anni ſpatio perveniſſe.*

Ultra Langobardos, Gothonasque, in meridiem versùs Vandalorum nomen extendere haud viſum eſt; quia hi potiùs in *mediis*, ſive *mediterraneis*, id eſt, in *Hermionibus*, cenſendi. Nec tamen neſcius ego ſum, apud Dionem, haud ſpernendum rerum Romanarum ſcriptorem, *Vandalicos* adpellari *monteis*, qui Albim fundunt amnem. unde argumentum haud vanum, huc uſque Vandalorum Dionis tempore pertinuiſſe nomen. Verba ejus, lib. LV, ſic ſe habent: Κἀντεῦθεν πρός τε τὴν Χερουσκίδα μετέστη, καὶ τὸν Οὐίσουργον διαβὰς ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβίου πάντα πορθῶν· ἐκεῖνον γὰρ (ῥεῖ δ' ἐκ τῶν Οὐανδαλικῶν ὀρῶν, καὶ ἐς τὸν Ὠκεανὸν τὸν προσάρκτιον πολλῷ μεγέθει ἐκδίδωσιν) ἐπεχείρησε περαιωθῆναι. id eſt: *Inde in Cheruſcorum fineis converſo itinere, Viſurgim transgreſſus, omnia populando ad Albim uſque perrexit. quin illum etiam (fluit autem ex Vandalicis montibus, & in oceanum ſeptemtrionalem ingenti magnitudine exit) transire conatus eſt.* Hæc equidem diu mentem meam perplexam ſuspenſamque habuêre, uti neſciverim, qui tandem vocandi forent *mediterranei Hermiones*, ſi in Bojohæmum uſque Vandalorum extenſum fuiſſet nomen. Verùm, poſtquàm ea curatiore rimari cæpi oculo, atque huc illuc verſare; deprehendi denique, parentheſin iſtam, Albis fontem ſimul atque oſtium indicantem, merum improbi immaturique judicii gloſſematium, ab imperito quodam omnis chronologiæ hiſtoriarumque gloſſatore, ex Joanne Xiphilino, Dionis epitomatore, ipſi Dionis textui parum congruè inſertum. Xiphilinus autem Bojohæmicos monteis adpellavit Vandalicos, non à Germanicæ gentis Vandalorum nomine, quia hi eò uſque pertinuerint; ſed quia Vinidi,

ſive Slavi, Bojohæmum jam tunc atque proximam Luſatiam incolentes, in commune cum reliquis Slavis inter Viſtulam & Albim, ſinumque Codânum, vocabantur Vandali. Idem igitur Dioni accidit, quòd nuper quidam in Ariſtotele tentarunt: in cujus librum de Mirandis, Rheni fluminis & Germanorum adpellationes ex Herodiano inſerere conati ſunt; ut ſuprà notavi.

Sed quæſtio jam heic oritur haud levis, nec negligenda, quæ multum diuque animum meum dubium agitavit: nempe, quî factum ſit, quum & Gothones, & Burgundiones, & Heruli, & Rugii, & Varini, & Angli, & Teuringi, & Langobardi, fuerint Vandali, qui ſuis ſibi propriis poſteà in exteris regionibus vocati ſunt vocabulis; uti alii, ab his omnibus & corpore & expeditionibus diſcreti, peculiari nomine adpellati fuerint VANDALI; quorum nomen Galliam, Hiſpaniam, Africam, & Siciliam pervagatum eſt. Reſpondeo: Omneis illas Vandalorum nationes, quas modò nominavi, primùm ſeparatim pro ſe quamque in exteras regiones feciſſe expeditiones; ideóque ſeparatas ab ſe invicem obtinuiſſe adpellationes. reliquas verò deinde conjunctim uno corpore, ceu unâ gente, ut domi erant, profectas; atque eâ de causâ ſolas obtinuiſſe Vandalorum nomen. Jornandis verba de Gothonibus hæc ſunt: *Ex hac igitur Scanziâ inſulâ, quaſi officinâ gentium, aut certè velut vaginâ nationum, cum rege ſuo nomine Berich, Gothi quondam memorantur egreſſi. qui ut primùm è navibus exeuntes terras attigêre, illico loco nomen dederunt. nam hodiè illis, ut fertur, Gothiſcanzia vocatur. Vnde mox promoventes ad ſedes Vlmerugorum, qui tunc oceani ripas inſidebant, caſtrametati ſunt: eosque, commiſſo prælio, propriis ſedibus pepulerunt: eorumque vicinos VVandalos jam tunc ſubjugantes, ſuis applicuêre victoriis.* Vandalos facit conterminos Rugiis: quo pacto hos à Vandalorum gente excludit. Ratio alia nulla fuit, niſi quòd ſui ſæculi res exactiùs tenebat Jornandes, quàm ſuperiorum temporum. ſuo autem ſæculo ſciebat, alios eſſe per Africam Vandalos, alios per Italiam aliasque regiones Rugios. VANDALI igitur propriè poſteà dicta eſt gens quæ ex IV maximè Vandalorum nationibus, *Svardonibus*, *Eudoſibus*, *Nuithonibus*, atque *Sidinis*, conſtabat. Reliquæ Vandalici generis nationes, ſuprà nominatæ, ſuis ſibi peculiaribus vocabulis adpellatæ ſunt. Caviones Deuringis inſerti.

Hæc igitur de Vandalorum ſive Vindelorum genere ſatis explicata exiſtimo. quæ quum antehac ita fuerint conturbata, atque inter ſe permixta; mirum dictu eſt, quot & quanti inde promanaverint errores, etiam in doctiſſimorum excellentiumque virorum ſcripta.

INGÆVONES.

ALterum genus, inquit Plinius, *Ingævones; quorum pars Cimbri, Teutoni, & Cauchorum gentes.* & Tacitus; *Proximi oceano, Ingevones.* & poſteà; *Eumdem Germaniæ ſinum, proximi oceano, Cimbri tenent.* item Mela, poſt deſcriptionem hujus ſinus; *In eo ſunt Cimbri, & Teutoni: ultrà ultimi Germaniæ Hilleviones.* Cauchorum genteis Plinius heic ad Ingævones refert. infrà autem, lib. XVI, cap. I, *Sunt verò*, inquit, *in ſeptemtrione viſæ nobis gentes Cauchorum, qui majores minoresque appellantur.* In eamdem ſententiam Tacitus, poſt Friſiorum explicationem, *Hactenus*, inquit, *in occidentem Germaniam novimus. In ſeptemtrionem ingenti flexu recedit. Ac primò ſtatim Chaucorum gens.* Poſt Amiſiæ igitur fluminis os, unà cum ſeptemtrione, incipiebat Ingævonum genus, à gente Chaucorum. quibus jungebantur *Foſi*, ſive *Saxones*; dein *Cimbri*, *Teutonique*; mox in Scandinaviâ peninſulâ, *Scandii*, *Hilleviones*, *Gutæ*, *Sveones*, *Sitones*, *Marchiofinni*, *Scritofinni*, *Luppiones*. Plinius lib. IV, cap. XIV, poſt enumeratas ſupra Sarmatiam Germaniamque in glaciali oceano inſulas: *Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingævonum, quæ eſt prima inde Germaniæ. Sevo mons ibi immenſus, nec Riphæis jugis minor, immanem ad Cimbrorum uſque promontorium efficit ſinum, qui Codânus vocatur, refertus inſulis; quarum clariſſima Scandinavia eſt, incompertæ magnitudinis, portionem tantùm ejus, quod ſit notum, Hillevionum gente* ɪↃ *incolente pagis; quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec eſt minor opinione Finningia.* Solinus cap. XXIII: *Mons Sevo, ipſe ingens, nec Riphæis minor collibus, initium Germaniæ facit. hinc Ingævones tenent; à quibus primis, poſt Scythas, nomen Germanicum conſurgit.* Certum igitur eſt, totam Scandinaviam Ingævonum occupaſſe nomen. Sed & *Finningiam* eidem generi adnumerandam cenſeo. quidpe Finnorum magna pars, Scandinaviam incolens, dictâ ratione à Plinio atque Solino in eodem genere computatur. ejusdem autem cum Marchiofinnis Scritofinnisque

fuere

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

fuêre generis Finni in Finningiâ. Neque enim cuiquam aliorum generum, puta Vandilis, Bastarnis, vel Hermionibus adnumerari possunt; quia longiùs ab his dissiti. nec aliud quoddam sextum genus effingere licet. nam Plinius, diligentissimus aliâs geographus, hanc Germaniæ in V genera divisionem non ex suo aliquo habuit somnio: sed ab ipsis haud dubiè Germanis diligenter perquisitam, sive per se, quum in Cauchis esset, sive per vetustiores quosdam auctores, ex quorum monumentis accuratissimam suam geographiam desumsit.

Ceterùm vocabulum *Ingævonum* quod attinet, scribitur id quidem in omnibus Taciti, melioribusque & antiquioribus Plinii exemplaribus, per diphthongum *æ*. at vulgata Plinii exemplaria atque Solini habent per *e*, *Ingevones*. an satis rectè, vehementer ego equidem dubito: utique, quum sciam, ne Rhenanum quidem, qui indigna quædam super hoc vocabulo nugatur, *quasi* legendum sit *Vigevones*, sustinuisse ex Plinio subjicere *Ingevones*, pro *Ingævones*. Apud Aethicum tamen sunt iidem INGEONICI. Ptolemæi Germaniam quoties cogito, protinus risus subit; ita omnia ferè illic ima summis, ultima citimis permixta sunt. Gens ei est Ἰγγρίωνες, μεταξὺ τοῦ Ῥήνου καὶ τῶν Ἀυνοβαίων ὀρέων, *Ingriones, inter Rhenum & Aunobæos monteis*. Hos jam alii ante me crediderunt esse Plinii, Taciti, atque Solini *Ingævones*. ego verò non modò idem judico; sed & vitiatum vocabulum corrigendum censeo in Ἰγγαίωνες, INGÆONES. Hos Ptolemæus tam facilè à proximis suis sedibus inter Amisiam & Albim, ad Rheni superiorem ripam & Aunobæos monteis detrahere potuit, quàm Finnos è Finningiâ ad mediam Vistulæ ripam. neque in hoc absimilis eorum est conditio, quòd, quum magnum utrorumque esset nomen, & amplissimi fines; ille exiguas eos fecit nationes.

Rhenani nunc examinentur nugæ. Auctor noster, sub initium libri de Germaniâ, *Celebrant*, inquit, *carminibus antiquis (quod unum apud illos memoriæ & annalium genus est) Tuitonem deum, terrâ editum, & filium Mannum, originem gentis, conditoresque. Manno tris filios assignant, è quorum nominibus proximi oceano Ingævones, medii Herminonones, ceteri Istævones vocentur*. Rhenanus non tantùm contra hanc Taciti scripturam, sed adversùm cuncta etiam Plinii atque Solini exemplaria docet, pro *Ingævones* legendum *Vigevones*; quasi dicti sint à *Wyk* & *Wonen*; quorum hoc *habitare*, illud *sinum* significat: quia sinus adcolebant. Quæ opinio quamlibet adeò hactenus placuerit, uti in vicem oraculi ab doctissimis etiam hominibus accepta probataque sit; pauca tamen contrà disputare liceat. Vocem *Wyk* hodiè etiam maris Germanici adcolis notare sinum, haud invitus concesserim. verùm Rhenano, novissimi sæculi homini, cur credere magis fas sit, quàm vetustissimis illis Germanis, rationem dari mihi velim. Rhenano ratio, quâ contra hos niteretur, erat prorsus nulla, nisi in dimidiâ vocabuli parte *vones*, quæ alludere videbatur ad verbum Germanicum *Wonen*, quod est *habitare*. his duabus syllabis fretus, priores duas *Ingæ* audacter corrupit in *Vigæ*; quod alludit ad vocem *VVyk*: quasi integro vocabulo dicendum *VVykwoner*, id est, *sinuum adcolæ*. nam & Plinius & Tacitus *oceanum* heic *latos sinus & insularum immensa spatia complecti* tradunt. At ipsi veteres apud Tacitum Germani, non ex allusione vocabuli, uti Rhenanus; sed ex monimentis & *annalibus suis*, id est, *carminibus*, haud recens compositis, sed *antiquis* & à majoribus sibi traditis, non è situ locorum, sed à Manni filio adpellatos fuisse *Ingævones* crediderunt. Quæ igitur hæc dementia, qui furor, propter levissimam vocabuli allusionem, χθὲς ἢ τρίτην ἡμέραν somniatam, antiquissimis gentis monimentis fidem prorsus abrogare? quæ item inconsiderantia, tam iniquum unius hominis judicium cupidè, tamquàm probatissimum, sequi atque amplecti? Quanto æquior ille, qui sub Berosi Chaldæi nomine, argumenta nugarum, commentitiæque historiæ, ex prædictis Taciti verbis arripuens, Ingævonem post Mannum per omnem Germaniam Sarmatiamque regnasse, moxque Istævonem, & Hermionem, finxit? Pudeat sanè, vanissimum nugatorem (cujus mentio numquàm sine flagitii præfatione movenda) meliùs de majoribus nostris sensisse, quàm doctos eruditosque viros: quibus una hæc competebat cura, avitæ antiquitatis reverentiam summâ diligentiâ atque fide tueri. Jam verò quanta est eorumdem in summos auctores Plinium atque Tacitum injuria? quos haud verum genuinumque gentis nomen posteritati tradidisse arguunt. Scilicet, si Musis placet, credibile est, verique simile, conjecturâ Rhenanum penitius adsequutum Germanum vocabuli sonum, quàm tot Romanorum militeis, tot annis in Chaucis, Ingævonum gente, præsidia agenteis, aditu frequenti ac crebro accepisse; inter quos multi Germani, Germanicæ Latinæque juxtà lingvæ scientes. Ac quantum quidem

inter *Vi* & *In* discrimen? Tantum certè, uti, alterum in alterum Romano ore deflexum, non nisi temerè adfirmare ausis. Ecquid verò adeo peregrina Romanis atque inaudita erat litera Germanorum *VV*, uti *VVi* nullis aliis literis reddere potuerint, nisi per *In*? An non flumina *VViessel, VVeser, VVäter*, formata eorum ore sunt *Vistula, Visurgis, Vidrus*? an non populi *VVarner*, ipsis dicti *Várini*? qui posteà *Gvarni*, & *VVarni*. an non *VVangen, Vangiones*; & horum opidum *VVormetzmagen*, *Bormetomagus*; quemadmodùm Vistula etiam Marcellino dicitur *Bissula*? Sed satis jam perspicuum à me factum in hoc opere puto, Germanorum *VV* Romanos atque Græcos expressisse per *V*, vel *B*. Hæc igitur contra Rhenanum sufficiant. Ptolemæi certè Ἰγγαίωνας non tam facili literarum conversione mutaverit in Οὐϊγαίωνας. Goropius hinc non meliora adferre, sed in tantum agere voluisse videtur, uti à Rhenano dissentiret. Miserè ait à Romanis tractatas hasce voceis *Ingevones, Istevones*, & *Hermiones*. Itaque illos dictos docet vernaculâ lingvâ *Hingezewoners*; quod significet *juxta mare colenteis*. nam à Vistulâ eos ad Rhenum usque in maris Germanici litore protendit. ubi satis iniquè atque imperitè Varinos, Guttones, & Burgundiones, sedibus suis inter Albim Vistulamque ejicit; Vandelorum, ut ipse vocat, omne nomen ac genus trans Vistulam in Sarmatiâ collocans: quia de Ptolemæi tabulâ certum esse ait, Burgundiones & Guttones trans Vistulam incoluisse. Certè magni ingenii multæque eruditionis fuit Goropius; quam ego semper admiror, mihique sæpè opto. verùm nihil minùs, quàm geographus. quod satis hactenus ex hisce meis ad Germaniam observationibus patuisse puto. Quum igitur certum sit, totam Vandaliorum gentem mare, inter Vistulam Chalusumque amneis, adcoluisse; Ingævones hoc nominis, quo ab ceteris IV Germanorum generibus distincti fuerunt, à maris argumento habere minùs potuerunt. At valeant multo amplius necesse est priscûm Germanorum antiquissima carmina; quæ ab hominis, non maris adpellatione, Ingævones cognominatos fuisse adfirmaverunt.

ISTÆVONES.

IN vulgatis Plinii exemplaribus ita legitur: *Proximi autem Rheno Istævones; quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Svevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci*. Maxima horum verborum mutilatio est, atque luxatio. quis enim umquàm aliàs legit de Cimbris mediterraneis? Puto neminem. nec ulli usquàm exstant; nisi Atuatucos sic adpellare velis, quia Cimbrorum Teutonorumque erant progenies. At Plinius novo nomine Atuatucos adpellat Bethasios; ut suo loco ostensum. frustra igitur hoc. alia veraque Plinii mens aliunde est investiganda. Rectè quidam, Tacito præeunte magistro, vocem *mediterranei* Istævonibus adimendam censuerunt, Hermionibusque tribuendam. sic enim Tacitus: *Manno trîs filios assignant; è quorum nominibus proximi oceano Ingævones, medii Herminones, ceteri Istævones vocentur*. at de *Cimbris* istis *Rheno proximis*, quid sit faciendum, nemo ostendit. Ego igitur nihil aliud super eorum causâ pronuntio, nisi uti procul à Rheno arceantur, relegenturque in peninsulam suam, quæ sola iis inter Germanos sedes. Revoco autem postliminiò in veram germanamque sedem *Sicambros*; quos supina librarii oscitantia iniquè expulit. Hos proximos fuisse Rheno, cùm anteà in Germaniâ, tùm posteà in Gallico solo, satis suprà demonstratum est. Rectè igitur integra verba apud Plinium legas in hanc sententiam: *Proximi autem Rheno Istævones; quorum pars Sicambri. mediterranei Hermiones; quorum Svevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci.* At contenderit fortè aliquis, Plinii tempore nullos fuisse in Germaniâ trans Rhenum Sicambros; quos Tiberius, auspiciis Augusti debellatos, in Galliam traduxit. Ne sint: nihil miror. jam anteà satis inculcatum existimo, Plinium Germaniam suam ad Scaldin usque extendere. sunt quidpe hæc ejus verba, lib. IV, cap. XIII; *Totum autem hoc mare* Germanicum, *ad Scaldin usque fluvium, Germanicæ accolunt gentes*. & hoc ipso, cap. XIV, quo V Germanorum genera exponit, inter Germaniæ flumina Mosam quoque recenset. Quapropter ritè heic ex ejus sententiâ sub Istævonibus comprehendas Germanos utramque Rheni ripam adcolenteis; quia plerique Cisrhenanorum, etiam trans Rhenum anteà proximi flumini fuerunt. Potes tamen sic etiam interpretari, uti de Sicambris Plinium intellexisse existimes, ut olim in ipsâ Germaniâ proximè Rhenum adcoluerunt: quia antiquissima hæc est, ut liquet ex Tacito, Germanorum divisio. Proinde eos solummodò recensebo, qui trans Rhenum Istævones antiquitus dicti. Horum latus orientale cinxit Plinius partibus Ingævonum & Hermionum,

mionum, Chaucis, Chattis & Hermunduris: uti omnes citra hos Istævones fuerint; in quorum numero *Frisii*, *Bructeri*, *Angrivarii*, *Ansibarii*, *Chamavi*, *Dulgibini*, *Marsi*, *Tubantes*, *Marsatii*, *Sicambri*, *Vbii*, & qui in horum posteà agros successerunt, *Vsipii*, *Tencteri*, *Iuhones*, *Mattiaci*; præterque antiquissimis temporibus *Marcomanni*, *Harudes*, *Sedusii*: qui postmodùm in Bojohæmo inter Hermiones sedeis locarunt. *Alemannos* non magis Istævonibus adscribo, quàm Tacitus Germanis; quia meri fuerunt Galli. Ceterùm apud Strabonem, lib. 1, hæc leguntur, contra Pytheam Massiliensem scripta: Καὶ αὐτὴ δὲ ἡ Βρεττανικὴ τὸ μῆκος ἴση πως ἐστὶ τῇ Κελτικῇ παρεκτεταμένη, τῶν πεντακισχιλίων οὐ μείζων σταδίων, καὶ τοῖς ἄκροις τοῖς ἀντικειμένοις ἀφοριζομένη. ἀντίκειται γὰρ ἀλλήλοις τά τε ἑῷα ἄκρα τοῖς ἑῴοις, καὶ τὰ ἑσπέρια τοῖς ἑσπερίοις· καὶ τά γε ἑῷα ἐγγὺς ἀλλήλων ἐστὶ μέχρις ἐπόψεως, τό τε Κάντιον, καὶ αἱ τοῦ Ῥήνου ἐκβολαί. ὁ δὲ πλειόνων ἢ δισμυρίων ἀποφαίνει τὸ μῆκος τῆς νήσου· καὶ τὸ Κάντιον ἡμερῶν τινῶν πλοῦν ἀπέχειν τῆς Κελτικῆς φησι. Καὶ τὰ περὶ τοὺς Ὠστιαίους δὲ, καὶ τὰ πέραν τοῦ Ῥήνου, τὰ μέχρι Σκυθῶν, πάντα κατέψευσται τῶν τόπων. Ὅστις οὖν περὶ τῶν γνωριζομένων τόπων τοσαῦτα ἔψευσται, σχολῇ γ' ἂν περὶ τῶν ἀγνοουμένων παρὰ πᾶσιν ἀληθεύειν δύναιτο. *Et ipsa Britannia longitudine ferè æqualis est Galliæ juxtà porrectæ, non amplius stadiorum* ↃↃ; *atque extremitatibus opposita regionis definitur. opponuntur quidpe sibi invicem orientales orientalibus, & occidentales occidentalibus. adeóque orientales propinquæ inter se sunt, uti altera ab alterâ conspici possit, Cantium scilicet, & Rheni ostia. At ille insulam XX stadiorum millibus facit longiorem; atque Cantium aliquot dierum navigatione abesse à Galliâ tradit. De Ostiæis etiam, & quæ trans Rhenum sunt ad Scythas usque regionibus, omnia falsa perhibuit: ut, qui tam multa de iis mentitus sit, quæ nota sunt omnibus, non facilè videatur de iis vera traditurus, quæ omnibus sunt ignota.* Pytheæ apologiam, contra immeritissimas Strabonis infestationes, jam anteà exsequutus sum. hic scilicet est ille locus, in quo eum de Thule insulâ & ceteris versùs septemtriones regionibus reprehendit: quibus subjicit hæc de Ostiæis. in quibus ego vereor æquè Strabonem errasse, atque in reliquis Germaniæ ferè omnibus. Ostiæos Pytheas quo situ posuerit, ex dictis modò Strabonis verbis satis clarè perspicitur: nempe trans Rhenum, Galliæ terminum. quamquàm hoc Stephani testimonium, nescio an ex aliorum scriptorum monimentis desumtum, an verò ex Strabonis dicto loco conjecturatum, prorsus negat. Verba Stephani hæc sunt: Ὠστίωνες, ἔθνος παρὰ τῷ δυτικῷ ὠκεανῷ, οὓς Κοσσίνους Ἀρτεμίδωρός φησι· Πυθέας Ὠστιαίους. τούτων δ' ἐξ εὐωνύμων οἱ Κοσσῖνοι λεγόμενοι Ὠστίωνες, οὓς Πυθέας Ὠστιαίους προσαγορεύει. Hoc est: *Ostiones, gens ad occiduum oceanum: quos Cossinos vocat Artemidorus; Pytheas verò Ostiæos. Ab horum verò latere sinistro sunt Cossini dicti Ostiones, quos Pytheas Ostiæos adpellat.* Locum esse vitiatum, quivis facilè viderit. corrigere, nisi Delphico deo indice, nemo rectè poterit. Clarum tamen est, quosdam hosce Ostiæos sive Ostiones in occidui oceani litore locasse. Ego eosdem esse cum Taciti Aestiis, Iornandisque & Theoderici regis Hæstis, cùm ex similitudine vocabulorum, tum ex aliis argumentis jam anteà collegi: heic verò planè insuper adfirmo, nullos alios fuisse OSTIONES atque OSTIÆOS, quàm quos Plinius, Rheno proximos, unà cum Tacito adpellat ISTÆVONES. Hos si eâdem ratione scribere velis, uti Ptolemæo sunt *Ingæones*; erunt ISTÆONES, vocabulo propiori ad *Ostiæos*, & *Ostiones*. Ex Strabonis certè verbis *Ostiæi* ultra Rhenum sunt censendi. Si quis verò antiquorum scriptorum Ὠστίωνας παρὰ τῷ δυτικῷ ὠκεανῷ memoravit, ut testatur Stephanus; id ita factum judico, quatenus Germaniæ quoque pars, ad Amisiam usque amnem & gentem Ingævonum, sub occidente computata fuit. Pytheas autem si non ipse Istævones accessit, saltem de iis inaudivisse potuit, dum oceanum occidentalem septemtrionalemque navigavit: quemadmodùm de Guttonum quoque gente, Vistulæ adcolâ, haud omnino falsa retulit.

Ceterùm Istævonum quoque vocabulum Rhenanus atque Goropius corrumpere haud veriti sunt in *Vistevones*; ut inde interpretarentur *Westwoner*: quod significat *versùs occidentem habitanteis*. Quasi verò Romani eam gentem, quæ ipsis Germanis dicebatur *VVestgothen*, potuerint dicere *Vesogothos*, & *Visigothos*; flumen etiam *VVieſſel*, *Vistillum* ac *Vistulam*: vocem autem *VVestwoner* nequiverint exprimere, nisi per *Istævones*. Sed remitto hos iterum ad antiqua priscûm Germanorum carmina.

HERMIONES, sive HERMINONES.

QUos Plinius *Hermiones*, Tacitus adpellat *Herminones*. utrum vocabulum verum & genuinum, haud facile dictu est; quandoquidem nemo, præter hos duos auctores, eorum meminit. nam apud Melam quòd Herminones legebantur, ultimi Germaniæ

ultra Cimbros ac Teutonos, jam dudum, mendosum id esse vocabulum, indicavi. Tacitus igitur, *Medii*, inquit, *Herminones*. & Plinius; *Mediterranei Hermiones; quorum Svevi, Hermunduri, Chatti, Cherusci*. Sub Svevorum nomine intelligendi sunt *Semnones, Marcomanni, Quadi, Marsingi, Burii, Lugii*.

Horum quoque vocabulum Rhenanus & Goropius ad etymologiam revocare tentarunt. ille ex eo fecit *Herdwoner*, & *Hernwoner*: quæ *mediterraneos* vult significare; quia *her* (ut ipse adfirmat) septemtrionalibus Germanis, australibus verò *herd*, *terram* significet; *wonen* autem *habitare*. At quomodò ex his duabus vocibus rectè *mediam terram habitanteis* exortum sit, haud equidem video. Corrigere hujus errorem voluit Goropius; voce interpositâ *mit*, formans vocabulum *Hermitwoner*: quia Germanis superioribus *medium* significat *die mitte*; *hert* autem, ut ille interpretatur, est Latinè *omnino, prorsus, plane*: quasi *omnino medium Germaniæ colentes*. quàm scitè, alii judicaverint. ego heic etiam utrumque ad veterum Germanorum monimenta remitto. Omnia antiquarum gentium vocabula ad originationem velle redigere, furoris potiùs, quàm ingenii existimo. Haud dubium tamen mihi est, ex unâ eadémque origine orta esse duo ista nomina, *Hermiones* & *Hermunduri*. quid verò hoc vel illud significet, juxtà cum maximè ignaris ignorare me fateor.

PEUCINI, qui & BASTARNÆ.

QVinta pars, inquit Plinius, *Peucini, qui & Bastarnæ*. Horum situm, fineis, atque in varias nationes divisionem, suprà satis exposui. ubi patuit, antiquitus eos non ad Pontum usque pertinuisse; sed citra Getarum fineis fuisse coërcitos.

Hæc igitur sunt V Germanorum genera, in quæ universam Plinius distinxit Germaniam. Aestii, quia peregrini fuêre in Sarmatiâ, à citeriore Germaniæ limite, atque ex Istæonibus, ut ego suspicor, trans Vistulam progressi, nulli dictorum generum adscribi possunt.

CAP. XLVII.

De HERCINIO SALTU, *& aliis Germaniæ Transrhenanæ silvis, quæ partes fuêre Hercinii saltus: item de hujus feris.*

HACTENUS igitur totius Germaniæ antiquæ nationes summo mihi, quoad ejus fieri potuit, studio & curâ membratim descriptæ sunt: explicata etiam est universorum Germanorum in quinque genera divisio. restat nunc, uti silvarum quoque, ac montium, fluminumque, quorum jam anteà passim in singulis nationibus facta est mentio, dilucidior heic atque curatior fiat ἀνακεφαλαίωσις.

Clarissimâ famâ, apud vetustissimos quoque Græcorum scriptores, est HERCYNIA SYLVA, sive HERCINIUS SALTUS. meminerunt quidpe hujus, Eratosthenes, teste Cæsare, belli Gallici comment. VI; & ante Eratosthenem Apollonius Rhodius, in IV Argonauticorum; & ante hunc etiam Aristoteles, in Mirandis. Cæsar, dicto loco: *Ea, quæ fertilissima sunt, Germaniæ loca, circùm Hercyniam silvam, (quam Eratostheni & quibusdam Græcis famâ notam esse video; quam illi Orciniam appellant) Boji, Celtica gens, occuparunt*. Aut ipse negligens heic fuit Cæsar; aut posteà librarii nimiùm supini. quidpe quum & ipse Eratosthenes fuerit Græcus, omnino scribi debebat, *& aliis quibusdam Græcis*. Ceterùm *Orciniam* equidem cuncta Cæsaris, quot viderim, adpellant exemplaria: ego tamen haud quidquam dubito, quin Ὀρκυνίαν ὕλην, *Orcyniam silvam*, vel Ὀρκύνιον δρυμὸν, *Orcynium saltum* adpellaverit ipse Eratosthenes, per υ. nam & Ptolemæus, unus inter omnes reliquos hoc vocabulum, sive ab Eratosthene, sive ab alio quopiam antiquo scriptore acceptum, retinens, vocat Ὀρκύνιον δρυμόν· & ceteri omnes, tam Græci, quam Latini ferè probatissimi auctores Ἑρκύνιον, *Hercynium* scripserunt, per υ. quamquàm non negaverim, rectiùs vocabulum id & magis genuinè scribi per simplex I, HERCINIA SILVA, & HERCINIUS SALTUS: quia non est dubium, quin saltus ipsis Germanis dictus fuerit THER HAERZINWALD; derivativâ voce, à primitivo vocabulo THER HARZ; quo nomine etiamnum pars ejus, unà cum montis jugo, cui supersternitur, vulgò adpellatur. Quapropter haud malè in Paterculi, Solini, & aliorum quorumdam Romanorum auctorum monimentis legitur per I simplex. Quin & in quibusdam vetustissimis Cæsaris exemplaribus sic scriptum reperio.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

reperio. Unde ego conjicio, librarios, vel malos glossatores, *Orcyniam* quoque fecisse *Orciniam*. alii posteà hujus mendo non animadverso, *Herciniam* potiùs vocabulum genuinum ac verè germanum, corrigendum censuerunt in *Hercyniam*; quia sic plerosque alios & Græcos & Latinos auctores scripsisse videbant. Sed eadem silva rectè etiam dici potest HARCINIA, à primitivo vocabulo *Harz*. sic enim Aristoteli quoque, Meteorologicorum I, sunt Ἀρκύνια ὄρη, *Arcinii montes*.

Cæsar, prædicto loco, silvam ita describit: *Hujus Herciniæ silvæ, quæ suprà demonstrata est, latitudo IX dierum iter expedito patet. non enim aliter finiri potest; neque mensuras itinerum noverunt. Oritur ab Helvetiorum, & Nemetum, & Rauracorum finibus: rectâque fluminis Danubii regione pertinet ad fineis Dacorum Anartium. hinc se flectit sinistrorsus, diversis à flumine regionibus; multarumque gentium fineis, propter magnitudinem, attingit. neque quisquam est hujus Germaniæ, qui se adisse ad initium ejus silvæ dicat, quum dierum iter LX processerit; aut, quo ex loco oriatur, acceperit.* Initium ad Rheni ripam ponit: finem, quia ultra LX dierum iter extendebatur, ignorari ait. Est equidem hodiéque per omnem ferè Brandeburgiensem marchiam, per Cassubiam atque Prussiam, per Poloniam, Litaviam, & Russiam Majorem, sive Moscoviam, quasi unus continuus saltus, de quo heic loquitur Cæsar. at is an antiquitus omnis, ad Obium usque flumen, extremum Europæ terminum, adpellatus fuerit *Hercinius*, equidem dubito. hoc enim nomen in unis Celtis, id est, Germanis, ab antiquissimis referri Græcorum scriptoribus reperio. Nec magis censeo Hercinium saltum fuisse vocatum in Sarmatiâ, quamvis unus continuus fuerit per utrasque regiones saltus, quàm in Galliâ *Arduennam silvam*, & *Vosegum saltum*; qui tamen & ipsi Hercinio saltui fuêre contermini, Rheno tantùm amne intercedente, quemadmodùm multa alia flumina Hercinium in ipsâ Germaniâ intersecuerunt. At quia vocabulum hoc merè Germanicum est; Sarmatarum autem lingva à Germanicâ longè alienissima: Sarmatas eo in suis silvis nominandis usos minimè credibile est. HERCINIUM igitur nomen non ultra Germaniæ limiteis extendendum censeo. Intra Germaniam longè latiorem retulerunt eum saltum alii auctores, quàm Cæsar. Plinius, lib. XVI, cap. I, de Cauchis, & eorum insulis in oceani litore verba faciens; *Aliud*, inquit, *è silvis miraculum. totam reliquam Germaniam replent; adduntque frigori umbras.* & plura cap. II: *In eâdem septemtrionali plagâ, Hercyniæ silvæ roborum vastitas, intacta ævis, & congenita mundo, prope immortali, sorte miracula excedit. Vt alia omittantur, fide caritura; constat attolli colles occursantium inter se radicum repercussu; aut ubi secuta tellus non sit, arcus* (radicum in altum sublevatarum) *ad ramos usque, & ipsos inter se rixanteis,* (mutuo collisu veluti dimicanteis) *curvari, portarum patentium modo, ut turmas equitum transmittant.* Et lib. IV, cap. XIV: *Amnes clari in oceanum defluunt; Guttalus, Vistillus, sive Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus verò nulli inferius nobilitate Hercynium jugum.* Diodorus lib. V: Κατὰ τὴν Γαλατίαν, τὴν παρωκεανῖτιν, καταντικρὺ τῶν Ἑρκυνίων ὀνομαζομένων ὀρῶν (μέγιστα γὰρ ὑπάρχειν παρειλήφαμεν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην) νῆσοι πολλαὶ κατὰ τὸν ὠκεανὸν ὑπάρχουσιν, ὧν ἐστιν ἡ μεγίστη Βρεττανικὴ καλουμένη. id est: *Quâ parte Galliam oceanus stringit, Hercyniis montibus, quos omnium in Europâ maximos esse accepimus, multæ insulæ obtenduntur, quarum maxima vocatur Britannia.* Ut Plinius *Hercynium jugum*, sic Diodorus Ἑρκυνία ὄρη heic memorat. quod haud omnino falsum. fuêre quidpe montes hoc nomine; ut posteà ostendetur. at in eo tamen à Diodoro erratum, quòd omnium totius Europæ facit maximos: quasi & Alpeis & Pyrenæum magnitudine superaverint. Ego credo de silvæ potissimùm Herciniæ magnitudine antiquiores Græcos scripsisse, quæ Diodorus de montibus intellexit. Silvæ igitur magnitudinem cùm ex hoc Diodori loco, tum ex Cæsare ac Plinio summatim perspeximus. videamus nunc, quæ membratim de eâdem sint tradita. Cæsar, loco modò citato, propter omnem lævam Danubii ripam eam porrigit, ab Helvetiis & Rheno initium ejus sumens. Aristoteles, in Mirandis, Danubii fonteis in eâ narrat. Φασὶ δὲ, καὶ τὸν Ἴστρον, ῥέοντα ἐκ τῶν Ἑρκυνίων καλουμένων δρυμῶν, σχίζεσθαι. id est: *Ferunt & Istrum, ex Hercyniis profluentem saltibus, scindi.* Strabo quum hoc ab antiquioribus scriptoribus accepisset, audissetque posteà, Hercynium saltum eum, ceu peculiari vocabulo, adpellari, qui Bojohæmum cingeret, ipsum Bojohæmum prope fonteis Danubii statuit. sic enim de Bojohæmo lib. VII: Ἔστι δὲ πλησίον αὐτῆς ἥ τε Ἴστρου πηγὴ, καὶ ἡ τοῦ Ῥήνου. *Prope hanc regionem Danubii est fons, & item Rheni.* Ammianus Marcellinus, lib. XXI, eam silvam, quæ hodiè ad Danubii fontem adpellatur *Nigra silva*, vulgò Germanis *der Schwarz Wald*, MARTIANAS vocat SILVAS. *Discedens*, inquit, *inter hæc Julianus à Rauracis, Sallustium præfectum promotum remisit in Gallias.* & mox: *Profecturus itaque per Martianas silvas, viasque junctas Istri*

fluminis ripis, inter subita vehementer incertus, id verebatur, ne contemtus, ut comitantibus paucis, multitudinem offenderet repugnantem. Tabulæ itinerariæ eodem situ dicitur singulari numero SILVA MARCIANA. Vocabulum id unde deductum sit, haud facilè dixerim. non Latinam tamen habere originem, à Marte, vel Martio aliquo, inde colligo, quòd in Germanico silva fuit solo. Nec dubito, quin & Germanorum vocabulum *Swarz*, & Romanorum *Martiana*, eamdem originem habuerint. Jam verò multo probabilius est, Romanos Germanicum sive Allemanicum vocabulum *Swarz* corrupisse in *Marz*; quàm Allemannos silvæ nomen à Romanis accepisse.

Cæsar Herciniam silvam non infra Nemetas in Rheni ripâ profert. at auctor noster in libro de Germaniâ, in Cattis eam quoque memorat. *Vltra hos*, inquit, *Catti initium sedis ab Hercynio saltu inchoant, non ita effusis ac palustribus locis, ut ceteræ civitates, in quas Germania patescit. durant siquidem colles, paulatimque rarescunt: & Cattos suos saltus Hercynius prosequitur simul atque deponit*. Claudianus etiam, in panegyrico de IV consulatu Honorii:

——Iuratur Honorius absens;
Imploratque tuum supplex Alemania nomen;
Bastarnæ venêre truces; venit accola silvæ
Bructerus Hercyniæ; latisque paludibus exit
Cimbrus, & ingentes Albim liquêre Cherusci.

Eas silvas heic Tacito Claudianoque apud Rhenum intelligi, quæ vulgò nunc dicuntur *Spessard* & *Wester wald*, suprà in Chattis ac Bructeris docui.

Plinius, in suprà dicto lib. XVI, cap. I, haud obscurè silvas Cauchorum facit partem Hercyniæ silvæ. Plutarchus autem, in Mario, Cimbrorum silvas Hercyniæ facit contineteis, his verbis: τὸ δὲ πλεῖστον αὐτῶν καὶ μαχιμώτατον ἐπ' ἐσχάτοις οἰκοῦν παρὰ τὴν ἔξω θάλασσαν. ὥσπερ δή φασι γῆν νέμεσθαι σύσκιον, καὶ ὑλώδη, καὶ δυσήλιον πάντη, διὰ βάθος καὶ πυκνότητα δρυμῶν, οὓς μέχρι τῶν Ἑρκυνίων (malè vulgò Ἑρκυνῶν) εἴσω διήκειν. hoc est: *Maximam eorum multitudinem & bellicosissimam in ultimis oris ad oceanum habere sedeis. regionem incolere profundis & densis silvis, quæ ad Hercynios saltus introrsus pertineant, caliginosam, nemorosam, opacamque*. Haud dubium igitur est, quin & CÆSIA SILVA, auctori nostro annali primo memorata, pars fuerit silvæ Herciniæ. Ad dextram fuisse Luppiæ amnis ripam, suprà in Sigambris docui.

Eodem tractu, inter Amisiam ac Luppiam, fuisse LUCUM TANFANÆ, in Marsis ex eodem annali ostendi.

BADUHENNÆ quoque LUCUM in Frisiis ex annal. IV indicavi.

Eam silvam, quæ hodiè unà cum montium jugo, cui superfusa, ab austrino Brunesvicensis ducatus latere, dicitur vulgò der HARZ, partem fuisse Herciniæ silvæ, ipsum nomen apertè clamat. Hæc Cæsari, belli Gallici comment. VI, vocatur BACENIS; ut suprà in Chattis atque Cheruscis demonstratum est. Verba Cæsaris hæc sunt: *Silvam esse ibi infinitæ magnitudinis, quæ appellatur Bacenis. hanc longè introrsus pertinere, &, pro nativo muro objectam, Cheruscos à Suevis, Suevosque à Cheruscis, injuriis incursionibusque prohibere*. Eadem silva Ptolemæo dicitur Σημανὰ, SEMANA, in his verbis: Τὸ Μηλίβοκον ὄρος· ὑφ' ὅ ἐστιν ἡ Σημανὰ ὕλη. id est: *Melibocus mons, sub quo est Semana silva*. Melibocum montem esse eum, qui hodiè dicitur der *Harz*, posteà ostendam. circa hunc nulla esse potuit nobilior silva, quàm quæ, ipsi monti superfusa, Cæsari dicitur *Bacenis*. aliam igitur, hac silentio transmissâ, voluisse memorare Ptolemæum, haud veri est simile. Nihil autem mirum, sub monte eum locasse silvam, quæ erat in ipso monte; quando decuplo pejus in hac nostrâ Germaniâ eum errasse, jam dudum haud semel patuit.

Eodem circa Bacenim silvam tractu, haud procul Visurgi amne ac Mindensi opido, fuisse LUCUM HERCULIS, in Cheruscis, ex Taciti annal. II, ostensum est.

GABRETAM SILVAM Straboni ac Ptolemæo nuncupari eam, quæ hodiè per Theuringiam ac Voitlandiam, ab occidentali Bojohæmi latere, dicitur *der Döringer Wald*, in Nariscis docui.

Jam verò ea silva, quæ, Bojohæmicis superstrata jugis, ipsum Bojohæmum undique includit, quasi proprio ac peculiari vocabulo dicta est HERCINIA SILVA, sive HERCINIUS SALTUS; qui nunc vulgò dicitur der *Böhaimer Wald*, id est, *Bojohæmicus saltus*. Strabo lib. VII; Ἐν ταύτῃ δ' ἐστὶ καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμὸς, καὶ τὰ τῶν Σουήβων ἔθνη, τὰ μὲν οἰκοῦντα ἐντὸς τοῦ δρυμοῦ (ἐν ᾧ ἐστι καὶ τὸ Βοιόαιμον, τὸ τοῦ Μαροβόδου βασίλειον· εἰς ὃ ἐκεῖνος τόπον ἄλλους τε

μετανέστησε

μετανέστησε πλείους, καὶ δὴ καὶ τοὺς ὁμοεθνεῖς ἑαυτῷ Μαρκομανούς· ἐπέστη γὰρ τοῖς πράγμασιν οὗτος ἐξ ἰδιώτου, μετὰ τὴν ἐκ Ῥώμης ἐπάνοδον· νέος γὰρ ἦν ἐνθάδε, καὶ εὐεργετεῖτο ὑπὸ τοῦ Σεβαστοῦ· ἐπανελθὼν δὲ ἐδυνάστευσε, καὶ κατεκτήσατο πρὸς οἷς εἶπον, Λουγίους τε μέγα ἔθνος, καὶ Λεμοβίους, καὶ Γούτωνας καὶ Βουργουνδίωνας, καὶ Σιδίνους, καὶ τῶν Σουήβων τὸ μέγα ἔθνος Σέμνωνας.) πλὴν τά γε τῶν Σουήβων, ὡς ἔφην, ἔθνη τὰ μὲν ἐντὸς οἰκεῖ, τὰ δ' ἐκτὸς τοῦ δρυμοῦ, καθάπερ τὰ τῶν Κουάδων, ὅμορα τοῖς Γέταις. hoc est: *In hac regione est & Hercynius saltus, & Suevorum gentes; quarum quædam intra saltum habitant. (in quo etiam Bojohæmum est, Marobodui regia. in quem ille locum cùm alios complureis transtulit, tùm populareis suos Marcamannos. is enim Romà reversus, ubi adolescens fuit, ab Augusto beneficiis affectus, è privato statu ad occupandam dominationem se contulit: & præter jam dictos subjecit sibi Lugios, magnam gentem, & Lemovios, Gutones, Burgundiones, Sidinos, & ex ipsis Suevis magnam gentem Semnones.) verùm enimverò Suevorum, uti dixi, alii intra silvam colunt, alii extra, ut Quadorum nationes, contermina Getis.* Et paullo pòst: Ὁ δ' Ἑρκύνιος δρυμὸς πυκνότερός τέ ἐστι καὶ μεγαλόδενδρος, ἐν χωρίοις ἐρυμνοῖς κύκλον περιλαμβάνων μέγαν· ἐν μέσῳ δὲ ἵδρυται χώρα καλῶς οἰκεῖσθαι δυναμένη, περὶ ἧς εἰρήκαμεν. ἔστι δὲ πλησίον αὐτῆς ἥ τε τοῦ Ἴστρου πηγή, καὶ ἡ τοῦ Ῥήνου, καὶ ἡ μεταξὺ ἀμφοῖν λίμνη. νοτιωτέρα δ' ἐστὶ τῶν τοῦ Ἴστρου πηγῶν καὶ αὕτη, καὶ ὁ Ἑρκύνιος δρυμός· ὥστ' ἀνάγκη τῷ ἐκ τῆς Κελτικῆς ἐπὶ τὸν Ἑρκύνιον ἰόντι, πρῶτον μὲν διαπεράσαι τὴν λίμνην, ἔπειτα τὸν Ἴστρον, εἶτ' ἤδη δι' εὐπετεστέρων χωρίων ἐπὶ τὸν δρυμὸν τὰς προβάσεις ποιεῖσθαι δι' ὀροπεδίων. id est: *Hercynius saltus densus est, magnisque consitus arboribus, locis naturâ munitis magnum includens circulum; in cujus medio sita regio habitationi egregiè apta; de quâ diximus. prope hanc est fons Danubii, & item Rheni, & lacus inter utrosque situs. Meridionalior autem est, quàm Danubii fontes, cùm ipse lacus, tum Hercynius saltus: ita, uti necesse sit ei, qui è Galliâ ad Hercynium saltum ire velit, priùs transire lacum, deinde Istrum, ac porrò per commodiora jam itineri loca, & montanas planities, ad saltum ipsum progredi.* Posteriora hæc esse vitiata, alii jam ante me doctissimi viri animadverterunt. verùm in purgandis nequidquàm laborarunt. Ego ita in suum ordinem verba repono: Νοτιωτέρα δ' ἐστὶ αὕτη καὶ τῶν τοῦ Ἴστρου πηγῶν, καὶ τοῦ Ἑρκυνίου δρυμοῦ. id est: *Meridionalior autem lacus est, quàm Danubii fontes, Hercyniusque saltus.* Nam iter erat ex Italiâ per *Summum Penninum*, qui nunc vulgò dicitur *Mont Iou*: & inde per Helvetiorum agros, ad lacum Brigantinum, quem intelligit Strabo: ab hoc deinde ad fonteis Danubii: ac porrò per Alemannorum, Hermundurorum, ac Nariscorum fineis, ad Herciniam silvam, quæ Bojohæmum cingebat. Idem auctor mox posteà: Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη ὕλη Γαύβρητα μεγάλη· ἔπειτα δὲ τὰ τῶν Σουήβων· ἔπειτα δ' ὁ Ἑρκύνιος δρυμός. *Est & alia magna silva Gaubreta. deinde Suevorum fines: moxque Hercynius saltus.* Straboni adsentitur Paterculus, lib. II: *Nihil erat jam in Germaniâ quod vinci posset, præter gentem Marcomannorum: quæ Maroboduo duce excita sedibus suis, atque in inferiora refugiens, incinctos Herciniæ silvæ campos incolebat.* & paullo pòst: *Sentio Saturnino mandatum, ut per Cattos, excisis continentibus Herciniæ silvis legiones in Bojohæmum (id regioni, quam incolebat Maroboduus, nomen est) duceret.* In his omnibus silva Bojohæmum cingens quamdisertissimè proprio ac peculiari vocabulo vocatur *Hercinia*. Sic auctor noster, in libro de Germaniâ: *Inter Hercyniam silvam, Rhenum & Mœnum amnes, Helvetii, ulteriora Boji, Gallica utraque gens, tenuêre. manet adhuc Bojemi nomen.* Inter Rhenum ac Bojemum ponit Helvetios; in ipso Bojemo Bojos: mediam inter utrosque facit Hercyniam silvam; quæ nulla alia esse potest, quàm quæ Bojemum cingit; ut Strabo ac Paterculus testantur. Sic igitur & illa intelligenda, quæ annal. II, de Arminio concionante narrantur: *Contrà, fugacem Maroboduum appellans, præliorum expertem, Hercyniæ latebris defensum.* At Ptolemæo propriè *Orcynium saltum* adpellari eum, qui Quados à Bojohæmo submoveat, suprà in Quadis ostendi.

Eidem auctori LUNAM SILVAM vocari eam, quæ montium jugo, quod est à Mari fonte ad lævam ripam, ad opidum usque *Twárdoszyu* ac Vistulæ fontem, superfusa, Gothinorum continebat ferri secturas, in Gothinis docui. Hanc quoque fuisse partem Hercynii saltus, præter Cæsarem, qui hunc ad Dacorum usque confinium producit, testantur Strabo, Plinius, ac Solinus. Strabo libro prædicto: Τὸ δὲ νότιον μέρος τῆς Γερμανίας, τὸ πέραν τοῦ Ἄλβιος, τὸ μὲν συνεχὲς ἀκμὴν ὑπὸ τῶν Σουήβων κατέχεται. εἶτ' εὐθὺς ἡ τῶν Γετῶν συνάπτει γῆ, κατ' ἀρχὰς μὲν στενή, παρατεταμένη τῷ Ἴστρῳ κατὰ τὸ νότιον μέρος, κατὰ δὲ τοὐναντίον τῇ παρορείᾳ τοῦ Ἑρκυνίου δρυμοῦ, μέρος τι καὶ αὐτὴ τῶν ὀρῶν κατέχουσα, εἶτα πλατύνεται πρὸς τὰς ἄρκτους μέχρι Τυρηγετῶν. id est: *Latus autem Germaniæ austrinum trans Albim continuò Suevi tenent. post hos Getarum sequitur regio, arcta initio, quà juxta austrinum latus Danubio prætexitur; ab alterâ autem parte latere montium, quibus Hercynius saltus supersternitur; & ipsorum etiam montium quamdam partem comprehendens. deinde versùs septemtriones dilatatur ad Tyregetas.* In eamdem sententiam Plinius, lib. IV, cap. XII: *Ab Istro in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes variæ;*

variæ; tamen litori apposita tenuère aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, aliàs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumque Hamaxobii, aut Aorsi, aliàs Scythæ degeneres, & à servis orti, aut Troglodytæ; mox Alani, & Rhoxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hiberna Carnunti, Germanorumque ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ; montes verò & saltus, pulsi ab his Daci, ad Pathissum amnem à Maro, sive is Duria est, à Svevis, regnoque Vanniano dirimens eos. aversa Bastarnæ tenent, aliique inde Germani. Daci quidem tenuêre loca inter Cusum, Danubium, Marumque, flumina, & monteis, in quibus ferri secturæ, ad Tiberii usque principatum. sub hoc verò Svevi, Maroboduum & Catualdam Bojohæmo pulsos comitantes illic locati fuêre; ut in Quadis ostensum est. Solinus, cap. XXIII, de Germaniæ finibus loquens: *Extenditur inter Rhenum, Herciniumque saltum, & rupes Sarmatarum; ubi incipit, Danubio, ubi desinit, oceano perfunditur.* Eumdem heic Solinum intelligere Hercinium saltum, quem Plinius super Iagyges ponit Sarmatas, suprà, cap. XLII hujus libri, docui.

LUCUS CASTORIS AC POLLUCIS memoratur auctori nostri in Lygiis. Eidem alius LUCUS SACER in Semnonibus. item alius, quod CASTUM TERRÆ MATRIS NEMUS adpellat *in insulâ oceani*, quæ nunc dicitur *Rugia*. At ego nescio, an non scriptum ei fuerit *Sacrum nemus*. nam castitas propriè dicitur in mentibus hominum. luci autem seu nemora sunt sacra, quæ diis consecrata.

Ceterùm ultra Codânum sinum, in Scandinaviâ peninsulâ nemo umquàm auctor Herciniam memoravit silvam. ne Cimbrorum quidem silvas sub Herciniæ nomine computatas fuisse, è Plutarcho patuit.

Hæc igitur ferè sunt, quæ de immani illâ Herciniâ silvâ, per omnem Germaniæ continentem diffusâ, veteres tradiderunt auctores. Magnæ hodiéque ejus passim portiones manent: ut inter Danubii fontem & Brigantinum lacum, vulgò dicta *der Schwarz wald*; inter Norimbergam & Tuberi amnis fontem, *der Anspacher wald*; inter Herbipolim & Bambergam *der Steyger wald*; inter Nicrum ac Mœnum amneis, sive inter Heydelbergam ac Francofurtum, *der Oden wald*; inter Mœnum ac Bintium, *der Spessard*; inter Lonam & Segum amneis, *der Wester wald*; apud Brunsvicensem ducatum, *der Harz*; in Deuringiâ, *der Döringer wald*; apud Bojohæmum, *der Böhaimer wald*. versus septemtriones verò Vestofalia, Luneburgiensis ducatus, Pomerania, Marchia Brandeburgiensis, & Cassubia, magnis, asperis, horridisque saltibus ferè totæ squalent.

Ac tanta quum fuerit tamque densa olim Hercinia silva, mirari haud æquum est, feras in eâ à Cæsare, Plinio, ac Solino recenseri, quæ hodiè nusquàm conspiciuntur in Germaniâ, præter unos equos feros. Pulsæ illæ sunt Germaniâ simul cum silvarum excidio. In Prussiâ, Litaviâ, & Moscoviâ, quò silva Hercinia extensa fuit, hodiéque visuntur. Juvat tamen heic verba dictorum auctorum de iis adponere. Cæsar dicto comment. VI: *Multa in eâ genera ferarum nasci constat, quæ reliquis in locis visa non sint: ex quibus quæ maximè differant ab ceteris, & memoriæ prodenda videantur, hæc sunt: Est bos cervi figura; cujus à mediâ fronte inter aures unum cornu exsistit excelsius, magisque directum his, quæ nobis nota sunt, cornibus. ab ejus summo, sicut palmæ, rami latè diffunduntur. eadem est feminæ marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum. Sunt item, quæ appellantur alces. horum est consimilis capris figura, & varietas pellium; sed magnitudine paullo antecedunt: mutilæque sunt cornibus, & crura sine nodis articulisque habent; neque quietis causâ procumbunt; neque, si quo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut sublevare possunt. his sunt arbores pro cubilibus: ad eas se applicant, atque ita paullum modò reclinatæ quietem capiunt. quarum ex vestigiis quum est animadversum à venatoribus, quò se recipere consveverint, omnes eo loco aut à radicibus subruunt, aut accidunt arbores tantùm, ut summa species earum stantium relinquatur. huc quum se ex consvetudine reclinaverint, infirmas arbores pondere affligunt, atque unà ipsæ concidunt. Tertium est genus eorum, qui uri appellantur. ii sunt magnitudine paullo infra elephantos; specie, & colore, & figurâ tauri. magna vis est eorum, & magna velocitas: neque homini, neque feræ, quam conspexerint, parcunt. hoc studiosè foveis captos interficiunt. hoc se labore durant adolescentes, atque hoc genere venationis exercent: & qui plurimos ex his interfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. sed assvescere ad homines, & mansvefieri, ne parvuli quidem excepti possunt. amplitudo cornuum, & figura, & species, multum à nostrorum boum cornibus differt. hæc studiose conquisita, ab labris argento circumcludunt: atque in amplissimis epulis pro poculis utuntur.* Plinius lib. VIII, cap. XV: *Paucissima animalia Scythia gignit, inopiâ fruticum: pauca, contermina illi Germania; insignia tamen boum ferorum genera, jubatos bisontes, excellentique vi & velocitate uros; quibus imperitum vulgus bubalorum*

nomen

nomen imponit, cùm id gignat Africa, vituli potiùs cervice quâdam similitudine. Septemtrio fert & equorum greges ferorum; sicut asinorum Asia, & Africa. prætereà alcem, ni proceritas aurium & cervicis distingvat, jumento similem. Item notam in Scandinaviâ insulâ, nec umquàm visam in hoc orbe, multis tamen narratam machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu; ideòque non cubantem, sed acclinem arbori in somno: eâque incisâ ad insidias, capi; aliàs velocitatis memorandæ. Labrum ei superius prægrande: ob id retrò graditur in pascendo; ne, in priora tendens, involvatur. Idem lib. XI, cap. XXXVII: *Vrorum cornibus barbari septemtrionales potant: urnasq; binas capitis unius cornua implent.* Solinus cap. XXIII: *In hoc tractu sanè* Germaniæ, *& in omni septemtrionali plagâ bisontes frequentissimi, qui bubus feris similes, setosi colla, jubas horridi, ultra tauros pernicitate vigentes, capti assvescere manu nesciunt. sunt & uri; quos imperitum vulgus vocat bubalos; cùm bubali penè ad cervinam faciem in Africâ procreentur. istis porrò, quos uros dicimus, taurina cornua in tantum protenduntur, ut demta, ob insignem capacitatem, inter regias epulas potuum gerula fiant. Est & alces, mulis comparanda; adeò propenso labro superiore, ut, nisi recedens in posteriora vestigia, pasci nequeat. Scandinavia insula è regione Germaniæ mittit animal, quale alces: sed cui suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt. proptereà non cubat, cùm dormiendum est; tantùm somnolentum arbor sustinet: quæ ad prope casuram insecatur; ut fera, dum assvetis fulcimentis innititur, faciat ruinam. ita capitur. alioqui difficile est eam manu capi: nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fugâ pollet.* Pausanias, in Bœoticis: Ἔστι δὲ ἄλκη καλούμενον θηρίον, εἶδος μὲν ἐλάφου καὶ καμήλου μεταξὺ, γίνεται δὲ ἐν τῇ Κελτῶν γῇ. id est: *Est & fera, quam alcen vocant; mediâ quâdam inter cervum & camelum specie. gignitur in Celtarum terrâ.* Quam Cæsar describit feram sub *alcis* nomine, Plinio dicitur *machlis*. cum hoc consentiens in descriptione Solinus, similem ait eam esse alci: atque adeò, uti prægrande illud superius labrum, quod Plinius machli tribuit, ille alci adscribat. unde factum, uti quidam glossatores verba in Plinio turbata, & ex sede suâ perperam trajecta esse opinati sint. Ego verò haud temerè quidquam mutaverim, quum tanta horum animalium tradatur similitudo. Quos *boves cervi figurâ* tradit Cæsar, ii videntur esse *bisontes* Plinii ac Solini: quos ille *boves feros* adpellat; hic *bubus feris similes*. Nomen equidem *bovis* Cæsar observavit: at animal planè aliud diversumque descripsit. Quomodò enim potuit ei bos adpellari id animal, quod cervi erat figurâ; cornuaque insuper, ut cervus, nisi quòd latiora, & uno principio trunco enata, habebat? Planè non video. Non Latina, sed barbara, id est, Germanica esse vocabula, *uri*, *bisontis*, & *alcis*, *machlis*que; nemo negare potest, qui credat, Hercyniæ silvæ ac Germaniæ fuisse animalia, non Italiæ. unde etiam imperitum Romanorum vulgus uro bubali nomen perperam imposuit. *Machli* verò quomodò Romani nomen potuerunt imponere, feræ numquàm à se conspectæ, solique Scandinaviæ notæ? Nos adhuc URUM adpellamus patriâ lingvâ *eyn uhrochs*; vocabulo, non à Romanis, qui nihil apud nos potuerunt, accepto, nec postmodùm ex eorum libris arrepto: quùm difficile fuerit, ab uno atque altero homine Romanis literis imbuto, vocabulum in Latinâ lingvâ usurpatum omni vulgo transdere pro patrio vocabulo, quo antè usi fuerant. BISONTIS etiam vocabulum esse merè Germanicum, vetera duo glossaria Latinotheudisca testantur. quorum alterum sic habet; *Bubalus*, *Wisater*. alterum ita; *Bubalus*, *Wisant*; *cornibus magnis*, *bovi similis*. ALCIS quoque vocabulum apud nos patriâ lingvâ est *älend*, & *elch*. quamquàm non eam notat feram, quam Romani Græcique auctores nobis sub *alcis* nomine descriptam reliquerunt. Et quid mirum, perperam eos permutasse peregrina vocabula animalium peregrinorum, quæ ipsi numquàm viderunt? Id animal, quod Pausanias *mediâ quâdam specie inter cervum & camelum designat*, *quodque* Cæsar clariùs *cervi figurâ* refert, *cujus à mediâ fronte inter aureis unum cornu exsistat excelsius, magisque directum his, quæ Romanis nota erant, cornibus, & ab cujus summo, sicut palmæ, rami latè diffundantur*, esse idem quod nobis dicitur *älend* & *elch*; nemo, qui vidit, inficiari potest. Utrum igitur jam probabilius; nos antiquum ejus verumque nomen amisisse, & *alcis* vocabulo, ab alio animali mutuato, adpellare; an verò, Cæsarem, Plinium, & alios Romanos Græcosque dictum vocabulum *alcis* perperam ac falsò alieno animali per errorem tribuisse? Hoc omnino opinor. Jam verò, quid, quæso, similitudinis habet capra cum jumento ac mulâ? Nihilo minùs tamen Cæsar *alcem figurâ & varietate pellis consimilem* fecit *capræ*, *magnitudine paullo antecedentem*. Solinus verò *mulæ*; & Plinius *jumento*. Nam & hic iisdem notis, quibus Cæsar *alcem*, describit *machlin* suam adsimilem alci. Aliud igitur animal voluisse Cæsarem, aliud Plinium atque Solinum, certum est. Cæsaris animal, capræ consimile, videtur indicare Paullus Diaconus

conus in Langobardicorum lib. I, cap. V, his verbis: *Apud hos Scritofinnos est animal, non satis absimile cervo: de cujus ego corio, ut fuerat pilis hispidum, vestem in modum tunicæ, genu tenus aptatam, conspexi: sicut jam fati Scritofinni utuntur*. Scritofinni fuerunt in Scandinaviâ. Plinius *machlin* Scandinaviæ tribuit: & item Solinus; quamvis sine nomine. Est hodiéque animal in Scandinaviâ, magnitudine medium inter capram & cervum; varietate pellis, capræ, magnitudine & cornibus, cervo similius: *memorandæ*, quod Plinius ait de machli, *velocitatis*. ob quam etiam trahis hieme jungitur, ubi iter accelerandum est. vocabulum ei vulgare *een rhene.* è quo nomen traxisse tegumenti genus, quod Diaconus describit; Cæsar autem, Sallustius, & nonnulli alii vocant *rhenonem:* suprà, lib. I, cap. XVI, docui. Est & aliud in eâdem regione animal, *mutilum*, ut de alce suâ scribit Cæsar, *cornibus, nullo suffraginum flexu; ideòque non cubans, sed accline arbori in somno*. hoc ego non dubito, quin sit MACHLIS illa Plinii. BISONTES sunt hodiè maximè in Litaviæ saltibus; eâ specie, quâ traduntur à Plinio atque Solino. Antiquis Germanis dictos fuisse *Wisant*; testes sunt auctores dictorum veterum glossariorum. Græci vocabulum scripsêre in suâ lingvâ *βίσωνης*, & inde Romani *bisontes*. at rectiùs hi dicturi erant *visontes*. Hæ igitur sunt species veraque ac germana nomina animalium Herciniæ silvæ & Scandinaviæ peninsulæ. quæ mirificè antiqui Græci Romanique confuderunt.

Ceterùm Solinus, in prædicto capite, hæc etiam de eâdem silvâ addit: *Saltus Hercinius aves gignit, quarum pennæ per obscurum emicant, & interlucent; quamvis obtenta nox obtegat & denset tenebras. unde homines loci illius plerumque nocturnos excursus sic destinant, ut illis utantur ad præsidium itineris dirigendi; præjectisque* (fortè *profectique*) *per opaca callium, rationem viæ moderentur indicio plumarum fulgentium*. Idem testatur Plinius lib. X, cap. XLVII: *In Hercynio Germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus: quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus*. An fabulæ? an verò de eâ Hercynii saltus parte dictum, quam Arii, Lygiorum natio, incoluêre? de quibus Tacitus ita: *Arii super vires, quibus enumeratos paullo antè populos antecedunt, truces, insitæ feritati arte ac tempore lenocinantur. nigra scuta, tincta corpora, atras ad prælia noctes legunt; ipsâque formidine atque umbrâ feralis exercitus terrorem inferunt; nullo hostium sustinente novum ac velut infernum aspectum*. At prædictus Hieronymus Presbyter, ex Aethici Scythæ, satis fabulosi auctoris, cosmographiâ has aveis supra Caucasum montem refert, inter oceanum & Tanaim amnem, quà nunc est Moscovia. *Habet ea regio*, inquit, *aves Hircanias, quarum pennæ nocte mirâ magnitudine lucent*. Hoc si Aethici istius vel Hieronymi ineptissimæ cosmographiæ credere fas est; Hercynium saltum heic quidam ante Plinium nominarunt eas silvas, quæ continentes Hercynio Germaniæ saltui, per Sarmatiam ad finem usque Europæ spargebantur.

CAP. XLVIII.

De MONTIBUS *Germaniæ Transrhenanæ*.

MEMORATIS Germaniæ antiquæ silvis, montes nunc etiam dicantur. Mela, lib. III, cap. III, de Germaniâ: *Terra ipsa multis impedita fluminibus, multis montibus aspera, & magnâ ex parte silvis ac paludibus invia*. Et in eamdem sententiam Tacitus, in libro de Germaniâ: *Terra etsi aliquando specie differat, in universum tamen aut silvis horrida, aut paludibus fœda: humilior quà Gallias, verticosior quà Noricum ac Pannoniam aspicit*. Malè heic distinxisse Tacitum humilitatem excelsitatemque Germaniæ, per Galliæ ac Norici limiteis, suprà in primo volumine docui. ubi ejusmodi feci distinctionem, uti humilis dicatur, quà regiones sunt istæ; Cliviæ, Geldriæ, & Hollandiæ partes trans Rhenum sitæ; dein Frisia, Vestofalia, Brunesvicensis Luneburgiensisque ducatus, Magdeburgiensis Bremensisque episcopatus, Holsatia, Jutia, Mecheloburgiensis ducatus, Pomerania, Brandeburgiensis marchionatus, & Polonia minor cis Vistulam. reliqua in meridiem versùs paullatim collibus durescunt, moxque montibus horridè asperantur. Ante biennium quum ex gravissimo negotio Pragam mihi esset eundum; ego verò iter id quambrevissimo temporis spatio confectum cuperem, quò celeriùs daretur reditus ad hanc Germaniæ commentationem; mari è Britanniâ in Selandiam trajecto, per Antverpiam, Agrippinam, Sigodunum, Gissenium, Fuldam, Hovium, & Joachimi vallem in Bojohæmum tetendi: ubi iter equidem offendi, ut cupiveram, directissimum; at terram montibus usquequaque tam asperam atque horridam, uti tractum in totâ Germaniâ, crebris variisque itineribus mihi satis cognitâ, pejorem deligere nequiverim.

quapro-

quapropter etiam in reditu iter per Misniam, Brunesvicensem ducatum, ac Vestofaliam, ad Rheni divortium capessivi; viâ equidem longinquiore, at eâdem multo expeditiore. Hoc igitur quasi unum continui montis jugum, quod ab ipso Rheno ad Hungariæ usque Poloniæque confinia, quà Vagi amnis est fons, extenditur, HERCINIOS MONTEIS antiquissimis mortalibus fuisse adpellatum judico. unde Plinius lib. IV, cap. XIV: *Amnes clari in oceanum defluunt, Guttalus, Vistullus, sive Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus verò, nulli inferius nobilitate Hercynium jugum prætenditur.* Hæc fortè ex Aristotele; qui ita scribit, μετεωρολογικῶν lib. I. cap. XIII: ὁ δὲ Ἴστρος δι' ὅλης τῆς Εὐρώπης ῥεῖ εἰς τὸν Εὔξεινον πόντον· τῶν δ' ἄλλων ποταμῶν οἱ πλεῖστοι πρὸς ἄρκτον ἐκ τῶν ὀρῶν Ἀρκυνίων. ταῦτα δὲ καὶ πλήθει καὶ ὕψει μέγιστα περὶ τὸν τόπον τοῦτόν ἐστιν. Hoc est: *Ister, totam interfluens Europam, in Pontum effunditur Euxinum. ex reliquorum fluminum numero pleraque versùs septemtriones è montibus Hercyniis profluunt. qui altitudine juxtà ac multitudine maximi in hac plagâ habentur.* Apollonium quoque, Ἀργοναυτικῶν lib. IV, Ἑρκύνιον nominare montem in his oris, suprà in Gothonibus ostensum est. Ad quem locum & ipse scholiastes ita animadvertit: Ἑρκύνιον, ὄρος Κελτῶν, ἢ δρυμός. *Hercynius, mons Celtarum est, vel saltus.* Diodorus Siculus, septemtrionalis plagæ parum gnarus, Germaniam etiam sub Galliæ nomine comprehendit; ut suprà lib. I, cap. II, ostensum est: Britannicas verò insulas contra Hercynia juga, id est, contra Germaniam sitas tradit lib. V: Κατὰ τὴν Γαλατίαν τὴν παρωκεανῖτιν, κατεναντίον τῶν Ἑρκυνίων ὀνομαζομένων ὀρῶν, (μέγιστα δὲ ὑπάρχειν παρειλήφαμεν τῶν κατὰ τὴν Εὐρώπην) νῆσοι πολλαὶ κατὰ τὸν ὠκεανὸν ὑπάρχουσιν, ὧν ἐστιν ἡ μεγίστη Βρεττανικὴ καλουμένη· Id est: *Quâ parte Galliam oceanus perstringit, Hercyniis montibus, quos omnium in Europâ maximos esse accepimus, multæ insulæ obtenduntur, quarum maxima vocatur Britannia.* Non totius intellexit Europæ Aristoteles esse maximos monteis Hercinios; sed Transistrianæ sive Transdanubianæ plagæ tantùm; quia in septemtrionalem decurrebant oceanum amnes, quos Plinius dicto loco nominat. At non finxisse sibi Aristotelem nomen hoc *Herciniorum montium*; sed re verâ antiquissimis temporibus sic fuisse adpellatum prædictum jugum, testis est is mons, qui, Brunesvicensem ducatum à meridie claudens, in hanc usque diem vulgò vocatur *der Harz.* nam hoc nomen hodiéque ipsi magis tribuitur jugo, quàm silvæ superfusæ. Ceterùm partes hujus Hercynii jugi variè adpellatæ sunt. quas mox ostendam, si anteà eos monteis paucis indicavero, qui Danubii fontibus propiores. hinc enim initium capere commodissimum videtur, uti ordine omnia persequens, tandem in ultimo septemtrione desinam.

Auctor igitur noster, sub initium de Germaniâ: *Danubius molli & clementer edito montis Abnobæ jugo effusus.* Plinius lib. IV, cap. XII, de eodem amne: *Ortus hic in Germaniâ jugis montis Abnobæ, ex adverso Raurici Galliæ opidi, multis ultra Alpes millibus.* Festus Avienus, in orbis terræ descriptione:

Abnoba mons Istro pater est: cadit Abnobæ hiatu.

Ptolemæus in Germaniâ: Τῶν δὲ διεζωκότων τὴν Γερμανίαν ὀρέων ὀνοματώτατά ἐστι τά τε εἰρημένα, καὶ ἰδίως καλούμενα Σαρματικά, καὶ τὰ ὁμώνυμα ταῖς Ἄλπεσι, τὰ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δανουβίου· καὶ τὰ καλούμενα Αὔνοβα. Id est: *Montium verò, qui Germaniam dispescunt, cinguntque, nominatissimi sunt jam dicti, qui propriè adpellantur Sarmatici; item qui idem cum Alpibus nomen habent, supra fontem Danubii: dein, quibus nomen Aunoba.* Malè vulgò; καὶ ὑπὲρ τὴν κεφαλήν· id enim alium diversumque ab eo, qui cognominis Alpibus, montem notaret. quod falsum esse, ipsa positio montis Alpibus cognominis super Danubii fontem, juxta gradus longitudinis latitudinisque, apertè indicat. Ceterò vocabulum Αὔνοβα malè interpretes Latinè verterunt *Aunobi montes*; & quidam *Aunobii*; alii etiam *Anobæ:* quasi pluralis esset numerus τὰ Αὔνοβα ὄρη. quod falsum esse, mox ipse posteà arguit Ptolemæus, ubi eosdem monteis bis adpellat ὄρη Αὐνόβαια, *Aunobæos monteis*; derivativo vocabulo, à primitivo Αὔνοβα, quod singularis est numeri, quemadmodùm idem jugum Plinio ac Tacito eodem nomine dicitur ABNOBA. Ptolemæi interpreteis decepit loquutio nova, & peregrina; quâ pluralis numerus jungitur singulari, ὄρη τὰ καλούμενα Αὔνοβα, *montes vocati Aunoba.* verùm hic loquendi modus Ptolemæo etiam alibi haud semel usurpatus. sic quidpe in descriptione Sarmatiæ legitur ὁ Καρπάτης ὄρος, *Carpates mons*, ἡ Πεύκη ὄρος, *Peuce mons*; quem paullo pòst, eodem modo ut Aunobam, derivativo vocabulo, ac plurali numero, vocat Πευκῖνα ὄρη, *Peucinos monteis.* in descriptione Rhætiæ; τῶν Ἄλπεων τὰ πρὸς τῇ Ὄκρᾳ ὄρει· id est, *Alpium pars, quæ est apud Ocram montem.* Sic Strabo quoque lib. IV, ὁ Ἀδούλας τὸ ὄρος, *Adula mons.* Plurali autem

numero Ptolemæus τὰ καλούμενα usus est in Aunobâ, quia continuò anteà dixerat τὰ Σαρματικὰ ὄρη, & τὰ ὁμώνυμα ταῖς Ἄλπεσι· quod vocabulum ὄρη, sive ὄρος singulari numero brevitatis causâ ad Aunobam repetere noluit. Ceterùm in Taciti quibusdam exemplaribus vocabulum *Abnobæ* corruptum legitur *Arnobæ*; & in aliquibus *Arbonæ*. unde scioli quidam nimis temerariâ manu ausi sunt corrigere cuncta exemplaria, ac supponere *Albonæ*; quia nunc regio circa Danubii fontem dicitur *Albe*. Verùm non opus erat, nova fingere vocabula, aut veriora, uti nobis videmur, antiquis auctoribus suggerere. id nostri maximè erat operis atque curæ, uti verum illud nomen, quod prisci Romani in suis perscripserunt monumentis, constaret. Itaque quum apud Plinium & Avienum mons sit *Abnoba*, & apud Ptolemæum *Aunoba*, *b* in confine *u* commutato; dubium nullum esse potest, quin Tacito etiam idem mons adpellatus sit *Abnoba*; ut meliora exemplaria exhibent. Apud Martianum Capellam legebatur hic mons *Ad novem*. pro quo rectè viri eruditi restituerunt *Abnovam*. ex quo haud ineptè quidam conjecerunt, ipsis Germanis montis vocabulum fuisse *die* ABENOWE. à quo Latinis Græcisque facta vocabula ABNOBA, AUNOBA, & ABNOVA. Hæc igitur de adpellatione hujus montis dicta sint. nunc verus ejus situs dispiciendus. Plinius, Tacitus, & Avienus, Danubii fontem in eo statuunt. at Ptolemæus CXXX circiter millibus passuum à Danubii fonte eum versùs septemtriones removet: longitudineque ei CLXXX millium tributâ, juxta Rheni ripam, ceu lineâ παραλλήλῳ in septemtriones versùs producit; ita, uti finis ejus sit inter Asciburgium Cisrhenanum opidum & Semanam silvam. Verùm duplex heic Ptolemæi dispicitur erratum. primum, quòd tam longè à Danubii fonte contra tot Romanorum auctorum sententiam diduxit: alterum, quòd tam longè in septemtriones extendit. Ego ex ipso simul Ptolemæo, simulque Plinio, Tacito, ac Martiano colligo, Abnobam fuisse dictum id montium jugum, quod ab Rheni Arolæque confluentibus in septemtriones versùs ad opidum usque *Pfortzheym*, inter Rhenum ac Danubii fontem Nicrumque sternitur. Ex hujus radice, versùs orientem, oritur Danubius, *molli & clementer edito jugo*, ut ait Tacitus. unde etiam Marcellinus, lib. XXII, idem jugum, quod adpellant *Rauracos monteis*, (nimis improprio vocabulo, à longè alienâ Rauracorum, Gallicæ gentis, terrâ desumto) non in Abnobæ jugo, sed prope oriri amnem dixit. Verba ejus hæc sunt: *Amnis Danubius, oriens prope Rauracos montes, confines limitibus Rheticis*. Erravit igitur & Avienus, qui *Abnobæ montis hiatu* eum *cadere* pronuntiavit. Sed ut *saltus*, quod suprà ostensum, sic & *monteis Hercynios* ad Danubii usque fonteis adpellarunt antiqui. Hinc illud Eustathii in scholiis ad Dionysium Afrum: Τινὲς δὲ οὕτω συντεμόντες περὶ τοῦ Ἴστρου φασίν· Ἴστρος, ὁ τοὺς Παίονας παραμείβων, ἐκ τῶν Ἑρκυνίων ὀρῶν ναυσίπορος ἐκ πηγῆς αἴρεται. id est: *Quidam ita breviter de Istro pronuntiant: Ister, qui Pannonios præterfluit, ex Hercyniis montibus navigabilis ex fonte oritur.*

Τὰ ὁμώνυμα ταῖς Ἄλπεσιν ὄρη, τὰ ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ Δανουβίου, id est, *cognomineis Alpibus monteis, qui sunt supra fontem Danubii*, Ptolemæus ex occidente brumali in orientem solstitialem, longitudine CXC M. passuum, juxta ripam Danubii extendit. Hoc hodiè est id jugum, quod, à dicto Abnobâ & Nicri fonte initium sumens, inter Danubium atque Nicrum versùs Brentium flumen porrigitur, complureis fundens amnes, quorum alii in Nicrum, alii in Danubium delabuntur. Nomen ALPIUM hodiéque hoc tractu manet; & circa Danubii fontem, ut antè dictum, regio vocatur die *Albe*; & inter duo opida *Aurach* & *Blaubeuren*, *die rauche Albe*: item vicus inter Ulmos & Brentium flumen *Albeck*; cujus vocabulum extremitatem Alpium significat. Ipsas Alpeis, Germaniam nunc ab Italiâ submoventes, adcolis Germanis vocari hodiéque ALBEN, satis notum est. Strabo lib. IV docet, τὰς Ἄλπεις, sive τὰ Ἄλπια ὄρη, (utroque enim modo dicuntur Græcis) antè dicta fuisse Ἄλβια. unde duo Ligurum in Italiâ opida maritima, *Albium Intemelium*, & *Albium Ingaunum*. Idem Strabo, eodem libro, de suprà dictis Alpibus in lævâ Danubii ripâ sic scribit: Ὑπέρκειται δὲ τῶν Καρνῶν τὸ Ἀπέννινον ὄρος, λίμνην ἔχον ἐξιεῖσαν εἰς τὸν Ἴσαρον ποταμόν· ὃς παραλαβὼν Ἄταγιν, ἄλλον ποταμὸν, εἰς τὸν Ἀδρίαν ἐκβάλλει. ἐκ δὲ τῆς αὐτῆς λίμνης καὶ ἄλλος ποταμὸς εἰς τὸν Ἴστρον ῥεῖ, καλούμενος Ἀτησινός. καὶ γὰρ ὁ Ἴστρος τὰς ἀρχὰς ἀπὸ τούτων λαμβάνει τῶν ὀρῶν, πολυσχιδῶν ὄντων, καὶ πολυκεφάλων. μέχρι μὲν γὰρ δεῦρο, ἀπὸ τῆς Λιγυστικῆς συνεχῆ τὰ ὑψηλὰ τῶν Ἄλπεων διέτεινε, καὶ ἑνὸς ὄρους φαντασίαν παρεῖχεν. εἶτ' ἀνεθέντα καὶ ταπεινωθέντα ἐξαίρεται πάλιν εἰς πλείω μέρη καὶ πλείους κορυφάς. πρώτη δ' ἐστὶ τούτων ἡ τοῦ Ῥήνου πέραν καὶ τῆς λίμνης κεκλιμένη πρὸς ἕω ῥάχις μετρίως ὑψηλή· ὅπου αἱ τοῦ Ἴστρου πηγαὶ, πλησίον Σοήβων καὶ τοῦ Ἑρκυνίου δρυμοῦ. Id est: *Supra Carnos situs est mons Apenninus. is lacum habet exeuntem*

in

in Isarum amnem: qui alium amnem Atagin recipiens, in Adriam defert. Ex eodem autem lacu alius amnis in Istrum defluit, Atesinus dictus. Nam & Ister ab his initium sumit montibus, in multas parteis, multosque verticeis scissis. Hucusque enim à Liguriâ summa Alpium juga continenter porriguntur, uniusque montis speciem præ se ferunt. hinc remissa, humilioraque facta, rursus porrò attolluntur in multas parteis, multaque cacumina. Primum cacumen est trans Rhenum & lacum Brigantinum, dorsum quoddam versùs orientem solem, mediocriter sublime; ubi fontes Istri sunt, prope Suevos & Hercynium saltum. Locum istum de Apennino monte & lacu, ex quo flumina in Adriaticum mare & Istrum fluere ait, esse planè corruptum, alibi docebo. In reliquis idem montium jugum Strabonem intelligere, trans Rhenum & lacum Brigantinum, quod Ptolemæus tradit ejusdem cum Alpibus esse nominis, satis perspicuum est. In eamdem sententiam & lib. VII, scribit de Germaniâ: Ἐξῆρται γὰρ ἡ χώρα πρὸς νότον, καὶ συνεχῆ ταῖς Ἄλπεσι ποιεῖ ῥάχιν τινὰ, πρὸς ἕω τεταμένην, ὡς ἂν μέρος οὖσαν τῶν Ἄλπεων. καὶ δὴ καὶ ἀπεφήναντό τινες οὕτω, διά τε τὴν λεχθεῖσαν θέσιν, καὶ διὰ τὸ τὴν αὐτὴν φέρειν. οὐ μὴν ἐπὶ τοσοῦτόν γε ὕψος ἀνίσχει τὰ ταύτης μέρη. id est: *Germania quidpe ad austrum versùs attollitur, & dorsum quoddam erigit contiguum Alpibus, in orientem versùs protensum, ac si pars sit Alpium. hoc quin etiam adfirmavêre quidam; ob situm prædictum, tum quia eamdem fert materiam. quamquàm hæ partes Alpium reliquarum celsitudinem non exæquant.* Certè, non quia eamdem cum Alpibus ferebat materiam, nec quia his contiguum erat jugum, ideò partem earum esse, primò adfirmatum sive Græcis sive Romanis fuit; sed quia nomen, quod etiam nunc durat, jam tum ferebat. Hinc illud Tzetzis in Lycophronem: Ἄλπια, ὄρη Εὐρωπαῖα μεγάλα τῆς Ἰταλίας· ἓν μὲν ἀφ' οὗ ῥεῖ ὁ Ἴστρος, ἄλλο δὲ ἀφ' οὗ Ῥῆνος. id est: *Alpes montes sunt Europæi ingentes ad Italiam: unus, ex quo Ister profluit; alter, ex quo Rhenus.*

Ceterùm Melæ lib. III, cap. III, *altissimi*, ut antè dictum, Germaniæ montes memorantur RHETICO & TAUNUS: quorum hujus etiam meminit auctor noster annal. I, & XII. Hunc esse hodiè ex adverso Magontiaci, vulgari vocabulo *der Hayrich*, sive, ut alii vocant, *der Hohe rücke*; illum verò è regione Bonnæ, vulgò *das Sibengebirge*; suprà in Mattiacis ac Juhonibus docui. Utrumque parteis fuisse Hercynii jugi, ex suprà dictis patet.

Ptolemæo in Germaniâ est τὸ Μηλίβοκον ὄρος, ὑφ' ὅ ἐστιν ἡ Σημανὰ ὕλη· id est, MELIBOCUS *mons, sub quo est Semana silva.* Situm hujus jugi ita describit, uti juxta lineam æquinoctialem ex occidente in orientem, inter fontem Amisiæ & Albis medium procurrat. ex quo viri docti haud malè observarunt esse idem montis jugum, quod vulgò hodiè dicitur *der Harz*. nam huc etiam alia Ptolemæi verba faciunt, quæ posteà perscripsit hoc modo: Καθούλκωνες, ἐφ' ἑκάτερα τοῦ Ἄλβιος ποταμοῦ. ὑφ' οὓς Χαιροῦσκοι, καὶ Καμψανοὶ, μέχρι τοῦ Μηλιβόκου ὄρους· ὑπὸ δὲ τοὺς Καμψανοὺς Χάττοι. id est: *Cathulcones ad utramque Albis ripam: sub quibus Cherusci atque Campsani, usque ad Melibocum montem. sub Campsanis autem Chatti.* Ubi medius constituitur Melibocus inter Cheruscos atque Chattos, quorum terminum communem fuisse montis jugum, quod hodiè dicitur *Harz*, pluribus argumentis in Chattis docui. Hodiè vertex hujus jugi altissimus, inter opida *Oosterwyk* & *Werningerode*, vulgari vocabulo adcolis dicitur *Blockes barch*. qui an antiquum illud nomen servet, quod Ptolemæus fortè vitiosè, ut pleraque alia in Germaniâ, scripsit *Melibocus*, quasi *Melbocus*, pro *Meblocus*, haud temerè dixerim. Mentis errore implicitos fuisse eos credo, qui ex Meliboco Chattos sibi finxerunt Melibocos; hodiéque eos esse pronuntiarunt circa opidum *Catzenellebogen*, quod est inter Lonam amnem & Taunum montem. quò quàm rectè Melibocus mons Ptolemæi quadret, satis ex jam dictis liquet. Nec minùs verò ii insanierunt, qui Bructeros dictum Blocum montem quondam adcoluisse, nomenque ei dedisse adseverarunt, his maximè Claudiani verbis inducti;

——Venit accola silvæ
Bructerus Hercyniæ.

Hæc ad eam silvam spectare, quæ vulgò nunc inter Lonam & Segum amneis dicitur *der Wester Wald*, superiori capite, & anteà in Bructeris, gravissimis argumentis ostendi. Haud equidem nescius sum, superioribus Germanis prædictum Blocum vulgò vocari *der Brockers berg*. verùm id fit mutatione liquidæ in liquidam: non, quia vocabulum id à Bructeris derivatum. Credibilius enim est, ipsos adcolas verum tenere montis nomen, quàm superiores Germanos longiùs sitos. Ab adcolis Brunesvicensibus, qui Saxonicâ utuntur dialecto, accepto vocabulo omnes reliquæ nationes, inter Rhenum Vistulamque, quæ eâdem utuntur dialecto, *Blockes barch* vocant.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Porrò idem Ptolemæus ita habet: Τὰ καλούμενα Σούδητα ὄρη, ὑφ' ἃ ἐστιν ἡ Γαβρήτα ὕλη· ὧν μεταξὺ καὶ τῶν Σαρματικῶν ἐστιν ὁ Ορκύνιος δρυμός. Hoc est: *Suditi montes; sub quibus est Gabrita silva: inter quos & Sarmaticos monteis est saltus Hercynius.* SUDITOS monteis alii interpretantur hodiè id jugum, quod ab occidentali Bojohæmi latere, vulgari vocabulo *der Fichtel berg*, clarissimos amneis, Mœnum, Salam, Egram, & Nabum fundit: alii eum montem, qui ab orientali Bojohæmi latere, vulgari vocabulo *der Risen berg*, Albim flumen eructat. utrique rectè: nam Ptolemæus ejusmodi Suditis montibus situm statuit, uti initium eorum ab occidente meridianam fontis Visurgis lineam propemodùm attingat; finis autem ultra Albis fontem, in orientem versùs protensus sit. Ego verò suprà in Hermunduris docui, fontem, quem Ptolemæus Albi tribuit, esse eum, qui vulgò dicitur Vultavæ fluminis fons. docui item in Nariscis, Gabretam silvam fuisse supra Nabi fontem. docui in Quadis, Hercynium saltum Ptolemæo adpellari eum, qui erat ab orientali Bojohæmi latere inter Moraviam ac Silesiam, item inter Hungariam ac Poloniam, ad Vagi usque fontem. *Suditi* igitur *montes* nulli alii sunt existimandi, quàm qui hodiè cognomine *Bojohæmici* totum Bojohæmum cingunt. Hos quoque propriè dictos fuisse HERCINIOS MONTEIS, quemadmodùm silva iis superfusa, de quâ superiore capite egi, haud dubium est.

Inter Albim & Vistulam ex occidente solstitiali in orientem brumalem, CCV millium passuum longitudine, habet Ptolemæus τὸ Ἀσκιβούργιον ὄρος, ASCIBURGIUM MONTEM; quem suprà, cap. XXXII, pluribus descripsi: unde verum ejus situm petere lectorem ne pigeat.

Idem Ptolemæus τὰ Σαρματικὰ ὄρη, SARMATICOS MONTEIS, quibus inter Vistulam ac Danubium latus Germaniæ occidentale claudit, à septemtrionibus in austrum, longitudine CXXV millibus passuum, ita protendit, uti meridionalis eorum extremitas opidis Pannoniæ, *Aquinco*, *Salvæ*, & *Carpi*, objecta sit; septemtrionalis verò LV millibus à Vistulæ fonte in orientem versùs, lineâ ferè æquinoctiali, distet. *Aquincum* esse nunc *Budam*; *Salvam*, *Salmar*; *Carpin*, *Kalpach*; suo loco docebo. Hodiè ab destructo opido, quod trans Danubium, ex adverso Carpis, dicitur *Vacya*, ad Vagi amnis fontem, continuum protenditur montis jugum: quos *Sarmaticos* esse Ptolemæi *monteis*, ipse situs indicat. nam à Vagi quoque fonte ad fontem Vistulæ, ex oriente in occidentem, LV circiter sunt millia passuum. His argumentis adde, si lubet, & ea, quibus suprà Sarmatis Iazygibus per hunc limitem conterminos feci Quados. Nomen igitur hi montes habuêre, non à Sarmatiâ regione, ut quidam arbitrantur; sed à dictis Sarmatis Iazygibus. Idem Ptolemæus lib. VIII, de Germaniæ tabulâ: Περιορίζεται δὲ ὁ πίναξ ἀπὸ ἀνατολῶν Ἰάζυξι Μετανάσταις καὶ Σαρματίᾳ τῇ ἐν τῇ Εὐρώπῃ. id est: *Terminatur tabula ab oriente Iazygibus Metanastis, & Sarmatiâ Europaâ.* Solinus cap. XXIII, eosdem monteis, *Sarmatarum* adpellat *rupes*, Germaniæ fineis ita describens: *Extenditur inter Rhenum, Hercyniumque saltum & rupes Sarmatarum: ubi incipit, Danubio, ubi desinit, oceano perfunditur.*

Haud procul Sarmaticis jugis ponitur Ptolemæo ὁ Καρπάτης ὄρος, CARPATES MONS; quem in Sarmatiæ descriptione his verbis designat: Ἡ ἐν Εὐρώπῃ Σαρματία περιορίζεται, ἀπὸ μεσημβρίας, τοῖς Μετανάσταις, ἀπὸ τοῦ νοτίου τῶν Σαρματικῶν ὀρέων πέρατος, μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Καρπάτου ὄρους· id est; *Sarmatia Europea terminatur à meridie Iazygibus Metanastis, ab austrino Sarmaticorum montium fine, usque ad initium Carpatis montis.* Item in descriptione Iazygum: Ἰάζυγες οἱ Μετανάσται ὁρίζονται, ἀπὸ μὲν ἄρκτων Σαρματίας τῆς ἐν Εὐρώπῃ, τῷ εἰρημένῳ μέρει· ἀπὸ δὲ νοτίου τῶν Σαρματικῶν ὀρέων πέρατος, ἕως τοῦ Καρπάτου ὄρους. ἀπὸ δὲ δύσεως, καὶ μεσημβρίας, τῷ τε εἰρημένῳ μέρει τῆς Γερμανίας, τῷ ἀπὸ τῶν Σαρματικῶν ὀρέων ἐπὶ τὴν Κάρπιν, (malè vulgò τὴν Καρπάτην) καὶ τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ ἐπιστροφὴν, καὶ τῷ ἐντεῦθεν μέρει τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ τῷ μέχρι τῆς ἐκτροπῆς Παθίσσου (malè vulgò Τιβίσκου) τοῦ ποταμοῦ, ὅστις φέρεται πρὸς ἄρκτους. ἀπὸ δὲ ἀνατολῶν Δακίᾳ, κατ' αὐτὸν τὸν Πάθισσον ποταμὸν, ὃς ἐπιστρέψας πρὸς ἀνατολὰς ὑπὸ τὸ Καρπάτην ὄρος λήγει, ἀφ' οὗ καὶ φέρεται. hoc est: *Iazyges Metanastæ terminantur ab septemtrionibus, prædictâ Sarmatiæ Europææ parte, ab austrino Sarmaticorum montium fine usque ad Carpaten montem. ab occasu, ac meridie, prædictâ Germaniæ parte, quæ est à Sarmaticis montibus usque ad Carpin & Danubii flexum, & hinc parte Danubii, usque ad Pathissi divergium, quo ad septemtriones fertur. ab ortu verò Daciâ, juxta eumdem Pathissum; qui in ortum conversus, sub Carpate monte desinit, à quo etiam devehitur.* Et in Daciæ descriptione: Ἡ Δακία περιορίζεται, ἀπὸ μὲν ἄρκτων τῷ μέρει τῆς Σαρματίας τῆς ἐν Εὐρώπῃ, ἀπὸ τοῦ Καρπάτου ὄρους πέρατος μέχρι τῆς εἰρημένης ἐπιστροφῆς τοῦ Τύρα ποταμοῦ. ἀπὸ δὲ δύσεως τοῖς Ἰάζυξι τοῖς Μετανάσταις, κατὰ τὸν

Πάθισσον

Παϑισσον ποταμόν. id eſt; *Dacia cingitur, à ſeptemtrionibus parte Sarmatiæ Europææ, à Carpatis montis fine uſque ad dictum Tyræ amnis flexum. ab occidente verò Iazygibus Metanaſtis, juxta Pathiſſum flumen.* Perquàm malè vulgò, ἀπὸ τοῦ Καρπάτου ὄρους, μέχρι πέρατος τῆς εἰρημένης ἐπιστροφῆς· id eſt; *à Carpate monte uſque ad initium prædicti flexus fluminis Pathiſſi.* quam enim ἀρχὴν, & quod πέρας in flexu fluminis conſtitues? Omnino nullum. Ceterò flexum hunc Tyræ eſſe in Podoliâ, infra confluentem Moravenii amnis, ſuprà in Baſtarnis dixi. Dum igitur Daciam Pathiſſo (*Tiſſa* nunc vulgò eſt) ab occidente terminat, à ſeptemtrionibus verò Sarmatiæ confinio, à Carpate ad flexum Tyræ: omnino Carpaten à Daciâ excludit; intraque Pathiſſi fontium terminos concludit. quapropter malè faciunt, qui in Ptolemæi tabulis ultra Alutæ fonteis eum extendunt. Ab occidente intercapedinem Ptolemæus relinquit inter auſtrinam Sarmaticorum montium extremitatem, & Carpaten. Verùm bis heic ab eo erratum puto. primùm, quòd montem nullum ponit, ubi omnium altiſſimum erat jugum, quod nunc ad Vagi fontem vulgari vocabulo Hungaris *Tarczal*, Polonis & aliis Slavis *Tátáry gory*, Germanis *Schneebergh* vocatur. deinde quòd Carpaten montem, omneque Iazygum Dacorumque latus in eodem poſuit parallelo, in quo Sarmaticorum montium extremitatem auſtrinam: quum ſeptemtrionali eorum extremitati montes cohæreant, qui à Maro flumine ad Alutæ fonteis continuo jugo procurrunt. Ceterùm *Krapak* hodiè vocatur, & *Krepak*, item *Bieſciády gory*, omne id jugum, quod à Tataris montibus ad Alutæ fontem Ruſſiam ab Hungariâ dirimit. Germanis inter Tyræ ac Pathiſſi fonteis vocatur *Kaltperg*; quod *frigidum montem* ſignificat. ſed neſcio, an non vocabulo vitiato, quaſi *Kalperg*, à *Carpak*. Hic *Kaltperg* Ptolemæo propriè eſt *Carpates*. Malè faciunt, qui hujus nomen etiam citra Sarmaticos monteis ad Marum uſque flumen ex Ptolemæo interpretantur. nam heic Ptolemæus quidem unà cum Strabone, Plinio, atque Solino Hercynium refert ſaltum: at nullum Carpaten montem. nec hodiè hæc pars *Krapak* vocatur accolis.

Eidem Ptolemæo in Sarmatiâ eſt ἡ Πεύκη ὄρος, PEUCE MONS; qui mox poſteà plurali numero dicitur τὰ Πευκῖνα ὄρη, PEUCINI MONTES. Eſſe hodiè in Podoliæ, Ruſſiæ minoris, & Voliniæ confinio, ſuprà in Peucinis ſive Baſtarnis docui.

Sunt & Οὐενεδικὰ ὄρη, VENEDICI MONTES, Ptolemæo in Sarmatiâ eo tractu, quo nunc Pruſſia eſt. Sunt equidem heic montes; ſed memoratu minùs digni; colles veriùs, quàm montes. Tacitus ſub finem libri de Germaniâ: *Venedi multum ex moribus Sarmatarum traxerunt. nam quidquid inter Peucinos Fennosque ſilvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant.* De ſilvis non negaverim: tota quidpe Sarmatia, ut & Germania, ſilvis fuit referta. at montes heic nulli, niſi quos Ptolemæus *Venedicos* adpellat. hos verò Taciti ævo Aeſtios tenuiſſe, ſuprà oſtenſum eſt.

Scandinaviæ peninſulæ *immenſus mons* SEVO, *Riphæis jugis non minor*, quo ſitu fuerit, in ipſius peninſulæ, item in oceani ſeptemtrionalis deſcriptione indicavi.

Hi igitur ferè ſunt Germaniæ montes, antiquorum auctorum monumentis celebrati. Nunc de fluminibus etiam narrandum.

CAP. XLIX.

De FLUMINIBUS *Germaniæ Transrhenanæ.*

FLUMINUM quoque Germaniæ Transrhenanæ, quæ veteres memorarunt ſcriptores, jam anteà frequens in contextu hujus operis facta eſt mentio. ideóque ſupervacanea videri poterat opera, eadem heic repetere. Attamen ne cupientibus, tamquàm in tabulâ, ſimul omnia cognoſcere, mea deſideretur cura atque induſtria; commodum exiſtimavi, brevem eorum hoc loco facere ἀνακεφαλαίωσιν, & ſi qua antè nondum ſatis explicata ſint, diligentiori ſtylo deſcribere.

Terminus inter utramque Germaniam, citeriorem & ulteriorem, RHENUS, jam antè ſatis indicatus eſt, unà cum amnibus à lævâ ripâ in eum defluentibus. Ordo igitur nunc poſtulat, uti eos proximè dicamus, quos dextrâ ripâ ex ulteriore Germaniâ recipit.

Primus memoratur NICER, hodiè vulgò dictus *der Necker*. Hujus meminerunt complures auctores antiqui. Ut Eumenius in panegyrico ad Conſtantinum Magnum: *Pulchrum tibi videtur, & re verâ pulcherrimum eſt, ut Rhenus ille non ſolùm ſuperioribus locis, ubi aut latitudine vadoſus, aut viciniâ fontis exiguus, ſed & ibi novo ponte calcetur, ubi totus eſt, ubi jam plurimos hauſit amnes; quos hic noſter ingens fluvius* Moſella,

& *barbarus Nicer, & Mœnus invexit*. Sidonius, in carm. VII:

Bructerus, ulvosâ vel quem Nicer abluit undâ,
Prorumpit Francus.

Fl. Vopiscus in vitâ Probi imperatoris: *Cæsis prope* CCCC *millibus, qui Romanum occupaverant solum, reliquos ultra Nicrum fluvium & Albim removit*. Marcellinus lib. XXVIII: *Cùm reputaret, munimentum celsum, & tutum, quod ipse à primis fundârat auspiciis, præterlabente Nicro nomine fluvio, paullatim subverti posse undarum pulsu immani, meatum ipsum aliorsum vertere cogitavit*. Ausonius in carmine de Mosellâ:

Hostibus exactis Nicrum super & Lupodunum,
Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.

At Eginhardo, in historiâ translationis divorum Marcellini ac Petri, adpellatur NECCARUS.

Nicrum sequitur MOENUS, celeberrimus amnis, vulgò nunc dictus *der Mayn*, & variante dialecto *der Meyn*. Hujus primus, ex iis qui exstant, meminit Mela; cui MOENIS dicitur lib. III, cap. III: *Amnium, in alias genteis exeuntium, Danubius, & Rhodanus; in Rhenum, Mœnis, & Lupia*. Sed idem MÆNIS legitur in quibusdam Melæ exemplaribus. Plinio certè ac Tacito est MOENUS. quorum ille lib. IX, cap. XV: *Silurus*, inquit, *grassatur, ubicumque est, omne animal appetens, equos natantes sæpè demergens; præcipuè in Mœno Germaniæ amne*. Tacitus in libro de Germaniâ: *Inter Hercyniam silvam, Rhenumque, & Mœnum, Helvetii tenuêre*. Sed & in Eumenii suprà dicto panegyrico exemplaria alia referunt per *æ*, *Mænus*; alia per *œ*, *Mœnus*. Idem amnis Reginoni & aliis ejus sæculi scriptoribus dicitur MOGONUS, & MOGANUS. verùm jam antè in Vangionibus dixi, fictum hoc esse vocabulum ex nomine urbis *Mogontiaci*; quæ ex adverso ejus ostii sita est. Quum jam inde ab Melâ omnes auctores Romani amnem vocaverint eodem vocabulo, quo etiam nunc noscitur; haud fas est, Reginoni aliisque illis credere, umquam Germanis vocatum fuisse *der Mogen*, vel *Mögen*: sed semper *der Mayn*, *Meyn*, & *Moyn*. unde opidum dictum fuit *Maynzich*, *Meynzich*, & *Moynzich*; ut suprà dictum: quod Romani, suo ori adcommodantes, fecêre *Magontiacum*, & *Mogontiacum*. *Moyn* adpellatur in donatione quâdam Ludovici imperatoris; & pagus ad ejus tractum *Moynergowe*. Ex his vocabulis, *Mogonus*, & *Moganus*, alii posteà fixerunt sibi vocabulum *Logona*; quo id flumen intelligunt, quod infra Mœni confluentem vulgò vocatur *die Lone*, &, variante dialecto, *die Lane*. quem ego malim Latinè adpellare genuino nomine *Lonam*, sive *Lonum*, & *Lanum*.

Infra Lanum est flumen hodiè vulgò dictum *Sige*. hoc quamvis nomen Latinum apud veteres non habeat; tamen rectè me eum nuncupare posse puto, SIGUM & SEGUM. nam opidum ei adpositum, quod vulgò nunc vocatur *Sigen*, Ptolemæo dici *Segodunum*, suprà in Juhonibus docui: in Sigambris verò ostendi, hos quoque à dicto flumine accepisse nomen.

Proximus hinc memoratur LUPPIA; qui nunc est *Lippe*. Primus ejus meminit inter Latinos Paterculus lib. II. ubi vitiatum ejus esse vocabulum *Iuliæ*, pro *Lupiæ*, satis superque in Sigambris patuit. Veteres equidem auctores, Græci juxtà atque Latini, bifariam id scripserunt, modò geminato, modò simplici P, LUPPIA, & LUPIA. at quia in Germanico vocabulo ea litera geminatur; rectiùs ac magis genuinè dixeris *Luppia*. Memorant eum, præter Paterculum, Mela loco prædicto, & Tacitus annal. I, & historiar. V. inter Græcos Strabo lib. VII, & Dio lib. LIV: quibus Græcè dicitur Λουπίας. Ptolemæo quidem ipse amnis non memoratur: at opidum flumini adpositum, quod hodiéque vocatur *Lippe*, nominatur ei Λουππία, in Germaniæ descriptione: libro autem VIII, Λουπία. Strabo in isto amne immanem commisit errorem, non in Rhenum, sed in oceanum ostium ejus deducens. Verba ejus hæc sunt: Ἐπὶ ταὐτὰ ἢ τῷ Ἀμασίᾳ φέρονται Βίσουργίς τε καὶ Λουπίας ποταμὸς, διέχων Ῥήνου περὶ ἑξακοσίους σταδίους, ῥέων διὰ Βρουκτέρων τῶν ἐλαττόνων. id est: *In eamdem cum Amisiâ partem feruntur Visurgis & Lupia amnis, distans à Rheno* ꟾↃ C *stadiis*, id est, millibus passuum LXXXV; *fluensque per Bructeros minores*. De vico, credo, cognomine hunc geographum inaudivisse, quod opidum nunc *Lippe* totidem millibus à Rheno distat.

Influit in Luppiam, haud procul opido *Paderborn*, amnis vulgari nunc vocabulo *Alme*. Dioni is, prædicto lib. LIV, dicitur ELISO, Græcè Ἐλίσων. unde hodiéque vicus, Lippiæ Elisonisque confluentibus adpositus, dicitur *Elsen*: quod *Alisonem castellum* vocari Tacito ac Paterculo, suprà in Sigambris docui. ex quo liquet, ipsum quoque amnem

amnem dictum fuisse antiquitus ALISONEM. atque etiam nunc vicus alius, ei adpositus, vocatur *Alsem*.

Infra Luppiam est flumen, cui vulgare nunc vocabulum *Isel*. antiquum ei nomen fuisse SALA, unde Francorum natio adcola *Salii* dicta, suprà in Frisiis docui. Ostium huic fuisse, antequàm Flevus lacus exsisteret, inter duas nunc insulas, *Flieland*, & *Schelling*; postquàm verò in id Rhenus per Drusum effusus, partem inferiorem, à Rheni ingressu ad usque Flevum lacum, dictam fuisse NAWALE, id est, *posteriorem Vahalem*, Romano ori NAVALIAM, & NABALIAM; ibidem demonstravi. Atque hæc ferè sunt flumina in Rhenum defluentia, quorum memoria apud antiquos auctores exstat. Nunc reliqua etiam persequar.

Proximè ostium Nabaliæ, ostium est amnis, qui hodiè superiori parte dicitur *Vecta*, vulgò *die Vecht*, infimâ autem, quà lacui adpropinquat, *het Swarte water*; id est, *Aqua nigra*. hujus nomen aliâ dialecto pronuntiatur *VVäter*: unde factum esse Romanis vocabulum amnis VIDER, quod Græcis effertur Οὐίδρος, suprà in iisdem Frisiis docui. Memoratur id nomen Tacito annal. I, & Ptolemæo in descriptione Germaniæ.

Clarissimus hinc amnis AMISIA, vulgò *Aems*, quasi *Aemis*, dictus. Hujus quoque nomen variè ab antiquis auctoribus, Græcis pariter atque Latinis, prolatum. Melæ dicto lib. III, cap. III, & Plinio lib. IV, cap. XIV, est AMISIUS. Tacito autem, annal. I, & II, AMISIA. Straboni, cui notius fuit patriæ urbis *Amasiæ* in Asiâ nomen, quàm amnis Germanici vocabulum, prædicto lib. VII, adpellatur Ἀμασία, AMASIA. Ptolemæo quoque in descriptione Germaniæ dicitur Ἀμάσιος, AMASIUS; & opidum adpositum, quod hodiè dicitur *Embden*, Ἀμάσεια, *Amasia*. sed eidem amnis mox dicitur Ἀμάσιος, ut Melæ ac Plinio: & prædictum opidum, in lib. VIII, Ἀμείσεια, *Amisia*. an satis omnia sine mendo, haud facilè dixerim.

Post Amisiam est VISURGIS; vulgò hodiè *de VVeser*: olim fortè *VVeserg*. Memoratur hic Romanis dicto nomine, Paterculo, Melæ, Plinio, Tacito, locis suprà dictis; & Sidonio carm. XXIII. Corruptum habuit Sidonii exemplar Hadr. Iunius, ex quo legit *Visatis*: quum omnia reliqua, tam manu scripta, quàm typis vulgata, habeant *Visurgin*. Junio nimis facilè credidit Ortelius. Straboni, libro prædicto, est Βίσουργις. apud Ptolemæum, in descriptione Germanici litoris est genitivus casus Οὐισούργιος· at rectiùs posteà, in recensione populorum Germaniæ, idem casus τοῦ Οὐισούργιος, à nominativo ὁ Οὐίσουργις. Dioni dicitur Οὐίσουργος, VISURGUS. est namque lib. LVI accusativus Οὐίσουργον· unde lib. LV corruptus est idem casus Οὐϊσίσουργον· & lib. LIV, Οὐίσουτρον· eodemque libro genitivus Οὐίσούτρου; & lib. LV, Ἐρύγου. quæ cuncta jam dudum à viris doctis sunt notata. M. Adamo, in historiâ ecclesiasticâ, dicitur VISURIS; vocabulo ad hodiernum amnis nomen *VVeser* adcommodato. Wandeberto, in historiâ divi Bonifacii Mogontini est WISARAHA. Falluntur viri doctissimi, qui hunc *Itargin*, sive, ut exemplaria variant, *Iturgin*, *Itargum*, vel *Iturgum* adpellari putant in carmine ad Liviam Augustam scripto, quod alii Ovidio attribuunt, alii Albinovano. hunc enim esse legendum *Ilargin*, sive *Ilargum*, esseque Vindeliciæ amnem, suo loco ostendam.

In Visurgim à lævâ ripâ devolvitur ADRANA, Tacito annal. I memoratus; hodiè vulgò dictus die *Aeder*: de quo egi in Mattiacis.

Sequitur in oceani litore ingens flumen ALBIS; quod vulgò nunc adcolis Germanis superioribus nuncupatur *die Elbe*, inferioribus *de Elve*, Venedis sive Slavis *Labe*. Meminerunt hujus dicto nomine inter Latinos, Paterculus, Mela, Plinius, Tacitus, libris proximè dictis, item Seneca in Medeâ, Solinus cap. XXIII, & alii. Dicitur eodem nomine Græcis auctoribus Ἄλβις, Straboni lib. VII, Ptolemæo in Germaniâ. Dioni verò, lib. LV, est Ἄλβιος, ALBIUS. ubi tamen corruptus est casus genitivus τοῦ Ἀλβηΐου, pro Ἀλβίου. Posterioris sæculi scriptoribus dicitur ALBIA. Falsos ei attribuisse fonteis Tacitum atque Ptolemæum, in Hermunduris notavi.

In Albim defluit nobilis SALA: quem Tacitus innuit annal. XIII, his verbis: *Eâdem æstate inter Hermunduros Cattosque certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt*. Græcè Straboni, in prædicto libro VII, vocatur Σάλας· quem ita designat: Ἔστι δὲ καὶ Σάλας ποταμός, οὗ μεταξὺ καὶ τοῦ Ῥήνου πολεμῶν καὶ κατορθῶν Δροῦσος ἐτελεύτησεν ὁ Γερμανικός. id est: *Est & Sala amnis, inter quem & Rhenum bellum felici successu gerens, obiit Drusus Germanicus*. Hunc *Salam* chorographus noster, suprà sæpè memoratus, in antiquitatibus suis Amsterodamensibus voluit esse id flumen,

quod Isalam nunc dici, & quondam partem ejus Navaliam fuisse dictam, suprà docui. nam quod vulgari hodiè vocabulo *die Sale* in Albim incidit, longiùs ab Rheno distare ait, quàm quod menti geographi respondere queat. Verùm jam anteà ego, in commentario meo de Rheni ostiis, eum redargui, quòd unius auctoris verbis, haud satis intellectis, temerè adquiescens, reliquos inspicere neglexerat. Dio quidpe dicto lib. LV, eamdem, quam Strabo, de Druso historiam referens, Ἔς τε τὴν τῶν Χάττων, inquit, ἐσέβαλε, καὶ προῆλθε μέχρι τῆς Σουηβίας, τήν τε ἐν ποσὶν οὐκ ἀταλαιπώρως χειρούμενος, καὶ τοὺς προσμιγνύντας οἱ οὐκ ἀναιμωτὶ κρατῶν. κἀντεῦθεν πρός τε τὴν Χερουσκίδα μετέστη, καὶ τὸν Οὐίσουργον διαβὰς, ἤλασε μέχρι τοῦ Ἀλβίου, πάντα πορθῶν. ἐκεῖνον γὰρ ἐπεχείρησε μὲν περαιωθῆναι, οὐκ ἠδυνήθη δὲ, ἀλλὰ τρόπαια στήσας ἀνεχώρησεν. Hoc est: *Chattorum fineis ingressus, obvia quaque, non sine magno labore, subigendo, congressosque haud incruentâ victoriâ superando, ad Sveviam usque pervênit. Inde in Cheruscorum fineis converso itinere, Visurgim transgressus, omnia populando ad Albim usque perrexit. Hunc quum frustra conatus esset transire, trophæis excitatis recessit.* Et paullo pòst: Παραχρῆμα γὰρ ἀπέβη, σπουδῇ τε ὑποστρέψαντος αὐτοῦ, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ νόσῳ τινὶ, πρὶν ἢ ἐπὶ τὸν Ῥῆνον ἐλθεῖν, τελευτήσαντος. id est: *Nam & continuò retro ire cœpit, & in itinere, priùsquàm Rhenum attingeret, morbo decessit.* En, Strabo Drusum Salam inter & Rhenum bellum gerentem obisse tradit: Dio autem hac expeditione Chattos eum atque Cheruscos subegisse narrat. horum igitur populorum sedeis ubi quæsiveris? inter Isalam & Rhenum, in eâ, quæ nunc Velavia Geldriæ pars dicitur? an verò inter Rhenum & id flumen quod hodiè vulgari nomine *Sale* in Albim effunditur? Omnino heic arbitror. Quin μέχρι τῆς Σουηβίας, *ad Sveviam usque*, progressum Dio testatur Drusum. quænam igitur hæc Svevia, nisi cujus pars Hermunduri, Chattorum contermini, & Salâ flumine, *gignendo*, ut testis Tacitus, *sale fecundo*, (unde & nomen) disjuncti. Itaque rectè ac verè, inter Salam Rhenumque bellum gessisse Drusum, refert Strabo. falsò autem ille adversarius noster Salam Strabonis interpretatur Isalam. quem errorem quamvis ex dicto commentario meo non potuerit non agnoscere, tamen, vindictæ magis quàm veritati indulgens, pluribus eum in disceptationibus chorographicis contra me defendere contendit. Maximum ejus argumentum est, quia Drusus classe Amisiam petierat, quum Chattos hac expeditione peteret. idque constare adfirmat. Si quid Plinii rerum Germanicarum habeat, vel alium quempiam auctorem illius ævi, qui non exstet, vellem, ne sæculo suo invideret, nec me diutius errare sineret. nam in Dione, qui unus hanc expeditionem Drusi diligentiùs notavit, nihil de istâ profectione navali reperio. Patiatur igitur chorographus, me sibi non credere, donec meliores se testeis producat. nec tam facilè sibi persvadeat, puerum se invenisse, cui vitiosas nuceis venderet. Maguntiaci ad superioris exercitus castra plerumque egisse utriusque exercitus præfectum; indeque per Taunum montem in Chattos proficisci solitos; suprà lib. II, in Vangionibus, & hoc ipso libro in Mattiacis, ostensum est. Magni hoc sæculo viri Isaaci Casauboni auctoritatem quia contra me allegas; nescivisti mi homo quantam mihi in geographicis tribuerit auctoritatem ipse Casaubonus, in literis ad me scriptis. quarum verba, quia id postulaturus videris, haud piget huc adponere. sunt autem hæc: *Perge verò in studio geographico. quo in genere literarum nos olim* φιλομάθειαν *nostram ostendimus: tu* πολυμάθειαν *ostendes, quoties tuarum observationum aliquid edes. Atque utinam Strabonem luberet tibi recensere. nam ego lampada cursu tibi trado; & me tuum discipulum profiteor.* Sed hæc extra institutum.

Ultra Albim & Cimbricam peninsulam Ptolemæo narratur fluvius Χάλουσος, CHALUSUS. Hunc hodiè dici *Trave*, Lubecam adluentem, in Saxonibus docui.

Proximè post Chalusum signantur Ptolemæo Σούηβος, Οὐιάδος, & Οὐιστούλας, *Svevus*, *Viadus*, & *Vistula*. Unum eumdemque esse amnem SVEVUM, & qui heic *Viadus* dicitur, in Semnonibus pluribus ostendi argumentis. Esse hodiè eum, qui vulgò dicitur *die Ader*, &, variante dialecto, *Oder*, nemo dubitat. ideóque plerique in Ptolemæo vocem οὐιάδου correxerunt in οὐιάδρου, tamquàm à nominativo οὐιάδρος. At ego vereor, uti hoc etiam satis rectè. posteà quidpe, in recensione nationum Germaniæ, ejusdem amnis genitivus casus, qui anteà erat οὐιάδου, dicitur τοῦ Ἰαδούα. Poterat heic equidem τὸ οὐ incuriâ imperiti librarii omissum esse, quia idem præcedebat in articulo τοῦ. at eàdem facilitate in οὐιάδου transpositio literarum facta esse potuit, pro Ἰάδρου. Hoc certè propiùs accedit ad genuinum amnis vocabulum, quo etiamnum adpellatur *die Ader*. Ἴαδρος igitur fuerit Ptolomæo, Græcâ formatione, qui Latinè JADER. Haud tamen dissimulaverim, apud Macrianum quoque qui geographica sua à Ptolemæo se habere, palàm profitetur, legi hujus amnis genitivum casum τοῦ οὐΐδου. unde haud temnendum argumentum,

mentum, omnino Ptolemæo id vocabulum fuisse Οὐίαδρος, VIADER. neque enim de literâ ρ quidquam dubitari potest, quandoquidem genuinum id germanumque amnis nomen etiam nunc durat. Helmoldo, in Chronico Slavorum dicitur ODORA; non Germanicâ, sed Slavorum tunc accollentium sic dialecto. sic quidpe etiam nunc Czechis, sive Bojohæmis, Vinidis adcolis, & Polonis, aliisque ejusdem generis populis vocatur. Ceterùm idem amnis Plinio in dicto lib. IV, cap. XIV, & Solino cap. XXIII, dicitur GUTTALUS; nescio unde. Plinii verba hæc sunt: *Amnes clari in oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus, sive Vistulla, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa*. Solini ista: *De internis ejus partibus, Albis, Guttalus, Vistula, omnes altissimi præcipitantur in oceanum*. Ex Plinii ordine Junius negat Guttalum esse Viadrum, sed eum amnem, qui hodiè in Prussiâ dicitur *die Alle*. Verùm ego vereor, Junium hac in re vehementer errasse. primùm, quia Plinius *clarum*, & Solinus *altissimum* Guttalum memorant. quorum neutrum Alliæ tribui potest, amni nimiùm exiguo ac tenui, si Vistulæ, Albis, Visurgis, Rheni ac Mosæ magnitudinem respicias. tum verò credibile non est, hunc voluisse Plinium in claris Germaniæ amnibus memorare; Viadrum autem, altissimum clarissimumque amnem, negligere. neque Allia in oceanum suo ore effunditur; sed in Prægolam transit: à quo post L circiter millia passuum, per lacum, qui vulgò dicitur *das Frische haff*, oceano sive mari Suevico redditur. Quin hoc etiam haud parum contra Junium facit argumentum, quòd Plinio nulla ultra Vistulæ ostia statuitur Germania; ut suprà notatum. Itaque quum Guttalum inter claros Germaniæ amneis computet; certè citra Vistulam eum intellexit. Quid verò mirum, si in tam remotis regionibus ordinem amnium non satis observavit; quando in Italiâ etiam suâ haud semel in hac incuriâ deprehendatur? Ipsas genteis, in V genera distributas, quo ordine retulit? Planè nullo. Solinus certè erroris eum circa Guttalum coarguere voluit, dum inter Vistulam Albimque eum retulit.

Ipse VISTULA, antiquissimus Germaniæ Sarmatiæque ad mare Suevicum terminus, antequàm Aestii, Germanica gens, in Venedorum agros transiverant, hodiè adcolis Germanis dicitur *de VViessel*, & variante dialecto *die VVeissel*, Slavis *VVista*. Antiquis Græcorum Romanorumque auctoribus variè scribitur. nam Plinio, ac Solino, locis prædictis est, ut modò perscripsi: quod Ptolemæo Græcè redditum Οὐϊστούλας. Plinio etiam ibidem est VISTILLUS. Apud eumdem capite præcedenti legitur in quibusdam exemplaribus *Istula*. quod minimè probandum. Malè de Plinio meretur Rhenanus, ubi pro his ejus verbis; *Vistillus, sive Vistula, Albis*, legendum docet, *Vistillus, Suevus, Albis*. Corruptio hæc erat, contra omnia auctoris exemplaria; non castigatio. Quid discriminis, inquit Rhenanus, *est inter Vistillum, & Vistulam; ut vocem repetat Plinius? nihil certè*. Imò satis: modò Rhenanus perspexisset. capite quidpe præcedenti XIII, nominaverat Plinius *Vistulam*. igitur in sequenti capite, postquàm *Vistillum* nominasset, ne quis alium hunc ab illo intelligeret, voluit illud quoque vocabulum æquipollens addere. Junius, quò Guttalum à Viadro satis removeret, hunc Rhenani haud modicum errorem lubentissimo animo, tamquàm pro magno compendio, admisit. &, quia non veri simile futurum erat, unum eumdemque amnem duobus adpellasse Plinium nominibus; *Vistilli* vocabulum planè expunxit: legitque hoc modo: *Guttalus, Vistula, Suevus, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, & Mosa*. Hoc certè est corrumpere, imò prorsus exstingvere bonos auctores; non illustrare. At Melæ lib. III, cap. IV, idem amnis dicitur VISULA, sine T; & Marcellino, Græco homini, lib. XXII, BISULA: quia Græcè scribebatur Βισούλας. Quòd si uterque alterum s adjecisset, propiùs genuinum amnis vocabulum *Wissel*, expressissent VISSULA. Jornandi in Gothicis plurimâ ex parte vocatur *Vistula*: nonnumquàm tamen VISCLA. quod nescio an ex Slavorum sumserit *Wisla*. Ceterùm antiquis Græcorum auctoribus eumdem amnem per errorem adpellatum fuisse ERIDANUM, suprà in Gothis docui. Causa hujus erroris fuit, quia antiquioribus Græcis ERIDANUS & RHODANUS dicebatur is amnis, qui in Vistulam apud Godanium opidum defluens, vulgari vocabulo hodiè vocatur *Reddaune*, & *Reddune*; item *Raddaune*, & *Raddune*.

Ultra Vistulam, in Sarmatiâ, quatuor Ptolemæus recenset, omneis in sinum Venedicum defluenteis, his verbis: Μετὰ τὰς τοῦ Οὐιστούλα ποταμοῦ ἐκβολὰς Χρόνου ποταμοῦ ἐκβολαί, Ῥούβωνος ποταμοῦ ἐκβολαί, Τουρούντου ποταμοῦ ἐκβολαί, Χεσίνου ποταμοῦ ἐκβολαί· ἡ κατὰ τὴν διὰ Θούλης παράλληλον τοῦ παραλίου θέσις, τουτέστι τὸ πέρας τῆς θαλάττης ἐγνωσμένης. Hoc est: *Post Vistulæ amnis ostia, Chroni ostia, Rubonis ostia, Turunti ostia, Chesini ostia: situs oræ maritimæ,*

quæ

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

quæ est juxta parallelum per Thulen ductum, hoc est, finis pelagi terræ cognitæ. Satis clarum est, Ptolemæum omneis istos amnes in Venedicum effundere sinum: post quem tandem & ipsos amneis litus ponit maritimum; quod sub eodem cum Thule vult esse parallelo. Verùm Thulen illum nimiùm versùs meridiem detraxisse, suprà satis demonstratum est. itaque ex vero insulæ situ nihil heic argumentari possumus. Ceterò ultimi amnis Chesini ostium sub eodem cum Cimbricæ peninsulæ promontorio ponit gradu ac scrupulo. ex quo aliud construitur argumentum, satis certum, in Venedicum sinum omneis quatuor effluxisse amnes prædictos. Venedicum sinum intelligere Ptolemæum per Prussiæ Livoniæque litora, suprà in explicatione oceani septemtrionalis notavi. In his igitur litoribus quærenda sunt ostia dictorum amnium: qui haud dubiè reliquis eorumdem litorum amnibus fuêre insigniores, notatuque digniores.

CHRONUM interpretor eum, qui vulgò nunc *Mämel* adcolis Germanis, Polonis verò *Niemien* dicitur. Hic CHRONIUS vocatur Marcellino, lib. XXII, quamvis haud vero situ. Verba ejus hæc sunt: *In ipso hujus compagis exordio, ubi Riphæi deficiunt montes, habitant Arimaspi, justi homines, placiditate cogniti, quos amnes Chronius & Bisula præterfluit: juxtaque Massagetæ, Alani, & Sarmatæ.* Certè non magis Chronius, quàm Vistula, præterfluxit Arimaspos, quos in extremo Europæ versùs ortum posuêre septemtrione probatissimi auctores.

RUBO est is, qui vulgò nunc Sarmatis adcolis *Dwiná*, & aliis *Dzwiná*, Germanis *die Duna*, adpellatur. Oritur hic in Moscoviâ, haud procul fonte Volgæ, opidumque *Plotzko* præterlapsus, tandem apud Rigam, Livoniæ opidum, in sinum Venedicum sese evolvit.

TURUNTUS hinc est is, qui vulgari vocabulo *VVelika rzeká* in Moscoviâ exortus, magnumque lacum, qui vulgò dicitur Russis *Czudzko*, & Livonibus *Peybas*, transvectus, nomine hinc Nervæ adsumto, Livoniam à Moscoviâ dirimit, paulloque infra duo validissima sibi invicem adversis ripis opposita munimenta, Nervas, in sinum Finnicum exit.

In eumdem sinum evolvitur & CHESINUS; qui *Lowat* Russis perhibetur, antequàm lacum *Ilmen* apud urbem *VVeliki Nowogrod* intret: quem emensus alio nomine *VVolchow*, per lacum Ladogam versùs dictum sinum pergit.

Sed ex his quatuor amnibus duo tantùm, *Chronus* & *Rubo*, ad Aestios Germanos spectarunt, reliqui duo in Venedorum jam fuêre finibus.

ATQUE hic tandem mihi est finis descriptionis ANLIQUÆ illius, & MAGNÆ GERMANIÆ; toti terrarum orbi, postquàm armis eam tentaverunt Romani, celebratissimæ. cujus antiquum decus & gloriam immensis curis laboribusque inexhaustis hactenus diligentiùs illustrasse, & ab eorum, qui ante me ad eam commentati sunt, supinâ incuriâ & securitate, quibus obscurata magis quàm illustrata fuit, vulgique credulitate, acriùs vindicasse, mihi maximè gaudeo, Germanis verò meis & communi patriæ summè gratulor. De reliquo DEUM IMMORTALEM ET RERUM OMNIUM POTENTEM precor venerorque, propitius atque benignus diu sospitem porrò felicitet, perpetuam det concordiam, & candida lætaque omnia. hoc mihi summum votum.

FINIS LIBRI TERTII.

PHI-

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN